

Χρύσα Νικολάου

ΔΙΚΤΥΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΣΤΗΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Επόπτης:

Ευάγγελος Πρόντζας, Καθηγητής

Μέλη:

Χρήστος Παπαθεοδώρου, Καθηγητής

Παναγιώτης Δουκέλλης, Καθηγητής

Αθήνα 2016

ΔΙΚΤΥΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Χρύσα Νικολάου

ΔΙΚΤΥΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΣΤΗΝ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Επόπτης:

Ευάγγελος Πρόντζας, Καθηγητής

Μέλη:

Χρήστος Παπαθεοδώρου, Καθηγητής

Παναγιώτης Δουκέλλης, Καθηγητής

Αθήνα 2016

*Στην Τζαχίντα
και
στον Μοχάμεντ*

Ευχαριστίες

Ολοκληρώνοντας τη διαδρομή αυτή θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή και δάσκαλό μου κύριο Ευάγγελο Πρόντζα για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε και για την καθοδήγησή του. Ευχαριστώ επίσης τον καθηγητή Χρήστο Παπαθεοδώρου για τις επισημάνσεις του που συνέβαλαν σημαντικά στην οριστική διαμόρφωση της εργασίας, καθώς και τον καθηγητή Παναγιώτη Δουκέλλη για τα καίρια σχόλιά του.

Ιδιαίτερη αναφορά και ευχαριστίες οφείλω στην πρόεδρο του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς Σοφία Στάϊκου, το όραμα της οποίας για την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου μας μέσα από τη σύμπραξη δημοσίων και ιδιωτικών φορέων προς όφελος του κοινωνικού συνόλου, επηρέασε τον τρόπο σκέψης και δράσης μου.

Θα ήθελα ακόμα να ευχαριστήσω τον Ανδρέα Θεολόγου, τον φωτισμένο δημόσιο λειτουργό, την ιδέα του οποίου αξιοποίησα, τους υπευθύνους των βιβλιοθηκών του Δικτύου Καλλιθέας, γιατί τα δίκτυα πάνω από όλα είναι τα άτομα, Παντελή Νικολαΐδη, Ιφιγένεια Βαρδακώστα, Κωνσταντίνα Κακάλη και Χαρά Μπρίντζη για την αμέριστη συμπαράστασή τους και για την παροχή των απαραίτητων στοιχείων για την εξέταση της μελέτης περίπτωσης, την υπεύθυνη των εκδηλώσεων της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας Μαρία Βαρδαβά και τους υπαλλήλους της Βιβλιοθήκης, καθώς και την τοπική αρχή του Δήμου Καλλιθέας, τον δήμαρχο Δημήτρη Κάρναβο και τον αντιδήμαρχο Πολιτισμού, Παιδείας και Εξυπηρέτησης του Δημότη Γιώργο Κυριακόπουλο.

Συνοδοιπόροι στην προσπάθεια αυτή στάθηκαν και άλλοι: ο Σπύρος Σκλαβενίτης, που είχε το κουράγιο να διαβάσει τα κείμενα στην αρχική τους μορφή, ο Κωνσταντίνος Δουκάκης, που με το κριτικό του πνεύμα δεν με άφηνε να εφησυχάσω, η Ουρανία Καραγιάννη, η Μανουέλα Μπέρκι, η Βασιλική Τύρλα και η Αγγέλα Φιλιππούλου, που άκουγαν υπομονετικά τους προβληματισμούς μου, και η Νερίνα Κιοσέογλου, που εντόπισε τους δαίμονες του τυπογραφείου.

Σε μια διαδρομή όπου κατάφερα να φτάσω στο τέλος μέσα από τη διαδικασία των άτυπων σεμιναρίων «Διαθεματικότητα», που στόχο είχαν να απαντήσουν στα επιμέρους ερωτήματα των ερευνητέων των υποψήφιων διδακτόρων του κ. Ε. Πρόντζα.

Δεν θα μπορούσα να παραλείψω την κόρη μου Τζαχίντα, για την υπομονή της και τις εικαστικές της παρεμβάσεις στα κείμενά μου, και τον άντρα μου Μοχάμεντ για τη συμπαράστασή του, καθώς και τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς μου, τους γονείς μου Δήμητρα και Λευτέρη, και τα αδέρφια μου Ανδρέα και Κοσμά.

Περίληψη

Η πολιτισμική σκέψη είναι ένα διακριτό και ταυτόχρονα ανοικτό επιστημονικό πεδίο που διαμορφώνεται και εξελίσσεται από τα μέσα του 19ου αιώνα έως σήμερα με έντονα διεπιστημονικό χαρακτήρα. Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι δεν υπάρχει μία ενιαία και συνεκτική πολιτισμική θεωρία, αλλά ένα ευρύτερο φάσμα ποικίλων θεωριών. Οι προκλήσεις που προκύπτουν στο επίπεδο των αναλύσεων των θεμάτων της Κοινωνίας της Πληροφορίας εντός του ευρύτερου πλαισίου της πολιτισμικής θεωρίας είναι ποικίλες. Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στο πλαίσιο της πολιτισμικής θεωρίας, αναδεικνύοντας τον ρόλο της βιβλιοθήκης στην Κοινωνία της Πληροφορίας κατά τη μελέτη και ανάλυση της πολιτιστικής αυτής δομής ως θεσμού μέσα από τη δικτύωση και τη δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου.

Αντικείμενο μελέτης αποτελεί η εφαρμογή ενός συνεργατικού μοντέλου λειτουργίας φορέων πληροφόρησης, που μπορεί να αποτελέσει βασικό υποστηρικτικό παράγοντα μιας ισχυρής και βιώσιμης κοινότητας χωρίς αποκλεισμούς. Επομένως, ένα τοπικό πληροφοριακό σύστημα, μέσω της δικτύωσης σε επίπεδο πόλης, προωθεί την αστική και κοινωνική βιωσιμότητα και τη μελλοντική ανάπτυξη της Κοινωνίας της Πληροφορίας σε σχέση με το περιβάλλον, την οικονομία και την κοινωνία.

Η αλλαγή του τοπίου στις βιβλιοθήκες με την ενεργητική παρουσία τους στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας απαιτεί συνέργειες σε τοπικό επίπεδο. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες ενός τοπικού δικτύου αναδεικνύουν κάθε βιβλιοθήκη-μέλος ως συστατικό στοιχείο του κοινωνικού ιστού της πόλης. Η αξιοποίηση ενός τυχαίου γεωγραφικού δικτύου βιβλιοθηκών για τη δημιουργία ενός επίσημου συνεργατικού μοντέλου ώστε να πραγματοποιηθούν οι διαθεματικές προσεγγίσεις του ρόλου των βιβλιοθηκών προτάθηκε ως ιδανική λύση. Η έρευνα στηρίχθηκε στη μελέτη περίπτωσης ενός τοπικού διαμερίσματος της Αττικής, στην Καλλιθέα, αξιοποιώντας την προγενέστερη βιβλιογραφία.

Abstract

Cultural theory is a distinct and at the same time inclusive scientific field that has been developing and evolving from the mid-19th century, acquiring an interdisciplinary character. It can be easily deduced that there is no single and coherent cultural theory, but a wide range of a variety of theories. Consequently, the challenges in the analysis of Information Society issues within the framework of cultural theory are plenty. This paper, within the framework of cultural theory, highlights the role of the library in Information Society through a study and analysis of this cultural structure as an institution thriving on networking and the creation of social capital.

The object of study is the application of a collaborative model in the functions of knowledge providers as a support factor for a strong, sustainable and inclusive community.

Accordingly, through urban networking a local information system promotes urban and social sustainability as well as the future growth of Information Society in relation to the environment, the economy and society.

Change as far as libraries are concerned, along with their more dynamic presence within the framework of Information Society, requires synergies at the local level. The services provided by a local network highlight the role of each member-library as a constituent element of the social fabric in the city. The ideal solution that is offered is to utilize and develop a random geographical network of libraries in order to create a formal collaborative model so that interdisciplinary approaches to the role of libraries can be applied. This research was based on a case study on Kallithea, a district of the Attica region, also referencing former sources in bibliography.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	17
Εισαγωγή	21
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	
Διαθεματική προσέγγιση της πληροφόρησης	
1. Κοινωνία της Πληροφορίας	45
1.1 Η έννοια της πληροφορίας	46
1.1.1 Ο δημόσιος χαρακτήρας της πληροφορίας	47
1.1.2 Ο ρόλος της πληροφορίας στην κοινωνία των υπηρεσιών	52
1.2 Η έννοια της Κοινωνίας της Πληροφορίας	54
1.2.1 Οι ορισμοί της ΚτΠ	56
1.2.2 Η θεωρητική προσέγγιση της ΚτΠ ως νέο είδος κοινωνίας	60
1.2.3 Η θεωρητική προσέγγιση της ΚτΠ ως συνέχεια της βιομηχανικής κοινωνίας	64
1.2.4 Η ΚτΠ στα πλαίσια της κοινωνικής επιστήμης	70
1.3 Ψηφιακό χάσμα	74
1.4 Μετρήσεις τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών	86
1.4.1 Μετρήσεις οργανισμών	87
1.4.2 Οι μετρήσεις της Eurostat και της ΕΛ.ΣΤΑΤ.	91
1.5 Πληροφοριακή παιδεία	98
1.5.1 Ορισμοί πληροφοριακής παιδείας	99
1.5.2 Η πληροφοριακή παιδεία και οι βιβλιοθήκες	102
2. Βιβλιοθήκες στην Κοινωνία της Πληροφορίας	113
2.1 Οι βιβλιοθήκες στον 21ο αιώνα	116
2.1.1 Μοντέλα βιβλιοθηκών	118
2.1.2 Ο ρόλος της δημόσιας βιβλιοθήκης	125

2.2 Δίκτυα και συνεργατικά σχήματα βιβλιοθηκών	126
2.3 Βιβλιοθήκες, αρχεία, μουσεία	134
2.4 Διεθνείς συνεργασίες βιβλιοθηκών	140
2.5 Συνεργατικά εγχειρήματα βιβλιοθηκών: το ελληνικό ζήτημα	148
3. Η βιβλιοθήκη στο αστικό τοπίο	169
3.1 Ο κοινωνικός ρόλος της δημόσιας βιβλιοθήκης	170
3.2 Οι δημόσιες βιβλιοθήκες ως διαμορφωτές του αστικού χώρου	187
3.2.1 Ο ρόλος της βιβλιοθήκης στην αστική ανθεκτικότητα	191
3.2.2 Η δημιουργική πόλη	202
3.3 Πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες: ο ρόλος των βιβλιοθηκών	207
3.3.1 Πολιτιστική στατιστική	210
3.3.2 Μοντέλα πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών	216
3.3.3 Πολιτιστική βιομηχανία: προστιθέμενη αξία βιβλιοθηκών	224
3.4 Νέα αστική οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας	230
3.4.1 Τοπική δικτύωση	232
3.4.2 Συσπείρωση δημιουργικών ατόμων και δραστηριοτήτων	233

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Κοινωνική βιωσιμότητα: επιχώρια δίκτυα βιβλιοθηκών

4. Δημιουργώντας ένα πολιτιστικό μοντέλο	243
4.1 Βιώσιμη αστική ανάπτυξη	245
4.1.1 Κοινωνική θεώρηση της βιωσιμότητας	248
4.1.2 Το αστικό περιβάλλον της Αθήνας	254
4.2 Καλλιθέα: εκπαίδευση και πολιτισμός	263
4.3 Οι βιβλιοθήκες στο αστικό τοπίο της Καλλιθέας	272
4.3.1 Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας	272
4.3.2 Ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες	281
4.3.3 Ειδικές βιβλιοθήκες	285
4.3.4 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος	289
4.4 Τοπικό Δίκτυο βιβλιοθηκών πολλαπλού τύπου	291
4.4.1 Στρατηγικός σχεδιασμός τοπικού συνεργατικού Δικτύου	293

4.4.2 Ανάλυση SWOT τοπικού Δικτύου	307
4.4.3 Παρεχόμενες υπηρεσίες τοπικού Δικτύου	322
Επίλογος	335
Παράρτημα	341
Βιβλιογραφία	369

ΣΧΗΜΑΤΑ

Σχήμα 1: Συσσωρευτικό και επαναλαμβανόμενο μοντέλο διαδοχικών τρόπων πρόσβασης στις ψηφιακές τεχνολογίες	80
Σχήμα 2: Εννοιολογικό πλαίσιο της ΚτΠ	87
Σχήμα 3: Χρήση Η/Υ-Πρόσβαση στο διαδίκτυο 2002-2015	97
Σχήμα 4: Επτά πυλώνες της πληροφοριακής παιδείας-SCONUL	107
Σχήμα 5: Πληροφοριακή Επάρκεια (IFLA)	110
Σχήμα 6: Τρεις κύριες φάσεις εξέλιξης βιβλιοθηκών	114
Σχήμα 7: Δυνητικές συνεργασίες για δημόσιες βιβλιοθήκες	133
Σχήμα 8: Συνεργασία δημοτικών βιβλιοθηκών σε τοπικό, περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο	160
Σχήμα 9: Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών	166
Σχήμα 10: Καθοριστικοί παράγοντες διαμόρφωσης του Εθνικού Ανταγωνιστικού Πλεονεκτήματος	194
Σχήμα 11: Η έννοια της δημιουργικότητας στη σύγχρονη οικονομία	203
Σχήμα 12: Οι διαστάσεις της ανάπτυξης της δημιουργικής οικονομίας	209
Σχήμα 13: Το μοντέλο των ομόκεντρων κύκλων του David Throsby	219
Σχήμα 14: Οι πολιτιστικές βιομηχανίες με βάση το μοντέλο της UNCTAD	222
Σχήμα 15: Κύκλος αξιών του πολιτισμού της Κοινωνίας της Πληροφορίας	225
Σχήμα 16: Οι βιβλιοθήκες στον κύκλο της πολιτιστικής παραγωγής	226
Σχήμα 17: Σχηματική απεικόνιση της βιώσιμης ανάπτυξης και των σχέσεων ανάμεσα στην κοινωνία και το περιβάλλον	248
Σχήμα 18: Τοπικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών Πολλαπλού Τύπου	318
Σχήμα 19: Το μοντέλο πληροφοριακής συμπεριφοράς του Wilson (1996)	326
Σχήμα 20: Κοινές υπηρεσίες τοπικού Δικτύου	334
Σχήμα 21: Ανατροφοδότηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας	339

ΠΙΝΑΚΕΣ

Πίνακας 1: Τύποι οργανωτικής δομής κοινοπραξιών	131
Πίνακας 2: Χρονολόγιο βιβλιοθηκονομικών εξελίξεων στην Ελλάδα	150
Πίνακας 3: Χρονολόγιο Δικτύου Βιβλιοθηκών Δήμου Θεσσαλονίκης	161
Πίνακας 4: Οι πιο συνήθεις ορισμοί των δημιουργικών βιομηχανιών	222
Πίνακας 5: Χρονοδιάγραμμα σχέσεων κοινωνίας και περιβαλλοντικών συστημάτων	247
Πίνακας 6: Αναδυόμενες αρχές της κοινωνικής βιωσιμότητας	250
Πίνακας 7: Κύρια πορίσματα της μελέτης επίδρασης του ΚΠΙΣΝ	261
Πίνακας 8: Επωφελούμενοι μαθητές Σχολείων Καλλιθέας από τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας (Σχολικό έτος 2014-2015)	278
Πίνακας 9: Εκπαιδευτικά προγράμματα Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας (Σχολικό έτος 2015-2016)	278
Πίνακας 10: Ανάλυση SWOT τοπικού δικτύου πολλαπλού τύπου βιβλιοθηκών	308

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η διατριβή με τίτλο *Δίκτυα πληροφόρησης στην οικονομία και κοινωνία* με στόχευση στη διαθεματική προσέγγιση συνάδει με έναν κύκλο σεμιναρίων που αναδεικνύει τον καθοριστικό ρόλο της διαθεματικότητας των επιμέρους ερευνών. Η επικοινωνία μέσα από τα πεδία της Οικονομίας, της Κοινωνιολογίας και της Ιστορίας, που αφορούν ερευνητικές θεματολογίες, διαμορφώνει συσχετίσεις και συμπληρωματικότητες στα βασικά θέματα της έρευνας. «Η δυνατότητα απόρριψης ενός ακαδημαϊκού σωβινισμού και υπέρβασης του επιστημονικού μονοπωλίου που παράγει ένας κύκλος σπουδών»¹ είναι ο στόχος των συναντήσεων, όπως αναφέρει ο Καθηγητής κ. Ευάγγελος Πρόντζας στην εναρκτήρια συνάντηση του σεμιναρίου *Διαθεματικότητες: Οικονομική Ιστορία και Κοινωνιολογία*.² Το σεμινάριο τείνει να απαντήσει στο επιμέρους ερώτημα που γεννά το ερευνητέο και επιχειρεί να εμβαθύνει στη συζήτηση για τις σχέσεις πολύ- ενδο- και διεπιστημονικότητας με συγκεκριμένα ερωτήματα, όπου εντάσσονται οι κανόνες έρευνας, συγγραφής και διαχείρισης προσωρινών και οριστικών αποτελεσμάτων, μέσω της σταδιακής οικοδόμησης της έννοιας αλλά και του περιεχομένου «διαθεματικότητας».³ Τα ερωτήματα κατατάσσονται σε τρεις επιμέρους κατηγορίες με σκοπό τον εντοπισμό

---

¹ Ε. ΠΡΟΝΤΖΑΣ, «*Διαθεματικότητες Κοινωνιολογίας με την Οικονομία και την Ιστορία*» στο *Άτυπο 15νθήμερο Σεμινάριο Υποψηφίων Διδασκόντων 2016-17 «Διαθεματικότητες: Οικονομική Ιστορία και Κοινωνιολογία (Cross-thematic integration: Economic History and Sociology)*», Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 29 Αυγούστου 2016.

² Η θεματολογία του άτυπου δεκαπενθήμερου σεμιναρίου υποψήφιων διδασκόντων εκτείνεται σε εννέα συναντήσεις κατά το χειμερινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2016-2017. Βλ. Ε. ΠΡΟΝΤΖΑΣ, *Άτυπο 15νθήμερο Σεμινάριο Υποψηφίων Διδασκόντων 2016-17 «Διαθεματικότητες: Οικονομική Ιστορία και Κοινωνιολογία» (Cross-thematic integration: Economic History and Sociology)*, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2016, <http://sociology.panteion.gr/index.php?p=courses&section=3&id=1194&lang=el> (Ανάκτηση 18.10.2016). Στο σεμινάριο συμμετέχει και η υπογράφουσα, στη θεματική ενότητα *VII. De Bibliotheca: το Άλογον και το Έλλογον*, με τίτλο «Η “πληροφορία” όταν γίνεται “κοινωνία πληροφορίας”», 13/12/2016.

³ Στο ίδιο.

των λανθανόντων ζητημάτων κατά την περίοδο της έρευνας:⁴ α) Η παραγωγή ταυτοτήτων κινητοποιείται από την «καταστατική» και μπορεί να συνδεθεί με το κλασικό δίλημμα Ανατολή ή Δύση επάνω σε νέες εννοιακές κατηγορίες; β) Οι στατιστικό-μαθηματικές αναλύσεις της οικονομίας είναι ικανές να δοκιμάσουν την αντοχή κοινωνιολογικών κατηγοριών· πόσο αποτελεσματική καθιστούν στο εθνικό κράτος την αποτύπωση βαθύρριζων οικονομικών εννοιών στις κοινωνίες, και πώς μετασχηματίζονται σε διαχείριση πολιτισμικών αγαθών; γ) Πόσο ισχυρή είναι η υπόθεση ότι έννοιες οικονομικού περιεχομένου γίνονται πολιτικές, όταν αποτύχει η πολιτισμική σύνδεση με την οικονομική τους χρήση;⁵

Κρίσιμο σημείο αποτελεί η επιλογή της έννοιας «διαθεματικότητα» έναντι της διεπιστημονικότητας. Η συζήτηση για τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση είναι έντονη και πολυεπίπεδη.⁶ Η προσέγγιση αυτή προάγει την ικανότητα των μαθητών να συνδέουν τα διάφορα επιστημονικά πεδία, να αντιμετωπίζουν ολιστικά τη γνώση, να αναπτύσσουν την κριτική ικανότητα και να αποκτούν ποικιλία στον τρόπο σκέψης.⁷ Η διαθεματικότητα

---

⁴ Στο ίδιο.

⁵ Στο ίδιο.

⁶ Η ποιοτική αναβάθμιση της εκπαίδευσης υιοθέτησε τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης ως εναλλακτική λύση του τρόπου αλλαγής της μαθησιακής διαδικασίας. Η αναθεώρηση του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών (Α.Π.Σ.) κινήθηκε στον οριζόντιο και κάθετο άξονα της διασύνδεσης της γνώσης, προσεγγίζοντας την διαθεματικά και ολιστικά, δημιουργώντας ένα στέρεο υπόβαθρο για την εποικοδομητική και την αναλυτική-διερευνητική μάθηση. Περισσότερες πληροφορίες βλ. Μ. Α. ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΗΛ, «Η εφαρμογή και η αποτελεσματικότητα της διαθεματικής προσέγγισης στη διδακτική πρακτική», *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* 16 (2010), σσ. 212-225, <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos16/212-225.pdf> (Ανάκτηση 19.10.2016). Σ. ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ, «The Cross-thematic Approach and the New Curricula of Greek Compulsory Education: Review of an Incompatible Relationship», *Policy Futures in Education* 5:4 (2007), σσ. 460-467, <http://pfe.sagepub.com/content/5/4/460.full.pdf+html> (Ανάκτηση 19.10.2016). Κ. ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ, Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ (επιμ.), *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της Ιστορίας με τη χρήση πηγών*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2004. Περισσότερες πληροφορίες για τη σχετική βιβλιογραφία βλ. στη Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, <http://iep.edu.gr/library/> (Ανάκτηση 19.10.2016).

⁷ Η. Γ. ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ, «Διεπιστημονικότητα, διαθεματικότητα και ενιαιοποίηση στα νέα Προγράμματα Σπουδών: τρόποι οργάνωσης της σχολικής γνώσης», *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* 7 (2002), σ. 24, <http://szygouras.eu/themata/epal06/matsagouras-diathem.pdf> (Ανάκτηση 19.10.2016). Πιο συγκεκριμένα, στον χώρο της εκπαίδευσης «η διεπιστημονικότητα (inter-disciplinarity) αφορά τον τρόπο οργάνωσης του αναλυτικού προγράμματος, που διατηρεί τα διακριτά μαθήματα ως πλαίσια επιλογής και διάταξης της σχολικής γνώσης, αλλά επιχειρεί με ποικίλους τρόπους να συσχετίσει μεταξύ τους το περιεχόμενο των διακριτών μαθημάτων». Ενώ «η διαθεματικότητα (cross-thematic integration) αφορά τον τρόπο οργάνωσης του αναλυτικού προγράμματος, που καταργεί ως πλαίσια επιλογής και οργάνωσης της σχολικής γνώσης τα διακριτά μαθήματα και αντιμετωπίζει τη γνώση ως ενιαία ολότητα, την οποία προσεγγίζει μέσα από τη (συλλογική συνήθως) διερεύνηση θεμάτων, ζητημάτων και προβληματικών καταστάσεων, που παρουσιάζουν με τα κριτήρια των μαθητών ενδιαφέρον».

ουσιαστικά αφορά την κατάλυση των διαχωριστικών ορίων των επιστημών, την ενιαιοποιημένη γνώση με στόχο την ολιστική προσέγγισή της. Ως διαθεματική προσέγγιση της γνώσης καταγράφεται η πολύπλευρη διερεύνηση και μελέτη ενός θέματος με τη συμμετοχή και τον συντονισμό πολλών γνωστικών αντικειμένων. Πώς μπορεί να συνδεθεί ένα τοπικό πληροφοριακό σύστημα με την ανάπτυξη της Κοινωνίας της Πληροφορίας μέσω της δικτύωσης σε επίπεδο πόλης, για την προώθηση της αστικής και κοινωνικής βιωσιμότητας; Η έννοια της βιώσιμης Κοινωνίας της Πληροφορίας αναφέρεται στη μελλοντική ανάπτυξη της Κοινωνίας της Πληροφορίας σε σχέση με το περιβάλλον, την οικονομία και την κοινωνία, ενώ η έννοια της ανθεκτικής πόλης σηματοδοτεί τη μετάβαση από μια συμβατική Κοινωνία της Πληροφορίας σε μια δημιουργική Κοινωνία της Πληροφορίας, όπου το ζητούμενο είναι η ανάπτυξη των δεξιοτήτων παραγωγής γνήσιας γνώσης.⁸

Η επιλογή του θέματος από την υπογράφουσα έγινε με βάση δύο κριτήρια. Αφενός η αξιοποίηση και η διεύρυνση των γνώσεων που αποκτήθηκαν στο προπτυχιακό και μεταπτυχιακό στάδιο και αφετέρου η επαγγελματική ιδιότητα του Βιβλιοθηκονόμου.⁹ Η ενασχόληση με την έννοια των δικτύων τοποθετείται και σε ένα άλλο χωροχρονικό, αν και «μικροσκοπικό» επίπεδο, σε αυτό της οικονομίας και της κοινωνίας της Επτανήσου του 19ου αιώνα.¹⁰

Χρύσα Νικολάου

Οκτώβριος 2016

---

⁸ L. Z. KARVALICS, «Κοινωνία της Πληροφορίας-Ποια η ακριβής σημασία του όρου; Η έννοια, η ιστορία και το εννοιολογικό πλαίσιο του συμπλέγματος εννοιών», στο R. PINTER (επιμ.), *Μελέτες στην Κοινωνία της Πληροφορίας: από τη θεωρία στην πράξη*, Θεσσαλονίκη, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης-Network for Teaching Information Society, 2008, σσ. 53-55.

⁹ Οι προπτυχιακές σπουδές στη Βιβλιοθηκονομία φανερώνουν το ερευνητικό ενδιαφέρον για τα ζητήματα της Επιστήμης της Πληροφόρησης, ενώ οι μεταπτυχιακές σπουδές στην Ιστορική Δημογραφία συνδυάζονται με την ένταξη στην έρευνα της έννοιας της αστικής βιωσιμότητας. Η επαγγελματική ενασχόληση στον χώρο των Βιβλιοθηκών δεν μπορούσε παρά να αποτελεί έναν ακόμα σταθερό πυλώνα, εκεί όπου εντάσσονται και τα δίκτυα ατόμων και φορέων.

¹⁰ X. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Η οικονομική συγκυρία στις γαμήλιες συμπεριφορές: οι Καθολικοί στην Κέρκυρα (1815-1864)», στο *Θ' Πανιώνιο Συνέδριο*, Παξοί, 26-30 Μαΐου 2010, Παξοί, Εταιρεία Παξινών Μελετών, 2014, σσ. 333-357.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι σύγχρονες πολιτισμικές θεωρίες, από τα μέσα του 19ου αιώνα έως τις μέρες μας, αναδεικνύουν τη σημασία αφενός των προσωπικών προτιμήσεων και της καθημερινότητας των ατόμων και αφετέρου των συλλογικών οργάνων, των θεσμών και των μεγάλων δομών. Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι δεν υπάρχει μία ενιαία και συνεκτική πολιτισμική θεωρία, αλλά ένα ευρύτερο φάσμα ποικίλων θεωριών. Διαπιστώνεται επίσης ότι η πολιτισμική σκέψη έχει έντονα διεπιστημονικό χαρακτήρα.¹ Η πολιτισμική θεωρία προσπαθεί να εξηγήσει τη φύση της κουλτούρας² και τις σχέσεις της με την κοινωνική ζωή.³ Τον 18ο αιώνα, με την επιρροή του Διαφωτισμού, η έννοια μεταφέρεται στη γερμανική γλώσσα ως *kultur*. Ο N. Elias εξηγεί ότι ο όρος χρησιμοποιείται από τη γερμανική αστική διάνοηση και τονίζει τη διαμάχη της με την τάξη των ευγενών. Η κουλτούρα αφορά οτιδήποτε διανοητικό και πνευματικό, ενώ ο πολιτισμός σχετίζεται με τη φανταχτερή φαινομενικότητα και ελαφρότητα. Σύντομα η αντίθεση κουλτούρας-πολιτισμού μετατοπίζεται σταδιακά από το κοινωνικό στο εθνικό πεδίο (Γαλλία-Γερμανία). Από τον 18ο μέχρι τον 20ό αιώνα η γαλλο-γερμανική διαμάχη περί κουλτούρας η επιμεριστική αντίληψη *versus* της οικουμενικής αντίληψης, συνιστά το

---

¹ P. SMITH, *Πολιτισμική θεωρία: μια εισαγωγή* (μτφρ. Ν. Μπουμπάρης), Αθήνα, Κριτική, 2006, σσ. 9-10. Τίτλος πρωτοτύπου: P. Smith, *Cultural Theory: an Introduction*, Οξφόρδη, Blackwell, 2001.

² Βλ. D. CUCHE, *Η έννοια της κουλτούρας στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Αθήνα, Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, 2001, σσ. 17-22. Τίτλος πρωτοτύπου: D. CUCHE, *La notion de culture dans les sciences sociales*, Παρίσι, La Découverte, 1996. Η απόδοση του όρου *culture* στην ελληνική γλώσσα αναδεικνύεται κυρίαρχο πρόβλημα, όπως διαπιστώνει και ο Νίκος Μπουμπάρης στην εισαγωγή της ελληνικής μετάφρασης του έργου του P. Smith. Συνδέει το πρόβλημα με τρία συσχετιζόμενα ζητήματα: α) η απόδοση του όρου αυτού αναδεικνύει την πολυπλοκότητα του αντικειμένου της πολιτισμικής θεωρίας, δηλαδή της νοηματοδότησής του, β) η νοηματοδότηση του όρου συνδέεται στενά με κοινωνικές και εθνικές παραμέτρους, και γ) οι παράμετροι αυτοί αναδεικνύουν την πολυσημία και τις ποικίλες εκδοχές του όρου. Βλ. P. SMITH, *Πολιτισμική θεωρία*, σ. 11.

³ P. SMITH, *Πολιτισμική θεωρία*, σσ. 30-31.

θεμέλιο των δύο τρόπων ορισμού της έννοιας της κουλτούρας στις σύγχρονες κοινωνικές επιστήμες.⁴

Η σύγχρονη ιδέα της κουλτούρας, από τον 18ο αιώνα οπότε εμφανίστηκε, προκαλεί ποικίλες συζητήσεις, ενώ παρά τους ορισμούς που έχουν δοθεί, εξακολουθούν να υπάρχουν διαφωνίες σχετικά με την «ορθή» χρήση του όρου, όχι μόνο μεταξύ κοινωνιών αλλά και κοινωνικών ομάδων της ίδιας κοινωνίας, σύμφωνα με τον D. Cuche. Ο ίδιος ο D. Cuche τονίζει ότι δεν είναι εφικτό να αναφερθεί στην πλήρη ιστορία της έννοιας, καθώς η λέξη κάλυψε και συνεχίζει να καλύπτει διαφορετικές πραγματικότητες. Η λέξη «κουλτούρα» δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν ένα κοινό εργαλείο, για ανάγνωση της πραγματικότητας (πολιτική, θρησκεία, επιχειρηματικότητα, κ.λπ.) γιατί σχετίζεται με περίπλοκες διαδικασίες. Στέκεται κατεξοχήν στο γαλλικό παράδειγμα της λέξης «κουλτούρα», καθώς διαφαίνεται η αποφασιστική συμβολή του στην εξέλιξη του σημασιολογικού περιεχομένου της λέξης (προερχόμενη από τη λατινική λέξη *cultura*, που από την καλλιέργεια της γης προχωράει στην καλλιέργεια του πνεύματος).⁵ Ο Raymond Williams, ένας από τους πιο σημαντικούς μελετητές της έννοιας της κουλτούρας, θεωρεί ότι για να ερευνηθεί οποιοδήποτε πολιτισμικό φαινόμενο είναι απαραίτητη η ερμηνεία της έννοιας «κουλτούρα» ως μιας κοινωνικής διαδικασίας που εξελίσσεται ιστορικά και γεωγραφικά. Επίσης είναι αναγκαίος ο συνδυασμός της κουλτούρας με τις έννοιες της οικονομίας και της κοινωνίας όπως εξελίχθηκαν μεταπολεμικά.⁶ Στην ποικίλη και πολυάριθμη βιβλιογραφία εντοπίζονται τρία ζητήματα: α) οι θεωρίες παρέχουν τα εργαλεία ώστε να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο συγκροτείται η κουλτούρα, β) η πολιτισμική θεωρία προτείνει τους μηχανισμούς, τα μοντέλα επιδράσεων που ασκεί η κουλτούρα στην κοινωνική ζωή του ατόμου και στους κοινωνικούς θεσμούς, και γ) η διερεύνηση της σχέσης του ατόμου με την κουλτούρα.⁷

Η πολιτισμική σκέψη είναι ένα διακριτό και ταυτόχρονα ανοικτό επιστημονικό πεδίο που διαμορφώνεται και εξελίσσεται από τα μέσα του 19ου αιώνα έως σήμερα. Αρχικώς, η έννοια της κουλτούρας και τα σχετικά θέματα αναδεικνύονται στην κλασική

---

⁴ Βλ. N. ELIAS, *Η εξέλιξη του πολιτισμού: κοινωνιογενετικές και ψυχογενετικές έρευνες* (μτφρ. Έ. Βαϊκούση), Αθήνα, Νεφέλη, 1997. Τίτλος πρωτοτύπου: N. ELIAS, *Über den Prozeß der Zivilisation. Soziogenetische und Psychogenetische Untersuchungen*, Ζυρίχη, Liepman AG, 1939.

⁵ D. CUCHE, *Η έννοια της κουλτούρας*, σσ. 17-22.

⁶ Βλ. R. WILLIAMS, *Κουλτούρα και Ιστορία* (εισ.-μτφρ. Β. Αποστολίδου), Αθήνα, Γνώση, 1994.

⁷ P. SMITH, *Πολιτισμική θεωρία*, σσ. 30-31.

κοινωνική θεωρία (Karl Marx, Emile Durkheim,⁸ Max Weber, Georg Simmel). Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η συνεισφορά του έργου του Talcott Parsons, κυρίως για την επιρροή των καινοτομιών που εισήγαγε στη μελέτη της κουλτούρας και αποτέλεσαν τη βάση για τις νεότερες πολιτισμικές θεωρίες.⁹ Ο δυτικός μαρξισμός (Western Marxism) εντάσσει την κουλτούρα στη συζήτηση της καπιταλιστικής οικονομίας, τονίζοντας την αποτυχία της επανάστασης και προβάλλοντας ένα ισχυρό ουμανιστικό στοιχείο.¹⁰ Ειδικότερα, οι απόψεις των εκφραστών της Σχολής της Φραγκφούρτης για τη μαζική κουλτούρα ουσιαστικά είναι το αποτέλεσμα της επιρροής του ναζισμού σε συνδυασμό με την άνοδο των δημοφιλών μορφών πολιτιστικής έκφρασης στις ΗΠΑ. Ο καπιταλιστικός μοντερνισμός χρησιμοποιεί τον πολιτισμό ως μια μορφή κοινωνικού ελέγχου του ατόμου μέσα από τον περιορισμό της πολιτιστικής ζωής του. Οι απόψεις ιδιαιτέρως του Theodor Adorno διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της αντίληψης για τη μαζική κουλτούρα αλλά και για τη βιομηχανία του πολιτισμού και αποτέλεσαν αφορμή για όλες τις μετέπειτα αριστερές κριτικές προσεγγίσεις από διανοούμενους του 20ού αιώνα.¹¹

Η προσφορά των παραδοσιακών μικροθεωριών της συμβολικής αλληλεπίδρασης, της φαινομενολογίας και της εθνομεθοδολογίας στο ευρύτερο πεδίο της πολιτισμικής θεωρίας προσεγγίζεται μέσα από τις ομοιότητες που εμφανίζουν, όπου οι προσωπικές σχέσεις είναι θεμελιώδες συστατικό της κοινωνικής ζωής, τα άτομα είναι δημιουργικά και έμπειρα, η ορθή διαχείριση των σχέσεων οδηγεί στην κοινωνική τάξη και οι ερμηνευτικές μεθοδολογίες είναι τα αναγκαία εργαλεία για την κατανόηση της λειτουργίας της κοινωνίας.¹² Το κίνημα του δομισμού (στρουκτουραλισμού) που εμφανίστηκε έντονα τη δεκαετία του 1950 άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο σκεφτόμαστε τον πολιτισμό, ιδιαίτερα το έργο του Claude Lévi-Strauss και του Roland Barthes.¹³ Κατά τη δεκαετία του 1960 άρχισε να κερδίζει έδαφος ο μεταδομισμός (μεταστρουκτουραλισμός) στη γαλλική πολιτισμική θεωρία, ενώ τις επόμενες δύο

⁸ Οι ιδέες του E. Durkheim για την αλληλεγγύη, την τελετουργία, τη θρησκεία και τον συμβολισμό αποτελούν τη βάση για τις σύγχρονες πολιτισμικές σπουδές. Πρόκειται για ιδέες που αξιοποίησαν οι μαθητές και επίγονοί του. Περισσότερες πληροφορίες βλ. P. SMITH, *Πολιτισμική θεωρία*, σσ. 129-160.

⁹ Αναλυτικά για την κουλτούρα και την κοινωνική ολοκλήρωση στο έργο του Talcott Parsons, βλ. P. SMITH, *Πολιτισμική θεωρία*, σσ. 55-75.

¹⁰ Στο ίδιο, σ. 77.

¹¹ Βλ. D. HESMONDHALGH, *The Cultural Industries*, Λονδίνο-Νέο Δελχί, Sage, 2002, σ. 15· T. ANTOPNO, Λ. ΛΟΒΕΝΤΑΛ, Χ. ΜΑΡΚΟΥΖΕ, Μ. ΧΟΡΚΧΑΪΜΕΡ, *Τέχνη και μαζική κουλτούρα* (επιλογή κειμένων, μτφρ. και εισ. Ζ. Σαρίκας), Αθήνα, Ύψιλον, 1984, σσ. 49-121.

¹² P. SMITH, *Πολιτισμική θεωρία*, σσ. 107-108.

¹³ Στο ίδιο, σ. 161.

δεκαετίες επεκτάθηκε και στον αγγλόφωνο κόσμο.¹⁴ Κάποιες από τις θεωρίες αυτές, όπως η θεωρία της συμβολικής επίδρασης και η εθνομεθοδολογία,¹⁵ δίνουν προτεραιότητα στο άτομο, ενώ άλλες, όπως ο μαρξισμός, η θεωρία του Πάρσονς¹⁶ και ο δομισμός¹⁷ τονίζουν τη δύναμη των συστημάτων στη ρύθμιση των δράσεων των ατόμων. Η αναζήτηση ενός ενδιάμεσου χώρου κερδίζει έδαφος τις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα, όπου καταγράφονται οι προσπάθειες του Γάλλου κοινωνιολόγου Pierre Bourdieu και του Anthony Giddens που ασχολήθηκαν με τη σχέση της «μικροθεωρίας» και της «μακροθεωρίας»,¹⁸ καθώς και οι προσπάθειες του Norbert Elias, που βλέπει τον εαυτό ως βασικό μέσο για την ένταξη του ατόμου στην πολιτισμική θεωρία.¹⁹

Οι θεωρητικές έρευνες των βρετανικών πολιτισμικών σπουδών εντάσσονται στο πλαίσιο της σύγχρονης πολιτισμικής θεωρίας επειδή χρησιμοποιούν την ερευνητική διεπιστημονικότητα και ποικίλες θεωρίες, θεωρούν την κουλτούρα μέσα από αντιεξουσιαστικές δομές, κάνουν τη συζήτηση για τη μαζική κουλτούρα σε σχέση με την υψηλή, σε συνδυασμό με την έντονη επιρροή από την αριστερή σκέψη.²⁰ Πέρα από τις αφηρημένες έννοιες της κουλτούρας, υπάρχει μια άλλη βιβλιογραφία που βασίζεται στην παραγωγή και την κατανάλωση της κουλτούρας, όπου ξεχωρίζει ο χώρος της επικοινωνίας, οι μελέτες για την τηλεόραση και τον κινηματογράφο και την κοινωνιολογία.²¹ Παράλληλα, υπάρχουν θεωρητικές προσεγγίσεις που αντιλαμβάνονται την κουλτούρα και την κοινωνική ζωή ως «κείμενο» για ερμηνεία.²² Δεν πρέπει να παραμεληθεί η συσχέτιση της πολιτισμικής και της ψυχαναλυτικής θεωρίας, αναφορικά με το ενδιαφέρον για την κοινωνική ζωή και την ερμηνεία της. Πρόκειται για μια προσέγγιση που έχει σημειώσει σημαντικές καινοτομίες και αξιοποιείται από πλήθος

---

¹⁴ Στο ίδιο, σ. 189.

¹⁵ Στο ίδιο, σσ. 107-108.

¹⁶ Στο ίδιο, σσ. 55-75.

¹⁷ Στο ίδιο, σ. 161.

¹⁸ Στο ίδιο, σ. 211.

¹⁹ Στο ίδιο, σ. 229.

²⁰ Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 και στις αρχές του 1960 οι βρετανικές πολιτισμικές σπουδές βασίστηκαν στο έργο των κριτικών της λογοτεχνίας Richard Hoggart και Raymond Williams. Βλ. P. SMITH, *Πολιτισμική θεωρία*, σ. 238.

²¹ Στο ίδιο, σ. 258.

²² Στο ίδιο, σ. 283.

μελετητών, αν και είναι πολύ έντονες και οι επιφυλάξεις που εκφράζονται σε σχέση με την προσέγγιση αυτή.²³

Η έννοια του μεταμοντερνισμού έχει προκαλέσει πολλές διαμάχες στον χώρο της πολιτισμικής θεωρίας.²⁴ Συγκεκριμένα, η μεταμοντέρνα ή μετανεωτερική εποχή (postmodernity) χαρακτηρίζεται «από το πέρασμα του καπιταλισμού σε μια μεταβιομηχανική οικονομία οργανωμένη γύρω από τις υπηρεσίες, δηλαδή τον χρηματοοικονομικό τομέα, τον τουρισμό, την κουλτούρα και την κατανάλωση πολιτισμικών προϊόντων, τις τεχνολογίες της πληροφορικής και επικοινωνίας».²⁵ Μια διάκριση που μπορεί να γίνει είναι ανάμεσα σε εκείνους τους μελετητές που υπερασπίζονται ή χρησιμοποιούν τις αρχές του μεταμοντερνισμού και σε εκείνους που θέλουν να τον εξηγήσουν. Η πρώτη ομάδα «περιλαμβάνει και εφαρμόζει τις ιδέες της μεταμοντέρνας θεωρίας, ενώ η δεύτερη εκλαμβάνει τη μετανεωτερικότητα ως αντικείμενο της κοινωνικής ανάλυσης, διερευνά τα χαρακτηριστικά της και εξηγεί την ανάδυσή τους –χρησιμοποιώντας συχνά συμβατικές κοινωνίες και πολιτισμικές θεωρίες που είναι πιο κοντά στο μοντερνισμό».²⁶ Η αυξανόμενη δύναμη της γνώσης και της κουλτούρας στη σύγχρονη εποχή, με την προσέγγιση των μεταμοντέρνων ιδεών, εμφανίζεται στο έργο του Daniel Bell. Ο D. Bell παρουσιάζει τον πολιτισμό αρκετά αυτόνομο και ισχυρό αναφορικά με τις δυνατότητές του για προσδιορισμό της ζήτησης/κατανάλωσης, αλλά και της παραγωγής μέσω της γνώσης και της τεχνολογίας.²⁷ Συχνά οι συζητήσεις της μετανεωτερικότητας συνδέονται με την κοινωνικοοικονομική διαδικασία της παγκοσμιοποίησης, καθώς τα ΜΜΕ, ο καταναλωτισμός, ο τουρισμός κι οι πολυεθνικές έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ενός παγκοσμιοποιημένου κόσμου.²⁸

Οι προκλήσεις που προκύπτουν στο επίπεδο των αναλύσεων των θεμάτων της Κοινωνίας της Πληροφορίας εντός του ευρύτερου πλαισίου της πολιτισμικής θεωρίας έχουν αποτελέσει αντικείμενο μελέτης και από άλλους ερευνητές. Ουσιαστικά, τα πολιτιστικά θέματα μπορούν κατ' εξοχήν να θεωρηθούν ως θέματα της Κοινωνίας της

---

²³ Στο ίδιο, σσ. 312, 326.

²⁴ Στο ίδιο, σ. 329. Στη συζήτηση εντάσσεται η μεταμοντέρνα και μεταδομιστική κριτική θεωρία, βλ. P. SMITH, *Πολιτισμική θεωρία*, σ. 355.

²⁵ Στο ίδιο, σ. 329.

²⁶ Στο ίδιο, σ. 330.

²⁷ Στο ίδιο, σσ. 339-340.

²⁸ Στο ίδιο, σ. 350.

Πληροφορίας, από τη στιγμή που αυτά ανακλύπουν στο πλαίσιο των σημερινών κοινωνιών.²⁹

Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στο πλαίσιο της πολιτισμικής θεωρίας, αναδεικνύοντας τον ρόλο της βιβλιοθήκης στην Κοινωνία της Πληροφορίας κατά τη μελέτη και ανάλυση της πολιτιστικής αυτής δομής ως θεσμού³⁰ μέσα από τη δικτύωση και τη δημιουργία κοινωνικού κεφαλαίου. Ο Ε. Πρόντζας αναφέρει ότι «η εμφάνιση του δικτύου συνδέσεων, ως συνειδητό ή ασυναίσθητο προϊόν στρατηγικών κοινωνικής επένδυσης, κατευθύνεται στη δημιουργία θεσμών ή στην αναπαραγωγή άμεσα χρήσιμων βραχύ- και μακροπρόθεσμων κοινωνικών σχέσεων».³¹ Ενώ, «η κατανόηση ενός θεσμού αποκτά μεγαλύτερη σημασία όταν με την ερμηνεία του κατορθώσουμε να συμπέσει η αντικειμενικότητα της ιστορικής ανάλυσης με την υποκειμενικότητα της βιωμένης εμπειρίας».³² Ο όρος «δίκτυο»³³ παραπέμπει σε οποιαδήποτε αλληλοσυνδεδεμένη ομάδα ή σύστημα. Διάφοροι διαδεδομένοι τύποι δικτύων είναι τα οικονομικά, τα κοινωνικά, των επιχειρήσεων, κ.λπ. Πιο συγκεκριμένα, τα κοινωνικά δίκτυα είναι μια κοινωνική δομή που

---

²⁹ Ο ερευνητής L. Karvalics καταγράφει τρία σενάρια/επίπεδα ταξινόμησης της Κοινωνίας της Πληροφορίας: το μεγάλο σενάριο, με την πολιτισμική θεωρία (civilisation theory) ως γενικό πλαίσιο· το μικρό σενάριο, με τη θεωρία της ανάπτυξης ως πλαίσιο· και το μικροσκοπικό σενάριο. Περισσότερες πληροφορίες βλ. L. Z. KARVALICS, «Κοινωνία της Πληροφορίας-Ποια η ακριβής σημασία του όρου; Η έννοια, η ιστορία και το εννοιολογικό πλαίσιο του συμπλέγματος εννοιών», στο R. PINTER (επιμ.), *Μελέτες στην Κοινωνία της Πληροφορίας: από τη θεωρία στην πράξη*, Θεσσαλονίκη, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης-Network for Teaching Information Society, 2008, σσ. 48-55.

³⁰ Η εργογραφική συμβολή του Νικόλαου Πανταζόπουλου στην Ελληνική Ιστορία των Θεσμών (1939-1998) καταγράφεται από τον Ε. Πρόντζα. Ο Ν. Πανταζόπουλος χαρακτηρίζεται ως δάσκαλος της «κοινότητας», καθώς ασχολήθηκε με την τοπική αυτοδιοίκηση στη θεωρητική και πρακτική εκδοχή της και την κοινότητα ως τρόπο κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής οργάνωσης, ενώ συγχρόνως ασχολήθηκε με την ακαδημαϊκή κοινότητα ως θεσμό για την προώθηση της νομικής παιδείας. Η πολυθεματική διάσταση στο δίκαιο, την πολιτική, την οικονομία, την τοπική αυτοδιοίκηση μεταλαμπαδεύτηκε στους νεότερους μέσα από τη διδασκαλία του. Ο Ν. Πανταζόπουλος, με τη σύγκλιση «φαινομενικώς ετερόκλητων παραγόντων», γεφυρώνει την ελληνική με την ευρωπαϊκή σκέψη έχοντας ως βασικό σκοπό τη στήριξη μιας αυτόνομης πορείας της ελληνικής ιστορίας των θεσμών. Η διδασκαλία της Ιστορίας των Θεσμών πέρα από τη νομική επιστήμη λειτουργεί ως επιταχυντής στη μείξη της με τις άλλες επιστήμες, π.χ. οικονομικές, κοινωνικές, κ.λπ. Ε. ΠΡΟΝΤΖΑΣ, *Νικόλαος Ι. Πανταζόπουλος. Εργογραφία στην Ιστορία των Θεσμών: νέα αντικείμενα και κατευθύνσεις*, Βόλος, Δημοτικό Κέντρο Ιστορικών Ερευνών, Τεκμηρίωσης Αρχείων και Εκθεμάτων, 1998, σσ. 7, 62, 68.

³¹ Ε. ΠΡΟΝΤΖΑΣ, «Ο σχηματισμός του κοινωνικού κεφαλαίου στην Επτάνησο (1797-1864)», στο *Θ' Πανιώνιο Συνέδριο*, Παξοί, 26-30 Μαΐου 2010, Παξοί, Εταιρεία Παξινών Μελετών, 2014, σ. 534.

³² Στο ίδιο. Ο Ε. Πρόντζας αναφέρει ότι ο C. Levy-Strauss έχει επισημάνει στο έργο του τις παρατηρήσεις αυτές σε σχέση με την κατανόηση των θεσμών. Βλ. C. LEVY-STRAUSS, «Introduction à l'œuvre de M. Mauss», στο M. MAUSS, *Sociologie et anthropologie*, Παρίσι, Presses Universitaires de France, 1989, σ. xxvi.

³³ J. SCOTT, *Social Network Analysis: a Handbook*, Λος Άντζελες-Λονδίνο-Νέο Δελχί-Σιγκαπούρη, Sage, 2000 (2η έκδ.), σσ. 1-36· Γ. Β. ΔΕΡΤΙΑΗΣ, *Ιστορία του ελληνικού κράτους 1830-1920*, τόμ. Α', Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2005, σσ. 40-43· M. DERRUAU, *Ανθρωπογεωγραφία* (μτφρ. Γ. Πρεβελάκης), Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1987, σσ. 27-33. Τίτλος πρωτοτύπου: M. DERRUAU, *Géographie humaine*, Παρίσι, Armand Colin, 1976.

αποτελείται από κόμβους, που συνήθως είναι άτομα ή επιχειρήσεις/οργανισμοί.³⁴ Οι κόμβοι αυτοί συνδέονται μεταξύ τους με έναν ή περισσότερους τύπους αλληλεξάρτησης, όπως αξίες, ιδέες, οικονομικές σχέσεις, κ.λπ. Η ανάλυση των κοινωνικών δικτύων είναι μια τεχνική μέτρησης και απεικόνισης των σχέσεων και ροών ανάμεσα σε ανθρώπους, ομάδες, επιχειρήσεις, κ.λπ. Η απεικόνισή τους γίνεται με κόμβους, που αφορούν τα άτομα ή τις ομάδες, και με ακμές που δείχνουν τις μεταξύ τους σχέσεις ή ροές, ενώ έχει ιδιαίτερη αξία η συνοχή και ο βαθμός διασύνδεσης ανάμεσα στα μέλη του δικτύου.³⁵

Η επιστημονική έρευνα συλλέγει τα δεδομένα που είναι αντικειμενικά αποδεικτικά, κάνει επαληθεύσιμες διαπιστώσεις, υιοθετεί μια στοχαστική, διερευνητική στάση απέναντι στους διάφορους ισχυρισμούς, ενώ ταυτόχρονα είναι δημιουργική και παραγωγική. Η αξιοποίηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας αποτελεί σημαντικό τμήμα της παρούσας έρευνας με στόχο να διαπιστωθεί η ενασχόληση άλλων ερευνητών με το θέμα, η χρήση των μελετών αυτών για την ενίσχυση και τεκμηρίωση των θέσεων που χρησιμοποιούνται, αλλά και η κάλυψη ενός κενού που διαπιστώθηκε στην ελληνική βιβλιογραφία. Η ανασκόπηση της βιβλιογραφίας αναφορικά με την επισκόπηση και διερεύνηση του θεωρητικού και μεθοδολογικού πεδίου βασικών εννοιών, συμπεριλαμβανομένων και των εφαρμογών που έχουν προκύψει από άλλες ερευνητικές εργασίες, οδήγησε στη διατύπωση των ερευνητικών ζητημάτων της παρούσας έρευνας σε τέσσερα σκέλη.

Αρχικά, η έννοια της Κοινωνίας της Πληροφορίας αποτελεί μια νέα μορφή «δικτυωμένης» κοινωνίας, όπου κυρίαρχη θέση κατέχει η πληροφορία ως δομικό συστατικό του οικονομικού, κοινωνικού και λειτουργικού ιστού της, και προωθείται από τις νέες Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών (ΤΠΕ). Η παροχή ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην πληροφόρηση αποτελεί υποχρέωση των κρατών και της διεθνούς κοινότητας για την υποστήριξη των πληροφοριακά εγγράμματων/μορφωμένων κοινωνιών. Η έννοια του ψηφιακού χάσματος είναι αντιληπτή ως ένα πολυδιάστατο φαινόμενο που περιλαμβάνει διαφορετικές πτυχές και αποτελεί παγκόσμια πρόκληση. Ωστόσο, η πληροφορημένη κοινωνία πολιτών δημιουργείται σε συγκεκριμένες συνθήκες, με κύρια προϋπόθεση την ανάπτυξη δεξιοτήτων που αφορούν μια ευρύτερη έννοια, αυτήν της πληροφοριακής παιδείας.

³⁴ G. BOYCE, S. VILLE, *Η εξέλιξη των σύγχρονων επιχειρήσεων* (μτφρ. Ν. Σταματάκης), Αθήνα-Αλεξάνδρεια, 2005, σσ. 295-301. Τίτλος πρωτοτύπου: G. BOYCE, S. VILLE, *The Development of Modern Business*, Νέα Υόρκη, Palgrave, 2002.

³⁵ J. SCOTT, *Social Network*, σσ. 1-36.

Δεύτερον, η Βιβλιοθήκη ως υπηρεσία πληροφόρησης που διαχειρίζεται την πληροφορία αποτελεί ζωτικό συστατικό της Κοινωνίας της Πληροφορίας. Τα τελευταία χρόνια οι βιβλιοθήκες σε όλο τον κόσμο αντιμετωπίζουν νέες προκλήσεις και αναδιοργανώνονται ώστε να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο αφενός στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και την προώθηση της δια βίου μάθησης, αφετέρου στην ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής. Η σύγχρονη πρόκληση των βιβλιοθηκών είναι ένα νέο μοντέλο λειτουργίας τους, που από την απόκτηση, συγκέντρωση και οργάνωση πληροφοριακού υλικού μετακινείται στην πρόσβαση σε πηγές πληροφόρησης. Η δημιουργία ενός μοντέλου βιώσιμης διαχείρισης και ανάπτυξης βιβλιοθηκών μέσα από τη δικτύωση στο πολιτιστικό και πληροφοριακό τοπίο, με συνεργατικά και κοινοπρακτικά σχήματα, μπορεί να αποτελέσει την απάντηση.

Τρίτον, παρά το γεγονός ότι οι δημόσιες βιβλιοθήκες βρίσκονται υπό ασφυκτική οικονομική πίεση τη δεδομένη χρονική στιγμή, ένας νέος τρόπος σκέψης αναδύεται. Οι βιβλιοθήκες ως κινητήρια δύναμη φέρνουν στο προσκήνιο τη συσχέτιση μεταξύ της ανάπτυξης της βιβλιοθήκης και της αστικής ανάπτυξης. Υπάρχει αυξανόμενο ενδιαφέρον διεθνώς για τη χρήση της βιβλιοθήκης ως ενός δυναμικού παράγοντα που συμβάλλει στην αστική ανάπτυξη, με προβολή του ρόλου των βιβλιοθηκών στα μοντέλα και στις στρατηγικές του αστικού και πολιτιστικού σχεδιασμού. Η σχέση ανάμεσα στην πόλη και την αποστολή της δημόσιας βιβλιοθήκης έχει απασχολήσει τους θεωρητικούς, τους διαμορφωτές πολιτικών και τους βιβλιοθηκονόμους, καθώς οι υπηρεσίες της σύγχρονης δημόσιας βιβλιοθήκης έχουν συνδεθεί κατ' εξοχήν με τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά οφέλη που προσφέρουν στην κοινότητα.

Τέλος, οι πόλεις, στην προσπάθειά τους να αναζωογονήσουν τις οικονομίες τους, έχουν κάνει στροφή στην πολιτιστική ανάπτυξη. Η οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας αναζητά ένα βιώσιμο αναπτυξιακό μοντέλο με πλήρη ενσωμάτωση του πολιτισμού και της δημιουργικότητας στις στρατηγικές και στα σχέδια τοπικής ανάπτυξης. Η αναγνώριση της δημιουργικότητας ως στρατηγικού παράγοντα της βιώσιμης ανάπτυξης αναφορικά με οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντικά θέματα αποτελεί πλέον ζητούμενο. Τα άτομα που δημιουργούν νέα γνώση και αγαθά μέσα από την πρωτοτυπία διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο στην ανάπτυξη πόλεων ή ολόκληρων περιοχών. Οι βιβλιοθήκες, από την πλευρά τους, συνεισφέρουν στην ανάπτυξη της πόλης και την αναγέννηση που προέρχεται από τον πολιτισμό με την προσέλκυση αυτών των δημιουργικών ατόμων.

Η επισήμανση των ερευνητικών ζητημάτων οδηγεί στη διατύπωση της υπόθεσης εργασίας. Η δημόσια/δημοτική βιβλιοθήκη μπορεί να αποτελέσει υποστηρικτικό παράγοντα μιας ισχυρής και βιώσιμης κοινότητας χωρίς αποκλεισμούς στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας, εφαρμόζοντας ένα συνεργατικό μοντέλο λειτουργίας. Το συνεργατικό σχήμα προκύπτει από τη μετατροπή μιας τυχαίας γεωγραφικής συσπείρωσης πολλαπλού τύπου βιβλιοθηκών σε μια επίσημη συνεργατική μορφή. Το μοντέλο αυτό, αξιοποιώντας τα διάφορα οφέλη που προκύπτουν, λειτουργεί ώστε η δημόσια/δημοτική βιβλιοθήκη να αποτελέσει αφενός κοινωνικό κέντρο δράσης προσελκύοντας δημιουργικούς ανθρώπους και αφετέρου υποστηρικτή των κλάδων πολιτισμού και δημιουργίας της περιοχής ευθύνης της.

Η εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος αναπτύσσεται το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας, ενώ στο δεύτερο η μελέτη περίπτωσης. Η διάρθρωση των κεφαλαίων πραγματοποιείται σε σπονδυλωτή μορφή, ενώ την ίδια στιγμή τα επιμέρους θέματα κάθε κεφαλαίου έχουν διπλή λειτουργία, ολοκληρώνοντας νοηματικά το περιεχόμενο του κεφαλαίου με μια αλυσιδωτή μορφή και ταυτόχρονα παρέχοντας το υλικό που θα αξιοποιηθεί στην ανάλυση και τεκμηρίωση της μελέτης περίπτωσης. Η εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια.

Η Κοινωνία της Πληροφορίας αξιοποιεί τα δίκτυα με τη χρήση των νέων τεχνολογιών της πληροφορικής και των επικοινωνιών ως μέσα για την εξεύρεση, μεταφορά, επεξεργασία, ανταλλαγή και αποθήκευση της πληροφορίας που αποκτούν ιδιαίτερη αξία. Η βιβλιογραφική επισκόπηση στον ευρωπαϊκό και τον διεθνή χώρο σε σχέση με τις έννοιες της Κοινωνίας της Πληροφορίας, την πρόσβαση και τον αποκλεισμό στην πληροφορία, το ψηφιακό χάσμα, τις μετρήσεις των νέων ΤΠΕ, τις πληροφοριακά εγγράμματες κοινωνίες και την πληροφοριακή παιδεία αποτελούν τα ζητήματα που αναπτύσσονται στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας. Η ένταξη στη συζήτηση της έννοιας του δημόσιου αγαθού αποτελεί τη βάση για την έναρξη ενός προβληματισμού σε σχέση με τις νέες διαμορφούμενες συνθήκες. Σύμφωνα με διεθνείς οργανισμούς η γνώση και όχι το κεφάλαιο είναι πλέον το κλειδί για τη συνεχή οικονομική ανάπτυξη και βελτίωση της ανθρώπινης ευημερίας.³⁶

Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν πολυάριθμοι ορισμοί και θεωρίες σχετικά με την ΚτΠ, που προέρχονται από διαφορετικά επιστημονικά γνωστικά αντικείμενα. Ορισμένοι

---

³⁶ THE INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT/WORLD BANK, *World Development Report 1998-99: Knowledge for Development*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 1999.

ορισμοί της ΚτΠ που έχουν επιλεγεί μεταξύ πολλών άλλων είναι του Daniel Bell, Yoneji Masuda, John Naisbitt, Nick Moore, κ.λπ. Ενδιαφέρουσα είναι η προσέγγιση του ερευνητή László Z. Karvalics, που τονίζει ότι μπορεί κανείς να πλησιάσει την έννοια της ΚτΠ εξετάζοντας τις επιμέρους συνιστώσες της, αντί να προσπαθήσει να καθορίσει ακραίους ορισμούς και να χρησιμοποιήσει μοντέλα στη θέση ορισμών. Ο F. Webster συνδυάζει τις θεωρίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας που αναπτύχθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες από διάφορους θεωρητικούς, ώστε να αναλύσει την έννοια και τα χαρακτηριστικά της στο πλαίσιο της κοινωνικής επιστήμης, καταγράφοντας πέντε ορισμούς της έννοιας της ΚτΠ, τον τεχνολογικό, τον οικονομικό, τον εργασιακό, το χωρικό και τον πολιτιστικό, χωρίς ωστόσο ο ένας ορισμός να αποκλείει τον άλλο.

Οι θεωρίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας που συγκεντρώνονται στο έργο του Webster μπορούν να αναλυθούν σε δύο κατηγορίες.³⁷ Η πρώτη ομάδα που θεωρεί ότι η ΚτΠ είναι ένα εντελώς νέο είδος κοινωνίας σε σχέση με τη βιομηχανική κοινωνία, και η δεύτερη που θεωρεί την ΚτΠ ως συνέχεια της βιομηχανικής κοινωνίας και συγκεκριμένα της καπιταλιστικής. Στην πρώτη κατηγορία ανήκει η θεωρία του μεταβιομηχανισμού του D. Bell (και των συνεχιστών του), η θεωρία του μεταμοντερνισμού (π.χ. J. Baudrillard, M. Poster, P. Virillio), η θεωρία του μεταφορντισμού της Σχολής της Ευέλικτης Εξειδίκευσης (π.χ. M. Piore and C. Sabel, L. Hirschhorn) και η θεωρία του πληροφορισμού και της δικτυακής κοινωνίας του M. Castells. Στη δεύτερη κατηγορία που τονίζει τη συνέχεια της βιομηχανικής κοινωνίας ανήκει η νεο-μαρξιστική θεωρία (H. Schiller), η θεωρία του νεοφορντισμού της Σχολής της Ρύθμισης (π.χ. M. Aglietta, A. Lipietz), η θεωρία της ευέλικτης συσσώρευσης (D. Harvey), η θεωρία του έθνους-κράτους και της βίας (A. Giddens), και η θεωρία της δημόσιας σφαίρας (J. Habermas, N. Garnham).

Η εκτεταμένη χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών (ΤΠΕ), σύμφωνα με αρκετούς ερευνητές, αποτελεί βασικό συστατικό της ΚτΠ. Η ανάπτυξη της πληροφορικής τεχνολογίας έχει σημαντικές επιπτώσεις στην κοινωνία.³⁸ Η χρήση των ΤΠΕ έχει τους υποστηρικτές του αισιόδοξου ουτοπικού σεναρίου που τονίζουν τη θετική συνεισφορά τους στην κοινωνική συμμετοχή και τους υποστηρικτές του απαισιόδοξου σεναρίου του κοινωνικού αποκλεισμού. Στη σημερινή εποχή η άνιση υιοθέτηση της υφιστάμενης ΤΠΕ και η άνιση πρόσβαση σε αυτήν οδηγούν σε αποκλεισμό πολλά άτομα.

---

³⁷ F. WEBSTER, *Theories of the Information Society*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2006 (3η έκδ., 1η έκδ. 1995), σ. 7.

³⁸ Γ. ΚΑΛΛΑΣ, *Η Κοινωνία της Πληροφορίας και ο νέος ρόλος των κοινωνικών επιστημών*, Αθήνα, Νεφέλη, 2006, σσ. 80-91, 127-128.

Ο όρος «ψηφιακό χάσμα» (digital divide) αναφέρεται στο χάσμα μεταξύ αυτών που μπορούν να χρησιμοποιήσουν αποδοτικά τα νέα εργαλεία της τεχνολογίας (π.χ. διαδίκτυο) και σε αυτούς που δεν διαθέτουν τη δυνατότητα ή την ικανότητα αυτή. Αν και δεν υπάρχει κοινά αποδεκτή αντίληψη όσον αφορά το εύρος του χάσματος, οι ερευνητές αποδέχονται ομόφωνα την άποψη ότι υπάρχει ένα είδος χάσματος.

Η έννοια του ψηφιακού χάσματος, σύμφωνα με την P. Norris, είναι αντιληπτή ως ένα πολυδιάστατο φαινόμενο που περιλαμβάνει τρεις διαφορετικές πτυχές: το παγκόσμιο χάσμα που αναφέρεται στις τεχνολογικές ανισότητες ανάμεσα στα κράτη, αναπτυγμένα και αναπτυσσόμενα, το κοινωνικό χάσμα που αναφέρεται στις ανισότητες στη χρήση των ΤΠΕ εντός των κρατών, ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς, και το δημοκρατικό χάσμα που αναφέρεται στον αποκλεισμό από τον δημόσιο βίο όσων δεν έχουν πρόσβαση ή επαρκή γνώση χρήσης των ΤΠΕ. Η ψηφιακή ανισότητα επεκτείνει το ζήτημα της μη πρόσβασης σε ένα δεύτερο επίπεδο ψηφιακού χάσματος που προκύπτει κατά τη χρήση του διαδικτύου. Ποιος είναι ο ρόλος της πρόσβασης στην τεχνολογία στην προώθηση της κοινωνικής ένταξης;

Η απάντηση εξαρτάται από τον τρόπο που προσδιορίζεται η πρόσβαση. Το πιο σημαντικό για τις ΤΠΕ δεν είναι μόνο η διαθεσιμότητα των υποδομών, αλλά και η ικανότητα των ατόμων για χρήση ώστε να συμμετέχουν σε ουσιαστικές κοινωνικές πρακτικές. Διάφοροι διεθνείς φορείς όπως η UNESCO και η Παγκόσμια Τράπεζα έχουν αναπτύξει άξονες στρατηγικής για την αντιμετώπιση του ψηφιακού χάσματος. Η συζήτηση για τις ΤΠΕ έχει καίρια σημασία και στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς (χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Ευρωπαϊκή Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Europeana). Στην ελληνική πραγματικότητα είναι σημαντική η πρόσφατη αναθεώρηση του νέου Συντάγματος στα σχετικά ζητήματα.

Οι μετρήσεις, αποτελούν μια σημαντική παράμετρο στη δημόσια συζήτηση για την Κοινωνία της Πληροφορίας. Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών αρκετοί οργανισμοί έχουν ασχοληθεί με την ανάπτυξη στατιστικών προτύπων για τη μέτρηση των υποδομών, της πρόσβασης και της χρήσης των ΤΠΕ, σε διαφορετικούς οικονομικούς και κοινωνικούς τομείς. Ο συντονισμός των προσπαθειών των διεθνών αυτών οργανισμών υλοποιείται μέσω της συνεργασίας Partnership on Measuring ICT for Development, όπου η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τις Στατιστικές επικυρώνει την πρόοδο των εργασιών της Συνεργασίας, εξασφαλίζοντας ότι τα πρότυπα είναι συνεπή με τις επίσημες στατιστικές. Ο κυριότερος σκοπός της λίστας των δεικτών αυτών

είναι να βοηθήσουν τις χώρες να παράγουν στατιστικά στοιχεία υψηλής ποιότητας διεθνώς συγκρίσιμα.

Ο αυξανόμενος όγκος των πληροφοριών δεν σημαίνει αυτομάτως και μεγαλύτερη πληροφόρηση των ατόμων, καθώς νέες προκλήσεις δημιουργούνται σχετικά με την εγκυρότητα και την αξιοπιστία τους. Η πληροφορημένη κοινωνία πολιτών δημιουργείται κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, με κύρια προϋπόθεση την ανάπτυξη δεξιοτήτων για τη χρήση των νέων ΤΠΕ στην προσωπική, επαγγελματική, ερευνητική και κοινωνική ζωή των ατόμων, εισάγοντας την ευρύτερη έννοια της πληροφοριακής παιδείας.

Στην ελληνική βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται οι όροι «πληροφοριακός γραμματισμός» και «πληροφοριακή παιδεία», όπου ο δεύτερος χρησιμοποιείται ως μια ευρύτερη έννοια σχετικά με την αντίληψη του ατόμου για την έννοια της πληροφορίας, τη χρήση της και τελικά την πληροφόρηση. Ο ορισμός της πληροφοριακής παιδείας έχει δοθεί από διάφορους φορείς και επιστήμονες, όπως ο Paul Zurkowski (1974), η American Library Association (1989), η Doyle (1992), το αυστραλιανό και νεοζηλανδέζικο πλαίσιο, το Συμβούλιο των βιβλιοθηκονόμων των πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών της Αυστραλίας (CAUL), το Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP), η IFLA, η UNESCO, κ.λπ., ενώ σε εθνικό επίπεδο έχουν πραγματοποιηθεί προσπάθειες απόδοσης και καθορισμού προτύπων πληροφοριακής παιδείας από διάφορες χώρες.

Η αναγνώριση σε παγκόσμιο αλλά και σε εθνικό επίπεδο της σημαντικότητας της πληροφοριακής παιδείας αποτελεί πρόκληση και για τις βιβλιοθήκες αναφορικά με τον εκπαιδευτικό τους ρόλο, με έμφαση στη διαχείριση πληροφοριών μέσω της ανάπτυξης δεξιοτήτων και της δια βίου μάθησης. Τα πιο γνωστά μοντέλα πληροφοριακής παιδείας προέρχονται από τις ΗΠΑ, την Αυστραλία και το Ηνωμένο Βασίλειο, που έχουν αναπτυχθεί για τις ανάγκες συγκεκριμένων ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης. Γνωστά μοντέλα είναι το μοντέλο ISP, το μοντέλο «Έξι Μεγάλες Δεξιότητες», το «Σχεσιακό μοντέλο» και το μοντέλο των «Έπτά πυλώνων της πληροφοριακής παιδείας» της SCONUL, ενώ η IFLA προχωράει σε μια πρόταση για πρότυπα πληροφοριακής παιδείας για τη διεθνή βιβλιοθηκονομική κοινότητα. Ακολουθώντας τη διεθνή τάση, η πλειοψηφία των Ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών διαθέτει κάποιες μορφές υπηρεσία εκπαίδευσης χρηστών.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία παρουσιάζονται ως το κατάλληλο παράδειγμα αναφορικά με το πώς θα μπορούσε να υλοποιηθεί σε μια κοινωνία η πραγματικότητα της πληροφορίας για όλους, δηλαδή της Κοινωνίας της

Πληροφορίας, και να αποτελέσει τον οδηγό και για άλλους φορείς, δημόσιους και ιδιωτικούς. Οι πολιτιστικοί αυτοί φορείς οφείλουν να συνεχίσουν τη διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς και της γνώσης, αλλάζοντας τον ρόλο τους στους τρόπους συγκέντρωσης, διαχείρισης και διάδοσης της πληροφορίας – εξασφαλίζοντας την ομαλή μετάβαση σε μια κοινωνία παιδείας και πολιτισμού με ελεύθερη και άμεση πρόσβαση στην πληροφορία. Οι υπηρεσίες τους πρέπει να παρέχονται ισότιμα για όλους στην πληροφόρηση, στη βασική εκπαίδευση, στην παιδεία και στον πολιτισμό.

Ο όρος «Βιβλιοθήκη» χρησιμοποιείται με τη σημασία του συγκεκριμένου πραγματικού και λειτουργικού χώρου, ο οποίος έχει ειδικά διαμορφωθεί για την αποθήκευση και χρήση μιας συλλογής βιβλίων. Βιβλιοθήκες με αυτή την έννοια υπάρχουν από την αρχαιότητα. Στη σημερινή εποχή διατηρεί αυτή την έννοια αλλά έχει εμπλουτιστεί με τα λειτουργικά χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν τη συγκεκριμένη μονάδα πληροφόρησης. Αναφορικά με την έννοια της συλλογής βιβλίων και άλλου πληροφοριακού υλικού, έχουν υπάρξει σημαντικές διαφοροποιήσεις με κυριότερη τη μετατροπή από συλλογή ακριβού και πολύτιμου υλικού για μια συγκεκριμένη ομάδα πληθυσμού σε αυτό που σήμερα ονομάζουμε κοινωνική μονάδα προορισμένη να προσφέρει τις υπηρεσίες της στο ευρύ κοινό. Η εξέλιξη, η διαφοροποίηση, η ποικιλία και η εξειδίκευση των αναγκών των χρηστών οδήγησαν στη δημιουργία διαφόρων ειδών βιβλιοθηκών.

Η δημόσια βιβλιοθήκη είναι το τοπικό κέντρο πληροφόρησης που προσφέρει όλα τα είδη γνώσης και πληροφορίας στους χρήστες της.³⁹ Αποτελεί ουσιαστικά την τοπική πύλη στη γνώση, παρέχει το βασικό πλαίσιο για τη δια βίου μάθηση, την ανεξάρτητη λήψη αποφάσεων και την πολιτιστική ανάπτυξη των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων. Η δημόσια βιβλιοθήκη αποτελεί μία ζωτική δύναμη για την εκπαίδευση, τον πολιτισμό και την πληροφόρηση και ταυτόχρονα έναν καίριο διαμεσολαβητή για την ενίσχυση της ειρήνης και της πνευματικής ευημερίας.

Ο νέος ρόλος και οι ευθύνες τις οποίες κλήθηκαν να αναλάβουν οι βιβλιοθήκες μπαίνοντας στη νέα ψηφιακή εποχή έγιναν γρήγορα αντιληπτά από τους επιστήμονες του χώρου. Ο προσανατολισμός των βιβλιοθηκών σε μια σαφή πληροφοριακή και ενημερωτική κατεύθυνση στοχεύει πλέον στην εξυπηρέτηση ενός νέου τύπου αναγνώστη και αυτομάτως στην εμφάνιση ενός νέου τύπου βιβλιοθηκονόμο. Η

---

³⁹ IFLA-UNESCO, *Η Διακήρυξη των IFLA/UNESCO για τη Δημόσια Βιβλιοθήκη 1994* (ελλ. μτφρ. Α. Αράχωβα), http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/Public_Library_Manifesto-gr.pdf (Ανάκτηση 23.1.2011).

εξάπλωση του διαδικτύου και η δωρεάν πρόσβαση σε ψηφιακό υλικό αποτελεί πρόκληση για τα πολιτιστικά ιδρύματα, τις βιβλιοθήκες, τα μουσεία και τα αρχεία όλων των χωρών. Οι βιβλιοθήκες σε όλο τον κόσμο αναδιοργανώνονται ώστε να διαδραματίσουν καθοριστικό ρόλο αφενός στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στην προώθηση της δια βίου μάθησης, αφετέρου στην ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών, για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους. Η σύγχρονη βιβλιοθήκη μετακινείται από την απόκτηση, συγκέντρωση και οργάνωση πληροφοριακού υλικού στην πρόσβαση σε πηγές πληροφόρησης και τη διασύνδεση πληροφοριακών συστημάτων και υπηρεσιών μέσα από συνεργατικά σχήματα.

Η συζήτηση περιστρέφεται γύρω από τις έννοιες των δικτύων των βιβλιοθηκών. Μια ενδιαφέρουσα και αναλυτική προσέγγιση των εννοιών αυτών έχει γίνει από την Αμερικανική Εθνική Επιτροπή των Βιβλιοθηκών και των Υπηρεσιών Πληροφόρησης (1975), ενώ διάφοροι ερευνητές μέσα από διεξοδική έρευνα διαφόρων τύπων συνεργασιών βιβλιοθηκών προτείνουν ορισμούς των δικτύων αυτών. Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής στη διεθνή βιβλιογραφία καταγράφονται ως η πατρίδα των συνεργασιών των βιβλιοθηκών. Εντούτοις, αντίστοιχες περιπτώσεις συνεργατικών σχημάτων εμφανίζονται πλέον στις περισσότερες χώρες του κόσμου, προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Στη διεθνή βιβλιογραφία καταγράφεται μια ποικιλία προτύπων οργανωτικής δομής των δικτύων βιβλιοθηκών, από συγκεντρωτικά μοντέλα έως τα πιο αποκεντρωμένα, συνεργασίες για συγκεκριμένο σκοπό, συνεργασίες από ομοειδείς βιβλιοθήκες ή από διαφορετικές κατηγορίες και τύπους, με δωρεάν συμμετοχή, μικρό αντίτιμο ή κανονική συνδρομή, ενώ κάποιες συνεργασίες βασίζονται στην εθελοντική συμμετοχή και για άλλες η συμμετοχή είναι υποχρεωτική. Οι στρατηγικές συνεργασίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε συνεργασίες με ομόλογες βιβλιοθήκες, σε συνεργασίες σε τοπικό επίπεδο, σε συνεργασίες σε εθνικό επίπεδο και σε συνεργασίες σε διεθνές επίπεδο. Οι βιβλιοθήκες συνήθως συνδέονται με τα αρχεία και τα μουσεία, καθώς και αυτοί οι οργανισμοί συγκεντρώνουν και διαχειρίζονται έργα πολιτιστικής κληρονομιάς, ενώ η χρήση των νέων ΤΠΕ θεσμοθέτησαν νέες αντιλήψεις σχετικά με τις συνεργατικές προσπάθειες ανάμεσα στους τρεις φορείς.

Οι ελληνικές βιβλιοθήκες ακολουθούσαν μια μοναχική πορεία μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1980, ωστόσο από τη δεκαετία του 1990 καταγράφονται σημαντικά βήματα στη μεταξύ τους συνεργασία. Σημαντικές συνέργειες είναι η λειτουργία του Συλλογικού Καταλόγου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΚΕΑΒ) και η

διαδικτυακή πύλη HEAL-Link (Hellenic Academic Libraries Link) του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ). Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) είναι ο εθνικός οργανισμός για την τεκμηρίωση, την πληροφόρηση και την υποστήριξη σε θέματα επιστήμης, έρευνας και τεχνολογίας, που καλύπτει τις ανάγκες της ακαδημαϊκής, ερευνητικής και επιχειρηματικής κοινότητας.

Ο Εθνικός Συλλογικός Κατάλογος Επιστημονικών Περιοδικών (ΕΣΚΕΠ) των ελληνικών επιστημονικών και τεχνολογικών βιβλιοθηκών είναι μια υπηρεσία του ΕΚΤ όπου στηρίζεται το Εθνικό Δίκτυο Επιστημονικών & Τεχνολογικών Βιβλιοθηκών (ΕΔΕΤΒ). Σημαντική προσπάθεια είναι και ο Συλλογικός Κατάλογος των Δημοσίων Βιβλιοθηκών, ενώ οι δημοτικές βιβλιοθήκες, με τη σειρά τους, δεν έμειναν αμέτοχες στο διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η λειτουργία ενός δικτύου 17 βιβλιοθηκών του Δήμου Θεσσαλονίκης, για το οποίο είναι υπεύθυνη η Διεύθυνση Βιβλιοθηκών του Δήμου. Εκτός από τις συνεργασίες ομοειδών βιβλιοθηκών, αξιοσημείωτες είναι οι προσπάθειες βιβλιοθηκών πολλαπλού τύπου στην Ελλάδα, όπως η Οργανωτική Επιτροπή Ενίσχυσης Βιβλιοθηκών, με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τη συμμετοχή και ξένων φορέων που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας, το Τρίγωνο Ναυτιλιακών Βιβλιοθηκών και το Δίκτυο Οικονομικών Βιβλιοθηκών. Πέρα από τις συνεργασίες επανέρχεται στο προσκήνιο το θέμα της εθνικής πολιτικής βιβλιοθηκών, ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρόσφατη προσπάθεια δημιουργίας ενός δικτύου βιβλιοθηκών με πρωτοβουλία της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας (Ιούνιος του 2016).

Οι βιβλιοθήκες, ως φορείς πολιτιστικής κληρονομιάς που στοχεύουν στη μετάβαση σε μια κοινωνία παιδείας και πολιτισμού, έχουν άμεση εξάρτηση από το φυσικό και αστικό περιβάλλον στο οποίο λειτουργούν, όπως αναλύεται στο τρίτο κεφάλαιο. Η σχέση ανάμεσα στην κοινότητα και την αποστολή της δημόσιας βιβλιοθήκης έχει απασχολήσει διάφορους κλάδους, εφόσον οι σύγχρονες υπηρεσίες της δημόσιας βιβλιοθήκης συνδέονται με τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά οφέλη που προσφέρουν σε μια κοινότητα. Κύριοι στόχοι των δημόσιων βιβλιοθηκών είναι η απόκτηση δεξιοτήτων των ατόμων και η διαμόρφωση ενός ισχυρού κοινωνικού κεφαλαίου. Παράλληλα, η βιβλιοθήκη αποτελεί χώρο για συναντήσεις των χρηστών ή ομάδων της κοινότητας. Ιστορικά οι δημόσιες βιβλιοθήκες είναι ένα μέρος της κοινότητας, ένας τόπος συνάντησης και διαλόγου.

Η πόλη αποτελεί σημείο αναφοράς των θεωρητικών προσεγγίσεων που ασχολούνται με τη δομή του χώρου. Η κοινωνιολογική θεώρηση του φαινομένου οδήγησε σε διάφορες προσεγγίσεις. Η Ευρωπαϊκή Σχολή εκπροσωπείται κυρίως από τους Γερμανούς κοινωνιολόγους Georg Simmel, Max Weber και Ferdinand Tönnies, αλλά και τους Γάλλους Auguste Comte και Emile Durkheim, που έθεσαν στις αρχές του 20ού αιώνα τις βάσεις για τη μελέτη του αστικού χώρου και κυρίως των συνεπειών της αστικοποίησης και της μετάβασης από τις παραδοσιακές κοινότητες στις αστικές κοινωνίες. Οι κοινωνιολόγοι του Πανεπιστημίου του Σικάγου, γνωστοί ως Σχολή του Σικάγου, έβαλαν τις βάσεις της αστικής κοινωνιολογίας και της αστικής γεωγραφίας ως διακριτών επιστημονικών κλάδων (Robert E. Park, Ernest W. Burgess, Roderick D. McKenzie, Louis Wirth).

Η χρήση του πολιτισμού και των πολιτιστικών κέντρων στην προώθηση του συναγωνισμού και της προσέλκυσης σε συγκεκριμένα σημεία της πόλης, ως κέντρα της πόλης, με αλλαγή παλιών βιομηχανικών περιοχών ή προσέλκυση ατόμων για νέα αστική ανάπτυξη, αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι του σύγχρονου αστικού σχεδιασμού τα τελευταία είκοσι χρόνια. Θέατρα, μουσεία και τελευταίως και βιβλιοθήκες αποτελούν ακρογωνιαίους πολιτιστικούς λίθους ώστε να δημιουργήσουν ελκυστικές περιοχές για κατοικία, εργασία και επίσκεψη. Η ταυτότητα της κοινότητας και η κοινωνική συνοχή της αποτελούν σημαντικό κομμάτι της ατζέντας για την πολιτιστική πολιτική σε επίπεδο πόλης αλλά και κοινότητας.

Η έννοια της αστικής βιωσιμότητας εμφανίζεται ως έννοια διαχείρισης και σχεδιασμού πόλεων εμπεριέχοντας την προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική δικαιοσύνη. Η βιώσιμη πόλη νοείται πλέον η πράσινη και ανταγωνιστική πόλη. Η πρόσφατη έννοια της αστικής ανθεκτικότητας (urban resilience) μπορεί να θεωρηθεί μετεξέλιξη της αστικής βιωσιμότητας. Η έννοια της αστικής ανθεκτικότητας αφορά το γενικότερο επίπεδο ευημερίας των κατοίκων μιας πόλης, την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας, την κοινωνική συνοχή, τη συμμετοχή των πολιτών και την αποτελεσματική διοίκηση και διαχείριση της πόλης. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες μπορούν να συμβάλουν στην ανθεκτικότητα μιας πόλης σε συνδυασμό με άλλους παράγοντες. Η αστική ανθεκτικότητα δεν σημαίνει το ίδιο πράγμα στις διάφορες πόλεις, καθώς σε κάθε περίπτωση οι οικονομικές, πολιτιστικές και κοινωνικές συνθήκες είναι διαφορετικές. Οι χρηματοδοτήσεις των δημόσιων βιβλιοθηκών και οι αντιλήψεις για τις αποτελεσματικές υπηρεσίες συνήθως διαφέρουν από το ένα μέρος στο άλλο.

Η ιδέα της βιβλιοθήκης ως διαμορφωτή του χώρου είναι στενά συνδεδεμένη με την έννοια του δημόσιου χώρου και τον τρόπο με τον οποίο ο χώρος αυτός χρησιμοποιείται για την ενεργοποίηση των ατόμων. Ένα ακόμη ζήτημα που απασχολεί την επιστημονική κοινότητα τις τελευταίες δεκαετίες είναι ο ρόλος της δημόσιας βιβλιοθήκης στον αστικό σχεδιασμό. Ορισμένοι ερευνητές θεωρούν ότι η βιβλιοθήκη μπορεί να αποτελέσει καταλύτη αλλαγών και αστικής ανάπτυξης, να ενισχύσει τη δημιουργία και την καινοτομία της πόλης και να συνεισφέρει με συνέργειες, συνδέσεις και μετασχηματισμούς μέσα από νέες δημιουργικές συνεργασίες, ώστε να αποτελέσει ενεργό και ζωντανό κέντρο της ζωής μιας κοινότητας του 21ου αιώνα.

Φαίνεται ότι ο ρόλος των βιβλιοθηκών στην αστική ανάπτυξη είναι σημαντικό ζήτημα στη Δανία, ώστε να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στον επανασχεδιασμό του αστικού χώρου. Χαρακτηριστική είναι η ελληνική περίπτωση του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ), που αναδεικνύεται σε ένα νέο αστικό σύμβολο για τη σύγχρονη Αθήνα του 21ου αιώνα. Η εμπλοκή της δημόσιας βιβλιοθήκης στον αστικό εξευγενισμό ουσιαστικά εισάγει το θέμα αυτό στη βιβλιοθηκονομική κοινότητα, αναδεικνύοντας ότι οι δημόσιες βιβλιοθήκες συμμετέχουν στη διαδικασία, με τα αρνητικά και τα θετικά αποτελέσματα, μη μπορώντας να αποδράσουν από την ανάπτυξη της πόλης στην οποία βρίσκονται.

Φαίνεται ότι η χρήση του πολιτισμού στον σχεδιασμό πόλεων έχει οδηγήσει σε νέα μοντέλα, όπως αυτό της δημιουργικής πόλης. Αναμφισβήτητα, οι τάσεις αυτές έχουν επηρεάσει τον επανασχεδιασμό και την ανάπτυξη των πολιτιστικών ιδρυμάτων όπως οι βιβλιοθήκες. Η έννοια της δημιουργικότητας αποτελεί ένα σημαντικό θέμα συζήτησης στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Η δημιουργική πόλη και η δημιουργική οικονομία αποτελούν αντικείμενα αναφοράς για τη μέτρηση της δημιουργικότητας. Η θεωρία και η ανάλυση των δικτύων μπορεί να εφαρμοστεί ώστε να αναδειχθεί ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζουν τα δίκτυα στη δημιουργικότητα, καθώς πολλές από τις ιδέες, τις πληροφορίες και τις γνώσεις που χρειάζεται το άτομο για να παραγάγει μια καινοτόμο ιδέα προέρχονται μέσα από τα επαγγελματικά, τα εμπορικά και τα ιδιωτικά δίκτυα. Στη νέα οικονομία ενσωματώνεται ο πολιτισμός ως παράγοντας παραγωγής πλούτου και οι κινητήριες δυνάμεις της αναπτυξιακής του πορείας είναι η τεχνολογία, η ζήτηση για αγαθά πολιτισμού και ο τουρισμός, ενώ συνδυάζεται με την οικονομία της γνώσης. Η θεώρηση της συνύπαρξης της έννοιας του πολιτισμού με την

οικονομία της αγοράς ανέδειξε τον τομέα των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών και κατ' επέκταση τα οικονομικά του πολιτισμού.

Η ανάγκη σύνταξης ενός ολοκληρωμένου πλαισίου συλλογής στατιστικών για τον πολιτισμό διατυπώθηκε αρχικώς το 1972 στη Σύνοδο των υπουργών Πολιτισμού της UNESCO. Έκτοτε χρησιμοποιούνται διάφορες έννοιες στη διεθνή βιβλιογραφία, από φορείς και ερευνητές, σχετικά με τον προσδιορισμό των πολιτιστικών βιομηχανιών και των δημιουργικών βιομηχανιών αντιστοίχως ποικίλλουν. Πολύ γνωστά μοντέλα είναι: το αγγλικό Μοντέλο DCMS, το Μοντέλο των Συμβολικών Κειμένων του David Hesmondhalgh, το Μοντέλο των Ομόκεντρων Κύκλων του David Throsby, το Μοντέλο των πνευματικών δικαιωμάτων WIPO.

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, αξιοποιώντας το Μοντέλο των Ομόκεντρων Κύκλων, διατυπώνει συγκεκριμένες συστάσεις και προτάσεις σχετικές με τη στήριξη των κλάδων πολιτισμού και δημιουργικότητας (ΚΠΔ) στο κείμενο της Πράσινης Βίβλου, ενώ η UNCTAD διευρύνει την έννοια της δημιουργικότητας περιλαμβάνοντας οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα παράγει συμβολικά προϊόντα εξαρτώμενα από πνευματική ιδιοκτησία και απευθυνόμενα σε ένα ευρύ κοινό (πολιτιστική κληρονομιά, τέχνες, ΜΜΕ, λειτουργικές δημιουργίες). Το Μοντέλο των Ομόκεντρων Κύκλων, άρα και το μοντέλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, εντάσσει τη βιβλιοθήκη στον κλάδο των δημιουργικών και πολιτιστικών βιομηχανιών και συγκεκριμένα στον δεύτερο κύκλο του μοντέλου αυτού, όπου τοποθετούνται οι άλλες βασικές πολιτιστικές βιομηχανίες. Οι πολιτικές δημιουργίας και διατήρησης πολιτιστικών περιοχών ως cluster αποτελούν μια λύση για την αστική ανάπτυξη των πόλεων τα τελευταία είκοσι χρόνια, ενώ οι πολιτιστικές βιομηχανίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε επίπεδο αστικού σχεδιασμού όταν πρόκειται για την αναζωογόνηση περιοχών πόλεων. Ουσιαστικά, από τη δεκαετία του 1990 και μετά, η ανάπτυξη των νέων αστικών οικονομιών οδηγεί στον χωρικό μετασχηματισμό της μεταβιομηχανικής πόλης.

Ειδικότερα, ο όρος «οικονομία συγκέντρωσης», που χρησιμοποιείται στην αστική και περιφερειακή ανάλυση, περιγράφει τα οφέλη των επιχειρήσεων από τη γεωγραφική εγγύτητα (clusters) και σχετίζεται θετικά με τις οικονομίες κλίμακας. Το κύριο χαρακτηριστικό των clusters είναι η ύπαρξη μιας ή περισσότερων διαδράσεων ανάμεσα στα μέλη του, καθώς και η ευρύτατη επιρροή ενός ή περισσότερων παραγόντων στην αυξανόμενη επιστροφή της επένδυσης. Παρότι οι περισσότεροι μελετητές έχουν

ασχοληθεί με τα βιομηχανικά clusters, αυξανόμενο είναι πλέον το ερευνητικό ενδιαφέρον και για τα clusters πολιτισμού.

Το τέταρτο κεφάλαιο εισάγει την έννοια της βιωσιμότητας. Οι πόλεις ως χωρικές συγκεντρώσεις ανθρώπινης δραστηριότητας και επικοινωνίας αντιμετωπίζουν ποικίλες προκλήσεις -οικονομικές, περιβαλλοντικές, κλιματικές, κοινωνικές και δημογραφικές. Η βιώσιμη ανάπτυξη συμπεριλαμβάνει όλους τους τομείς και τους παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάδειξη και ανάπτυξη των αναγκαίων συνθηκών με στόχο τη σύσταση και εγκαθίδρυση ενός περιβάλλοντος το οποίο παρέχει στους πολίτες υψηλής ποιότητας ζωή και ευκαιρίες κοινωνικής καινοτομίας και επιχειρηματικότητας.

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης κατέχει κυρίαρχη θέση στην επιστημονική αλλά και πολιτική ατζέντα τις τελευταίες δεκαετίες και είναι ευρέως διαδεδομένη τόσο στους οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών όσο και σε εθνικό επίπεδο (Brundtland Report, WCED, 1987, έγγραφο Συνόδου στο Ρίο 1992), που κάνουν λόγο για συνδυασμό οικολογικών, οικονομικών και κοινωνικών πτυχών της κοινωνικής ανάπτυξης, και –κάτι που συχνά αγνοείται– των θεσμικών πτυχών. Στο θεωρητικό επίπεδο αποτελεί αντικείμενο μελέτης στις κοινωνικές και φυσικές επιστήμες καθώς και στην οικονομική επιστήμη, επιχειρώντας τον προσδιορισμό της σχέσης ανάμεσα στην οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική διάσταση της ανάπτυξης. Ο πυλώνας της κοινωνικής βιωσιμότητας βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με τους άλλους δύο πυλώνες, τον περιβαλλοντικό και τον οικονομικό, με στόχο τη διασφάλιση τόσο της ενδογενεακής, δηλαδή στα μέλη της ίδιας γενεάς, όσο και της διαγενεακής ανάπτυξης.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τη νέα *Στρατηγική Ευρώπη 2020* για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη (Μάρτιος του 2010), με στόχο την ανάκαμψη της Ευρώπης ενισχύοντας το ενεργειακό δυναμικό της, την παραγωγικότητα, την κοινωνική συνοχή και τελικά την ανταγωνιστικότητά της. Η οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας, αναζητώντας ένα βιώσιμο αναπτυξιακό μοντέλο, αποτυπώνεται ξεκάθαρα στη στρατηγική «Ευρώπη 2020».

Συγκεκριμένα, οι βασικές προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η περιφέρεια Αττικής αλλά και η χώρα αφορούν την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των ελληνικών επιχειρήσεων και την ανάδειξη νέων επιχειρηματικών ευκαιριών μέσω της δημιουργίας δικτύων συνεργασίας μεταξύ του επιχειρηματικού και του επιστημονικού κόσμου και της επακόλουθης αξιοποίησης των αποτελεσμάτων της έρευνας. Το νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας/Αττικής 2021 (ΡΣΑ 2021) είναι το σύνολο

των στόχων, των κατευθύνσεων πολιτικής, των προτεραιοτήτων, των προγραμμάτων και των μέτρων, που προβλέπονται ως αναγκαία για τη χωροταξική, πολεοδομική και οικιστική οργάνωση της Αττικής και την προστασία του περιβάλλοντος, στο πλαίσιο της αρχής της βιώσιμης ανάπτυξης. Με το ΡΣΑ προσδιορίζεται ο ρόλος της Αττικής τόσο στον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο όσο και στο εθνικό επίπεδο και σε σχέση με τις άλλες περιφέρειες της χώρας.

Επίσης ορίζονται οι μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες προτεραιότητες και οι στρατηγικές επιλογές για την ολοκληρωμένη και αειφόρο ανάπτυξη του χώρου στο πλαίσιο των προγραμμάτων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης και της εθνικής χωροταξικής πολιτικής. Συγκεκριμένα για το Φαληρικό Δέλτα της Αθήνας, το Ίδρυμα «Σταύρος Νιάρχος» (ΙΣΝ) προσέφερε ως δωρεά περισσότερα από €550 εκατομμύρια για την κατασκευή του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ), εντάσσοντας στη συζήτηση την έννοια της «φιλανθρωπίας».

Η εργασία χρησιμοποιεί μια μελέτη περίπτωσης ώστε να συγκεραστούν όλες οι προηγούμενες θεωρίες και σκέψεις σχετικά με την ΚτΠ και τον ρόλο των δημόσιων βιβλιοθηκών αλλά και τις συνεργασίες του. Επικεντρώνεται στην Περιφερειακή Ενότητα Νότιου Τομέα Αθηνών της Περιφέρειας Αττικής και συγκεκριμένα στον Δήμο Καλλιθέας, έναν από τους μεγαλύτερους Δήμους της Αττικής. Στον Δήμο Καλλιθέας ή στα όριά του μπορεί κανείς να συναντήσει διάφορους φορείς πολιτισμού και παιδείας, όπως σχολεία, πανεπιστήμια και κολλέγια, πολιτιστικά ιδρύματα, δημόσια ή ιδιωτικά, πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες, ποικίλους πολιτιστικούς συλλόγους και ενώσεις. Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στις μεγάλες βιβλιοθήκες που λειτουργούν εντός των ορίων του Δήμου Καλλιθέας ή στα σύνορά του. Συγκεκριμένα αφορά τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας, τη Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου, τη Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Παντείου Πανεπιστημίου, τη Βιβλιοθήκη του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς και τη Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου (γειτνιάζει με τον Δήμο Καλλιθέας, βρίσκεται στη χωρική ενότητα του Δήμου Παλαιού Φαλήρου). Οι βιβλιοθήκες αυτές αποτελούν τμήματα μεγαλύτερων οργανισμών, του Δήμου Καλλιθέας και των πανεπιστημιακών και πολιτιστικών ιδρυμάτων της περιοχής.

Οι συνεργασίες σε τοπικό επίπεδο διαφόρων πολιτιστικών ιδρυμάτων και στη συγκεκριμένη περίπτωση βιβλιοθηκών, που αποτελούν τμήματα άλλων οργανισμών, παρουσιάζουν ειδικό ενδιαφέρον. Ο στρατηγικός σχεδιασμός και οι πολιτικές του κάθε

οργανισμού διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία αλλά και στην εξέλιξη και διατήρηση μιας συνεργασίας. Σημαντικός ωστόσο αναδεικνύεται και ο ρόλος των εκάστοτε υπευθύνων των φορέων που συμμετέχουν στις σχετικές διεργασίες και διαδικασίες. Εντούτοις, είναι ευρέως αποδεκτό ότι η οργάνωση και ο σχεδιασμός των λειτουργιών και υπηρεσιών της βιβλιοθήκης αυξάνει συνεχώς την ανάγκη για συνεργασίες. Η σύγχρονη βιβλιοθήκη μετακινείται από την απόκτηση, συγκέντρωση και οργάνωση πληροφοριακού υλικού στην πρόσβαση σε πηγές πληροφόρησης και τη διασύνδεση πληροφοριακών συστημάτων και υπηρεσιών μέσα από διάφορες μορφές συνεργασιών.

Παρατηρείται ότι υφίσταται ένα τυχαίο γεωγραφικό δίκτυο βιβλιοθηκών Νότιου Τομέα Αττικής, διαθέτοντας κάποια από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός cluster. Η βιβλιογραφία που υπάρχει σε σχέση με την τάση των δημιουργικών δραστηριοτήτων να αναπτύσσονται σε clusters με κυρίαρχο ζητούμενο τα ενδεχόμενα οφέλη μπορεί να βρει εφαρμογή στη συγκεκριμένη περίπτωση, ως ένα cluster βιβλιοθηκών. Στόχος είναι η ανάπτυξη ενός επίσημου τοπικού Δικτύου βιβλιοθηκών πολλαπλών τύπων. Οι βιβλιοθήκες του 21ου αιώνα αποτελούν σημείο συνάντησης με την ανάδειξη των συλλογών και των υπηρεσιών τους, με κοινές εκδηλώσεις και εκπαιδευτικά προγράμματα, ενημερωτικά συνέδρια και ημερίδες, με τη χρήση των νέων τεχνολογιών, και προωθούν τις συνεργασίες σε όλα τα επίπεδα.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Διαθεματική προσέγγιση της πληροφόρησης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Κοινωνία της Πληροφορίας

1.1 Η έννοια της πληροφορίας, σ. 46 ~ 1.2 Η έννοια της Κοινωνίας της Πληροφορίας, σ. 54 ~ 1.3 Ψηφιακό χάσμα, σ. 74 ~ 1.4 Μετρήσεις τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών, σ. 86 ~ 1.5 Πληροφοριακή παιδεία, σ. 98

Η σύγχρονη τεχνολογική επανάσταση και η παγκοσμιοποίηση,¹ όπως αυτές αποτυπώνονται ως δύο πραγματικότητες μέσα από την έννοια της Κοινωνίας της Πληροφορίας (ΚτΠ), αποτελούν την αφετηρία αυτής της ερευνητικής προσπάθειας. Η Κοινωνία της Πληροφορίας, η οποία καθορίζεται από τη χρήση των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών (ΤΠΕ),² είναι μια κοινωνία «δικτυωμένη»³ στην οποία κεντρική θέση κατέχει η πληροφορία⁴ και χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη

---

¹ Σχετικά με το θέμα της παγκοσμιοποίησης ο A. McGrew εξετάζει τον όρο και τις διαστάσεις της παγκοσμιοποίησης, την αναδυόμενη διαμάχη ανάμεσα στην παγκοσμιοποίηση και την παγκόσμια κοινωνία, τις συνέπειες μιας παγκόσμιας κοινωνίας αναφορικά με τη βιωσιμότητα του εθνικού κράτους, και τέλος την εκτίμηση αν η παγκοσμιοποίηση προκαλέσει την επιστροφή σε μια πιο οικουμενική κοινωνιολογία. Θέτει ουσιαστικά το ερώτημα αν η ανθρωπότητα βιώνει την εμφάνιση μιας νέας ιστορικής περιόδου, αυτής του «παγκόσμιου ιστορικού πολιτισμού», ή αποτελεί απλώς συγκάλυψη της δυτικής νεωτερικότητας (καπιταλισμός, βιομηχανισμός, εθνικά κράτη). Για περισσότερες πληροφορίες: A. MCGREW, «Μια παγκόσμια κοινωνία», στο S. HALL, D. HELD, A. MCGREW, *Η νεωτερικότητα σήμερα: οικονομία, κοινωνία, πολιτική, πολιτισμός* (μτφρ. Θ. Τσακίρης, Β. Τσακίρης), Αθήνα, Σαββάλας, 2003 (2η έκδ.), σσ. 99-176.

² P. SASVARI, «The Role of Technology and Innovation in the Framework of the Information Society», *International Journal of Advanced Research in Artificial Intelligence* 1:2 (2012), σσ. 31-38· C. FUCHS, «Information and Communication Technologies and Society: a Contribution to the Critique of the Political Economy of the Internet», *European Journal of Communication* 24:1 (2009), σσ. 69-87· H. TOIVANEN, *From ICT Towards Information Society: Policy Strategies and Concepts for Employing ICT for Reducing Poverty*, VTT Technical Research Centre of Finland, 2011.

³ M. CASTELLS, *The Information Age: Economy, Society and Culture*, Μάλντεν, Μασαχουσέτη, 1996-8, τ. 3.

⁴ M. HILBERT, «How Much Information is There in the “Information Society”», *Significance* 9:4 (2012), σσ. 8-12· M. BOVENS, *Information Rights: Citizenship in the Information Society*, Ουτρέχτη, Ολλανδία,

και ραγδαία ανάπτυξη τηλεπικοινωνιακών δικτύων με ολοένα ευρύτερη γεωγραφική κάλυψη. Τα δίκτυα αυτά αποκτούν ιδιαίτερη αξία, καθώς αποτελούν τα μέσα για την εξεύρεση, μεταφορά, επεξεργασία, ανταλλαγή και αποθήκευση της πληροφορίας.⁵

1.1 Η έννοια της πληροφορίας

Η πληροφορία αποτελεί κύριο στοιχείο επεξεργασίας της Κοινωνίας της Πληροφορίας, γύρω από το οποίο χτίζεται ο οικονομικός, κοινωνικός και λειτουργικός ιστός της νέας παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας. Η πληροφορία νοείται ως ένα γνωστικό δεδομένο ή γνωστικό στοιχείο.⁶ Επίσης θα πρέπει να ορίζεται ως ένα ερέθισμα που προέρχεται από ένα σύστημα και επηρεάζει είτε την ερμηνεία ενός άλλου συστήματος είτε τη σχέση του δεύτερου συστήματος με το πρώτο είτε τη σχέση που μοιράζονται τα δύο συστήματα σε ένα δεδομένο περιβάλλον (σύστημα μπορεί να είναι μηχανισμός, άτομο, οργανισμός ή κοινότητα).⁷ Κατά συνέπεια, οποιοδήποτε δεδομένο του περιβάλλοντος προσλαμβάνεται και γίνεται αντικείμενο νοητικής επεξεργασίας. Η πληροφορία δεν αποτελεί μόνο την πρώτη ύλη σχηματισμού γνώσης, ως βασικό δομικό στοιχείο της γνωστικής διαδικασίας αλλά και το ουσιαστικό περιεχόμενο των πληροφοριακών συστημάτων, καθώς και των συστημάτων και διαύλων παραγωγής, διακίνησης,

---

Utrecht School of Governance, Utrecht University, 2000· A. KORNAI, «On the Proper Definition of Information», στο T. W. BYNUM, κ.ά. (επιμ.), *Proceeding of the Tenth International Conference ETHICOM 2008 «Living, Working and Learning Beyond Technology»*, Σεπτ. 2008, σσ. 488-495· H. BOSTRÖM, κ.ά., *On the Definition of Information Fusion as a Field of Research*, Σκόβντε, School of Humanities and Informatics, University of Skövde, 2007 <http://his.diva-portal.org/smash/get/diva2:2391/FULLTEXT01.pdf> (Ανάκτηση 22.5.2013)· N. CALLAOS, B. CALLAOS, «Towards a Systemic Notion of Information: Practical Consequences», *Informing Science* 5:1 (2002), σσ. 1-11· A. SLOMAN, *What's Information, for an Organism or Intelligent Machine? How can a Machine or Organism Mean?* School of Computer Science, University of Birmingham, 23 Ιανουαρίου 2011, <http://www.cs.bham.ac.uk/research/projects/cogaff/misc/whats-information.pdf> (Ανάκτηση 22.5.2013)· C. ZINS, «Conceptual Approaches for Defining Data, Information, and Knowledge», *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 58:4 (2007), σσ. 479-493.

⁵ Η μελέτη της διαδικασίας παραγωγής, διαχείρισης και αξιοποίησης της πληροφορίας με στόχο την ανάπτυξη της τεχνολογίας και των εργαλείων για αποτελεσματικότερη πρόσβαση και εκμετάλλευση της πληροφορίας αποτελεί αντικείμενο της Επιστήμης της Πληροφόρησης (Information Science).

⁶ Βλ. Γ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα, Κέντρο Λεξικολογίας, 1998. Ως «πληροφορία» νοείται: α) κάθε στοιχείο που έχει ενδιαφέρον για κάποιον, β) η υπηρεσία στην οποία μπορεί να απευθύνεται ο πολίτης για να μάθει πράγματα που αφορούν την υπόθεσή του, γ) κάθε στοιχείο που μεταδίδεται από μια πηγή (μέσω ενημέρωσης κ.λπ.) σε δέκτη και γ) το περιεχόμενο των σημάτων που διαβιβάζονται μέσω των διαφόρων μέσων επικοινωνίας και ενημέρωσης (τηλεφώνου, τηλεόρασης, κ.λπ.).

⁷ A. D. MADDEN, «A Definition of Information», *Aslib Proceedings* 52:9 (Οκτ. 2000), σ. 348.

οργάνωσης και εκμετάλλευσης της πληροφορίας. Οι Fritz Machlup και Una Mansfield στο έργο τους *The study of information* (1983) καταγράφουν την πληθώρα των επιστημονικών πεδίων όπου η πληροφορία αποτελεί αντικείμενο μελέτης, τις διαφορετικές θεωρήσεις της έννοιας της πληροφορίας αλλά και τις διαφορετικές ερευνητικές απόψεις στον ίδιο τομέα.

Συνοπτικά οι έννοιες της πληροφορίας είναι:⁸ α) η πληροφορία ως αναπαράσταση της γνώσης, καθώς πρόκειται για αποθηκευμένη γνώση σε βιβλία και σε ηλεκτρονικά μέσα, β) η πληροφορία ως δεδομένα στο περιβάλλον, που μπορεί να ληφθεί από πλήθος ερεθισμάτων και φαινομένων του περιβάλλοντος με την κατάλληλη ερμηνεία, γ) η πληροφορία ως μέρος της διαδικασίας της επικοινωνίας, όπου οι κοινωνικοί παράγοντες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία και στην ερμηνεία της επικοινωνίας, δ) η πληροφορία ως πόρος ή εμπόρευμα, που διακινείται με τη μορφή μηνύματος από τον αποστολέα στον δέκτη και ο δέκτης ερμηνεύει το μήνυμα (ύπαρξη προστιθέμενης αξίας). Η δημιουργία ενός μοντέλου που θα συνοψίζει τις επιμέρους έννοιες της πληροφορίας στηρίζεται στην ιδέα ότι η σημασία ενός μηνύματος εξαρτάται από το πλαίσιο από το οποίο προήλθε το μήνυμα και το πλαίσιο στο οποίο ερμηνεύεται, καθώς και από τον τρόπο που μεταδίδεται η πληροφορία (γραπτά, προφορικά, κ.λπ.).⁹

1.1.1 Ο δημόσιος χαρακτήρας της πληροφορίας

Είναι σχετικά εύκολο να αποδειχθεί ότι η πληροφορία δεν είναι δωρεάν. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το βιβλίο που δανείζεται κάποιος από μια δημόσια βιβλιοθήκη και, ενώ τη δεδομένη στιγμή είναι «δωρεάν» για τον χρήστη, τα κόστη του έχουν ήδη καλυφθεί από τη φορολογία. Μπορεί να υπάρχει αναντιστοιχία ανάμεσα στους φορολογούμενους και αυτούς που δανείζονται βιβλία, ωστόσο πρακτικά κάθε χρήστης συνεισφέρει εμμέσως στην κάλυψη του κόστους τόσο του βιβλίου όσο και της βιβλιοθήκης. Επικρατεί η αντίληψη ότι το περιεχόμενο της πληροφορίας πρέπει να είναι ελεύθερα διαθέσιμο παρά το κόστος της παραγωγής του. Τέτοιο παράδειγμα είναι η ελεύθερη πρόσβαση στα περιοδικά, ζήτημα που έχει λάβει πολιτικές και

⁸ Πρόκειται για σύνοψη της προσέγγισης των M. McCreadie και R. E. Rice (1999), όπως καταγράφεται στο άρθρο του A. D. MADDEN, «A Definition of Information», σ. 344.

⁹ Στο ίδιο, σ. 343.

ακαδημαϊκές διαστάσεις. Γενικότερα οι προκλήσεις στα ζητήματα της πνευματικής ιδιοκτησίας και του copyright δημιουργούν νομικά αλλά και πολιτιστικά και ηθικά διλήμματα. Η ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών (ΤΠΕ) έχει αλλάξει ριζικά τη σχέση ανάμεσα στον πάροχο και στον καταναλωτή της πληροφορίας, αλλά και τον ρόλο του διαμεσολαβητή. Στο παραδοσιακό μοντέλο ο χρήστης της πληροφορίας ήταν αποστασιοποιημένος από το κόστος της παροχής της, παρότι εμμέσως μπορεί να ήταν αυτός που το είχε επωμιστεί. Επιπλέον, υπήρχε η αντίληψη ότι η παροχή της πληροφορίας, ιδιαίτερα με τη μορφή βιβλίων, ήταν εγγενώς επιθυμητή και ο ρόλος του κράτους αλλά και άλλων οργανισμών ήταν να διευκολύνει τη διαδικασία της μετάδοσης της πληροφορίας. Με άλλα λόγια, η πληροφορία αντιμετωπιζόταν ως δημόσιο αγαθό.¹⁰

Η διαθέσιμη βιβλιογραφία αναφορικά με την έννοια του δημόσιου αγαθού είναι εκτενής και ποικίλη.¹¹ Η πρώτη χρήση του όρου *public goods* αποδίδεται σε άρθρο του Paul Samuelson (1955).¹² Ο Paul Samuelson παραπέμπει σε προγενέστερες αναφορές στη θεωρία της δημόσιας δαπάνης (public expenditure) των Emil Sax, Knut Wicksell, Erik Lindahl και Richard Musgrave. Σύμφωνα με τον ορισμό του δημόσιου αγαθού από τον Samuelson, το δημόσιο αγαθό είναι ένα αγαθό το οποίο από τη στιγμή που παράχθηκε για κάποιους καταναλωτές, μπορεί να καταναλωθεί και από άλλα άτομα χωρίς επιπλέον κόστος. Με την ανάλυση του P. Samuelson στα δημόσια αγαθά, διαμορφώθηκε το περιεχόμενο της λογικής και συνθετικής δικαιολογίας της κρατικής

---

¹⁰ J. P. FEATHER, *The Information Society: a Study of Continuity and Change*, Λονδίνο, Facet, 1994 (2013f), σσ. 75-84.

¹¹ R. G. HOLCOMBE, «A Theory of the Theory of Public Goods», *Review of Australian Economics* 10:1 (1997), σσ. 1-22· R. G. HOLCOMBE, «Public Goods Theory and Public Policy», *The Journal of Value Inquiry* 34 (2000), σσ. 273-286· I. KAUL, *Public Goods: a Positive Analysis*, Office of Development Studies, UNDP, Οκτώβριος 2003, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.200.4298&rep=rep1&type=pdf> (Ανάκτηση 18.9.2010)· P. DRAHOS, «The Regulation of Public Goods», *Journal of International Economic Law* 7:2 (2004), σσ. 321-339· A. SMITH, *The Wealth of Nations*, Σικάγο, University of Chicago Press, 1976· R. W. GARRISON, «The Intertemporal Adam Smith», *The Quarterly Journal of Austrian Economics* 1:1 (1998), σσ. 51-60· M. C. COUTINHO, «Adam Smith on Public Expenditure and Taxation», *Nova Economia, Belo Horizonte* 11:2 (Δεκ. 2001), σσ. 11-30.

¹² P. SAMUELSON, «The Pure Theory of Public Expenditure», *The Review of Economics and Statistics* 36:4 (Νοέμβριος 1954), σσ. 387-389· P. SAMUELSON, «Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure», *The Review of Economics and Statistics* 37: 4 (Νοέμβριος 1955), σσ. 350-356· W. D. NORDHAUS, *Paul Samuelson and Global Public Goods*, Yale University, 5 Μαΐου 2005, σσ. 1-15· S. CLARK, R. KANBUR, «Samuelson Machines and the Optimal Public-private Mix», *Economics Bulletin* 8:13 (2006), σσ. 1-11.

παρέμβασης στην οικονομική διαδικασία. Δίνεται μια περιγραφή αυτού στο οποίο αργότερα ο J. Buchanan αναφέρθηκε ως παραγωγικό κράτος (productive state).

Ο J. Buchanan συνεισέφερε πολύ στη σχετική βιβλιογραφία της αποτυχίας της αγοράς και των δημόσιων αγαθών καθώς η θεωρία των δημόσιων αγαθών αποτέλεσε το κυρίαρχο στοιχείο στην ερευνητική ατζέντα του.¹³ Σύμφωνα με τον R. Musgrave, σχετικά με την αναγκαιότητα του δημόσιου τομέα, ο μηχανισμός της αγοράς δεν μπορεί μόνος του να επιτελέσει όλες τις οικονομικές λειτουργίες. Η κρατική πολιτική χρειάζεται για να τον κατευθύνει, διορθώνει και συμπληρώνει από ορισμένες πλευρές. Η βασική αιτία αποτυχίας της αγοράς για τον εφοδιασμό της κοινωνίας με δημόσια αγαθά έγκειται στο ότι το όφελος των δημόσιων αγαθών δεν περιορίζεται σε έναν συγκεκριμένο καταναλωτή αλλά είναι το ίδιο διαθέσιμο και σε άλλους, ενώ η κατανάλωση των ιδιωτικών αγαθών αποκλείει την κατανάλωση από άλλους. Αρχικά, δεν θα ήταν αποτελεσματικό να αποκλείεται οποιοσδήποτε από τη χρήση του δημόσιου αγαθού, από τη στιγμή που δεν θα μειωνόταν το όφελος για τους υπόλοιπους, άρα η αρχή του αποκλεισμού δεν θα ήταν επιθυμητή, ακόμη και αν ήταν εύκολο να επιτευχθεί. Αυτό σημαίνει ότι η κατανάλωση των δημόσιων αγαθών δεν είναι ανταγωνιστική.¹⁴

Ενώ η σκανδιναβική θεωρία των δημόσιων αγαθών έχει καταλάβει σημαντική θέση στην αγγλοσαξονική δημόσια οικονομική, δεν πρέπει να παραγκωνίζεται η ιταλική θεωρία των δημόσιων αγαθών. Πρέπει να εξεταστεί το πρότυπο (standard) ιταλικό μοντέλο της δημόσιας οικονομικής που ανήκει στον Ugo Mazzola, δημοσιονομικό θεωρητικό του ύστερου 19ου αιώνα. Η ανάλυση των δημόσιων οικονομικών έχει ασφαλώς τις ρίζες στο έργο των Pantaleoni και A. De Viti και βρήκε την κλασική έκφρασή της στο έργο του U. Mazzola.¹⁵ Ο U. Mazzola βασίζει την κλασική

¹³ J. M. BUCHANAN, «Externality», *Economica* 29 (Νοέμβριος 1962), σσ. 371-384· J. M. BUCHANAN, «An Economic Theory of Clubs», *Economica* 32 (Φεβρουάριος 1965), σσ. 1-14· J. M. BUCHANAN, «Public Finance and Public Choice», *National Tax Journal* 28:4 (Δεκ. 1975), σσ. 383-394· J. M. BUCHANAN, *The Demand and Supply of Public Goods*, Ιντιανάπολις, Liberty Fund, 1999, τ. 5· J. M. BUCHANAN, R. A. MUSGRAVE, *Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State*, Κέμπριτζ, MIT Press, 1999.

¹⁴ R. A. MUSGRAVE, P. B. MUSGRAVE, *Δημόσια οικονομική στη θεωρία και πράξη*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1983-1984, Τ. Α', σσ. 12-17, 38-41.

¹⁵ O. KAYAALP, «Ugo Mazzola and the Italian Theory of Public Goods», *History of Political Economy* 20:1 (1988), σσ. 15-25. Περισσότερες πληροφορίες βλ. M. PANTALEONI, «Contributo alla teoria del riparto delle spese pubbliche», *Rassegna Italian* 15 (1883)· A. DE VITI DE MARCO, *Carattere teorico dell' economia finanziaria*, Ρώμη, Loreto Pasqualucci, 1888· U. MAZZOLA, *I dati scientifici della finanza pubblica*, Ρώμη, Ermanno Loescher, 1890.

θεωρία της δημόσιας οικονομικής απευθείας στη συμπεριφορά του οικονομούντος ατόμου (*homo æconomicus*), ωστόσο αρκετά διαφορετικά από ό,τι πιστεύουν οι Αγγλοσάξονες (ή, σχετικά με αυτό το θέμα, οι Γερμανοί) πολιτικοί οικονομολόγοι. Επισημαίνει ότι το σημαντικό χαρακτηριστικό των δημόσιων αγαθών είναι ότι είναι *συμπληρωματικά* (*complementary*) στα ιδιωτικά αγαθά. Χαρακτηρίζεται επίσης από αδιαιρετότητα τόσο στην παραγωγή όσο και στην κατανάλωση, και εξαιτίας αυτού η θεωρία της τιμής δεν μπορεί να επεκταθεί απευθείας στη οικονομία των δημόσιων αγαθών. Η χρήση του όρου «αδιαιρετότητα» καλύπτει και τις δύο έννοιες, μη ανταγωνιστικό και αδυναμία αποκλεισμού.¹⁶

Σύμφωνα με την πολιτική και τη φιλοσοφία της *Παγκόσμιας Τράπεζας*, όπως αυτή αποτυπώνεται στο *World Development Report*, η γνώση και όχι το κεφάλαιο είναι το κλειδί για τη συνεχή οικονομική ανάπτυξη και βελτίωση της ανθρώπινης ευημερίας.¹⁷ Προχωρά έτσι στη διάκριση μεταξύ δυο ειδών γνώσης: γνώση για την τεχνολογία, που χαρακτηρίζεται εξειδικευμένη γνώση ή απλώς *know-how* και γνώση για τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα, δηλαδή γνώση για τα προϊόντα, τις διαδικασίες ή τους θεσμούς. Η αναφορά επικεντρώνεται στη σχέση ανάμεσα στην άνιση κατανομή της γνώσης (κενά γνώσης) μεταξύ των χωρών, ακόμη και στην ίδια χώρα, αλλά και στις δυσκολίες που επιφέρει η ατελής γνώση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων (πληροφοριακά προβλήματα). Στο πλαίσιο αυτό εισέρχεται και η έννοια των *Παγκόσμιων δημόσιων αγαθών* (*Global Public Goods*), μια έννοια που διαδόθηκε μαζί με τις τεχνολογικές εξελίξεις και διακρίνεται σε τρεις τύπους: τα φυσικά παγκόσμια αγαθά (π.χ. όζον), αγαθά που παράγει ο άνθρωπος (π.χ. παγκόσμια γνώση) και οι πολιτικές συνέπειες (π.χ. οικονομική σταθερότητα, δικαιοσύνη, ειρήνη, ασφάλεια).¹⁸

Η Παγκόσμια Τράπεζα αντιλήφθηκε τη σημασία τους και δημιούργησε ένα πλαίσιο για τον ρόλο της στην έννοια των Παγκόσμιων Δημόσιων Αγαθών.¹⁹

---

¹⁶ Ο. KAYAALP, «Ugo Mazzola and the Italian Theory of Public Goods», σσ. 15-25· D. FAUSTO, *Public Expenditure in Italian Public Finance Theory*, Università di Napoli "Federico II", http://www.ibrarian.net/navon/paper/PUBLIC_EXPENDITURE_IN_ITALIAN_PUBLIC_FINANCE_THEO.pdf?paperid=13143317 (Ανάκτηση 13.7.2010).

¹⁷ THE INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT/ WORLD BANK, *World Development Report 1998-99: Knowledge for Development*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 1999.

¹⁸ ODS-BDP-UNDP, *Global Public Goods; International Cooperation in the 21st century. Questions and Answers*, Νέα Υόρκη, ODS-BDP-UNDP, Μάιος 1999, <http://www.undp.org/globalpublicgoods/Q-A/qa.pdf> (Ανάκτηση 13.7.2013).

¹⁹ WORLD BANK, *Global Public Goods: a Framework for the Role of the World Bank*, Global Programs and Partnerships (GPP), 28 Σεπτεμβρίου 2007,

Παράλληλα, σημαντικά διεθνή ερευνητικά κέντρα όπως το *Yale Center for the Study of Globalization* δραστηριοποιούνται σχετικά, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ίδρυση –υπό την αιγίδα του κέντρου– της *International Task Force on Global Public Goods*, η οποία δημιουργήθηκε κατόπιν συμφωνίας μεταξύ της Γαλλίας και της Σουηδίας που υπογράφηκε στις 9 Απριλίου 2003. Το έργο της ομάδας αυτής είναι να αξιολογεί και να ιεραρχεί τα διεθνή δημόσια αγαθά, παγκόσμια και περιφερειακά, καθώς και να προβαίνει σε συστάσεις προς τους φορείς χάραξης πολιτικής και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς σχετικά με το πώς να βελτιώνουν και να επεκτείνουν την παροχή τους.²⁰ Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερα σημαντική εμφανίζεται και η ανάπτυξη της αντίστοιχης βιβλιογραφίας, με τη γνώση και ταυτόχρονα την πληροφόρηση να κατέχουν σημαντική θέση στη σφαίρα των παγκόσμιων δημόσιων αγαθών.²¹

Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα σχετικά με την αντίληψη ότι η παροχή της πληροφορίας (κυρίως με τη έντυπη μορφή των βιβλίων) αντιμετωπιζόταν ως δημόσιο αγαθό είναι η τιμή των βιβλίων και το κόστος των βιβλιοθηκών.²² Πιο συγκεκριμένα, η δημόσια βιβλιοθήκη έχει μετατραπεί σε σύμβολο της «πολιτισμένης» κοινωνίας και παρουσιάζεται όπως η βασική εκπαίδευση και το κοινωνικό κράτος.²³ Ωστόσο, λιγότερο συχνά συζητείται ο ρόλος των δημόσιων βιβλιοθηκών στον οικονομικό ιστό του εμπορίου του βιβλίου. Επίσης, οι κεντρικές και τοπικές κυβερνήσεις έδωσαν ιδιαίτερο βάρος στην αξιοποίηση των χρημάτων σε καινοτόμες υπηρεσίες των

---

http://siteresources.worldbank.org/INTEDS14/Resources/_GLOBALPUBLICGOODS.pdf (Ανάκτηση 15.6.2013).

²⁰ INTERNATIONAL TASK FORCE ON GLOBAL PUBLIC GOODS, *Meeting Global Challenges: International Cooperation in the National Interest, Summary, Final Report*, Στοκχόλμη, International Task Force on Global Public Goods, 2006, <http://keionline.org/misc-docs/socialgoods/International-Task-Force-on-Global-Public-Goods-2006.pdf> (Ανάκτηση 15.6.2013)· U. SANKAR, *Global Public Goods, Working paper 28/2008*, Madras School of Economics, Μάρτιος 2008.

²¹ J. E. STIGLITZ, «Knowledge as a Global Public Good», στο I. KAUL, I. GRUNBERG, M. STERN (επιμ.), *Global Public Goods. International Cooperation in the 21st Century*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 1999, σσ. 308-325· R. B. SINGLEY, *Information as a Public Good: The Case of Consumer Free Riding*, Doctoral of Philosophy, Graduate Faculty of Texas Tech University, Αύγουστος 1991, http://etd.lib.ttu.edu/theses/available/etd-02262009-31295006971989/unrestricted/312950069719_89.pdf (Ανάκτηση 17.9.2010)· M. AANESTAD, E. MONTEIRO, P. NIELSEN, «Information Infrastructures and Public Goods: Analytical and Practical Implications for SDI», *Information Technology for Development* 13:1 (2007), σσ. 7-25· M. TSVETOVAT, C. SCHREIBER, K. CARLEY, *Knowledge Basis and Information Public Goods: a Multi-agent Model*, Carnegie Mellon University (η έρευνα υποστηρίχθηκε από το IGERT Grant, National Science Foundation και το DARPA), <http://www.casos.cs.cmu.edu/publications/papers/mabs02.pdf> (Ανάκτηση 17.6.2013)

²² J. P. FEATHER, *The Information Society*, σσ. 75-76.

²³ Στο ίδιο, σσ. 81-82.

βιβλιοθηκών, παρά στην ενίσχυση της παραδοσιακής αγοράς βιβλίων για δανεισμό, με στόχο τη μετατροπή τους σε ελκυστικό δημόσιο χώρο πρόσβασης των εργαλείων για την ΚτΠ. Η εμπλοκή των δημόσιων βιβλιοθηκών στον εμπορικό εκδοτικό κόσμο, έστω και μόνο ως πελατών, έχει επιπτώσεις στον ρόλο τους. Στην πορεία της λειτουργίας τους, οι δημόσιες βιβλιοθήκες άρχισαν να χρεώνουν συγκεκριμένες υπηρεσίες, όπως ο διαδανεισμός από άλλες βιβλιοθήκες ή οι φωτοτυπίες, και κάποιες άλλες χρεώνουν για μη έντυπο υλικό. Το παράδειγμα αυτό, αφενός παρουσιάζει τη μεταβαλλόμενη σχέση ανάμεσα στον πάροχο και τον καταναλωτή της πληροφορίας, όπου και οι δύο πλευρές αντιλαμβάνονται το εμπορικό πλαίσιο σε ένα γενικότερο οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον. Οι υπηρεσίες κοινής χρήσης, όπως οι δημόσιες βιβλιοθήκες, δεν έχουν πλέον το μονοπώλιο της παροχής πληροφοριών και το κόστος της πληροφορίας έχει αλλάξει την αντίληψη τόσο για το προϊόν όσο και για τις υπηρεσίες. Η θετική στάση του κράτους απέναντι στην αγορά πληροφοριών και τη διαδικασία της διακίνησης της πληροφορίας σχετικά με το μοντέλο λειτουργίας της δημόσιας βιβλιοθήκης είναι ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα.

Η πληροφορία είναι ένα εμπόρευμα που πωλείται και αγοράζεται, ωστόσο η προστιθέμενη αξία της είναι δύσκολο να προσδιοριστεί. Η συζήτηση για τις οικονομικές πτυχές της πληροφορίας είναι πιο έντονη από ό,τι για την αξία της. Τα κόστη των υποδομών των τηλεπικοινωνιακών δικτύων και της συντήρησής τους, τα κόστη της πρόσκτησης, καταγραφής και ανάκτησης της πληροφορίας δεν απαντούν στο ερώτημα για την αξία –αν υφίσταται– της πληροφορίας.²⁴

1.1.2 Ο ρόλος της πληροφορίας στην κοινωνία των υπηρεσιών

Η Κοινωνία της Πληροφορίας χαρακτηρίζεται επίσης ως κοινωνία των υπηρεσιών, καθώς το βασικό αγαθό το οποίο ανταλλάσσεται μεταξύ των μελών της είναι οι υπηρεσίες μέσα από την επεξεργασία πληροφοριών, με σκοπό την ικανοποίηση των αναγκών των διαφόρων χρηστών. Η έκρηξη της τεχνολογίας στο πλαίσιο του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης έχει χαρακτηριστεί ως η τρίτη μεγάλη επανάσταση στην ιστορία της ανθρωπότητας, μετά τη γεωργική και τη βιομηχανική.²⁵

---

²⁴ Στο ίδιο, σ. 111.

²⁵ A. TOFFLER, *The Third Wave*, Λονδίνο, Collins, 1980· A. MATTELART, *Histoire de la société de l'information*, Παρίσι, La Découverte, 2001.

Το σίγουρο είναι ότι, σε αντίθεση με προηγούμενες κοινωνίες, όπου βασική πλουτοπαραγωγική πηγή αποτελούσε η γη ή/και το κεφάλαιο, στην Κοινωνία της Πληροφορίας η βασική πηγή πλούτου είναι η ίδια η πληροφορία. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, η πρόσβαση στην πληροφορία ή αντιθέτως ο αποκλεισμός από αυτήν αποτελούν καίριο στοιχείο της επαγγελματικής αποκατάστασης, της οικονομικής ευημερίας και της κοινωνικής καταξίωσης του ατόμου και των κοινωνιών.²⁶

Η έννοια της Κοινωνίας της Πληροφορίας (Information Society) μας παραπέμπει σε μια κοινωνία στην οποία η δημιουργία, η διανομή και η διαχείριση της πληροφορίας έχει γίνει μια από τις πιο ουσιαστικές οικονομικές και πολιτισμικές δραστηριότητες. Η ελευθερία και η ικανότητα της λήψης και της μετάδοσης της πληροφορίας είναι βασική ανθρώπινη ανάγκη²⁷ και δικαίωμα (άρθρο 19, Παγκόσμια Διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων). Η πρόσβαση στην πληροφορία είναι συστατικό στοιχείο σε όλες τις ανθρώπινες δραστηριότητες –μάθηση, εργασία, υγεία, κ.λπ.– για την ενεργό συμμετοχή σε μια δημοκρατική κοινωνία. Υπάρχει σαφής σύνδεση ανάμεσα στον άνθρωπο και στις κοινωνικές, πολιτισμικές και οικονομικές διαστάσεις της πρόσβασης στην πληροφορία και της χρήσης της.

Ο ρόλος της ΚτΠ μπορεί να γίνει καλύτερα κατανοητός σε ένα πλαίσιο όπου το κόστος και η νομισματική αξία θα πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη. Η ανάπτυξη των ΤΠΕ, εκτός των άλλων, δίνει έμφαση στο κόστος των υποδομών των πληροφοριακών συστημάτων και των παρεχόμενων υπηρεσιών. Το εμπόριο των εντύπων είναι ένα καλό παράδειγμα σύγκρισης, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σαν μοντέλο για την εμπορευματοποίηση των ηλεκτρονικών υπηρεσιών.²⁸

Αποτελεί υποχρέωση των κρατών και της διεθνούς κοινότητας να διασφαλίσουν την παροχή ίσων ευκαιριών πληροφόρησης προς όλους. Πληροφορία για όλους θα μπορούσε να σημαίνει πληροφοριακά μορφωμένες/εγγράμματες κοινωνίες (information literate communities), όπου οι άνθρωποι να ενδυναμώνονται στην αναζήτηση, αξιολόγηση, χρησιμοποίηση και στη δημιουργία πληροφοριών για την αποτελεσματική επίτευξη των προσωπικών, κοινωνικών, επαγγελματικών και

---

²⁶ Βλ. σχετ. A. CALABRESE, J-C. BURGELMAN, *Communication, Citizenship and Social Policy: Rethinking the Limits of the Welfare State*, Λάνχαμ, Μέρυλαντ, Rowman & Littlefield, 1999.

²⁷ A. H. MASLOW, «A Theory of Human Motivation», *Psychological Review* 50 (1943), σσ. 370-396.

²⁸ J. P. FEATHER, *The Information Society*, σσ. 41-42.

εκπαιδευτικών τους στόχων.²⁹ Οπωσδήποτε, το ψηφιακό χάσμα (digital divide) παραμένει μια παγκόσμια πρόκληση. Η κατανομή της πρόσβασης ανάμεσα σε αναπτυγμένες και υπό ανάπτυξη κοινωνίες, ανάμεσα σε αστικούς και αγροτικούς πληθυσμούς και ακόμη ανάμεσα σε διαφορετικές ηλικιακές ομάδες αποτελούν αντικείμενα συζήτησης και η ανάγκη επίλυσής τους, αν όχι επιτακτική, το δίχως άλλο ζωτική για την απρόσκοπτη χρήση των νέων τεχνολογιών.

Τα τελευταία είκοσι χρόνια παρατηρείται το ιδιαίτερο ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Κοινωνία της Πληροφορίας και εκφράζεται με τη χρηματοδότηση για τη διεξαγωγή πολυάριθμων ερευνητικών προγραμμάτων. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η κοινοπραξία NET-IS (Network for Teaching Information Society),³⁰ υπό την αιγίδα και υποστήριξη του ευρωπαϊκού προγράμματος Leonardo da Vinci, με στόχο την ανάπτυξη ενός μαθήματος –μιας σειράς διαλέξεων– που να μπορεί να παράσχει μια εισαγωγή στις μελέτες με αντικείμενο την Κοινωνία της Πληροφορίας, συνοδευόμενο από διδακτικό εγχειρίδιο (ουγγρικά, αγγλικά και ελληνικά).³¹

1.2 Η έννοια της Κοινωνίας της Πληροφορίας

Υπάρχουν πολυάριθμες θεωρίες σχετικά με την ΚτΠ, που προέρχονται από διαφορετικά επιστημονικά γνωστικά αντικείμενα και βασίζονται σε διαφορετικές παραδοσιακές δομές. Η ενότητα αυτή αποσκοπεί στην αντικειμενική παράθεση των πιο σημαντικών σημείων αναφοράς, λόγω έλλειψης ομόφωνης γνώμης και εννοιών. Ο όρος «Κοινωνία της Πληροφορίας» φαίνεται να πρωτοδιατυπώθηκε στις ιαπωνικές

---

²⁹ UNESCO, *National Information Society Policy: a Template*, Παρίσι, Information for All Programme of UNESCO, Νοέμβριος 2009, σσ. 20-21, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001871/187135e.pdf> (Ανάκτηση 10.5.2014).

³⁰ Τα μέλη της κοινοπραξίας: 1) Information Society Research Institute (ITTK), Budapest University of Technology and Economics, Budapest, Hungary (αρχηγός της κοινοπραξίας), 2) Τμήμα Πληροφορικής, Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα (ATEI) Θεσσαλονίκης, Ελλάδα, 3) Information Society Education and Research Group, University of West Hungary, Sopron, Hungary, 4) Praxis Center for Policy Studies, Tallinn, Estonia, 5) School of Computing Science, Middlesex University, London, United Kingdom, 6) SCIENTER, Bologna, Italy, 7) János Selye University, Komarno, Slovakia.

³¹ R. PINTER (επιμ.), *Information Society: from Theory to Political Practice, Coursebook*, Βουδαπέστη, Gondolat-Uj Mandatum, 2008. Ελληνική μετάφραση R. PINTER (επιμ.), *Μελέτες στην Κοινωνία της Πληροφορίας: από τη θεωρία στην πράξη*, Θεσσαλονίκη, ATEI Θεσσαλονίκης-Network for Teaching Information Society, 2008.

κοινωνικές επιστήμες στις αρχές της δεκαετίας του 1960.³² Η πρώτη αγγλόφωνη λεκτική αναφορά ανάγεται στο 1970 και μπορεί να αποδοθεί στον Yoneji Masuda,³³ ο οποίος χρησιμοποίησε την έκφραση αυτή σε ένα συνέδριο. Αυτό δεν σημαίνει ότι τα αγγλόφωνα γραπτά κείμενα δεν περιέχουν προγενέστερες αναφορές, που ήταν διατυπωμένες με διαφορετικές λεκτικές εκφράσεις, ως μια προσπάθεια περιγραφής της νεότευκτης κοινωνικο-οικονομικής οντότητας την οποία αποδίδουν οι όροι «μεταβιομηχανική εποχή» (post-industrial society) και «επανάσταση των λευκών κολάρων» (white collar revolution). Κοινό χαρακτηριστικό αυτών των πρώιμων εννοιολογικών επισημάνσεων είναι ότι απομονώνουν μια από τις συνιστώσες του πολύπλοκου συστήματος, τη μεταβαλλόμενη οικονομική και κοινωνική πολυπλοκότητά του.

Η φράση «μεταβιομηχανική εποχή»³⁴ πρωτοδιατυπώθηκε το 1914 στο Ηνωμένο Βασίλειο από τους A. K. Coomaraswamy και A. J. Penty και επαναχρησιμοποιήθηκε το 1958 στις Η.Π.Α., κυρίως από τον D. Bell,³⁵ και από το τέλος της δεκαετίας του 1960 και στις γαλλικές κοινωνικές επιστήμες, κυρίως μέσω του A. Touraine. Αρχικά ο όρος χρησιμοποιήθηκε σε ένα ισχυρά κανονιστικό (normative) (πώς ακριβώς πρέπει να είναι) ή ισχυρά προκαθοριστικό (predictive) πλαίσιο (πώς θα είναι), αλλά παρ' όλα αυτά κοινή πεποίθηση των συγγραφέων αυτών ήταν η επιταχυνόμενη «αποσύνθεση» και ο μετασχηματισμός των βιομηχανικών κοινωνιών.

Ο Αυστραλός οικονομολόγος C. Clark εισήγαγε την έννοια του τριτογενούς τομέα (1940) δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στην παροχή υπηρεσιών. Όσον αφορά την τεχνολογία ως βάση της παραγωγής αγαθών, ο όρος «αυτοματισμός»³⁶ και αργότερα «κυβερνοποίηση» απασχόλησε τους θεωρητικούς πολλές δεκαετίες και έχουν επινοηθεί δεκάδες όροι για να περιγράψουν τις ριζικές μεταβολές που προήλθαν από την πρόοδο της τεχνολογίας της πληροφορικής. Ο F. Machlup (αρχές δεκαετίας 1960),

³² L. Z. KARVALICS, «Κοινωνία της Πληροφορίας-Ποια η ακριβής σημασία του όρου; Η έννοια, η ιστορία και το εννοιολογικό πλαίσιο του συμπλέγματος εννοιών», σ. 32, η ιαπωνική εκδοχή της έκφρασης (joho shakai, johoka shakai).

³³ Y. MASUDA, «Image of the Future Information Society», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 15-20.

³⁴ L. Z. KARVALICS, «Κοινωνία της Πληροφορίας-Ποια η ακριβής σημασία του όρου; Η έννοια, η ιστορία και το εννοιολογικό πλαίσιο του συμπλέγματος εννοιών», σ. 33.

³⁵ D. BELL, «Post-industrial Society», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 86-102.

³⁶ Ο όρος εισήχθη από τον μηχανολόγο μηχανικό D. S. Harder της εταιρείας Ford το 1946.

χρησιμοποιώντας την οικονομική επιστήμη, υποστήριξε ότι η παραγωγή γνώσης είναι μια οικονομική δραστηριότητα και μπορεί να περιγραφεί με τους όρους ανάλυσης που χρησιμοποιούνταν στον βιομηχανικό τομέα. Όρισε μια ενοποιημένη βιομηχανία γνώσης που περιλάμβανε περισσότερες από 30 βιομηχανίες και περιέγραψε με λεπτομέρειες τον τομέα της παραγωγής γνώσης, τονίζοντας ότι ο σημαντικότερος τομέας της είναι η εκπαίδευση. Τελικά επικράτησε ο όρος «Κοινωνία της Πληροφορίας» (ΚτΠ), ο οποίος χρησίμευε ως περιεκτικός όρος περιγραφής των ριζικών κοινωνικών αλλαγών που έγιναν στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα. Ο όρος αυτός σύντομα χρησιμοποιήθηκε στην πολιτική σκέψη και στα μέσα μαζικής επικοινωνίας.³⁷

1.2.1 Οι ορισμοί της ΚτΠ

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990, η έννοια της ΚτΠ παρέπεμπε σε διαρκώς αυξανόμενες διασυνδέσεις περισσότερο με την τεχνολογία και λιγότερο με κοινωνιολογικά και κοινωνιοθεωρητικά μοντέλα.³⁸ Ακολουθούν κάποιοι ορισμοί της ΚτΠ που έχουν επιλεγεί μεταξύ πολλών άλλων από τον μελετητή László Z. Karvalics:³⁹

- Μια κοινωνία που αυτοοργανώνεται γύρω από την έννοια της γνώσης προς όφελος του κοινωνικού ελέγχου και της διαχείρισης της καινοτομίας και της αλλαγής (Daniel Bell).⁴⁰
- «Ένας νέος τύπος κοινωνίας, όπου η κατοχή πληροφορίας είναι η κινητήρια δύναμη που βρίσκεται πίσω από την εξέλιξη και ανάπτυξη της [...] και καλλιεργείται η δημιουργικότητα» (Yoneji Masuda).⁴¹
- «Η κοινωνία της πληροφορίας είναι μια οικονομική πραγματικότητα και όχι μια διανοητική αφηρημένη έννοια. Η αργή γνωστοποίηση των πληροφοριών

---

³⁷ L. Z. KARVALICS, «Κοινωνία της Πληροφορίας-Ποια η ακριβής σημασία του όρου; Η έννοια, η ιστορία και το εννοιολογικό πλαίσιο του συμπλέγματος εννοιών», σ. 35.

³⁸ Στο ίδιο, σ. 36.

³⁹ Στο ίδιο, σσ. 39-40.

⁴⁰ D. BELL, «Post-industrial Society», σσ. 86-102.

⁴¹ Y. MASUDA, «Image of the Future Information Society», σσ. 15-20.

παρέχει τις δυνατότητες για να φανερωθούν σταδιακά νέες δραστηριότητες, λειτουργίες και προϊόντα» (John Naisbitt).⁴²

- «Μια κοινωνία, όπου η πληροφορία χρησιμοποιείται ως οικονομικός πόρος, η κοινότητα την εκμεταλλεύεται και υπάρχει μια ολόκληρη βιομηχανία, η οποία παράγει αυτή την αναγκαία πληροφορία» (Nick Moore).⁴³
- «Μια κοινωνική δομή, η οποία βασίζεται στην ελεύθερη δημιουργία, διάδοση, πρόσβαση και χρήση της πληροφορίας και της γνώσης και οδηγεί στην παγκοσμιοποίηση διαφόρων τομέων της καθημερινής ζωής» (Hungarian National Strategy of Informatics, 1995).⁴⁴
- «Ένας νέος τύπος κοινωνίας, στην οποία η ανθρωπότητα έχει την ευκαιρία να ακολουθήσει έναν νέο τρόπο ζωής, να υιοθετήσει ανώτερα πρότυπα διαβίωσης, να καθιερώσει καλύτερες συνθήκες εργασίας και να διαδραματίσει έναν ποιοτικά ουσιαστικότερο ρόλο εντός της κοινωνίας, χάρη στην καθολική χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών» (Béla Murányi).⁴⁵

Ο όρος «Κοινωνία της Πληροφορίας» συνδέθηκε στην Ευρώπη με την απελευθέρωση των τηλεπικοινωνιών (υλικό, λογισμικό, κ.λπ.) χάνοντας την πραγματική ουσία (εκπαίδευση, επιστήμη, καινοτομία, τη νέα οικονομία, το περιεχόμενο και τον πολιτισμό, παρά στην πληροφορική και στις τηλεπικοινωνίες). Ένας σχετικός όρος που εμφανίστηκε είναι η «Κοινωνία της Γνώσης»,⁴⁶ δηλαδή μια κοινωνία η οποία βασίζεται στη γνώση που παράγεται. Παρότι η γενικευμένη ΚτΠ δεν έχει λάβει υπόσταση, μερικά αξιώματα μπορούν να διατυπωθούν με σαφήνεια. Η διαδικασία της γένεσης της πληροφορίας λαμβάνει χώρα στο μυαλό των ατόμων, γεγονός που τοποθετεί άμεσα τη διερεύνηση της ροής της πληροφορίας σε ένα «ανθρώπινο» και «κοινωνικό» πλαίσιο όπου η τεχνολογία τίθεται σε δεύτερη μοίρα. Τα συστήματα της τεχνολογίας πληροφοριών χρησιμοποιούν πληροφορία που έχει μετατραπεί σε συμβολική μορφή. Η γνώση μπορεί να οριστεί ως πληροφορία που

⁴² L. Z. KARVALICS, «Κοινωνία της Πληροφορίας-Ποια η ακριβής σημασία του όρου; Η έννοια, η ιστορία και το εννοιολογικό πλαίσιο του συμπλέγματος εννοιών», σσ. 39-40.

⁴³ Στο ίδιο.

⁴⁴ Στο ίδιο.

⁴⁵ Στο ίδιο.

⁴⁶ Η παγκόσμια έκθεση της UNESCO *Towards Knowledge Societies* το 2005 υπογράμμισε έντονα την πολλαπλότητα των κοινωνιών γνώσης (ή πληροφοριών), μετατοπίζοντας την ανησυχία για τις ΤΠΕ προς τις κοινωνικές, ηθικές και πολιτικές διαστάσεις.

μετασχηματίζεται ή εννοιολογικά προσδιορίζεται περαιτέρω. Η πληροφορία και η γνώση είναι δύο αδιαίρετες συνιστώσες ενός ενιαίου γνωσιακού συστήματος.⁴⁷

Ο L. Z. Karvalics τονίζει ότι μπορεί κανείς να πλησιάσει την έννοια της ΚτΠ εξετάζοντας τις επιμέρους συνιστώσες της, αντί να προσπαθήσει να καθορίσει ακραίους ορισμούς. Επίσης, θέλοντας να χρησιμοποιήσει μοντέλα στη θέση ορισμών, εκκινεί από τρεις κλασικές συστηματοποιήσεις, του Daniel Bell, του Yoneji Masuda και των J. R. Schement και T. Curtis, ώστε να προτείνει ένα πιο πλήρες συνθετικό μοντέλο. Όπως μας θυμίζει ο L. Z. Karvalics, ο Daniel Bell καταγράφει τις διαφορές που καθορίζονται στις κοινωνικο-ιστορικές φάσεις, οι οποίες αναλύονται σε τρεις κύριες περιόδους (προβιομηχανική με τον συλλεκτικό τρόπο παραγωγής, βιομηχανική με την παραγωγή και τη μεταποίηση, και μεταβιομηχανική με την επεξεργασία και ανακύκλωση) και εννέα χαρακτηριστικά γνωρίσματα (οικονομικός τομέας, πόροι μετασχηματισμού, στρατηγικοί πόροι, τεχνολογία, απαιτούμενες δεξιότητες, μεθοδολογία, χρονική οπτική, σχεδίαση και κεντρικός άξονας).⁴⁸

Από την πλευρά του ο Yoneji Masuda⁴⁹ συγκρίνει τα χαρακτηριστικά της βιομηχανικής κοινωνίας και της κοινωνίας της πληροφορίας σε σχέση με την καινοτόμο τεχνολογία (πυρήνας, βασική λειτουργία, παραγωγική ισχύς), την κοινωνικο-οικονομική δομή (προϊόντα, κέντρα παραγωγής, αγορά, κυρίαρχες βιομηχανίες, βιομηχανική και οικονομική δομή, κοινωνικο-οικονομικές αρχές, αντικείμενα, συστήματα, μορφή της κοινωνίας, εθνικός στόχος, διακυβέρνηση, δύναμη κοινωνικής αλλαγής, κοινωνικά προβλήματα, προχωρημένη φάση) και τις αξίες (πρότυπα αξιών, ηθικά πρότυπα, το πνεύμα των καιρών).⁵⁰ Τέλος, σε αντίθεση με τον Y. Masuda, οι J. R. Schement και T. Curtis, κατατάσσουν τις «ουσιώδεις συνιστώσες» σε έξι κατηγορίες. Αυτές σχετίζονται με τα αγαθά, τη βιομηχανία και την εργασία και ενσωματώνουν ορισμένα από τα ήδη γνωστά στοιχεία, υπάρχουν όμως και ορισμένα εντελώς νέα, όπως ο βαθμός διασύνδεσης (interconnectedness), το περιβάλλον των μέσων μαζικής ενημέρωσης και οι κοινότητες.⁵¹

---

⁴⁷ L. Z. KARVALICS, «Κοινωνία της Πληροφορίας-Ποια η ακριβής σημασία του όρου; Η έννοια, η ιστορία και το εννοιολογικό πλαίσιο του συμπλέγματος εννοιών», σσ. 39-41.

⁴⁸ Στο ίδιο.

⁴⁹ Y. MASUDA, «Image of the Future Information Society», σσ. 15-20.

⁵⁰ L. Z. KARVALICS, «Κοινωνία της Πληροφορίας-Ποια η ακριβής σημασία του όρου; Η έννοια, η ιστορία και το εννοιολογικό πλαίσιο του συμπλέγματος εννοιών», σσ. 42-43.

⁵¹ Στο ίδιο, σ. 43.

Ο L. Z. Karvalics συνθέτει τα κριτήρια των τριών αυτών συστηματοποιήσεων της ΚτΠ σε έναν νέο πίνακα που περιέχει τύπους, ώστε τα επιμέρους στοιχεία να είναι μετρήσιμα με στόχο οι δείκτες (απόλυτοι ή σχετικοί) να χαρακτηρίζουν μια κοινωνία ως ΚτΠ. Οι βασικές κατηγορίες στο μοντέλο αυτό είναι η παραγωγή (κατασκευές προϊόντων), η απασχόληση, η εργασία, οι πόροι και η τεχνολογία, το εισόδημα και ο πλούτος, η κατανάλωση, το επίπεδο εκπαίδευσης, η αντίληψη, η μέθοδος επίλυσης διαφορών και οι τεχνικές ισχύος, η διασυνδεσιμότητα και η παγκόσμια οπτική (αντίληψη και λογικό πλαίσιο).⁵²

Επίσης, καταγράφει τρία σενάρια/επίπεδα ταξινόμησης της ΚτΠ:⁵³ α) το μεγάλο σενάριο, με την πολιτισμική θεωρία (civilisation theory) ως πλαίσιο, β) το μικρό σενάριο, με τη θεωρία της ανάπτυξης ως πλαίσιο, και γ) το μικροσκοπικό σενάριο· παρέχουν το πλαίσιο αναφοράς για τη βιβλιογραφία της ΚτΠ, εντοπίζοντας τις πλέον θεμελιώδεις προκλήσεις που δημιουργούνται στο επίπεδο των αναλύσεων των θεμάτων της πολιτισμικής θεωρίας. Η πρώιμη βιβλιογραφία της ΚτΠ με την προσέγγιση της θεωρίας του πολιτισμού έχει τις απαρχές της στον Ιάπωνα T. Umehao, στον Καναδό M. McLuhan και στον Αμερικανό A. Toffler,⁵⁴ οι οποίοι κατέληξαν σε κάποιο συνεπές σύστημα όπου η ΚτΠ είναι το τελικό προϊόν μιας πνευματικής διαδικασίας και όχι το πραγματικό γνωστικό αντικείμενο.

Το έργο του M. Castells αποτελεί ένα ορόσημο στη χρήση του λεγόμενου «μικρού σεναρίου», προσφέροντας ένα συμπαγές και πολυεπίπεδο θεμέλιο, το οποίο συνδέει τις οικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές θεωρίες. Το «μικρό σενάριο» ανταποκρίνεται θετικά στη δυναμική και στους δομικούς μετασχηματισμούς, στις ήδη υπάρχουσες κοινωνίες της πληροφορίας. Ασχολείται με ερωτήσεις όπως, για παράδειγμα, ποιες φάσεις, μοντέλα και πρότυπα συνυπάρχουν εντός μιας διαδικασίας ανάπτυξης της Κοινωνίας της Πληροφορίας και από ποιους κανόνες διέπονται αυτά. Η μεγάλη πλειοψηφία των κειμένων που ασχολούνται με το «μικροσκοπικό σενάριο», καταπιάνονται με συγκεκριμένα, μικρότερα τμήματα της πραγματικότητας τα οποία αποδεικνύονται σημαντικά για διάφορες πρακτικές θεωρήσεις, ενώ ουσιαστικά αναζητούν απαντήσεις σε ερωτήματα σε επιμέρους γνωστικά πεδία.

⁵² Στο ίδιο, σ. 45.

⁵³ Στο ίδιο, σσ. 48-52.

⁵⁴ E. DYSON, G. GILDER, G. KEYWORTH, A. TOFFLER, «Cyberspace and the American Dream», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 31-41.

1.2.2 Η θεωρητική προσέγγιση της ΚτΠ ως νέο είδος κοινωνίας

Οι θεωρίες της Κοινωνίας των Πληροφοριών μπορούν να αναλυθούν σε δύο κατηγορίες.⁵⁵ Η πρώτη ομάδα που θεωρεί ότι η ΚτΠ είναι ένα εντελώς νέο είδος κοινωνίας σε σχέση με τη βιομηχανική κοινωνία και η δεύτερη που θεωρεί την ΚτΠ ως συνέχεια της βιομηχανικής κοινωνίας και συγκεκριμένα της καπιταλιστικής. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν οι εξής θεωρίες: α) η θεωρία του μεταβιομηχανισμού του D. Bell (και των συνεχιστών του), β) η θεωρία του μεταμοντερνισμού (π.χ. J. Baudrillard, M. Poster, P. Virillio), γ) η θεωρία του μεταφορντισμού της Σχολής της Ευέλικτης Εξειδίκευσης (π.χ. M. Piore and C. Sabel, L. Hirschhorn) και δ) η θεωρία του πληροφορισμού και της δικτυακής κοινωνίας του M. Castells.

Η πιο γνωστή θεωρία μεταξύ αυτών που υποστηρίζουν ότι ένα εντελώς νέο είδος κοινωνίας αναδύεται είναι η θεωρία του μεταβιομηχανισμού του Daniel Bell. Τα κύρια χαρακτηριστικά της «μεταβιομηχανικής» κοινωνίας σύμφωνα με τον D. Bell είναι α) η ανάπτυξη μιας οικονομίας (άυλων) υπηρεσιών, δηλαδή του τριτογενούς τομέα, β) η μείωση των βιομηχανικών εργατών (blue collars) και η εμφάνιση μιας νέας επαγγελματικής τάξης, της υπαλληλικής ή των λεγόμενων λευκών κολάρων (white collars),⁵⁶ γ) η ιδιαίτερη σημασία της θεωρητικής γνώσης, και δ) η δυνατότητα μιας αυτόνομης τεχνολογικής ανάπτυξης. Ο D. Bell πιστεύει ότι η οικονομία των υπηρεσιών δηλώνει τον ερχομό του μετα-βιομηχανισμού και ότι η μεταβιομηχανική κοινωνία είναι η κοινωνία των πληροφοριών. Διακρίνει τρεις τύπους εργασίας: την εργασία απόσπασης τροφής από τη φύση, τη μηχανοποιημένη (βιομηχανική) εργασία επεξεργασίας των πρώτων υλών, και τις πληροφορικές δραστηριότητες της μεταβιομηχανικής κοινωνίας. Η σκέψη του D. Bell κυριαρχείται από τον «τεχνολογικό ντετερμινισμό», όπου η τεχνολογία είναι ο κύριος παράγοντας της κοινωνικής αλλαγής και είναι αυτόνομη από την κοινωνία, αν και έχει τεράστιες κοινωνικές συνέπειες.⁵⁷

---

⁵⁵ F. WEBSTER, *Theories of the Information Society*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2006 (3η έκδ., 1η έκδ. 1995), σ. 7.

⁵⁶ Ο Σπύρος Ι. Ασδραχάς τους ονομάζει «ασπρογιακάδες», στη συνέντευξη που έδωσε στον Βαγγέλη Καραμανωλάκη και τον Στρατή Μπουρνάζο στις 24 Μαρτίου 2012 με τίτλο «1821: Μια εθνική επανάσταση που ενέχει την ταξική διάσταση, αλλά δεν είναι ταξική», <https://enthemata.wordpress.com/2012/03/24/asdraxas-4/> (Ανάκτηση 16.10.2016).

⁵⁷ F. WEBSTER, *Theories of the*, σσ. 32-59.

Συνοπτικά η θέση του D. Bell είναι ότι μια κοινωνία ξεφεύγει από τον βιομηχανισμό όταν με αύξουσα παραγωγικότητα έχει αρκετό υλικό πλούτο ώστε να βασίζεται σε περισσότερες άυλες υπηρεσίες/πληροφορίες, που με τη σειρά τους παράγουν επαγγέλματα υπηρεσιών/πληροφοριών, τα οποία χαρακτηρίζουν την παραγωγή και την απασχόληση. Οι κοινωνίες αυτές παράγουν λιγότερα υλικά καθώς καταναλώνουν αυτά που παράγονται κάπου σε βιομηχανικές ή τριτοκοσμικές κοινωνίες. Ενώ η θεωρία του μεταβιομηχανισμού του D. Bell περιέχει σαφέστατα εξελικτικές θεωρήσεις, ο D. Bell ισχυρίζεται ότι η κοινωνία αυτή δεν είναι συνέχεια των προηγούμενων αλλά αποτελεί διακριτή τομή, με βάση την αύξουσα παραγωγικότητα του τομέα των υπηρεσιών και των πληροφοριών. Τελικά ο D. Bell δεν καταφέρνει να ξεφύγει από το σχήμα του νεοεξελικτικισμού (προβιομηχανική, βιομηχανική, μεταβιομηχανική κοινωνία) με βάση τον «ιστορικισμό», δηλαδή την ανακάλυψη υφιστάμενων νόμων ή τάσεων στην ιστορία για την πρόβλεψη του μέλλοντος, καθώς και την τελεολογική σκέψη, ότι δηλαδή η ιστορία εξασφαλίζει για τις κοινωνίες, μέσα από στάδια ένα καταληκτικό ανώτερο και καλύτερο επίπεδο.⁵⁸

Ο όρος «μετανεωτερικότητα» δηλώνει την περίοδο μετά τη νεωτερικότητα, η οποία χρονολογικά κάνει έντονη την παρουσία της προς το τέλος του 20ού αιώνα και στις αρχές του 21ου αιώνα.⁵⁹ Διέπεται από μια διττή οπτική που σχετίζεται αφενός με τη φάση ανάπτυξης του πολιτισμού και ιδιαίτερα των τεχνών και αφετέρου θεωρείται μια περίοδος ανάπτυξης ολόκληρης της κοινωνίας και μπορεί να προσεγγιστεί ως μια ερμηνευτική-επεξηγηματική κοινωνική θεωρία, βοηθώντας στην ανάλυση και επεξεργασία στοιχείων ποικίλων πεδίων (κοινωνία, οικονομία, πολιτισμός, επιστήμη, κ.λπ.).⁶⁰ Πιθανόν θα ήταν πιο ορθό να προσεγγίσει κανείς την έννοια της μετανεωτερικότητας ως ένα σύνολο συνθηκών, καταστάσεων, πνευματικών θεωρήσεων και εκφράσεων. Σχετικά με τα τυπικά χαρακτηριστικά της, βρίσκεται σε

⁵⁸ F. WEBSTER, *Theories of the*, σσ. 32-59.

⁵⁹ Στη διεθνή βιβλιογραφία η μετανεωτερικότητα σε πολλές περιπτώσεις ταυτίζεται με τον μεταμοντερνισμό. Ο A. Giddens προτείνει τον περιορισμό του όρου μεταμοντερνισμός σε «τεχνοτροπίες και κινήματα», τα οποία βρίσκονται σε συνάφεια με τη λογοτεχνία, τις πλαστικές τέχνες, την αρχιτεκτονική και τη ζωγραφική. Συνδέει τη μετανεωτερικότητα με κάποιον νέο τύπο κοινωνίας, που προσδιορίζεται από μια εντελώς διαφορετική χωροχρονική περίοδο, που απομακρύνει από παλαιότερους κοινωνικούς θεσμούς. Περισσότερες πληροφορίες βλ. Α. ΑΣΗΜΑΚΗ, Γ. ΚΟΥΣΤΟΥΡΑΚΗΣ, Ι. ΚΑΜΑΡΙΑΝΟΣ, «Οι έννοιες της νεωτερικότητας και της μετανεωτερικότητας και η σχέση τους με τη γνώση: μια κοινωνιολογική προσέγγιση», *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, Τ. ΙΕ, τχ. 60, Καλοκαίρι 2011, σσ. 108-109.

⁶⁰ Α. ΑΣΗΜΑΚΗ, Γ. ΚΟΥΣΤΟΥΡΑΚΗΣ, Ι. ΚΑΜΑΡΙΑΝΟΣ, «Οι έννοιες της νεωτερικότητας και της μετανεωτερικότητας και η σχέση τους με τη γνώση: μια κοινωνιολογική προσέγγιση», σ. 103.

απόλυτη σχέση με την ανάπτυξη της τεχνολογίας και ιδιαίτερα με τις δυνατότητες παραγωγής και διάδοσης της πληροφορίας, πέρα από κάθε χωρικό και χρονικό περιορισμό, με συνέπεια την εμφάνιση νέων τρόπων που βιώνουμε τις έννοιες του χώρου και του χρόνου. Η μετάβαση σε μια μετανεωτερική κοινωνία συνδέεται με θεμελιώδεις αλλαγές και μετασχηματισμούς ουσιαστών κοινωνικών φαινομένων.⁶¹

Η μετανεωτερικότητα αντιπροσωπεύει μια ρήξη, ίσως αμετάκλητη, με τη νεωτερικότητα ή αποτελεί απλώς μια εξέγερση στο πλαίσιο της δεύτερης;⁶² Η συζήτηση για τη μετανεωτερικότητα τις τελευταίες δεκαετίες έχει διεθνή και διεπιστημονικό χαρακτήρα. Υπάρχουν δυο ομάδες: αυτοί που θεωρούν ότι η μετανεωτερικότητα αποτελεί συνέχεια και εξέλιξη της νεωτερικότητας και εκείνοι που θεωρούν τη μετανεωτερικότητα ως ρήξη προς τη νεωτερικότητα.⁶³

Η έκφραση «κοινωνία δικτύων» (network society) πρωτοεμφανίζεται στην κοινωνιολογία στα τέλη του 20ού αιώνα.⁶⁴ Η έννοια κατέστη ευρύτερα γνωστή μέσω των εργασιών του M. Castells. Ο M. Castells προτείνει ένα εννοιολογικό μοντέλο ενός δικτύου με βάση το οποίο μπορούν να εξερευνηθούν τα πλέον πρόσφατα φαινόμενα που εμφανίζονται στις σύγχρονες κοινωνίες.⁶⁵ Η αναγνωρισμένη κοινωνιολογική εργασία του νομιμοποίησε την Κοινωνία της Πληροφορίας ως ένα ακαδημαϊκό ερευνητικό πεδίο.⁶⁶ Θεωρείται η πρώτη επιστημονικά τεκμηριωμένη εργασία που

---

⁶¹ Στο ίδιο, σσ. 104-106.

⁶² F. WEBSTER, *Theories of the*, σ. 262. Από τους πιο γνωστούς σχολιαστές της μετανεωτερικότητας είναι οι Jean Baudrillard, Gianni Vattimo, Mark Poster, Jean-François Lyotard.

⁶³ Οι J. Habermas, F. Jameson και R. Rorty δεν προσδιορίζουν ακριβώς τη χρονική τομή μεταξύ νεωτερικότητας και μετανεωτερικότητας, αλλά συμφωνούν ότι αυτή ισχύει. Βλ. Α. ΑΣΗΜΑΚΗ, Γ. ΚΟΥΣΤΟΥΡΑΚΗΣ, Ι. ΚΑΜΑΡΙΑΝΟΣ, «Οι έννοιες της νεωτερικότητας και της μετανεωτερικότητας και η σχέση τους με τη γνώση: μια κοινωνιολογική προσέγγιση», σ. 107.

⁶⁴ S. MOLNAR, B. KOLLANYI, L. SZEKELY, «Κοινωνικά δίκτυα και η Κοινωνία των Δικτύων», στο R. PINTER (επιμ.), *Μελέτες στην Κοινωνία της Πληροφορίας: από τη θεωρία στην πράξη*, Θεσσαλονίκη, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης-Network for Teaching Information Society, 2008, σσ. 85-111.

⁶⁵ R. PINTER, «Προσπάθεια για την κατανόηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας», στο R. PINTER (επιμ.), *Μελέτες στην Κοινωνία της Πληροφορίας: από τη θεωρία στην πράξη*, Θεσσαλονίκη, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης-Network for Teaching Information Society, 2008, σσ. 26-28· F. WEBSTER, *Theories of the*, σσ. 98-123, ο F. Webster αφιερώνει ένα κεφάλαιο του βιβλίου του στη θεωρία του M. Castells που βασίζεται στο τρίτομο έργο του *The Information Age* (1996, 1997, 1998).

⁶⁶ M. CASTELLS, *The Information Age: Economy, Society, and Culture*, Μάλντεν, Μασαχουσέτη, Blackwell, 1996, 1997, 1998, τ. 3. Η τριλογία του M. Castells θεωρείται η πιο διαφωτιστική, ευφάνταστη και πνευματώδης δουλειά, χρησιμοποιώντας αυστηρά το πλήθος των χαρακτηριστικών και της δυναμικής του σύγχρονου κόσμου· M. CASTELLS, «An Introduction to the Information Age», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 138-149· M. CASTELLS, «The Information City, the New Economy, and the Network Society», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 150-164.

συνοδεύεται από δευτερογενείς πηγές και αναλυτικά δεδομένα και εδραιώνει νέες έννοιες και προβληματισμούς. Ο M. Castells θεωρεί ότι η ΚτΠ είναι η νέα κατάσταση της ανθρώπινης ύπαρξης στην οποία η παραγωγή, η καταγραφή, η επεξεργασία και η ανάκτηση της πληροφορίας, μέσω οργανωμένων δικτύων, διαδραματίζει κεντρικό ρόλο. Ο M. Castells πιστεύει ότι μπορεί να δημιουργηθεί μια νέα κατάσταση κοινωνικής ύπαρξης, όταν οι ποσοτικές μεταβολές επιφέρουν και ποιοτικές μεταβολές, αναφορικά με τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.⁶⁷ Οι ΤΠΕ επέτρεψαν την αποτελεσματική διαχείριση αυτών των δικτυακών δομών και παρέχουν το υπόβαθρο και τις υποδομές για τη νέα δικτυακή οικονομία. Η δικτύωση επικρατεί ως η νέα λογική της κοινωνίας. Ο M. Castells αναφέρει με έμφαση σε αρκετά σημεία ότι δεν είναι η τεχνολογία αυτή που αλλάζει την κοινωνία, αλλά μάλλον το ότι οι μεταβαλλόμενες κοινωνικές ανάγκες είναι το κίνητρο για την ανάπτυξη της τεχνολογίας.⁶⁸

Στον οικονομικό τομέα παρατηρούνται νέες μέθοδοι λειτουργίας, οι οποίες καθίστανται αποδοτικότερες διαμέσου της τεχνολογικής ανάπτυξης και των ψηφιακών καναλιών επικοινωνίας. Ως παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί η οργάνωση της εσωτερικής επικοινωνίας και ο καταμερισμός εργασιών των πολυεθνικών εταιριών και την τεχνολογική καινοτομία που συνοδεύει την ανάπτυξη των διαδικασιών παραγωγής (αυτοματισμός). Στο μοντέλο του M. Castells εντοπίζονται τρεις συνέπειες των μεταβολών αυτών. Η επιστήμη και η καινοτομία διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στις μεταβολές αυτές, καθώς κατέστη δυνατή η ανάπτυξη των ΤΠΕ. Η αγορά εργασίας μεταβλήθηκε σημαντικά λόγω της ανάπτυξης της οικονομίας των δικτύων, καθώς οι εταιρείες αναζητούν άτομα υψηλής εξειδίκευσης, δηλαδή ένα εύελκτο και εύρωστο εργατικό δυναμικό. Η εσωτερική οργανωτική δομή των εταιριών μετεβλήθη, ακολουθώντας και αυτή τη λογική των δικτύων.⁶⁹

Η κοινωνία των δικτύων έχει επίδραση και στην πολιτική ζωή. Ο M. Castells αναφέρει ως τους δυο σημαντικότερους παράγοντες, αναφορικά με αυτό το θέμα, τη μεσοποίηση/διαμεσολάβηση (mediatization) και την παγκοσμιοποίηση (globalisation). Κατά την ανάλυση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των ΜΜΕ και της

⁶⁷ M. CASTELLS, «The Information City, the New Economy, and the Network Society», σ. 151.

⁶⁸ M. CASTELLS, «An Introduction to the Information Age», σ. 139.

⁶⁹ S. MOLNAR, B. KOLLANYI, L. SZEKELY, «Κοινωνικά Δίκτυα και η Κοινωνία των Δικτύων», σ. 88.

πολιτικής, εμφανίζεται επιφυλακτικός όταν εισάγει την τηλεόραση και ιδιαίτερα το διαδίκτυο ως ένα είδος «μηχανισμού πειθούς».⁷⁰

1.2.3 Η θεωρητική προσέγγιση της ΚτΠ ως συνέχεια της βιομηχανικής κοινωνίας

Στη δεύτερη κατηγορία, που τονίζει τη συνέχεια της βιομηχανικής κοινωνίας, ανήκουν οι θεωρίες: α) η νεομαρξιστική θεωρία (H. Schiller), β) η θεωρία του νεοφορντισμού της Σχολής της Ρύθμισης (π.χ. M. Aglietta, A. Lipietz), γ) η θεωρία της ευέλικτης συσσώρευσης (D. Harvey), δ) η θεωρία του έθνους-κράτους και της βίας (A. Giddens), και ε) η θεωρία της δημόσιας σφαίρας (J. Habermas, N. Garnham).⁷¹

Οι σύγχρονες εξελίξεις αναλύονται επίσης με βάση τη μετάβαση από τη Φορντική περίοδο στη μετα-Φορντική από μια ομάδα οικονομολόγων που είναι γνωστή ως η Σχολή της Θεωρίας της Ρύθμισης. Η Σχολή της Ρύθμισης μπορεί να χωριστεί σε δύο υποομάδες. Η πρώτη υποομάδα των οικονομολόγων υποστηρίζει ότι η νέα εποχή της ευέλικτης εξειδίκευσης αποτελεί τομή και μια εντελώς νέα φάση της σύγχρονης κοινωνίας, αφήνοντας πίσω την περίοδο της μαζικής παραγωγής. Σε αυτή την ομάδα καταχωρούνται οι δημοσιεύσεις των Michael Piore και Charles Sabel με το έργο τους *The Second Industrial Divide* (1984).⁷² Στη δεύτερη υποομάδα οι εργασίες των Alain Lipietz (1987), Michel Aglietta (1979, 1998), Robert Boyer (1990) αλλά και David Harvey (1989b), των Scott Lash και John Urry, που πιστεύουν στη συνέχεια με το παρελθόν, τη συνέχεια δηλαδή της μετα-Φορντικής κοινωνίας των πληροφοριών σε σχέση με τη βιομηχανική, Φορντική κοινωνία.

Έτσι η Σχολή της Ρύθμισης προσπαθεί να τεκμηριώσει την άποψη ότι ο αναπτυγμένος καπιταλισμός εξασφαλίζει την αναπαραγωγή του, δηλαδή τις συνθήκες συσσώρευσης του κεφαλαίου. Ο Φορντισμός ή η Φορντική/Κεϋνσιανή περίοδος (1945-1973)⁷³ χαρακτηριζόταν από μαζική παραγωγή τυποποιημένων βιομηχανικών αγαθών, βιομηχανικούς εργάτες ως κύρια μορφή απασχόλησης, μαζική κατανάλωση των παραγόμενων αγαθών σε χαμηλό κόστος, την προώθηση των εθνικών

---

⁷⁰ M. CASTELLS, «An Introduction to the Information Age», σσ. 144-145.

⁷¹ F. WEBSTER, *Theories of the*, σ. 7· N. GARNHAM, «Information Society Theory as Ideology», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 165-183.

⁷² F. WEBSTER, *Theories of the*, σ. 63

⁷³ Στο ίδιο, σσ. 65-69.

ολιγοπωλίων από το εθνικό κράτος και την ανάπτυξη του κράτους πρόνοιας και κοινωνικής πολιτικής. Η κρίση του πετρελαίου το 1973 και η παγκόσμια οικονομική ύφεση κλόνισαν τη βιωσιμότητα του Φορντισμού και σήμαναν τη μετα-Φορντική περίοδο, με κύριο χαρακτηριστικό της τη διαχείριση, αποθήκευση και μεταβίβαση των πληροφοριών σε παγκόσμια κλίμακα. Η παγκοσμιοποίηση αυτή θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες που συντέλεσε στο τέλος του Φορντισμού, μια παγκοσμιοποίηση που αφορά την αγορά, την παραγωγή, την οικονομία, τις επικοινωνίες αλλά και τις υποδομές.

Κρίσιμο στοιχείο αποτελεί η ψηφιακή τεχνολογία, που ενσωματώθηκε γρήγορα σε όλους τους κλάδους παραγωγής και άλλαξε τα δεδομένα των διαδικασιών, των προϊόντων και της οργάνωσης. Η ενορχήστρωση της παγκοσμιοποιημένης παραγωγής, ενός νέου δηλαδή παγκόσμιου καταμερισμού της εργασίας, συνοδεύεται και από ένα παγκόσμιο δίκτυο προώθησης πωλήσεων. Η παγκοσμιοποιημένη οικονομία στηρίζεται σε παγκόσμια πληροφοριακά δίκτυα τραπεζών, χρηματιστηρίων, ασφαλειών και μεταφορικών δικτύων σε παγκόσμια κλίμακα. Η αύξουσα ανταγωνιστικότητα επιβάλλει συνεχείς τεχνολογικές καινοτομίες σε όλα τα στάδια της παραγωγής αλλά και στη διαφήμιση με βάση το δίκτυο πληροφοριών για την εσωτερική λειτουργία, τις συνθήκες ανταγωνισμού, τις νέες διεθνείς αγορές, κ.λπ.

Ο D. Harvey υποστηρίζει ότι το σύνολο των διαδικασιών αυτών, η μετάβαση δηλαδή στην ευέλικτη συσσώρευση, άλλαξε την έννοια του χώρου και του χρόνου με την καθοριστική συμμετοχή των ΤΠΕ.⁷⁴

Ένα παράδειγμα συμπίεσης χώρου-χρόνου είναι τα μέσα μαζικής μεταφοράς και συγκεκριμένα οι αερομεταφορές. Ωστόσο, πιο σημαντικά είναι τα πολύπλοκα και ευέλικτα πληροφοριακά δίκτυα που επιτρέπουν τη συνεχή και λεπτομερή διαχείριση ζητημάτων χωρίς χρονικούς περιορισμούς. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά υποδηλώνουν επίσης ένα ποιοτικό χαρακτηριστικό που ταυτίζεται με τον μετα-Φορντισμό, την ευελιξία. Ευελιξία στους εργαζόμενους σε σχέση με το ωράριο για μερική απασχόληση, τους μισθούς με βάση την απόδοση και όχι τις συλλογικές συμβάσεις, που βασίζεται στην πολυειδίκευση και στη συνεχή κατάρτιση. Ευελιξία στην παραγωγή χωρίς μεγάλη αποθήκευση και γεωγραφικούς περιορισμούς. Ευελιξία

---

⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 79.

στην κατανάλωση με ποικιλία προϊόντων προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερες ανάγκες των καταναλωτών.⁷⁵

Η μαρξιανή κριτική θεωρία της «εποχής της πληροφορίας» έχει κύριο εκφραστή της τον Herbert Schiller, ο οποίος αναγνωρίζει την αυξημένη σημασία της πληροφορίας στη σύγχρονη εποχή, ωστόσο τονίζει τη συνέχεια των εξελίξεων υποστηρίζοντας ότι οι πληροφορίες και οι επικοινωνίες είναι θεμελιώδη στοιχεία του ώριμου καπιταλισμού.⁷⁶ Σύμφωνα με τον Schiller, υπάρχει μια τετραπλή καπιταλιστική κυριαρχία:⁷⁷

- Η κυριαρχία στην πληροφορική ανάπτυξη των κριτηρίων της αγοράς (market criteria) που στοχεύουν στο κέρδος και η οποία οδηγεί στην εμπορευματοποίηση της πληροφορίας (commodification of information).
- Η κυριαρχία της άρχουσας τάξης και των ταξικών ανισοτήτων (class inequalities), ως σημαντικός παράγοντας στην παραγωγή, διανομή και πρόσβαση της εμπορευματοποιημένης πληροφορίας.
- Η κυριαρχία σε τοπικό και διεθνές επίπεδο των μεγάλων επιχειρήσεων, των ολιγοπωλίων στον καπιταλισμό (corporate capitalism), όπου τα ολιγοπώλια αυτά παράγουν και διανέμουν πληροφορίες αλλά και αναπτύσσουν τις νέες τεχνολογίες πληροφοριών που με τη σειρά τους επηρεάζουν το καπιταλιστικό σύστημα (π.χ. Microsoft, Sony, Google, κ.λπ.).⁷⁸

Το έργο του H. Schiller παρέχει μια σημαντική κατανόηση στις κύριες διαστάσεις του ρόλου και της σημασίας της πληροφορίας και των συναφών τεχνολογιών, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στα κριτήρια της αγοράς και στον καπιταλισμό των ολιγοπωλίων, τονίζοντας ότι οι κοινωνικές ανισότητες δεν φαίνεται να εξαφανίζονται στην «εποχή της πληροφορίας».

---

⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 80.

⁷⁶ Ο Herbert I. Schiller (1919-2000) αποτελεί τον κύριο εκφραστή της ομάδας των Κριτικών Θεωρητικών σχολιάζοντας τις τάσεις του τομέα των πληροφοριών κατά τα τέλη του 20ού αιώνα. Άλλοι θεωρητικοί είναι οι Peter Golding, Graham Murdock και Nicholas Garnham στη Βρετανία, Cees Hamelink στην Ολλανδία, Armand Mattelart στη Γαλλία, Kaarle Nordenstreng στη Φινλανδία, και οι Vincent Mosco, Gerald Sussman και Stuart Ewen στη Βόρεια Αμερική. F. WEBSTER, *Theories of the*, σσ. 124-160· H. SCHILLER, «Data Deprivation», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 260-272.

⁷⁷ F. WEBSTER, *Theories of the*, σσ. 127-128.

⁷⁸ Στο ίδιο.

Ο Anthony Giddens,⁷⁹ που θεωρείται από τους μεγαλύτερους Βρετανούς κοινωνιολόγους και εμπλέκεται με τους κλασικούς κοινωνικούς θεωρητικούς K. Marx, E. Durkeim και M. Weber, φιλοδοξεί να αναδιατυπώσει την κοινωνική θεωρία και να επανεξετάσει την έννοια της «νεωτερικότητας». Στις αρχές του 1980 ανέπτυξε τη «θεωρία της δόμησης» (structuration theory), που αργότερα εξελίχθηκε στην «ανακλαστική νεωτερικότητα» (reflexive modernization). Ωστόσο, δεν αναφέρεται ιδιαίτερα στην Κοινωνία της Πληροφορίας, καθώς υποστηρίζει ότι οι σύγχρονες κοινωνίες έχουν υπάρξει Κοινωνίες της Πληροφορίας από την εμφάνισή τους. Θεωρεί ότι η νεωτερικότητα με έμφαση στην πληροφορία δεν είναι αρκετή ώστε να αναφερόμαστε σε μια τομή, στη μεταβιομηχανική δηλαδή κοινωνία του D. Bell. Ο Giddens δίνει έμφαση σε δύο στοιχεία της νεωτερικότητας (modernity) που υποτιμήθηκαν από τους κλασικούς στοχαστές: την αυξανόμενη επιτήρηση/ παρακολούθηση (surveillance) και τη συνεχή προετοιμασία για προσφυγή στη βία και στον πόλεμο από το έθνος-κράτος, παρουσιάζοντας μια ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα οπτική της προέλευσης, σημασίας και ανάπτυξης της πληροφορίας.⁸⁰

Η κοινωνία των οργανώσεων στηρίζεται στη συστηματική συλλογή πληροφοριών για τους ανθρώπους και η αποτελεσματική κοινωνική οργάνωση προϋποθέτει επιτήρηση ρουτίνας (φύλο, ηλικία, υγεία, γούστα, κ.λπ.).⁸¹ Πρέπει να είμαστε γνώστες της ζωής των ατόμων ώστε να οργανωθεί και η κοινωνική τους ζωή ανάλογα (τι αγοράζουν, πόσο, πότε και από πού). Η κοινωνική οργάνωση και η παρακολούθηση είναι ταυτόσημες και συνυπάρχουν με την ανάπτυξη του σύγχρονου κόσμου.

Καταγράφοντας τα παράδοξα της νεωτερικότητας επισημαίνεται η αντίθεση ανάμεσα στην ατομικοποίηση/ατομοποίηση (individuation), τα εξατομικευμένα στοιχεία του ατόμου και στην ατομικότητα (individuality), την προσωπική μοίρα, τις ιδιωτικές επιλογές και το απόρρητο της προσωπικής ζωής.⁸² Ενώ τα άτομα πρέπει να επιτηρούνται και να συλλέγονται στοιχεία για αυτούς (π.χ. όνομα, ηλικία, διεύθυνση)

---

⁷⁹ Στο ίδιο, σ. 203. Το έργο στο οποίο αναφερόμαστε είναι: A. Giddens, *The Nation State and Violence*, τόμ. 2 του *A contemporary Critique of Historical Materialism*, Κέιμπριτζ, Polity, 1985.

⁸⁰ Η ανησυχία του για την αύξουσα επιτήρηση/παρακολούθηση βασίζεται στο έργο του Michel Foucault, και με πιο έμμεσο τρόπο σε θέματα που διακρίνονται στα κείμενα του Max Weber, Βλ. F. WEBSTER, *Theories of the*, σ. 204.

⁸¹ Στο ίδιο, σσ. 204-207.

⁸² Στο ίδιο, σσ. 207-210.

για να μπορούν να ασκούν τα δικαιώματά τους, ταυτόχρονα θα πρέπει να περιφρουρούν την ιδιωτικότητά τους. Επίσης, όσο περισσότερα στοιχεία γίνονται γνωστά για τα άτομα, τόσο μπορούν να βρουν ευκαιρίες για να αυξήσουν την ατομικότητά τους κάνοντας τις προσωπικές τους επιλογές.

Ο A. Giddens δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον ρόλο του κράτους αναφορικά με την αύξουσα επιτήρηση και την οργάνωση στη σύγχρονη εποχή.⁸³ Τα έθνη-κράτη, σύμφωνα με τον A. Giddens, ήδη από την εμφάνισή τους ήταν κοινωνίες των πληροφοριών που κατείχαν διανεμητικούς πόρους για τη διοίκηση και τον σχεδιασμό και εξουσιαστικούς πόρους για την εξουσία και τον έλεγχο. Ο σύγχρονος κόσμος αποτελείται από έθνη-κράτη, απαραίτητα για την εθνική ταυτότητα των υπηκόων τους. Τα περισσότερα έχουν δημιουργηθεί σε συνθήκες πολέμου, και η άμυνα, ο πόλεμος και η προετοιμασία του έχουν γίνει τα θεμελιώδη στοιχεία τους. Το σύγχρονο οπλοστάσιο για την άμυνα παίζει σημαντικό ρόλο για την ευρύτερη κοινωνία. Και στα τρία αυτά χαρακτηριστικά οι πληροφορίες παίζουν καθοριστικό ρόλο, εφόσον οι ΤΠΕ είναι απαραίτητες στην πολεμική βιομηχανία και στο κρατικοστρατιωτικό και βιομηχανικό σύμπλεγμα. Τέλος, θεωρεί ότι υπάρχει παραβίαση της ιδιωτικής ζωής, των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, όχι μόνο από τις κρατικές αρχές αλλά και από τις επιχειρήσεις,⁸⁴ που συλλέγουν προσωπικές πληροφορίες με σκοπό το κέρδος.

Ο Jürgen Habermas (1962) ανέπτυξε τη θεμελιώδη έννοια της «δημόσιας σφαίρας», που αναδύθηκε στην Ευρώπη τον 18ο αιώνα ως χώρος κριτικής συζήτησης, ανοιχτός σε όλους, όπου οι πολίτες συγκροτούσαν ένα κοινό του οποίου η «δημόσια λογική» θα ενεργούσε ως ένας έλεγχος για την κρατική εξουσία.⁸⁵ Ο J. Habermas ισχυρίστηκε ότι πριν από τον 18ο αιώνα, ο ευρωπαϊκός πολιτισμός κυριαρχούνταν από μια «αναπαραστατική» κουλτούρα, όπου η κάθε πλευρά επεδίωκε να «αναπαραστήσει» τον εαυτό της. Η έλευση του καπιταλιστικού σταδίου ανάπτυξης χαρακτηρίστηκε από την εμφάνιση της δημόσιας σφαίρας (Öffentlichkeit), όπου προέκυψε ένας δημόσιος χώρος έξω από τον έλεγχο του κράτους αλλά και των

---

⁸³ Στο ίδιο, σσ. 210-213.

⁸⁴ Στο ίδιο, σσ. 224-226.

⁸⁵ Γερμανός θεωρητικός, εκπρόσωπος της Σχολής της Φρανκφούρτης, της δεύτερης γενιάς που διαφοροποιείται από την προηγούμενη γενιά των στοχαστών της κριτικής θεωρίας. Το έργο του γράφτηκε το 1962 αλλά εκδόθηκε στην αγγλική γλώσσα 27 χρόνια αργότερα J. HABERMAS, *The Structural Transformation of the Public Sphere: an Inquiry into a Category of Bourgeois Society* (μτφρ. T. Burger με τη βοήθεια του F. Lawrence), Κέμπριτζ, Polity, 1989.

οικονομικών δυνάμεων και οι πολίτες αντάλλασσαν απόψεις και γνώσεις. Η άνθηση των εφημερίδων, των περιοδικών, των ομάδων ανάγνωσης, των μασονικών στοών και των καφέ του 18ου αιώνα στην Ευρώπη υποδήλωνε με διαφορετικούς τρόπους τη σταδιακή αντικατάσταση της αναπαραστατικής κουλτούρας από την κουλτούρα της δημόσιας σφαίρας. Σε ένα θεωρητικό επίπεδο, ο δημόσιος διάλογος είναι μια έννοια που αναδεικνύει τη σημασία της επικοινωνιακής αλληλεπίδρασης στη δημόσια σφαίρα, καθώς η πληροφορία είναι ο πυρήνας της.⁸⁶

Ο J. Habermas εντόπισε την αυξανόμενη παρέμβαση των τυπικών συστημάτων στην καθημερινή ζωή ως παράλληλη στην ανάπτυξη του «κράτους ευημερίας», του «κορπορατικού καπιταλισμού» και της κουλτούρας της «μαζικής κατανάλωσης». Αυτές οι ισχυρές τάσεις εκλογικεύουν διευρυμένες περιοχές της δημόσιας ζωής με μια γενικευμένη λογική επάρκειας και ελέγχου. Δημοκρατική δημόσια ζωή επιτυγχάνεται μόνο εκεί όπου οι θεσμοί καθιστούν τους πολίτες ικανούς να συζητούν για σημαντικά ζητήματα στο δημόσιο βίο. Σύμφωνα με τον J. Habermas, διάφοροι παράγοντες οδήγησαν στην παρακμή στην πράξη της δημόσιας σφαίρας, περιλαμβάνοντας τη μεγέθυνση των εμπορικών μέσων ενημέρωσης, που μετέτρεψαν το κριτικό κοινό σε παθητικό καταναλωτικό κοινό. Το κράτος πρόνοιας ενσωμάτωσε το κράτος με την κοινωνία τόσο απόλυτα ώστε εξαφάνισε τελείως τη δημόσια σφαίρα. Μετέτρεψε τη δημόσια σφαίρα περισσότερο σε χώρο ανταγωνισμού συμφερόντων για τους πόρους του κράτους, παρά σε χώρο προορισμένο για την ανάπτυξη μιας δημόσιας σκέψης για το ορθολογικό consensus.⁸⁷

Διακεκριμένοι ακαδημαϊκοί άσκησαν κριτική στις θεωρίες του J. Habermas σχετικά με τη δημόσια σφαίρα, όπως ο M. Schudson που αντέτεινε ότι η δημόσια σφαίρα ως χώρος καθαρής ορθολογικής και ανεξάρτητης αντιπαράθεσης δεν υπήρξε ποτέ.⁸⁸ Παρά τις κριτικές, η ιδέα της δημόσιας σφαίρας παρέχει μια ιδιαίτερα ισχυρή οπτική στον ρόλο της πληροφορίας στη δημοκρατία.

Η έννοια της δημόσιας σφαίρας έχει εισαχθεί για συζήτηση σε τρία διασυνδεδεμένα θέματα.⁸⁹ Το πρώτο θέμα αναφέρεται στις υπηρεσίες των δημόσιων ιδρυμάτων όπως τα δημόσια ΜΜΕ και τα δίκτυα βιβλιοθηκών, με τους συγγραφείς να

⁸⁶ F. WEBSTER, *Theories of the*, σ. 163.

⁸⁷ Στο ίδιο, σσ. 163-167

⁸⁸ Στο ίδιο, σ. 168.

⁸⁹ Στο ίδιο.

ανησυχούν ότι απογυμνώνονται από τον πληροφοριακό τους ρόλο και να προσανατολίζονται σε πιο εμπορικές και οργανωμένες λειτουργίες. Αναμφίβολα, τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, οι δημόσιες βιβλιοθήκες, τα μουσεία και οι πινακοθήκες, οι κυβερνητικές πληροφοριακές υπηρεσίες θεωρούνται τα πιο σημαντικά πληροφοριακά ιδρύματα, όχι μόνο στη Βρετανία αλλά και σε πολλά αναπτυσσόμενα κράτη.⁹⁰ Το δεύτερο είναι η γενικότερη ανησυχία σχετικά με τα αρνητικά αποτελέσματα της εμπορευματοποίησης της πληροφορίας (θέματα που τίθενται ανάμεσα στους Κριτικούς Θεωρητικούς). Το τρίτο είναι η έντονη ανησυχία των σύγχρονων επικοινωνιών, όπου υπάρχει αυξανόμενη ποσότητα μη αξιόπιστων και στρεβλών πληροφοριών που παράγονται και διακινούνται.

1.2.4 Η ΚτΠ στα πλαίσια της κοινωνικής επιστήμης

Ο F. Webster συνδυάζει τις θεωρίες της Κοινωνίας της Πληροφορίας που αναπτύχθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες από διάφορους θεωρητικούς, ώστε να αναλύσει την έννοια και τα χαρακτηριστικά της στο πλαίσιο της κοινωνικής επιστήμης. Καταγράφει πέντε ορισμούς της έννοιας της Κοινωνίας της Πληροφορίας και παρουσιάζει αντιστοίχως τα κριτήριά τους:⁹¹ τον τεχνολογικό, τον οικονομικό, τον εργασιακό, το χωρικό και τον πολιτιστικό. Τονίζει ότι ο ένας ορισμός δεν αποκλείει τον άλλον, αν και οι θεωρητικοί δίνουν έμφαση στον έναν ή τον άλλον παράγοντα ώστε να παρουσιάσουν το δικό τους σενάριο. Ωστόσο το κοινό των ορισμών αυτών είναι το γεγονός ότι οι ποσοτικές αλλαγές της πληροφορίας οδηγούν σε ένα ποιοτικά νέο είδος κοινωνικό σύστημα, την Κοινωνία της Πληροφορίας. Υπάρχει και ένας έκτος ορισμός που είναι ευδιάκριτος και υποστηρίζει ότι δεν είναι ο μεγαλύτερος όγκος της πληροφορίας σήμερα (που ασφαλώς είναι), αλλά κυρίως τα χαρακτηριστικά της πληροφορίας είναι τέτοια ώστε να μεταμορφώσουν τον τρόπο που ζούμε. Η πρόταση στο σημείο αυτό είναι ότι η θεωρητική γνώση/πληροφορία βρίσκεται στον πυρήνα του τρόπου συμπεριφοράς μας. Βέβαια οι περισσότεροι υποστηρικτές της ΚτΠ δεν είναι σύμφωνοι με τον ορισμό αυτό, αν και ο Webster τον βρίσκει ως τον πιο πειστικό ορισμό και κατάλληλο για να περιγραφεί η ΚτΠ.

---

⁹⁰ F. WEBSTER, *Theories of the*, σσ. 169-198.

⁹¹ Στο ίδιο, σσ. 8-21.

Οι τεχνολογικές αντιλήψεις αναφορικά με την ΚτΠ εκκινούν από ορισμένες καινοτομίες που έκαναν την εμφάνισή τους στα τέλη του 1970 (π.χ. καλώδιο, δορυφορική τηλεόραση, υπολογιστής, ηλεκτρονικές υπηρεσίες, κ.λπ.).⁹² Επικρατεί η πεποίθηση ότι αυτή η πληθώρα των τεχνολογικών καινοτομιών πρέπει να οδηγεί σε ανοικοδόμηση του κοινωνικού κόσμου, καθώς ο αντίκτυπός τους είναι τόσο προφανής. Πιο συγκεκριμένα, μπορεί κανείς να αναγνωρίσει δύο φάσεις κατά τις οποίες διατυπώνονται οι ισχυρισμοί ότι οι νέες τεχνολογίες μπορούν να προκαλέσουν κοινωνικές αλλαγές: η πρώτη στα τέλη του 1970 και στις αρχές του 1980 και η δεύτερη από τα μέσα του 1990, όπου η εκτεταμένη χρήση των νέων τεχνολογιών των πληροφοριών και επικοινωνιών μάς εισάγει σε μια νέου τύπου κοινωνία. Ο Webster, κάνοντας βιβλιογραφική αναφορά σε θεωρίες που ασχολούνται με τον τεχνολογικό ορισμό της ΚτΠ, καταλήγει σε μια σειρά ερωτημάτων που τον οδηγούν στη διαπίστωση ότι η θεώρηση αυτή δεν είναι καθόλου ελικρινής, επομένως ο ρόλος των ΤΠΕ ως ξεχωριστός και υπέρτατος στην κοινωνική αυτή αλλαγή είναι αμφίβολος.⁹³

Η οικονομική προσέγγιση της ΚτΠ αναφέρεται στην αύξηση της οικονομικής αξίας των πληροφοριακών δραστηριοτήτων.⁹⁴ Ο ενθουσιασμός των οικονομολόγων της πληροφορίας να τιμολογήσουν τα πάντα έχει ως συνέπεια την αποτυχία να επιτρέψει να γνωρίσουμε την πραγματική πολύτιμη διάσταση του πληροφοριακού τομέα. Η συμμετοχή των επιχειρήσεων της πληροφορίας στην αύξηση του ΑΕΠ μιας χώρας δικαίως μπορεί να χρησιμοποιηθεί από κάποιους για να τονίσουν τα επιτεύγματα της οικονομίας της πληροφορίας, ωστόσο η επιρροή τους στη γενικότερη οικονομική, κοινωνική και πολιτική ζωή δεν είναι τόσο διευρυμένη.

Πρωτοπόροι στα θεωρητικά ζητήματα της οικονομίας της ΚτΠ είναι ο F. Machlup⁹⁵ και ο M. Porat.⁹⁶ Ο F. Machlup ταυτοποίησε τις βιομηχανίες της πληροφορίας, όπως είναι η εκπαίδευση, το δίκαιο, οι εκδόσεις, τα ΜΜΕ και η κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, και προσπάθησε να εκτιμήσει τη

---

⁹² Στο ίδιο, σσ. 9-12.

⁹³ Στο ίδιο.

⁹⁴ Στο ίδιο, σσ. 12-14.

⁹⁵ Στο ίδιο, σσ. 12-13· F. MACHLUP, *The Production and Distribution of Knowledge in the United States*, Πρίνστον, Princeton University Press, 1962.

⁹⁶ F. WEBSTER, *Theories of the*, σ. 13· M. U. PORAT, *The Information Economy: Sources and Methods for Measuring the Primary Information Sector (Detailed Industry Reports)*. OT Special Publication 77-12(2), Ουάσιγκτον, US Department of Commerce, Office of Telecommunications, 1977, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED142206.pdf> (Ανάκτηση 13.4.2016).

μεταβαλλόμενη οικονομική τους αξία. Ο Porat διαχώρισε τον πρωτογενή από τον δευτερογενή πληροφοριακό τομέα της οικονομίας: ο πρωτογενής τομέας έχει μια αποδοσίμη τιμή, είναι έτοιμος για οικονομική αξιολόγηση· ο δευτερογενής είναι δυσκολότερο να τιμολογηθεί, όμως είναι απαραίτητος σε όλους τους σύγχρονους οργανισμούς (πληροφοριακές δραστηριότητες εταιρειών και κρατικών φορέων). Η ποσοτικοποίηση της οικονομικής σημασίας της πληροφορίας είναι ένα εξαιρετικό κατόρθωμα, ωστόσο μια από τις κυριότερες δυσκολίες της θεώρησης αυτής είναι πως δημιουργούνται οι διάφορες κατηγορίες και τι περιέχεται ή εξαιρείται από τον τομέα της πληροφορίας. Παρά τις διαφορές των δύο αυτών θεωρητικών οικονομολόγων της πληροφορίας, το σημαντικό είναι ότι δημιούργησαν κατηγορίες στον πληροφοριακό τομέα ώστε να αναδείξουν την οικονομική τους αξία.

Η εργασιακή προσέγγιση της έννοιας της ΚτΠ είναι η περισσότερο ευνοημένη από τους κοινωνιολόγους και πολύ κοντά στη θεωρία του D. Bell, του πιο σημαντικού θεωρητικού της «μεταβιομηχανικής» κοινωνίας.⁹⁷ Η εργασιακή δομή εξετάζεται στην πάροδο του χρόνου και στα μοτίβα της αλλαγής που παρατηρούνται με την υπεροχή των θέσεων απασχόλησης στον τομέα της πληροφορίας. Η μεταβολή στον βιομηχανικό τομέα και η αύξηση των εργαζομένων στον τομέα των υπηρεσιών που σχετίζονται με την πληροφορία μπορούν να θεωρηθούν ως εδραίωση της ΚτΠ. Όταν η αλλαγή της εργασιακής δομής θεωρείται χαρακτηριστική της ΚτΠ, δίνεται έμφαση στην ίδια την πληροφορία παρά στις νέες τεχνολογίες, η πληροφορία δηλαδή ενδυναμώνει τα άτομα μέσα από την εκπαίδευση και την εργασία τους.

Από την πλευρά των θεωρητικών γεωγράφων, της χωροταξικής δηλαδή δομής της ΚτΠ, δίνεται έμφαση στα δίκτυα πληροφοριών που συνδέουν τοποθεσίες (γραφεία, πόλεις, κ.λπ.) και κατά συνέπεια επηρεάζουν τον χρόνο και τον τόπο.⁹⁸ Αποτελεί μια πολύ δημοφιλή θεώρηση της ΚτΠ τα τελευταία χρόνια και τα δίκτυα έχουν εξέχουσα θέση στην κοινωνική οργάνωση. Κατά κάποιον τρόπο σχεδόν όλοι είναι συνδεδεμένοι σε κάποιας μορφής δίκτυο. Τα πληροφοριακά δίκτυα είναι ένα σημαντικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης κοινωνίας, ωστόσο αν ο τεχνολογικός ορισμός της ΚτΠ έχει εφαρμοστεί εδώ, μπορούν άραγε τα δίκτυα να θεωρηθούν τεχνολογικά συστήματα;

---

⁹⁷ F. WEBSTER, *Theories of the*, σσ. 14-17.

⁹⁸ Στο ίδιο, σ. 18.

Η πέμπτη και τελευταία αντίληψη για την ΚτΠ είναι η πιο εύκολα αναγνωρίσιμη και ταυτόχρονα η λιγότερο μετρημένη, εκείνη της πολιτισμικής επίδρασης των μέσων μαζικής επικοινωνίας.⁹⁹ Η προσέγγιση αυτή παρουσιάζει τα ΜΜΕ ως καθοριστικούς παράγοντες στη διαμόρφωση των κοινωνικών αλληλεπιδράσεων. Αυτή η ιδέα της ΚτΠ βιωματικά είναι εύκολα αναγνωρίσιμη, ωστόσο ως ορισμός της νέας κοινωνίας είναι πιο δύσκολος από τους προηγούμενους λόγω κυρίως έλλειψης κριτηρίων για τη μέτρηση της αυξανόμενης σημασίας του τα τελευταία χρόνια.

Συνοψίζοντας τις διάφορες προσεγγίσεις ορισμών της ΚτΠ, κατά τον Webster γίνεται σαφές ότι είναι υποανάπτυκτες ή ανακριβείς ή και τα δύο.¹⁰⁰ Όλες οι προσεγγίσεις μάς αφήνουν με προβληματικές έννοιες σχετικά με το τι απαρτίζει ή πώς να διαχωρίζουμε την ΚτΠ, εντούτοις είναι σημαντικό ότι είμαστε γνώστες των δυσκολιών αυτών. Ο όρος «Κοινωνία της Πληροφορίας» είναι πολύτιμος στην εξέταση των χαρακτηριστικών του σύγχρονου κόσμου, γιατί είναι τελικά ανακριβής για να ορίσει την έννοια της ΚτΠ.

Οι κύριες θέσεις και τα επιχειρήματα του Frank Webster σχετικά με την Κοινωνία της Πληροφορίας συνοψίζονται από τον L. Z. Karvalics, ο οποίος δηλώνει εκ των προτέρων ότι είναι αντίθετος.¹⁰¹ Κατά τη γνώμη του η αρχική έννοια της ΚτΠ είναι σύνθετη και ολιστική και διαμορφώθηκε πάνω στη θεωρία του πολιτισμού. Η μόνη μεθοδολογικά ορθή προσέγγιση θεωρεί ότι είναι ο ορισμός πολλαπλών κριτηρίων, και εφόσον ο Webster αρνείται να τα αποδεχτεί και επιμένει να χρησιμοποιεί ορισμούς που κατά κύριο λόγο στηρίζονται στην πληροφορία, τότε οι κύριες θέσεις του εμφανίζονται προβληματικές.

Παρότι ο όρος ΚτΠ δεν αντιστοιχεί σε μια συγκροτημένη θεωρία, τουλάχιστον προς το παρόν, η μελέτη της είναι σημαντική για την κοινωνική έρευνα καθώς τα κοινωνικά φαινόμενα που παρουσιάζει τροφοδοτούν την επιστημονική έρευνα, συνδέεται με ποικίλες αλλαγές στον χώρο των κοινωνικών επιστημών και επιβάλλει αλλαγές στη μεθοδολογία και τη σημασία της κοινωνικής έρευνας.¹⁰²

---

⁹⁹ Στο ίδιο, σσ. 19-21.

¹⁰⁰ Στο ίδιο, σ. 21.

¹⁰¹ L. Z. KARVALICS, «How to Defend the Original, Multi-criteria Theories of Information Society», στο *3rd ICTs Society Meeting; Paper Session-Theorizing the Internet; Paper 3, tripleC* 8:2 (2010), σσ. 124-129.

¹⁰² Γ. ΚΑΛΛΑΣ, *Η κοινωνία της πληροφορίας*, σσ. 398-404.

1.3 Ψηφιακό χάσμα

Η εκτεταμένη χρήση των τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών (ΤΠΕ), σύμφωνα με αρκετούς ερευνητές, αποτελεί βασικό συστατικό της ΚτΠ. Η σύγχρονη πληροφορική τεχνολογία αποτελεί εξέλιξη των προηγούμενων μορφών (τεχνολογία καταγραφής, τηλεπικοινωνίες, τεχνολογίες υπολογισμού) και εμφανίζεται μετά το 1980.¹⁰³ Η ανάπτυξη της πληροφορικής τεχνολογίας έχει σημαντικές επιπτώσεις στην κοινωνία, όπως είναι η εισαγωγή βελτιωμένων διαδικασιών αυτοματισμού στην παραγωγική διαδικασία, η γενικευμένη παραγωγή συμβολικών αγαθών (ψηφιακό περιεχόμενο) και η ενιαία διαχείριση του συσσωρευμένου αυτού περιεχομένου. Ωστόσο, η πιο σημαντική επίπτωση είναι η δημιουργία ενός νέου τεχνολογικού υπόβαθρου, όπου ενοποιούνται όλες οι τεχνολογίες, η επικοινωνία μετατρέπεται σε διαμεσολαβημένη, είναι δυνατή η ενιαία διαχείριση ψηφιακού περιεχομένου, ενοποιείται η σύγχρονη και η ασύγχρονη επικοινωνία και αυξάνεται η συμμετοχή των ατόμων. Η πιο χαρακτηριστική μορφή του υπόβαθρου που περιγράφεται είναι το διαδίκτυο και ο παγκόσμιος ιστός.¹⁰⁴

Η χρήση των ΤΠΕ έχει τους υποστηρικτές του αισιόδοξου ουτοπικού σεναρίου που τονίζουν τη θετική συνεισφορά τους στην κοινωνική συμμετοχή και τους υποστηρικτές του απαισιόδοξου σεναρίου του κοινωνικού αποκλεισμού. Η εξέταση των θεωρήσεων αυτών κατέστη δυνατή προς τα τέλη της δεκαετίας του 1990, καθώς η χρήση των ΤΠΕ άρχισε να διαδίδεται σε ευρύτερες πληθυσμιακές ομάδες.¹⁰⁵ Το ερευνητικό πρόγραμμα World Internet Project (WIP) με ακαδημαϊκούς ερευνητές από είκοσι περίπου χώρες ξεκίνησε το 2000 την προσπάθεια ανίχνευσης και εξέτασης του αντίκτυπου που είχε το διαδίκτυο σε πολλά μέρη του κόσμου.¹⁰⁶

---

¹⁰³ Στο ίδιο, σσ. 80-91.

¹⁰⁴ Στο ίδιο, σσ. 127-128.

¹⁰⁵ W. H. DUTTON, A. SHEPHERD, C. DI GENNARO, «Digital Divides and Choices Reconfiguring Access: National and Cross-national Patterns of Internet Diffusion and Use», στο B. ANDERSON, κ.ά. (επιμ.), *Information and Communication Technologies in Society: E-living in a Digital Europe*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2007, σ. 31.

¹⁰⁶ <http://www.worldinternetproject.net/> (Ανάκτηση 15.8.2016).

Στη σημερινή εποχή η άνιση υιοθέτηση της υφιστάμενης ΤΠΕ και η άνιση πρόσβαση σε αυτήν οδηγούν σε αποκλεισμό πολλά άτομα. Ο όρος «ψηφιακό χάσμα» (digital divide) αναφέρεται στο χάσμα μεταξύ αυτών που μπορούν να χρησιμοποιήσουν αποδοτικά τα νέα εργαλεία της τεχνολογίας (π.χ. διαδίκτυο) και σε αυτούς που δεν διαθέτουν τη δυνατότητα ή την ικανότητα αυτή. Αν και δεν υπάρχει μια κοινά αποδεκτή αντίληψη όσον αφορά το εύρος του χάσματος αυτού, οι ερευνητές αποδέχονται ομόφωνα την άποψη ότι υπάρχει ένα είδος χάσματος. Ο όρος ψηφιακό χάσμα χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά σε επίσημο κείμενο στα μέσα της δεκαετίας του 1990 από το US Department of Commerce's National Telecommunications and Information Administration (NTIA, 1999) και συνήθως αναφέρονταν στο χάσμα ανάμεσα στους έχοντες και μη έχοντες πρόσβαση στις νέες μορφές τεχνολογίας της πληροφορίας (υπολογιστές, διαδίκτυο, από κάποιους ερευνητές και το κινητό τηλέφωνο ή η δορυφορική τηλεόραση).¹⁰⁷ Ο όρος αναφέρεται στο χάσμα μεταξύ ατόμων, νοικοκυριών, επιχειρήσεων και γεωγραφικών περιοχών σε διαφορετικά κοινωνικο-οικονομικά επίπεδα σε σχέση με τις ευκαιρίες που έχουν για πρόσβαση στις ΤΠΕ και στη χρήση του διαδικτύου για ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων και απεικονίζει τις ποικίλες διαφορές εντός των χωρών όσο και μεταξύ τους.¹⁰⁸

Ο όρος «πρόσβαση στις ψηφιακές τεχνολογίες» δεν δηλώνει μόνο την απλή πρόσβαση στον τεχνικό εξοπλισμό, αλλά τις κοινωνικές σχέσεις που σχετίζονται με τις χρήσεις των ΤΠΕ και τα κοινωνικά και τεχνικά χαρακτηριστικά της ΚτΠ. Ουσιαστικά δεν υπάρχει ένα ψηφιακό χάσμα, αλλά πολλαπλά, τα οποία συναρτώνται με μια ποικιλία παραγόντων, όπως το φύλο, η ηλικία, η εθνικότητα, η επαγγελματική και οικονομική κατάσταση, η ανεργία, κ.λπ. Ορισμένοι άλλοι παράγοντες που οδηγούν στο ψηφιακό χάσμα είναι τα διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης των υποδομών που επιτρέπουν την πρόσβαση και τη δικτύωση στις ΤΠΕ, το κόστος των ΤΠΕ (εξοπλισμός και πρόσβαση στο διαδίκτυο), το μορφωτικό επίπεδο, η ικανότητα στη χρήση των ΤΠΕ και οι δεξιότητες, η πολυγλωσσία στο περιεχόμενο (αδυναμία κατανόησης), ισότιμη πρόσβαση των φύλων, πρόσβαση και χρήση από ηλικιωμένους, άτομα με

¹⁰⁷ J. A. G. M. van DIJK, «Digital Divide Research, Achievements and Shortcomings», στο R. MANSELL (επιμ.), *The Information Society: Critical Concepts in Sociology, V. II, Knowledge, Economics and Organization*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2009, σσ. 416-417.

¹⁰⁸ OECD, *Understanding the Digital Divide*, Παρίσι, OECD, 2001, σ. 4, <https://www.oecd.org/sti/1888451.pdf> (Ανάκτηση 16.7.2016).

ειδικές ανάγκες, μειονότητες, η γεωγραφική περιοχή (ήπειρος, χώρα, περιοχή) και διάφορα άλλα πολιτισμικά θέματα.¹⁰⁹

Η κατάλληλη χρήση των ΤΠΕ παρέχει πολλές ευκαιρίες για οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, ωστόσο φαίνεται να ανατρέπεται από την άνιση πρόσβαση και ικανότητα χρήσης των συγκεκριμένων τεχνολογιών. Το γεγονός αυτό θέτει σοβαρά ζητήματα, καθώς τονίζει τα ήδη υπάρχοντα χάσματα μεταξύ των «εχόντων» και των «μη εχόντων». Η ανάλυσή του απαιτεί ένα αυστηρό πλαίσιο και προσεκτικές προσεγγίσεις. Ήδη έχουν παρατηρηθεί σημαντικές διαφορές μέσα στις ίδιες τις χώρες σε θέματα πρόσβασης, χρήσης, ρυθμιστικού πλαισίου σε ζητήματα σχετικά με τις ΤΠΕ.¹¹⁰ Η διχοτομική διάκριση χρηστών και μη χρηστών (users vs nonusers) ως ορισμός του ψηφιακού χάσματος δεν επικράτησε, εφόσον το ζήτημα είναι πολύ σημαντικότερο από την πρόσβαση στις ΤΠΕ. Η έννοια του ψηφιακού χάσματος, σύμφωνα με την P. Norris, είναι αντιληπτή ως ένα πολυδιάστατο φαινόμενο που περιλαμβάνει τρεις διαφορετικές πτυχές: το παγκόσμιο χάσμα που αναφέρεται στις τεχνολογικές ανισότητες ανάμεσα στα κράτη, αναπτυγμένα και αναπτυσσόμενα· το κοινωνικό χάσμα που αναφέρεται στις ανισότητες στη χρήση των ΤΠΕ εντός των κρατών, ανάμεσα σε πλούσιους και φτωχούς· και το δημοκρατικό χάσμα που αναφέρεται στον αποκλεισμό από τον δημόσιο βίο όσων δεν έχουν πρόσβαση ή επαρκή γνώση χρήσης των ΤΠΕ.¹¹¹

Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότεροι αναγνωρίζουν την επιρροή των ΤΠΕ στην αναδιάρθρωση των επενδύσεων, των αγαθών και των υπηρεσιών στην παγκόσμια αγορά, καθώς και τον αντίκτυπο που έχουν στην οικονομική ζωή οι επενδύσεις των ΤΠΕ. Στην κοινωνική σφαίρα ορισμένοι ασχολούνται με τη σημασία της κυβερνοκουλτούρας που μεταβάλλει τον ελεύθερο χρόνο, τα δίκτυα των κοινοτήτων και τον τρόπο ζωής των ατόμων. Ωστόσο ποιος είναι ο αντίκτυπος των ψηφιακών τεχνολογιών στις πιο φτωχές χώρες; Διεθνείς οργανισμοί¹¹² κρούουν τον κώδωνα του

---

¹⁰⁹ E. MANCINELLI, «Ηλεκτρονική ενσωμάτωση (e-Inclusion) στην Κοινωνία της Πληροφορίας», στο R. PINTER (επιμ.), *Μελέτες στην Κοινωνία της Πληροφορίας: από τη θεωρία στην πράξη*, Θεσσαλονίκη, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης-Network for Teaching Information Society, 2008, σσ. 247-270.

¹¹⁰ OECD, *Understanding the Digital*. B. M. COMPAINE, «Re-examining the Digital Divide», *Paper Presented at the 28th Annual Telecommunication Policy Research Conference*, Arlington, VA, 2000.

¹¹¹ P. NORRIS, «The Digital Divide», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 273-286.

¹¹² Οργανισμοί όπως OECD, UNESCO, Παγκόσμια Τράπεζα, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ηνωμένα Έθνη, G-8, έχουν τονίσει τα προβλήματα του αποκλεισμού από την οικονομία της γνώσης.

κινδύνου πως το ψηφιακό χάσμα ανάμεσα στις αναπτυγμένες και τις αναπτυσσόμενες χώρες θα μεγεθυνθεί λόγω έλλειψης δυνατοτήτων, πόρων και υποδομών ώστε οι χώρες αυτές να επενδύσουν στην ΚτΠ.¹¹³

Οι ανησυχίες αυτές εκφράζονται και εντός των κοινωνιών, καθώς οι τεχνολογικές ευκαιρίες κατανέμονται άνισα ακόμη και εντός των αναπτυγμένων εθνών όπως η Σουηδία και συστηματικά αποκλείουν συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες (φτωχογειτονίες, νοικοκυριά της εργατικής τάξης) και αρκετές κυβερνήσεις αναγνωρίζοντας το πρόβλημα σχεδιάζουν αντίστοιχες πολιτικές αντιμετώπισής του.¹¹⁴ Το τελευταίο ζήτημα ασχολείται με τις πιθανές επιπτώσεις του ψηφιακού κόσμου στη διανομή της δύναμης και της επιρροής στο πολιτικό σύστημα, και εν γένει στη δημόσια σφαίρα. Και εδώ οι κυβερνο-αισιόδοξοι θεωρούν ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες είναι ένας μηχανισμός που θα διευκολύνει άλλα κανάλια επικοινωνίας όπως τα chat-rooms, οι ηλεκτρονικές ψηφοφορίες, κ.λπ., ενώ οι κυβερνο-απαισιόδοξοι αντιμετωπίζουν την ψηφιακή τεχνολογία όπως το κουτί της Πανδώρας.¹¹⁵

Ο όρος «ψηφιακό χάσμα» φαίνεται να έχει προκαλέσει περισσότερη σύγχυση. Ο J. A. G. M. van Dijk έχει καταγράψει τις παγίδες της μεταφορικής αυτής χρήσης. Πρώτον αναφέρεται σε δύο σαφώς διαχωρισμένες ομάδες με ένα χάσμα ανάμεσά τους, Δεύτερον, αναφέρει ότι το χάσμα αυτό είναι δύσκολο να γεφυρωθεί. Μια τρίτη παρανόηση μπορεί να είναι η εντύπωση ότι το χάσμα αναφέρεται σε απόλυτες ανισότητες, ενώ στην πραγματικότητα οι περισσότερες ανισότητες είναι σχετικές. Μια τελευταία ψευδή αντίληψη μπορεί να είναι ότι το χάσμα είναι μια στατική κατάσταση ενώ αντιθέτως παρατηρούνται συνεχώς μεταβολές.¹¹⁶

Η έρευνα για το ψηφιακό χάσμα ξεκίνησε με παρατηρήσεις αριθμών και κατηγοριών ατόμων που διαθέτουν Η/Υ και σύνδεση στο διαδίκτυο (τεχνολογική ευκαιρία). Ο τεχνολογικός αυτός προσανατολισμός της πρώιμης αυτής έρευνας οδήγησε στη εξίσωση της τεχνολογική πρόσβασης με τη φυσική πρόσβαση. Παρ' όλα αυτά από το 2002 ορισμένοι ερευνητές προχωρούν την έρευνά τους πέρα από την πρόσβαση, δίνοντας μεγαλύτερη προσοχή στο κοινωνικό, ψυχολογικό και πολιτιστικό υπόβαθρο των ατόμων. Ο J. A. G. M. van Dijk χρησιμοποιεί ένα μοντέλο που επεκτείνει

¹¹³ P. NORRIS, «The Digital Divide», σσ. 273-277.

¹¹⁴ Στο ίδιο, σσ. 277-279.

¹¹⁵ Στο ίδιο, σσ. 279-283.

¹¹⁶ J. A. G. M. van DIJK, «Digital Divide Research, Achievements and Shortcomings», σ. 417.

την ιδέα της πρόσβασης ως ερευνητικό πλαίσιο για να προχωρήσει την έρευνα. Η διαδοχή των τύπων πρόσβασης που χαρακτηρίζουν το μοντέλο αυτό έχει επικυρωθεί με πολυπαραγοντική έρευνα. Η διαδοχή αυτή δέχθηκε επεξεργασία επειδή τα ΜΜΕ ή η τεχνολογική πρόσβαση πρέπει να γίνει αντιληπτή ως διαδικασία με ποικίλες κοινωνικές, ψυχικές και τεχνολογικές αιτίες και όχι ως ένα μεμονωμένο γεγονός για την απόκτηση μιας συγκεκριμένης τεχνολογίας. Στο μοντέλο αυτό η παρώθηση προηγείται της πρόσβασης στις υποδομές και ακολουθεί η πρόσβαση των δεξιοτήτων και η πρόσβαση χρήσης. Όταν όλη αυτή η διαδικασία ολοκληρωθεί, σύμφωνα με το ιδανικό αυτό σχήμα, μια νέα καινοτομία δημιουργείται και η διαδικασία ξεκινάει ξανά, όλως ή μερικώς.¹¹⁷

Η έρευνα του J. A. G. M. van Dijk επικεντρώνεται αρχικά στην πρόσβαση στις υποδομές,¹¹⁸ εφόσον οι περισσότεροι ερευνητές έδιναν στο ζήτημα αυτό ιδιαίτερη σημασία μέχρι πρόσφατα, και ασχολείται με τη φυσική πρόσβαση¹¹⁹ στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και το διαδίκτυο μεταξύ ομάδων με διαφορετικά δημογραφικά χαρακτηριστικά (όπως το εισόδημα, η μόρφωση, η ηλικία, το φύλο και η εθνικότητα). Για παράδειγμα, οι πρώτες εθνικές έρευνες στα τέλη της δεκαετίας του 1990 στις αναπτυγμένες χώρες δείχνουν πως το εισόδημα και η εκπαίδευση διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στην πρόσβαση, καθώς και οι εθνικές μειονότητες. Σημαντικά χαρακτηριστικά του χάσματος της φυσικής πρόσβασης πέρα από το εισόδημα και την εκπαίδευση είναι και η ηλικία, ενώ κάποιοι ερευνητές συνδυάζουν το εισόδημα με την κοινωνική θέση και δικτύωση. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα φυσικής πρόσβασης είναι η δημόσια πρόσβαση στο διαδίκτυο στις κοινότητες που σχετίζεται με τη συμμετοχή στις κοινότητες αυτές.

Ασφαλώς πριν από τη φυσική πρόσβαση έρχεται η επιθυμία κτήσης υπολογιστή και σύνδεσης στο διαδίκτυο, δηλαδή η παρώθηση, η κινητοποίηση και τα προσωπικά ενδιαφέροντα του ατόμου.¹²⁰ Γερμανικές και αμερικανικές έρευνες που διεξήχθησαν στην αλλαγή του αιώνα κατέγραψαν τους κυριότερους λόγους άρνησης

---

¹¹⁷ Στο ίδιο, σ. 420.

¹¹⁸ Στο ίδιο, σσ. 420-423.

¹¹⁹ Η έρευνα της P. Norris (2001) σε 179 κράτη για την πρόσβαση και χρήση του διαδικτύου τονίζει τους τύπους του ψηφιακού χάσματος (παγκόσμιο, κοινωνικό και δημοκρατικό).

¹²⁰ J. A. G. M. van DIJK, «Digital Divide Research, Achievements and Shortcomings», σσ. 423-425.

χρήσης των υπολογιστών και της πρόσβασης στο διαδίκτυο:¹²¹ δεν χρειάζεται ή δεν υπάρχουν σημαντικές ευκαιρίες χρήσης, δεν υπάρχει χρόνος ή δεν τους αρέσει, απόρριψη του μέσου (θεωρούνται επικίνδυνα μέσα), έλλειψη χρημάτων, έλλειψη δεξιοτήτων. Οι παράγοντες που εξηγούν την παρώθηση και τα κίνητρα στην πρόσβαση είναι κοινωνικοί ή πολιτιστικοί και ψυχικοί ή ψυχολογικοί (άγχος υπολογιστών και τεχνοφοβία).

Το άτομο, εφόσον παρακινηθεί να κάνει χρήση υπολογιστών και είναι εφικτή η φυσική πρόσβαση σε αυτούς, πρέπει να μάθει να τους χρησιμοποιεί. Σύμφωνα με το μοντέλο του J. A. G. M. van Dijk εισάγεται ο όρος των ψηφιακών δεξιοτήτων (δεξιότητες χρήσης υπολογιστών και διαδικτύου, δεξιότητες αναζήτησης και επιλογής πληροφοριών,¹²² και δεξιότητες χρήσης των ΤΠΕ για βελτίωση της θέσης του ατόμου στην κοινωνία). Οι σχετικές έρευνες δίνουν την αίσθηση ότι το χάσμα δεξιοτήτων είναι πιο έντονο από το χάσμα της φυσικής πρόσβασης και ενώ στις αναπτυγμένες χώρες το χάσμα της φυσικής πρόσβασης σταδιακά μικραίνει, αντιθέτως το χάσμα δεξιοτήτων τείνει να αυξάνεται. Επίσης, τα άτομα αποκτούν περισσότερες ψηφιακές δεξιότητες με την πρακτική εξάσκηση παρά από επίσημα εκπαιδευτικά προγράμματα.¹²³

Η χρήση των ψηφιακών μέσων είναι το τελευταίο στάδιο στο μοντέλο του J. A. G. M. van Dijk σχετικά με την πρόσβαση στις ψηφιακές τεχνολογίες.¹²⁴ Η χρήση μπορεί να μετρηθεί με τον χρόνο χρήσης, πολυμορφία εφαρμογών χρήσης, ευρυζωνική και μη χρήση, περισσότερο ή λιγότερο ενεργή και δημιουργική χρήση.

---

¹²¹ ARD-ZDF (1999), NTIA (2000).

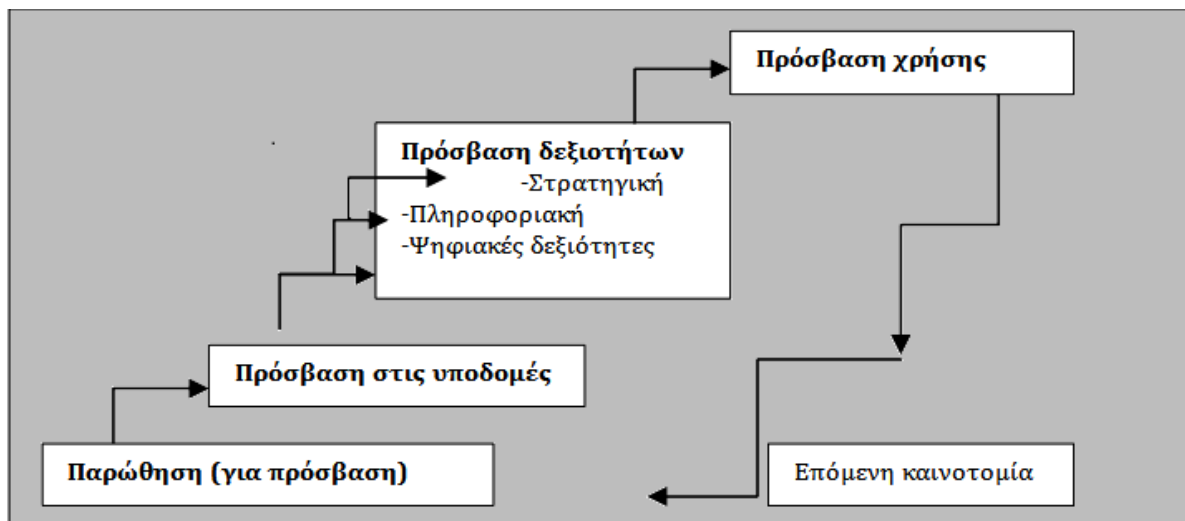
¹²² Οι πληροφοριακές δεξιότητες είναι οι επίσημες πληροφοριακές δεξιότητες, δηλαδή η ικανότητα να χρησιμοποιεί κάποιος τις επίσημες δομές και οι ουσιώδεις, όπως η ικανότητα αναζήτησης, επιλογής και αξιολόγησης της πληροφορίας από συγκεκριμένες πηγές ακολουθώντας συγκεκριμένες ερωτήσεις). Σχετικά με τη μέτρηση των πληροφοριακών δεξιοτήτων σημαντικές είναι οι έρευνες της κοινωνικής ερευνήτριας των νέων MME, της Eszter Hargittai. Βλ. E. HARGITTAI, A. HINNANT, «Digital Inequality: Differences in Young Adults' Use of the Internet», *Communication Research* 35:5 (2008), σσ. 602-621.

¹²³ J. A. G. M. van DIJK, «Digital Divide Research, Achievements and Shortcomings», σ. 426.

¹²⁴ Στο ίδιο.

Σχήμα 1:

Συσσωρευτικό και επαναλαμβανόμενο μοντέλο διαδοχικών τρόπων πρόσβασης στις ψηφιακές τεχνολογίες

Πηγή: J. A. G. M. van DIJK, *The Deepening Divide Inequality in the Information Society*, Thousand Oaks, Καλιφόρνια-Λονδίνο-Νέο Δελχί, Sage, 2005, σ. 22.

Η ψηφιακή ανισότητα επεκτείνει το ζήτημα της μη πρόσβασης και εξετάζει την ικανότητα των χρηστών που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο στην αποτελεσματική πλέον χρήση του για ίδιο όφελος, με στόχο τη βαθύτερη διερεύνηση των ανισοτήτων που δημιουργούνται σε σχέση με τη χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής. Πρόκειται δηλαδή για ένα δεύτερο επίπεδο ψηφιακού χάσματος (second-level digital divide) που προκύπτει κατά τη χρήση του διαδικτύου, οι ανισότητες (η ταξικότητα, η ταξική διαστρωμάτωση) που χαρακτηρίζουν τους χρήστες ψηφιακών τεχνολογιών πληροφορίας (information technologies), πέρα από το πρωτοβάθμιο χάσμα (διχοτομική διάκριση χρηστών και μη χρηστών (users vs nonusers)). Οι P. J. E. DiMaggio και E. Hargittai περιγράφουν τις πέντε διαστάσεις της ψηφιακής ανισότητας: στον τεχνολογικό εξοπλισμό, στην αυτονομία χρήσης, στις δεξιότητες, στην κοινωνική στήριξη και στους σκοπούς της χρήσης.¹²⁵

Ο W. H. Dutton στην έρευνά του ασχολήθηκε αφενός με το ψηφιακό χάσμα που επηρεάζεται από τη διάχυση του διαδικτύου ανάμεσα σε διαφορετικές κοινωνικές

¹²⁵ P. J. E. DIMAGGIO, E. HARGITTAI, «From the “Digital Divide” to “Digital Inequality”: Studying Internet Use as Penetration Increases», *Working Paper Series 15*, Πρίνστον, Center for Arts and Cultural Policy Studies, Woodrow Wilson School, Princeton University, Καλοκαίρι 2001. E. HARGITTAI, A. HINNANT, «Digital Inequality: Differences in Young Adults’ Use of the Internet», σσ. 602-621.

ομάδες εντός των χωρών αλλά και μεταξύ τους και αφετέρου τις ψηφιακές επιλογές, δηλαδή τους τρόπους με τους οποίους τα άτομα αποφασίζουν να κάνουν χρήση ή μη του διαδικτύου. Το τρίτο ζήτημα που τον απασχολεί είναι κατά πόσο οι ψηφιακές επιλογές και τα χάσματα μπορούν συστηματικά να υποστηρίξουν ή να υπονομεύσουν τις κοινωνικές σχέσεις σε μια δικτυωμένη κοινωνία.¹²⁶ Επικεντρώνεται στις ανισότητες στην ατομική πρόσβαση και χρήση των ΤΠΕ και ειδικότερα σε αυτές που αφορούν το φύλο και την οικονομική και εκπαιδευτική διαστρωμάτωση. Αναφορικά με τις ψηφιακές επιλογές καταγράφει δύο στοιχεία:¹²⁷ τα άτομα θα πρέπει να έχουν τους οικονομικούς πόρους να συνδεθούν στο διαδίκτυο χωρίς να στερούνται άλλα βασικά αγαθά και πρέπει να έχουν τεχνικές δεξιότητες ή τη δυνατότητα να εκπαιδευτούν σε αυτές ώστε να μην αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες στην ενδεχόμενη πρόθεσή τους. Σε περίπτωση που δεν ικανοποιούνται τα δύο αυτά κριτήρια, κάνουμε λόγο για ψηφιακό χάσμα, αν όμως ικανοποιούνται και το άτομο επιλέγει τη μη συνδεσιμότητα του αποτελεί μια οικειοθελή ενέργεια.¹²⁸ Η συζήτηση για την κοινωνικότητα ανάμεσα στους υποστηρικτές και επικριτές του διαδικτύου είναι έντονη. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι εξαιτίας των διαδικτυακών σχέσεων έχουν μειωθεί οι δια ζώσης σχέσεις και τα άτομα έχουν γίνει λιγότερο κοινωνικά. Άλλες θεωρίες υποστηρίζουν ότι το διαδίκτυο έχει ενισχύσει την κοινωνικότητα των ατόμων. Ωστόσο τα στοιχεία για τη επίδραση του διαδικτύου στις κοινωνικές σχέσεις είναι ανάμεικτα.¹²⁹

Ο Mark Warschauer καταγράφει τρία προβληματικά παραδείγματα προσπαθειών για την πρόσβαση συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων στις ΤΠΕ.¹³⁰

¹²⁶ W. H. DUTTON, A. SHEPHERD, C. DI GENNARO, «Digital Divides and Choices Reconfiguring Access: National and Cross-national Patterns of Internet Diffusion and Use», σσ. 31-45· W. H. DUTTON, *Social Transformation in an Information Society: Rethinking Access to you and the World*, Παρίσι, UNESCO, 2004.

¹²⁷ Στο ίδιο, σσ. 37-42.

¹²⁸ Στο ίδιο, σσ. 37-38.

¹²⁹ Στο ίδιο, σσ. 41-42.

¹³⁰ Συγκεκριμένα αναφέρεται σε μια συνεργασία της κυβέρνησης στο Νέο Δελχί με μια επιχείρηση σχετική με τις νέες τεχνολογίες, όπου το 2000 εγκατέστησαν ένα κίосκι με πέντε υπολογιστές με πρόσβαση στο διαδίκτυο ώστε τα παιδιά ενός φτωχού προαστίου να συνδέονται μόνα τους σε ένα πρόγραμμα με την ονομασία «Information Age Town» μια ιρλανδικής εταιρείας τηλεπικοινωνιών που χρηματοδότησε μέσω ενός διαγωνισμού την πόλη Ennis, και το διεθνές πρόγραμμα δωρεών που χρηματοδοτείται από το United States Agency for International Development (USAID) για δωρεά ενός εργαστηρίου πληροφορικής σε ένα πανεπιστήμιο της Αιγύπτου. Αναλυτικές πληροφορίες βλ. M. WARSCHAUER, «Reconceptualizing the digital divide», στο R. MANSELL (επιμ.), *The Information*

Τονίζει ότι τέτοιου είδους αρνητικά αποτελέσματα προκύπτουν σε διάφορα προγράμματα ανά τον κόσμο σχετικά με την υιοθέτηση των ΤΠΕ, καθώς δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στις υποδομές (υπολογιστές, δίκτυα, κ.λπ.) και λιγότερη σημασία στα άτομα και τα κοινωνικά συστήματα. Οι προσπάθειες εφαρμογών χρήσης ΤΠΕ που δεν λαμβάνουν υπόψη όλους τους παράγοντες –φυσικούς, ψηφιακούς, παιδείας και κοινωνικών σχέσεων– οδηγούνται σε δεδομένη αποτυχία. Το περιεχόμενο και η γλώσσα, η μόρφωση και η εκπαίδευση, η κοινότητα και οι οργανωτικές δομές πρέπει να λογαριάζονται ώστε η πρόσβαση στις ΤΠΕ να είναι αποδοτική.¹³¹ Όλοι αυτοί οι παράγοντες επηρεάζουν την έννοια του ψηφιακού χάσματος που δεν είναι απλώς ένας διττός διαχωρισμός ανάμεσα σε όσους έχουν και όσους δεν έχουν φυσική πρόσβαση στους υπολογιστές και το διαδίκτυο. Έτσι ο M. Warschauer συμφωνεί με τους P. J. E. DiMaggio και E. Hargittai (2001).

Το εναλλακτικό πλαίσιο που προτείνει είναι η τεχνολογία για κοινωνική ένταξη.¹³² Η κοινωνική ένταξη δεν είναι ζήτημα μόνο επαρκών πόρων, αλλά συμμετοχής στον προσδιορισμό ατομικών και συλλογικών ευκαιριών. Την ίδια στιγμή, ζητήματα κοινωνικού αποκλεισμού μπορεί να αντιμετωπίζουν τα άτομα λόγω πολιτικών διώξεων ή διακρίσεων με βάση την ηλικία, το φύλο, τη σεξουαλική προτίμηση ή την αναπηρία. Ούτε βέβαια παραγνωρίζεται ο ρόλος της κοινωνικής τάξης.

Ποιος είναι ο ρόλος της πρόσβασης στην τεχνολογία στην προώθηση της κοινωνικής ένταξης; Η απάντηση εξαρτάται από τον τρόπο που προσδιορίζεται η πρόσβαση. Το πιο σημαντικό για τις ΤΠΕ δεν είναι μόνο η διαθεσιμότητα των υποδομών, αλλά και η ικανότητα των ατόμων για χρήση ώστε να συμμετέχουν σε ουσιαστικές κοινωνικές πρακτικές. Ένα καλύτερο μοντέλο πρόσβασης παρέχεται από την έννοια της παιδείας. Ενώ ο ορισμός της παιδείας είναι η ικανότητα κάποιου να διαβάζει και να γράφει, πολλοί θεωρητικοί προτιμούν έναν ευρύτερο ορισμό που περιλαμβάνει το κοινωνικό περιεχόμενο του γραμματισμού. Υπάρχουν πολλές ομοιότητες ανάμεσα στην παιδεία και την πρόσβαση στις ΤΠΕ. Πρώτον, η παιδεία και η πρόσβαση των ΤΠΕ είναι στενά συνδεδεμένες με την επικοινωνία και την παραγωγή

Society: Critical Concepts in Sociology, V. II, Knowledge, Economics and Organization, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2009, σσ. 371-375.

¹³¹ M. WARSCHAUER, «Reconceptualizing the Digital Divide», σ. 375.

¹³² Στο ίδιο, σ. 377.

γνώσης. Δεύτερον, όπως η πρόσβαση των ΤΠΕ είναι προαπαιτούμενο για τη συμμετοχή στο πληροφοριακό καπιταλισμό, η παιδεία ήταν (και παραμένει) προαπαιτούμενο στο προηγούμενο στάδιο του βιομηχανικού καπιταλισμού. Τρίτον, και οι δύο χρειάζονται ένα βιβλίο ή έναν υπολογιστή, ώστε να οργανώσουν το περιεχόμενό τους, και ένα ικανοποιητικό επίπεδο δεξιοτήτων για να κάνουν χρήση της πληροφορίας αυτής. Τέταρτον, δεν παραλαμβάνουν μόνο πληροφορίες, αλλά ταυτόχρονα παράγουν. Τέλος, συνδέονται με κάποιου είδους κοινωνικό χάσμα, αφενός με το χάσμα του αναλφαβητισμού και αφετέρου με το ψηφιακό χάσμα.¹³³

Ο Μ. Warschauer καταλήγει σε έξι βασικά συμπεράσματα σχετικά με την παιδεία:

- δεν υπάρχει μόνο ένας τύπος παιδείας, αλλά πολλοί,
- το νόημα και η αξία της παιδείας ποικίλλουν ανάλογα με το κοινωνικό υπόβαθρο,
- οι ικανότητες του αλφαβητισμού υπάρχουν σε διαβάθμιση, παρά σε εγγράμματους και μη εγγράμματους,
- η παιδεία δεν παρέχει αυτομάτως όφελος εκτός των ειδικών λειτουργιών της,
- η παιδεία είναι μια κοινωνική πρακτική που εμπλέκει φυσικούς παράγοντες, περιεχόμενο, δεξιότητες και κοινωνική υποστήριξη,
- η απόκτηση παιδείας δεν είναι αποτέλεσμα μόνο της εκπαίδευσης αλλά και θέμα εξουσίας.¹³⁴

Τα σημεία αυτά αποτελούν και τη βάση του αντίστοιχου μοντέλου της πρόσβασης στις ΤΠΕ. Η πρόσβαση στις ΤΠΕ για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης συνεπάγεται την εμπλοκή μιας σειράς διαθέσιμων πόρων. Οι φυσικοί πόροι παρέχουν πρόσβαση στους υπολογιστές και στις τηλεπικοινωνίες. Οι ψηφιακοί αναφέρονται στο ψηφιακό υλικό που βρίσκεται διαθέσιμο στο διαδίκτυο. Το ανθρώπινο δυναμικό περιστρέφεται γύρω από ζητήματα όπως η παιδεία και η εκπαίδευση. Οι κοινωνικοί πόροι αναφέρονται στην κοινωνία, σε οργανωτικές και κοινωνικές δομές και υποστηρίζουν την πρόσβαση στις ΤΠΕ.

Η Παγκόσμια Σύνοδος Κορυφής της Κοινωνίας της Πληροφορίας των Ηνωμένων Εθνών αποτέλεσε σημαντικό σημείο στροφής προς μια πιο ανθρωποκεντρική προσέγγιση, εφόσον οι ψηφιακές δεξιότητες δεν αφορούν μόνο την

¹³³ Στο ίδιο, σ. 379.

¹³⁴ Στο ίδιο, σσ. 382-383.

απλή χρήση των ΤΠΕ.¹³⁵ Η ψηφιακή συμμετοχή (digital inclusion) αποτελεί ήδη έναν κύριο στόχο για την ευρεία πρόσβαση στον ψηφιακό κόσμο και την ίση συμμετοχή όλων στις ψηφιακές ευκαιρίες και στην ανάπτυξη.

Η UNESCO έχει αναπτύξει τέσσερις άξονες στρατηγικής για την αντιμετώπιση του ψηφιακού χάσματος.¹³⁶ Έχει οριστεί ένα σύνολο κοινών αρχών για την ΚτΠ: ελευθερία έκφρασης, δωρεάν, υποχρεωτική και καθολική πρωτοβάθμια εκπαίδευση, αναγνώριση ότι η εκπαίδευση και τα πολιτιστικά αγαθά και υπηρεσίες δεν μπορούν να αντιμετωπίζονται ως απλά εμπορεύματα, υπεροχή της δημόσιας πολιτικής, προώθηση των πληροφοριών του δημόσιου τομέα και της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης. Επίσης, η UNESCO παροτρύνει την πρόσβαση σε μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ατόμων στις νέες ΤΠΕ: αναγνώριση του ηλεκτρονικού αλφαριθμητισμού ως βασική δεξιότητα, δωρεάν πρόσβαση στο διαδίκτυο σε σχολεία και δημόσιες βιβλιοθήκες, και ενίσχυση των ικανοτήτων για την επιστημονική έρευνα και την ανταλλαγή πληροφοριών. Η UNESCO επιθυμεί να δει αύξηση της ανταλλαγής και της συνεργασίας μεταξύ των ειδικών και των ομάδων συμφερόντων που δραστηριοποιούνται στους τομείς της εκπαίδευσης, της επιστήμης, του πολιτισμού και της επικοινωνίας. Ενθαρρύνει επίσης τα κράτη να χρησιμοποιούν τις ΤΠΕ για την προώθηση μεγαλύτερης συμμετοχής των πολιτών στη δημοκρατική ζωή.

Η Παγκόσμια Τράπεζα, σε πρόσφατη έκθεσή της με θέμα τα ψηφιακά μερίσματα, κάνει λόγο για την παροχή καθολικής ψηφιακής πρόσβασης, την επένδυση σε υποδομές και τη συνέχιση των μεταρρυθμίσεων που φέρνουν μεγαλύτερο ανταγωνισμό στις αγορές των τηλεπικοινωνιών, την προώθηση του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα. Η έκθεση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα πλήρη οφέλη του μετασχηματισμού των πληροφοριών και των επικοινωνιών θα γίνουν πραγματικότητα μόνο αν οι χώρες βελτιώσουν το επιχειρηματικό κλίμα, επενδύσουν στην εκπαίδευση και την υγεία των ατόμων, και προωθήσουν τη χρηστή διακυβέρνηση. Στις χώρες όπου οι βασικές αυτές αρχές είναι αδύναμες, οι ψηφιακές

---

¹³⁵ WORLD SUMMIT ON THE INFORMATION SOCIETY, *Towards Knowledge Societies for Peace and Sustainable Development*, United Nations, 2013· INSTITUTE OF THE INFORMATION SOCIETY, *UNESCO Between Two Phases of the World Summit on the Information Society: Final Document of the International Conference* (Saint Petersburg, Russian Federation, May 17-19, 2005), Μόσχα, Institute of the Information Society, 2005· WSIS-World Summit on Information Society, έγινε σε δύο φάσεις, το 2003 στη Γενεύη και το 2005 στην Τυνησία. Περισσότερες πληροφορίες: <http://www.itu.int/net/wsis/> (Ανάκτηση 15.5.2015).

¹³⁶ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15738&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Ανάκτηση 15.7.2016).

τεχνολογίες δεν δύναται να αυξήσουν τη παραγωγικότητα και να μειώσουν τις ανισότητες.¹³⁷

Η συζήτηση για τις ΤΠΕ έχει καίρια σημασία και στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹³⁸ Η υπουργική «δήλωση της Ρίγας» το 2006 για τις ΤΠΕ στην υπηρεσία μιας κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς, δηλαδή μιας Κοινωνίας της Πληροφορίας για όλους, αποτέλεσε ορόσημο. Σκοπός είναι να δοθεί η δυνατότητα σε κάθε άτομο που το επιθυμεί να συμμετέχει πλήρως στην ΚτΠ, παρά τα ατομικά ή κοινωνικά μειονεκτήματά του. Η ηλεκτρονική ένταξη είναι αναγκαία για λόγους κοινωνικής ευημερίας και για οικονομικούς λόγους. Η παρέμβαση της ΕΕ δικαιολογείται προκειμένου να διασφαλιστούν η ισότητα δικαιωμάτων στην Κοινωνία της Πληροφορίας, η συνοχή της εσωτερικής αγοράς και ο συντονισμός της ηλεκτρονικής ένταξης. Δείγμα τέτοιας γραφής αποτελεί και η Ευρωπαϊκή Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Europeana.¹³⁹

Η σημαντικότητα της πρόσβασης στην πληροφορία τεκμηριώνεται ξεκάθαρα και στην ελληνική πραγματικότητα, γεγονός που αποδεικνύεται και από την πρόσφατη αναθεώρηση του νέου Συντάγματος το οποίο μεταξύ άλλων αναφέρει: «Καθένας έχει δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας. Η διευκόλυνση

¹³⁷ Ο πρόεδρος Jim Yong Kim στον πρόλογο της έκθεσης τονίζει ότι, ενώ οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο κάνουν περισσότερα από 4 δισεκατομμύρια αναζητήσεις στο Google κάθε μέρα, 4 δισεκατομμύρια άνθρωποι εξακολουθούν να στερούνται την πρόσβαση στο διαδίκτυο. Παροτρύνει τα ευρήματα της έκθεσης να χρησιμοποιηθούν από όσους εργάζονται για τον τερματισμό της ακραίας φτώχειας και την ενίσχυση της κοινής ευημερίας. Περισσότερες πληροφορίες στην έκθεση: THE INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT/ WORLD BANK, *World Development Report 2016: Digital Dividends*, Ουάσινγκτον, World Bank, 2016, <http://documents.worldbank.org/curated/en/896971468194972881/pdf/102725-PUB-Replacement-PUBLIC.pdf> (Ανάκτηση 15.6.2016).

¹³⁸ G. TURLEA, κ.ά., *The 2011 Report on R&D in ICT in the European Union*, Λουξεμβούργο, European Union, 2011· I. TUOMI, «The New Meaning Processing Paradigm», *The Future of the Information Society in Europe: Contributions to the Debate*, Institute for Prospective Technological Studies, σσ. 219-254, <http://www.meaningprocessing.com/personalPages/tuomi/articles/Chapter8eur22353en.pdf> (Ανάκτηση 17.6.2016)· eEUROPE, *An Information Society for All: Communication on a Commission Initiative for the Special European Council of Lisbon, 23 and 24 March 2000*, Λισαβόνα, eEUROPE, 2000· G. A. HOLLAND, «Information Society: European Considerations in Economic and Cultural Contexts», *Library Philosophy and Practice* 8:2 (Ανοιξη 2006).

¹³⁹ Οι ανά τον κόσμο χρήστες του Διαδικτύου μπορούν να έχουν πρόσβαση σε περισσότερα από δύο εκατομμύρια βιβλία, χάρτες, ηχογραφήσεις, φωτογραφίες, αρχαιακά έγγραφα, πίνακες και ταινίες, προερχόμενα από τις εθνικές βιβλιοθήκες και τα πολιτισμικά ιδρύματα των 27 κρατών μελών της ΕΕ. Η Europeana ανοίγει νέους δρόμους εξερεύνησης του ευρωπαϊκού πολιτισμικού πλούτου. Όσοι ενδιαφέρονται για τη λογοτεχνία, τις τέχνες, τις επιστήμες, την πολιτική, την ιστορία, την αρχιτεκτονική, τη μουσική ή τον κινηματογράφο θα έχουν δωρεάν και γρήγορη πρόσβαση στις σημαντικότερες συλλογές και τα αριστουργήματα της Ευρώπης σε μια ενιαία εικονική βιβλιοθήκη μέσω μιας διαδικτυακής πύλης διαθέσιμης σε όλες τις γλώσσες της ΕΕ. Περισσότερες πληροφορίες: <http://www.europeana.eu/portal/> (Ανάκτηση 15.6.2016).

στην πρόσβαση στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά, καθώς και η παραγωγή, η ανταλλαγή και διάδοσή τους αποτελεί υποχρέωση του Κράτους, τηρουμένων πάντοτε των εγγυήσεων των άρθρων 9, 9Α και 19». Το άρθρο 5 Α(2) του Συντάγματος, όπως προστέθηκε από τη Ζ' Αναθεωρητική Βουλή,¹⁴⁰ εκφράζει τη σαφή θέση του Έλληνα νομοθέτη υπέρ της ελεύθερης διακίνησης της πληροφορίας. Η διάταξη δεν περιορίζεται στην αναγνώριση του δικαιώματος στην πληροφορία, αλλά θεσπίζει και ανάλογη υποχρέωση του κράτους για τη διευκόλυνση της πρόσβασης στις πληροφορίες που διακινούνται ηλεκτρονικά.

1.4 Μετρήσεις τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών

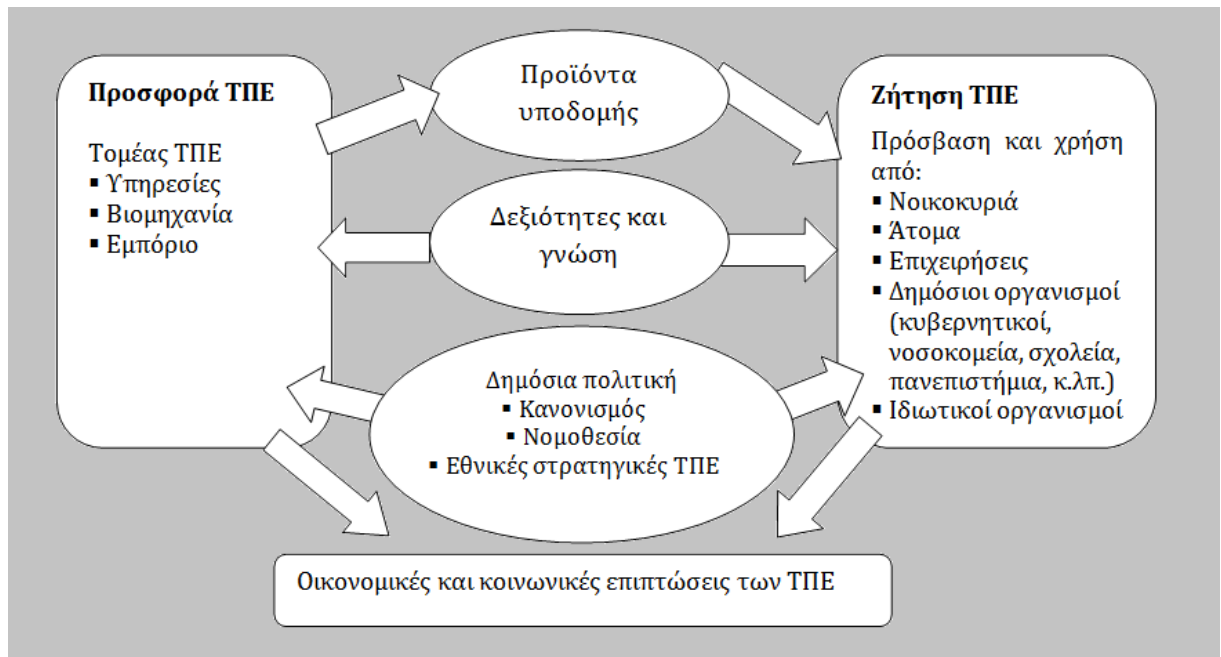
Η Κοινωνία της Πληροφορίας είναι ένα πολύπλοκο σύνολο θεμάτων, φορέων, δράσεων και συνεργασιών. Ο ΟΕCD, μέσω της ομάδας εργασίας για τους δείκτες της ΚτΠ (WPIIS), έχει αναπτύξει ένα ευρύ εννοιολογικό πλαίσιο που περιλαμβάνει τις μετρήσεις της ζήτησης και προσφοράς των ΤΠΕ, τις υποδομές ΤΠΕ, το ηλεκτρονικό περιεχόμενο και τα μέσα ενημέρωσης. Το παρακάτω σχήμα παρέχει ένα προσαρμοσμένο και απλοποιημένο εννοιολογικό πλαίσιο και δείχνει πως τα στατιστικά στοιχεία των νοικοκυριών των ΤΠΕ εντάσσονται στη πλευρά της ζήτησης.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ ΝΟΜΟΣ «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα» (ΦΕΚ/Α'/85/18.4.2001/ Μέρος 2ο, άρ. 5^Α). Β. Γ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ, *Η Κοινωνία της Πληροφορίας (ΚτΠ) ως συνταγματικά προστατευόμενο αγαθό: το άρθρο 5 Α(2) του νέου Συντάγματος*, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης-Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, <http://utopia.duth.gr/~vasshatz> (Ανάκτηση 15.6.2016). Θ. Κ. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ, κ.ά., *Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας*, Αθήνα, Σάκκουλας, 2006. Γ. Γ. ΛΑΖΑΡΑΚΟΣ, *Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία: ανοιχτή διοίκηση και Κοινωνία της Πληροφορίας*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006.

¹⁴¹ ITU, *Manual for Measuring ICT Access and Use by Households and Individuals*, Γενεύη, International Telecommunication Union, 2014.

Σχήμα 2:
Εννοιολογικό πλαίσιο της ΚτΠ

Πηγή: ITU, *Manual for Measuring ICT Access and Use by Households and Individuals*, Γενεύη, International Telecommunication Union, 2014, σ. 2.

1.4.1 Μετρήσεις οργανισμών

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών αρκετοί οργανισμοί έχουν ασχοληθεί με την ανάπτυξη στατιστικών προτύπων για τη μέτρηση των υποδομών, της πρόσβασης και της χρήσης των ΤΠΕ, σε διαφορετικούς οικονομικούς και κοινωνικούς τομείς. Ο συντονισμός των προσπαθειών των διεθνών αυτών οργανισμών υλοποιείται μέσω της συνεργασίας Partnership on Measuring ICT for Development, όπου η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τις Στατιστικές επικυρώνει την πρόοδο των εργασιών της Συνεργασίας, εξασφαλίζοντας ότι τα πρότυπα είναι συνεπή με τις επίσημες στατιστικές.

Η συνεργασία Partnership on Measuring ICT for Development είναι μια πολυμερής πρωτοβουλία που αποτελείται από 13 διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς¹⁴² οι οποίοι εμπλέκονται στη μέτρηση του τομέα των ΤΠΕ. Ιδρύθηκε

¹⁴² Τα μέλη της είναι: ITU, OECD, Eurostat, UNCTAD, UIS, four UN Regional Commissions (UNECLAC, UNESCWA, UNESCAP, UNECA), the World Bank, UNDESA, UNEP/Secretariat of the Basel Convention, and the United Nations University Institute for Sustainability and Peace (UNU-ISP).

κατά τη διάρκεια της Παγκόσμιας Διάσκεψης της Γενεύης (WSIS) και επίσημα ξεκίνησε το 2004 με στόχο τη βελτίωση της διαθεσιμότητας και της ποιότητας των διεθνώς συγκρίσιμων στατιστικών στοιχείων των ΤΠΕ. Η Συνεργασία έχει αναπτύξει μια λίστα με δείκτες ΤΠΕ¹⁴³ που καλύπτουν υποδομές ΤΠΕ, πρόσβαση και χρήση ΤΠΕ από νοικοκυριά και επιχειρήσεις, ΤΠΕ του (παραγωγικού) τομέα, εμπόριο αγαθών ΤΠΕ, ΤΠΕ στην εκπαίδευση και ηλεκτρονική διακυβέρνηση. Ο κυριότερος σκοπός της λίστας των δεικτών αυτών είναι να βοηθήσουν τις χώρες να παράγουν στατιστικά στοιχεία υψηλής ποιότητας και διεθνώς συγκρίσιμα.

Η Συνεργασία διασφαλίζει τις αρμοδιότητες κάθε οργανισμού και την αποφυγή επικαλύψεων. Η International Telecommunication Union (ITU) έχει μια μακρά ιστορία στη σύνθεση στατιστικών προτύπων για τις τηλεπικοινωνίες.¹⁴⁴ Η ITU βοηθάει τις κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών στη συλλογή των δεδομένων των ΤΠΕ και στη διάδοσή τους, καθώς και στη δημιουργία στατιστικών δεικτών στους τομείς των υποδομών ΤΠΕ, της πρόσβασης και της χρήσης από νοικοκυριά και μεμονωμένα άτομα. Ως μέλος του παγκόσμιου στατιστικού συστήματος των Ηνωμένων Εθνών, η ITU συλλέγει στατιστικά για τον τομέα των τηλεπικοινωνιών/ΤΠΕ για περίπου 200 παγκόσμιες οικονομίες, σε συνεργασία με άλλους εξειδικευμένους οργανισμούς. Υπάρχει μια ηλεκτρονική βάση δεδομένων World Telecommunication/ICT Indicators (WTI) database, που είναι διαθέσιμη σε CD-ROM και για ηλεκτρονική μεταφόρτωση με χρονολογικές σειρές δεδομένων από το 1960 μέχρι το 2012.

Η Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) έχει συλλέξει δεδομένα από το 2004 στη χρήση των ΤΠΕ για τις επιχειρήσεις και για τις ΤΠΕ του (παραγωγικού) τομέα, με βάση τη λίστα των ΤΠΕ δεικτών. Η UNCTAD έχει συμβάλει στην ανάπτυξη της λίστας των ΤΠΕ δεικτών για τις επιχειρήσεις, συμπεριλαμβανομένου και των ορισμών τους. Επίσης έχει αρχίσει

---

¹⁴³ PARTNERSHIP ON MEASURING ICT FOR DEVELOPMENT, *Core ICT Indicators 2010*, Γενεύη, International Telecommunication Union, 2010· PARTNERSHIP ON MEASURING ICT FOR DEVELOPMENT, *Core List of ICT Indicators*, International Telecommunication Union, Μάρτιος 2016, <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/coreindicators/Core-List-of-Indicators-March2016.pdf> (Ανάκτηση 21.7.2016)· Περισσότερες πληροφορίες για τη λίστα με τους δείκτες των ΤΠΕ βλ. <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/coreindicators/default.aspx> (Ανάκτηση 15.7.2016).

¹⁴⁴ ITU, *Handbook for the Collection of Administrative Data on Telecommunications/ ITU*, Γενεύη, International Telecommunication Union, 2011, https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-ITC_IND_HBK-2011-PDF-E.pdf (Ανάκτηση 22.7.2016)· ITU, *Measuring the Information Society: Report 2015*, Γενεύη, International Telecommunication Union, 2015, <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/misr2015/MISR2015-w5.pdf> (Ανάκτηση 15.7.2016).

εργασίες για τις μετρήσεις των υπηρεσιών ΤΠΕ και την ανάπτυξη δεικτών με βάση το φύλο. Η UNCTAD παρέχει τεχνική υποστήριξη στις αναπτυσσόμενες χώρες στις μετρήσεις των ΤΠΕ στις επιχειρήσεις και στον τομέα των ΤΠΕ.¹⁴⁵

Το Ινστιτούτο Στατιστικής της UNESCO (UNESCO Institute for Statistics -UIS) είναι υπεύθυνο για την ανάπτυξη και συλλογή δεικτών για τη χρήση των ΤΠΕ στην εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένων των ορισμών και της προετοιμασίας μεθοδολογικών εγγράφων.¹⁴⁶ Το UIS συνέλεξε πιλοτικά δεδομένα των ΤΠΕ στην εκπαίδευση για τη Λατινική Αμερική, την Καραϊβική και πέντε αραβικά κράτη, ώστε να συλλέξει διεθνώς συγκρίσιμα δεδομένα.

Ο ΟΟΣΑ (Organisation for Economic Co-operation and Development-OECD) έχει αναθέσει στην Ομάδα Εργασίας για τους δείκτες της ΚτΠ (WPIIS) τη συνεχή ανάπτυξη της μεθοδολογίας για τη συλλογή των διεθνώς συγκρίσιμων δεδομένων για τη μέτρηση της προσφοράς, της ζήτησης και των επιπτώσεων των ΤΠΕ, με την ανάπτυξη προτύπων για τη μέτρηση του τομέα των ΤΠΕ, των αγαθών και υπηρεσιών των ΤΠΕ, του ηλεκτρονικού εμπορίου, του ψηφιακού περιεχομένου και τη διάδοση των ΤΠΕ στους οργανισμούς και στα μεμονωμένα άτομα. Επίσης, συντάσσει τις στατιστικές των ΤΠΕ με βάση τα πρότυπα αυτά και βοηθάει στην ανάπτυξη και ερμηνεία των στατιστικών δεικτών για τον σχηματισμό σχετικών πολιτικών, αλλά και την παρακολούθηση της προόδου. Διενεργεί εμπειρική ανάλυση, βασισμένη σε επίσημες στατιστικές, για τις επιπτώσεις των τεχνολογιών πληροφορικής στην οικονομία.¹⁴⁷

Η Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurostat) συνεργάζεται στενά με τους στατιστικούς των κρατών μελών, και άλλων χωρών που συμμετέχουν στην ανάπτυξη και την υλοποίηση των ετήσιων ερευνών της ΕΕ στην χρήση των ΤΠΕ από νοικοκυριά και μεμονωμένα άτομα, καθώς και στη χρήση των

¹⁴⁵ UNCTAD, *Manual for the Production of Statistics on the Information Economy 2009 rev.*, Νέα Υόρκη-Γενεύη, United Nations Conference on Trade and Development, 2009, http://unctad.org/en/docs/sdteecb20072rev1_en.pdf (Ανάκτηση 22.7.2016).

¹⁴⁶ UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *Guide to Measuring Information and Communication Technologies (ICT) in Education*, Μόντρεαλ, UNESCO Institute for Statistics, 2009· UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *Questionnaire on Statistics of Information and Communication Technologies (ICT) in Education*, Μόντρεαλ, UNESCO Institute for Statistics, Ιούλιος 2010.

¹⁴⁷ OECD, *OECD Guide to Measuring the Information Society 2011*, OECD, 2011· OECD, *The OECD Model Survey on ICT Access and Usage by Households and Individuals*, OECD-Working Party on Measurement and Analysis of the Digital Economy, 2015 (2η έκδ.), <http://www.oecd.org/sti/ieconomy/ICT-Model-Survey-Access-Usage-Households-Individuals.pdf> (Ανάκτηση 22.7.2016)· OECD, *The OECD Model Survey on ICT Usage by Businesses*, OECD-Working Party on Measurement and Analysis of the Digital Economy, 2015 (2η έκδ.), <http://www.oecd.org/sti/ieconomy/ICT-Model-Survey-Usage-Businesses.pdf> (Ανάκτηση 22.7.2016).

ΤΠΕ και στο ηλεκτρονικό εμπόριο των επιχειρήσεων.¹⁴⁸ Η Eurostat παράγει μοντέλα ερωτηματολογίων και μεθοδολογικών εγχειριδίων που σχετίζονται με τη μέτρηση της πρόσβασης και της χρήσης των ΤΠΕ.

Το Τμήμα Οικονομικών και Κοινωνικών Υποθέσεων των Ηνωμένων Εθνών (United Nations Department of Economic and Social Affairs-UNDESA) από το 2003 συλλέγει δεδομένα για τη χρήση των ΤΠΕ από τις κυβερνήσεις για την παροχή ηλεκτρονικών υπηρεσιών. Το UNDESA παρακολουθεί και ελέγχει την πρόοδο στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση 193 κρατών-μελών και δημοσιεύει τα αποτελέσματα κάθε διετία.¹⁴⁹

Η γραμματεία United Nations Environment Programme Secretariat of the Basel Convention (UNEP/SBC) παρέχει ειδικευση σε ζητήματα ηλεκτρονικών αποβλήτων και ηγείται της συνεργασίας Partnership Task Group on Measuring E-waste (TGEW) που στόχο έχει να υποστηρίξει τη συλλογή στοιχείων σχετικά με τα ηλεκτρονικά απόβλητα ως βάση για τη λήψη πολιτικών αποφάσεων και την ανάληψη δράσης για την περιβαλλοντικά ορθή διαχείρισή τους.¹⁵⁰

Το Πανεπιστήμιο των Ηνωμένων Εθνών (United Nations University-UNU) ασχολείται με ζητήματα που σχετίζονται με την παραγωγή, τη χρήση και την τελική διάθεση των ΤΠΕ από το 2000. Το Ινστιτούτο Βιώσιμης Ανάπτυξης και Ειρήνης του Πανεπιστημίου (Institute for Sustainability and Peace UNU-ISP) επικεντρώνεται σε θέματα σχετικά με τα ηλεκτρονικά απόβλητα.¹⁵¹

Ο Τομέας ICT Sector Unit and Development Data Group της Παγκόσμιας Τράπεζας (World Bank) ενοποιεί τους δείκτες ΤΠΕ από την ITU και άλλες πηγές, καθώς και ποικίλες έρευνες νοικοκυριών και επιχειρήσεων που παράγονται από την Παγκόσμια Τράπεζα και δημοσιεύει πίνακες των ΤΠΕ σε συνεργασία με την ITU. Η Παγκόσμια Τράπεζα συμμετέχει στη Συνεργασία μέσω του Task Group on Database

---

¹⁴⁸ EUROSTAT, *Information Society Statistics-Households and Individuals*, Eurostat, Ιούνιος 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Information_society_statistics_-_households_and_individuals (Ανάκτηση 22.7.2016).

¹⁴⁹ UNDESA, *United Nations E-government Survey 2014: E-government for the Future we Want*, Νέα Υόρκη, United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2014, https://publicadministration.un.org/egovkb/portals/egovkb/documents/un/2014-survey/e-gov_comp_lete_survey-2014.pdf (Ανάκτηση 23.7.2016).

¹⁵⁰ C. P. BALDE, κ.ά., *E-waste Statistics: Guidelines on Classifications, Reporting and Indicators*, Βόννη, United Nations University, IAS-SCYCLE, 2015, http://i.unu.edu/media/ias.unu.edu-en/project/2238/E-waste-Guidelines_Partnership_2015.pdf (Ανάκτηση 24.7.2016).

¹⁵¹ <https://ias.unu.edu/en/> (Ανάκτηση 24.7.2016).

Development, που στόχο έχει τη διάδοση των δεδομένων της λίστας των δεικτών ΤΠΕ οι οποίοι έχουν συλλεχθεί από διάφορα άλλα μέλη.¹⁵²

Οι επιτροπές United Nations Regional Commissions έχουν στόχο την προώθηση της περιφερειακής προοπτικής στην παγκόσμια συζήτηση, ενώ ταυτόχρονα εισάγουν τις παγκόσμιες ανησυχίες σε περιφερειακό επίπεδο.¹⁵³ Συμμετέχουν στη Συνεργασία με τη γνώση που έχουν για τις περιφερειακές ιδιαιτερότητες και τις στενές σχέσεις με τα κράτη-μέλη.

Πιο συγκεκριμένα, οι επιτροπές είναι πέντε: Οικονομική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Αφρική (UN Economic Commission for Africa-UNECA), Οικονομική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Ευρώπη (UN Economic Commission for Europe-UNECE), Οικονομική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τη Λατινική Αμερική και την Καραϊβική (UN Economic Commission for Latin America and the Caribbean-UNECLAC), Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την Ασία και τον Ειρηνικό (UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific-UNESCAP), Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τη Δυτική Ασία (UN Economic and Social Commission for Western Asia-UNESCWA).

1.4.2 Οι μετρήσεις της Eurostat και της ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Όπως σημειώθηκε παραπάνω, η Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της Eurostat συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία μετρήσεων των ΤΠΕ. Οι ταχείες τεχνολογικές αλλαγές σε εφαρμογές των ΤΠΕ δημιουργούν νέες προκλήσεις για τις στατιστικές, καθώς τα στατιστικά εργαλεία προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα. Οι στατιστικές επανεξετάζονται σε ετήσια βάση, ώστε να ικανοποιούν τις ανάγκες των χρηστών και να συμβαδίζουν με τις τεχνολογικές αλλαγές. Η ετήσια έρευνα της Eurostat για τη χρήση των ΤΠΕ από τα νοικοκυριά και τα μεμονωμένα άτομα, χρησιμοποιείται για τη συγκριτική αξιολόγηση των εξελίξεων που συνδέονται με τις ΤΠΕ. Πιο συγκεκριμένα, παρακολουθούν την εξέλιξη βασικών μεταβλητών στην πάροδο του χρόνου και εξετάζουν βαθύτερα άλλες πτυχές σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Η έρευνα αρχικά επικεντρωνόταν σε θέματα πρόσβασης και σύνδεσης, ενώ στη συνέχεια επεκτάθηκε

¹⁵² <http://www.worldbank.org/en/topic/ict> (Ανάκτηση 24.7.2016).

¹⁵³ Περισσότερες πληροφορίες στην ιστοσελίδα του οργανισμού: <http://www.regionalcommissions.org/> (Ανάκτηση 24.7.2016).

σε μια ευρύτερη σειρά θεμάτων (π.χ. ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ηλεκτρονικό εμπόριο), καθώς και κοινωνικοοικονομικές αναλύσεις (περιφερειακή πολυμορφία, έμφυλη ιδιαιτερότητα, ηλικιακές και εκπαιδευτικές διαφορές, καθεστώς απασχόλησης). Το πεδίο της έρευνας αναφορικά με τις διάφορες τεχνολογίες προσαρμόζεται για να καλύπτει νέες ομάδες προϊόντων και τρόπους παροχής τεχνολογιών πληροφόρησης σε τελικούς χρήστες.

Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά πρόσφατα στατιστικά στοιχεία για διάφορα θέματα της ΚτΠ στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δίνοντας έμφαση στη διαθεσιμότητα των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών, καθώς και στη χρήση τους από τα άτομα και στα νοικοκυριά.¹⁵⁴ Η ανάπτυξη της ΚτΠ θεωρείται κρίσιμη για την κάλυψη των αναγκών της κοινωνίας και της οικονομίας της ΕΕ. Οι ΤΠΕ επηρεάζουν ποικιλοτρόπως την καθημερινή ζωή των ατόμων στην εργασία αλλά και στην προσωπική ζωή.¹⁵⁵

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την έρευνα αυτή,¹⁵⁶ η προσβασιμότητα και το κόστος των ΤΠΕ αποτέλεσαν τους κύριους λόγους ευρείας διαθεσιμότητάς τους, με έτος καμπής το 2007, όταν η πλειονότητα (55 %) των νοικοκυριών στην Ευρωπαϊκή

---

¹⁵⁴ EUROSTAT, *Στατιστικές για την Κοινωνία της Πληροφορίας-νοικοκυριά και άτομα*, Eurostat, 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Information_society_statistics_-_households_and_individuals/el (Ανάκτηση 20.7.2016). Πρόκειται για έρευνα με στοιχεία εξαχθέντα τον Ιούνιο του 2015. Η επικαιροποίηση του άρθρου είναι προγραμματισμένη για τον Σεπτέμβριο του 2016.

¹⁵⁵ Τον Μάιο του 2010 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε την ανακοίνωση Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη (COM(2010) 245 τελικό), που αποτελεί μία από τις επτά πρωτοβουλίες στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Περιγράφει πολιτικές και δράσεις με στόχο τη μεγιστοποίηση των οφελών της ψηφιακής εποχής. Το θεματολόγιο εστιάζεται σε επτά τομείς: δημιουργία ενιαίας ψηφιακής αγοράς, μεγαλύτερη διαλειτουργικότητα, ενίσχυση της εμπιστοσύνης και της ασφάλειας στο διαδίκτυο, παροχή ταχύτερης πρόσβασης στο διαδίκτυο, ενθάρρυνση των επενδύσεων στην έρευνα και την ανάπτυξη, ενίσχυση του ψηφιακού γραμματισμού, των δεξιοτήτων και της ένταξης καθώς και εφαρμογή των ΤΠΕ για την αντιμετώπιση προκλήσεων, όπως η κλιματική αλλαγή και η γήρανση του πληθυσμού. Το 2012 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε ανακοίνωση με τίτλο «Αξιοποίηση των δυνατοτήτων του υπολογιστικού νέφους» (COM(2012) 529) με στόχο την ταχύτερη υιοθέτηση του υπολογιστικού νέφους σε όλους τους τομείς της οικονομίας. Αποτελεί μια από τις στρατηγικές ψηφιακές τεχνολογίες και θεωρείται σημαντικός παράγοντας βελτίωσης της παραγωγικότητας και των υπηρεσιών. Τον Μάιο του 2015 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε μια στρατηγική για την ψηφιακή ενιαία αγορά (COM(2015) 192) που καλύπτει τρεις τομείς: βελτίωση της διαδικτυακής πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες σε όλη την Ευρώπη, δημιουργία των κατάλληλων συνθηκών για την ανάπτυξη των ψηφιακών δικτύων και υπηρεσιών, πλήρη αξιοποίηση του δυναμικού ανάπτυξης της ευρωπαϊκής ψηφιακής οικονομίας.

¹⁵⁶ Η έρευνα για τα νοικοκυριά καλύπτει τα νοικοκυριά με ένα, τουλάχιστον, μέλος τους στην ηλικιακή ομάδα 16 έως 74 ετών. Η πρόσβαση στο διαδίκτυο αφορά το ποσοστό των νοικοκυριών που την διαθέτουν. Χρήστες του διαδικτύου ορίζονται όλα τα άτομα (16-74 ετών) που χρησιμοποίησαν το διαδίκτυο τους τρεις μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας. Τακτικοί χρήστες του διαδικτύου είναι τα άτομα που χρησιμοποίησαν το διαδίκτυο τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα.

Ένωση των 28 (ΕΕ-28) είχε πρόσβαση στο διαδίκτυο. Η ευρυζωνική πρόσβαση αποτελεί ένα μέσο προώθησης της ενημερωμένης κοινωνίας που βασίζεται στη γνώση και αποτελεί τη συνηθέστερη μορφή πρόσβασης στο διαδίκτυο στα κράτη μέλη της ΕΕ.¹⁵⁷ Επίσης, από τις σχετικές έρευνες φαίνεται ότι το επίπεδο του εισοδήματος μπορεί να επηρεάσει το ποσοστό των νοικοκυριών που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο, δηλ. το χαμηλότερο ποσοστό πρόσβασης στο διαδίκτυο σημειώνεται στο πρώτο τεταρτημόριο εισοδήματος, το ποσοστό αυξάνεται στα επόμενα και κορυφώνεται στο τέταρτο. Παραδείγματος χάρη, τα κράτη μέλη με συνολικά υψηλή πρόσβαση στο διαδίκτυο, όπως οι Κάτω Χώρες και το Λουξεμβούργο, κατέγραφαν σχετικά μικρή διαφορά στην πρόσβαση στο διαδίκτυο μεταξύ των τεταρτημορίων εισοδήματος, ενώ στα κράτη μέλη στη νότια και στην ανατολική Ευρώπη, καθώς και στα κράτη μέλη της Βαλτικής παρατηρήθηκε το αντίθετο.

Από τις αρχές του 2014, λίγο περισσότερα από τα τρία τέταρτα όλων των ατόμων ηλικίας (16-74 ετών) στην ΕΕ-28 χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο (τουλάχιστον μία φορά μέσα στους τρεις μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας). Τουλάχιστον 9 στα 10 άτομα στη Δανία, στο Λουξεμβούργο, στις Κάτω Χώρες, στη Σουηδία, στη Φινλανδία και στο Ηνωμένο Βασίλειο χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο. Συγκριτικά, λιγότερα από τα δύο τρίτα όλων των ατόμων ηλικίας 16 έως 74 ετών χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο στην Πορτογαλία, την Ελλάδα, την Ιταλία, τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία. Το ποσοστό του πληθυσμού της ΕΕ-28 που δεν είχε χρησιμοποιήσει ποτέ το διαδίκτυο ήταν 18 % το 2014, ενώ το 2009 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 30%. Πιο αναλυτικά, σχεδόν τα δύο τρίτα (65 %) των ατόμων έκαναν χρήση του διαδικτύου σε καθημερινή βάση, ενώ ένα επιπλέον 10 % έκανε χρήση τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα (αλλά όχι καθημερινά), επομένως, το 75 % των ατόμων ήταν τακτικοί χρήστες.

Η χρήση του διαδικτύου κατά τις μετακινήσεις (μακριά από το σπίτι ή την εργασία και με τη βοήθεια φορητού υπολογιστή ή συσκευής χειρός μέσω κινητής ή ασύρματης σύνδεσης) ανήλθε στο 51 %. Οι πιο κοινές κινητές συσκευές είναι τα κινητά, smartphones, οι φορητοί υπολογιστές, tablets. Στη Σουηδία, τη Δανία και το

---

¹⁵⁷ Οι ευρυζωνικές τεχνολογίες θεωρούνται σημαντικές στη μέτρηση της πρόσβασης και της χρήσης του διαδικτύου λόγω της ταχείας μεταφοράς μεγάλου όγκου δεδομένων. Η διάδοσή τους θεωρείται βασικός δείκτης στον τομέα χάραξης της πολιτικής για τις ΤΠΕ. Η ευρεία πρόσβαση στο διαδίκτυο μέσω ευρυζωνικών υπηρεσιών κρίνεται αποφασιστικής σημασίας για την ανάπτυξη προηγμένων υπηρεσιών (ηλεκτρονικό επιχειρείν, ηλεκτρονική διακυβέρνηση, ηλεκτρονική μάθηση).

Ηνωμένο Βασίλειο καταγράφηκε το υψηλότερο ποσοστό κινητής χρήσης του διαδικτύου το 2014, ενώ περίπου τα τρία τέταρτα των ατόμων (16-74 ετών) χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο κατά τις μετακινήσεις. Συγκριτικά, περίπου το ένα τέταρτο των ατόμων στη Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Ιταλία χρησιμοποιούσε το διαδίκτυο μακριά από το σπίτι ή την εργασία. Μία από τις πιο κοινές δραστηριότητες ήταν η συμμετοχή στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Facebook, Twitter), όπου περίπου τα μισά (46 %) άτομα χρησιμοποιούσαν το διαδίκτυο για τον λόγο αυτόν.

Οι υπηρεσίες που βασίζονται σε τεχνολογίες υπολογιστικού νέφους παρέχουν τη δυνατότητα στους χρήστες να αποθηκεύουν αρχεία ή να χρησιμοποιούν λογισμικό σε διακομιστή μέσω του διαδικτύου και αποτελούν ένα σχετικά νέο φαινόμενο σε σχέση με τις διαδικτυακές εφαρμογές για κοινωνική δικτύωση, μουσική ή ταινίες. Το 2014 ένα στα πέντε (21 %) άτομα ηλικίας 16-74 ετών στην ΕΕ-28 αποθήκευε αρχεία σε διαδικτυακό χώρο αποθήκευσης. Σε σύγκριση με άλλους τρόπους ηλεκτρονικής ανταλλαγής αρχείων, το υπολογιστικό νέφος χρησιμοποιήθηκε λιγότερο ως χώρος αποθήκευσης. Τα περισσότερα άτομα που έκαναν χρήση των υπηρεσιών αυτών ωφελούνται από την ευκολία πρόσβασης στα αρχεία τους από διαφορετικές συσκευές ή/και τοποθεσίες. Ωστόσο, μεγάλο μέρος του πληθυσμού δεν γνώριζε τις υπηρεσίες αυτές, παρότι χρήστες του διαδικτύου, ενώ άλλοι που τις γνώριζαν είχαν ενδοιασμούς σχετικά με την ασφάλεια και την ιδιωτικότητα τόσο ώστε να απορρίπτουν τη χρήση τους. Με βάση τα στοιχεία της Eurostat, το ποσοστό των ατόμων που παρήγγειλε αγαθά ή υπηρεσίες μέσω του διαδικτύου για προσωπική χρήση αυξήθηκε, και το 2014 ανήλθε στο 50 %, σημειώνοντας αύξηση 6 ποσοστιαίων μονάδων σε σύγκριση με το 2012.

Η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.) ανακοινώνει κάθε χρόνο στοιχεία για το βαθμό χρήσης των νέων τεχνολογιών από τα νοικοκυριά και τα μέλη τους. Τα στοιχεία αυτά προέρχονται από τη δειγματοληπτική Έρευνα Χρήσης Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας (Information and Communication Technology-ICT) από νοικοκυριά και άτομα κάθε έτους. Η Έρευνα είναι μέρος του Ευρωπαϊκού Στατιστικού Προγράμματος και συμμετέχουν όλες οι χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης με βασικό στόχο τη μελέτη, σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, του βαθμού χρήσης των τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας από τα νοικοκυριά. Μεγάλο μέρος των στοιχείων χρησιμοποιούνται για τη συγκριτική αξιολόγηση των δεικτών για την Κοινωνία της Πληροφορίας των ετών 2011-2015 (η οποία εγκρίθηκε από την

ομάδα υψηλού επιπέδου High Level Group i-2010 τον Νοέμβριο του 2009) και η οποία ακολούθησε το σχέδιο δράσης eEurope 2005.¹⁵⁸

Με την έρευνα συγκεντρώνονται στοιχεία για την πρόσβαση των νοικοκυριών σε επιλεγμένες τεχνολογίες πληροφόρησης και επικοινωνίας, ειδικότερα στη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή, την πρόσβαση στο διαδίκτυο και την απανταχού συνδεσιμότητα, τις υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, το ηλεκτρονικό εμπόριο, κ.λπ. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στη Ελλάδα το 2002 και είναι πλήρως εναρμονισμένη με των υπόλοιπων κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁵⁹

Στην έρευνα του Α' τριμήνου του 2015, άτομα ηλικίας 16-74 ετών, τα ποσοστά που καταγράφηκαν για όσους χρησιμοποίησαν το διαδίκτυο το πρώτο τρίμηνο του 2015, παρουσιάζονται παρακάτω:¹⁶⁰

- ανάγνωση online ειδήσεων 85,4%, αναζήτηση πληροφοριών για προϊόντα και υπηρεσίες 80,4%,
- αποστολή ή λήψη ηλεκτρονικών μηνυμάτων 77,1%,
- συμμετοχή σε ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης (facebook, twitter κ.λπ.) 65,7%,¹⁶¹

¹⁵⁸ Στην Έρευνα Χρήσης ΤΠΕ από νοικοκυριά και άτομα του 2015, που διενεργήθηκε τηλεφωνικά, ερευνήθηκαν 4.667 νοικοκυριά, σε ολόκληρη την Ελλάδα, με προϋπόθεση την ύπαρξη ενός, τουλάχιστον, μέλους ηλικίας 16-74 ετών. Περισσότερες επεξηγηματικές πληροφορίες βλ. στο *Δελτίο Τύπου: Έρευνα χρήσης τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας από νοικοκυριά και άτομα 2015*, ΕΛ.ΣΤΑΤ., 11 Νοεμβρίου 2015. Οι ενσύρματες τεχνολογίες που χρησιμοποιήθηκαν περισσότερο για την πρόσβαση στο διαδίκτυο χωρίζονται στις ευρυζωνικές και στις τεχνολογίες μέσω κλήσης από συνήθη τηλεφωνική γραμμή ή γραμμή ISDN. Η ευρυζωνική πρόσβαση περιλαμβάνει ψηφιακές συνδρομητικές γραμμές (DSL) και χρησιμοποιεί τεχνολογία μεταφοράς δεδομένων σε υψηλές ταχύτητες. Ως ευρυζωνικές γραμμές ορίζονται αυτές που διαθέτουν χωρητικότητα υψηλότερη της ISDN, δηλαδή ίση ή υψηλότερη των 144 kbit/s. Δημοφιλείς συσκευές πρόσβασης του διαδικτύου στο σπίτι είναι οι σταθεροί και οι φορητοί υπολογιστές. Κινητή χρήση του διαδικτύου ορίζεται ως η χρήση του μακριά από το σπίτι ή την εργασία με φορητούς υπολογιστές ή συσκευές χειρός μέσω δικτύων κινητής τηλεφωνίας ή ασύρματης σύνδεσης. Οι υπηρεσίες υπολογιστικού νέφους παρέχουν διαδικτυακό χώρο για την αποθήκευση αρχείων για την ανταλλαγή ή την επεξεργασία των αρχείων. Η έρευνα για τη χρήση των ΤΠΕ από τα νοικοκυριά και τα άτομα συμπεριέλαβε τη χρήση υπηρεσιών υπολογιστικού νέφους για ιδιωτικούς σκοπούς. Η παραγγελία αγαθών και υπηρεσιών από άτομα αναφέρεται στους δώδεκα μήνες που προηγήθηκαν της έρευνας και περιλαμβάνει τις επιβεβαιωμένες κρατήσεις διαμονής ή ταξιδίων, τις χρηματοοικονομικές επενδύσεις, τις τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες, τα βιντεοπαιχνίδια ή το λογισμικό, καθώς και τις υπηρεσίες πληροφόρησης από το διαδίκτυο με άμεση αμοιβή.

¹⁵⁹ ΕΛ.ΣΤΑΤ., *Δελτίο Τύπου: Έρευνα χρήσης τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας από νοικοκυριά και άτομα 2015*, Αθήνα, ΕΛ.ΣΤΑΤ., 11 Νοεμβρίου 2015, σ. 1, <http://www.statistics.gr/documents/20181/51246a10-a5d9-44ae-9186-d17d55a496a0> (Ανάκτηση 27.5.2016).

¹⁶⁰ ΕΛ.ΣΤΑΤ., *Δελτίο Τύπου*, σσ. 5-6.

- αναζήτηση πληροφοριών υγείας (ασθένειες, διατροφή, κ.λπ.) 55,7%,
- ηλεκτρονικές εγκυκλοπαίδειες (wikis) 50,3%,
- θέματα εκπαίδευσης, επιμόρφωσης ή διαθεσιμότητας εκπαιδευτικών προγραμμάτων 47,7%,
- πραγματοποίηση κλήσεων ή βιντεοκλήσεων (Skype) 44,0%,
- «ανέβασμα» σε ιστοσελίδα κειμένου, φωτογραφιών, μουσικής, videos, λογισμικού κ.λπ. προκειμένου να τα μοιραστούμε με άλλους 34,8%,
- χρήση υπηρεσιών για ταξίδια 31,2%, αναζήτηση εργασίας 26,6%,
- «κατέβασμα» λογισμικού (εξαιρουμένου λογισμικού για παιχνίδια 22,2%,
- πραγματοποίηση τραπεζικών συναλλαγών 20,8%,
- αποστολή γνώμης για θέματα κοινωνικά ή πολιτικά σε ιστοσελίδες (π.χ. σε blogs, δίκτυα κοινωνικής δικτύωσης κ.λπ.) 16,3%,
- online διαβουλεύσεις ή ψηφοφορίες 7,7%,
- ιστοσελίδες επαγγελματικής δικτύωσης (πχ. LinkedIn, στο Xing κ.λπ.) 6,8%,
- πώληση αγαθών ή υπηρεσιών μέσω δημοπρασιών π.χ. μέσω e-Bay, 5,1%.

Μεταξύ 2010 και 2015 οι δραστηριότητες για τις οποίες καταγράφεται μεγάλη αύξηση είναι η πώληση αγαθών ή υπηρεσιών μέσω δημοπρασιών π.χ. μέσω e-Bay (+292,3%), η πραγματοποίηση κλήσεων ή βιντεοκλήσεων, με χρήση web κάμερας μέσω του διαδικτύου (Skype) (+104,7%) αλλά και η πραγματοποίηση τραπεζικών συναλλαγών (+62,5%), ενώ μείωση καταγράφεται για τη χρήση υπηρεσιών για ταξίδια και καταλύματα (μείωση 45,4%).

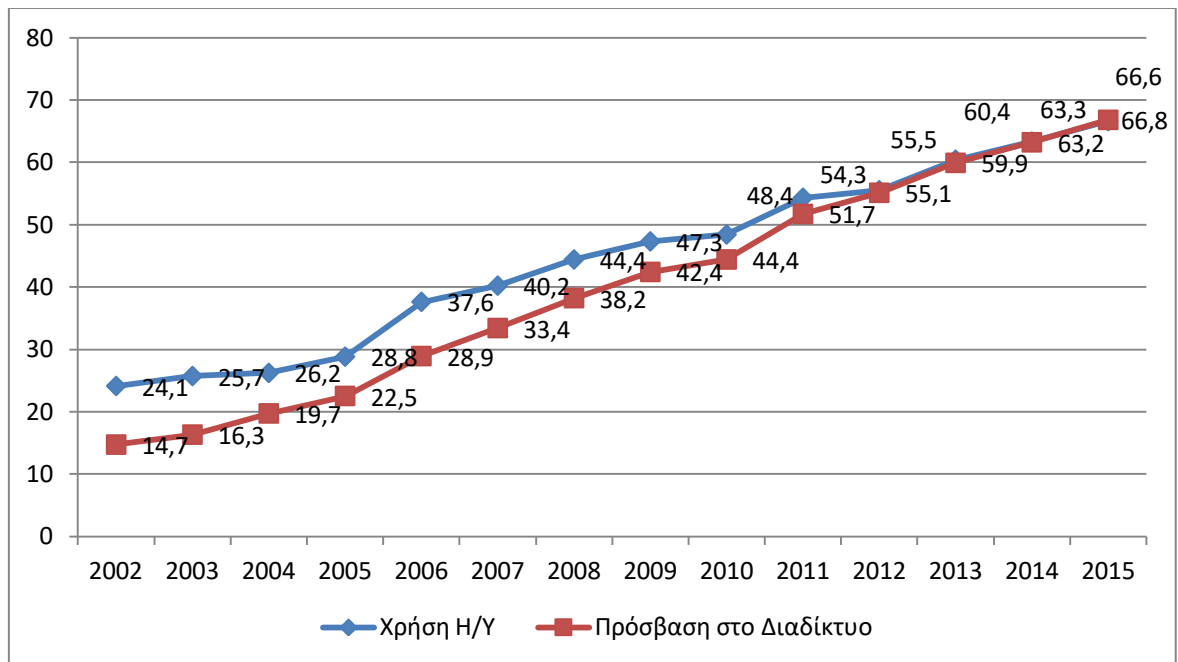
Διαχρονικά τα ποσοστά για τη χρήση Η/Υ και διαδικτύου απεικονίζονται στο γράφημα που ακολουθεί:

---

¹⁶¹ Όσον αφορά τη συχνότητα πρόσβασης τακτική χρήση (τουλάχιστον μία φορά την εβδομάδα) των μέσων κοινωνικής δικτύωσης πραγματοποιεί το 93,2% και μόλις το 6,8% λιγότερο από μια φορά την εβδομάδα.

Σχήμα 3:
Χρήση Η/Υ-Πρόσβαση στο διαδίκτυο 2002-2015

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., *Δελτίο Τύπου*, σ. 3.

Οι υπηρεσίες της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης περιλαμβάνουν κάθε συναλλαγή των πολιτών με δημόσιες υπηρεσίες μέσω του διαδικτύου, για προσωπική χρήση. Ειδικότερα, συναλλαγές αναφορικά με υποχρεώσεις των πολιτών (φορολογική δήλωση κ.λπ.), επίσημα έγγραφα (αστυνομική ταυτότητα, πιστοποιητικό γέννησης κ.λπ.), υπηρεσίες εκπαίδευσης (δημόσιες βιβλιοθήκες, πληροφόρηση και εγγραφή σε σχολεία ή ανώτατα και ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα), υπηρεσίες δημόσιας υγείας (προγραμματισμός ραντεβού, χορήγηση ιατρικών βεβαιώσεων, πιστοποιητικό νοσηλείας ή εξέτασης ασθενούς κ.λπ.).¹⁶²

¹⁶² ΕΛ.ΣΤΑΤ., *Δελτίο Τύπου*, σ. 7.

1.5 Πληροφοριακή παιδεία

Η πληροφόρηση των ατόμων δεν είναι διαθέσιμη μόνο από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς, όπως οι βιβλιοθήκες, αλλά και μέσω των ΜΜΕ¹⁶³ και του διαδικτύου. Ο αυξανόμενος όγκος των πληροφοριών δεν σημαίνει αυτομάτως και μεγαλύτερη πληροφόρηση των ατόμων, καθώς νέες προκλήσεις δημιουργούνται σχετικά με την εγκυρότητα και την αξιοπιστία τους. Η πληροφορημένη κοινωνία πολιτών δημιουργείται κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, με κύρια προϋπόθεση την ανάπτυξη δεξιοτήτων. Οι δεξιότητες αυτές δεν αφορούν μόνο την ικανοποιητική χρήση των νέων τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών στην προσωπική, επαγγελματική, ερευνητική και κοινωνική ζωή των ατόμων, αλλά μια ευρύτερη έννοια, αυτήν της πληροφοριακής παιδείας. Στην ελληνική βιβλιογραφία χρησιμοποιούνται οι όροι «πληροφοριακός γραμματισμός» και «πληροφοριακή παιδεία», όπου ο πληροφοριακός γραμματισμός περιγράφει τις δεξιότητες που απαιτούνται για τον εντοπισμό, την αξιολόγηση και τη χρήση της αναγκαίας πληροφορίας, ενώ ο όρος πληροφοριακή παιδεία χρησιμοποιείται ως μια ευρύτερη έννοια που αναφέρεται στη γενικότερη αντίληψη του ατόμου για την έννοια της πληροφορίας, τη χρήση της και τελικά την πληροφόρηση. Στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται η ευρύτερη έννοια της πληροφοριακής παιδείας.¹⁶⁴

Ένα άτομο με πληροφοριακή παιδεία¹⁶⁵ είναι ικανό να αναγνωρίζει την ανάγκη για πληροφόρηση και να προσδιορίζει την απαιτούμενη έκτασή της, να έχει πρόσβαση

---

¹⁶³ U. CARLSSON, S.-H. CULVER (επιμ.), *Media and Information Literacy and Intercultural Dialogue*, Γκέτεμποργκ, The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, Nordicom University of Gothenburg, 2013· C. WILSON, «Media and Information Literacy: Pedagogy and Possibilities», *Comunicar: Scientific Journal of Media Education* 39:20 (2012), σσ. 15-22· MONTANA OFFICE OF PUBLIC INSTRUCTION, *Montana Standards for Information Literacy/Library Media*, Denise Juneau, Superintendent, Montana Office of Public Instruction, Αύγουστος 2008.

¹⁶⁴ Αναλυτικότερα στοιχεία βλ. X. KANAKH, *Η πληροφοριακή παιδεία στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση: διερεύνηση των αντιλήψεων των φοιτητών*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών-Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων, Πολιτισμού, 2011, σσ. 3-6.

¹⁶⁵ B. FERGUSON, *Information Literacy: a Primer for Teachers, Librarians, and Other Informed People*, 2012, <http://bibliotech.us/pdfs/InfoLit.pdf> (Ανάκτηση 10.5.2015)· V. KIRINIĆ, *Information Literacy: Definitions, Standards and Assessment, Related Concepts*, University of Zagreb, Βαράζντιν, University of Zagreb, Faculty of Organization and Informatics, https://static.uni-graz.at/fileadmin/sowi-institute/Informationswissenschaft/Skripten/Information_literacy.pdf (Ανάκτηση 13.6.2016)· P. STURGES, A. GASTINGER, «Information Literacy as a Human Right», *Libri* 60 (Σεπτέμβριος 2010), σσ. 195-202· B. JOHNSTON, T. ANDERSON, *Information Literacy and Study Skills: an Overview of Research for LT Scotland*, Κέμπριτζ, Cambridge Training and Development Ltd, Ιούλιος 2005· E. COONAN, *A New Curriculum for Information Literacy: Transitional, Transferable, Transformational. Teaching Learning:*

σε αυτήν αποτελεσματικά και ικανοποιητικά, να αποτιμά τις πηγές της με κριτικό πνεύμα, να ενσωματώνει την επιλεγμένη πλέον πληροφόρηση στο γνωσιακό του υπόβαθρο και να την χρησιμοποιεί αποτελεσματικά για συγκεκριμένο σκοπό, να κατανοεί τα οικονομικά, νομικά και κοινωνικά θέματα όσον αφορά τη χρήση της και να έχει πρόσβαση και να την χρησιμοποιεί σύμφωνα με τον εκάστοτε κώδικα δεοντολογίας και το ισχύον νομικό πλαίσιο.¹⁶⁶

1.5.1 Ορισμοί πληροφοριακής παιδείας

Ο ορισμός της πληροφοριακής παιδείας έχει δοθεί από διάφορους φορείς και επιστήμονες, παρακάτω αναφέρονται ορισμένοι από τους πλέον αναγνωρισμένους. Ο Paul Zurkowski θεωρείται ο πρώτος που χρησιμοποίησε τον όρο σε μια αναφορά του προς την Εθνική Επιτροπή των ΗΠΑ για τις Βιβλιοθήκες και την Επιστήμη της Πληροφορίας (US National Commission on Libraries and Information Science) τον Νοέμβριο του 1974: «τα άτομα που έχουν εκπαιδευτεί στην εφαρμογή των πληροφοριακών πηγών στην εργασία τους μπορούν να ονομάζονται “information literate” [πληροφοριακά εγγράμματοι], καθώς έχουν μάθει τεχνικές και δεξιότητες για να χρησιμοποιούν τα διαφορετικά πληροφοριακά εργαλεία, αλλά και τις πρωτογενείς πηγές για να λύνουν τα προβλήματά τους».¹⁶⁷

Η American Library Association το 1989 ορίζει ότι «ένα άτομο, για να θεωρείται πληροφοριακά εγγράμματο, πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίζει πότε η

Perceptions of Information Literacy, Arcadia Project, Cambridge University Library, Ιούλιος 2011, <http://arcadiaproject.lib.cam.ac.uk/index.php> (Ανάκτηση 10.5.2015). R. A. PAGELL, R. MUNOO, «Information Literacy for the Information Literate: a Model and Case Study From the Wuhan UNESCO Training the Trainers in Information Literacy Program», *The International Information & Library Review* 42 (2010), σσ. 84-90.

¹⁶⁶ Περισσότερες πληροφορίες βλ. ACRL, *Πρότυπα δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας στην ανώτατη εκπαίδευση*, 18 Ιανουαρίου 2000, <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org/acrl/files/content/standards/infolit.PDF> (Ανάκτηση 10.4.2015). Τα πρότυπα αυτά των δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας στην ανώτατη εκπαίδευση αναλύθηκαν περισσότερο από το ANZIIL, βλ. σχετικά A. BUNDY (επιμ.), *Australian and New Zealand Information Literacy Framework: Principles, Standards and Practice*, Australian and New Zealand Institute for Information Literacy (ANZIIL), Αδελαΐδα 2004, <http://www.caul.edu.au/content/upload/files/info-literacy/InfoLiteracyFramework.pdf> (Ανάκτηση 5.10.2014). CAUL, *Information Literacy Standards*, Καμπέρα, Council of Australian University Librarians (CAUL), 2001, <http://www.caul.edu.au/content/upload/files/caul-doc/InfoLitStandards2001.doc> (Ανάκτηση 25.4.2016).

¹⁶⁷ P. ZURKOWSKI, *The Information Service Environment Relationship and Priorities. U.S. National Commission on Libraries and Information Science*, Ουάσινγκτον, Government Printing Office, 1974, σ. 6.

πληροφορία είναι χρήσιμη και ταυτόχρονα να έχει την ικανότητα να αξιολογήσει και χρησιμοποιήσει την πληροφορία αποτελεσματικά». ¹⁶⁸

Το 1992 η Doyle ορίζει την πληροφοριακή παιδεία ως «την ικανότητα πρόσβασης, αξιολόγησης και χρήσης των πληροφοριών που προέρχονται από πλήθος πηγών». ¹⁶⁹ Κύρια χαρακτηριστικά του ατόμου είναι η αναγνώριση ότι η σωστή πληροφόρηση αποτελεί τη βάση ορθής λήψης αποφάσεων, η αναγνώριση της ανάγκης για πληροφόρηση, η διατύπωση ερωτημάτων με βάση τις πληροφοριακές ανάγκες του, η αναγνώριση των πιθανών πηγών πληροφόρησης, η ανάπτυξη επιτυχών στρατηγικών έρευνας, η προσπέλαση πηγών πληροφόρησης (π.χ. με χρήση Η/Υ και άλλων τεχνολογιών), η αξιολόγηση της πληροφόρησης, η ικανότητα για την οργάνωση της πληροφόρησης για χρήση, η ενσωμάτωση της νέας πληροφόρησης σε ήδη υπάρχουσα, και η χρησιμοποίηση της πληροφόρησης με κριτική σκέψη για την επίλυση προβλημάτων.

Σύμφωνα με το αυστραλιανό και νεοζηλανδέζικο πλαίσιο για την πληροφοριακή παιδεία, η έννοια είναι και ευρύτερη από την ευχέρεια στη χρήση της τεχνολογίας της πληροφορίας και των επικοινωνιών. Ως πληροφοριακή παιδεία ορίζεται «η ικανότητα του ατόμου να εντοπίζει, αξιολογεί και να χρησιμοποιεί τις πληροφορίες που χρειάζεται έτσι ώστε να καταστεί πληροφοριακά αυτόνομο και δια βίου εκπαιδευόμενο». ¹⁷⁰

Το Συμβούλιο των βιβλιοθηκονόμων των πανεπιστημιακών βιβλιοθηκών της Αυστραλίας (Council of Australian University Librarians-CAUL) ορίζει ότι «η πληροφοριακή παιδεία είναι η κατανόηση αλλά και ένα σύνολο ικανοτήτων που επιτρέπει στα άτομα να αναγνωρίζουν τότε η πληροφορία είναι χρήσιμη και έχει τη

---

¹⁶⁸ ALA, *Presidential Committee on Information Literacy: Final Report*, Σικάγο, American Library Association, 1989, <http://www.ala.org/nili/ilit1st.html> (Ανάκτηση 10.5.2015). ALA, *A Progress Report on Information Literacy: an Update on the American Library Association Presidential Committee on Information Literacy: Final Report*, Σικάγο, American Library Association, 1998, <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/informationliteracycompetency.cfm#ildef> (Ανάκτηση 10.5.2015).

¹⁶⁹ C. BRUCE, «Information Literacy as a Catalyst for Educational Change: a Background Paper», στο P. A. DANAHER (επιμ.), *Proceedings 3rd International Lifelong Learning Conference «Lifelong Learning: Whose Responsibility and What is your Contribution?»*, Yeppoon, Κουίνσλαντ, 13-16 Ιουνίου 2004, σσ. 8-19, http://eprints.qut.edu.au/4977/1/4977_1.pdf (Ανάκτηση 18.7.2016). C. DOYLE, *Outcome Measure for Information Literacy within the National Educational Goals of 1990. Final Report to the National Forum on Information Literacy*, Φλάγκσταφ, Αριζόνα, NFIL, 1992.

¹⁷⁰ A. BUNDY, *Australian and New Zealand, ό.π.*

δυνατότητα να τοποθετηθεί, αξιολογεί και χρησιμοποιεί αποτελεσματικά την πληροφορία που χρειάζεται».¹⁷¹

Το Ινστιτούτο των Επαγγελματιών των Βιβλιοθηκών και της Πληροφόρησης (Chartered Institute of Library and Information Professionals-CILIP)¹⁷² αναφέρει ότι «πληροφοριακή παιδεία είναι όταν το άτομο αναγνωρίζει πότε και γιατί χρειάζεται την πληροφορία, που να τη βρει και πως να την αξιολογήσει, χρησιμοποιήσει και επικοινωνήσει με ηθικό τρόπο».

Το κείμενο της Διεθνούς Ομοσπονδίας Ενώσεων Βιβλιοθηκονόμων και Ιδρυμάτων (International Federation of Library Associations and Institutions-IFLA)¹⁷³ αναφέρει ότι «ο όρος πληροφοριακή παιδεία χρησιμοποιείται ευρύτατα στον αγγλόφωνο κόσμο για να κατονομάσει την πληροφοριακή επάρκεια, που υπονοεί την ικανότητα να αναγνωρίζει κάποιος πότε είναι απαραίτητη η πληροφορία, και την ικανότητα και τη δεξιότητα να εντοπίζει, να αξιολογεί και να χρησιμοποιεί την πληροφορία αποτελεσματικά.¹⁷⁴ Συνώνυμα του όρου αυτού είναι πληροφοριακές δεξιότητες, βιβλιογραφική εκπαίδευση, εκπαίδευση χρηστών, πληροφοριακή επάρκεια».

Στη συνάντηση ειδικών στην Πράγα το 2003 αναλύθηκε το θέμα της πληροφοριακής παιδείας σε παγκόσμιο επίπεδο και προέκυψε η ανάγκη της διακήρυξης της Πράγας.¹⁷⁵ Η διακήρυξη της Πράγας αναφέρει ότι «η δημιουργία της Κοινωνίας της Πληροφορίας είναι το κλειδί για κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική

¹⁷¹ Council of Australian University Librarians (CAUL), <http://www.caul.edu.au/> (Ανάκτηση 13.5.2013).

¹⁷² <http://www.cilip.org.uk/get-involved/advocacy/information-literacy/Pages/definition.aspx> (Ανάκτηση 13.5.2013).

¹⁷³ J. LAU, *Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning*, Χάγη, IFLA, 2006, σ. 49, <http://archive.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf> (Ανάκτηση 13.5.2013). J. LAU, *Κατευθυντήριες οδηγίες για την πληροφοριακή παιδεία στη δια βίου μάθηση* (μτφρ. C. S. Zarvala), IFLA, 2006, σ. 49, <http://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/ifla-guidelines-el.pdf> (Ανάκτηση 13.5.2013).

¹⁷⁴ Στα ισπανικά, ο όρος της πληροφοριακής παιδείας υπονοεί τις βασικές σχολικές δεξιότητες της ανάγνωσης και της γραφής. Γραμματισμός/παιδεία είναι ο όρος που χρησιμοποιείται από τα Υπουργεία Παιδείας για τη βασική διδασκαλία ανάγνωσης και γραφής και όχι απαραίτητα για να μαθαίνεις πώς να μαθαίνεις. Για αυτόν τον λόγο ο προτιμώμενος όρος είναι ανάπτυξη πληροφοριακής επάρκειας, τουλάχιστον στα ισπανικά.

¹⁷⁵ UNESCO, «The Prague Declaration “Towards an information literate society”», στο *Information Literacy Meeting of Experts*, US National Commission on Library and Information Science-National Forum on Information Literacy-UNESCO, Πράγα, 20-23 Σεπτεμβρίου 2003. P. C. CANDY, «Lifelong Learning and Information Literacy», White Paper prepared for UNESCO, the U.S. National Commission on Libraries and Information Science, and the National Forum on Information Literacy, for Use at the Information Literacy Meeting of Experts, Πράγα, Ιούλιος 2002, σσ. 1-16.

ανάπτυξη των κρατών και των κοινοτήτων, των οργανισμών και των ατόμων τον 21ο αιώνα. Μια από τις βασικές αρχές που εμπεριέχει σχετικά με την πληροφοριακή παιδεία είναι ότι η γνώση των πληροφοριακών ενδιαφερόντων και αναγκών του ατόμου, η ικανότητα να αναγνωρίζει, εντοπίζει, αξιολογεί, οργανώνει την πληροφορία αλλά και αποτελεσματικά να δημιουργεί, χρησιμοποιεί και μεταδίδει την πληροφορία για την επίλυση προβλημάτων, αποτελεί βασική προϋπόθεση για τη συμμετοχή στην ΚτΠ και τη δια βίου μάθηση».

Η UNESCO υιοθετεί τον ακόλουθο ορισμό:¹⁷⁶ «η πληροφοριακή παιδεία είναι ένα βασικό ανθρώπινο δικαίωμα στον ψηφιακό κόσμο, καθώς ενδυναμώνει τα άτομα σε όλους τους τομείς της ζωής, να αναζητήσουν, αξιολογήσουν, χρησιμοποιήσουν και δημιουργήσουν αποτελεσματική πληροφορία, ώστε να επιτύχουν τους προσωπικούς, κοινωνικούς, επαγγελματικούς και εκπαιδευτικούς στόχους τους».

Σε εθνικό επίπεδο έχουν πραγματοποιηθεί προσπάθειες απόδοσης και καθορισμού προτύπων πληροφοριακής παιδείας από διάφορες χώρες όπως η Δανία, η Σουηδία και η Νορβηγία, η Κίνα και η Ιαπωνία, η Νότια Αφρική, το Ηνωμένο Βασίλειο, κ.λπ.

1.5.2 Η πληροφοριακή παιδεία και οι βιβλιοθήκες

Η αναγνώριση σε παγκόσμιο επίπεδο της σημαντικότητας της πληροφοριακής παιδείας αποτελεί πρόκληση και για τις βιβλιοθήκες αναφορικά με τον εκπαιδευτικό τους ρόλο με έμφαση στη διαχείριση πληροφοριών μέσω της ανάπτυξης δεξιοτήτων και της δια βίου μάθησης.¹⁷⁷ Η ορθή ανάκτηση, αξιολόγηση και αξιοποίηση των

---

¹⁷⁶ Περισσότερες πληροφορίες στον δικτυακό τόπο της UNESCO, *UNESCO Information For All Programme (IFAP)*, <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/intergovernmental-programmes/information-for-all-programme-ifap/> (Ανάκτηση 19.7.2013). UNESCO, *UNESCO Information for All Programme (IFAP): Report 2008-2013*, UNESCO, 2014, <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002308/230847E.pdf> (Ανάκτηση 19.7.2016).

¹⁷⁷ F. W. HORTON, Jr., *Overview of Information Literacy Resources Worldwide*, Παρίσι, UNESCO, 2013, http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/news/overview_info_lit_resources.pdf (Ανάκτηση 10.4.2016). S. HENNESSEY, *Information Literacy: Finding Information*, College Sector Committee, Απρίλιος 2009. J. SINGH, D. BEGUM, «Education, Information Literacy and Lifelong Learning: Three Pillars of Nation Building in the Emerging Knowledge Society», *Bangladesh Journal of Library and Information Science* 2:1 (Ιούλιος 2012), σσ. 48-56. N. GRAHAM, J. SECKER, *Librarians, Information Literacy and Open Educational Resources: Report of a Survey*, CILIP Information Literacy Group, UNESCO, Απρίλιος 2012. C. INSKIP, *Are Librarians Delivering Good Practice in Information Literacy for Postgraduates in UK Higher Education?* SCOUNL/ Research Information Network, 2013, <http://rilads.files.wordpress.com/2013/07/inskipumbrellapresentation.pdf> (Ανάκτηση 15.4.2016). M. WOOLISCROFT, *From Library User Education to Information Literacy: Some Issues Arising in this*

πληροφοριών από τους χρήστες των βιβλιοθηκών αποτελεί μια επιπλέον πρόκληση, όπου η συνεργασία των βιβλιοθηκονόμων και των παιδαγωγών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα ενός προγράμματος πληροφοριακής παιδείας.

Η πληροφοριακή παιδεία αποτελεί βασικό συστατικό της εκπαιδευτικής διαδικασίας, τόσο στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση¹⁷⁸ όσο και στην τριτοβάθμια,¹⁷⁹ όπου οι χρήστες εκπαιδεύονται στην κριτική αξιολόγηση των πληροφοριών με την παροχή ενός συνόλου γνώσεων και δεξιοτήτων. Ο σχεδιασμός, η οργάνωση και η διεξαγωγή του προγράμματος πρέπει να είναι απόλυτα εναρμονισμένο με τους ιδιαίτερους στόχους του εκάστοτε φορέα.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, όπου έχουν διεξαχθεί ποικίλες μελέτες κυρίως για το μοντέλο βάσει του οποίου θα στήνονται τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας που παρέχονται στους φοιτητές. Η παροχή αυτών των προγραμμάτων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, σύμφωνα με διάφορους ερευνητές, μειώνει το ποσοστό άγχους καθώς εξοικειώνονται στις διάφορες πηγές αλλά και στο ηλεκτρονικό περιβάλλον, αναπτύσσει το επίπεδο σκέψης και την απόκτηση δεξιοτήτων σε ένα επιστημονικό πεδίο και σε ένα τρίτο επίπεδο οι εκπαιδευόμενοι αποκτούν δεξιότητες διασύνδεσης των διαφορετικών επιστημών.¹⁸⁰

Σύμφωνα με τον A. Bundy, υπάρχουν τέσσερις διαφορετικοί τρόποι με αυξανόμενα ποσοστά εξειδίκευσης (sophistication):¹⁸¹ α) μάθημα εκτός εκπαιδευτικού

Evolutionary Process, paper prepared for COMLA Workshop, Gabarone, Botswana, Ιούλιος 1997· S. Y. BANSODE, S. PEREIRA, «Library Literacy of the Post Graduate Students of College of Fisheries, Ratnagiri», *Asia Pacific Journal of Library and Information Science* 2:2 (Ιούλ.-Δεκ. 2012), σσ. 11-23.

¹⁷⁸ C. HOLM, κ.ά., *Information Literacy in the Upper Secondary School: a Discussion Paper*, Κοπεγχάγη, Danish School of Education, Aarhus University, 2010· M. ASSELIN, J. L. BRANCH, D. OBERG (επιμ.), *Achieving Information Literacy: Standards for School Library Programs in Canada*, Οττάβα Canadian Association for School Libraries, 2003.

¹⁷⁹ S. COLD, E. URTON, *Empowered Students: Enhancing EE with Information Literacy*, Kansas State University Libraries, <http://www.kacee.org/files/Enhancing%20EE%20with%20Information%20Literacy%20-%20Stephanie%20Cold.pdf> (Ανάκτηση 10.5.2016)· ALA, *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*, Σικάγο, American Library Association, 2000· S. MARKLESS, «A New Conception of Information Literacy For the Digital Learning Environment in Higher Education», *Nordic Journal of Information Literacy in Higher Education* 1:1 (2009), σσ. 25-40.

¹⁸⁰ K. ΜΠΑΛΤΑ, «Θεωρίες μάθησης και διδασκαλίας, εκπαιδευτική στρατηγική και εκπαιδευτικός σχεδιασμός προγραμμάτων Πληροφοριακής Παιδείας: η περίπτωση του προγράμματος της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας», στο *1ο Επιστημονικό Συμπόσιο «Πληροφοριακή παιδεία και Ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση»*, 11-12 Δεκεμβρίου 2008, Βόλος, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, 2008, σ. 8, http://ilsym.lib.uth.gr/files/Balta_ft.pdf (Ανάκτηση 15.4.2016).

¹⁸¹ A. BUNDY, *Australian and New Zealand*, ό.π.

προγράμματος με εξατομικευμένο υλικό και διδακτικές μεθόδους, β) μάθημα εκτός εκπαιδευτικού προγράμματος με εξατομικευμένο υλικό και διδακτικές μεθόδους που θα συμπληρώνουν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, γ) αυτόνομο μάθημα εντός του εκπαιδευτικού προγράμματος που θα διδάσκεται με εξατομικευμένο υλικό και διδακτικές μεθόδους που θα στηρίζουν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα γενικά, και δ) μέρος του κάθε μαθήματος στο οποίο οι φοιτητές θα έχουν συνεχή αλληλεπίδραση με την πληροφορία.

Τα πιο γνωστά μοντέλα πληροφοριακής παιδείας προέρχονται από τις ΗΠΑ, την Αυστραλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Υπάρχουν και κάποια γνωστά μοντέλα ερευνητών, όπως και μοντέλα που έχουν αναπτυχθεί για τις ανάγκες συγκεκριμένων ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης.¹⁸²

---

¹⁸² Βιβλιογραφία για τα πλέον γνωστά μοντέλα πληροφοριακής παιδείας: AASL-AECT, *American Association of School Librarians & Association for Educational Communications and Technology Information Literacy standards for student learning standards and indicators*, AASL-AECT, 1998. Πρόκειται για ένα μοντέλο που απευθύνεται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και αποτελείται από εννέα πρότυπα τα οποία είναι οργανωμένα σε τρεις ενότητες που αφορούν γενικές δεξιότητες πληροφοριακής παιδείας, ανεξάρτητη μάθηση και κοινωνική ευθύνη.

ACRL, *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*, Σικάγο, ACRL-ALA, 2000. Το πιο γνωστό μοντέλο πληροφοριακής παιδείας για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, που περιλαμβάνει πέντε πρότυπα δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας για την ανώτατη εκπαίδευση (γνώση, πρόσβαση, αξιολόγηση, χρήση, ηθικά/νομικά ζητήματα).

A. BUNDY (επιμ.) *Australian and New Zealand Information Literacy Framework: Principles, Standards and Practice*, Αδελαΐδα, ANZIIL, 2004. Το μοντέλο αυτό βασίστηκε και επεκτείνει το μοντέλο της ACRL, ώστε να υποστηρίξει την εκπαίδευση πληροφοριακής παιδείας σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Περιλαμβάνει 6 πρότυπα δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας: Γνώση, Πρόσβαση, Αξιολόγηση, Διαχείριση, Χρήση, Ηθικά/Νομικά Ζητήματα.

J. LAU, *International Guidelines on Information Literacy*, IFLA, 2004, και J. LAU, *Guidelines on Information Literacy For Lifelong Learning: Final Draft*, Μπόκα Ντελ Ρίο, Μεξικό, IFLA, 2006. Το πρότυπο της IFLA βασίστηκε στη διεθνή εμπειρία και σε άλλα προγενέστερα μοντέλα πληροφοριακής παιδείας και συγκεκριμένα στα AASL, ACRL, SCONUL, ANZIIL. Το πρότυπο αυτό οργανώνει τις δεξιότητες της πληροφοριακής παιδείας σε τρεις ενότητες (πρόσβαση, αξιολόγηση, χρήση της πληροφορίας).

SCONUL Advisory Committee on Information Literacy, *Information Skills in Higher Education*, Λονδίνο, SCONUL, 1999, και SCONUL Working Group on Information Literacy, *The SCONUL Seven Pillars of Information Literacy: Core Model for Higher Education*, Λονδίνο, SCONUL Working Group on Information Literacy, 2011. Δημοσιεύτηκε το 1999 και το 2011 αναθεωρήθηκε, λόγω των εξελίξεων στην πληροφοριακή παιδεία και στις αναθεωρήσεις εννοιών. Το γενικό μοντέλο αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία αναπτύσσονται εξειδικευμένα μοντέλα για ειδικές κατηγορίες εκπαιδευομένων.

Για περισσότερα μοντέλα πληροφοριακής παιδείας στη σελίδα του ILSEAB υπάρχει μια εκτενής βιβλιογραφία σχετική με το θέμα. Περισσότερες Πληροφορίες βλ. ILSEAB, *Προτεινόμενη βιβλιογραφία προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας: μοντέλα πληροφοριακής παιδείας*, ILSEAB, http://ilseab.lib.uth.gr/portal/images/documents/bibliography_1.pdf (Ανάκτηση 19.7.2016).

Η C. C. Kuhlthau πρότεινε το 1985 το μοντέλο ISP (Information Seeking Model), το οποίο είχε έκτοτε μεγάλη επίδραση στα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας.¹⁸³ Σύμφωνα με το μοντέλο της C. C. Kuhlthau υπάρχουν έξι στάδια για την αναζήτηση των πληροφοριών τα οποία ορίζουν και τους εκπαιδευτικούς στόχους: έναρξη αποστολής, επιλογή θέματος, εξερεύνηση αρχικής εστίασης θέματος, τελική διαμόρφωση θέματος, συλλογή πληροφοριών, τερματισμός της αναζήτησης.

Ένα άλλο γνωστό μοντέλο σχεδιασμού είναι το «Έξι Μεγάλες Δεξιότητες» των Michael Eisenberg και Bob Berkowitz (1990), σύμφωνα με το οποίο η μάθηση πραγματοποιείται σε έξι στάδια που το καθένα διαθέτει δύο δείκτες για τον προσδιορισμό του μαθησιακού στόχου που θα εκπληρωθεί.¹⁸⁴ Τα έξι στάδιά του με τους δείκτες τους τα οποία προσδιορίζουν και τους εκπαιδευτικούς στόχους είναι:

- ο προσδιορισμός της εργασίας (προσδιορισμός του πληροφοριακού προβλήματος και αναγνώριση της πληροφόρησης που απαιτείται),
- στρατηγικές αναζήτησης των πληροφοριών (προσδιορισμός των πιθανών πηγών που θα χρησιμοποιηθούν, επιλογή των καταλληλότερων εξ αυτών),
- εντοπισμός και πρόσβαση (εντοπισμός πηγών, εντοπισμός πληροφοριών στις πηγές),
- χρήση των πληροφοριών (εμπλοκή, εξαγωγή της σχετικής πληροφορίας),
- σύνθεση (οργάνωση πληροφοριών από διάφορες πηγές, παρουσίαση πληροφοριών),
- και αξιολόγηση (προϊόντος και διαδικασίας).

Στο «Σχεσιακό μοντέλο» (Relational Model) της Christine Bruce¹⁸⁵ η πληροφοριακή παιδεία είναι «η κατανόηση ενός συνόλου διαφορετικών τρόπων χρήσης της πληροφορίας, που χωρίζεται σε επτά διαφορετικές κατηγορίες». Πιο συγκεκριμένα, η κατανόηση της τεχνολογίας της πληροφορίας για την αναζήτηση πληροφοριών και την επικοινωνία, η κατανόηση των πηγών πληροφόρησης για την αναζήτηση της πληροφορίας, η κατανόηση της διαδικασίας της πληροφορίας, των

¹⁸³ C. C. KUHALTHAU, «A Process Approach to Library Skills Instruction», *School Library Media Quarterly* 13 (1985), σσ. 35-40· C. C. KUHALTHAU, *Seeking Meaning: a Process Approach to Library and Information Services*, Westport, Κονέκτικατ, Libraries Unlimited, 2004.

¹⁸⁴ M. B. EISENBERG, R. E. BERKOWITZ, *Information Problem-solving: the Big Six Skills Approach to Library & Information Skills Instruction*, Norwood, Νιου Τζέρσι, Ablex Publishing Corporation, 1990.

¹⁸⁵ C. BRUCE, *The Seven Faces of Information Literacy*, Adelaide, Αυστραλία, Auslib Press, 1997· C. BRUCE, *Seven Faces of Information Literacy: Towards Inviting Students Into New Experiences*, Faculty of Information Technology, QUT, 2003.

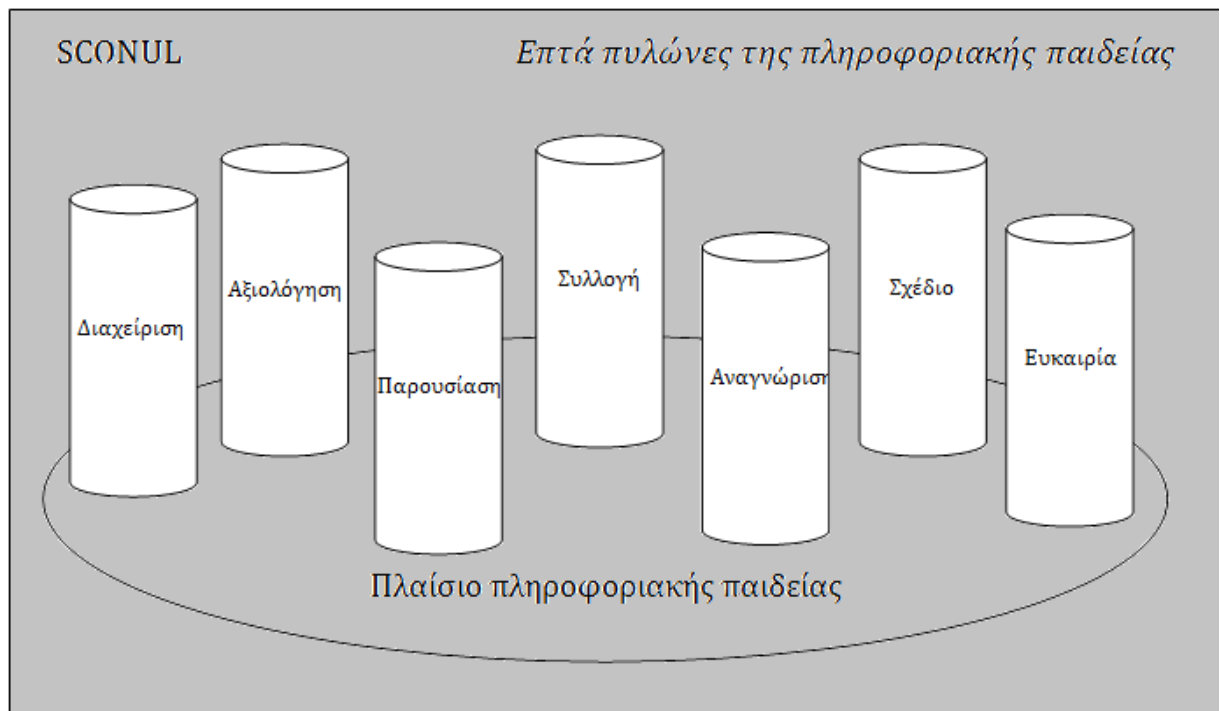
στρατηγικών που εφαρμόζονται από τους χρήστες για τη λύση προβλημάτων και τη λήψη αποφάσεων, η κατανόηση του ελέγχου της πληροφορίας, η κατανόηση της δημιουργίας γνώσης με σκοπό τη δημιουργία προσωπικής γνωσιακής βάσης, η κατανόηση της επέκτασης της πληροφορίας για τη δημιουργία νέας γνώσης από τον συνδυασμό της υπάρχουσας αλλά και των προσωπικών εμπειριών, και τέλος η κατανόηση της σοφίας για τη χρήση της πληροφορίας με συνετό τρόπο προς όφελος άλλων. Ουσιαστικά το μοντέλο αυτό αναφέρεται στην κατανόηση ενός συνόλου διαφορετικών τρόπων χρήσης της πληροφορίας, όπου κάποιος μπορεί να καταστεί πληροφοριακά εγγράμματος με την κατανόηση των επτά αυτών κατηγοριών/τρόπων χρήσης της.

Η Ένωση Society of College, National and University Libraries (SCONUL)¹⁸⁶ ανέπτυξε το μοντέλο των «Επτά πυλώνων της πληροφοριακής παιδείας». Στην τελευταία έκδοση αναφέρεται ότι η πληροφοριακή παιδεία δεν είναι μια γραμμική διαδικασία, παρότι τα άτομα μπορούν να ακολουθήσουν διαφορετικές μεθόδους για να γίνουν πληροφοριακά εγγράμματοι.

---

¹⁸⁶ SCONUL, *Information Skills in Higher Education: A SCONUL Position Paper*, Λονδίνο, SCONUL-Advisory Committee on Information Literacy, 1999, http://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/Seven_pillars2.pdf (Ανάκτηση 10.5.2014). SCONUL, *The SCONUL Seven Pillars of Information Literacy: Core Model for Higher Education*, Λονδίνο, SCONUL Working Group on Information Literacy, 2011, <http://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/coremodel.pdf> (Ανάκτηση 10.5.2014).

Σχήμα 4:

Επτά πυλώνες της πληροφοριακής παιδείας-SCONUL

Πηγή: Society of College, National and University Libraries

Τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας, σύμφωνα με το μοντέλο SCONUL, θα πρέπει να αποτελούνται από επτά πυλώνες δράσεων:

- την ικανότητα του ατόμου αναγνώρισης της ανάγκης για πληροφόρηση,
- την ικανότητα διάκρισης των τρόπων αντιμετώπισης του κενού της πληροφόρησης,
- την ικανότητα δημιουργίας στρατηγικών για τον εντοπισμό των πληροφοριών,
- την ικανότητα εντοπισμού και πρόσβασης στις πληροφορίες,
- την ικανότητα σύγκρισης και αξιολόγησης πληροφοριών από διαφορετικές πηγές,
- την ικανότητα οργάνωσης, εφαρμογής και μετάδοσης των πληροφοριών με κατάλληλο τρόπο,
- και την ικανότητα σύνθεσης και αξιοποίησης των υπάρχουσών πληροφοριών με στόχο τη δημιουργία νέας γνώσης.

Τα πρότυπα δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας στην ανώτατη εκπαίδευση παρέχουν ένα πλαίσιο για την αξιολόγηση των φοιτητών που έχουν λάβει

πληροφοριακή παιδεία. Οι δεξιότητες που παρουσιάζονται στα πρότυπα της ACRL επισημαίνουν συγκεκριμένους δείκτες που ορίζουν έναν φοιτητή ως πληροφοριακά εγγράμματο. Στις δεξιότητες αυτές υπάρχουν πέντε πρότυπα και είκοσι δύο δείκτες αποδοτικότητας. Πιο συγκεκριμένα τα πρότυπα αυτά:¹⁸⁷

- Πρότυπο Ένα: Ο φοιτητής με πληροφοριακή παιδεία καθορίζει τη φύση και έκταση της πληροφόρησης που χρειάζεται. Δείκτες αποδοτικότητας: 1. ορίζει και εκφράζει την ανάγκη για πληροφόρηση, 2. προσδιορίζει μια ποικιλία τύπων και μορφών δυνητικών πηγών για πληροφόρηση, 3. εξετάζει το κόστος και τα οφέλη από την απόκτηση της πληροφόρησης που χρειάζεται, 4. αποτιμά ξανά τη φύση και την έκταση της ανάγκης πληροφόρησης.
- Πρότυπο Δύο: Ο φοιτητής με πληροφοριακή παιδεία αξιολογεί την απαιτούμενη πληροφόρηση αποτελεσματικά και ικανοποιητικά. Δείκτες αποδοτικότητας: 1. επιλέγει τις πιο κατάλληλες ερευνητικές μεθόδους ή συστήματα ανάκτησης πληροφόρησης για αξιολόγηση της απαιτούμενης πληροφορίας, 2. κατασκευάζει και υλοποιεί στρατηγικές έρευνας σχεδιασμένες αποτελεσματικά, 3. ανακτά πληροφόρηση online ή προσωπικά χρησιμοποιώντας μια ποικιλία μεθόδων, 4. βελτιώνει τη στρατηγική έρευνας, αν κρίνεται αναγκαίο, 5. εξάγει, καταγράφει και διαχειρίζεται την πληροφόρηση και τις πηγές της.
- Πρότυπο Τρία: Ο φοιτητής με πληροφοριακή παιδεία αποτιμά την πληροφόρηση και τις πηγές της με κριτική σκέψη και ενσωματώνει επιλεγμένη πληροφόρηση στη δική του/της γνωστική βάση και σύστημα αξιών. Δείκτες αποδοτικότητας: 1. σχηματίζει περίληψη των κυριοτέρων ιδεών που πρέπει να εξαχθούν από την πληροφόρηση που συγκεντρώνεται, 2. διατυπώνει και εφαρμόζει αρχικά κριτήρια για την αποτίμηση της πληροφόρησης και των πηγών της, 3. συνθέτει τις κύριες ιδέες για να δομήσει νέες έννοιες, 4. συγκρίνει νέα με προγενέστερη γνώση για να καθορίσει την προστιθέμενη αξία, αντιφάσεις, ή άλλα μοναδικά χαρακτηριστικά της πληροφόρησης, 5. καθορίζει αν η νέα γνώση έχει επίδραση στο σύστημα αξιών του ατόμου και κάνει βήματα για να συμφιλιώσει τις διαφορές, 6. καθιστά έγκυρη την κατανόηση και

---

¹⁸⁷ ACRL, *Πρότυπα δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας στην ανώτατη εκπαίδευση*, 18 Ιανουαρίου 2000, <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org/acrl/files/content/standards/infolit.PDF> (Ανάκτηση 10.4.2015).

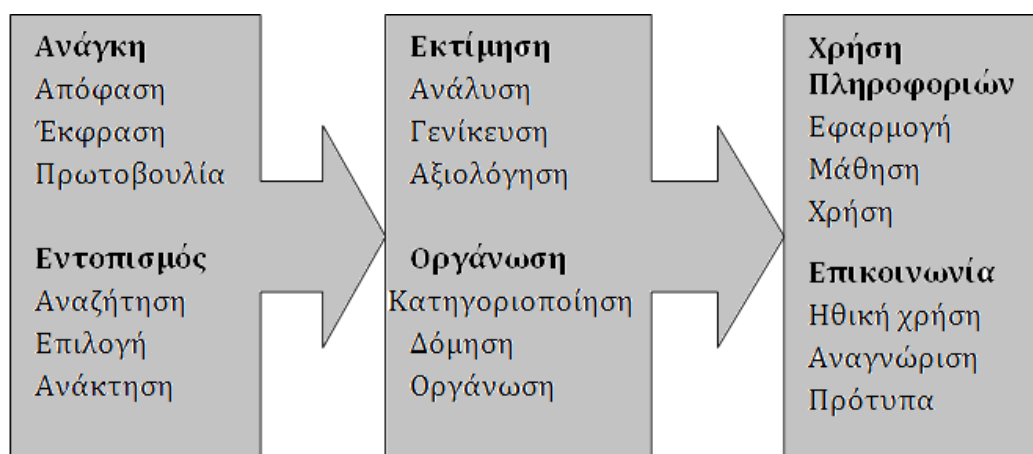
ερμηνεία της πληροφόρησης μέσω συνομιλίας με άλλους ανθρώπους, ειδικούς σε θεματικές ενότητες και/ή πρακτικούς, 7. καθορίζει αν πρέπει να αναθεωρηθεί το αρχικό ζήτημα.

- Πρότυπο Τέσσερα: Ο φοιτητής με πληροφοριακή παιδεία, ατομικά ή ως μέλος μιας ομάδας, χρησιμοποιεί την πληροφόρηση αποτελεσματικά για να επιτελέσει ένα συγκεκριμένο σκοπό. Δείκτες αποδοτικότητας: 1. εφαρμόζει νέα και προγενέστερη πληροφόρηση στο σχεδιασμό και δημιουργία ενός ιδιαίτερου προϊόντος ή αποδοτικότητας, 2. επανεξετάζει την πορεία εξέλιξης για το προϊόν ή την αποδοτικότητα, 3. μεταδίδει το προϊόν ή την αποδοτικότητα ικανοποιητικά σε άλλους.
- Πρότυπο Πέντε: Ο φοιτητής με πληροφοριακή παιδεία κατανοεί πολλά από τα οικονομικά, νομικά και κοινωνικά θέματα που περιβάλλουν τη χρήση της πληροφόρησης και έχει πρόσβαση στην πληροφόρηση ηθικά και νόμιμα. Δείκτες αποδοτικότητας: 1. κατανοεί πολλά από τα ηθικά, νομικά και κοινωνικοοικονομικά θέματα που περιβάλλουν την πληροφόρηση και την τεχνολογία της πληροφόρησης, 2. ακολουθεί νόμους, κανονισμούς, πολιτικές του ινστιτούτου και την εθιμοτυπία που σχετίζεται με την πρόσβαση και χρήση των πληροφοριακών πόρων, 3. κάνει αναφορά στις πηγές πληροφόρησης που χρησιμοποίησε, κατά τη μετάδοση του προϊόντος ή αποδοτικότητας.

Η IFLA, στη συνέχεια, κάνει μια πρόταση για πρότυπα πληροφοριακής παιδείας για τη διεθνή βιβλιοθηκονομική κοινότητα, τα οποία μπορούν να υιοθετηθούν είτε αυτούσια είτε να προσαρμοστούν στις τοπικές ανάγκες οργανισμών ή/και χωρών. Τα πρότυπα αυτά περιλαμβάνουν τρία βασικά συστατικά: την πρόσβαση, την αξιολόγηση και τη χρήση της πληροφορίας. Πρόκειται για στόχους που εντοπίζονται στα περισσότερα πρότυπα όπως των ASL, ACRL, SCONUL, ANZIIL, καθώς και εκπαιδευτών (Byerly/Brodie, 1999, Kuhlthau, όπως αναφέρεται στο Stripling, 1999).¹⁸⁸

¹⁸⁸ J. LAU, *Κατευθυντήριες οδηγίες*, σ. 17.

Σχήμα 5:
Πληροφοριακή Επάρκεια (IFLA)

Πηγή: J. LAU, *Κατευθυντήριες οδηγίες*, σ. 18.

Η επαγγελματική ένωση CILIP (Chartered Institute of Library and Information Professionals) έχει αναπτύξει ένα μοντέλο πληροφοριακής παιδείας που περιέχει οκτώ ικανότητες/κατανοήσεις ώστε ένα άτομο να είναι πληροφοριακά εγγράμματο: η ανάγκη για ενημέρωση, οι διαθέσιμοι πόροι, πώς να βρίσκει πληροφορίες, να αξιολογεί τα αποτελέσματα, πώς να συνεργαστεί με ή να εκμεταλλευτεί τα αποτελέσματα, ηθική και ευθύνη χρήσης, πώς να επικοινωνούν ή να μοιράζονται τα εύρημα, πώς να διαχειριστεί τα ευρήματα.¹⁸⁹

Η πλειοψηφία των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών¹⁹⁰ διαθέτει κάποιες μορφές υπηρεσίας εκπαίδευσης χρηστών, που ποικίλλει και μπορεί να αφορά είτε την

¹⁸⁹ CILIP, *Information Literacy Definition*, <http://www.cilip.org.uk/cilip/advocacy-campaigns-awards/advocacy-campaigns/information-literacy/information-literacy> (Ανάκτηση 16.7.2016).

¹⁹⁰ Μερικές ενδεικτικές εργασίες για την πληροφοριακή παιδεία στην Ελλάδα: Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, Χ. ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ, «Η ενσωμάτωση των υπηρεσιών Βιβλιοθήκης στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αντικειμενικοί παράγοντες, υποκειμενικές προϋποθέσεις και πεδία εφαρμογής», στο *9ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών «Σύνδεση Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών με την Εκπαιδευτική Διαδικασία»*, Αθήνα, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2000, <http://hdl.handle.net/10760/7133> (Ανάκτηση 16.4.2014). Α. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ, Ι. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ, Α. ΣΤΟΥΜΠΗ, «Πληροφοριακή Παιδεία στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: Σύντομη επισκόπηση και προτάσεις», στο *4ο Πανελλήνιο Συνέδριο των εκπαιδευτικών για τις ΤΠΕ «Αξιοποίηση των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών στην διδακτική πράξη»*, Σύρος 4-6 Μαΐου 2007, <http://www2.e-yliko.gr/htmls/arctles/plioloriakipaideia.doc> (Ανάκτηση 22.10.2013). Μ. ΛΑΦΤΣΙΔΟΥ, κ.ά., «Πληροφοριακή παιδεία: έρευνα στους πρωτοετείς φοιτητές του Α.Π.Θ.», στο *17ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών «Η αξιολόγηση των βιβλιοθηκών ως στοιχείο ποιότητας των Ακαδημαϊκών Ιδρυμάτων»*, Ιωάννινα, 24-26 Σεπτεμβρίου 2008, <http://17conf.lib.uoi.gr/files/a9.ltraining.pdf> (Ανάκτηση 22.10.2013). S. KOROBILI, I. TILIKIDOU, «The Necessity of Information Literacy Education in a Marketing Department», *New Library World* 106:1218/1219 (2005), σσ. 519-531. Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ, Ε. ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ, Ν. ΣΙΣΑΜΑΚΗ, «Πληροφοριακή

εκπαίδευση σε θέματα χρήσης του Δημόσιου Καταλόγου είτε σε εξειδικευμένες ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης ή ακόμη και σε ολοκληρωμένα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας.¹⁹¹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης που δημιούργησε το πρώτο online πρόγραμμα πληροφοριακής παιδείας με την ονομασία Ωρίων. Βασίζεται στο μοντέλο της ACRL και επικεντρώνεται στις ανάγκες των προπτυχιακών φοιτητών κατά τη διαδικασία συγγραφής των εργασιών τους. Περιλαμβάνει πέντε ενότητες (προσδιορισμός θέματος, εντοπισμός πληροφορίας, αξιολόγηση πληροφορίας, συγγραφή εργασίας, δημιουργία βιβλιογραφίας). Μία ακόμα από τις πρώτες προσπάθειες είναι αυτή της Βιβλιοθήκης του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου για ενεργή συμμετοχή των βιβλιοθηκονόμων (θεματικοί βιβλιοθηκονόμοι-liaison librarians) στην τυπική εκπαιδευτική διαδικασία.

Η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας ανέλαβε την ανάπτυξη μίας υπηρεσίας υποστήριξης τελικών χρηστών των Βιβλιοθηκών σε θέματα Πληροφοριακής Παιδείας και δημιούργησε το Πληροφοριακό Σύστημα ILSEAB. Πρόκειται για μια δικτυακή υπηρεσία πληροφοριακής υποστήριξης, εκπαίδευσης και πληροφόρησης των τελικών χρηστών και των βιβλιοθηκονόμων των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, υποστηρίζοντας την πληροφοριακή παιδεία στην Ελλάδα. Η ανάπτυξη της υπηρεσίας αυτής πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της υλοποίησης του ενταγμένου στο ΕΠ «Ψηφιακή Σύγκλιση»-Έργου ΕΣΠΑ (2007-2013)

παιδεία και εκπαίδευση χρηστών στην Κεντρική Βιβλιοθήκη ΕΜΠ», στο *1ο Επιστημονικό Συμπόσιο «Πληροφοριακή Παιδεία και Ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση»*, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος, 11-12 Δεκεμβρίου 2008, http://users.ntua.gr/dennis/pubs/il_ntua_paper.pdf (Ανάκτηση 22.10.2013). Μ. ΝΙΚΗΤΑΚΗΣ, «Διδάσκοντας πληροφοριακή παιδεία», στο *16ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Πειραιάς, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιά, 2007, σσ. 532-544, <http://eprints.rclis.org/10667/1/nikitakisLiteracy.pdf> (Ανάκτηση 22.10.2013). Σ. ΚΟΡΟΜΠΙΛΗ, Α. ΜΑΛΛΙΑΡΗ, Γ. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, «Συμβολή των βιβλιοθηκονόμων στην πληροφοριακή παιδεία», στο *16ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Πειραιάς, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιά, 1-3 Οκτωβρίου 2007, <http://hdl.handle.net/10184/1270> (Ανάκτηση 22.10.2013). Α. ΜΑΛΛΙΑΡΗ, Η. ΝΙΤΣΟΣ, «Συμβολή προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας στην εκπαιδευτική διαδικασία», στο *16ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Πειραιάς, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιά, 1-3 Οκτωβρίου 2007.

¹⁹¹ Αναλυτική βιβλιογραφική επισκόπηση σχετικά με τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας σε ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες βλ. ILSEAB, *Προτεινόμενη βιβλιογραφία προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας: βιβλιογραφία και πρωτοβουλίες σχετικά με την ΠΠ στην Ελλάδα*, ILSEAB, http://ilseab.lib.uth.gr/portal/images/documents/bibliography_6.pdf (Ανάκτηση 19.7.2016). Η ελληνική βιβλιοθηκονομική κοινότητα διοργάνωσε δύο επιστημονικές εκδηλώσεις σχετικά με την πληροφοριακή παιδεία: ΟΕΕΒ, *Διεθνές Συνέδριο για Δημόσιες/Δημοτικές Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα «Πληροφοριακή Παιδεία-το Κλειδί για τη Δια Βίου Μάθηση»*, Αθήνα, Goethe-Institut Athen, 14-16 Ιουνίου 2006. *1ο Επιστημονικό Συμπόσιο «Πληροφοριακή Παιδεία και Ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση»*, Βόλος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 11-12 Δεκεμβρίου 2008.

της Οριζόντιας Δράσης του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Η υπηρεσία ILSEAB περιλαμβάνει διαδικτυακή πύλη, ηλεκτρονική πλατφόρμα Πληροφοριακής Παιδείας, αναρτημένο ενημερωτικό και εκπαιδευτικό υλικό και υπηρεσίες Web 2.0.¹⁹²

Στα προγράμματα Πληροφοριακής Παιδείας η μέτρηση των δεξιοτήτων των εκπαιδευομένων είναι απαραίτητη πριν την εκπαίδευση για την αναγνώριση των αναγκών αλλά και μετά για την αξιολόγηση της προσφερόμενης εκπαίδευσης. Τα τρία βασικά ερευνητικά εργαλεία για την τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι: α) Standardized Assessment of Information Literacy Skills (SAILS) από ένα σύνολο επιστημόνων των Η.Π.Α., β) iSkills Test από το Education Testing Service (ETC), και γ) Information Skills Survey (ISS) από το Council of Australian University Librarians (CAUL).¹⁹³

---

¹⁹² Για περισσότερες πληροφορίες βλ.: Γ. ΚΛΑΨΟΠΟΥΛΟΣ, κ.ά., «Ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφοριακής παιδείας: η ανάπτυξη της διαδικτυακής εκπαιδευτικής πλατφόρμας ILSEAB», *HEALJournal* 2:1 (2016), σσ. 29-46, <http://healjournal.seab.gr/index.php/hli/issue/view/11/showToc> (Ανάκτηση 20.7.2016) και στην ιστοσελίδα του ILSEAB <http://ilseab.lib.uth.gr/portal/index.php/el/> (Ανάκτηση 20.7.2016).

¹⁹³ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα ερευνητικά εργαλεία για την τριτοβάθμια εκπαίδευση βλ. R. CATTS, J. LAU, *Towards Information Literacy Indicators*, Παρίσι, UNESCO, Information for All Programme, 2008, http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/wp08_InfoLit_en.pdf (Ανάκτηση 20.7.2016)· L. G. O'CONNOR, C. J. RADCLIFF, J. A. GEDEON, «Applying Systems Design and Item Response Theory to the Problem of Measuring Information Literacy Skills», *College and Research Libraries* 63:6 (2002), σσ. 528-544· I. R. KATZ, «Testing Information Literacy in Digital Environments: ETS's iSkills Assessment», *Information Technology and Libraries* 26:3 (2007), σσ. 3-12· R. CATTS, «Indicators of Adult Information Literacy», *Journal of Information Literacy* 6:2 (2012), σσ. 4-18, <http://dx.doi.org/10.11645/6.2.1746> (Ανάκτηση 20.7.2016).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Βιβλιοθήκες στην Κοινωνία της Πληροφορίας

2.1 Οι βιβλιοθήκες στον 21ο αιώνα, σ. 116 ~ 2.2 Δίκτυα και συνεργατικά σχήματα βιβλιοθηκών, σ. 126 ~ 2.3 Βιβλιοθήκες, αρχεία, μουσεία, σ. 134 ~ 2.4 Διεθνείς συνεργασίες βιβλιοθηκών, σ. 140 ~ 2.5 Συνεργατικά εγχειρήματα βιβλιοθηκών: το ελληνικό ζήτημα, σ. 148

Η διαχείριση της πληροφορίας είναι έργο εκείνων των υπηρεσιών, ιδρυμάτων και οργανισμών που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως υπηρεσίες πληροφόρησης, περιλαμβάνοντας ένα σύνολο εκτεταμένων διαδικασιών, τεχνικών και εργαλείων με στόχο τη συγκέντρωση, επεξεργασία και συστηματική και ελεγχόμενη αποθήκευση πληροφοριακού υλικού και πληροφοριών για εύκολη πρόσβαση από τον ενδιαφερόμενο χρήστη. Τέτοιες υπηρεσίες πληροφόρησης είναι οι Βιβλιοθήκες, οι Υπηρεσίες και τα Κέντρα Τεκμηρίωσης, οι Μονάδες και τα Κέντρα Πληροφόρησης, οι Βάσεις Δεδομένων και τα συνεργατικά συστήματα υπηρεσιών πληροφόρησης.¹

Οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία, τα μουσεία, τα κέντρα πληροφόρησης, τα πολιτισμικά κέντρα και άλλοι φορείς, όπου οι άνθρωποι μπορούν να έχουν άμεση πρόσβαση στην πληροφορία, παρέχουν τις λειτουργίες που χρειάζεται για να χτιστεί μια πληροφοριακά μορφωμένη/εγγράμματη κοινωνία. Οι φορείς αυτοί είναι καλά παραδείγματα του πώς η πληροφορία για όλους θα μπορούσε να υλοποιηθεί σε μια κοινωνία.² Η πιο γνωστή και διαδεδομένη υπηρεσία πληροφόρησης είναι η Βιβλιοθήκη, που θα αποτελέσει τη μελέτη περίπτωσης στην παρούσα εργασία. Ιστορικά στοιχεία αποδεικνύουν ότι βιβλιοθήκες υπήρχαν από το 1250 π.Χ. στην αρχαία Αίγυπτο. Παρότι η φύση, ο σκοπός και τα χαρακτηριστικά αυτών των βιβλιοθηκών διέφεραν, ο κύριος στόχος για ευκολότερη και

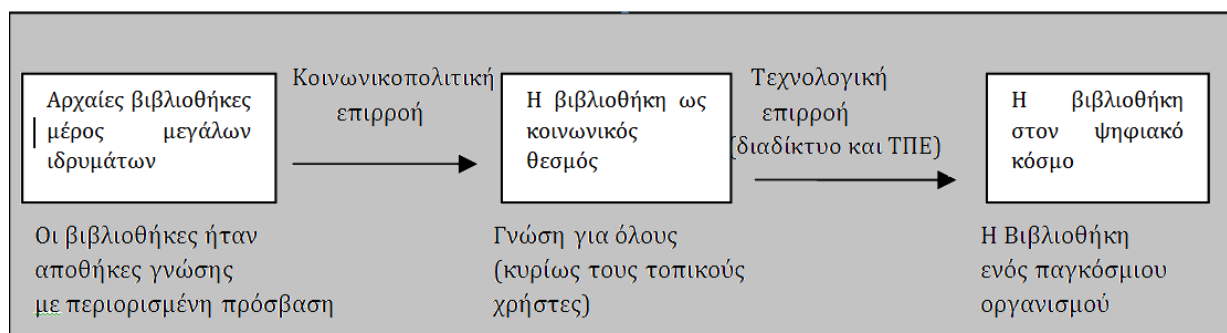
¹ Γ. Δ. ΜΠΩΚΟΣ, *Εισαγωγή στην Επιστήμη της Πληροφόρησης*, Αθήνα, Παπασωτηρίου, 2001, σσ. 21-55, 159-187· Γ. Δ. ΜΠΩΚΟΣ, *Τεχνολογία και πληροφόρηση: από τη διαχείριση του βιβλίου στη διαχείριση της γνώσης*, Αθήνα, Παπασωτηρίου, 2002, σσ. 1-50.

² European Commission-Information Society, http://ec.europa.eu/information_society (Ανάκτηση 15.7.2016).

αμεσότερη πρόσβαση στις πηγές πληροφόρησης έχει παραμείνει. Οι πιο συνήθεις ορισμοί για τη βιβλιοθήκη αναφέρουν ότι πρόκειται για ένα μέρος, ένα κτίριο, με ράφια, κ.λπ., που περιέχει ορισμένο αριθμό βιβλίων και άλλο υλικό και έχει οργανωθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να υπάρχει ευκολία στην πρόσβαση και τη χρήση.³ Ο όρος βιβλιοθήκη είναι μια έννοια που εμπεριέχει τις υπηρεσίες, τις συλλογές, το προσωπικό της βιβλιοθήκης και ένα εύρος δραστηριοτήτων που λαμβάνει χώρα εντός και εκτός αυτής και είναι η πιο ορατή εκδήλωση της έννοιας βιβλιοθήκη.⁴ Στο παρακάτω σχήμα παρουσιάζονται οι τρεις κύριες φάσεις εξέλιξης της βιβλιοθήκης.

Σχήμα 6:

Τρεις κύριες φάσεις εξέλιξης βιβλιοθηκών

Πηγή: G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σ. 6.

Τα αρχεία είναι τα έγγραφα τα οποία δημιούργησε, παρέλαβε και συγκέντρωσε ένα άτομο ή ένας οργανισμός στο πλαίσιο της άσκησης των δραστηριοτήτων του και τα διατήρησε λόγω της διηνεκούς τους χρησιμότητας. Συνήθως ο όρος χρησιμοποιείται με την πιο στενή έννοια και αναφέρεται στα ανενεργά αρχεία που έχουν κατατεθεί σε έναν αρχειακό οργανισμό. Η λέξη Αρχεία χρησιμοποιείται επίσης για τον οργανισμό, την υπηρεσία ή το πρόγραμμα που είναι υπεύθυνοι για την επιλογή, τη μέριμνα και τη χρησιμοποίηση των αρχείων διηνεκούς χρήσης, καθώς και για το αρχειοστάσιο, το κτίριο δηλαδή ή τον χώρο που προορίζεται για την αποθήκευση, τη διατήρηση και τη χρήση των αρχείων. Τα Αρχεία χαρακτηρίζονται, δηλαδή, ως τεκμήρια κοινωνικής και οργανωτικής δραστηριότητας και αποτελούν μέρος του ευρύτερου κόσμου της πληροφόρησης, καθώς επίσης μέρος της πολιτισμικής κληρονομιάς. Τα αρχεία

³ G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship: an Introduction*, Λονδίνο, Facet, 2008, σ. 1.

⁴ M. GORMAN, *Our Enduring Values: Librarianship in the 21st Century*, ALA, 2000, σ. 9.

σχηματίζουν έναν τομέα καταγεγραμμένης πληροφόρησης, ενώ οι βιβλιοθήκες εξειδικεύονται σε υλικό με δεδομένο περιεχόμενο το οποίο προορίζεται βασικά για διάδοση.⁵

Τα μουσεία, όπως και οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία, εξυπηρετούν την κοινωνία ώστε να αυξήσουν την ανθρώπινη γνώση μέσω δραστηριοτήτων (έρευνα, εκθέσεις, προγράμματα). Αυτό που διαμορφώνει τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του μουσείου και το διαφοροποιεί από τους άλλους πολιτισμικούς οργανισμούς είναι οι μουσειακές συλλογές, τα αντικείμενα που καθιστούν τα μουσεία φύλακες συλλογών αντικειμένων. Το μουσείο ορίζεται από το ICOM ως «ένα μη κερδοσκοπικό, μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης της, και ανοιχτό στο κοινό, το οποίο αποκτά, συντηρεί, ερευνά, επικοινωνεί και εκθέτει, για λόγους μελέτης, εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας, υλικές αποδείξεις των ανθρώπων και του περιβάλλοντός τους».⁶

Η αναδυόμενη τάση στην οικονομία της γνώσης είναι η προσπάθεια απόδειξης της κοινωνικής και οικονομικής αξίας των βιβλιοθηκών, αρχείων και μουσείων ως σημαντικούς παράγοντες στην πρόσβαση στην πληροφορία και τη γνώση για δια βίου μάθηση, και την ανάπτυξη της κοινότητας, της οικονομικής ζωής και των επιχειρήσεων, ώστε τα άτομα να έχουν τη δυνατότητα μιας καλύτερης ζωής.⁷ Οι βιβλιοθήκες, τα

⁵ J. ELLIS (επιμ.), *Η διαχείριση των αρχείων* (μτφρ. Ζωή Οικονόμου), Αθήνα, Ελληνική Αρχαιακή Εταιρεία-Τυπωθήτω, 2000, σσ. 21-29, 560-561. Τίτλος πρωτοτύπου: J. ELLIS (επιμ.), *Keeping Archives*, Μελβούρνη, Αυστραλία, D. W. Thorpe-Australian Society of Archivists, 1993· Ν. ΜΠΑΜΙΔΗΣ, *Ερμηνευτικό λεξικό αρχαιακής ορολογίας: πολύγλωσσο και σχολιασμένο*, Θεσσαλονίκη, Ελληνική Αρχαιακή Εταιρεία-Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τραπέζης, 2010· International Council on Archives (ICA), <http://www.ica.org/> (Ανάκτηση 3.7.2014).

⁶ International Council of Museums (ICOM), <http://icom.museum/> (Ανάκτηση 3.7.2014)· Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων-ICOM, <http://icom.museum/definition.html> (Ανάκτηση 3.7.2014)· ICOM, «The Definition of the Museum», *ICOM News* 57:2 (2004)· F. HOWARTH, «World Museum Leadership: ICOM or AAM?», *Museum Management and Curatorship* 27:2 (Μάιος 2012), σσ. 87-110· A. HATTON, «The Conceptual Roots of Modern Museum Management Dilemmas», *Museum Management and Curatorship* 27:2 (Μάιος 2012), σσ. 129-147· K. COFFEE, «Cultural Inclusion, Exclusion and the Formative Roles of Museums», *Museum Management and Curatorship* 23:3 (Σεπτ. 2008), σσ. 261-279· D. PEACOCK, «Making Ways for Change: Museums, Disruptive Technologies and Organisational Change», *Museum Management and Curatorship* 23:4 (Δεκ. 2008), σσ. 333-351· H. KEFI, J. PALLUD, «The Role of Technologies in Cultural Mediation in Museums: An Actor-network Theory View Applied in France», *Museum Management and Curatorship* 26:3 (Αυγ. 2011), σσ. 273-289· E. DUBUC, «Museum and University Mutations: The Relationship Between Museum Practices and Museum Studies in the Era of Interdisciplinarity, Professionalization, Globalization and New Technologies», *Museum Management and Curatorship* 26:5 (Δεκ. 2011), σσ. 497-508· X. LOPEZ, κ.ά., «The Presence of Web 2.0 Tools on Museum Websites: A Comparative Study between England, France, Spain, Italy, and the USA», *Museum Management and Curatorship* 25:2 (Ιούνιος 2010), σσ. 235-249· K. LINDQVIST, «Museum Finances: Challenges Beyond Economic Crises», *Museum Management and Curatorship* 27:1 (Οκτ. 2012), σσ. 1-15.

⁷ C. BATT, «Investing in Knowledge: Museums, Libraries and Archives in the 21st Century», στο J. A. CALIXTO (επιμ.), *Bibliotecas para a Vida*, Λισαβόνα, Publicações do Cidehus-Edições Colibri-Biblioteca Pública de Évora, 2007, σσ. 11-19.

αρχεία και τα μουσεία έχουν διάφορα κοινά στοιχεία, από τη δημόσια αξία τους μέχρι την πρόσβαση για όλους. Ωστόσο υπάρχουν τρία συστατικά/διαδικασίες που παρουσιάζουν ειδικό ενδιαφέρον για τους διαμορφωτές των πολιτικών συνεργασίας οποιασδήποτε χώρας. Το πιο εμφανές συστατικό είναι οι συλλογές (ή αλλιώς το περιεχόμενο) των οργανισμών. Τα μουσεία, οι βιβλιοθήκες και τα αρχεία συγκεντρώνουν πράγματα, είναι οι θεματοφύλακες της πολιτιστικής κληρονομιάς, των εμπειριών και της ιστορίας, είναι οι τράπεζες μνήμης της γνώσης, που τη διαφυλάττουν και τη διαχειρίζονται για όφελος όλων.⁸ Πρέπει να αποκτήσουν μηχανισμούς για να συνδέσουν τις συλλογές τους με τα άτομα ώστε να τους μετακυλήσουν τις αξίες τους, γεγονός που είναι εφικτό μέσα από την παροχή πρόσβασης σε πληροφορίες. Η δέσμευση να παρέχουν τη δυνατότητα καθολικής πρόσβασης οδηγεί τους φορείς αυτούς στην ανάπτυξη υπηρεσιών με στόχο την κάλυψη των διαφορετικών αναγκών του κοινού τους.⁹

2.1 Οι βιβλιοθήκες στον 21ο αιώνα

Η βιβλιοθήκη με την ευρύτερη έννοια (χώρος, συλλογές, υπηρεσίες, προσωπικό, δραστηριότητες) αποτελεί μια κοινωνική μονάδα που εξυπηρετεί το κοινό της. Οι αλλαγές και οι εξελίξεις που έχουν επέλθει στην πάροδο των χρόνων καθώς και η ανάγκη ικανοποίησης διαφόρων κατηγοριών χρηστών οδήγησαν στη διαφοροποίηση των βιβλιοθηκών σε κατηγορίες ανάλογα με τους τομείς που υπάγονται. Οι διάφορες κατηγορίες βιβλιοθηκών είναι: η εθνική βιβλιοθήκη, η ακαδημαϊκή βιβλιοθήκη, η δημόσια/ δημοτική βιβλιοθήκη, η σχολική βιβλιοθήκη και η ειδική βιβλιοθήκη.¹⁰

---

⁸ Το άρθρο της Helena Robinson είναι ενδεικτικό της αντίληψης που επικρατεί για την ιδέα καθολικής πρόσβασης στις πληροφορίες τις σχετικές με τον υλικό πολιτισμό. Χρησιμοποιεί τα μουσεία της Αυστραλίας ως μελέτη περίπτωσης που συγκλίνουν τις δραστηριότητές τους με τις τοπικές βιβλιοθήκες, γκαλερί και μουσεία. Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι: Albury Library Museum (Albury, NSW), Western Plains Cultural Centre (Dubbo, NSW), Parramatta Heritage Centre (Sydney), Hurstville Library Museum Gallery (Sydney), Puke Ariki (New Plymouth, New Zealand). Η. ROBINSON, «Remembering Things Differently: Museums, Libraries and Archives as Memory Institutions and the Implications for Convergence», *Museum Management and Curatorship* 27:4 (Οκτώβριος 2012), σσ. 413-429.

⁹ C. BATT, «Investing in Knowledge: Museums, Libraries and Archives in the 21st Century», σ. 14.

¹⁰ Γ. Δ. ΜΠΩΚΟΣ, *Εισαγωγή στην Επιστήμη*, σσ. 163-173· P. BROPHY, *The Library in the Twenty-first Century*, Λονδίνο, Facet, 2007 (2η έκδ.), σσ. 21-52· G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σσ. 25-33.

Οι Εθνικές Βιβλιοθήκες σε διάφορες χώρες κατά κύριο λόγο φέρουν την ευθύνη της συγκέντρωσης και διατήρησης της Εθνικής Βιβλιογραφίας, λειτουργούν ως το Εθνικό Κέντρο Βιβλιογραφικής Πληροφόρησης, συγκροτούν Συλλογικούς Καταλόγους και δημοσιεύουν την Αναδρομική Εθνική Βιβλιογραφία.¹¹ Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες –συνήθως αναφέρονται στις πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες– εξυπηρετούν κατά κύριο λόγο τους φοιτητές και το διδακτικό προσωπικό του πανεπιστημίου, με κύρια αποστολή την υποστήριξη του διδακτικού και ερευνητικού τους έργου.¹² Οι δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες ιδρύονται και υποστηρίζονται από το κράτος (εθνικά ή τοπικά) και παρέχουν ισότιμη πρόσβαση στη γνώση και την πληροφόρηση στα μέλη της κοινότητας μέσα από το πλήθος των πηγών και υπηρεσιών τους.¹³ Οι σχολικές βιβλιοθήκες της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης υποστηρίζουν το διδακτικό έργο τους. Η σχολική βιβλιοθήκη παρέχει θεμελιώδεις πληροφορίες για την εύρυθμη λειτουργία της ΚτΠ και εξοπλίζει τους μαθητές με δια βίου ικανότητες μάθησης και αναπτύσσει τη φαντασία τους, καθιστώντας τους υπεύθυνους πολίτες.¹⁴ Ο κλάδος των ειδικών βιβλιοθηκών περιλαμβάνει από βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφόρησης μεγάλων βιομηχανιών, μέχρι βιβλιοθήκες νοσοκομείων, τραπεζών, μη

---

¹¹ P. BROPHY, *The Library*, σσ. 22-27· J. LARIVIÈRE, *Guidelines for Legal Deposit Legislation: a Revised, Enlarged and Updated Edition of 1981 Publication by Dr. Jean LUNN*, Παρίσι, UNESCO, 2000, <http://www.ifla.org/files/assets/national-libraries/publications/guidelines-for-legal-deposit-legislation-en.pdf> (Ανάκτηση 10.8.2016).

ΦΕΚ 141/10 Ιουνίου 2003, ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3149/2003, *Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας, Δημόσιες Βιβλιοθήκες και άλλες διατάξεις*, http://www.teilam.gr/nomothesia/3149_2003.pdf (Ανάκτηση 8.8.2016). Συγκεκριμένα, αποστολή της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας είναι η συγκέντρωση, οργάνωση και απόδοση στο κοινό, υλικού επιστήμης και πολιτισμού που συνδέονται με την Ελλάδα σε οποιαδήποτε μορφή. Ειδικότερα, αναπτύσσει και διατηρεί την εθνική συλλογή με υλικό που παράγεται στην Ελλάδα και στο εξωτερικό (και συνδέεται με τη χώρα), και καθιστά το υλικό αυτό προσβάσιμο σε κάθε ενδιαφερόμενο. Αναπτύσσει δραστηριότητες σχετικές με τον σκοπό της για την ενίσχυση της πολιτιστικής και πνευματικής ζωής. Λειτουργεί ως εθνικό βιβλιογραφικό και πληροφοριακό κέντρο και δέχεται την υποχρεωτική κατά νόμο κατάθεση υλικού. Συντάσσει και εκδίδει την αναδρομική και την τρέχουσα Εθνική Βιβλιογραφία καθώς και τους καταλόγους του χειρόγραφου, έντυπου ή άλλης μορφής υλικού. Λειτουργεί ως εθνικό βιβλιογραφικό της συλλογή της. Λειτουργεί ως επίσημο εθνικό κέντρο παροχής οδηγιών, κατευθύνσεων και διαμόρφωσης προτύπων. Παρέχει τις εθνικές υπηρεσίες διεθνών αριθμοδοτήσεων (ISBN, ISSN, ISMN). Συνεργάζεται σε θέματα βιβλιοθηκών με άλλους οργανισμούς και ιδιώτες στο εσωτερικό και εξωτερικό και συμμετέχει σε ερευνητικά και αναπτυξιακά προγράμματα. Τέλος, εκπροσωπεί τη χώρα στο εξωτερικό για ζητήματα που έχουν σχέση με την αποστολή της.

¹² P. BROPHY, *The Academic Library*, Λονδίνο, Facet, 2005 (2η έκδ.)· S. MCKNIGHT (επιμ.), *Envisioning Future Academic Library Services: Initiatives, Ideas and Challenges*, Λονδίνο, Facet, 2010.

¹³ IFLA, *The Public Library Service*, Μόναχο, IFLA, 2001, σσ. 1-12· IFLA-UNESCO, *Η Διακήρυξη των IFLA/UNESCO για τη Δημόσια Βιβλιοθήκη 1994*, [http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/Public Library Manifesto-gr.pdf](http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/Public%20Library%20Manifesto-gr.pdf) (Ανάκτηση 23.1.2011).

¹⁴ IFLA, *IFLA/UNESCO School Library Manifesto 1999*, IFLA, 1999· IFLA, *IFLA School Library Guidelines*, Χάγη, IFLA, Ιούνιος 2015 (2η έκδ. αναθ.), <http://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (Ανάκτηση 23.5.2016).

κυβερνητικών οργανισμών, κ.λπ. Ο σκοπός καθώς και το μέγεθός τους διαφέρουν και εξαρτώνται από τον φορέα του οποίου αποτελούν μικρότερο διοικητικό τμήμα.¹⁵

Ο νέος ρόλος και οι ευθύνες που καλούνται να αναλάβουν οι βιβλιοθήκες, ανεξαρτήτως κατηγορίας στην οποία εντάσσονται, καθώς μπαίνουν στη νέα ψηφιακή εποχή, έγινε γρήγορα αντιληπτός από τους επιστήμονες του χώρου ώστε να γίνει άμεσα κατανοητή η σημασία των ψηφιακών βιβλιοθηκών (digital libraries).¹⁶ «[...] η έννοια της ψηφιακής βιβλιοθήκης δεν ισοδυναμεί απλά με μια ψηφιοποιημένη συλλογή με εργαλεία διαχείρισης πληροφορίας. Αφορά μάλλον ένα περιβάλλον το οποίο ενώνει συλλογές, υπηρεσίες και ανθρώπους για την υποστήριξη ολόκληρου του κύκλου ζωής δημιουργίας, διάχυσης, χρήσης και συντήρησης δεδομένων, πληροφορίας και γνώσης».¹⁷

2.1.1 Μοντέλα βιβλιοθηκών

Προχωρώντας ένα βήμα πέρα από τα είδη των βιβλιοθηκών και εξετάζοντας πλέον το περιεχόμενο των παρεχόμενων υπηρεσιών τους ο P. Brophy καταγράφει τέσσερα μοντέλα βιβλιοθηκών:¹⁸ η βιβλιοθήκη ως συλλογή, η βιβλιοθήκη ως συντονιστής κατανομής πόρων, η βιβλιοθήκη ως πάροχος πρόσβασης και η βιβλιοθήκη σε περιβάλλον εμπύθισης (immersive library).

---

¹⁵ Ένας άλλος όρος που εισάγεται από τον P. Brophy είναι «workplace libraries» αν και αναφέρει ότι αδικεί όσες βιβλιοθήκες ανήκουν σε μη εργασιακό τομέα. Από τις πρώτες ενέργειες αναγνώρισης αυτού του τύπου βιβλιοθηκών στο Ηνωμένο Βασίλειο τη δεκαετία του 1920 είναι η Ένωση ASLIB (Association of Special Libraries and Information Bureaux, στη συνέχεια The Association for Information Management), με σκοπό να παρέχει εκπαίδευση και καθοδήγηση σε άτομα που ασχολούνται με τη διαχείριση των πληροφοριών. Η Ένωση αυτή βασίστηκε στην αμερικανική Ένωση Special Libraries Association (SLA) που είχε δημιουργηθεί νωρίτερα (1909), βλ. P. BROPHY, *The Library*, σ. 46.

¹⁶ D. GREENSTEIN, S. E. THORIN, *The Digital Library: a Biography*, Ουάσινγκτον, Digital Library Federation-Council on Library and Information Resources, 2002, <http://www.clir.org/pubs/reports/pub109/pub109.pdf> (Ανάκτηση 19.11.2010). Π. ΤΣΙΑΒΟΣ, «Επαναπροσδιορίζοντας τον ρόλο της βιβλιοθήκης και του αρχείου για την ψηφιακή εποχή», στο Συνέδριο «Αρχεία, Βιβλιοθήκες και Δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας», 2-3/2/2006, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 2006, http://www.eae.org.gr/congress/Papers/pap_Tsiavos_pl.pdf (Ανάκτηση 20.11.2010). Μ. LESK, *Understanding Digital Libraries*, Σαν Φρανσίσκο, Morgan Kaufmann Publishers, Elsevier, 2005.

¹⁷ DLI, *Santa Fe Planning Workshop on Distributed Knowledge Work Environments*, Digital Library Initiative, Μάρτιος 1997. Σ. ΚΑΠΙΔΑΚΗΣ, *Εισαγωγή στις ψηφιακές βιβλιοθήκες*, Αθήνα, Δίσιγμα, 2014. C. PAPATHEODOROU, S. KAPIDAKIS, M. SFAKAKIS, A. VASSILIOU, «Mining User Communities in Digital Libraries», *Information Technology and Libraries* 22:4 (Δεκέμβριος 2003), σσ. 152-157. N. FUHR, κ.ά., «Evaluation of Digital Libraries», *International Journal of Digital Library* 8:1 (Νοέμβριος 2007), σσ. 21-38.

¹⁸ P. BROPHY, *The Library*, σσ. 53-65.

Το μοντέλο της «Αλεξανδρινής Βιβλιοθήκης», της βιβλιοθήκης δηλαδή ως συλλογής βιβλίων, αποτελεί πιθανόν το πιο διαδεδομένο και συνηθισμένο μοντέλο βιβλιοθήκης. Αντιπροσωπεύεται με την εικόνα ψηλών αιθουσών με ράφια όπου τα βιβλία είναι προσεκτικά τοποθετημένα σε σειρές, και η ίδια η φυσική συλλογή αποτελεί την ουσία. Η μεγάλη βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας αποτελεί το αρχέτυπο. Η συλλογή αυτού του τύπου βιβλιοθήκης αποτελείται από πάπυρους, περγαμινές, χειρόγραφα, μικροφίλμ ακόμα και ψηφιακά τεκμήρια, και αντικατοπτρίζει την καταγεγραμμένη γνώση της ανθρωπότητας. Το μοντέλο αυτό ενισχύθηκε σημαντικά με την ανάπτυξη των καταλόγων των βιβλιοθηκών για να εκπληρώσουν συγκεκριμένες λειτουργίες (μοναδικότητα αντιτύπου, αναζήτηση με διάφορους τρόπους –συγγραφέα, τίτλο, θέμα, σύγκριση μεταξύ παρόμοιων τεκμηρίων, κλπ.). Χάρη σε αυτού του τύπου τις βιβλιοθήκες έχουν διασωθεί και διατηρηθεί μερικά από τα μεγαλύτερα επιτεύγματα του ανθρώπινου πολιτισμού. Ωστόσο, το μοντέλο αυτό εμφανίζει κάποιους περιορισμούς. Η έμφαση στην πρόσκτηση και διατήρηση πρέπει να επιδειξεί ότι το μοντέλο είναι ικανό να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον –ήδη ένα μεγάλο μέρος της ηλεκτρονικής μνήμης έχει χαθεί. Το μοντέλο αυτό εξακολουθεί να είναι ακόμη βιώσιμο στις Εθνικές Βιβλιοθήκες των χωρών, ασφαλώς με διάφορες παραλλαγές.

Οι βιβλιοθήκες έχουν εμπλακεί στην κατανομή πόρων για μια μακρά περίοδο.¹⁹ Ο συνδυασμός των περιορισμένων προϋπολογισμών και της αυξανόμενης χρήσης ηλεκτρονικών βάσεων δεδομένων οδήγησε στην αποδοχή του μοντέλου αυτού. Βεβαίως, η κατανομή πόρων προϋποθέτει την ενημέρωση για τις συλλογές των υπόλοιπων. Ο ενιαίος συλλογικός κατάλογος επιτρέπει να γίνει το περιεχόμενο της κάθε συλλογής ευρέως γνωστό.²⁰ Ο Συλλογικός Κατάλογος, ή έστω η πρόσβαση σε καταλόγους άλλων βιβλιοθηκών, αποτελεί τη βάση του διαδανεισμού που είναι ενδεχομένως το καλύτερο παράδειγμα του μοντέλου κατανομής πόρων.²¹

---

¹⁹ Στο Ηνωμένο Βασίλειο, το μοντέλο της κατανομής πόρων έγινε ευρέως κατανοητό αλλά και αποδεκτό από τους βιβλιοθηκονόμους με την Έκθεση Atkinson το 1976 (University Grants Committee). Στις ΗΠΑ ακόμη νωρίτερα βλ. παρακάτω.

²⁰ Πολλές περιφερειακές και εθνικές κοινοπραξίες βιβλιοθηκών, όπως Consortium of Research Libraries (CURL), χρησιμοποιούν τον Συλλογικό Κατάλογο ως τον κεντρικό πόρο.

²¹ Το Ηνωμένο Βασίλειο με το British Library's Document Supply Center (που στηρίζεται στην μορφή NLLST) αποτελεί τέτοιου είδους κεντρική υπηρεσία. Ένα άλλο παράδειγμα είναι στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής η βάση Online Computer Library Center (OCLC) που αποτελεί την κύρια πηγή διαδανεισμού, παρότι τα αιτήματα αναφέρονται σε κάθε συμμετέχοντα και όχι σε μια κεντρική εθνική

Το τρίτο μοντέλο βιβλιοθηκών είναι αυτό της παροχής πρόσβασης σε βιβλία, περιοδικά και σε άλλες πηγές. Παραδείγματος χάρη, κατά τον Μεσαίωνα, η πρόσβαση ήταν περιορισμένη και γίνονταν ποικίλες προσπάθειες για να αλλάξει. Η πρόσβαση ως επίκεντρο μπορεί να εξεταστεί καλύτερα στις αρχές του 20ού αιώνα, όπου τα μέλη της βιβλιοθήκης μπορούσαν να περιφέρονται ανάμεσα στα ράφια της. Ο S. R. Ranganathan στο έργο του το 1931 εκφράζει μια πρώιμη προσπάθεια σχετικά με τον ρόλο των βιβλιοθηκών.²²

Εντούτοις, η σύγχρονη πρόκληση είναι ένα νέο μοντέλο βιβλιοθήκης που θα βρει τρόπους ανάπτυξης και παράδοσης υπηρεσιών σε ένα νέο περιβάλλον. Οι βιβλιοθήκες, δανειζόμενες τον όρο «immersive library» από τον χώρο των ηλεκτρονικών παιχνιδιών, θα πρέπει να «εμβυθιστούν» σε ένα πραγματικό περιβάλλον αλλά και σε έναν κυβερνοχώρο.²³ Τα πιο προφανή τέτοια περιβάλλοντα είναι τα Virtual Learning Environments (VLEs) που υιοθετήθηκαν από διάφορα εκπαιδευτικά ιδρύματα την προηγούμενη δεκαετία. Η πρόσβαση των ατόμων με δυσκολίες στις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης προωθεί την ιδέα ενός τέτοιου περιβάλλοντος.

Η δημόσια βιβλιοθήκη του αύριο οφείλει να μην εγκλωβίζεται σε μεγαλεπήβολα οράματα. Ο Γερμανός βιβλιοθηκονόμος Klaus Dahm (μελέτη του 2005) ανέπτυξε τέσσερα μοντέλα που συνενώνουν με παραστατικό τρόπο το παρόν και το μέλλον: α) η

υπηρεσία. Αρωγοί σε αυτή τη μορφή βιβλιοθήκης κατά κάποιο τρόπο μπορούν να θεωρηθούν και μεγάλοι εκδότες, όπως ο Emerald.

²² Ο S. R. Ranganathan αναφέρει: τα βιβλία είναι για να διαβάζονται, κάθε αναγνώστης έχει ανάγκη το βιβλίο του και κάθε βιβλίο τον αναγνώστη του· δεν πρέπει να σπαταλιέται ο χρόνος του αναγνώστη· η βιβλιοθήκη είναι ένας οργανισμός που αναπτύσσεται. Η σύγχρονη εκδοχή του ρόλου αυτού έρχεται από τους W. Crawford, και M. Gorman που υποστηρίζουν ότι οι βιβλιοθήκες υπηρετούν την ανθρωπότητα, σέβονται όλους τους τρόπους με τους οποίους η γνώση επικοινωνείται, χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες για να βελτιώσουν τις υπηρεσίες τους, προστατεύουν την ελεύθερη πρόσβαση στη γνώση, τιμούν το παρελθόν και δημιουργούν το μέλλον. Η A. Nuguzi αξιοποιεί τα παραπάνω και προχωράει στους πέντε νόμους του παγκόσμιου ιστού σημειώνοντας τα εξής: οι δικτυακοί πόροι είναι για χρήση· κάθε χρήστης διαθέτει τους δικούς του δικτυακούς πόρους· κάθε δικτυακός πόρος διαθέτει τον χρήστη του· να μη σπαταλιέται ο χρόνος του χρήστη· ο παγκόσμιος ιστός είναι ένας οργανισμός που μεγαλώνει. Πλέον το θέμα της πρόσβασης, με το οποίο ασχολείται η πρόσφατη βιβλιογραφία, έχει μετακυλήσει στο Google, YouTube και στις κυβερνητικές ηλεκτρονικές σελίδες. Αναλυτικά: S. R. RANGANATHAN, *The Five Laws of Library Science*, Λονδίνο, Edward Goldston, 1931· W. CRAWFORD, M. GORMAN, *Future Libraries: Dreams, Madness & Reality*, Σικάγο-Λονδίνο, American Library Association, 1995· A. NORUZI, «Application of Ranganathan's Laws to the Web», *Webology* 1:2 (2004), <http://www.webology.ir/2004/v1n2/a8.html> (Ανάκτηση 10.4.2016).

²³ The Oxford English Dictionary (2007) δίνει έναν πρωτοποριακό ορισμό του όρου «immersion: dipping or plunging into water or other liquid»· J. YAVARKOVSKY, «Editorial Board Thoughts: the Promise of Immersive Libraries», *Information Technology and Libraries*, Δεκέμβριος 2013.

Βιβλιοθήκη όπου νιώθεις άνετα, β) η Βιβλιοθήκη Δίκτυο, γ) η Πολύμορφη Βιβλιοθήκη, δ) το Πρακτορείο Δημοτική Βιβλιοθήκη.²⁴

Το πρώτο μοντέλο, η «Βιβλιοθήκη όπου νιώθεις άνετα», με βάση τον πολύ μεγάλο αριθμό επισκεπτών σε αντίθεση με τους χρήστες που δανείζονται υλικό, φανερώνει την ανάγκη πρόσβασης σε δημόσιους χώρους, σε χώρους κοινωνικής επαφής και επικοινωνίας. Ήδη στις αγγλοσαξονικές χώρες οι βιβλιοθήκες διαθέτουν χώρους με άνετη επίπλωση, τα «Living Rooms», όπου οι επισκέπτες μπορούν να συνομιλούν, να σερφάρουν στο διαδίκτυο ή να χαλαρώνουν, απολαμβάνοντας το διάβασμα. Πλέον δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην αρχιτεκτονική εσωτερικών χώρων με ένα διευρυμένο ωράριο. Πρόκειται για τη βιβλιοθήκη ως χώρο συλλογικής έμπνευσης, όπου κανείς θα εισέρχεται άνετα στον κόσμο των πληροφοριών και της γνώσης γενικότερα.²⁵

Το δεύτερο μοντέλο, η «Βιβλιοθήκη Δίκτυο», βασίζεται στην αντίληψη ότι η παροχή πληροφοριών και γνώσης από τις βιβλιοθήκες απευθύνεται σε όλους. Η δημόσια βιβλιοθήκη του αύριο οφείλει να είναι τμήμα ενός ακόμα πιο πυκνού δικτύου βιβλιοθηκών το οποίο θα δίνει πρόσβαση σε πολύ μεγαλύτερο όγκο υλικού. Ένας ενιαίος κατάλογος προσφέρει καλύτερα αποτελέσματα, εάν οι χρήστες είναι σε θέση να κάνουν χρήση του υλικού από τον χώρο τους μέσω δικτύου. Συνεπώς, οι υπηρεσίες των βιβλιοθηκών πρέπει να διευρυνθούν και να αναπτυχθούν σ' έναν συνδυασμό δημόσιων και επιστημονικών βιβλιοθηκών, όπου ο χρήστης θα μπορεί με μια κάρτα μέλους να χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες όλων των βιβλιοθηκών του δικτύου.²⁶

Η «Πολύμορφη Βιβλιοθήκη» είναι το τρίτο μοντέλο του K. Dahm, καθώς σε δύσκολες οικονομικές συγκυρίες εξετάζεται κάθε είδους επένδυση και η δυνατότητα συνεργειών. Θεωρεί ως βιώσιμη προοπτική την κτιριακή και οργανωτική συγχώνευση πολλών μικρών βιβλιοθηκών σε μια ενιαία ενότητα. Όπου υπάρχουν πολλοί πολιτιστικοί και μορφωτικοί θεσμοί θα πρέπει να εξεταστεί η χωροταξική συνένωσή τους. Όπως για παράδειγμα, το Λαογραφικό Μουσείο, η Σχολική Βιβλιοθήκη, το Κέντρο

²⁴ J. SEEFELDT, L. SYRÉ, *Πύλες στο παρελθόν και στο μέλλον-Οι Βιβλιοθήκες στη Γερμανία*, Χίλντεσάιμ, Γερμανία-Ζυρίχη-Νέα Υόρκη, Bibliothek & Information e.V. Deutschland, Georg Olms Verlag, 2007, σσ. 137-138, <http://www.goethe.de/kug/pro/ifa/griechisch-neu.pdf> (Ανάκτηση 24.9.2015). Τίτλος πρωτοτύπου J. SEEFELDT, L. SYRÉ, *Portale zu Vergangenheit und Zukunft -Bibliotheken in Deutschland*, Χίλντεσάιμ, Γερμανία-Ζυρίχη-Νέα Υόρκη, Bibliothek & Information e.V. Deutschland, Georg Olms Verlag, 2007.

²⁵ J. SEEFELDT, L. SYRÉ, *Πύλες στο παρελθόν*, σ. 137.

²⁶ Στο ίδιο, σσ. 137-138.

Πολυμέσων, το Αρχείο, το Λαϊκό Πανεπιστήμιο, η Πινακοθήκη και η Βιβλιοθήκη μπορούν να συνενωθούν σ' ένα απόλυτα αποδοτικό και λειτουργικό Κέντρο Πληροφόρησης και Πολυμέσων.²⁷

Τέλος, σύμφωνα με το μοντέλο «Πρακτορείο Δημοτική Βιβλιοθήκη», το ευρύ φάσμα των φορέων και των λειτουργιών των βιβλιοθηκών μπορεί να εξελιχτεί σε ένα δικτυωμένο σύστημα βιβλιοθηκών με διάφορους τρόπους. Ο K. Dahm αναφέρεται κυρίως στις πολυάριθμες σχολικές βιβλιοθήκες, όπου η δημοτική βιβλιοθήκη του μέλλοντος μπορεί να διαδραματίσει τον ρόλο ενός πρακτορείου που τις συνενώνει και συντονίζει. Η «Υπηρεσία-Γραφείο Σχολικών Βιβλιοθηκών» θα έχει στόχο την εκπαίδευση και συμβουλευτική υποστήριξη των βιβλιοθηκών αυτών, την προμήθεια βιβλίων και άλλου υλικού, κ.λπ.²⁸

Άραγε πώς οφείλει να είναι η βιβλιοθήκη του 21ου αιώνα για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις νέες συνθήκες; Η έκθεση που προετοιμάστηκε τον Νοέμβριο του 2003 από την Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για την Κοινωνία της Πληροφορίας (World Summit on the Information Society-WSIS), για λογαριασμό της Διεθνούς Ομοσπονδίας Ενώσεων Βιβλιοθηκονόμων και Ιδρυμάτων (International Federation of Library Associations and Institutions-IFLA), τονίζει τον καθοριστικό ρόλο που διαδραματίζουν οι βιβλιοθήκες και τα κέντρα πληροφόρησης στην Κοινωνία της Πληροφορίας.²⁹

Η βιβλιοθήκη και οι υπηρεσίες πληροφόρησης αποτελούν βασικούς παράγοντες για την παροχή απρόσκοπτης πρόσβασης σε απαραίτητους πόρους για την οικονομική και πολιτιστική πρόοδο των ατόμων. Με αυτόν τον τρόπο, συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη και τη διατήρηση της πνευματικής ελευθερίας, τη διασφάλιση των δημοκρατικών αξιών και των πανανθρώπινων δικαιωμάτων των πολιτών. Ενθαρρύνουν την κοινωνική ένταξη, ανεξαρτήτως ηλικίας, φύλου, οικονομικής ή επαγγελματικής κατάστασης, παιδείας ή τεχνικών δεξιοτήτων, πολιτιστικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων, σεξουαλικού προσανατολισμού, καθώς και σωματικής ή νοητικής ικανότητας. Οι κοινότητες τις οποίες εξυπηρετούν

---

²⁷ Στο ίδιο, σ. 138.

²⁸ Στο ίδιο.

²⁹ IFLA, *Information for All: The Key Role of Libraries in the Information Society*, World Summit on the Information Society, Χάγη, IFLA, 4 Νοεμβρίου 2003, σ. 2· World Summit on the Information Society (WSIS), <http://www.itu.int/wsis/index.html> (Ανάκτηση 5.7.2014)· D. SOUTER, *Towards Inclusive Knowledge Societies: a Review of UNESCO's Action in Implementing the WSIS Outcomes*, Παρίσι, UNESCO, Communication and Information Sector, 2010.

μπορούν να έχουν γεωγραφική βάση ή να συνδέονται μόνο μέσω της τεχνολογίας και των κοινών ενδιαφερόντων τους.³⁰

Η WSIS είναι μια διάσκεψη δύο φάσεων των Ηνωμένων Εθνών, όπου ορίστηκαν τα θέματα, οι πολιτικές και τα πλαίσια για τη χρήση των ΤΠΕ με στόχο την προώθηση της ανάπτυξης. Η πρώτη φάση της Διάσκεψης πραγματοποιήθηκε στη Γενεύη το 2003 και ολοκληρώθηκε με τη Διακήρυξη Αρχών και το Σχέδιο Δράσης με στόχο τον εντοπισμό συγκεκριμένων αξόνων δράσης για την επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων της χιλιετίας. Η δεύτερη φάση της Διάσκεψης πραγματοποιήθηκε στην Τύνιδα το 2005, όπου επιβεβαίωσε τη δέσμευση για τη Διακήρυξη Αρχών και σχεδίασε έναν μηχανισμό εφαρμογής τους με έντεκα επιμέρους άξονες δράσης. Και στις δύο φάσεις, η IFLA συνέβαλε στη σύνταξη των βασικών εγγράφων σχετικά με τον ρόλο των βιβλιοθηκών ως βασικών παρόχων πρόσβασης στο διαδίκτυο και προστάτες της πολιτιστικής κληρονομιάς στο πλαίσιο της ΚτΠ. Ο ρόλος αυτός αναγνωρίστηκε στο θεματολόγιο της Τύνιδας και υπογραμμίστηκε η σημασία των βιβλιοθηκών στην παροχή δωρεάν και ισότιμης πρόσβασης στην πληροφορία, τη βελτίωση των γνώσεων των ΤΠΕ και τη σύνδεση με την κοινότητα.³¹

Κατά την εφαρμογή των διαφόρων διαδικασιών της WSIS, η IFLA υπήρξε συντονιστής δύο υποθεμάτων. Το ένα αφορά τον άξονα δράσης C3 «Πρόσβαση στην πληροφορία», σε θέματα σχετικά με τις βιβλιοθήκες και τα αρχεία, και το δεύτερο στον άξονα δράσης C8 «Πολιτιστική πολυμορφία και ταυτότητα, γλωσσική πολυμορφία και τοπικό περιεχόμενο», σε θέματα σχετικά με την πολιτιστική κληρονομιά. Ουσιαστικά, η IFLA είναι υπεύθυνη για την υποβολή εκθέσεων προόδου των βιβλιοθηκών στην UNESCO σχετικά με τις δραστηριότητές τους εντός του πλαισίου της WSIS. Η IFLA, ωστόσο, συνεχίζει να συμμετέχει σε διεθνές επίπεδο σε διεργασίες σχετικές με τον καθορισμό των πολιτικών και στρατηγικών για την επίτευξη των στόχων της WSIS για μια ΚτΠ χωρίς αποκλεισμούς. Συμμετέχει στη διαδικασία αναθεώρησης της WSIS+10 και στο σχετικό Φόρουμ και υποστηρίζει ότι η δημόσια πρόσβαση στο διαδίκτυο αποτελεί το κλειδί για την επίτευξη της Ατζέντας των Ηνωμένων Εθνών για το 2030.³²

³⁰ IFLA, *Information for All*, σ. 2· World Summit on the Information Society (WSIS), <http://www.itu.int/wsis/index.html> (Ανάκτηση 5.7.2014).

³¹ IFLA, *Information for All*, σ. 2.

³² Περισσότερες πληροφορίες: IFLA, *What is the World Summit of the Information Society?*, IFLA, 22 Οκτωβρίου 2015, <http://www.ifla.org/node/7414> (Ανάκτηση 24.10.2016).

Το Μανιφέστο της Αλεξάνδρειας για τις Βιβλιοθήκες και την ΚτΠ ουσιαστικά υιοθετεί το όραμα της WSIS.³³ Οι βιβλιοθήκες και οι υπηρεσίες πληροφόρησης συμβάλλουν στην προώθηση μιας ισχυρής Κοινωνίας της Πληροφορίας όπου επιτυγχάνεται πνευματική ελευθερία και διαφανής ηλεκτρονική διακυβέρνηση. Το κύριο καθήκον των βιβλιοθηκών είναι να ικανοποιούν τις απαιτήσεις και τις ανάγκες των χρηστών τους, καθώς και να προάγουν την πληροφοριακή τους παιδεία. Οι βιβλιοθήκες συμβάλλουν στην αντιμετώπιση του ψηφιακού χάσματος και της πληροφοριακής ανισότητας. Σε οικονομικούς όρους, είναι σημαντική η ανταποδοτική τους αξία που είναι τουλάχιστον 4-6 φορές μεγαλύτερη από εκείνη της επένδυσής τους.³⁴

Η IFLA, με το Μανιφέστο της Αλεξάνδρειας, παροτρύνει τις κυβερνήσεις και τους οργανισμούς να επενδύσουν στις βιβλιοθήκες και στα κέντρα πληροφόρησης ως ζωτικά στοιχεία της ΚτΠ, να αναπτύξουν δίκτυα βιβλιοθηκών και να εκσυγχρονίσουν τα υπάρχοντα, να υποστηρίξουν την πρόσβαση στην πληροφορία και ταυτόχρονα να προωθήσουν την ανοιχτή πρόσβαση σε αυτήν, και τέλος να διευρύνουν την πληροφοριακή παιδεία σε όσο το δυνατόν ευρύτερες πληθυσμιακές ομάδες.

Ο P. Brophy παραδέχεται ότι «ο πυρήνας της βιβλιοθήκης και των υπηρεσιών πληροφόρησης είναι να λειτουργούν ως μεσολαβητές ανάμεσα στους χρήστες και τον κόσμο της πληροφορίας», ωστόσο η παραδοχή αυτή δεν φαίνεται να επαρκεί για να περιγράψει το πλήθος των υπηρεσιών τους. Οι βιβλιοθήκες παρέχουν υπηρεσίες με στόχο να ικανοποιήσουν τις ανάγκες ατόμων όλων των ηλικιών και υποβάθρων, να βοηθήσουν τους χρήστες στην ανάπτυξη της γνώσης και της κατανόησης και να αποτελέσουν το κέντρο της ανάπτυξης της κοινότητας σε τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο.³⁵

---

³³ IFLA, *Το Μανιφέστο της Αλεξάνδρεια για τις Βιβλιοθήκες, την Κοινωνία της Πληροφορίας στην πράξη*, Αίγυπτος, Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, 11 Νοεμβρίου 2005, <http://archive.ifla.org/III/wsis/AlexandriaManifesto-gr.pdf> (Ανάκτηση 10.5.2013).

³⁴ Υπάρχουν διάφορες μελέτες που ενισχύουν την ανταποδοτικότητα της επένδυσης των βιβλιοθηκών. Πιο συγκεκριμένα: S. AABØ, «The Value of Public Libraries», στο *World Library and Information Congress*, Όσλο, Αύγουστος 2005, <http://archive.ifla.org/IV/ifla71/papers/119e-Aabo.pdf> (Ανάκτηση 15.7.2014). BRITISH LIBRARY, *Measuring our Value*, British Library, 2003, <http://www.bl.uk/pdf/measuring.pdf> (Ανάκτηση 15.7.2014). J.-M. GRIFFITH, D. KING, *Taxpayers Return on Investment in Florida Public Libraries*, Σεπτέμβριος 2004, <http://dliis.dos.state.fl.us/bld/roi/pdfs/ROISummaryReport.pdf> (Ανάκτηση 15.7.2016). F. NEWMAN, L. K. COUTURIER, *Trading Public Good in the Higher Education Market, Report*, The Observatory of Borderless Higher Education, Ιανουάριος 2002, https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/Trading_Public_Good_in_the_Higher_Education_Market.pdf (Ανάκτηση 15.7.2016).

³⁵ P. BROPHY, *The Library*, σ. 205.

Οι βιβλιοθήκες του 21ου αιώνα πρέπει να μετακινηθούν από τη χρηστο-κεντρική προσέγγιση και να έχουν πλέον ως επίκεντρο τη ροή της ζωής. Οι ΤΠΕ αποτελούν πλέον μέρος της καθημερινότητας των ατόμων και η παροχή υπηρεσιών μέσω κοινωνικών δικτύων είναι μια πραγματικότητα. Η υπερβολική ενασχόληση με τις ΤΠΕ αλλά και τις υβριδικές βιβλιοθήκες (virtual services) μπορεί να οδηγήσει στην παραμέληση της διαζώσης εξυπηρέτησης χρηστών.³⁶

Η ικανότητα των βιβλιοθηκονόμων να κατανοήσουν τις ανάγκες των χρηστών της κοινότητας και να υποστηρίξουν παράλληλα τη δημιουργικότητά τους είναι ένα σημαντικό βήμα. Η συνεισφορά των βιβλιοθηκών στην επίσημη εκπαιδευτική διαδικασία και στη δια βίου μάθηση τοποθετούν τη βιβλιοθήκη ανάμεσα στα υπόλοιπα εκπαιδευτικά ιδρύματα (σχολεία, κολέγια, πανεπιστήμια) ως εκπαιδευτικό κέντρο. Ταυτόχρονα, οι βιβλιοθήκες στον 21ο αιώνα αποτελούν σημείο συνάντησης. Παραδείγματος χάρη, οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες αποτελούν σημείο συνάντησης φοιτητών και εκπαιδευτικού προσωπικού. Και τελευταίος, αλλά όχι λιγότερο σημαντικός, είναι ο τομέας των συμμαχιών/συνεργασιών σε τοπικό, περιφερειακό, εθνικό και διεθνές επίπεδο και γενικότερα η δικτύωση.

2.1.2 Ο ρόλος της δημόσιας βιβλιοθήκης

Πιο συγκεκριμένα για τη δημόσια βιβλιοθήκη του 21ου αιώνα, η IFLA στη σχετική διακήρυξή της δηλώνει ότι «η ελευθερία, η ευημερία και η ανάπτυξη της κοινωνίας και των ατόμων αποτελούν θεμελιώδεις ανθρώπινες αξίες».³⁷ Οι αξίες αυτές είναι δυνατόν να αποκτηθούν μέσω των καλά πληροφορημένων πολιτών για την άσκηση των δημοκρατικών τους δικαιωμάτων και την ενεργή συμμετοχή τους στην κοινωνία, που εξαρτάται από το επίπεδο της παιδείας και την ελεύθερη πρόσβαση στη γνώση, στη διανοήση, στον πολιτισμό και στην πληροφορία.

Η αποστολή της δημόσιας βιβλιοθήκης σχετική με την πληροφόρηση, τη βασική εκπαίδευση, την παιδεία και τον πολιτισμό πρέπει να βρίσκεται στον πυρήνα των υπηρεσιών της. Πιο συγκεκριμένα, η δημόσια βιβλιοθήκη οφείλει να δημιουργεί και να ενισχύει τις αναγνωστικές συνήθειες των παιδιών, να υποστηρίζει τη μάθηση και τη

³⁶ Στο ίδιο, σσ. 206-212.

³⁷ IFLA-UNESCO, *IFLA/UNESCO Public Library Manifesto 1994*. IFLA-UNESCO, *Η Διακήρυξη των IFLA/UNESCO για τη Δημόσια Βιβλιοθήκη 1994* (ελλ. μτφρ. Α. Αράχωβα), <http://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-el.pdf> (Ανακτήση 21.9.2016).

επίσημη εκπαίδευση, να προσφέρει ευκαιρίες για προσωπική ανάπτυξη, να προκαλεί τη φαντασία και τη δημιουργικότητα των παιδιών και των εφήβων, να καλλιεργεί την αξία της πολιτισμικής κληρονομιάς, των επιστημονικών επιτευγμάτων και των καινοτομιών, να παρέχει πρόσβαση στις πολιτιστικές εκφάνσεις των διαφόρων τεχνών. Επίσης, οφείλει να ενθαρρύνει τον διαπολιτισμικό διάλογο και την πολιτισμική ποικιλομορφία, να στηρίζει την προφορική παράδοση, να εξασφαλίζει πρόσβαση για τους πολίτες της κοινότητας στις τοπικές πληροφορίες, να παρέχει επαρκείς υπηρεσίες πληροφόρησης στις τοπικές επιχειρήσεις, ενώσεις και άλλες ενδιαφερόμενες ομάδες, να διευκολύνει την ανάπτυξη των βασικών δεξιοτήτων των ΤΠΕ, να υποστηρίζει και να συμμετέχει σε δραστηριότητες και προγράμματα για όλες τις ηλικιακές ομάδες, λαμβάνοντας η ίδια η βιβλιοθήκη πρωτοβουλίες.

2.2 Δίκτυα και συνεργατικά σχήματα βιβλιοθηκών

Η βιβλιοθήκη παλαιότερα θεωρούνταν χώρος συγκέντρωσης και διαχείρισης καταγεγραμμένων πληροφοριών και γνώσης, ωστόσο μια τέτοια αντίληψη δεν ανταποκρίνεται στη νέα, ψηφιακή εποχή. Η βιβλιοθήκη πλέον αποτελεί στοιχείο ενός παγκόσμιου πλέγματος πληροφοριακών πηγών. Η προσαρμογή των βιβλιοθηκών στις νέες συνθήκες των ΤΠΕ δεν πραγματοποιείται με τον ίδιο ρυθμό και τρόπο στα διάφορα είδη βιβλιοθηκών. Εντούτοις, είναι ευρέως αποδεκτό ότι η οργάνωση και ο σχεδιασμός των λειτουργιών και υπηρεσιών αυξάνει συνεχώς την ανάγκη για συνεργασίες. Η σύγχρονη βιβλιοθήκη μετακινείται από την απόκτηση, συγκέντρωση και οργάνωση πληροφοριακού υλικού στην πρόσβαση σε πηγές πληροφόρησης και τη διασύνδεση πληροφοριακών συστημάτων και υπηρεσιών μέσα από συνεργατικά και κοινοπρακτικά σχήματα.³⁸

Στο σημείο αυτό εντάσσεται και η συζήτηση για τις έννοιες των δικτύων των βιβλιοθηκών. Αναλυτική προσέγγιση των εννοιών αυτών έχει γίνει από την Αμερικανική Εθνική Επιτροπή των Βιβλιοθηκών και των Υπηρεσιών Πληροφόρησης. Η NCLIS (National Commission on Libraries and Information Science, U.S.) το 1975 έδωσε

---

³⁸ Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, «Από τις στρατηγικές συνεργασίες στη διαμόρφωση εθνικής πολιτικής βιβλιοθηκών», στο *Ημερίδα «Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο»*, Θεσσαλονίκη, 5η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, 29.5.2008, σσ. 1-2, http://www.ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinikhs/2008/tsimpoglou_ekebi_2008.pdf (Ανάκτηση 14.6.2016).

τον ακόλουθο ορισμό για τα δίκτυα βιβλιοθηκών: «δύο ή περισσότερες βιβλιοθήκες ή/και άλλοι οργανισμοί που εμπλέκονται μέσω επικοινωνίας σε ένα κοινό μοντέλο ανταλλαγής πληροφοριών για κάποιον λειτουργικό σκοπό. Το δίκτυο συνήθως στηρίζεται σε μια επίσημη συμφωνία, όπου το υλικό, οι πληροφορίες και οι υπηρεσίες των διάφορων βιβλιοθηκών ή/και οργανισμών είναι πλέον διαθέσιμα στο σύνολο των δυνητικών χρηστών. Παρότι οι βιβλιοθήκες μπορεί να έχουν διαφορετικές δικαιοδοσίες, αποδέχονται την εξυπηρέτηση των χρηστών των υπόλοιπων βιβλιοθηκών με τους ίδιους όρους. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και οι τηλεπικοινωνίες μπορούν να αποτελούν κάποια από τα εργαλεία που διευκολύνουν τη μεταξύ τους επικοινωνία».³⁹

Η Susan K. Martin διεξήγαγε μια διεξοδική έρευνα για τους ορισμούς και την οργάνωση των δικτύων και των διαφόρων τύπων συνεργασιών των βιβλιοθηκών και πρότεινε τον ακόλουθο ορισμό: « [...] ένα σύνολο ατόμων ή οργανισμών που διασυνδέονται ώστε να σχηματίσουν ένα σύστημα για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου στόχου. Η σύνδεση αυτή θα πρέπει να περιλαμβάνει ένα σύστημα επικοινωνίας, και πολλά δίκτυα υφίστανται με σκοπό τη διευκόλυνση ορισμένων τύπων επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη τους». Επισήμανε επίσης ότι για επιτυχημένα δίκτυα απαιτείται οικονομική και οργανωτική δέσμευση από τους συμμετέχοντες, συγκεκριμένα καθήκοντα μελών, συγκεκριμένες κατευθυντήριες οδηγίες και διευκόλυνση παροχής πρόσβασης σε βάσεις δεδομένων μέσω ΤΠΕ.⁴⁰

Το Εθνικό Κέντρο Στατιστικής της Εκπαίδευσης των ΗΠΑ (National Center for Education Statistics, U.S.-NCES) διεξήγαγε τρεις έρευνες για τα δίκτυα βιβλιοθηκών και τις συνεργασίες τους, την πρώτη το 1977-1978, τη δεύτερη το 1985-1986 και την τρίτη το 1997. Οι ορισμοί που χρησιμοποιούνταν σε κάθε έρευνα διαφοροποιούνταν ανάλογα με τα αποτελέσματα της προηγούμενης.⁴¹ Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα του 1977-

³⁹ NCLIS, *Toward a National Program for Libraries and Information Services: Goals for Action*, GPO, Ουάσινγκτον 1975, σ. 82.

⁴⁰ D. M. DAVIS, *Library Networks, Cooperatives and Consortia: a National Survey, Released December 3, 2007*, IMLS-ALA, Δεκέμβριος 2007, σ. 11. Η Susan K. Martin ασχολείται διεξοδικά με τα περιφερειακά δίκτυα βιβλιοθηκών, τον OCLC, κυβερνητικά και εθνικά προγράμματα, τις νέες τάσεις στις συνεργασίες, καθώς και τον ρόλο τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού τομέα. Στο τρίτο βιβλίο της επικεντρώνεται πλέον στην αυτοματοποίηση των δικτύων. Περισσότερες πληροφορίες στα βιβλία της S. K. MARTIN, *Library Networks, 1976-1977*, Νέα Υόρκη, Knowledge Industry Publications, White Plains, 1976· S. K. MARTIN, *Library Networks, 1981-1982*, Νέα Υόρκη, Knowledge Industry Publications, White Plains, 1981· S. K. MARTIN, *Library Networks, 1986-1987*, Νέα Υόρκη, Knowledge Industry Publications, White Plains, 1986.

⁴¹ D. M. DAVIS, *Library Networks*, σσ. 12-13. Οι έρευνες που διεξήχθησαν από το NCES ήταν: *Survey of Library Networks and Cooperative Library Organization, 1977-78*, *Survey of Library Networks and Cooperative Library Organization, 1985-86*, *Library Cooperative Survey, Fiscal Year 1997*.

1978 ο ορισμός που χρησιμοποιήθηκε ήταν «ένας συνεργατικός οργανισμός βιβλιοθηκών είναι εκείνος του οποίου τα μέλη συμφωνούν στην κατανομή των πόρων τους». Πρέπει να πληροί τα εξής κριτήρια: τα μέλη να είναι κυρίως ή αποκλειστικά βιβλιοθήκες, οι συνεργατικές δράσεις να είναι άλλες πέρα από τις υπηρεσίες του παραδοσιακού διαδανεισμού (όπως ορίζεται από την ALA) και η δράση του οργανισμού να είναι διοργανική.

Στη δεύτερη έρευνα (1985-86) ο όρος δίκτυο «αφορά δίκτυα βιβλιοθηκών, συνεργατικά σχήματα, κοινοπραξίες, και διάφορες συμφωνίες συνεργασίας».⁴² Για τον σκοπό της έρευνας του 1985-86 πρέπει να πληρούνται όλα τα κριτήρια της έρευνας του 1977-78, πλέον ορισμένων ακόμα. Η αναφορά στη διοργανωτική δράση του οργανισμού πρέπει να είναι πέρα από παρακλάδια βιβλιοθηκών στον ίδιο οργανισμό ή βιβλιοθήκες με κοινό χρηματοδοτικό πλαίσιο (όπως οι σχολικές και οι δημοτικές). Οι δραστηριότητες του δικτύου αφορούν επίσης και την κατανομή πόρων, π.χ. διαδανεισμό, εξοπλισμό, προσωπικό με ειδικές δεξιότητες, ανάπτυξη συλλογής, κοινές αγορές κ.λπ. Και τέλος, η λειτουργία του δικτύου στηρίζεται σε μια προφορική ή γραπτή συμφωνία ανάμεσα στα εμπλεκόμενα μέρη. Στην τρίτη έρευνα που διεξήγαγε το αμερικανικό NCES το 1997, το συνεργατικό σχήμα των βιβλιοθηκών (δίκτυο, σύστημα, ή κοινοπραξία) είναι ένας οργανισμός που πρέπει να πληροί επίσης τα κριτήρια του NISO.

Ο Εθνικός Οργανισμός Πληροφοριακών Προτύπων (National Information Standards Organization-NISO) των Ηνωμένων Πολιτειών το 2004 (τελευταία έκδοση 2013) όρισε τα συνεργατικά σχήματα βιβλιοθηκών (δίκτυο, σύστημα, και κοινοπραξία) ως έναν οργανισμό όπου με επίσημη συμφωνία οι βιβλιοθήκες και τα κέντρα πληροφόρησης υποστηρίζονται για το κοινό όφελος των συμμετεχόντων. Ο οργανισμός πρέπει να πληροί τα ακόλουθα κριτήρια: οι συμμετέχοντες/τα μέλη είναι κυρίως βιβλιοθήκες, είναι μια αμερικανική μη κερδοσκοπική οντότητα με δικό της προϋπολογισμό και αμειβόμενο προσωπικό, ο οργανισμός εξυπηρετεί πολλαπλά ιδρύματα εκτός διοικητικής δικαιοδοσίας του, οι δραστηριότητες του οργανισμού περιλαμβάνουν την υποστήριξη των πληροφοριακών υπηρεσιών των βιβλιοθηκών

---

⁴² ANZI, ANZI Z39.7-1983, *American National Standard for Library and Information Sciences and Related Publishing Practices-Library Statistics*, Νέα Υόρκη, ANZI, 5 Μαΐου 1983, σ. 8, http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/11285/z39-7-1983.pdf (Ανάκτηση 16.8.2016).

όπως είναι η κατανομή πόρων, η εκπαίδευση, ο σχεδιασμός, αλλά δεν περιορίζεται σε αυτές.⁴³

Τα δίκτυα βιβλιοθηκών (libraries network) έχουν σαν κύριο γνώρισμά τους την συνεργασία ανάμεσα στις βιβλιοθήκες, που πρωτοεμφανίζεται πριν από τη χρήση των ΤΠΕ και ενισχύεται με την εμφάνισή τους. Οι συνεργασίες αυτές αφορούν κυρίως λειτουργίες όπως ο διαδανεισμός, η ανταλλαγή βιβλιογραφικών εγγραφών, κ.λπ. Η κοινοπραξία βιβλιοθηκών αποτελεί μια ειδικού τύπου άτυπη ή επίσημη συνεργασία, η οποία εμπλέκει άμεσα όχι μόνο τις βιβλιοθήκες αλλά και τους εκδότες ή/και προμηθευτές.⁴⁴ Η συνεργασία αφορά την κοινή και συντονισμένη απόκτηση άδειας πρόσβασης σε ψηφιακό υλικό εκδοτών, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα τα ηλεκτρονικά επιστημονικά περιοδικά.⁴⁵

Οι κοινοπραξίες των βιβλιοθηκών προσφέρουν σημαντικά πλεονεκτήματα, όπως η κατανομή των πόρων και η συνεργασία για κοινούς στόχους και επιτρέπουν την παροχή καλύτερων υπηρεσιών στους χρήστες τους. Ένα χαρακτηριστικό μοντέλο κατανομής πόρων είναι ο διαδανεισμός, που επιτρέπει στις βιβλιοθήκες τον δανεισμό υλικού σε ευρύ φάσμα θεμάτων και γεωγραφικών τοποθεσιών. Ο Διεθνής Συνασπισμός των Κοινοπραξιών Βιβλιοθηκών (International Coalition of Library Consortia-ICOLC) είναι μια ανεπίσημη ομάδα συζητήσεων τέτοιου είδους κοινοπραξίας.

Η σημαντικότερη υπηρεσία διαπεριφερειακής διακίνησης υλικού στη Γερμανία είναι η Subito, που ξεκίνησε τη δράση της το 1994 ως πρωτοβουλία και εγχείρημα συνεργασίας κρατιδίων και ομοσπονδίας για την ταχύτερη εξυπηρέτηση του διαδανεισμού.⁴⁶ Έκτοτε η Subito αυτοκατανοείται ως επιχείρηση παροχής υπηρεσιών

⁴³ ANSI-NISO, *ANSI/NISO Z39.7-2004, Information Services and Use: Metrics & Statistics for Libraries and Information Providers-Data Dictionary*, Βαλτιμόρη, Μέρυλαντ, ANSI-NISO, 6 Οκτωβρίου 2004, σ. 5-6, http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/10582/Z39-7-2004.pdf (Ανάκτηση 16.8.2016). Στην έκδοση του 2013 δεν υπάρχει καμία αλλαγή στον ορισμό της συνεργασίας των βιβλιοθηκών βλ. ANSI-NISO, *ANSI/NISO Z39.7-2013, Information Services and Use: Metrics and Statistics for Libraries and Information Providers-Data Dictionary*, Βαλτιμόρη, Μέρυλαντ, ANSI-NISO, 26 Μαρτίου 2013, σ. 5, http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/11283/Z39-7-2013_metrics.pdf (Ανάκτηση 16.8.2016).

⁴⁴ V. HORTON, «Whither Library Consortia?», *Collaborative Librarianship* 5:3 (2013), σσ. 150-153· G. OKEAGU, B. OKEAGU, «Networking and Resource Sharing in Library and Information Services: the Case for Consortium Building», *Information, Society and Justice* 1:2 (2008), σσ. 255-262· E. X. DONG, T. J. ZOU, «Library Consortia in China», *LIBRES Library and Information Science Research Electronic Journal* 19:1 (Μάρτιος 2009), σσ. 1-10.

⁴⁵ Φ. Χ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, *Συνεργασίες βιβλιοθηκών: μια συστημική προσέγγιση*, Αθήνα, Παπασωτηρίου, 2008, σ. 141.

⁴⁶ J. SEEFELDT, L. SYRÉ, *Πύλες στο παρελθόν*, σσ. 129-130. Περισσότερες πληροφορίες βλ. <https://www.subito-doc.de/> (Ανάκτηση 24.9.2015).

με προσανατολισμό στον πελάτη, που λειτουργεί με κανόνες της οικονομίας της αγοράς και με ανταγωνιστικότητα σε διεθνές επίπεδο. Πάροχοι-μέλη της Subito, που από το 2003 είναι αναγνωρισμένο σωματείο *Subito-Dokumente aus Bibliotheken e.V.*, είναι ανταγωνιστικές γενικές και ειδικές βιβλιοθήκες. Η υπηρεσία αυτή καθιστά δυνατή την αναζήτηση online, όπως και την online παραγγελία. Το διαθέσιμο υλικό της περιλαμβάνει άρθρα περιοδικών (αποστέλλονται αντίγραφα), βιβλία, συλλογές, διδακτορικές διατριβές, αλλά και περαιτέρω βιβλιογραφία. Η παραγγελία γίνεται ηλεκτρονικά, η παράδοση των αντιγράφων μπορεί να γίνει ηλεκτρονικά, με Fax ή με το ταχυδρομείο.⁴⁷

Η μείωση των δαπανών μιας βιβλιοθήκης με κοινές αγορές περιοδικών, βάσεων δεδομένων, κ.λπ. είναι ένας από τους λόγους συνεργασίας μεταξύ βιβλιοθηκών, ωστόσο επιτυχέστερες είναι οι περιπτώσεις βιβλιοθηκών που αναπτύσσουν στρατηγικές συνεργασίες και ενεργούν από κοινού σε διάφορα επιμέρους ζητήματα.

Στη διεθνή βιβλιογραφία καταγράφεται ποικιλία προτύπων οργανωτικής δομής, από συγκεντρωτικά μοντέλα έως τα πιο αποκεντρωμένα. Βέβαια, είναι κοινώς αποδεκτό ότι όσο πιο αποκεντρωμένη είναι μια συνεργασία τόσο μεγαλύτερη αυτονομία έχουν οι βιβλιοθήκες-μέλη, χωρίς να παραλείπεται το γεγονός ότι συνήθως αποτελούν τμήματα μεγαλύτερων οργανισμών. Υπάρχουν κοινοπραξίες βιβλιοθηκών για συγκεκριμένο σκοπό· άλλες αποτελούνται από ομοειδείς βιβλιοθήκες και άλλες από διαφορετικές κατηγορίες και τύπους. Σε ορισμένες περιπτώσεις η συμμετοχή είναι δωρεάν και σε άλλες υπάρχει είτε μικρό αντίτιμο είτε κανονική συνδρομή. Τέλος, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ενώ κάποιες κοινοπραξίες βασίζονται στην εθελοντική συμμετοχή, για κάποιες άλλες η συμμετοχή είναι υποχρεωτική.⁴⁸

Τα διαφορετικά μοντέλα κοινοπραξιών μπορούν να χωριστούν σε τέσσερις διαφορετικούς τύπους οργανωτικής δομής: τις χαλαρές ομοσπονδίες, τα δίκτυα βιβλιοθηκών διαφορετικών κατηγοριών (η/και διαπολιτειακά δίκτυα), τις συμπαγείς ομοσπονδίες και τις εθνικές κοινοπραξίες με κεντρική χρηματοδότηση. Η

---

⁴⁷ Η διεκπεραίωση της παραγγελίας γίνεται είτε εντός τριών εργάσιμων ημερών, είτε εντός μιας εργάσιμης ημέρας (ταχεία εξυπηρέτηση). Το κόστος εξαρτάται από τον τρόπο και την ταχύτητα της παράδοσης, αλλά και από την κατηγορία στην οποία ανήκει ο χρήστης. Η υπηρεσία Subito Library Service έχει δημιουργηθεί αποκλειστικά για βιβλιοθήκες της Γερμανίας και του εξωτερικού, για να εξυπηρετεί τους χρήστες τους με άρθρα περιοδικών.

⁴⁸ Φ. Χ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, *Συνεργασίες βιβλιοθηκών*, σσ. 242-243.

κατηγοριοποίηση αυτή δεν είναι φυσικά απόλυτη, ούτε αποκλείει τύπους κοινοπραξιών με άλλα χαρακτηριστικά.⁴⁹

Πίνακας 1:

Τύποι οργανωτικής δομής κοινοπραξιών

	Τύπος	Διοίκηση	Προσωπικό	Οικονομικά	οφέλη
Χαλαρές ομοσπονδίες	Τοπική/ περιφερειακή μορφή	Σχετικά πλήρης αυτονομία, διαχείριση από τις ίδιες τις βιβλιοθήκες	Δεν διαθέτει συνήθως κεντρικό προσωπικό	Καμία κεντρική χρηματοδότηση,	Μικρός κίνδυνος, χαμηλά έξοδα (άρα χαμηλές αποδόσεις)
Δίκτυα Βιβλιοθηκών διαφορετικών κατηγοριών	Βιβλιοθήκες διαφορετικών ιδρυμάτων, εύρος ενδιαφερόντων	Εθελοντικό επίπεδο συνεργασίας, κατατεμαχισμένη ημερήσια διάταξη	Διαθέτει συνήθως κεντρικό προσωπικό	Εμποδίζεται ο καταμερισμός πόρων	Μικρές εκπτώσεις από προμηθευτές
Συμπαγείς ομοσπονδίες	Ομογενείς βιβλιοθήκες, αλλά και ετερογενείς	Ευελιξία της χαλαρής ομοσπονδίας, καθορισμένο αναπτυξιακό πρόγραμμα	Προσωπικό πλήρους απασχόλησης για συντονισμό	Συνήθως θεσμική αρχή που χρηματοδοτεί, πιθανή εξωτερική χρηματοδότηση	Εικονικός/ online συλλογικός κατάλογος, μεγαλύτερες εκπτώσεις εκδοτών
Εθνικές κοινοπραξίες με κεντρική χρηματοδότηση	Εθνική μορφή (με επίσημη χρηματοδότηση)	Κεντρική διοίκηση (κεντρικό συντονιστικό γραφείο, τα μέλη καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την ημερήσια διάταξη)	Προσωπικό κεντρικής υπηρεσίας για την ημερήσια διάταξη	Κεντρική χρηματοδότηση από θεσμική αρχή	Εικονικοί συλλογικοί κατάλογοι, διαδανεισμός/ απευθείας δανεισμός, σημαντικές εκπτώσεις από προμηθευτές

Πηγή: επεξεργασμένα στοιχεία από Φ. Χ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, *Συνεργασίες βιβλιοθηκών*, σσ. 242-252.

Οι στρατηγικές συνεργασίες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε συνεργασίες με ομόλογες βιβλιοθήκες, σε συνεργασίες σε τοπικό επίπεδο, σε συνεργασίες σε εθνικό επίπεδο και σε συνεργασίες σε διεθνές επίπεδο.⁵⁰

Κάθε βιβλιοθήκη, όπως ήδη αναφέρθηκε, ανήκει σε μια κατηγορία βιβλιοθηκών (π.χ. ακαδημαϊκές, δημόσιες και δημοτικές, ειδικές –τραπεζών, νοσοκομείων, κ.λπ.). Σκοπός της συνεργασίας ομόλογων βιβλιοθηκών είναι η αντιμετώπιση των κοινών προβλημάτων με ενιαίες λύσεις, μέσα από τον σχεδιασμό και την υλοποίηση κοινών

⁴⁹ Στο ίδιο, σσ. 242-246.

⁵⁰ Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, «Από τις στρατηγικές συνεργασίες στη διαμόρφωση εθνικής πολιτικής βιβλιοθηκών», σσ. 15-18.

πρακτικών, προϊόντων και υπηρεσιών με στόχο την καλύτερη ικανοποίηση των χρηστών τους.

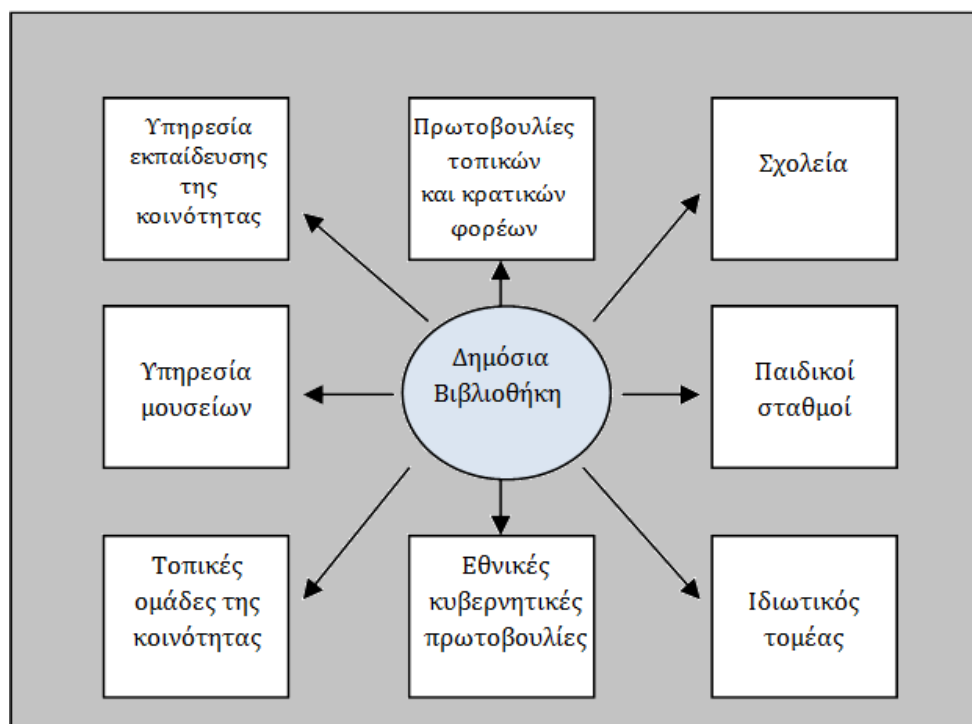
Ένα δεύτερο επίπεδο συνεργασίας είναι σε τοπικό επίπεδο, που αφορά τη συνεργασία βιβλιοθηκών πολλαπλού τύπου, δηλαδή διαφορετικών κατηγοριών, που βρίσκονται σε έναν κοινό γεωγραφικό χώρο που μπορεί να είναι μια πόλη, μια επαρχία, μια περιφέρεια. Η μορφή αυτής της συνεργασίας λειτουργεί στηριζόμενη στην έννοια της συμπληρωματικότητας με τη χρήση των «ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων» κάθε επιμέρους βιβλιοθήκης-μέλους.

Κάθε μέλος της συνεργασίας προσφέρει τις δικές τους υπηρεσίες για την ικανοποίηση του συνόλου των χρηστών τους, με πιθανή διεύρυνση και σε άλλες κατηγορίες χρηστών (π.χ. αν μια ειδική βιβλιοθήκη δεν διαθέτει υπηρεσίες και εναλλακτικό υλικό για τυφλούς, μπορεί να κάνει χρήση των αντίστοιχων μιας δημόσιας ή/και πανεπιστημιακής της περιοχής της). Η ικανοποίηση των χρηστών με όρους πλέον «τοπικότητας» μπαίνει στο επίκεντρο της συνεργασίας αυτής, όπου ο τοπικός χρήστης διατηρεί διαχρονική σχέση με τις τοπικές βιβλιοθήκες ως μαθητής, φοιτητής, εργαζόμενος κ.λπ.

Ένα μοντέλο τοπικής συνεργασίας που θα μας απασχολήσει και στην πορεία της παρούσας εργασίας και εμφανίζει ειδικό ενδιαφέρον είναι αυτό που προκύπτει με κέντρο και πρωτεργάτη μιας τοπικής συνεργασίας τη δημόσια/δημοτική βιβλιοθήκη. Οι δυναμικές συνεργασίες μιας δημόσιας βιβλιοθήκης παρουσιάζονται στο παρακάτω σχήμα.

Σχήμα 7:

Δυνητικές συνεργασίες για δημόσιες βιβλιοθήκες

Πηγή: G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σ. 258.

Πέρα από τις τοπικές συνεργασίες σημαντικές είναι οι συνεργατικές δράσεις σε εθνικό επίπεδο με στόχο την ενιαία εθνική πολιτική στον χώρο των βιβλιοθηκών εν γένει. Η ανάπτυξη ενός Συλλογικού Καταλόγου από ένα εθνικό βιβλιογραφικό κέντρο με σκοπό την εξοικονόμηση οικονομικών και ανθρώπινων πόρων (καταλογογράφηση, αρχεία καθιερωμένων αποδόσεων, κ.λπ.), η εξασφάλιση της διαλειτουργικότητας των επιμέρους συστημάτων, το ενιαίο θεσμικό και νομικό πλαίσιο, μπορούν να αποτελούν κάποιες από τις αρμοδιότητες του συγκεκριμένου συνεργατικού σχήματος. Εκτός όμως από το εθνικό επίπεδο, η διαρκής παρουσία στον διεθνή χώρο αποτελεί επιτακτική ανάγκη ώστε η βιβλιοθηκονομική κοινότητα κάθε χώρας να βρίσκεται στην πρώτη γραμμή των εξελίξεων (τεχνολογικών, θεσμικών, κ.λπ.).⁵¹

⁵¹ Ορισμένοι οργανισμοί και πρότυπα: International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche-Association of European Research Libraries (LIBER), International Coalition of Library Consortia (ICOLC), Open Archives Initiative (OAI), Resource Description and Access (RDA), Functional Requirements for Bibliographic Records (RFBR).

2.3 Βιβλιοθήκες, αρχεία, μουσεία

Οι βιβλιοθήκες συνήθως συνδέονται με τα αρχεία και τα μουσεία, καθώς και αυτοί οι οργανισμοί συγκεντρώνουν και διαχειρίζονται έργα πολιτιστικής κληρονομιάς. Η χρήση των νέων τεχνολογικών πληροφορικής και επικοινωνιών από τους πολιτιστικούς φορείς θεσμοθέτησαν νέες αντιλήψεις, στόχους και υπηρεσίες σε σχέση με τους χρήστες. Η δυνατότητα του χρήστη να προσεγγίζει ένα απομακρυσμένο πολιτιστικό φορέα ώστε να ανακτήσει δεδομένα βρίσκεται στο επίκεντρο των συνεργατικών προσπαθειών ανάμεσα στους τρεις φορείς.

Η IFLA σε έκθεσή της εξετάζει τις νέες τάσεις για συνεργασία ανάμεσα σε δημόσιες βιβλιοθήκες, αρχεία και μουσεία, κυρίως στο τοπικό επίπεδο. Σε πολλές περιπτώσεις οι παρόμοιες αποστολές των ιδρυμάτων αυτών καθιστούν τους φορείς αυτούς ιδανικούς συνεργάτες για διάφορα είδη συνεργατικών σχημάτων και δράσεων, όπως είναι τα κοινά προγράμματα για την κοινότητα, οι εκθέσεις και η κατανομή πόρων για ψηφιοποίηση των συλλογών τους.⁵²

Οι βιβλιοθήκες και τα υπόλοιπα πολιτιστικά ιδρύματα απομακρύνονται από την ιδέα της αποκλειστικής προσέλκυσης «πελατών» και εξετάζουν τρόπους ώστε να συμμετέχουν ενεργά στην καθημερινή ζωή των ατόμων. Οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία συχνά αποτελούν φυσικούς συνεργάτες, καθώς εξυπηρετούν την ίδια κοινότητα και ενθαρρύνουν τις ευκαιρίες δια βίου μάθησης και ανάπτυξης των μελών της κοινότητας, διατηρούν την πολιτιστική της κληρονομιά, προστατεύουν και παρέχουν πρόσβαση στην πληροφορία. Οι συνεργασίες διαφόρων μορφών μπορούν να ωφελήσουν τους τρεις φορείς στην εκπλήρωση των στόχων τους και στην καλύτερη ικανοποίηση των αναγκών της κοινότητας.⁵³

Η βιβλιογραφική επισκόπηση της έρευνας της IFLA επικεντρώθηκε στις καλές πρακτικές και κατέγραψε τρεις ευρύτερους τύπους συνεργασιών, συνεργασίες για ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα, συνεργασίες για τη δημιουργία ψηφιακών πόρων και συνεργασίες με συστέγαση.⁵⁴ Ο πρώτος τρόπος είναι η συνεργασία για έναν κοινό λόγο

---

⁵² A. YARROW, B. CLUBB, J.-L. DRAPER, *Public Libraries, Archives and Museums: Trends in Collaboration and Cooperation*, Χάγη, IFLA, 2008. Η έρευνα διεξήχθη από Ιούνιο 2004 έως Φεβρουάριο 2005 και τελικά δημοσιεύτηκε το 2008, στηρίχθηκε σε βάσεις δεδομένων και ηλεκτρονικές πηγές και συμπληρώθηκε με πολυάριθμες συνεντεύξεις (και μέσω e-mail) με τους εμπλεκόμενους.

⁵³ Στο ίδιο, σσ. 5-6.

⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 8.

(συνήθως εκπαιδευτικής ή πολιτικής φύσεως) ή ένα πρόγραμμα της κοινότητας, καθώς οι βιβλιοθήκες, τα αρχεία και τα μουσεία μπορούν να συνεισφέρουν στην εκπαίδευση της κοινότητας.⁵⁵ Ένα άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα της Βόρειας Αμερικής είναι η παροχή ελεύθερης πρόσβασης από πολλές βιβλιοθήκες σε άλλα πολιτιστικά ιδρύματα (μουσεία, γκαλερί κ.λπ.) της περιοχής τους. Παραδείγματος χάρη, η Δημόσια Βιβλιοθήκη του Σικάγου σε συνεργασία με το Kraft Foundation δημιούργησε ένα εισιτήριο δωρεάν εισόδου για παιδιά σε δεκατρία ιδρύματα τέχνης της πόλης.⁵⁶

Η δεύτερη τάση για συνεργασία των τριών φορέων είναι η δημιουργία ψηφιακών συλλογών. Η ραγδαία ανάπτυξη των ΤΠΕ ωθεί τους οργανισμούς στην ενίσχυση της παρουσίας τους στον παγκόσμιο ιστό. Σε διάφορες χώρες οι οργανισμοί εξετάζουν κοινά έργα ψηφιοποίησης σε τοπικό επίπεδο και σε εθνικό.⁵⁷ Στις ευρωπαϊκές πρωτοβουλίες με ειδικό ενδιαφέρον σε συνεργατικά σχήματα ψηφιοποίησης υλικού και συλλογών συγκαταλέγεται το έργο CALIMERA⁵⁸ και το έργο

⁵⁵ Χαρακτηριστικά παραδείγματα, όπως προκύπτουν από τη σχετική έρευνα είναι: Georgina Public Libraries (Georgina, Ontario, Canada), The Goethe-Institut (Τορόντο, Οντάριο, Καναδάς), Ann Arbor District Library (Ann Arbor, Μίσιγκαν, ΗΠΑ), The Burpee Museum (Rockford, Ιλινόις, ΗΠΑ), Denver Public Library (Denver, Κολοράντο, ΗΠΑ), Houston Public Library (Χιούστον, Τέξας, ΗΠΑ), King County Library System (King County, Ουάσινγκτον, ΗΠΑ), Madison Public Library (Wisconsin, ΗΠΑ), Museum and Community Initiative (Ουάσινγκτον, ΗΠΑ), Nashville Public Library (Nashville, Τενεσί, ΗΠΑ), Books Connect 1 and 2 (East Midlands, MB), Warwickshire Mobile Library Service (Warwickshire, MB).

⁵⁶ Άλλα παραδείγματα της πρακτικής αυτής, σύμφωνα πάντα με τη μελέτη, είναι: Kingston Frontenac Public Library (Kingston, Οντάριο, Καναδάς), Ottawa Public Library (Οττάβα, Οντάριο, Καναδάς), Pembroke Public Library (Pembroke, Οντάριο, Καναδάς), Toronto Public Library (Τορόντο, Οντάριο, Καναδάς), Pasadena Public Library (Pasadena, Καλιφόρνια, ΗΠΑ).

⁵⁷ A. YARROW, B. CLUBB, J.-L. DRAPER, *Public libraries*, σσ. 16-24. Σε εθνικό επίπεδο συγκαταλέγονται οι συνεργατικές πρωτοβουλίες: IMLS (Ουάσινγκτον, ΗΠΑ), NINCH (ΗΠΑ), MLA (Μεγάλη Βρετανία), BAMPportal (Γερμανία), NOKS (Δανία), NDLI (Νορβηγία), ABM-centrum (Σουηδία), National Digital Library of Russia (Ρωσσία), National Library of Australia (Canberra, Αυστραλία). Ορισμένες ενδεικτικές πρωτοβουλίες σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο είναι: BANQ (Μόντρεαλ, Κεμπέκ, Καναδάς), King Township Public Library (King City, Οντάριο, Καναδάς), Welland Public Library (Welland, Οντάριο, Καναδάς), American Indians of the Pacific Northwest, University of Washington (Σιάτλ, Ουάσινγκτον, ΗΠΑ), The Brooklyn Expedition (Μπρούκλιν, Νέα Υόρκη, ΗΠΑ), Colorado Digitization (Denver, Κολοράντο, ΗΠΑ), Field Trip Earth (Asheboro, Βόρεια Καρολίνα, ΗΠΑ), Heart of Brooklyn (Μπρούκλιν, Νέα Υόρκη, ΗΠΑ), MOAC (Oakland, Καλιφόρνια, ΗΠΑ), PALMM (Φλόριντα, ΗΠΑ), Rochester Images (Rochester, Νέα Υόρκη, ΗΠΑ), SODA (Όρεγκον, ΗΠΑ), COLLAGE (Λονδίνο, Μεγάλη Βρετανία), Music Preserved (Λονδίνο, Μεγάλη Βρετανία), Memory Institutions (Ισπανία), Kimberley Africana Library (Νότια Αφρική).

⁵⁸ Το έργο CALIMERA (Cultural Applications: Local Institutions Mediating Electronic Resource Access) στο οποίο συμμετείχε η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη της Βέροιας, δίνει έμφαση στα τοπικά ιδρύματα και στη συμβολή τους στον πολιτισμό, όπως εξάλλου επεξηγεί η ανάλυση της ονομασίας του. Εκφραστές του πολιτισμού σε κάθε χώρα, μεταξύ άλλων, είναι τα αρχεία, οι βιβλιοθήκες και τα μουσεία. Είναι μεν χωριστές οντότητες, αλλά ταυτόχρονα αποτελούν μέρη που απαρτίζουν το ίδιο σύνολο. Είναι φορείς που δημιουργούν πολιτισμό και ταυτόχρονα υπεύθυνοι για να τον συντηρούν και να τον μεταλαμπαδεύουν στις επερχόμενες γενεές. Περισσότερες πληροφορίες: Ε. ΣΕΜΕΡΤΖΑΚΗ, *Κατευθυντήριες οδηγίες ορθής πρακτικής για αρχεία, βιβλιοθήκες και μουσεία. Πολιτιστικές εφαρμογές:*

LIGHT.⁵⁹ Σε παγκόσμιο επίπεδο ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η πρωτοβουλία *World Digital Library*, που πρόκειται για μια συνεργασία ανάμεσα στη Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας στην Αίγυπτο, το Πανεπιστήμιο Επιστήμης και Τεχνολογίας «King Abdullah» στη Σαουδική Αραβία, τη Βιβλιοθήκη του Κογκρέσου στις ΗΠΑ, την Εθνική Βιβλιοθήκη της Βραζιλίας, την Εθνική Βιβλιοθήκη και τα Αρχεία της Αιγύπτου, την Εθνική Βιβλιοθήκη της Ρωσίας, τη Ρωσική Κρατική Βιβλιοθήκη και την UNESCO. Στόχος της συνεργασίας αυτής είναι η δωρεάν, online, πολυγλωσσική πρόσβαση σε σημαντικό πολιτιστικό υλικό από διάφορους πολιτισμούς του κόσμου.⁶⁰

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τις συλλογές των βιβλιοθηκών, αρχείων και μουσείων και της ευκολότερης πρόσβασης σε αυτές αποτελεί τη βάση των ερευνητικών προγραμμάτων (RLG Programms) της OCLC, που στόχο έχουν την εξέταση των συνεργασιών βιβλιοθηκών, αρχείων, μουσείων, την υποστήριξή τους για μεγαλύτερα δυνατά οφέλη στους γονεϊκούς οργανισμούς και τη διαμόρφωση ενός ερευνητικού περιβάλλοντος ευθυγραμμισμένου με τις προσδοκίες των χρηστών.⁶¹ Ενώ η διαχείριση των συλλογών των βιβλιοθηκών, αρχείων και μουσείων στον πραγματικό κόσμο παραμένει αυτόνομη, αυξανόμενο ενδιαφέρον παρουσιάζεται από τους δυνητικούς χρήστες των συλλογών για ανάκτηση των πληροφοριών με μία και μοναδική online αναζήτηση.⁶² Το όραμα των συνεργασιών LAM αναφορικά με τον παγκόσμιο ιστό είναι οι συλλογές τους να κατακτήσουν μια θέση στο διαδίκτυο, ξεκινώντας από τις συνεργασίες σε τοπικό επίπεδο και δημιουργώντας διεθνή πολιτιστικά αποθετήρια.⁶³

τα τοπικά ιδρύματα μεσολαβούν για την πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές, Βέροια, Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας, 2006.

⁵⁹ LIGHT, *The LIGHT Operation: Bringing to Light the Value of Digital Cultural Heritage for Europe's Regions: Final Report, December 2006*. Το έργο αυτό ήταν μια συνεργατική προσπάθεια ανάμεσα σε πέντε ευρωπαϊκές πόλεις: Βέκας (Ουγγαρία), Μπολόνια (Ιταλία), Λισαβόνα (Πορτογαλία), Roskilde (Δανία), Βέροια (Ελλάδα). Περισσότερες πληροφορίες: <http://en.libver.gr/wp-content/uploads/2007/12/lightfr.pdf> (Ανάκτηση 16.8.2016).

⁶⁰ World Digital Library, <https://www.wdl.org/en/> (Ανάκτηση 16.8.2016).

⁶¹ D. M. ZORICH, G. WAIBEL, R. ERWAY, *Beyond the Silos of the LAMs: Collaboration Among Libraries, Archives and Museums, Report produced by OCLC Research*, Δουβλίνο, OCLC Research, Σεπτέμβριος 2008, σσ. 8-9, <http://www.oclc.org/research/publications/library/2008/2008-05.pdf> (Ανάκτηση 19.3.2013). Γίνεται χρήση του ακρώνυμου LAM (Libraries, Archives, Museums), και καθιερώνεται, για την αναφορά στις συνεργασίες βιβλιοθηκών, αρχείων, μουσείων.

⁶² L. PRESCOTT, R. ERWAY, *Single Search: the Quest for the Holy Grail*, Δουβλίνο, OCLC Research, Ιούλιος 2011, <http://www.oclc.org/research/publications/library/2011/2011-17.pdf> (Ανάκτηση 19.3.2013).

⁶³ G. WAIBEL, R. ERWAY, «Think Global, Act Local: Library, Archive and Museum Collaboration» *Museum Management and Curatorship* 24:4 (Δεκ. 2009), σσ. 323-335· G. WAIBEL, *Collaboration Contexts: Framing Local, Group and Global Solutions*, Δουβλίνο, OCLC Research, Αύγουστος 2010, <http://www.oclc.org/research/publications/library/2010/2010-09.pdf> (Ανάκτηση 19.3.2013).

Το ζήτημα της ψηφιακής σύγκλισης των βιβλιοθηκών, των αρχείων και των μουσείων στην εποχή της πληροφόρησης απασχόλησε και τους επαγγελματίες της ένωσης CHIPs σε συνάντηση εργασίας τον Απρίλιο του 2008. Το κύριο θέμα της συνάντησης ήταν η ικανότητα των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που παρέχουν εκπαίδευση στους επαγγελματίες της πληροφόρησης να ανταποκριθούν στις πληροφοριακές ανάγκες και στις απαιτήσεις των πολιτιστικών ιδρυμάτων. Τέθηκαν επιμέρους ζητήματα για την ενθάρρυνση πιο στενής συνεργασίας ανάμεσα στην εκπαιδευτική διαδικασία και την πρακτική εφαρμογή των επαγγελματιών της πληροφόρησης. Ουσιαστικά τέθηκαν οι βάσεις για μια πιο στενή σχέση ανάμεσα στα εκπαιδευτικά προγράμματα της βιβλιοθηκονομίας και της επιστήμης της πληροφόρησης, τις μουσειακές και αρχειονομικές σπουδές με τους επαγγελματίες βιβλιοθηκονόμους, αρχειονόμους και μουσειολόγους.⁶⁴

Το τρίτο είδος μορφών συνεργασίας, όπως εντοπίστηκε στην έρευνα της IFLA, αφορά την κοινή χρήση εγκαταστάσεων από διάφορους φορείς (βιβλιοθήκες, αρχεία, μουσεία) και χωρίζεται σε τρία είδη: στην ελάχιστη ενσωμάτωση με κοινή συστέγαση εγκαταστάσεων και διατήρηση ανεξάρτητων υπηρεσιών, την επιλεκτική ενσωμάτωση με συγκεκριμένα έργα ή τμήματα και στην πλήρη ενσωμάτωση, όταν και οι δύο φορείς έχουν κοινή αποστολή.⁶⁵ Η κοινή χρήση εγκαταστάσεων σε επίπεδο συνεργασίας από

⁶⁴ P. F. MARTY, «An Introduction to Digital Convergence: Libraries, Archives, and Museums in the Information Age», *Museum Management and Curatorship* 24:4 (Δεκέμβριος 2009), σσ. 295-298. Βλ. επίσης J. TRANT, «Emerging Convergence? Thoughts on Museums, Archives, Libraries, and Professional training», *Museum Management and Curatorship* 24:4 (Δεκέμβριος 2009), σσ. 369-387· S. F. TANACKOVIC, B. BADURINA, «Collaboration of Croatian Cultural Heritage Institutions: Experiences From Museums», *Museum Management and Curatorship* 24:4 (Δεκέμβριος 2009), σσ. 299-321· M. L. SEMMEL, M. BITTNER, «Demonstrating Museum Value: the Role of the Institute of Museum and Library Services», *Museum Management and Curatorship* 24:3 (Σεπτέμβριος 2009), σσ. 271-288· [J. THINESSE-DEMEL \(επιμ.\), *Museums, Libraries and Cultural Heritage: Democratising Culture, Creating Knowledge and Building Bridges. Report on the Workshop held at the CONFINTEA V Mid-term Review Conference, Bangkok, Thailand, September 2003*, Αμβούργο, UNESCO Institute for Education, 2005.](#)

⁶⁵ A. YARROW, B. CLUBB, J.-L. DRAPER, *Public Libraries*, σσ. 25-30. Παραδείγματα ελάχιστης ενσωμάτωσης σύμφωνα με την έρευνα της IFLA είναι: Cambridge Public Library and Art Galleries (Κέιμπριτζ, Οντάριο, Καναδάς), Central Archives and Ottawa Public Library Technical Services Facility (Οττάβα, Οντάριο, Καναδάς), Jewish Public Library and Archives (Μόντρεαλ, Κεμπέκ, Καναδάς), New Central Library, Ottawa Public Library (Οττάβα, Οντάριο, Καναδάς), Regina Public Library and Art Gallery (Regina, Saskatchewan, Καναδάς), The Parent Resource Library (Χιούστον, Τέξας, ΗΠΑ), The Strong Museum (Rochester, Νέα Υόρκη, ΗΠΑ). Παραδείγματα επιλεκτικής ενσωμάτωσης σύμφωνα με την έρευνα της IFLA είναι: The Exploration Center (Βαλτιμόρη, Μέριλαντ, ΗΠΑ), Indianapolis-Marion Country Public Library (Ιντιανάπολη, Ιντιάνα, ΗΠΑ), Dr. Martin Luther King, Jr. Library (San Jose, Καλιφόρνια, ΗΠΑ). Χαρακτηριστικά παραδείγματα πλήρους ενσωμάτωσης είναι: Bibliothèque et Archives nationales du Québec (Μόντρεαλ, Κεμπέκ, Καναδάς), όπου λειτουργεί το Κέντρο των Αρχείων, το Κέντρο Διατήρησης, μια μεγάλη Δημόσια Βιβλιοθήκη, μια Ψηφιακή Βιβλιοθήκη και ένας διεθνής «Πολιτιστικός Φάρος», Library and Archives Canada (Οττάβα, Οντάριο, Καναδάς), Lafayette Library and Learning Center (Lafayette, Καλιφόρνια, ΗΠΑ), The Puke Ariki (New Plymouth, Νέα Ζηλανδία).

τις βιβλιοθήκες και τα μουσεία έχει αναλυθεί εκτενώς στο βιβλίο των Juris Dilevko και Lisa Gottlieb με τίτλο *The Evolution of Library and Museum Partnerships: Historical Antecedents, Contemporary Manifestations and Future Directions*. Καταγράφουν τη φύση των συνεργασιών και τις διάφορες προσπάθειες των οργανισμών αυτών στις αρχές του 21ου αιώνα, καθώς και τις διαμορφούμενες σχέσεις για το μέλλον, χρησιμοποιώντας παραδείγματα κοινών χρήσεων στις ΗΠΑ, τη Σουηδία, την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία.⁶⁶

Το νέο οργανωτικό μοντέλο των τάσεων στη σύγκλιση των βιβλιοθηκών, αρχείων και μουσείων, που ανταποκρίνεται σε πλήθος οικονομικών, πολιτικών και τεχνολογικών κινήτρων, καταγράφει το σημείο καμπής για την κατανόηση της διατήρησης και της ερμηνείας του υλικού πολιτισμού και το θεσμικό πλαίσιο.⁶⁷

Όπως είναι φυσικό, η κυβερνητική πολιτική σε πολλές χώρες επηρεάζει τη διοίκηση των δημόσιων φορέων (βιβλιοθηκών, αρχείων, μουσείων) και κατ' επέκταση την πολιτική των συνεργασιών τους. Για παράδειγμα στην Αγγλία, το Συμβούλιο Μουσείων, Βιβλιοθηκών και Αρχείων (Museums, Libraries and Archives Council- MLA), ως δημόσιος οργανισμός, που χρηματοδοτούνταν από το Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων Ενημέρωσης και Αθλητισμού της Αγγλίας, συμβούλευε την κυβέρνηση για την πολιτική και τις προτεραιότητες στον τομέα αυτό. Το MLA δημιούργησε μια βάση δεδομένων των ερευνητικών πόρων (εκθέσεις αξιολόγησης, μελέτες περιπτώσεων, ενημερώσεις). Ιδρύθηκε τον Απρίλιο του 2000 με τη συγχώνευση της Επιτροπής Μουσείων και Γκαλερί (Museums and Galleries Commission-MGC) και της Επιτροπής Βιβλιοθήκης και Πληροφόρησης (Library and Information Commission-LIC), ωστόσο διαλύθηκε τον Οκτώβριο του 2011 και το Συμβούλιο Τεχνών της Αγγλίας (Arts Council England-ACE) ανέλαβε ορισμένες από τις λειτουργίες του MLA.⁶⁸ Το Συμβούλιο Τεχνών της Αγγλίας

---

⁶⁶ J. DILEVKO, L. GOTTLIEB, *The Evolution of Library and Museum Partnerships: Historical Antecedents, Contemporary Manifestations and Future Directions*, Γουέστπορτ, Κονέκτικατ, Libraries Unlimited, 2004.

⁶⁷ Χρησιμοποιεί τα μουσεία της Αυστραλίας ως μελέτη περίπτωση, τα οποία συγκλίνουν τις δραστηριότητές τους με τις τοπικές βιβλιοθήκες, γκαλερί και μουσεία, ακολουθώντας τάσεις άλλων χωρών (Μεγάλη Βρετανία, ΗΠΑ, Καναδάς, Νέα Ζηλανδία). Χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι: Albury Library Museum (Albury, NSW), Western Plains Cultural Centre (Dubbo, NSW), Parramatta Heritage Centre (Sydney), Hurstville Library Museum Gallery (Sydney), Puke Ariki (New Plymouth, New Zealand). H. ROBINSON, «Remembering Things Differently: Museums, Libraries and Archives as Memory Institutions and the Implications for Convergence», σσ. 413-429.

⁶⁸ C. BATT, «Investing in Knowledge: Museums, Libraries and Archives in the 21st Century», σ. 15.

έχει δεσμευτεί για την προάσπιση και την ανάπτυξη των τεχνών, των μουσείων και των βιβλιοθηκών και αποτελεί τον θεματοφύλακα της δημόσιας αυτής επένδυσης.⁶⁹

Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής αντίστοιχα υπάρχει το Ινστιτούτο Μουσειακών και Πληροφοριακών Υπηρεσιών (Institute of Museum and Library Services-IMLS) που έχει αποστολή να εμπνεύσει τις βιβλιοθήκες και τα μουσεία με στόχο την προώθηση της καινοτομίας, της δια βίου μάθησης και της πολιτιστικής και κοινωνικής δράσης, μέσω έρευνας, αναπτυξιακής πολιτικής και επιχορηγήσεων.⁷⁰ Το IMLS τοποθετεί τον εκπαιδευόμενο στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος και προετοιμάζει τα άτομα να συμμετάσχουν πλήρως στην τοπική και παγκόσμια κοινωνία. Προωθεί τα μουσεία και τις βιβλιοθήκες, ως ισχυρούς πυρήνες της κοινότητας, ενισχύοντας την εμπλοκή του πολίτη, τις πολιτιστικές ευκαιρίες και την οικονομική ζωτικότητα. Υποστηρίζει την ορθή και υποδειγματική διαχείριση των συλλογών τους και προωθεί τη χρήση της τεχνολογίας. Συμβουλεύει τον Πρόεδρο και το Κογκρέσο σχετικά με τα σχέδια, τις πολιτικές και τις συναφείς δραστηριότητες, για τη διατήρηση και αύξηση της πρόσβασης του κοινού σε πληροφορίες. Επιτυγχάνει την αριστεία στη δημόσια διαχείριση και λειτουργεί ως πρότυπο οργάνωσης, μέσω της ευθυγράμμισης των πόρων και της ιεράρχησης των δραστηριοτήτων με στόχο τη μεγιστοποίηση της αξίας τους.

Εντός αυτού του πλαισίου και επηρεασμένη από τις εξελίξεις στο διεθνές πεδίο, έρχεται η πρόταση από την Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων και Επιστημόνων της Πληροφόρησης (ΕΕΒΕΠ). Η ΕΕΒΕΠ πρότεινε για τους νέους Οργανισμούς Εσωτερικής Υπηρεσίας (ΟΕΥ) των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) τη δημιουργία διευθύνσεων βιβλιοθηκών, με στόχο τη βιωσιμότητα και αποδοτική λειτουργία των δημοτικών βιβλιοθηκών. Πιο συγκεκριμένα, προτείνει τη δημιουργία Διεύθυνσης Βιβλιοθήκης για πόλεις με πληθυσμό από 40.000 κατοίκους και άνω στους ΟΕΥ των ΟΤΑ «Υπηρεσία υπό την Διεύθυνση Δημοτικών Βιβλιοθηκών, Αρχείων και Μουσείων» με αντίστοιχα τμήματα. Σε δήμους με πληθυσμό από 10.000 έως 40.000 κατοίκους, προτείνει τη δημιουργία Τμήματος Δημοτικών Βιβλιοθηκών, Αρχείων και Μουσείων υπό την Διεύθυνση Πολιτισμού και Εκπαίδευσης (επίσημης και δια βίου) με αντίστοιχα γραφεία. Για τους μικρούς δήμους με πληθυσμό κάτω των 10.000 κατοίκων προτείνει

---

⁶⁹ Arts Council England, <http://www.artscouncil.org.uk/> (Ανάκτηση 10.5.2016). ARTS COUNCIL ENGLAND, *Great Art and Culture for Everyone: 10-year Strategic Framework 2010-2020*, Arts Council England, 2013 (2nd ed, revised), http://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/Great_art_and_culture_for_everyone.pdf (Ανάκτηση 8.8.2016).

⁷⁰ <https://www.imls.gov/> (Ανάκτηση 8.8.2016).

τη δημιουργία Γραφείου Δημοτικών Βιβλιοθηκών Αρχείων και Μουσείων στο Τμήμα Πολιτισμού και Εκπαίδευσης (επίσημης και δια βίου).⁷¹

Ως αντίλογο στις παραπάνω κυβερνητικές πολιτικές για συνεργασία βιβλιοθηκών, αρχείων, μουσείων, ο P. Brophy (2008) κάνει μια σημαντική παρατήρηση.⁷² Καταγράφει ως παράδοξο τον τρόπο που οι διάφορες κυβερνήσεις σε επίπεδο πολιτικής, παραμένουν προσανατολισμένες στις συλλογές και τοποθετούν μαζί τις βιβλιοθήκες, τα μουσεία και τα αρχεία, τη στιγμή που οι ίδιες οι βιβλιοθήκες απομακρύνονται από την ιδέα της συλλογής/συγκέντρωσης του υλικού τους. Αναφέρει ως χαρακτηριστικό παράδειγμα το Museums, Libraries and Archives Council (MLA). Θέτει το ερώτημα μήπως το γεγονός αυτό δείχνει μια ασυνέχεια ανάμεσα στην κυβερνητική αντίληψη και στην πραγματικότητα αναφορικά με τις υπηρεσίες των βιβλιοθηκών. Στην πραγματικότητα, είναι λίγες οι ολοκληρωμένες υπηρεσίες βιβλιοθηκών, μουσείων και αρχείων που ο συνδυασμός τους έχει ουσιαστική υπόσταση.

2.4 Διεθνείς συνεργασίες βιβλιοθηκών

Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής στη διεθνή βιβλιογραφία καταγράφονται ως η πατρίδα των συνεργασιών των βιβλιοθηκών. Εντούτοις, αντίστοιχες περιπτώσεις συνεργατικών σχημάτων εμφανίζονται πλέον στις περισσότερες χώρες του κόσμου, προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Στο συγκεκριμένο υποκεφάλαιο αφού γίνει μια σύντομη αναφορά στην ιστορική αναδρομή των συνεργασιών στις ΗΠΑ, παρατίθενται ορισμένες επιλεγμένες συνεργασίες ειδικού ενδιαφέροντος από τη διεθνή κοινότητα, ώστε να καταγραφεί μια συνοπτική εικόνα της κατάστασης πριν προχωρήσουμε στην ελληνική περίπτωση.

---

⁷¹ Χ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Δ. ΠΟΛΙΤΗΣ, «Κατάθεση πρότασης της ΕΕΒΕΠ για την ένταξη των βιβλιοθηκών, δημοτικών αρχείων, μουσείων και πινακοθηκών στον Οργανισμό Εσωτερικής Υπηρεσίας των νέων Καλλικρατικών Δήμων», *Βιβλιοθήκες και πληροφόρηση-Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκάρων* 23 (2011), σ. 77. Σ. ΤΣΑΦΟΥ, Χ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Δ. ΠΟΛΙΤΗΣ, *Πρόταση για την Εθνική Πολιτική Δημοτικών Βιβλιοθηκών*, ΕΕΒΕΠ, 12 Νοεμβρίου 2012, σ. 32, <http://www.eebep.gr/wp-content/uploads/Protasi.pdf> (Ανάκτηση 20.5.2014).

⁷² P. BROPHY, *The Library*, σ. 58. Όταν καταγράφει τα υφιστάμενα μοντέλα βιβλιοθηκών (και συγκεκριμένα το αλεξανδρινό).

Ο Jan Ison σε άρθρο του κάνει μια σύντομη ιστορική αναδρομή στις συνεργατικές προσπάθειες βιβλιοθηκών στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής.⁷³ Κατά την άποψη του N. Stevens η καθιέρωση των συνεργασιών αρχίζει περίπου την ίδια χρονική στιγμή με το πρώτο συνέδριο των βιβλιοθηκονόμων το 1853, όπου παρουσιάστηκε η πρόταση για τη δημιουργία ενός ενιαίου εθνικού καταλόγου.⁷⁴

Ο R. McClarren κάνει αναλυτική αναφορά στις συνεργασίες των δημόσιων βιβλιοθηκών.⁷⁵ Τονίζει ότι οι συνεργασίες πριν από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν περισσότερο ανεπίσημες, ενώ μετά τον πόλεμο ξεκίνησε ένα πιο δομημένο συνεργατικό πρόγραμμα. Παρότι οι άτυπες συνεργασίες βρίσκονταν σε υβριδικό στάδιο, προσέφεραν μερικές σημαντικές καινοτομίες που αποτελούν σημαντική συνεισφορά για τη σημερινή βιβλιοθηκονομική κοινότητα. Αυτές οι καινοτομίες περιλαμβάνουν τον Εθνικό Συλλογικό Κατάλογο (National Union Catalog) του 1901, τον Ενοποιημένο Κατάλογο των Περιοδικών Εκδόσεων (Union List of Serials) του 1927 και τον πρώτο Κώδικα Διαδανεισμού (Interlibrary Loan Code) του 1917.

Ομόφωνα υποστηρίζεται στη βιβλιογραφία των βιβλιοθηκών ότι η μεγαλύτερη ώθηση για συνεργασίες δόθηκε από Library Services Act-LSA το 1956. Η LSA τόνισε για πρώτη φορά ότι η ομοσπονδιακή κυβέρνηση αναγνώρισε ότι έχει την ευθύνη της υποστήριξης των προγραμμάτων των βιβλιοθηκών σε όλες τις Πολιτείες της Αμερικής. Το 1964 μετονομάστηκε σε Library Services and Construction Act (LSCA) και το 1996 σε Library Services and Technologies Act (LSTA). Η LSCA, στις δεκαετίες του 1950 και του 1960, έχοντας πρόθεση τη μέγιστη δυνατή αξιοποίηση των περιορισμένων χρηματοδοτήσεων για παροχή υπηρεσιών στους πολίτες, έκανε επίσημες συνεργατικές προσπάθειες. Αυτές οι προσπάθειες μπορούν να χωριστούν σε τέσσερις διαφορετικούς τύπους. Ο πρώτος τύπος ήταν ένα συνολικό πρόγραμμα για βιβλιοθήκες με την ονομασία «σύστημα» (system), που δημιουργήθηκε από μια αυτόνομη πολιτική δικαιοδοσία (π.χ. μια πόλη). Εξελίχθηκε σε ενοποιημένο φορέα με πολλαπλά παρακλάδια, που ήταν και εξακολουθούν να είναι οι δημόσιες βιβλιοθήκες των μεγάλων πόλεων. Ο δεύτερος τύπος ήταν ένα συνεργατικό σύστημα που καθιερώθηκε από δύο ή

---

⁷³ J. ISON, «Rural Public Libraries in Multitype Library Cooperatives», *Library Trends* 44:1 (καλοκαίρι 1995), σσ. 129-151.

⁷⁴ N. D. STEVENS, «An Historical Perspective on the Concepts of Networks: Some Preliminary Considerations», στο B. E. MARKUSON, B. WOLLS (επιμ.), *Networks for Networkers: Critical Issues in Cooperative Library Development*, Νέα Υόρκη, Neal-Schuman 1979, σσ. 29-48.

⁷⁵ R. R. McCLARREN, «Public Library Cooperation and Cooperatives: an Historical Overview», *Public Library Quarterly* 2 (Φθινόπωρο/Χειμώνας 1981), σσ. 5-15.

περισσότερες βιβλιοθήκες, οι οποίες σχεδιάζαν και εργάζονταν από κοινού, αλλά παρέμεναν αυτόνομες. Ο τρίτος τύπος ήταν ένα ενοποιημένο σύστημα που σχηματίζεται από δύο ή περισσότερες βιβλιοθήκες. Οι βιβλιοθήκες δεν είναι πλέον ανεξάρτητες, αλλά ένας φορέας. Και τέταρτον, ένα δίκτυο που δημιουργείται από δύο ή περισσότερες βιβλιοθήκες, οι οποίες σχεδιάζουν και δουλεύουν συνεργατικά, συνήθως με κοινό σκοπό, όπως για παράδειγμα ο OCLC, με κοινό στόχο να μοιράζονται την καταλογογράφηση.

Ο J. Ison αναφέρεται επίσης στις συνεργασίες ανάμεσα σε αυτόνομες βιβλιοθήκες, και όχι σε ένα ενοποιημένο σύστημα ή μια συγκεκριμένη πολιτική δικαιοδοσία.⁷⁶ Ωστόσο, πολλές από τις υπηρεσίες είναι κοινές και στα ενοποιημένα και στα αυτόνομα συστήματα, καθώς και οι λόγοι που οδήγησαν στη δημιουργία του ενός ή του άλλου συστήματος. Κατά την περίοδο αυτή, αρκετές Πολιτείες εγκαθίδρυσαν συνεργατικές υπηρεσίες. Σε αυτές συγκαταλέγονται οι Illinois Library Systems Act το 1965, Regional System of Cooperating Libraries (Κάνσας) το 1965), Public Library Systems Law (Νέα Υόρκη) το 1971 και Regional Public Library Networks στη Νεμπράσκα το 1971 και στην Καλιφόρνια το 1963. Στις περισσότερες Πολιτείες η δομή τροποποιήθηκε, αλλά η αρχική σκέψη παρέμεινε η ίδια, και επικαιροποιήθηκαν οι σχετικοί νόμοι.

Η συνεργατική κίνηση των βιβλιοθηκών πολλαπλών τύπων προχώρησε κυρίως χάρη στον Τομέα Διαδανεισμού της LSCA, γνωστού ως Title III, και αποτέλεσε την απαρχή της ομοσπονδιακής χρηματοδότησης για συνεργασίες ανάμεσα σε ποικίλους τύπους βιβλιοθηκών. Η πολλαπλού τύπου συνεργασία ακολούθησε δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη αφορά την εξέλιξη των συνεργασιών των δημόσιων βιβλιοθηκών σε πολλαπλού τύπου συστήματα και σε κάποιες Πολιτείες τη δημιουργία συνεργασιών εξ αρχής τέτοιων συνεργατικών σχημάτων. Η δεύτερη ήταν η ανάπτυξη ενός άλλου υποστρώματος συνεργασίας που περιλαμβάνει υπάρχοντα συστήματα ενός τύπου. Η ανάπτυξη δικτύων εξαρτιόταν από το πολιτικό και οικονομικό κλίμα των ανεξάρτητων Πολιτειών και την προσωπικότητα ατόμων που είχαν ρόλο κλειδί στην ανάπτυξη του εκάστοτε δικτύου.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής κάποιες κοινοπραξίες έχουν κάνει περαιτέρω βήματα και έχουν αναπτύξει ολοκληρωμένα συστήματα βιβλιοθηκών, δηλαδή Integrated Library System (ILS), γνωστά επίσης και ως Library Management

---

⁷⁶ J. ISON, «Rural Public Libraries in Multitype Library Cooperatives», σσ. 131-132.

System (LMS). Μερικά τέτοια παραδείγματα είναι τα εξής: OhioLINK, που περιλαμβάνει 88 ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες στο Οχάιο, TexShare, και Northern Lights Library Network της Μινεσότα, που ενσωματώνει περισσότερες από 300 βιβλιοθήκες της Πολιτείας, Orbis Cascade Alliance στις Βορειοδυτικές ΗΠΑ, The Alberta Library στην Αλμπέρτα, το Δίκτυο Louisiana Library Network που περιλαμβάνει 49 ακαδημαϊκές και ειδικές βιβλιοθήκες στη Λουιζιάνα, η κοινοπραξία Abilene Library Consortium στο Δυτικό Τέξας και PASCAL στη Νότια Καρολίνα.

Το δίκτυο Libraries for the Future (LFF) είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που στόχο έχει την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση για θέματα βιβλιοθηκών, την αύξηση της υποστήριξης τόσο από τον δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα και την προώθηση της αξίας τους ως θεμελιωδών αμερικανικών ιδρυμάτων.⁷⁷ Το δίκτυο LFF, με την ηγετική του μορφή στην αναδιαμόρφωση των βιβλιοθηκών την τελευταία δεκαετία, εργάζεται με στόχο την ενίσχυση τόσο των βιβλιοθηκών ως αυτόνομων μονάδων όσο και ως συστήματα βιβλιοθηκών και την υποστήριξή τους ώστε να ανταποκριθούν καλύτερα στα αιτήματα της κοινότητας.

Η συνεργασία Boston Library Consortium (BLC) οδηγεί προς τον μετασχηματισμό των βιβλιοθηκών-μελών της σε βιβλιοθήκες του 21ου αιώνα δημιουργώντας μια κοινή πλατφόρμα πληροφοριακών πηγών, τεχνογνωσίας και αξιόπιστων σχέσεων.⁷⁸ Υποστηρίζει τη στρατηγική των οικονομικά αποδοτικών συνεργασιών που δεν μπορεί να επιτευχθεί μεμονωμένα. Η συνεργασία σε πόρους και υπηρεσίες που παρέχουν ένα πλούσιο και βιώσιμο περιβάλλον υποστηρίζοντας την εκπαίδευση, την έρευνα, αλλά και τη δημιουργία, τη διάδοση και διαφύλαξη της γνώσης. Ιδρύθηκε το 1970 και περιλαμβάνει 17 μέλη, ερευνητικές και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, μικρού και μεγάλου μεγέθους, ιδιωτικά και δημόσια ιδρύματα, και γεωγραφικά καταλαμβάνει τις διάφορες περιοχές της Βοστώνης. Πρόκειται για μια συνεργατική κοινοπραξία βιβλιοθηκών που παρέχει καινοτόμο και οικονομικά αποδοτική πρόσβαση σε κοινόχρηστες πηγές πληροφόρησης, υπηρεσίες και τεχνογνωσία και επιτρέπει στις βιβλιοθήκες-μέλη την καλύτερη εξυπηρέτηση της διδασκαλίας και της έρευνας των μητρικών τους ιδρυμάτων.

⁷⁷ <http://www.gatesfoundation.org/Media-Center/Press-Releases/2003/06/Libraries-for-the-Future-Receive-a-Challenge-Grant> (Ανάκτηση 13.4.2016).

⁷⁸ <https://blc.org> (Ανάκτηση 13.4.2016).

Το Δίκτυο Northern Lights Library Network (NLLN) είναι το μεγαλύτερο γεωγραφικά δίκτυο βιβλιοθηκών από επτά νομούς, πολλαπλού τύπου συνεργατικού συστήματος βιβλιοθηκών στην Πολιτεία της Μινεσότας.⁷⁹ Το NLLN περιέχει όλους τους τύπους βιβλιοθηκών που περιλαμβάνονται στους 23 νομούς της Βορειοδυτικής, της Δυτικής και της Κεντρικής Μινεσότας. Το Δίκτυο έχει περισσότερες από 300 βιβλιοθήκες-μέλη περιλαμβάνοντας δημόσιες, σχολικές, ακαδημαϊκές (ιδιωτικές και δημόσιες) και ειδικές βιβλιοθήκες. Το NLLN είναι εγκαταστημένο στην Πολιτεία της Μινεσότα και λαμβάνει χρηματοδότηση από το νομοθετικό σώμα της Μινεσότα μέσω του Κρατικού Γραφείου για τις Υπηρεσίες των Βιβλιοθηκών που υπάγεται στο Τμήμα της Εκπαίδευσης της Μινεσότας.

Το Δίκτυο The Alberta Library (TAL), που δημιουργήθηκε το 1997 είναι μια μη κερδοσκοπική κοινοπραξία με 49 βιβλιοθήκες-μέλη και συστήματα βιβλιοθηκών από δημόσιες, δημοτικές και ειδικές βιβλιοθήκες, σε πάνω από εκατό τοποθεσίες στην επαρχία της Αλμπέρτας. Η αποστολή της TAL είναι η ενίσχυση των κοινοτήτων μέσω της συνεργασίας και λειτουργεί ως ένα κομβικό σημείο ενισχύοντας την βιβλιοθηκονομική κοινότητα στη δημιουργία υπηρεσιών με στόχο όλοι οι κάτοικοι της Αλμπέρτας να έχουν εύκολη πρόσβαση σε ένα μεγάλο εύρος πηγών και προγραμμάτων. Οι βιβλιοθήκες-μέλη συνεργάζονται στενά ώστε να επωφεληθούν από τις μεταβαλλόμενες τεχνολογίες στην εξεύρεση λύσεων και την αναζήτηση νέων ευκαιριών. Το Δίκτυο TAL παρέχει μια ποικιλία υπηρεσιών προς ή μεταξύ των μελών, όπως είναι η ενιαία κάρτα χρήστη για όλες τις βιβλιοθήκες-μέλη, μια ενιαία μηχανή αναζήτησης στους καταλόγους των βιβλιοθηκών (TAL Online), η διαπραγμάτευση τιμών για τις άδειες των ηλεκτρονικών πηγών, το ετήσιο συνέδριο τεχνολογίας των βιβλιοθηκών (Netspeed). Διαχειρίζεται επίσης, τον Online Reference Centre (ORC), που παρέχει ελεύθερη πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές για χρήση των σχολείων της Αλμπέρτας και χρηματοδοτείται από την Εκπαίδευση της Αλμπέρτας.

Το Connecticut Library Consortium είναι ένα κρατικό συνεργατικό δίκτυο βιβλιοθηκών που εξυπηρετεί όλους τους τύπους βιβλιοθηκών της Πολιτείας του Κονέκτικατ ενισχύοντας την εξυπηρέτηση των χρηστών τους.⁸⁰

Η κοινοπραξία International Coalition of Library Consortia (ICOLC) είναι μια ανεπίσημη ομάδα, που λειτουργεί από το 1996 με αυτοοργάνωση και έχει περίπου 200

---

⁷⁹ <http://nlln.org> (Ανάκτηση 13.4.2016).

⁸⁰ <http://www.ctlibrarians.org> (Ανάκτηση 13.4.2016).

βιβλιοθήκες μέλη στη Βόρεια και Νότια Αμερική, την Ευρώπη, την Αυστραλία, την Ασία και την Αφρική και περιλαμβάνει βιβλιοθήκες όλων των τύπων και των μεγεθών.⁸¹ Υποστηρίζει συμμετοχικές κοινοπραξίες διευκολύνοντας τη συζήτηση σχετικά με θέματα κοινού ενδιαφέροντος. Η ICOLC δύο φορές τον χρόνο διεξάγει συναντήσεις με στόχο την ενημέρωση των συμμετεχόντων στην κοινοπραξία σχετικά με ζητήματα για τις νέες ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης, τις πρακτικές τιμολόγησης των ηλεκτρονικών πηγών πληροφοριών από τους προμηθευτές και άλλα ζητήματα που αφορούν τη διοίκηση των βιβλιοθηκών.

Η OCLC είναι μια μη κερδοσκοπική συνεργατική βιβλιοθήκη, υποστηρίζει χιλιάδες βιβλιοθήκες στην παροχή πρόσβασης στην πληροφορία σε άτομα σε όλο τον κόσμο.⁸² Παρέχει υπηρεσίες τεχνολογίας, πρωτότυπη έρευνα και προγράμματα για τα μέλη της και γενικότερα για τη βιβλιοθηκονομική κοινότητα. Τα περισσότερα από εβδομήντα χιλιάδες μέλη, βιβλιοθηκονόμοι, τεχνολόγοι, ερευνητές, κ.λπ. σε περισσότερες από 170 χώρες εργάζονται για να καταστήσουν την πληροφορία πιο προσβάσιμη και πιο χρήσιμη. Χρησιμοποιούν την υπηρεσία OCLC για την πρόσκτηση, την καταλογογράφηση, τον δανεισμό, τη διατήρηση και διαχείριση του υλικού των βιβλιοθηκών. Από την άλλη, ερευνητές, φοιτητές, ιδρύματα, επαγγελματίες βιβλιοθηκονόμοι και όσοι αναζητούν πληροφορίες χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες του OCLC για να αποκτήσουν πρόσβαση σε βιβλιογραφικές πηγές, περιλήψεις και κείμενα. Ο OCLC και τα μέλη του δημιούργησαν και διατηρούν τον WorldCat Online Union Catalog. Έχουν περάσει περισσότερο από σαράντα χρόνια από το ξεκίνημα του ηλεκτρονικού καταλόγου και της βάσης δεδομένων WorldCat, ωστόσο οι βιβλιοθήκες-μέλη του OCLC σε όλο τον κόσμο συνεχίζουν να καινοτομούν και να συνεργάζονται για το κοινό καλό. Η συνεργασία OCLC συνεχίζει να αποτελεί ένα μεγάλο πείραμα στην συνεργασία βιβλιοθηκών παγκοσμίως, και καταλογογράφοι και βιβλιοθηκονόμοι σε όλο τον κόσμο έχουν δημιουργήσει έναν ασύγκριτο πόρο της βιβλιοθήκης για την έρευνα και την εκπαίδευση.⁸³

⁸¹ <http://icolc.net/> (Ανάκτηση 13.4.2016).

⁸² Online Computer Library Center (OCLC), <http://www.oclc.org/home.en.html> (Ανάκτηση 13.4.2016).

⁸³ Ο J. JORDAN στο έργο του περιγράφει αναλυτικά την ιστορία, τη δομή και τη διοίκηση του OCLC, τις συνεργασίες σε παγκόσμιο επίπεδο, την ανάπτυξη του WorldCat. Βλ. J. JORDAN, «OCLC: a Global Cooperative», στο R. N. SHARMA (επιμ.), *Libraries in the Early 21st Century: an International Perspective*, Βερολίνο-Βοστώνη, De Gruyter, 2012, τ. 2, σσ. 5-16.

Το Δίκτυο Shanghai Information Resources Network (SIRN) ιδρύθηκε το 1994, και το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του είναι ότι έχει μέλη πολλαπλούς τύπους βιβλιοθηκών της Σαγκάης (δημόσιες, ακαδημαϊκές και ειδικές βιβλιοθήκες).⁸⁴ Τα μέλη συνεργάζονται στην ανάπτυξη των συλλογών τους, στον διαδανεισμό, στα δίκτυα υπολογιστών και στη δημιουργία ηλεκτρονικών βάσεων δεδομένων. Το SIRN έχει ένα ενιαίο σύστημα καταλογογράφησης και διαδανεισμού που επιτρέπει ελεύθερη χρήση των τεκμηρίων μεταξύ των μελών. Το 2010, εφάρμοσε μια καινοτομία σχετικά με τον διαδανεισμό, την υπηρεσία «μιας κάρτας» (one card service) σε 212 βιβλιοθήκες της πόλης και των περιχώρων, προσφέροντας μια έμπιστη και αποτελεσματική υπηρεσία στους πολίτες προωθώντας την ενσωμάτωση των δυο περιοχών. Το έργο περιλάμβανε 2.411 τοποθεσίες και κέντρα σε διαφορετικά μέρη και ουσιαστικά δημιουργήθηκε ένα δίκτυο σε τέσσερα επιμέρους επίπεδα.

Το δίκτυο Electronic Information for Libraries (EIFL) που αρχικά ονομαζόταν eIFL.net δημιουργήθηκε ως πρωτοβουλία της Open Society Institute (OSI), νυν Open Society Foundations (OSF), ένα ιδιωτικό ίδρυμα δωρεών που είναι τμήμα του Δικτύου του Ιδρύματος Σόρος.⁸⁵ Το EIFL εργάζεται για να επεκτείνει την πρόσβαση στη γνώση με αποδοτικό και βιώσιμο τρόπο, υποστηρίζοντας τη δημιουργία και την ανάπτυξη ισχυρών εθνικών κοινοπραξιών βιβλιοθηκών. Πολλά από τα μέλη του Δικτύου αυτού στο ξεκίνημά τους πήραν επιχορηγήσεις από το EIFL, ενώ όλα τα μέλη επωφελήθηκαν από την εκπαίδευση σε θέματα μανάτζμεντ, και τις συμβουλευτικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες του. Ως αποτέλεσμα της δέσμευσης και της στήριξης του EIFL σε αυτού του τύπου κοινοπραξίες βιβλιοθηκών, η πρόσβαση στη γνώση συνεχίζει να αυξάνεται και οι μαθητές και φοιτητές μπορούν να επωφελούνται από την πληροφόρηση σε όλο τον κόσμο.⁸⁶

---

⁸⁴ C. FANG, *Chinese Librarianship in the Digital Era*, Οξφόρδη-Κέιμπριτζ-Νέο Δελχί, Chandos Publishing, 2013, σ. 68.

⁸⁵ <https://www.opensocietyfoundations.org/> (Ανάκτηση 13.4.2016).

⁸⁶ <http://www.eifl.net/>, <http://www.eifl.net/page/library-consortia> (Ανάκτηση 13.4.2016). Τα μέλη του Δικτύου είναι 41: Αλγερία-Algerian Consortium of Higher Education and Scientific Research Establishments, Αγκόλα-Under development, Αρμενία-Electronic Library Consortium of Armenia (ELCA), Αζερμπαϊτζάν-Azerbaijan Library and Information Consortium for Availability of Electronic Information (AzLIC), Λευκορωσία-Council of Belarusian Libraries on Information Cooperation (BelCoLib), Βοσνία και Ερζεγοβίνη-Electronic Information Consortium of Bosnia and Herzegovina (EICBIH), Μποτσουάνα-Botswana Libraries Consortium (BLC), Καμπότζη-Cambodian Electronic Information for Libraries Consortium (Cam-eIFL), Κίνα-Library Network of the Chinese Academy of Sciences, Κονγκό-Under development, Εσθονία-Consortium of Estonian Libraries Network (ELNET), Αιθιοπία-Consortium of Ethiopian Academic and Research Libraries (CEARL), Φίτζι-Fiji Library Consortium, Γεωργία-Georgian Integrated Library & Information System Consortium (GILISC), Γκάνα-

Η βιβλιοθηκονομική τουρκική ιστοσελίδα για τις Βιβλιοθήκες (Library Portal Turkey), που υποστηρίζεται από το Ινστιτούτο Γκαίτε, παρέχει μια επισκόπηση αναφορικά με τις βιβλιοθήκες και την επιστήμη της πληροφόρησης στην Τουρκία, καθώς και τα ιδρύματα αλλά και τα σωματεία, και τις συνεργατικές δράσεις.⁸⁷ Συγκεκριμένα στους βιβλιοθηκονομικούς συλλόγους The Turkish Librarians' Association (TKD), University and Research Librarians' Association (ÜNAK), και Association of School Librarians, την κοινοπραξία Anatolian University Libraries Consortium (ANKOS). Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην ομάδα Innovative Library Initiatives Promotion Group (ILIPG) με έδρα την Κωνσταντινούπολη (2002) που στόχο έχει την υποστήριξη της τουρκικής (δημόσιας) βιβλιοθηκονομικής κοινότητας, την ώθηση της εθνικής και διεθνούς συνεργασίας στον τομέα της βιβλιοθηκονομίας και να συμβάλει στην εκπαίδευση και την επιμόρφωση των επαγγελματιών.⁸⁸

Προχωρώντας ένα βήμα παραπέρα, καταγράφοντας συγκριτικές μελέτες συνεργασιών βιβλιοθηκών ιδιαίτερο ενδιαφέρον εμφανίζουν τα άρθρα της Αυστραλής Rona Wade και των K. Hormia-Routanen, κ.ά.

Στο άρθρο της η Rona Wade εξετάζει τα στάδια και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες μια ανεπίσημη συνεργασία βιβλιοθηκών πρέπει να αλλάξει σε επίσημο νομικό

Consortium of Academic and Research Libraries in Ghana (CARLIGH), Κένυα-, Κόσσοβο-Consortium of Electronic Libraries in Kosova (CELK), Κιργιστάν-Kyrgyzstan Library Information Consortium (KLIC), Λάος-Library and Information Consortium (LALIC), Λετονία-Culture Information Systems Centre, Λεσότο-Lesotho Library Consortium (LELICO), Λιθουανία-Lithuanian Research Library Consortium (LMBA), Σκόπια-Macedonian e-Libraries (MEL), Μαλάουι-Malawi Library and Information Consortium (MALICO), Μαλδίβες-under development, Μολδαβία-Electronic Resources for Moldova (REM), Ναμίμπια-Namibia Library Consortium (NALICO), Νεπάλ-Nepal Library and Information Consortium (NeLIC), Παλαιστίνη-Palestinian Library and Information Consortium (PALICO), Πολωνία-Poznan Foundation of Scientific Libraries, Σενεγάλη-Consortium des Bibliothèques de l'Enseignement Supérieur du Sénégal (COBESS), Σερβία-Serbian Library Consortium for Coordinated Acquisition (KoBSON), Σλοβενία-Consortium of Slovene Electronic Collections (COSEC), Σουδάν-Sudanese Research and Education Network (SudREN-fka SUIN), Τανζανία-Consortium of Tanzania Universities and Research Libraries (COTUL), Ταϊλάνδη-Electronic Information for Libraries in Thailand (eifl-Thailand), Ουγκάντα-Consortium of Uganda University Libraries (CUUL), Ουκρανία-Association «Informatio-Consortium», Ουζμπεκιστάν-EIFL Uzbekistan Consortium, Ζάμπια-Zambia Library Consortium (ZALICO), Ζιμπάμπουε-Zimbabwe University Libraries Consortium (ZULC).

⁸⁷ <http://www.goethe.de/ins/tr/lp/prj/bpt/vui/ver/enindex.htm> (Ανάκτηση 13.4.2016).

⁸⁸ Η ομάδα έργου αποτελείται από εκπροσώπους των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών, βιβλιοθηκών ξένων πολιτιστικών ιδρυμάτων, μέλη του γραφείου στην Κωνσταντινούπολη του Association of Turkish Librarians και το Department of Information and Record Management του Πανεπιστημίου της Κωνσταντινούπολης. Ορισμένες από τις δράσεις του είναι η διοργάνωση διεθνών συνεδρίων βιβλιοθηκονομίας, επαγγελματικές επισκέψεις στο εξωτερικό και η υποστήριξη σχετικών πρωτοβουλιών βιβλιοθηκών της Τουρκίας. Από το 2006, η ομάδα έργου έχει επικεντρωθεί σε θέματα σχετικά με την πληροφοριακή παιδεία και οργανώνει σχετικά συνέδρια και εργαστήρια για δασκάλους σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας.

σώμα.⁸⁹ Η εργασία της στηρίχθηκε σε έρευνα που χρηματοδοτήθηκε από το Western Australian Group of University Librarians (WAGUL) και ανέλυσε έντεκα μικρού και μεσαίου μεγέθους κοινοπραξίες κυρίως ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών σε πέντε χώρες. Στόχος της έρευνας ήταν η αναζήτηση των διαφορετικών μοντέλων που υφίστανται στις κοινοπραξίες βιβλιοθηκών και να εντοπιστούν οι παράγοντες εκείνοι που καθορίζουν για το πότε και πως θα πρέπει να εξετάζεται η συνεργασία. Οι κυριότεροι παράγοντες που καταγράφηκαν είναι η κοινή ιδιοκτησία των περιουσιακών τους στοιχείων, το κόστος των υπηρεσιών, η από κοινού παροχή υπηρεσιών και η προστασία από τον νόμο.

Οι K. Hormia-Routanen, κ.ά. στο άρθρο τους κατέγραψαν μοντέλα κοινοπραξίας στην Ευρώπη.⁹⁰ Δόθηκε έμφαση στις κοινοπραξίες εκείνες που υποστηρίζουν την παροχή περιεχομένου και πρόσβασης στις ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης. Οι περιπτώσεις τεσσάρων χωρών δίνονται ως παραδείγματα ετερογενών λύσεων κοινοπραξιών και καταγράφονται τα κύρια αποτελέσματα και οι αντίκτυποί τους. Η διεθνής συνεργασία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη των κοινοπραξιών στην Ευρώπη, καθώς επίσης και οι περιφερειακές συνεργατικές πρωτοβουλίες.

2.5 Συνεργατικά εγχειρήματα βιβλιοθηκών: το ελληνικό ζήτημα

Η εξέλιξη των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών αποτελεί πρόκληση των κρατών, όπως αναφέρει η βιβλιοθηκάρια Σοφία Παλαμιώτη το 1998, για τη δημιουργία ενός εθνικού συστήματος πληροφόρησης αλλά και διασύνδεσής του με τα αντίστοιχα δίκτυα στον διεθνή χώρο.⁹¹ Το γεγονός αυτό σημαίνει οργανωμένα δίκτυα βιβλιοθηκών και κέντρων τεκμηρίωσης και έρευνας. Ωστόσο, όπου δεν λειτουργούν σωστά οι υπάρχουσες βιβλιοθήκες, η αυτοματοποίησή τους, και κατ' επέκταση η οργάνωση των κέντρων αυτών, δυσχεραίνεται. Η κατάσταση αυτή παρουσιάζεται στον ελληνικό χώρο

---

⁸⁹ R. WADE, «The Very Model of a Modern Library Consortium», *Library Consortium Management: an International Journal* 1:1/2 (1999), σσ. 5-18.

⁹⁰ K. HORMIA-POUTANEN, κ.ά., «Consortia in Europe: Describing the Various Solutions Through Four Country Examples», *Library Trends* 54:3 (Χειμώνας 2006), σσ. 359-381, https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/3619/Hormia_543.pdf?sequence=2 (Ανάκτηση 21.4.2016).

⁹¹ Σ. ΠΑΛΑΜΙΩΤΗ, *Λαϊκές βιβλιοθήκες: οδηγός για την οργάνωσή τους*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1998, σσ. 331-346.

των βιβλιοθηκών, καθώς η οργάνωσή τους δε στηρίζεται σε κάποιο ενιαίο κεντρικό σχεδιασμό, αλλά έγκειται στην εκάστοτε διοικητή αρχή. Στην ελληνική πραγματικότητα η απομάκρυνση από το στόχο γίνεται κυρίως λόγω προχειρότητας στη λήψη αποφάσεων από τα αρμόδια κέντρα εξουσίας και άρνηση των βιβλιοθηκονόμων να αναλάβουν σχετικές πρωτοβουλίες.⁹²

Λίγο πριν την είσοδο του 21ου αιώνα, οι Έλληνες βιβλιοθηκονόμοι ασχολούνται ακόμα με την ορθολογική χρήση των νέων τεχνολογιών και την επίπονη προσπάθεια να προλάβουν εξελίξεις που οι συνάδελφοί τους στο εξωτερικό κατέκτησαν δεκαετίες νωρίτερα. Οι τεχνολογικές εξελίξεις βρίσκονται στο επίκεντρο της ελληνικής προσπάθειας μηχανογραφικής οργάνωσης των συλλογών των βιβλιοθηκών με σύγχρονη μεθοδολογία, ώστε να προχωρήσουν και στο επόμενο βήμα της δημιουργίας ενός εθνικού συστήματος πληροφόρησης.⁹³

Οι ελληνικές βιβλιοθήκες μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80 ακολουθούν μια μοναχική πορεία που διαφαίνεται και στο 6ο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Βιβλιοθηκάρων. Την ίδια εποχή λειτουργούν δύο τμήματα Βιβλιοθηκονομίας στα ΤΕΙ (νυν ΑΤΕΙ) και έχει ιδρυθεί ένα τρίτο στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Οι σπουδές βιβλιοθηκονομίας αρχίζουν να αναγνωρίζονται και κάποιες βιβλιοθήκες προσλαμβάνουν πτυχιούχους βιβλιοθηκονομίας. Το ΕΚΤ έχει ξεκινήσει το Συλλογικό Κατάλογο Περιοδικών, προωθεί το ΑΒΕΚΤ και το Εθνικό Δίκτυο Επιστημονικών και Τεχνολογικών Βιβλιοθηκών.⁹⁴ Εντούτοις, για να υπάρχει ενδιαφέρον για συνεργασία ανάμεσα στις βιβλιοθήκες πρέπει να υπάρχουν εμφανή πλεονεκτήματα. Τα πλεονεκτήματα αυτά πρέπει να απαντούν στα ζητήματα που απασχολούν μια

⁹² Στο ίδιο, σσ. 331-346. Η Σ. Παλαμιώτη αναφέρει χαρακτηριστικά παραδείγματα του φαύλου κύκλου καταγράφοντας τρία ενδεικτικά περιστατικά (πρόταση, προ ετών, βιβλιοθηκάρου για την αναδιοργάνωση της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Θεσσαλονίκης, υιοθέτηση από την ΕΒΕ των νέων κανόνων καταλογογράφησης AACR-1978 χωρίς ιδιαίτερη προετοιμασία, και δημιουργία του ΑΒΕΚΤ του ΕΚΤ).

⁹³ Στο ίδιο, σσ. 11-12. Σύμφωνα με τη Σοφία Παλαμιώτη, το 1982 υποβλήθηκε από την ίδια σχετική μελέτη στην ελληνική πολιτεία για τις ανάγκες ενός εθνικού δικτύου βιβλιοθηκών και κυρίως την υποδομή του και τις λειτουργίες του, βασισμένη στη διεθνή βιβλιογραφία και στην ελληνική εμπειρία. Η σχετική μελέτη φέρει τον τίτλο: Κ. ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Σ. ΠΑΛΑΜΙΩΤΗ, *Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών: 5ετές πρόγραμμα: προτάσεις*, Αθήνα 1982.

⁹⁴ Περισσότερες πληροφορίες: Δ. ΠΙΕΡΡΟΣ, «Βιβλιοθήκες, ένα παράθυρο στον κόσμο: προϋποθέσεις και απαιτήσεις», στο *Ημερίδα «Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο»*, Θεσσαλονίκη, 5η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, 29.5.2008, σσ. 3-5, http://www.ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thesalinihs/2008/βιβλιοθήκες%20ένα%20παράθυρο%20στον%20κόσμο.pdf (Ανάκτηση 15.6.2016).

βιβλιοθήκη και αποτυπώνονται στα στατιστικά της στοιχεία, τον ετήσιο προγραμματισμό και απολογισμό της, και στον τρόπο διοίκησής της.⁹⁵

Οι συνεργασίες δημιουργούν υποχρεώσεις στα συνεργαζόμενα μέρη (π.χ. κοινές πρακτικές και πρότυπα, τήρηση προθεσμιών, κ.λπ.). Οι βιβλιοθήκες-μέλη για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις αυτές πιθανό να χρειαστεί επανεκπαίδευση προσωπικού και αλλαγή συνηθειών και νοοτροπιών. Οι συνεργασίες έχουν ενδεχόμενο κόστος (χρήματα, προσωπικό με συγκεκριμένες δεξιότητες, εγκαταστάσεις, εξοπλισμό, κ.λπ.) και απαιτούν ένα σύστημα διοίκησης, και όλα πρέπει να είναι αποδεκτά από τον φορέα στον οποίο ανήκει.⁹⁶

Στην Ελλάδα, με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ) και μετέπειτα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) δημιουργούνται διαφόρων ειδών συνεργασίες μεταξύ βιβλιοθηκών. Οι τεχνολογικές εξελίξεις είχαν καταλυτική επίδραση στην ανάπτυξη των συνεργασιών αυτών (χρήση κοινών προτύπων, εργαλεία για διευκόλυνση επικοινωνίας/συνεργασίας, εξοικείωση χρηστών με νέα εργαλεία, κ.λπ.).

Οι διάφορες βιβλιοθηκονομικές εξελίξεις στην Ελλάδα και οι επιρροές που έχουν τόσο στον ρόλο των βιβλιοθηκών όσο και στις συνεργασίες τους καταγράφονται με χρονολογική σειρά στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 2:

Χρονολόγιο βιβλιοθηκονομικών εξελίξεων στην Ελλάδα

Έτος	Γεγονότα	Εργαλεία	Συνεργασίες	Ρόλος βιβλιοθηκών
1938		Έκδοση των οδηγιών <i>Κανόνες για τη σύνταξη αλφαβητικού καταλόγου</i> , του Sir Anthony Panizzi (μτφρ. Νικίας Βέρτης)	Επιρροές από τις εξελίξεις στο εξωτερικό	
1961	Έναρξη Σχολής Βιβλιοθηκονομίας (XEN)			Αναγνώριση ανάγκης για επίσημη συστηματική εκπαίδευση βιβλιοθηκονόμων
1968		Κυκλοφορεί από το Αθηναϊκό Κέντρο Οικιστικής ο "Συλλογικός Κατάλογος Επιστημονικών Περιοδικών Βιβλιοθηκών Ελλάδος, Περιοχή Αθηνών"		
1977	Παύση λειτουργίας Σχολής XEN και έναρξη Σχολής Βιβλιοθηκονομίας στο ΚΑΤΕΕ (νυν ΑΤΕΙ) Αθήνας			Αναγνώριση συστηματικής εκπαίδευσης επαγγελματιών βιβλιοθηκονόμων

⁹⁵ Στο ίδιο, σ. 2.

⁹⁶ Στο ίδιο.

<1980	Έντυπες εκδόσεις περιοδικών και δελτιοκατάλογοι περιοδικών (χειροκίνητα συστήματα)	Τηλέφωνο, ταχυδρομείο	Κυριαρχεί το υπόδειγμα της απομονωμένης βιβλιοθήκης: υποτυπώδεις συνεργασίες βασισμένες σε προσωπικές σχέσεις, ανύπαρκτος διαδανεισμός	Συγκέντρωση και ταξινόηση έντυπου πληροφοριακού υλικού ("Αλεξανδρινό" υπόδειγμα), κάλυψη τοπικών αναγκών, αποτίμηση βιβλιοθήκης με βάση το μέγεθος της συλλογής (τίτλοι, χρονική έκταση)
1981-1987	Έναρξη Σχολής Βιβλιοθηκονομίας ΤΕΙ (νυν ΑΤΕΙ) Θεσσαλονίκης 1981	Έναρξη αυτοματισμού βιβλιοθηκών, PC σε βιβλιοθήκες, χρήση λογισμικών αυτοματισμού βιβλιοθηκών, συνδέσεις με διεθνείς βάσεις δεδομένων, έναρξη λειτουργίας συλλογικού καταλόγου ΕΚΤ, fax για παραγγελίες, μη συστηματικός ILL για άρθρα περιοδικών, παραπομπή σε ΕΚΤ, ΤΕΕ για διεθνείς βάσεις δεδομένων, Συλλογικός Κατάλογος Περιοδικών με παραπομπή στις διάφορες βιβλιοθήκες, πιλοτική εφαρμογή online document ordering	Τοπικές ανάγκες μεμονωμένων χρηστών	Κάλυψη τοπικών αναγκών, ορισμένες βιβλιοθήκες εξυπηρετούν και απομακρυσμένους χρήστες
	Έναρξη λειτουργίας Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) 1983		Ένα πρώτο είδος συνεργασίας μεταξύ φορέων (ΕΚΤ, Υπουργείο Υγείας, Υπουργείο Παιδείας)	
	Έναρξη λειτουργίας Συλλογικού Καταλόγου από ΕΚΤ (ορισμένες βιβλιοθήκες)		Αξιοποίηση Συλλογικού Καταλόγου Περιοδικών με παραπομπή στις διάφορες βιβλιοθήκες	
1981-1987	Βιβλιοθήκες ΕΙΕ - Δημόκριτος	Δίκτυα μεταβίβασης δεδομένων HELPAC		
1987-1994	Αγγλοαμερικάνικοι κανόνες καταλογογράφησης, 2η έκδ. αναθ. 1988 (ελληνική μετάφραση)	Δίκτυα δεδομένων: PSTN συνδέσεις βιβλιοθηκών σε HELLASPAC, ολοκληρωμένα συστήματα αυτοματισμού βιβλιοθηκών, υιοθέτηση προτύπων, Συλλογικός Κατάλογος Περιοδικών, ΑΒΕΚΤ, ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΣ, ISIS	Χρήση Συλλογικού Καταλόγου Περιοδικών (παραπεμπτική χρήση), λήψη παραγγελιών με fax/ ταχυδρομείο, ένταση στη συνεργασία για βιβλιογραφίες	Παραπεμπτικός ή/και ενδιάμεσος ρόλος βιβλιοθηκών
1993-1994	Έναρξη λειτουργίας του Τμήματος Αρχειονομίας-Βιβλιοθηκονομίας (νυν Αρχειονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας) του Ιονίου Πανεπιστημίου			Αναγνώριση ανάγκης για επιστήμονες βιβλιοθηκονόμους
1994			Έναρξη έργου ARGOS	
1995-1997	Συλλογικός Κατάλογος Περιοδικών (200 βιβλιοθήκες, 23.000 τίτλοι)	Συνδέσεις διαδικτύου, ιστοσελίδες βιβλιοθηκών, OPAC, Z39.50, ηλεκτρονικά περιοδικά, αναδρομική καταλογογράφηση (ασυντόνιστες προσπάθειες)	Εθνικό Δίκτυο Ε&Τ Βιβλιοθηκών, Ενίσχυση Βιβλιοθηκών ΓΓΕΤ, Οριζόντια δράση ΕΠΕΑΕΚ, Διατομεακή συνεργασία (ΑΕΙ, ΑΤΕΙ, Ερευνητικά Κέντρα, Τράπεζες, Πολιτιστικά Ιδρύματα, κλπ.), Κάθετες δράσεις ΑΕΙ, ΑΤΕΙ	Κάλυψη τοπικών και υπερτοπικών αναγκών
1998	Ψηφιακές βιβλιοθήκες	Ηλεκτρονικά περιοδικά, WEB OPACS	Μέλη κοινοπραξιών (π.χ. ΕΚΤ-Ερευνητικά Κέντρα ΓΓΕΤ), HEAL-Link, στενότερη συνεργασία για Συλλογικό Κατάλογο Περιοδικών, καταμερισμός πόρων	Νέοι ρόλοι βιβλιοθηκών: σημείο πρόσβασης σε πληροφοριακό υλικό/ γνώση (π.χ. εντοπισμός και πρόσβαση σε άρθρα)
2003-2004	Εικονικοί συλλογικοί κατάλογοι με αξιοποίηση του πρωτοκόλλου Z39.50 (π.χ. ΖΕΦΥΡΟΣ, ΑΡΓΩ)	Πόρταλ, συστήματα μετα-αναζήτησης, ανταλλαγή βιβλιογραφικών εγγραφών	Συλλογικός Κατάλογος Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, συμφωνίες για πρόσβαση σε ΒΔ	Διαμεσολάβηση για πρόσβαση στη γνώση, εκπαίδευση χρηστών, κάλυψη τοπικών και υπερτοπικών πληροφοριακών αναγκών, ψηφιακή μορφή πληροφορίας,
	Ανάπτυξη μηχανισμού διαδανεισμού μεταξύ Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών		Συμφωνία με το Υπουργείο Παιδείας για ποσοστά κατανομής κόστους συνδρομών (ΑΕΙ, ΑΤΕΙ)	Ακαδημαϊκή Βιβλιοθήκη ως υποσύστημα του Ακαδημαϊκού Ιδρύματος και ταυτόχρονα της Κοινοπραξίας

Πηγή: Επεξεργασία και επιλογή στοιχείων από το χρονολόγιο τεχνολογικών σταδίων του Φ. Χ.

ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, Συνεργασίες βιβλιοθηκών, σσ. 169-177, Πίνακας 2.

Οι αυξανόμενες ανάγκες αλλά και οι δυνατότητες συνεργασίας πιέζουν τις βιβλιοθήκες, που συνήθως ανήκουν διοικητικά σε κάποιον φορέα, να αποκτήσουν μια σχετική διοικητική αυτονομία, για να μπορέσουν να συμμετάσχουν σε κοινοπρακτικά συστήματα. Τα χαρακτηριστικά ενός τέτοιου σχήματος συνεργασίας προετοιμάζουν τους εμπλεκόμενους για τη σταδιακή μετατόπιση από την απόκτηση υλικού στην πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης.⁹⁷

Ορισμένα αποτελέσματα των συνεργατικών δράσεων είναι οι βελτιωμένες, ποιοτικές και σύγχρονες υπηρεσίες, η ανάδειξη της βιβλιοθήκης στον γονεϊκό οργανισμό, η ανάδειξη μελών του προσωπικού, η δημιουργία εμπειριών για προώθηση αλλαγών, οι επαγγελματικές σχέσεις, η δημιουργία δομών και οι νέες εταιρικές συνεργασίες. Πέρα από τις θετικές συνέπειες υπάρχουν και δυσκολίες σε μια συνεργασία, όπως η διαφορετική εταιρική κουλτούρα των εμπλεκόμενων φορέων, οι διαφορές στο ανθρώπινο και περιουσιακό κεφάλαιο, οι διαφορές στις κοινότητες των χρηστών τους, καθώς και οι διαφορετικές αξίες, αρχές, αποστολή του κάθε φορέα.⁹⁸

Η πρώτη συλλογική έκφραση απόψεων Ελλήνων βιβλιοθηκονόμων σχετικά με ζητήματα συνεργασίας ελληνικών βιβλιοθηκών καταγράφεται στην ημερίδα με θέμα *Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο*,⁹⁹ που οργανώθηκε στο πλαίσιο της Διεθνούς Έκθεσης Βιβλίου στη Θεσσαλονίκη το 2008. Στόχο είχε την κάλυψη θεμάτων σχετικά με τη σημασία της στρατηγικής των συνεργασιών την εποχή των νέων τεχνολογιών και της πληροφορίας και την ανάδειξη του ιδιαίτερου ρόλου των βιβλιοθηκών στην ανάπτυξη συνεργατικών δράσεων.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να γίνει αναφορά και στην προγενέστερη ημερίδα των ειδικών βιβλιοθηκών των τραπεζικών ιδρυμάτων της χώρας με θέμα *Οι βιβλιοθήκες των τραπεζών στην Ελλάδα: δυνατότητες συνεργασίας με άλλους φορείς* τον Νοέμβριο του 2006.¹⁰⁰ Στο πλαίσιο της ημερίδας παρουσιάστηκαν οι συλλογές των βιβλιοθηκών

---

⁹⁷ Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, «Από τις στρατηγικές συνεργασίες στη διαμόρφωση εθνικής πολιτικής βιβλιοθηκών», σ. 15.

⁹⁸ Ε. ΣΕΜΕΡΤΖΑΚΗ, «Η έννοια της συνεργασίας και η συμβολή της στην ανάπτυξη των βιβλιοθηκών», στο *Ημερίδα «Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο»*, Θεσσαλονίκη, 5η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, 29.5.2008, σσ. 3, 7-8, http://www.ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinikhs/2008/cooperation_in_libraries_may_2008_thess_ekebi.doc (Ανάκτηση 15.6.2016).

⁹⁹ <http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=492> (Ανάκτηση 10.5.2012).

¹⁰⁰ ΤτΕ, *Ημερίδα «Οι βιβλιοθήκες των τραπεζών στην Ελλάδα: δυνατότητες συνεργασίας με άλλους φορείς»*, Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδος, 24 Νοεμβρίου 2006. Συμμετείχαν οι βιβλιοθήκες της Τράπεζας της Ελλάδος, της Εθνικής, της Αγροτικής, της Alpha Bank, της Εμπορικής και Εμπορίου & Ανάπτυξης Ευξείνου Πόντου, της Βιβλιοθήκης του Ιστορικού Αρχείου της Εθνικής Τράπεζας και του Αρχείου της Αγροτικής Τράπεζας, καθώς και το Πολιτιστικό Ίδρυμα της Τράπεζας Πειραιώς.

των τραπεζικών ιδρυμάτων και συζητήθηκαν οι προϋποθέσεις συνεργασίας με άλλους φορείς (Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης,¹⁰¹ Αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στην Ελλάδα, κ.λπ.). Από την Ημερίδα αναδείχθηκε η ανάγκη δημιουργίας συλλογικού καταλόγου των τραπεζικών βιβλιοθηκών, τέθηκε το θέμα λειτουργίας υπηρεσιών εικονικής εξυπηρέτησης χρηστών, προτάθηκε η οργάνωση αντίστοιχου ετήσιου ή ανά διετία συνεδρίου, με απώτερο στόχο οι ειδικές βιβλιοθήκες να αναλάβουν πρωτοβουλίες για κοινές δράσεις.

Οι πανεπιστημιακές βιβλιοθήκες έχουν προχωρήσει περισσότερο συγκριτικά με τις άλλες βιβλιοθήκες στον τομέα της συνεργασίας και έχουν αναπτύξει ένα σύστημα εξαιρετικά αποδοτικό και αποτελεσματικό, που στηρίζεται σε σύγχρονες τεχνολογικές εφαρμογές. Συγκεκριμένα για τις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες της χώρας έχει ξεκινήσει η προσπάθεια συνεργασίας στηριζόμενη σε ένα υπόδειγμα λειτουργικών υποσυστημάτων που θα μπορεί χρησιμοποιηθεί ως πλαίσιο ανάπτυξης του συνεργατικού αυτού σχήματος. Στόχος του υποδείγματος αυτού είναι η συμβολή του στην καταγραφή της κατάστασης και στη συζήτηση των εμπλεκόμενων μερών ώστε τα συμπεράσματα που θα προκύψουν να αξιοποιηθούν σε πιθανές προβληματικές καταστάσεις.¹⁰²

Τα λειτουργικά υποσυστήματα του Συστήματος Συνεργασίας Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών είναι: 0. Θεσμοθέτηση και διοικητική οργάνωση των οντοτήτων και των Συστημάτων Συνεργασίας Ελληνικών Βιβλιοθηκών, 1. Κοινόχρηστη συλλογή ηλεκτρονικών περιοδικών, 2. Κοινόχρηστη συλλογή βάσεων δεδομένων, 3. Συλλογικός Κατάλογος, 4. Διαρκείς Επιτροπές Καταλογογράφησης (αρχεία καθιερωμένων αποδόσεων, θησαυρός, οντολογίες), 5. Σύστημα διαδανεισμού, 6. Συντονισμένη δημιουργία θεματικών Πυλών, 7. Ανάπτυξη-συντονισμός τοπικών και θεματικών ηλεκτρονικών καταθετηρίων και ψηφιακών συλλογών, 8. Ολοκληρωμένη και εξατομικευμένη πρόσβαση στις ηλεκτρονικές υπηρεσίες (σύστημα μετα-αναζήτησης), 9. Υπηρεσίες και εναλλακτικό υλικό για τυφλούς χρήστες, 10. Εκπαίδευση, κατάρτιση βιβλιοθηκονόμων και πληροφοριακή παιδεία χρηστών.¹⁰³

¹⁰¹ Ε. ΣΑΧΙΝΗ, «Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και η συνεργασία με τις Βιβλιοθήκες Τραπεζών: υπάρχουσες δράσεις και προοπτικές», στο *Ημερίδα «Οι Βιβλιοθήκες των τραπεζών στην Ελλάδα: δυνατότητες συνεργασίας με άλλους φορείς»*, Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδος, 24 Νοεμβρίου 2006.

¹⁰² Φ. Χ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, *Συνεργασίες βιβλιοθηκών*, σσ. 461-463.

¹⁰³ Στο ίδιο, σσ. 13-14, 471-494. Το ολοκληρωμένο υπόδειγμα του Συστήματος Συνεργασίας Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, όπως έχει διατυπωθεί από τον Φ. Τσιμπόγλου, αποτυπώνεται στο σχήμα 29, σ. 478 του βιβλίου του.

Πιο συγκεκριμένα, τα επιτεύγματα του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ) είναι ιδιαίτερα σημαντικά καθώς αφορούν τη συνεργασία μεταξύ των Βιβλιοθηκών των Ιδρυμάτων της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης της χώρας. Ορισμένα από τα επιτεύγματα αυτά που στόχο έχουν την αναβάθμιση των υπηρεσιών των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών είναι η λειτουργία του Συλλογικού Καταλόγου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΚΕΑΒ), η ηλεκτρονική πρόσβαση στο πλήρες κείμενο επιστημονικών περιοδικών και βιβλιογραφικών βάσεων δεδομένων, η λειτουργία της Μονάδας Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΜΟΠΑΒ), η κεντρική μηχανή μετα-αναζήτησης (metasearch), η διασύνδεση των πηγών του ΣΕΑΒ (εκδότες, e-books, βάσεις δεδομένων, βιβλιογραφικές βάσεις, ΣΚΕΑΒ, κτλ.), το Δίκτυο Διαδανεισμού Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.¹⁰⁴

Η διαδικτυακή πύλη HEAL-Link (Hellenic Academic Libraries Link) του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ), ξεκίνησε ως ένας από τους άξονες δράσης του Υπουργείου Παιδείας με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹⁰⁵ Σκοπό είχε την αντιμετώπιση της συρρίκνωσης των συλλογών των περιοδικών των ελληνικών ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών. Αποτελεί συνεργατικό σχήμα –κοινοπραξία– ακαδημαϊκών κυρίως ιδρυμάτων της χώρας με σκοπό την εξοικονόμηση πόρων και την παροχή βελτιωμένων υπηρεσιών. Μέσω του HEAL-Link επιτυγχάνεται πρόσβαση σε 13.500 ηλεκτρονικά περιοδικά, σε βάσεις δεδομένων (βιβλιογραφικές ή πλήρους κειμένου) και σε συλλογές ηλεκτρονικών βιβλίων. Η κοινοπραξία ιδρύθηκε από τις βιβλιοθήκες των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων της χώρας.¹⁰⁶

Μεταξύ των στόχων της Κοινοπραξίας περιλαμβάνονται:

α) η ανάπτυξη και καθιέρωση προτύπων για τη λειτουργία των βιβλιοθηκών,

---

¹⁰⁴ Σύμφωνα με τον Β. Παπάζογλου, το έδαφος θεωρείται πλέον γόνιμο για μια συζήτηση κατά πόσον ο ΣΕΑΒ πρέπει να επεκταθεί και σε άλλα είδη Βιβλιοθηκών, ώστε να μετατραπεί σε Σύνδεσμο Ελληνικών Βιβλιοθηκών με στόχο τη βελτίωση της παρεχόμενης εκπαίδευσης και την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των ερευνητών. Β. Β. ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ, «Ο Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών και ο ρόλος τους στις εκπαιδευτικές και ερευνητικές δραστηριότητες των ΑΕΙ», στο *Ημερίδα «Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο»*, Θεσσαλονίκη, 5η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, 29.5.2008, σ. 7, http://ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinihs/2008/παρουσίαση%20_διεθνής%20έκθεση%20βιβλίου%2029.05.2008%20papazoglou.ppt (Ανάκτηση 11.3.2016).

¹⁰⁵ Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, <http://www.seab.gr/> (Ανάκτηση 10.4.2016). Διαδικτυακή πύλη HEAL Link, <http://www.heal-link.gr/> (Ανάκτηση 10.4.2016).

¹⁰⁶ Μέχρι τον Ιούνιο του 2016 τα μέλη της HEAL-Link ήταν: 32 ελληνικά ακαδημαϊκά ιδρύματα (ΑΕΙ, ΑΤΕΙ), 18 ερευνητικά ιδρύματα της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Ίδρυμα Τεχνολογίας Υπολογιστών, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Ακαδημία Αθηνών, Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος.

- β) η διατήρηση κοινών συνδρομών σε έντυπα και ηλεκτρονικά περιοδικά, σε ηλεκτρονικές πηγές και υπηρεσίες πληροφοριών, όπως και αδειών για απομακρυσμένη πρόσβαση,
- γ) η συνεργασία στις συνδρομές των περιοδικών με σκοπό την ορθολογική ανάπτυξη και διαχείρισή τους, την εξοικονόμηση πόρων και την εξασφάλιση πρόσβασης σε περισσότερες πηγές,
- δ) η συνεργασία για την έγκαιρη παροχή πληροφορίας (μέσω διαδανεισμού ή άλλων πρακτικών),
- ε) η συνεργασία με εθνικούς και διεθνείς οργανισμούς, για την παρακολούθηση των εξελίξεων,
- ζ) η ανάληψη πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη των βιβλιοθηκών μέσω κοινών δράσεων.

Το 2000 πραγματοποιήθηκε η ένταξη της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Κύπρου στη HEAL-Link. Από το 2003 η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου κατέβαλε προσπάθειες για την ένταξη των μελών του Cyprus Libraries Network (CLN)¹⁰⁷ αλλά και άλλων εκπαιδευτικών και ερευνητικών οργανισμών στην ΚΕΑΒ (Κοινοπραξία Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών) και αργότερα, μετά τη νομική θέσπιση της δράσης στο ΣΕΑΒ (άρθρο 17 του ν. 3404/2005, ΦΕΚ/Α/260/17.10.2005). Με την έναρξη της λειτουργίας των δύο νεώτερων δημόσιων Κυπριακών Πανεπιστημίων δημιουργήθηκε ο Σύνδεσμος Κυπριακών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΚΑΒ ή CALC Cyprus Academic Library Consortium) το 2006.¹⁰⁸

Ειδικό, επίσης, ενδιαφέρον στις συνεργασίες των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων παρουσιάζει η διασυνοριακή συνεργασία μεταξύ της βιβλιοθήκης του ΤΕΙ Σερρών¹⁰⁹ και

¹⁰⁷ Η πρώτη συνεργασία μεταξύ κυπριακών βιβλιοθηκών εμφανίζεται στα μέσα του 1990 με το συνεργατικό σχήμα Cyprus Libraries Network (CLN).

¹⁰⁸ Η πρόταση για τη «Δικτύωση των Κυπριακών Βιβλιοθηκών», καταγράφει το πλαίσιο των παραγόντων που επιτρέπει και επιβάλλει μορφές συνεργασίας μεταξύ βιβλιοθηκών διαφορετικών κατηγοριών και τύπων. Επιχειρείται η καταγραφή των συνεργατικών σχημάτων και η περιγραφή δράσεων που έχουν αναλάβει ή συμμετέχουν οι κυπριακές βιβλιοθήκες. Εντοπίζονται οι κατευθύνσεις για επέκταση των πρωτοβουλιών, οι δυνατότητες αξιοποίησής τους από ευρύτερα σύνολα και οι προϋποθέσεις για την περαιτέρω εξέλιξη. Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, *Συνεργασίες Κυπριακών Βιβλιοθηκών: Στρατηγικό πλαίσιο και αξιοποιήσιμες εφαρμογές*, <http://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/11215/ena008.pdf?sequence=1> (Ανάκτηση 10.4.2016). Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, *Πρόταση δικτύωσης των Κυπριακών Βιβλιοθηκών: μελέτη για τον Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου*, Λευκωσία, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, 2008. Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, Α. ΑΝΔΡΕΟΥ, *Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης της Κυπριακής Βιβλιοθήκης 2010-2014: από την πραγματικότητα στο ιδεώδες, μέσω του εφικτού*, Λευκωσία, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, 2010.

¹⁰⁹ Η Βιβλιοθήκη του ΤΕΙ Σερρών ιδρύθηκε το 1980 και η συλλογή της περιλαμβάνει 60.000 τόμους (βιβλία, περιοδικά, διδακτικά βοηθήματα, πληροφοριακό υλικό). Έχει online κατάλογο και πρόσβαση

της βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Plovdiv «Paisii Hilendarski», που αποτελεί επιμέρους δράση ενός ευρύτερου προγράμματος συνεργασίας μεταξύ των αντίστοιχων ιδρυμάτων για την από απόσταση εκπαίδευση στους τομείς των ΤΠΕ και της νέας οικονομίας.¹¹⁰ Η συμμετοχή στο πρόγραμμα δεν έδωσε μόνο τη δυνατότητα σχεδιασμού και υλοποίησης μιας πιλοτικής εφαρμογής, έδωσε τη δυνατότητα συμβολής σε μια γενικότερη προσπάθεια διασυνοριακής ανάπτυξης, στην ανάπτυξη σχέσεων καλής γειτονίας και στην υποστήριξη της διασυνοριακής κινητικότητας. Η συνεργασία των δύο βιβλιοθηκών προβλέπονταν να συνεχιστεί με στόχο τη διατήρηση της συνεργασίας με ανταλλαγή τεκμηρίων, την επέκταση της συνεργασίας στον τομέα της ψηφιοποίησης υλικού για το πολιτιστικό απόθεμα της περιοχής και τη σύνταξη ενός βιβλιογραφικού καταλόγου (ελληνικά και βουλγαρικά διδακτήρια και εξαρχικές εκκλησίες στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα).

Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) είναι ο εθνικός οργανισμός για την τεκμηρίωση, την πληροφόρηση και την υποστήριξη σε θέματα επιστήμης, έρευνας και τεχνολογίας, καλύπτοντας τις ανάγκες της ακαδημαϊκής, ερευνητικής και επιχειρηματικής κοινότητας. Στις βασικές του δραστηριότητες εντάσσονται η επιλογή, η οργάνωση και η διάθεση μεγάλου όγκου και ποικιλίας ψηφιακών πηγών πληροφόρησης. Το ΕΚΤ, αξιοποιώντας το ψηφιακό του περιεχόμενο (ηλεκτρονικά περιοδικά πλήρους κειμένου, διεθνείς και ελληνικές βάσεις δεδομένων, ηλεκτρονικά βιβλία, πηγές στο διαδίκτυο, ψηφιοποιημένες συλλογές, κ.λπ.), προσφέρει υπηρεσίες στους χρήστες μέσω ευέλικτων σχημάτων (κοινοπραξίες, ενδιάμεσες υπηρεσίες, διαδικτυακή πύλη, κ.λπ.).

Ο Εθνικός Συλλογικός Κατάλογος Επιστημονικών Περιοδικών (ΕΣΚΕΠ) των ελληνικών επιστημονικών και τεχνολογικών βιβλιοθηκών είναι μια υπηρεσία του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ). Στον κατάλογο παρουσιάζονται τα βιβλιογραφικά δεδομένα των επιστημονικών έντυπων και ηλεκτρονικών περιοδικών ελληνικών βιβλιοθηκών, ενώ για κάθε τίτλο δίνονται τα στοιχεία των βιβλιοθηκών που

σε πολυάριθμα επιστημονικά περιοδικά και βάσεις δεδομένων. Συμμετέχει σε ένα τοπικό δίκτυο συνεργαζομένων βιβλιοθηκών, που περιλαμβάνει τη δημόσια βιβλιοθήκη Σερρών, τη δημοτική Βιβλιοθήκη Σερρών και τις 12 σχολικές βιβλιοθήκες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με τις οποίες ανταλλάσσει τεκμήρια και διοργανώνει εκδηλώσεις.

¹¹⁰Λ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ, Κ. ΔΑΥΙΔ, «Διασυνοριακή συνεργασία ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών: Σέρρες-Φιλιππούπολη», στο *16ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών «Ο ανθρώπινος παράγοντας στη διαμόρφωση της σημερινής και της μελλοντικής βιβλιοθήκης»*, Πειραιάς, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 1-3 Οκτωβρίου 2007, http://eprints.rclis.org/10769/1/serres_16th.pdf (Ανάκτηση 10.6.2016).

τον διαθέτουν. Μέχρι τον Αύγουστο του 2016), στον κατάλογο συμμετείχαν 207 βιβλιοθήκες και αριθμούσε 95.401 τίτλους περιοδικών. Η δημιουργία του ΕΣΚΕΠ ξεκίνησε το 1983 και η ενημέρωσή του με νέα στοιχεία και η βελτίωση της ποιότητας και εγκυρότητας των εγγραφών πραγματοποιείται σε καθημερινή βάση.¹¹¹

Το Εθνικό Δίκτυο Επιστημονικών & Τεχνολογικών Βιβλιοθηκών (ΕΔΕΤΒ) αποτελείται από βιβλιοθήκες που συνεργάζονται για την online παραγγελία αντιγράφων από άρθρα περιοδικών των συλλογών τους και στηρίζεται στην αξιοποίηση του ΕΣΚΕΠ.¹¹² Στο ΕΔΕΤΒ συμμετέχουν 152 βιβλιοθήκες-μέλη όλων των τύπων και την κεντρική διαχείριση του δικτύου έχει αναλάβει το ΕΚΤ. Με τον τρόπο αυτόν διευρύνονται τα στενά όρια κάθε βιβλιοθήκης και διευκολύνεται η αξιοποίηση της εθνικής συλλογής επιστημονικών περιοδικών. Ο ρόλος του ΕΚΤ στη λειτουργία του ΕΔΕΤΒ είναι συντονιστικός και παρέχει την απαιτούμενη υποδομή και εξοπλισμό (λογισμικό, λογιστική διαχείριση, στατιστικά, παραστατικά παραγγελιών). Ταυτόχρονα παρέχει υποστήριξη για την επίλυση προβλημάτων που ανακύπτουν κατά την καθημερινή λειτουργία του Δικτύου μέσω συγκεκριμένης διαδικασίας.

Το ΕΔΕΤΒ αποτελεί ένα μοναδικό δίκτυο βιβλιοθηκών στην Ελλάδα στο οποίο συμμετέχουν και επωφελούνται από τη συνεργασία βιβλιοθήκες όλων των τύπων (ακαδημαϊκές, ερευνητικών ιδρυμάτων, νοσοκομείων, ειδικές κ.ά.). Σκοπός του ΕΔΕΤΒ είναι η ανάπτυξη υποδομής, η δημιουργία μηχανισμού και η απόκτηση τεχνογνωσίας για τη συνεργασία μεταξύ των βιβλιοθηκών, η αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών τους και η βέλτιστη αξιοποίηση των μειωμένων προϋπολογισμών τους.¹¹³

¹¹¹ Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τον Εθνικό Συλλογικό Κατάλογο Επιστημονικών Περιοδικών (ΕΣΚΕΠ) στην επίσημη ιστοσελίδα του ΕΚΤ: <https://eskep.ekt.gr/eskep/> (Ανάκτηση 9.8.2016). Φ. Χ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, *Συνεργασίες βιβλιοθηκών*, σσ. 325-326. Σύμφωνα με τον Φ. Τσιμπόγλου η διαδικασία συγκρότησης του Συλλογικού Καταλόγου των Περιοδικών ξεκίνησε με αίτημα του ΕΚΤ και απόφαση του τότε Υπουργείου Έρευνας-Τεχνολογίας για την καταγραφή των περιοδικών των ιδρυμάτων που βρίσκονταν υπό την εποπτεία του, επομένως δεν πρόκειται για μια εθελοντική συνεργατική προσπάθεια.

¹¹² ΕΚΤ, *Συνάντηση εργασίας «Εθνικό Δίκτυο E&T Βιβλιοθηκών-Η μέχρι τώρα πορεία»*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 26 Νοεμβρίου 2004· ΕΚΤ, *Συνάντηση εργασίας «Εθνικό Δίκτυο E&T Βιβλιοθηκών-Η πορεία προς το μέλλον»*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 15 Νοεμβρίου 2005. Σκοπός των συναντήσεων ήταν η ανάλυση της έως τότε πορείας του δικτύου, με αναφορές στα θετικά και στα αρνητικά σημεία της λειτουργίας του, καθώς και την εκτενή παρουσίαση πιθανών αλλαγών για την αποδοτικότερη λειτουργία του.

¹¹³ Το Εθνικό Δίκτυο Επιστημονικών & Τεχνολογικών Βιβλιοθηκών (ΕΔΕΤΒ) ξεκίνησε πιλοτικά τη λειτουργία του τον Φεβρουάριο του 1994 με πρωτοβουλία του ΕΚΤ στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Έρευνας & Τεχνολογίας-ΕΠΕΤ Ι, γνωστό ως Δίκτυο Διαδανεισμού Ελληνικών Βιβλιοθηκών (Δ.Δ.Ε.Β.)-Hellenic Interlibrary Loan network (HILL-net). Κατά την πιλοτική φάση λειτουργίας του συμμετείχαν έξι (6) βιβλιοθήκες, μεταξύ των οποίων και η Βιβλιοθήκη Επιστήμης και Τεχνολογίας «Κ. Θ. Δημαράς» του ΕΚΤ/ΕΙΕ. Η επέκταση και η βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών

Σχετικά με τη λειτουργία του συστήματος διαδανεισμού, ο βιβλιοθηκονόμος-χρήστης δημιουργεί ένα αίτημα διαδανεισμού (ILL request), εμφανίζονται οι βιβλιοθήκες (προμηθευτές-rola) που διαθέτουν το τεκμήριο. Το αίτημα προωθείται αυτόματα στην πρώτη καθιστώντας την πιθανή βιβλιοθήκη-προμηθευτή (responder), που απαντάει αν μπορεί να προμηθεύσει το τεκμήριο (shipped) ή όχι (non Supply), ώστε το αίτημα να προχωρήσει στην επόμενη της λίστας. Το σύστημα επιτρέπει την παρακολούθηση της εξέλιξης του αιτήματος σε όλα τα στάδια και λειτουργεί σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Διαδανεισμού ISO 10161.

Στον τομέα των Δημόσιων Βιβλιοθηκών ο Συλλογικός Κατάλογος Δημόσιων Βιβλιοθηκών έχει σκοπό τη σταδιακή συλλογή και επεξεργασία όλων των εγγραφών τους, την παράδοση στο κοινό μιας ενιαίας πηγής με συμβατότητα βιβλιογραφικών δεδομένων μέσω κοινών προτύπων, τη συμβολή στη χάραξη κοινής πολιτικής καταλογογράφησης, την ενθάρρυνση της μεταξύ τους συνεργασίας και την εφαρμογή συστήματος διαδανεισμού. Τα οφέλη είναι μεγάλα τόσο από άποψη εξοικονόμησης πόρων και χρόνου όσο και ομοιόμορφου τρόπου καταλογογράφησης (δεν θα παρατηρείται επανάληψη προβληματικών εγγραφών).¹¹⁴

Οι δημοτικές βιβλιοθήκες, με τη σειρά τους, δεν μπορούσαν να παρατηρούν αμέτοχες ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Όφειλαν να προσαρμόσουν τις

του Εθνικού Συλλογικού Καταλόγου Επιστημονικών Περιοδικών και του Συστήματος Διαδανεισμού Βιβλιοθηκών του ΕΔΕΤΒ εντάχθηκε στην πράξη «Εθνικό Πληροφοριακό Σύστημα Έρευνας και Τεχνολογίας/ Κοινωνικά Δίκτυα Περιεχόμενο Παραγόμενο από Χρήστες», που υλοποιείται από το ΕΚΤ, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ψηφιακή Σύγκλιση» του ΕΣΠΑ, με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης. Περισσότερες πληροφορίες: <https://eskep.ekt.gr/eskep/info/3> (Ανάκτηση 9.8.2016). Φ. Χ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, *Συνεργασίες βιβλιοθηκών*, σσ. 328-347. F. TSIMPOGLOU, «Interlibrary Loan Network in Greece: a Model That Survives in the Digital era», *Interlending & Document Supply* 32:3 (2004), σσ. 169-175, <http://eprints.rclis.org/7185/1/TsimpoglouHillnet.pdf> (Ανάκτηση 9.8.2016).

¹¹⁴ Η Α. Κεράστα ήταν υπεύθυνη του έργου «Συλλογικός Κατάλογος Δημοσίων Βιβλιοθηκών» από τη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Λεβαδειάς, τον ενοποιημένο δηλαδή συλλογικό κατάλογο με τα στοιχεία των καταλόγων των συλλογών των δημοσίων βιβλιοθηκών της χώρας. Πρόκειται για πρόγραμμα οριζόντιας δράσης, ενταγμένο ως: α) Υποέργο του έργου ΕΠΕΑΕΚ για Κινητές Μονάδες, που υλοποιείται από τη Δ.Κ. Βιβλιοθήκη Λεβαδειάς, β) συγχρηματοδοτείται από ευρωπαϊκούς (ΕΚΤ αρχικά 75% και αργότερα 80%) και εθνικούς πόρους (25% και 20% αντίστοιχα), γ) έναρξη υλοποίησης έργου (Ιούλιος 1999) από τη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη της Λεβαδειάς, ενώ συστάθηκε μια πρώτη Ομάδα Εργασία με εκπροσώπους από τις Δημόσιες Βιβλιοθήκες Λεβαδειάς, Ιωαννίνων, Ναυπάκτου, Σπάρτης, Πύργου και Χίου, δ) την αρχική βάση απετέλεσαν οι εγγραφές τεκμηρίων των Κινητών Μονάδων τους, ε) το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης διέθεσε το λογισμικό ΑΒΕΚΤ με παράλληλη τεχνική υποστήριξη, στ) το έργο στελεχώθηκε με 1 βιβλιοθηκονόμο και 1 πληροφορικό. Βλ. Α. ΚΕΡΑΣΤΑ, «Συλλογικός Κατάλογος Δημοσίων Βιβλιοθηκών: συνεργατική δράση και προοπτική», στο *Ημερίδα «Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο»*, Θεσσαλονίκη, 5η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, 29.5.2008, σσ. 2-4, 30, http://www.ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinikhs/2008/σκδβ%20-%20συνεργατική%20δράση%20και%20προοπτική.ppt (Ανάκτηση 15.6.2016).

λειτουργίες και τις υπηρεσίες τους ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των χρηστών τους. Ενέργειες προς αυτή την κατεύθυνση είναι οι εξής: η ανάληψη πρωτοβουλιών από πλευράς Υπουργείου Εσωτερικών και η ίδρυση σχετικής διεύθυνσης, η δημιουργία θεσμικού πλαισίου, η ένταξή τους σε αναπτυξιακά προγράμματα, η ενιαία τακτική χρηματοδότηση, η στελέχωση με εξειδικευμένο μόνιμο προσωπικό, η δημιουργία συλλογικού καταλόγου, η εφαρμογή κοινού συστήματος αυτοματισμού βιβλιοθηκών. Το δίκτυο δημοτικών βιβλιοθηκών αποτελεί το μέσο με το οποίο μπορεί να επιτευχθεί η κεντρική βιβλιοθηκονομική επεξεργασία, η ανάπτυξη και η υλοποίηση συστήματος διαδανεισμού, η συνεργασία με τις δημόσιες βιβλιοθήκες, η δημιουργία κοινού πλαισίου δράσης και πολιτικής.¹¹⁵

Ένα προτεινόμενο σχέδιο συνεργασίας, που μπορεί να εφαρμοστεί λόγω του διοικητικού χάρτη «Καλλικράτης» και θα εξασφαλίσει στις δημοτικές βιβλιοθήκες πρόσβαση σε μεγαλύτερο αριθμό τεκμηρίων και κυρίως ηλεκτρονικές πηγές, είναι το μοντέλο του παρακάτω σχήματος.¹¹⁶

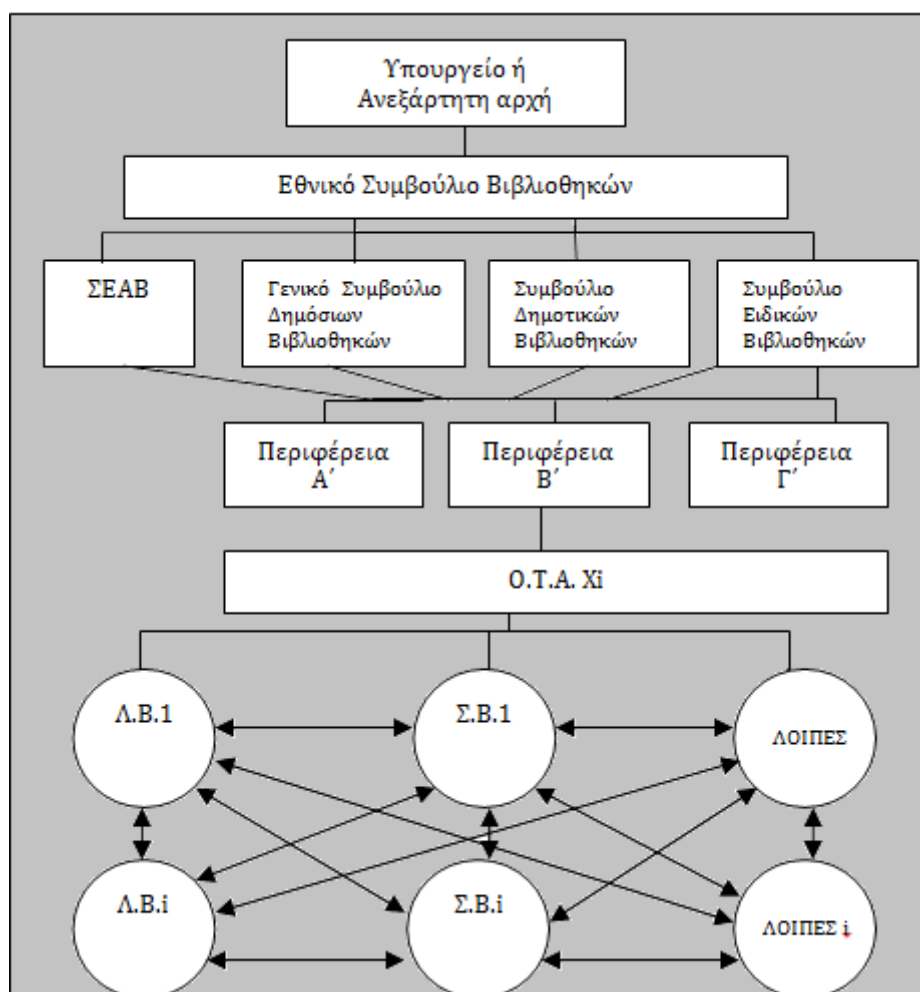
---

¹¹⁵ Μ. ΚΟΡΚΙΔΗ, «Συνεργασία δημοτικών βιβλιοθηκών: προβλήματα και προοπτικές», στο *Ημερίδα «Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο»*, Θεσσαλονίκη, 5η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, 29.5.2008, σσ. 13-18, [http://www.ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinihs/2008/θεσσαλονικη7\[1\]\[1\].ppt](http://www.ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinihs/2008/θεσσαλονικη7[1][1].ppt) (Ανάκτηση 15.6.2016).

¹¹⁶ Σ. ΤΣΑΦΟΥ, «Ο ρόλος των Λαϊκών Βιβλιοθηκών στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη σε τοπικό, περιφερειακό και Εθνικό επίπεδο», *Βιβλιοθήκες και πληροφόρηση Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων* 23 (2011), σσ. 6-15, <http://hdl.handle.net/10797/12508> (Ανάκτηση 3.3.2016).

Σχήμα 8:

Συνεργασία δημοτικών βιβλιοθηκών σε τοπικό, περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο

Πηγή: Σ. ΤΣΑΦΟΥ, «Ο ρόλος των Λαϊκών Βιβλιοθηκών στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη σε τοπικό, περιφερειακό και Εθνικό επίπεδο», σ. 11.

Η προτεινόμενη συνεργασία περιλαμβάνει την ανταλλαγή μέρους των συλλογών των βιβλιοθηκών σε τοπικό επίπεδο, τη δημιουργία ενός ενιαίου καταλόγου (τοπικά και περιφερειακά), την από κοινού πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές και την από κοινού επεξεργασία βιβλιογραφικών πληροφοριών. Η συνεργασία ξεκινάει από τις βιβλιοθήκες του ίδιου δήμου με επέκταση και σε άλλους γειτονικούς και στη συνέχεια προωθείται η συνεργασία σε εθνικό επίπεδο. Η συνεργασία αυτή μπορεί να είναι κάθετη με ομοειδείς βιβλιοθήκες ή οριζόντια με βιβλιοθήκες διαφόρων ειδών και συγκεκριμένη διοικητική δομή.¹¹⁷

¹¹⁷ Στο ίδιο, σ. 11.

Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η λειτουργία ενός δικτύου 17 βιβλιοθηκών του Δήμου Θεσσαλονίκης, για το οποίο είναι υπεύθυνη η Διεύθυνση Βιβλιοθηκών του Δήμου. Σήμερα η Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης διαθέτει το πυκνότερο ελληνικό δίκτυο βιβλιοθηκών, το οποίο αποτελείται από την Κεντρική Βιβλιοθήκη, 15 Περιφερειακές Βιβλιοθήκες, την Κινητή Βιβλιοθήκη και προσφέρει τις υπηρεσίες της στο σύνολο των κατοίκων της πόλης. Οι βασικές λειτουργίες του δικτύου είναι οργανωμένες στα ακόλουθα τμήματα: Τμήμα Κεντρικής Βιβλιοθήκης (ΤΚΒ), Τμήμα Περιφερειακών Βιβλιοθηκών (ΤΠΒ), Τμήμα Βιβλιοθηκονομικής Υποστήριξης και Βιβλιοδεσίας (ΤΒΥΚΒ), Τμήμα Πινακοθήκης και Εικαστικών Δραστηριοτήτων (ΤΠΚΕΔ) και Τμήμα Διοικητικής Υποστήριξης (ΤΔΥ).¹¹⁸

Πίνακας 3:

Χρονολόγιο Δικτύου Βιβλιοθηκών Δήμου Θεσσαλονίκης

1956	Ίδρυση Κεντρικού Δανειστικού Τμήματος
1957	Παράρτημα Κάτω Τούμπας
1959	Παράρτημα Πάνω Πόλης
1963	Κινητή βιβλιοθήκη
1978	Παράρτημα Σαράντα Εκκλησιών
1980	Παράρτημα Ξηροκρήνης
1984	Παιδικές βιβλιοθήκες Ξηροκρήνης, Ορέστου, Πάνω Πόλης, Καλλιθέας
1986	Παιδικές Βιβλιοθήκες Πλατείας Μηνά Πατρικίου (σήμερα Δελφών), Σιδηροδρομικού Σταθμού, Περιφερειακή Βιβλιοθήκη Τριανδρίας «Ιωάννης Διαμαντής»
1989	Παιδική Βιβλιοθήκη Σαράντα Εκκλησιών
1990	Παράρτημα Κωνσταντινουπόλεως
1994	Παράρτημα Χαριλάου, Πρότυπη Σχολική Βιβλιοθήκη
2000	Μεταφορά στο νέο κτίριο της Κεντρικής Βιβλιοθήκης
2004	Παράρτημα Άνω Τούμπας

Πηγή: Διεύθυνση Βιβλιοθηκών και Μουσείων Δήμου Θεσσαλονίκης

Εκτός από τις συνεργασίες ομοειδών βιβλιοθηκών, αξιοσημείωτες είναι οι προσπάθειες βιβλιοθηκών πολλαπλού τύπου στην Ελλάδα, όπως η Οργανωτική Επιτροπή Ενίσχυσης

¹¹⁸ <http://lib.thessaloniki.gr/> (15.6.2016). Μ. ΓΚΟΛΑ, «Δημοτική Βιβλιοθήκη Δήμου Θεσσαλονίκης», *Βιβλιοθήκες και πληροφόρηση-Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκάρων* 8 (Μάρτιος 1992), σσ. 28-31. Διεύθυνση Βιβλιοθηκών και Μουσείων Δήμου Θεσσαλονίκης, <http://www.thessaloniki.gr/portal/page/portal/DioikitikesYpiresies/GenDnsiDioikOikonYpiresion/Dn siVivliothMouseion> (Ανάκτηση 10.7.2016).

Βιβλιοθηκών, με ιδιαίτερο χαρακτηριστικό τη συμμετοχή και ξένων φορέων που δραστηριοποιούνται στη χώρα μας, το Τρίγωνο Ναυτιλιακών Βιβλιοθηκών και το Δίκτυο Οικονομικών Βιβλιοθηκών.

Η Οργανωτική Επιτροπή Ενίσχυσης Βιβλιοθηκών (ΟΕΕΒ) συγκροτήθηκε το 2003, ως αποτέλεσμα της συνεργασίας ελληνικών και διεθνών οργανισμών.¹¹⁹ Κύριος στόχος της ΟΕΕΒ είναι να συμβάλλει στον εκσυγχρονισμό των ελληνικών βιβλιοθηκών και κέντρων πληροφόρησης, ώστε να παρέχουν ποιοτικές υπηρεσίες προς τους χρήστες. Για την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου, η Επιτροπή οργανώνει σε μόνιμη βάση, διεθνή συνέδρια, σεμινάρια-εργαστήρια, ομάδες συζήτησης και διαλέξεις, προκειμένου να παρουσιαστούν οι πρόσφατες εξελίξεις στη βιβλιοθηκονομία και την επιστήμη της πληροφόρησης.¹²⁰ Παράγοντες που προσδιορίζουν το έργο της Επιτροπής είναι το ιδιαίτερο οργανωτικό της πλαίσιο, καθώς και οι οικονομικοί και ανθρωπίνι πόροι. Βασικά στοιχεία της ΟΕΕΒ είναι αφενός η διαφορετικότητα και η πολυεθνική προέλευση των φορέων και των ατόμων, αφετέρου η ισοτιμία των μελών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Από το 2006, επίσης, η Επιτροπή εκδίδει το ηλεκτρονικό περιοδικό *Συνεργασία* με αρθρογραφία βιβλιοθηκονομικού ενδιαφέροντος.

Το 2011 δημιουργήθηκε το Τρίγωνο Ναυτιλιακών Βιβλιοθηκών με την υπογραφή μνημονίου συνεργασίας μεταξύ της Βιβλιοθήκης Καίτη Λασκαρίδη, της Βιβλιοθήκης Ιδρύματος Ευγενίδου και της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Αιγαίου, το οποίο αποτυπώνει την πρόθεση των τριών βιβλιοθηκών να προχωρήσουν σε συνεργασία στον τομέα των συλλογών τους που αφορούν τη ναυτιλία και γενικότερα θέματα σχετικά με τις θαλάσσιες μεταφορές. Σκοπός του Μνημονίου είναι η επισημοποίηση και διεύρυνση της υφιστάμενης άτυπης συνεργασίας με στόχο: α) την επέκταση συνεργιών σε θέματα κτήσης νέων τίτλων, β) την εξοικονόμηση πόρων και την αύξηση της αναγνωσιμότητας των ναυτιλιακών συλλογών των τριών Βιβλιοθηκών,

---

¹¹⁹ Την Οργανωτική Επιτροπή απαρτίζουν οι παρακάτω φορείς: Ινστιτούτο Γκαίτε Αθηνών και Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Θεοβάντες Αθηνών, Κέντρο Τεκμηρίωσης Αμερικανικής Πρεσβείας, Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων και Επιστημόνων Πληροφόρησης (Ε.Ε.Β.Ε.Π.), Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ), Ίδρυμα Ευγενίδου, Μεγάλη Μουσική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος «Λίλιαν Βουδούρη» του Συλλόγου Οι Φίλοι της Μουσικής, Βιβλιοθήκη των Βορείων Χωρών στην Αθήνα, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Αλεξάνδρειο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης (ΑΤΕΙΘ), Δημοτική Βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης, Αμερικανικό Κολλέγιο Θεσσαλονίκης, Αμερικανική Γεωργική Σχολή.

¹²⁰ ΟΕΕΒ, *7ο Διεθνές Συνέδριο ΟΕΕΒ «Επαναπροσδιορίζοντας τις προσφερόμενες υπηρεσίες των Βιβλιοθηκών σε περιόδους οικονομικής κρίσης»*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 6-7 Οκτωβρίου 2011.

και γ) τη μεγιστοποίηση της αναγνωρισιμότητάς τους ως σημαντικών συλλογών σε θέματα σχετικά με τις θαλάσσιες μεταφορές.

Η ιδέα της δημιουργίας της ομάδας του Δικτύου Οικονομικών Βιβλιοθηκών (ΔΙ.Ο.ΒΙ.) προέκυψε λόγω των δυσκολιών στην ελληνική οικονομία και κοινωνία το 2011-2012.¹²¹ Η ιδέα ξεκίνησε από την άτυπη συζήτηση μεταξύ ατόμων που εργάζονται σε οικονομικές βιβλιοθήκες, αναζητώντας τρόπους βελτίωσης των υπηρεσιών τους, ώστε να ανταποκριθούν καλύτερα στις πληροφοριακές απαιτήσεις των χρηστών τους.¹²² Οι δέκα βιβλιοθήκες-μέλη του ΔΙ.Ο.ΒΙ.,¹²³ αντιμετωπίζοντας νέες προκλήσεις στην περίοδο των μειωμένων προϋπολογισμών, επανεξέτασαν τη στρατηγική τους και αναζήτησαν λύσεις μέσω της συμμετοχής τους σε μια ομάδα, αναγνωρίζοντας την αξία της συνεργασίας. Ωστόσο, η κύρια πρόκληση της συμμετοχής σε ένα τέτοιο σχήμα εστιάζεται στο γεγονός ότι οι βιβλιοθήκες προέρχονταν από διαφορετικούς φορείς, ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, με ανομοιογένεια οργανισμών ως προς το νομικό καθεστώς που τους διέπει, ανισότητα προϋπολογισμών, ποικιλία υλικού, διακυμάνσεις στον αριθμό προσωπικού, διαφοροποιήσεις των κανονισμών λειτουργίας. Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε σε αρχές που σχετίζονται με την αμοιβαία επικοινωνία και ισότητα μεταξύ των μελών, τη συνέπεια λόγων και πράξεων κατά την ανάληψη εκτέλεσης μιας λειτουργίας, και τη λήψη αποφάσεων κατόπιν συζητήσεων και ισότιμης ανταλλαγής ιδεών.

Το ερώτημα όμως παραμένει. Πώς μπορεί κάποιος να ξεκινήσει μια προσπάθεια για τον σχεδιασμό συνεργατικών δράσεων των βιβλιοθηκών και ταυτόχρονα τον σχεδιασμό και την εφαρμογή μιας εθνικής πολιτικής; Αναφορικά με τον σχεδιασμό συνεργατικών δράσεων βιβλιοθηκών, ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη του Φ. Τσιμπόγλου, ο οποίος επιχείρησε μια προσέγγιση για τον σχεδιασμό συνεργατικών

¹²¹ Ι. ΒΑΡΔΑΚΩΣΤΑ, «ΔΙΟΒΙ: η ανταπόκριση των οικονομικών βιβλιοθηκών στις προκλήσεις της εποχής», *HEALJournal* (2015), σσ. 38-46. Περισσότερες πληροφορίες στην ιστοσελίδα του ΔΙ.Ο.ΒΙ. <http://diovi.lib.unipi.gr/> (Ανάκτηση 21.9.2016).

¹²² Ε. ΣΕΜΕΡΤΖΑΚΗ, «Δίκτυο Οικονομικών Βιβλιοθηκών: μια πρωτοβουλία για κοινές δράσεις και υπηρεσίες», στο *Πρακτικά Ημερίδας «Η συμβολή των οικονομικών βιβλιοθηκών στην έρευνα και την ανάπτυξη»*, Αθήνα, 6 Μαρτίου 2015, Αθήνα, ΚΕΠΕ, 2015, σσ. 23-30.

¹²³ Οι βιβλιοθήκες που συμμετέχουν στο Δίκτυο προέρχονται από τους φορείς: Alpha Bank, Εθνική Τράπεζα, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών-Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Τράπεζα της Ελλάδος, Υπουργείο Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού και Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Η Βιβλιοθήκη της Τράπεζας της Ελλάδος συμμετέχει επίσης ως μέλος στην Ομάδα Βιβλιοθηκών Κεντρικών Τραπεζών (Central Bank Librarians' Group), που ιδρύθηκε το 2002.

δράσεων με σημείο εκκίνησης το καθαυτό αντικείμενο των δραστηριοτήτων της βιβλιοθήκης. Πρότεινε τη διαμόρφωση ενός πλαισίου ανάπτυξης των συνεργατικών σχημάτων των βιβλιοθηκών, με οδηγό την προσπάθεια εξασφάλισης εκείνων των όρων και συνθηκών σε θεσμικό, οικονομικό, τεχνικό, οργανωτικό, εκπαιδευτικό επίπεδο, που θα επιτρέπουν την αξιοποίηση όσο το δυνατόν περισσότερων από τις τριάντα ιδιότητες της πληροφορίας, ώστε να σχηματιστούν ασφαλή κριτήρια να τον έλεγχο των προτάσεων συνεργασίας. Είναι γεγονός ότι οι ιδιότητες της ψηφιακής πληροφορίας και οι διαφορές της από την έντυπη, δημιουργούν νέα δεδομένα στις διαδικασίες παραγωγής, αναπαραγωγής και διάθεσης των πληροφοριακών προϊόντων και υπηρεσιών. Οι συνθήκες αυτές επιτρέπουν ή/και επιβάλλουν τη δημιουργία συνεργατικών σχημάτων με τη μορφή κοινοπραξιών βιβλιοθηκών.¹²⁴

---

¹²⁴ Φ. Χ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, *Συνεργασίες βιβλιοθηκών*, σσ. 111-122. Παρατίθενται οι τριάντα ιδιότητες-ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πληροφορίας, όπως τα κατέγραψε ο Φ. Τσιμπόγλου στη διδακτορική του διατριβή. Οι πρώτες δεκατέσσερις αφορούν γενικά την πληροφορία και οι επόμενες δεκαέξι κυρίως την πληροφορία σε ψηφιακή μορφή. Πιο συγκεκριμένα, η έννοια πληροφορία είναι στενά συνδεδεμένη με την έννοια επικοινωνία (Floridi 2003) και μετάδοση, και αποτελούν σημαντικά δομικά και λειτουργικά στοιχεία της κοινωνικής οργάνωσης. Σε όρους περιεχομένου νοήματος, η πληροφορία χαρακτηρίζεται από μη αναλωσιμότητα που την καθιστά μη ανταγωνιστική στη χρήση. Η πληροφορία εμφανίζει χαρακτηριστικά πολυχρηστικότητας, ενώ η πρόσληψή της μπορεί να είναι εξατομικευμένη. Η πληροφορία χαρακτηρίζεται από πολυεδρικότητα (και πολυλειτουργικότητα) δηλαδή περισσότερες από μία όψεις/ facets (Floridi 2003). Η εξατομικευμένη πρόσληψη έχει ως συνέπεια να προσδίδει στην πληροφορία έντονα χαρακτηριστικά πολυχρησιμότητας. Η εξατομικευμένη πρόσληψη και η πολυχρησιμότητα μπορεί να έχουν ευρύτερες επιπτώσεις. Το περιεχόμενο κάθε συγκεκριμένης πληροφορίας χαρακτηρίζεται από μοναδικότητα, και η συγκέντρωση πληροφοριών εμφανίζει μια αναδυτική ιδιότητα. Η αναπαραγωγή της πληροφορίας έχει χαμηλό ή μηδενικό οριακό κόστος, δεν αντιμετωπίζει σπανιότητα πόρων και μπορεί να έχει προστιθέμενη αξία με διάφορους τρόπους. Στην παραγωγή περιεχομένου πληροφορίας δεν ισχύει η αθροιστική ιδιότητα, δεν παρατηρείται δηλαδή μια γραμμική, αναλογική ή κλιμακωτή σχέση μεταξύ πόρων και αποτελέσματος. Οι ΤΠΕ προσδίδουν στην ψηφιακή πληροφορία την ιδιότητα της «σύγχρονης πολυχρηστικότητας», δηλαδή της ταυτόχρονης χρήσης από περισσότερους χρήστες. Η πρόσβαση στην έντυπη πληροφορία χαρακτηρίζεται τεχνολογικά αδιαμεσολάβητη, ενώ στην ψηφιακή πληροφορία τεχνολογικά διαμεσολαβημένη, που προαπαιτεί την διάθεση ορισμένων δεξιοτήτων από πλευράς χρήστη. Υπάρχει η δυνατότητα της εξ αποστάσεως πρόσβασης (δίκτυο), όπου επέρχεται σύγκλιση των μέσων (αρχεία σε αλληλουχίες 0-1) με εφικτή τη συνεχή πληροφοριακή ροή. Η ψηφιακή μορφή των έργων μπορεί να έχει μια δυναμική μορφή και να μεταβάλλεται (παρεμβάσεις δημιουργού ή χρηστών). Στην ψηφιακή πληροφορία ο χρήστης έχει τη δυνατότητα οργάνωσης των πληροφοριακών μονάδων και τη δημιουργία των δικών του, ενώ τα μεταδεδομένα είναι άμεσα συνδεδεμένα με το περιεχόμενο της πληροφοριακής οντότητας. Η ψηφιακή πληροφορία χαρακτηρίζεται από την ιδιότητα της διασυνδεσιμότητας μεταξύ πληροφοριακών οντοτήτων, η ταχύτητα μετάδοσης τους είναι πολύ μεγαλύτερη από αυτή των έντυπων και μπορεί να μεταδοθεί από οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη χωρίς περιορισμούς στην αποθήκευση και οι πληροφορίες μεταφέρονται στο χώρο του χρήστη. Υπάρχει η δυνατότητα εξατομικευμένης επιλογής οντοτήτων (εμφάνιση, διάταξη, διαμόρφωση και παρουσίαση του περιεχομένου της ίδιας πληροφοριακής οντότητας). Πρέπει να ληφθεί υπόψιν η ποικιλία και ασυμβατότητα των μορφωτύπων με προγενέστερες πληροφοριακές οντότητες και η δυνατότητα μετατροπής τους. Τα πληροφοριακά αγαθά και υπηρεσίες χαρακτηρίζονται από εμπειρικότητα, όπου η αποτίμηση της αξίας τους προϋποθέτει την χρήση και γνωριμία από πλευράς καταναλωτή με το περιεχόμενο του συγκεκριμένου πληροφοριακού προϊόντος (Raban 2003).

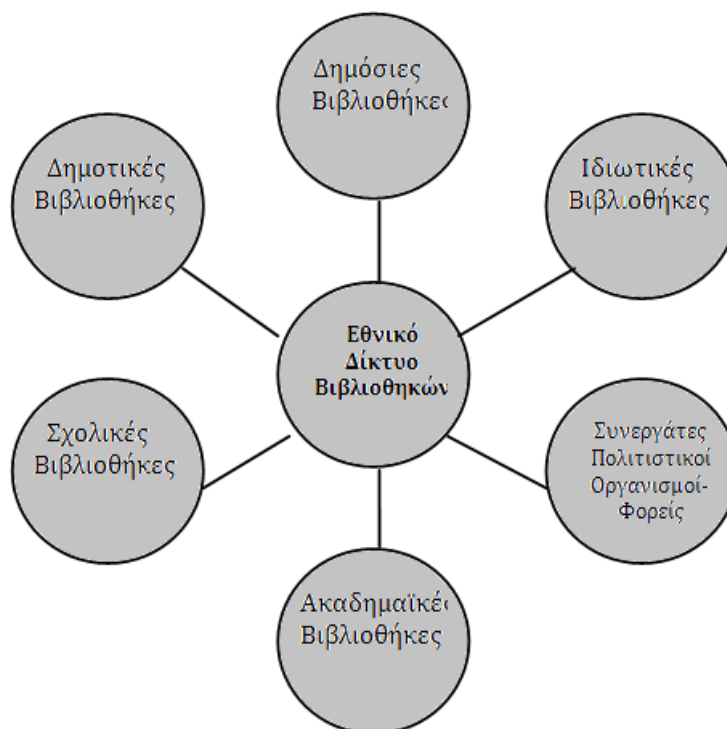
Προχωρώντας στον σχεδιασμό μιας εθνικής πολιτικής ενδιαφέρει η *Συνδιάσκεψη για τη Διαμόρφωση Εθνικής Πολιτικής για τα Αρχεία και τις Βιβλιοθήκες* (Ιανουάριος 2011), που είχε στόχο τη διαμόρφωση μιας νέας εθνικής πολιτικής για τα αρχεία και τις βιβλιοθήκες. Οι τρεις κεντρικοί άξονες της Συνδιάσκεψης ήταν α) η δημιουργία ενός Εθνικού Δικτύου για τις βιβλιοθήκες και τα αρχεία σε όλη τη χώρα, μετά και τη δημιουργία καλλικράτειων δήμων.¹²⁵ Το δίκτυο θα αποτελεί το κεντρικό πλέγμα της Κοινωνίας της Πληροφορίας, ενώ θα εξασφαλίζεται η διαλειτουργικότητά του (Βιβλιοθήκες-Αρχεία-Μουσεία), β) στην αναπτυξιακή διάσταση, δηλαδή στη διαμόρφωση των φορέων αυτών σε αναπτυξιακό εργαλείο, ενταγμένο στην παραγωγική βάση, με ιδιαίτερη έμφαση στον πολιτισμικό και επιστημονικό τουρισμό, και γ) στην υπερεθνική πολιτισμική δράση, δηλαδή σε κοινές πρωτοβουλίες με χώρες της Ανατολικής Μεσογείου και όμορες χώρες σχετικά με τη διαμόρφωση δικτύων βιβλιοθηκών-αρχείων και προβολής κοινής πολιτισμικής κληρονομιάς.

Στο πλαίσιο της συνδιάσκεψης προετοιμάστηκαν κείμενα εργασίας για τα Αρχεία και τις Βιβλιοθήκες με βάση τους παραπάνω κεντρικούς άξονες. Συγκεκριμένα, η ομάδα εργασίας των Α. Αγγελή, Μ. Ζεκεντέ-Καρέντζου και Λ. Διαμαντή προετοίμασε το σχετικό κείμενο για το Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών, όπου σημειώνουν ότι απαιτείται σωστός σχεδιασμός, σαφώς περιγεγραμμένο πολιτικό πλαίσιο και σαφείς κατευθύνσεις, προκειμένου να ανταποκριθούν οι βιβλιοθήκες στο ρόλο τους ως πύλες στη γνώση και στη δια βίου μάθηση. Κοινός στόχος όλων των πολιτικών και των στρατηγικών είναι η προώθηση της βιβλιοθήκης, ώστε να συμβάλει στην εξέλιξη των κοινωνιών. Τα οφέλη που προκύπτουν είναι πολλαπλά, όπως οι κοινοί συλλογικοί κατάλογοι και τα κοινά πρότυπα καταλογογράφησης, τα προγράμματα ψηφιοποίησης και η αξιοποίηση των ΤΠΕ για παροχή εξελιγμένων υπηρεσιών, τα δίκτυα βιβλιοθηκών, και τέλος η συγκέντρωση, διαφύλαξη, αξιοποίηση και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην παράλληλα δημιουργία και ανάπτυξη περιφερειακών τοπικών δικτύων.¹²⁶ Η πρότασή τους αυτή αποτυπώνεται στο παρακάτω σχήμα.

¹²⁵ Δ. ΚΥΡΙΑΚΗ-ΜΑΝΕΣΗ, *Μελέτη για τη δημιουργία «Εθνικού Δικτύου Βιβλιοθηκών»*, Αθήνα, ΕΚΕΒΙ, 2000.

¹²⁶ Α. ΑΓΓΕΛΗΣ, Μ. ΖΕΚΕΝΤΕ-ΚΑΡΕΝΤΖΟΥ, Λ. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, «Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών», στο *Συνδιάσκεψη για τη Διαμόρφωση Εθνικής Πολιτικής για τα Αρχεία και τις Βιβλιοθήκες*, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, 27-28 Ιανουαρίου 2011, https://www.minedu.gov.gr/publications/docs/lib_10_zekente_aggelhs_diamanths_ethniko_diktyo_bibliothkwn_110124.pdf (Ανάκτηση 12.8.2016).

Σχήμα 9:
Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών

Πηγή: Α. ΑΓΓΕΛΗΣ, Μ. ΖΕΚΕΝΤΕ-ΚΑΡΕΝΤΖΟΥ, Λ. ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, «Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών», στο *Συνδιάσκεψη για τη Διαμόρφωση Εθνικής Πολιτικής για τα Αρχαία και τις Βιβλιοθήκες*, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, 27-28 Ιανουαρίου 2011, σ. 3.

Το θέμα της εθνικής πολιτικής βιβλιοθηκών επανέρχεται το καλοκαίρι του 2016. Η πρωτοβουλία «Προς μια Εθνική Πολιτική για το βιβλίο και τις βιβλιοθήκες», εντάσσεται στο πλαίσιο της Εθνικού και Κοινωνικού Διαλόγου για την Παιδεία.¹²⁷ Ταυτόχρονα με

¹²⁷ Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμη η αυτούσια παράθεση ενός τμήματος του πρόσφατου δημοσιεύματος (21/6/2016) σχετικά με την εθνική πολιτική για το βιβλίο και τις βιβλιοθήκες στη χώρα μας. «Με πρωτοβουλία της βουλευτή Καρδίτσας και μέλους της Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων κ. Χρυσούλας Κατσαβριά-Σιωροπούλου, στο πλαίσιο του Εθνικού και Κοινωνικού Διαλόγου για την Παιδεία, πραγματοποιήθηκε μια σημαντική συνάντηση εργασίας στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, με αντικείμενο την Εθνική Πολιτική για το Βιβλίο και τις Βιβλιοθήκες. Στην συνάντηση, εκτός από την κ. Κατσαβριά, παραβρέθηκαν οι Υφυπουργοί, Παιδείας κ. Θεοδόσης Πελεγρίνης και Εσωτερικών κ. Γιάννης Μπαλάφας, ο Πρόεδρος του Εφορευτικού Συμβουλίου της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος κ. Σταύρος Ζουμπουλάκης, ο Γενικός Διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος κ. Φίλιππος Τσιμπόγλου, η Πρόεδρος της Ένωσης Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων και Επιστημόνων Πληροφόρησης κ. Χριστίνα Κυριακοπούλου καθώς επίσης και στελέχη υπουργείων και της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος. Η συνάντηση εργασίας έκλεισε με τους συμμετέχοντες να εκφράζουν την αισιοδοξία τους ότι η εθνική πολιτική για το βιβλίο και τις βιβλιοθήκες θα συμβάλει ουσιαστικά στην κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας καθώς συμπράττουν αποφασιστικά τα δύο καθ' ύλην αρμόδια υπουργεία». Περισσότερες πληροφορίες βλ. ΕΕΒΕΠ, *Δελτίο Τύπου: Προς ανασύσταση του Γενικού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών. Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας συντονιστής του Δικτύου Ελληνικών*

την πρωτοβουλία αυτή καταγράφεται και η πρόσφατη προσπάθεια δημιουργία ενός δικτύου βιβλιοθηκών με πρωτοβουλία της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας (Ιούνιος του 2016). Το Δίκτυο Ελληνικών Βιβλιοθηκών της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος επιχειρεί να αλλάξει ριζικά το τοπίο των βιβλιοθηκών στην Ελλάδα, αναδεικνύοντας τις συνεργασίες ανάμεσα στις βιβλιοθήκες και εισάγοντας καινοτόμες μεθόδους υπηρεσιών και προγραμμάτων.¹²⁸ Το Δίκτυο συγκροτήθηκε για να υποστηρίξει τις Ακαδημαϊκές, Ερευνητικές, Δημόσιες, Δημοτικές, και σχολικές βιβλιοθήκες, ώστε να αναπτύξουν και να εξελίξουν τις υπηρεσίες που προσφέρουν στο κοινό τους. Στόχο έχει να αποτελέσει το μέσο ανταλλαγής πληροφοριών και γνώσης, να αναλάβει πρωτοβουλίες επιμορφωτικών σεμιναρίων και προγραμμάτων για τους υπαλλήλους τους, να σχεδιάζει και να οργανώνει δράσεις σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, να προσφέρει διαρκή υποστήριξη και ενημέρωση στις βιβλιοθήκες-μέλη του, να παρέχει βιβλιοθηκονομική υποστήριξη (δημιουργία κοινών καταλόγων), και τέλος να προασπίζεται τις κοινές θέσεις των βιβλιοθηκών ώστε να βρεθούν στο κέντρο της κοινότητας.

Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες επανέρχονται στο προσκήνιο των συζητήσεων με ένα προτεινόμενο «Συνεργατικό Μοντέλο Λειτουργίας Εθνικής βιβλιοθήκης και Δημοτικών βιβλιοθηκών», προϊόν πολύχρονης προσπάθειας της Ένωσης Βιβλιοθηκονόμων (ΕΕΒΕΠ) και συστηματικής επεξεργασίας της Εθνικής Βιβλιοθήκης Ελλάδας (ΕΒΕ).¹²⁹ Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες, η οριζόντια διασύνδεσή τους και η σχέση τους με την Εθνική Βιβλιοθήκη Ελλάδας, ήταν το αντικείμενο της συνάντησης που πραγματοποιήθηκε στο Υπουργείο Εσωτερικών.¹³⁰

Βιβλιοθηκών, Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής, 21 Ιουνίου 2016, www.eebep.gr (Ανάκτηση 23.6.2016).

¹²⁸ Δίκτυο Ελληνικών Βιβλιοθηκών, <http://network.nlg.gr/> (Ανάκτηση 28.7.2016), <http://network.nlg.gr/liga-logia/> (Ανάκτηση 8.8.2016), <http://www.ert.gr/tag/diktyo-ellinikon-vivliothikon/> (Ανάκτηση 12.8.2016).

¹²⁹ Χ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, «Το σύστημα των δημοτικών βιβλιοθηκών ως ενεργή συνιστώσα στο Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών», *Βιβλιοθήκες και πληροφόρηση-Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων* 23 (2011), σσ. 48-56, <http://hdl.handle.net/10797/12563> (Ανάκτηση 7.7.2016). Σ. ΤΣΑΦΟΥ, Χ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Δ. ΠΟΛΙΤΗΣ, *Πρόταση για την Εθνική Πολιτική*, σ. 32.

¹³⁰ Πρόκειται για συνέχεια της πρωτοβουλίας «Προς μια Εθνική Πολιτική για το βιβλίο και τις βιβλιοθήκες», ενταγμένη στο πλαίσιο της Εθνικού & Κοινωνικού Διαλόγου για την Παιδεία. Η υλοποίηση του έργου ανατέθηκε στην Ελληνική Εταιρεία Τοπικής Αυτοδιοίκησης και Ανάπτυξης (ΕΕΤΑΑ). <http://www.liberal.gr/arthro/67459/epikairota/2016/sunergatiko-montelo-leitourgias-ethnikis-bibliothikis-kai-dimotikon-bibliothikon-apo-to-yves.html> (Ανάκτηση 12.8.2016).

Η υπάρχουσα κατάσταση στον χώρο των δημοτικών βιβλιοθηκών επιβάλλει την οριζόντια συνεργασία του συνόλου αλλά και τη σύνδεσή τους με την Εθνική ΕΒΕ ως τον καλύτερο τρόπο ανάπτυξής τους και υπέρβασης των σημερινών προβλημάτων. Υπάρχουν 280 περίπου Δημοτικές Βιβλιοθήκες με περίπου 3.000.000 τίτλους, απασχολούν μικρό αριθμό εργαζομένων, λαμβάνουν ελάχιστες χρηματοδοτήσεις, αδυνατούν να αναπτύξουν ψηφιακές υπηρεσίες υποστήριξης βιβλιοθήκης. Επίσης, δεν υπάρχει καμία μορφή συνεργασίας των βιβλιοθηκών σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο ώστε να αναπτύξουν τις υπηρεσίες τους και να μειώσουν τα κόστη τόσο στη συντήρηση και υποστήριξη πληροφοριακών συστημάτων όσο και στην εισαγωγή του υλικού σε αυτά.

Ορισμένα από τα οφέλη που θα προκύψουν, είναι: α) η δημιουργία του Ελληνικού Συλλογικού Καταλόγου (ΕΛΣΥΚΑ), τον οποίο θα διαχειρίζεται και θα υποστηρίζει η ΕΒΕ και στον οποίο θα συμμετέχουν το σύνολο των δημοτικών βιβλιοθηκών, β) η δημιουργία του Ενιαίου Καταλόγου Ελληνικών Δημοτικών Βιβλιοθηκών, και γ) η αναβάθμιση των τοπικών συστημάτων αυτοματοποίησης βιβλιοθηκών (ILS) ή την απόκτηση νέων συστημάτων ILS για τις 60 μεγαλύτερες και πιο οργανωμένες ελληνικές δημοτικές βιβλιοθήκες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η βιβλιοθήκη στο αστικό τοπίο

3.1 Ο κοινωνικός ρόλος της δημόσιας βιβλιοθήκης, σ. 170 ~ 3.2 Οι δημόσιες βιβλιοθήκες ως διαμορφωτές του αστικού χώρου, σ. 187 ~ 3.3 Πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες: ο ρόλος των βιβλιοθηκών, σ. 207 ~ 3.4 Νέα αστική οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας, σ. 230

Ο ενθουσιασμός των βιβλιοθηκονόμων την πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα σχετικά με τον ρόλο της δημόσιας βιβλιοθήκης στη ζωή της κοινότητας συνδέεται με την αντίληψη που θέτει στο επίκεντρο τον χρήστη στη συνεργασία, την αποκέντρωση και την εμπλοκή της κοινότητας. Παρά την πίεση που δέχεται η βιβλιοθήκη ότι δεν ακολουθεί τις κοινωνικές αλλαγές λόγω των ΤΠΕ αλλά και τον περιορισμό των προϋπολογισμών της από τον οργανισμό από τον οποίο εξαρτάται, η αλλαγή έρχεται σταδιακά προκειμένου να ανταποκριθεί στις νέες συνθήκες.

Ο κοινωνικός ρόλος της δημόσιας βιβλιοθήκης άρχισε να αναδύεται από το 1960 και μετά, κυρίως σε φτωχές περιοχές σε μια φιλελεύθερη μεταπολεμική κοινωνία. Στόχος των βιβλιοθηκονόμων ήταν η ενημέρωση των κοινοτήτων για τα ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών, την εργασία και την οικονομία, τα προγράμματα γραμματισμού και τις πολιτιστικές δραστηριότητες της κοινότητας. Με τον τρόπο αυτό η βιβλιοθήκη θεωρούνταν κέντρο της κοινότητας, ανταποκρινόμενη στον σύγχρονο ρόλο της ως μέρους για μάθηση, πληροφόρηση και ανάδειξη της τοπικής ταυτότητας.¹

Ο κοινωνικός ρόλος των δημόσιων βιβλιοθηκών αποτελεί ένα πιεστικό ζήτημα υπό το πρίσμα της μείωσης της δημόσιας χρηματοδότησης, της προώθησης των τεχνολογιών της πληροφορίας και μιας οικονομίας ολοένα περισσότερο επηρεασμένης

---

¹ J. DOLAN, «Public Libraries, an Enduring Freedom: Widening Access to Learning, Information and Culture», στο J. R. GIFFITHS, J. CRAVEN (επιμ.), *Access, Delivery, Performance: the Future of Libraries Without Walls, a Festschrift to Celebrate the Work of Professor Peter Brophy*, Λονδίνο, Facet, 2009, σσ. 75-76.

από την πληροφορία. Οι βιβλιοθήκες βρίσκονται σε μεταβατική διαδικασία τις τελευταίες δεκαετίες, κυρίως μετά την ευρεία χρήση των ΤΠΕ, όπου έγινε σαφές ότι η βιβλιοθήκη ως υπηρεσία, χώρος και κτίριο αντιμετωπίζει μεγάλες προκλήσεις. Ενώ οι βιβλιοθήκες τοποθετούν την πρόσβαση στην πληροφορία στη βάση των υπηρεσιών που παρέχουν, τα κτίρια όπου στεγάζονται οι βιβλιοθήκες και ο εσωτερικός σχεδιασμός τους είναι ακόμη προσανατολισμένα στις συλλογές τους.

Οι κατασκευαστικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι βιβλιοθήκες στη νέα ψηφιακή εποχή ασφαλώς είναι μικρής κλίμακας σε σχέση με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πόλεις στις βιομηχανικές περιοχές. Η πρώτη μεγάλη τάση αλλαγών ήταν απόρροια των μεγάλων άδειων βιομηχανικών κτιρίων των πόλεων. Ένας μεγάλος όγκος των κτιρίων αυτών ήδη έχει μεταμορφωθεί σε πολιτιστικά ιδρύματα (π.χ. Ιστορικό Αρχείο Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς στον Ταύρο). Η δεύτερη τάση εμπνέεται από τις ιδέες περί δημιουργικής τάξης και ανταγωνισμού ανάμεσα στις πόλεις ώστε να γίνουν πιο ελκυστικές. Η τάση αυτή αφορά τον σχηματισμό δημιουργικών πόλεων που μπορούν να ανταποκριθούν στις νέες ανάγκες των ατόμων, όπως νέα πλαίσια ανάπτυξης για συναντήσεις, εκπαίδευση, έμπνευση και διασκέδαση, που έχουν γίνει ζωτικής σημασίας, παράλληλα με τον νέο δυνητικό ρόλο των πολιτιστικών ιδρυμάτων. Ένα από αυτά τα ιδρύματα είναι και η δημόσια βιβλιοθήκη, ώστε να μπορέσει να αποτελέσει μέρος της στρατηγικής ανάπτυξης των πόλεων συμβάλλοντας σε μια ελκυστική εικόνα.²

3.1 Ο κοινωνικός ρόλος της δημόσιας βιβλιοθήκης

Η σχέση ανάμεσα στην κοινότητα και την αποστολή της δημόσιας βιβλιοθήκης έχει απασχολήσει τους θεωρητικούς, τους διαμορφωτές πολιτικών και τους βιβλιοθηκονόμους, καθώς οι υπηρεσίες της σύγχρονης δημόσιας βιβλιοθήκης έχουν συνδεθεί κατεξοχήν με τα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά οφέλη που προσφέρουν στην κοινότητα.

---

² J. THORHAUGE, «Creating a Model-program for the Building of Future Public Libraries and their Role in Culture Led Redesign of Urban Spaces», στο *IFLA World Library and Information Congress «Future Libraries: Infinite Possibilities»*, 79th IFLA General Conference and Assembly, Σιγκαπούρη, 17-23 Αυγούστου 2013, σ. 2, <http://library.ifla.org/102/1/081-thorhauge-en.pdf> (Ανάκτηση 12.3.2016).

Οι συλλογικές και συστηματικές αμερικανικές προσπάθειες καταγραφής της σχέσης της κοινότητας με την αποστολή της δημόσιας βιβλιοθήκης παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Με τη ραγδαία μεγέθυνση των πόλεων στη Βόρεια Αμερική μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι βιβλιοθηκονόμοι και οι τοπικοί άρχοντες άρχισαν να αναρωτιούνται για τους νέους ρόλους που πρέπει να έχουν οι δημόσιες βιβλιοθήκες στη σύγχρονη πόλη.³ Η πρώτη συστηματική εξέταση του θέματος έγινε με την έρευνα της Δημόσιας Βιβλιοθήκης (Public Library Inquiry) το διάστημα 1947-1952 που διεξήχθη από το Συμβούλιο Έρευνας Κοινωνικών Επιστημών (Social Science Research Council) μετά από αίτημα της Αμερικάνικης Ένωσης Βιβλιοθηκών (American Library Association-ALA). Δυστυχώς, για πολλούς συμμετέχοντες η έρευνα κατέληγε στο συμπέρασμα ότι η δημόσια βιβλιοθήκη δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των πολλών αλλά σε ένα μορφωμένο κοινωνικό στρώμα.

Το 1963 πραγματοποιήθηκε ένα τριήμερο συμπόσιο με θέμα «Library Functions in the Changing Metropolis», του οποίου τα πρακτικά δημοσιεύτηκαν στον τόμο *The Public Library and the City*, όπου υπογραμμίζεται ότι οι πολεοδόμοι πρέπει να προβάλλουν τη βιβλιοθήκη ως ένα ίδρυμα με στόχο το δημόσιο συμφέρον.⁴ Οι σύνεδροι επικεντρώθηκαν στην αποτελεσματική εξυπηρέτηση της διασκορπισμένης μεσαίας τάξης (κυρίως λευκοί που ζούσαν στα προάστια) και συνάμα του συνεχώς αυξανόμενου γκετοποιημένου αφροαμερικανικού πληθυσμού, καταλήγοντας ότι κάθε βιβλιοθήκη πρέπει να σχεδιάσει τις υπηρεσίες της ανάλογα με τα πληθυσμιακά δεδομένα της περιοχής της. Το ζήτημα αυτό απασχόλησε κατεξοχήν τη δεκαετία του 1960 σχετικά με την κρίση στις αμερικανικές πόλεις.

Η ALA το 1968 δημιούργησε την πρώτη συντονιστική επιτροπή στην υπηρεσία των μειονεκτούντων και πραγματοποίησε την πρώτη επίσημη συνάντηση τον επόμενο χρόνο (Social Responsibilities Round Table). Η ανάγκη για όσο το δυνατόν καλύτερη κάλυψη των κοινωνικών αναγκών της περιόδου αυτής οδήγησε στη διαδεδομένη ανάπτυξη πληροφοριακών συλλογών που συνέδεαν πλέον τη δημόσια βιβλιοθήκη με τις λοιπές κοινωνικές υπηρεσίες. Το 1990 η ALA ενέκρινε την Υπηρεσία της Βιβλιοθήκης για φτωχούς, καθώς η δυνατότητα της δημόσιας βιβλιοθήκης να ανταποκρίνεται στις

---

³ M. DUDLEY, «The Library and the City», στο M. DUDLEY (επιμ.), *Public Libraries and Resilient Cities*, Σικάγο, American Library Association, 2013, σσ. 14-16.

⁴ R. CONANT, *The Public Library and the City*, Κέιμπριτζ, MIT Press, 1965.

ανάγκες διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων είναι απόλυτα συνυφασμένη με τη δομή της.⁵

Η International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA) ορίζει τη δημόσια βιβλιοθήκη ως έναν οργανισμό που ιδρύεται, υποστηρίζεται και χρηματοδοτείται από το κράτος, με τη μορφή της τοπικής ή της εθνικής λειτουργίας του. Παρέχει πρόσβαση στη γνώση και την πληροφόρηση, ενώ παράλληλα ενισχύει τη φαντασία και τη δημιουργικότητα των ατόμων, μέσα από πλήθος πηγών και υπηρεσιών, ισότιμα διαθέσιμων στα μέλη της κοινότητας, ανεξάρτητα από φυλή, εθνικότητα, ηλικία, γένος, θρησκεία, γλώσσα, περιορισμένη δυνατότητα, οικονομική κατάσταση, εργασιακό και μορφωτικό επίπεδο. Ο πρωταρχικός σκοπός της δημόσιας βιβλιοθήκης είναι η παροχή πόρων και υπηρεσιών ώστε να ικανοποιήσει τις ανάγκες των χρηστών για εκπαίδευση, πληροφόρηση και ατομική ανάπτυξη. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες κατέχουν σημαντική θέση στην ανάπτυξη και διατήρηση μιας δημοκρατικής κοινωνίας, παρέχοντας πρόσβαση σε ένα εύρος γνώσεων και ιδεών.⁶

Πιο αναλυτικά, η παροχή πρόσβασης στη γνώση, με έντυπο ή άλλης μορφής υλικό, προς υποστήριξη της επίσημης και ανεπίσημης εκπαίδευσης, αποτελεί τον πυρήνα των δημόσιων βιβλιοθηκών. Επίσημη εκπαίδευση νοείται αυτή που παρέχεται από τα επίσημα ιδρύματα, ενώ η ανεπίσημη εκπαίδευση παρέχεται στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης (για εργασιακά ή άλλα ζητήματα). Παράλληλα με την πρόσβαση στη γνώση, η βιβλιοθήκη αναλαμβάνει να εκπαιδεύσει τους χρήστες στην ορθή χρήση των πηγών πληροφόρησης.

Η πρόσβαση στην πληροφορία, ως θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, με τη συλλογή, οργάνωση και αξιοποίηση των πληροφοριακών πηγών από τη βιβλιοθήκη και με την ταυτόχρονη ανάπτυξη των ΤΠΕ, καθιστά τη βιβλιοθήκη πύλη για την Κοινωνία της Πληροφορίας. Η δημόσια βιβλιοθήκη παρέχει τη δυνατότητα για ανάπτυξη της δημιουργικότητας των ατόμων μέσα από το πλήθος των πληροφοριών που σε άλλη περίπτωση θα ήταν αδύνατη η χρήση τους από τα άτομα μεμονωμένα (υπέρογκο κόστος, κ.λπ.).

---

⁵ M. DUDLEY, «The Library and the City», σσ. 14-16.

⁶ IFLA-UNESCO, *The Public Library Service: the IFLA/UNESCO Guidelines for Development*, Μόναχο, K. G. Saur, 2001, σσ. xiv, 1-12· IFLA-UNESCO, *IFLA/UNESCO Public library manifesto*, 1994· IFLA-UNESCO, *Η Διακήρυξη των IFLA/UNESCO για τη Δημόσια Βιβλιοθήκη 1994*, http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/Public_Library_Manifesto-gr.pdf (Ανάκτηση 23.1.2011).

Πιο συγκεκριμένα, η δημόσια βιβλιοθήκη έχει στόχο την εξυπηρέτηση όλων των πολιτών και των πληθυσμιακών ομάδων της κοινότητας.⁷ Άτομα ανεξαρτήτως ηλικίας (παιδιά, έφηβοι, ενήλικες), ειδικές ομάδες πληθυσμού (διαφορετικές εθνικότητες, άτομα με αναπηρίες, σε νοσοκομειακά ιδρύματα ή φυλακές), οργανισμοί που υπάγονται στο ευρύτερο γεωγραφικό πλαίσιο της κοινότητας (εκπαιδευτικοί οργανισμοί, πολιτιστικοί, εθελοντικοί), η επιχειρηματική κοινότητα και τα μέλη της τοπικής αυτοδιοίκησης αποτελούν τις ομάδες στόχους της δημόσιας βιβλιοθήκης.

Η Margaret Monroe (1979) αναφέρει ότι τα νέα πρότυπα στις κοινωνικές υπηρεσίες των βιβλιοθηκών είναι συχνά η απάντηση στην αναγνώριση των μοναδικών αναγκών ενός ειδικού κοινού. Κάθε μοντέλο υπηρεσιών, όπως προκύπτει στο πλαίσιο μιας ειδικής κατάστασης, αποτελείται από ένα σύμπλεγμα δραστηριοτήτων (ανάπτυξη συλλογής, τρέχουσες υπηρεσίες, πληροφόρηση, εργαστήρια κατάρτισης) που συνήθως συνδυάζουν αρκετές από τις λειτουργίες των υπηρεσιών (ενημέρωση, καθοδήγηση, εκπαίδευση). Ένα «μοντέλο κοινωνικής εργασίας» εξελίσσεται όταν τα στοιχεία του είναι αλληλένδετα με το μοντέλο παροχής υπηρεσιών. Η νέα «πελατεία», η νέα τεχνολογία, η ευρεία κοινωνική αλλαγή και τα ευρήματα της έρευνας συμβάλλουν στην ανάπτυξη των νέων αυτών μορφών κοινωνικών υπηρεσιών.⁸

Η δημόσια βιβλιοθήκη οφείλει να διευκολύνει την πρόσβαση στις υπηρεσίες της, όπως είναι ο δανεισμός βιβλίων και άλλο πληροφοριακό υλικό, οι συμβουλευτικές υπηρεσίες προς τους αναγνώστες, υπηρεσίες πληροφόρησης για την κοινότητα, εκπαίδευση χρηστών με επιμορφωτικά και εκπαιδευτικά προγράμματα και εκδηλώσεις.⁹

Οι υπηρεσίες που παρέχει μια βιβλιοθήκη στους χρήστες της είναι υπηρεσίες πληροφόρησης, υπηρεσίες εκμάθησης, συμβουλευτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες για τον ελεύθερο χρόνο.¹⁰ Πιο συγκεκριμένα, οι υπηρεσίες πληροφόρησης περιλαμβάνουν δανεισμό βιβλίων και άλλου υλικού, διατήρηση καταχωρήσεων για τους οργανισμούς και την κοινότητα, διατήρηση και ψηφιοποίηση συλλογών πολιτιστικής κληρονομιάς, ιστοσελίδες που υποστηρίζουν τον οργανισμό στον οποίο ανήκει, την τοπική κοινότητα

⁷ IFLA, *The Public Library*, σ. 24.

⁸ M. E. MONROE, «Emerging Patterns of Community Service», *Library Trends* 28:2 (Φθινόπωρο 1979), σσ. 129-138, <http://hdl.handle.net/2142/7070> (Ανάκτηση 9.2.2016).

⁹ IFLA, *The Public Library*, σ. 25.

¹⁰ G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σσ. 25-26.

ακόμα και την τοπική αυτοδιοίκηση. Οι υπηρεσίες εκμάθησης προωθούν την ανάπτυξη των αναγνωστών, προσφέρουν προγράμματα πληροφοριακής παιδείας ή εκπαίδευσης χρηστών, ομάδες εργασίας και εκπαιδευτικά προγράμματα για οικογένειες, αναπτύσσουν τη δια βίου μάθηση της κοινότητας μέσω της βασικής παιδείας και πολυάριθμων πρωτοβουλιών, εκπαίδευση δεξιοτήτων ΤΠΕ, και ένα πλήθος δικτυωμένων πηγών εκμάθησης.

Κύριες ευκαιρίες που προσφέρουν οι δημόσιες βιβλιοθήκες είναι η απόκτηση δεξιοτήτων και η διαμόρφωση ενός ισχυρού κοινωνικού κεφαλαίου.¹¹ Πρόκειται για δύο τομείς όπου οι δημόσιες και οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες πρέπει να δουλέψουν από κοινού. Το επίπεδο του γραμματισμού που συνδέεται με βασικές δεξιότητες πρέπει να αυξηθεί. Είναι ευκαιρία για τις δημόσιες βιβλιοθήκες να υποστηρίξουν την παροχή επίσημης εκπαίδευσης για δεξιότητες, να αποτελούν σημείο online πρόσβασης και να προβάλλουν την αξία της ανεπίσημης εκπαίδευσης που παρέχουν από τα πρώτα παιδικά χρόνια μέχρι τα γεράματα. Οι διάφορες ενέργειες με επικαιροποιημένα εκπαιδευτικά προγράμματα, ατομικά αλλά και για το σύνολο της κοινότητας έχουν τεράστιο οικονομικό και κοινωνικό όφελος. Δράσεις όπως ομιλίες, παρουσιάσεις, συμβουλευτική καθοδήγηση που παρέχονται για διάφορους τομείς και από πλήθος οργανισμών μέσω της βιβλιοθήκης, καθώς και η μάθηση εκτός του επίσημου περιβάλλοντος που προκύπτει από τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και τις δραστηριότητες συγκεκριμένων ομάδων είναι μερικές από τις ενέργειες αυτές.

Οι συμβουλευτικές υπηρεσίες παρέχουν ατομική καθοδήγηση για υπηρεσίες και δικαιώματα. Αυτό μπορεί να αφορά πεδία όπως η υγεία, η εργασία, η κοινωνική ασφάλιση/συνταξιοδότηση, η στέγαση, τα δικαιώματα των καταναλωτών ή τα οικογενειακά θέματα. Συμβουλή μπορεί να θεωρηθεί η γενικότερη πληροφόρηση προσαρμοσμένη στις ατομικές ανάγκες, είτε από κάποιον ειδικό είτε από κάποιον με τις ίδιες ανάγκες. Οι υπηρεσίες της βιβλιοθήκης για τον ελεύθερο χρόνο των ατόμων αφορά κυρίως τον δανεισμό βιβλίων για αναψυχή (π.χ. βιβλία λογοτεχνίας, μαγειρικής, ιστορίας, βιογραφίες, κ.λπ.). Εκτός από τον δανεισμό αφορά διάφορους τοπικούς συλλόγους αλλά και εκδηλώσεις για άτομα με κοινά ενδιαφέροντα.

Τέλος, η βιβλιοθήκη μπορεί να αποτελεί χώρο για συναντήσεις των χρηστών ή ομάδων της κοινότητας. Ιστορικά οι δημόσιες βιβλιοθήκες είναι ένα μέρος της

---

¹¹ J. DOLAN, «Public Libraries, an Enduring Freedom: Widening Access to Learning, Information and Culture», σσ. 85-87.

κοινότητας, ένας τόπος συνάντησης και διαλόγου. Μπορούν επίσης να είναι μέρη για δράση, όπως παραστάσεις, παρουσιάσεις και συζητήσεις. Είναι ένα μέρος της κοινότητας που δεν είναι επικριτικό αλλά συγχρόνως είναι ανοιχτό σε όλους. Πρόκειται για ένα μέρος της κοινότητας που επιτρέπει την κοινωνική διάδραση για δημιουργική μάθηση και ελευθερία στην έκφραση.¹²

Πιο συγκεκριμένα, οι υπηρεσίες για παιδιά παρέχουν την ευκαιρία για την αναζήτηση της γνώσης κινητοποιώντας τη φαντασία τους. Τα παιδιά και οι συνοδοί τους πρέπει να εκπαιδεύονται ώστε να κάνουν την καλύτερη δυνατή χρήση της βιβλιοθήκης και του πληροφοριακού υλικού της, παρακολουθώντας ειδικές εκπαιδευτικές δραστηριότητες.¹³

Οι δημόσιες βιβλιοθήκες πρέπει να ασχολούνται ξεχωριστά με την κατηγορία των εφήβων, παρέχοντας υπηρεσίες προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες ανάγκες τους (π.χ. υλικό και ηλεκτρονική πρόσβαση σε πηγές πληροφόρησης συναφείς με τα ενδιαφέροντά τους).¹⁴ Οι υπηρεσίες ενηλίκων ποικίλλουν ανάλογα με τις ανάγκες τους και σχετίζονται με το μορφωτικό επίπεδο, την εργασιακή αλλά και την προσωπική τους ζωή.¹⁵ Είναι αναγκαία η συνδρομή της βιβλιοθήκης στη δια βίου μάθηση, στον ελεύθερο χρόνο και στα ενδιαφέροντα των χρηστών, στις πληροφοριακές τους ανάγκες, στις κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες.

Η δημόσια βιβλιοθήκη υποστηρίζει τη δια βίου μάθηση σε συνεργασία με τα σχολεία και τα άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα, ενισχύοντας την επίσημη εκπαίδευση. Η υποστήριξη της εκπαιδευτικής διαδικασίας αποτελεί ευκαιρία για τη δημιουργία δικτύων με τους εκπαιδευτικούς και όσους εμπλέκονται στο σύνολο της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Η δημόσια βιβλιοθήκη με το ποικίλο υλικό της, που επιτρέπει στους χρήστες να έχουν πρόσβαση σε θέματα γενικού και ειδικού ενδιαφέροντος, αλλά και με την πρόσβαση στο διαδίκτυο, λειτουργεί υποστηρικτικά στα ενδιαφέροντα των χρηστών που σχετίζονται με τον ελεύθερο χρόνο τους και την τόνωση του τοπικού πολιτισμού, της ιστορίας και της παράδοσης.

---

¹² Στο ίδιο, σ. 87.

¹³ IFLA, *The Public Library*, σσ. 26-27.

¹⁴ Στο ίδιο, σ. 27· IFLA, *Guidelines for Library Services for Young Adults (Revised)*, IFLA, 22 Σεπτεμβρίου 2015, <http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ya-guidelines2-en.pdf> (Ανάκτηση 10.3.2016).

¹⁵ IFLA, *The Public Library*, σσ. 28-35.

Η ραγδαία εξέλιξη των τεχνολογιών καθιστά τη δημόσια βιβλιοθήκη επίκεντρο στην προώθηση της πληροφόρησης μέσα από τους τρόπους συλλογής, πρόσβασης και παρουσίασης της πληροφορίας. Επομένως, η βιβλιοθήκη παρέχει πρόσβαση στην πληροφορία σε όλα τα επίπεδα, αλλά και συγκεντρώνει την πληροφορία για την τοπική κοινότητα σε συνεργασία πολλές φορές με άλλους οργανισμούς. Εκπαιδεύει άτομα όλων των ηλικιών για τη χρήση των νέων τεχνολογιών, καθοδηγεί τους χρήστες στις σωστές πηγές πληροφόρησης, παρέχει τη δυνατότητα πρόσβασης σε ειδικές ομάδες πληθυσμού (άτομα με αναπηρία και εμποδιζόμενα άτομα). Αποτελεί ουσιαστικά την πύλη για την πρόσβαση στην Κοινωνία της Πληροφορίας, επιχειρώντας να γεφυρώσει το εκάστοτε πληροφοριακό κενό.

Η δημόσια βιβλιοθήκη έχει ως κύριο στόχο την κάλυψη των αναγκών των χρηστών της (user needs).¹⁶ Ο στόχος αυτός επιτυγχάνεται με την αναγνώριση των δυνητικών χρηστών, την ανάλυση των αναγκών τους, την ανάπτυξη υπηρεσιών για μεμονωμένους χρήστες και ομάδες, την εισαγωγή των «πελατοκεντρικών» πολιτικών, την προώθηση της εκπαίδευσής τους, τις συνεργασίες και την κατανομή πόρων, την ανάπτυξη των ηλεκτρονικών δικτύων, τη διασφάλιση πρόσβασης στις υπηρεσίες και στα κτίρια.

Οι δυνητικοί χρήστες που για οποιονδήποτε λόγο δεν είναι σε θέση να χρησιμοποιούν τις συνήθεις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης έχουν το δικαίωμα ίσης πρόσβασης. Αυτό περιλαμβάνει κινητές βιβλιοθήκες, παράδοση κατ' οίκον, παράδοση σε εργασιακούς χώρους, σε ιδρύματα, κ.λπ., ειδικό εξοπλισμό και υλικό (για άτομα με προβλήματα στην όραση, με μαθησιακές δυσκολίες, για μετανάστες και νέους κατοίκους), ηλεκτρονική πρόσβαση και επικοινωνία (π.χ. ηλεκτρονικός κατάλογος).

Η δημόσια βιβλιοθήκη μπορεί και πρέπει να καταλαμβάνει κυρίαρχη θέση στην κοινότητα, συμπεριλαμβάνοντας τη διοίκηση, εθνική και τοπική, τον επιχειρηματικό κόσμο και τους εθελοντικούς οργανισμούς.

Η πρώτη Ένωση της Βόρειας Αμερικής που προωθεί την αξία των δημόσιων βιβλιοθηκών ως βασικά δημόσια αγαθά είναι η Urban Libraries Council (ULC).¹⁷ Ιδρύθηκε το 1971 με το σύνθημα «Inspiring Libraries, Transforming Communities» και αποτελεί ένα φόρουμ για τους υπεύθυνους βιβλιοθηκών για την ανταλλαγή βέλτιστων

---

¹⁶ Στο ίδιο, σσ. 23-47.

¹⁷ <http://www.urbanlibraries.org/> (Ανάκτηση 15.6.2016).

πρακτικών και καινοτόμων ιδεών που εμπνέουν προγράμματα ώστε να υποστηρίξουν τη μάθηση του 21ου αιώνα, μια ισχυρή οικονομία και μια ενεργή δημοκρατία.

Θεμελιώδεις προτεραιότητες της ULC είναι η στήριξη των βιβλιοθηκών και η δημιουργία ισχυρών κοινοτήτων, μέσα από την έρευνα και τα διάφορα ερευνητικά προγράμματα, τις εκδόσεις, τις συνεργασίες, τις ανακοινώσεις σε συνέδρια και σεμινάρια.¹⁸ Για να υποστηρίξει την αξία των βιβλιοθηκών ως ιδρυμάτων του 21ου αιώνα, η ULC δίνει έμφαση στην εκπαίδευση και στη δια βίου μάθηση, στην ψηφιακή εξέλιξη και στις βιώσιμες κοινότητες. Η εκπαίδευση μεταμορφώνει τη ζωή των ατόμων και είναι το θεμέλιο των ζωντανών κοινοτήτων και των ισχυρών οικονομιών. Στην οικονομία της γνώσης, η δημόσια βιβλιοθήκη, μαζί με τα σχολεία, είναι ένας σημαντικός θεσμός της εκπαίδευσης, ενώ ταυτόχρονα υποστηρίζει την εκπαίδευση όλων των κατοίκων ανεξαρτήτως ηλικίας ή επιπέδου. Οι βιβλιοθήκες αποτελούν το κρισιμότερο σημείο για την ψηφιακή πρόσβαση και ισότητα στις τοπικές κοινωνίες, καθώς για πολλούς ανθρώπους, αποτελούν τη μοναδική πύλη στο ψηφιακό σύμπαν. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες αποτελούν τους ισχυρούς εταίρους για τη δημιουργία βιώσιμων κοινοτήτων, με την τοπική αυτοδιοίκηση, τις επιχειρήσεις και άλλους οργανισμούς, δίνουν ώθηση στην οικονομική βιωσιμότητα, στην ανάπτυξη του εργατικού δυναμικού, στην υγεία και την ευεξία των πολιτών, στην ποιότητα του περιβάλλοντος και στην ενεργή εμπλοκή των πολιτών.¹⁹

Το ULC ενισχύει τη βιβλιοθήκη του 21ου αιώνα και την τοπική κοινωνία με τη σύνδεση των μελών για την ανταλλαγή ιδεών, ειδικών και ερευνητικών τομέων, τη δημιουργία και στήριξη της συνεχούς ανάπτυξης, τη στήριξη των υπευθύνων μέσω καινοτόμων προγραμμάτων, τον προσδιορισμό εννοιών και πλαισίων για τη δημιουργία νέων επιχειρηματικών μοντέλων, την ανοικοδόμηση ισχυρών συνεργασιών με χρηματοδότες την τοπική αυτοδιοίκηση και τους τοπικούς άρχοντες. Σκοπός είναι να προκριθεί η δημόσια βιβλιοθήκη ως όχημα της βιωσιμότητας και η επικοινωνία της τοπικής αυτοδιοίκησης με τη βιβλιοθήκη ώστε να προωθούν από κοινού την έννοια της βιώσιμης κοινότητας.²⁰ Η έκθεση της ULC παρουσιάζει παραδείγματα συνεργασίας

---

¹⁸ URBAN LIBRARIES COUNCIL, *Partners for the Future: Public Libraries and Local Governments Creating Sustainable Communities*, Urban Libraries Council, http://www.nmstatelibrary.org/docs/annualreport/ULC_Sustainable_Communities_Full_Report.pdf (Ανάκτηση 19.5.2016)

¹⁹ Στο ίδιο.

²⁰ Στο ίδιο.

δημόσιων βιβλιοθηκών με την τοπική αυτοδιοίκηση με στόχο την επίτευξη του τριπτύχου «οικονομική ζωτικότητα, ποιότητα του περιβάλλοντος και κοινωνική δικαιοσύνη». Οι βιβλιοθήκες συχνά λειτουργούν ως καταλύτες στην οικονομική ανάπτυξη, καθώς η φήμη τους ως ασφαλών μελών της κοινότητας τις καθιστούν επιθυμητούς γείτονες. Τα διάφορα προγράμματα των βιβλιοθηκών συνεισφέρουν στην τοπική οικονομία παρέχοντας χρήσιμη πληροφόρηση στους επιχειρηματίες, υποστηρίζοντας την εκπαιδευτική διαδικασία και τον πληροφοριακό γραμματισμό και βοηθώντας όσους αναζητούν εργασία να βελτιώσουν τις ικανότητές τους.²¹

Η κοινωνική δικαιοσύνη αποτελεί θεμελιώδη αποστολή της βιβλιοθήκης, που επιτυγχάνεται μέσω της στρατηγικής θέσης των περιφερειακών και κινητών τμημάτων των βιβλιοθηκών αλλά και την πραγματοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και προγραμμάτων τεχνολογίας για όλους. Στον τομέα του περιβάλλοντος, οι βιβλιοθήκες παρέχουν τις σχετικές πληροφορίες, αλλά επίσης χρησιμεύουν ως τοπικά μοντέλα και εργαστήρια για πράσινες πρακτικές.²²

Ο Gerry Meek, διευθύνων σύμβουλος της Δημόσιας Βιβλιοθήκης του Κάλγκαρι (Αλμπέρτα), αναφέρει ότι «χωρίς αποτελεσματική συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση, οι βιβλιοθήκες μπορεί να γίνουν αόρατες και λανθάνοντα στοιχεία της κοινότητας». Οι βιβλιοθήκες τεκμηριώνουν την επιτυχία τους, επιδεικνύουν πώς μπορούν να βοηθήσουν την τοπική αυτοδιοίκηση στην επίτευξη των προτεραιοτήτων της, να συνηγορούν για τις πόλεις και πολιτείες που εξυπηρετούν, και να αποτελέσουν μοντέλο βιωσιμότητας για τις κοινότητές τους.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης το Δίκτυο με την ονομασία *Network on Libraries in Urban Space*, που αποτελείται από φορείς των χωρών της Βορειοδυτικής Ευρώπης (Βέλγιο, Δανία, Γερμανία, Ολλανδία, Νορβηγία, Ελβετία).²³

---

²¹ Παραδείγματος χάρι, στη Δημόσια Βιβλιοθήκη της Ουιτσίτας του Κάνσας, μια σύντομης διάρκειας εκπαίδευση σε θέματα χρήσης υπολογιστών έδειξε ότι περισσότεροι από τους μισούς συμμετείχαν στο πρόγραμμα για επαγγελματικούς λόγους.

²² Παραδείγματος χάρι, στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Fayetteville (Ark.), εγκατέστησαν στην οροφή της εξήντα ηλιακούς συλλέκτες στο πλαίσιο ενός προγράμματος μιας τοπικής εταιρείας.

²³ Μέλη του Δικτύου είναι: Βέλγιο (University of Antwerp, faculty of Design Sciences), Δανία (Aalborg University, Department of Architecture, Design and Media Technology, University of Copenhagen, Royal School of Library and Information, University of Copenhagen, Centre for Cultural Policy Studies), Γερμανία (University of Applied Sciences FH Potsdam, Technische Informationsbibliothek (TIB) Hannover), Ολλανδία (Delft University of Technology, faculty of Architecture and the built Environment, The Netherlands, Fobid Netherlands Library Forum, Netherlands Institute for Public Libraries), Νορβηγία (Oslo and Akershus University College of Applied Sciences, Institute of Archivistics, Library and Information Sciences), Ελβετία (University of Applied Sciences and Arts Northwestern Switzerland, School for University of Applied Sciences HTW Chur, Library Unit Canton Zurich (Fachstelle

Η βιβλιοθήκη είναι ένα από τα πιο σημαντικά μέρη της πόλης, σύμφωνα με τους Edwards, Robinson και Unger, οι οποίοι απαρίθμησαν με βάση την εργασιακή τους εμπειρία ως βιβλιοθηκονόμοι, 23 λόγους.²⁴ Κατηγοριοποίησαν τις υπηρεσίες μιας βιβλιοθήκης σε πέντε ευρύτερες κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορά τις βιβλιοθήκες ως «οικοδόμους της κοινότητας», συμβολή που μπορεί να επιτευχθεί με την αναζωογόνηση υποβαθμισμένων περιοχών, την κάλυψη συγκεκριμένων αναγκών των χρηστών, τη διατήρηση της τοπικής ιστορίας και των προφορικών μαρτυριών, κ.λπ., την παροχή σημαντικών επιχειρηματικών πόρων σε μικρές ιδίως, τοπικές επιχειρήσεις ως εταίρος στη βιώσιμη ανάπτυξη και με τα κτίρια ως πολιτισμικές δομές. Επίσης μπορεί να επιτευχθεί αξιοποιώντας τη βιβλιοθήκη ως τόπο συνάντησης, ως καταλύτη στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, ως μέρος της πολιτικής ζωής της κοινότητας προωθώντας δημοκρατικές αξίες.

Στη δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται οι βιβλιοθήκες ως κέντρα της κοινότητας για διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες, χρησιμοποιώντας πολυγλωσσικό υλικό, παρέχοντας πληροφορίες και χρήσιμο υλικό στους μετανάστες ώστε να μπορέσουν να συνδεθούν με την κοινότητα, σε άτομα συγκεκριμένου σεξουαλικού προσανατολισμού, σε άτομα με ειδικές ανάγκες. Στην τρίτη κατηγορία εντάσσονται οι βιβλιοθήκες ως κέντρα τέχνης, καθώς παρέχουν βήμα έκφρασης σε τοπικούς καλλιτέχνες, ευκαιρίες για δωρεάν μαθήματα σχετικά με διάφορους τομείς της τέχνης, και κυρίως δυνατότητα πρόσβασης στην τέχνη σε όλους και όχι μόνο σε όσους μπορούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά. Η τέταρτη κατηγοριοποίηση είναι αυτή όπου οι βιβλιοθήκες μπορούν να λειτουργήσουν ως «πανεπιστήμια» των ατόμων, προσφέροντας ευκαιρίες απομακρυσμένης πρόσβασης, εκπαιδύοντας τα άτομα να δημιουργήσουν δικό τους περιεχόμενο μέσα από τα εργαστήρια που προσφέρουν, και τέλος προσφέροντας ένα βήμα για δημόσια πολιτική συζήτηση. Στην πέμπτη κατηγορία εντάσσονται οι βιβλιοθήκες για τη νεολαία, καθώς διδάσκουν σημαντικές δεξιότητες με δωρεάν παράδοση μαθημάτων, προγράμματα βοήθειας στο σπίτι, καλοκαιρινά

Bibliotheken). Περισσότερες πληροφορίες στην ιστοσελίδα του Δικτύου, <http://nlus.eu/> (Ανάκτηση 14.4.2016).

²⁴ J. B. EDWARDS, M. S., ROBINSON, K. R. UNGER, «Community Center: 23 Reasons Why your Library is the Most Important Place in Town», *Public Libraries Online*, 30 Απριλίου 2013, <http://publiclibrariesonline.org/2013/04/community-centered-23-reasons-why-your-library-is-the-most-important-place-in-town/> (Ανάκτηση 14.4.2016).

προγράμματα και προγράμματα φιλαναγνωσίας για παιδιά και εφήβους, αποτελώντας σημαντικούς εταίρους στην εξέλιξή τους.

Η δημόσια βιβλιοθήκη ωστόσο είναι πιθανόν να μην μπορεί να ανταποκριθεί στις ανάγκες των κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων, οπότε μια πιο στοχευμένη προσέγγιση είναι αναγκαία. Οι υπηρεσίες των δημόσιων βιβλιοθηκών για παροχή καθολικής πρόσβασης στα άτομα που μένουν, εργάζονται ή σπουδάζουν στην περιοχή ευθύνης της πρέπει να μπορούν να ανταποκριθούν και στις απαιτήσεις εκείνων που χρειάζονται τις υπηρεσίες της αλλά τις χρησιμοποιούν λιγότερο.²⁵ Οι βιβλιοθήκες οφείλουν να βρεθούν πιο κοντά στα κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα, ενώ ταυτόχρονα να βελτιώσουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους για τους υφιστάμενους χρήστες. Ουσιαστικά, στόχος είναι ο βιώσιμος προσανατολισμός στις συνολικές ανάγκες ώστε να δημιουργηθεί μια κερδοφόρα κατάσταση για όλη την κοινότητα, δηλαδή υπηρεσίες με βάση τις ανάγκες της εκάστοτε κοινότητας.

Η βιβλιοθήκη είναι μια δομή της πόλης που δεν αγκαλιάζει απλώς τη διαφορετικότητα, αλλά διακρίνει τα διάφορα είδη της.²⁶ Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν τρία κοινωνικά φαινόμενα στις πόλεις που επηρεάζουν την ικανότητα ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες της πόλης, η οικονομική τους κατάσταση, η κοινωνική τους κατάσταση, καθώς και ότι τα άτομα είναι πολύπλοκα και δεν μπορούν να ταξινομηθούν. Η δημόσια βιβλιοθήκη πραγματεύεται αυτές τις κοινωνικές σχέσεις μέσα από την αναδιανομή, την αναγνώριση και τη συναναστροφή με άλλους. Το δικαίωμα πρόσβασης σε δημόσιους χώρους, στη συγκεκριμένη περίπτωση στη βιβλιοθήκη, δεν σημαίνει αυτομάτως ότι τα άτομα αισθάνονται ελεύθερα να χρησιμοποιήσουν την υπηρεσία αυτή ως αποτέλεσμα του κοινωνικού στιγματισμού. Τα προγράμματα και οι υπηρεσίες των βιβλιοθηκών πρέπει να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν αυτά τα εμπόδια που επηρεάζουν τα άτομα. Τέλος, μέσα από τη συναναστροφή με άλλους, τα άτομα μπορούν να αναπτύξουν νέες κοινωνικές σχέσεις και μέσω αυτών νέες ταυτότητες, που σε αντίθεση με άλλους δημόσιους χώρους, διευκολύνονται από τις συλλογές και τις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης.²⁷

---

²⁵ J. PATEMAN, J. VINCENT, *Public Libraries and Social Justice*, Φάρνχαμ, Ashgate, 2010, σσ. 117-118.

²⁶ R. FINCHER, K. IVESON, *Planning and Diversity in the City: Redistribution, Recognition and Encounter*, Νέα Υόρκη, Palgrave Macmillan, 2008, σσ. 8-15.

²⁷ Στο ίδιο.

Εντούτοις, κάθε κοινότητα αντιμετωπίζει διαφορετικές προκλήσεις αναφορικά με τον κοινωνικό αποκλεισμό, ανάλογα το δημογραφικό και οικονομικό της υπόβαθρο. Για να παραμείνει μια κοινότητα υγιής και ανθεκτική πρέπει να είναι ελαστική και προσαρμοστική σε συνεχείς αλλαγές. Αρκετά είναι τα ιδρύματα που δεν μπορούν να ανταποκριθούν στο διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον σε σχέση με τον αποκλεισμό ατόμων ή κοινωνικών ομάδων. Αντιθέτως, οι δημόσιες βιβλιοθήκες έχουν την προσαρμοστικότητα ενσωματωμένη στην ταυτότητά τους, καθώς ο σκοπός τους είναι η εξυπηρέτηση της γεωγραφικής κυρίως κοινότητας που ανήκουν. Η γνώση ότι υπάρχουν κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες εντός γεωγραφικών ορίων της κοινότητας επιτρέπει στη βιβλιοθήκη στην εκ των προτέρων ανάπτυξη κατάλληλων προγραμμάτων και υπηρεσιών.²⁸

Οι πρόσφυγες, οι μετανάστες και οι νεοεισερχόμενοι συχνά αποκλείονται απλώς και μόνο λόγω των περιορισμών της γλώσσας τους, των πολιτιστικών περιορισμών ή πιθανόν μη μόνιμης διεύθυνσης κατοικίας για έκδοση κάρτας βιβλιοθήκης. Οι μετανάστες χρησιμοποιούν κυρίως τη βιβλιοθήκη για διασκέδαση και ψυχαγωγία, ωστόσο η βιβλιοθήκη μπορεί να τους βοηθήσει για βασικές ανάγκες όπως οι ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης σχετικές με κατοικία, εργασία και έγγραφα που σχετίζονται με τις άδειες παραμονής τους. Μπορούν επίσης να ενδιαφέρονται για εκπαιδευτικά προγράμματα. Η στενή σχέση της δημόσιας βιβλιοθήκης με άλλους οργανισμούς, π.χ. μεταναστευτικά κέντρα, διευκολύνει το έργο της.²⁹

Οι δράσεις της τοπικής αυτοδιοίκησης σε συνεργασία με τις βιβλιοθήκες για μια βιώσιμη κοινότητα μπορούν να είναι ποικίλες.³⁰ Ενδεικτικά καταγράφονται η ενίσχυση των πληροφοριακών δεξιοτήτων ώστε να αποτελέσουν το θεμέλιο για τη μακροπρόθεσμη οικονομική επιτυχία, η σύνδεση των ατόμων με την αγορά εργασίας και των δεξιοτήτων που απαιτούνται στο σύγχρονο εργασιακό περιβάλλον και η ενίσχυση και ανάπτυξη μικρών επιχειρήσεων, καρδιά της μακροπρόθεσμης οικονομικής ανάπτυξης. Η δημόσια βιβλιοθήκη ουσιαστικά λειτουργεί ως καταλύτης της οικονομικής ανάπτυξης του κέντρου της πόλης και των γειτονιών της. Η μείωση της κατανάλωσης ενέργειας από δημόσια κτίρια, χάρη στην εφαρμογή συγκεκριμένων

---

²⁸ J. HOYER, «Finding Room for Everyone: Libraries Confront Social Exclusion», στο M. DUDLEY (επιμ.), *Public Libraries and Resilient Cities*, Σικάγο, American Library Association, 2013, σ. 58.

²⁹ Στο ίδιο, σσ. 61-62.

³⁰ URBAN LIBRARIES COUNCIL, *Partners for the Future*, σ. 2.

πολιτικών με πράσινες κατασκευές και λειτουργίες, καθώς και στη χρήση εναλλακτικών πηγών ενέργειας, και η εκπαίδευση του κοινού σε περιβαλλοντικά θέματα αναδεικνύουν την περιβαλλοντική ευθύνη του καθενός. Η εύκολη πρόσβαση των πηγών της βιβλιοθήκης από αυτούς που βρίσκονται σε ανάγκη, όπως μετανάστες, άνεργους, έφηβους κ.λπ., είναι μία ακόμη ενέργεια. Το πιο σημαντικό συστατικό, ωστόσο, είναι η άμεση κατανόηση των αναγκών της κοινότητας, χτίζοντας συγχρόνως μια μακροπρόθεσμη οικονομική σταθερότητα.

Οι υπηρεσίες με βάση τις ανάγκες της βιβλιοθήκης πρέπει να έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.³¹ Ειδικότερα, κάθε άτομο έχει ανάγκες και οι ανάγκες του καθενός είναι διαφορετικές, επομένως οι υπηρεσίες με βάση τις ανάγκες της βιβλιοθήκης αφορά μια καθολική έννοια που μπορεί να έχει εφαρμογή σε οποιαδήποτε υπηρεσία της βιβλιοθήκης, σε κάθε περίπτωση και ανά πάσα στιγμή. Οι υπηρεσίες αυτές έχουν την κατάλληλη στρατηγική, δομή, συστήματα και πολιτισμό που επιτρέπουν στη βιβλιοθήκη να αναγνωρίσει, να βάλει προτεραιότητες και να συναντήσει τις ανάγκες της κοινότητας. Απαιτείται η εμπλοκή του συνόλου της τοπικής κοινότητας για το σχεδιασμό, τη διανομή και την αξιολόγηση των παρεχόμενων υπηρεσιών. Δεν υφίσταται η έννοια του πελάτη, αλλά των εταίρων που κατέχουν μερίδιο στις υπηρεσίες της βιβλιοθήκης μέσω της φορολογίας ενώ έχουν λόγο στον έλεγχο και στη διαχείρισή της μέσα από τους τοπικούς εκλεγμένους αντιπροσώπους τους. Οι υπηρεσίες είναι δημοκρατικές και υπεύθυνες για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη (προσωπικό, συνεργάτες, προμηθευτές, χρήστες, καθώς και τους μη χρήστες).

Ο νέος αυτός τρόπος σκέψης και εργασίας, δηλαδή οι συμπεριφορές και οι στάσεις, οι πολιτικές και οι υπηρεσίες, αποτελούνται από ένα πλαίσιο αλλά και υποδομές που επιτρέπουν και διευκολύνουν οργανωτικές αλλαγές. Οι υπηρεσίες ωστόσο με βάση τις ανάγκες της βιβλιοθήκης δεν αποτελούν μια νέα έννοια. Ιστορικά ξεκίνησαν στα μέσα του 19ου αιώνα, όπου οι δημόσιες βιβλιοθήκες ιδρύθηκαν με στόχο να εκπαιδεύσουν τους φτωχούς και τους μειονεκτούντες, στοιχείο που δεν τις καθιστούσε ανοιχτές για όλους. Οι υπηρεσίες με βάση τις ανάγκες της βιβλιοθήκης δεν σημαίνουν επιστροφή στις βικτωριανές αξίες, όπου η έννοια της δημόσιας βιβλιοθήκης είχε αρχικώς καθιερωθεί ως τρόπος κοινωνικού ελέγχου και η κοινωνική αλλαγή και η βελτίωση ήταν μια δεύτερη θεώρηση. Στη σύγχρονη εποχή οι παρεχόμενες υπηρεσίες με βάση τις ανάγκες της βιβλιοθήκης αφορούν κατεξοχήν την κοινωνική αλλαγή

---

³¹ J. PATEMAN, J. VINCENT, *Public Libraries*, σσ. 118-119.

ενδυναμώνοντας τα άτομα της κοινότητας, παρέχοντας την πληροφόρηση που χρειάζονται και βοηθώντας στην ανύψωσή τους στον οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Είναι πλέον προφανές ότι η έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης τοποθετείται στο επίκεντρο της δημόσιας βιβλιοθήκης, η ηγεσία και η καθοδήγηση για τις διάφορες υπηρεσίες είναι ζωτικής σημασίας, και ως αποτέλεσμα των δύο παραπάνω παραγόντων έρχεται η ανάπτυξη των κατάλληλων υπηρεσιών με βάση τις ανάγκες της βιβλιοθήκης.³²

Η ανάπτυξη της τοπικής κοινότητας είναι ένα ζήτημα που βρίσκεται στην ατζέντα της βιβλιοθηκονομικής κοινότητας σχετικά με τον ρόλο της δημόσιας βιβλιοθήκης. Η ανάπτυξη του ζητήματος αυτού μπορεί να γίνει μέσα από καινοτόμα παραδείγματα, όπως μια ομάδα αναγνωστών στην Ολλανδία με την ονομασία «Lezers van Stavast», με επιλογή βιβλίων από τον βιβλιοθηκονόμο.³³ Το καινοτόμο στοιχείο είναι ότι τα μέλη της ομάδας αυτής συναντώνται και εκτός της βιβλιοθήκης. Επισκέπτονται θεατρικές παραστάσεις ή διαλέξεις που σχετίζονται με τα θέματα των βιβλίων, τονίζοντας με αυτόν τον τρόπο το περιεχόμενο της συλλογής της παρέχοντας ταυτόχρονα ένα πλαίσιο γύρω από αυτό. Ένα δεύτερο ολλανδικό παράδειγμα με τίτλο «Σοφία σε περιόδους κρίσης» που καθοδηγείται επίσης από βιβλιοθηκονόμο, όπου μια ομάδα ανέργων για διάστημα επτά μηνών πραγματοποιούσε συναντήσεις για να συζητήσουν τις αξίες στον 21ο αιώνα σύμφωνα με το μανιφέστο του Alain de Botton *Δέκα αρετές της σύγχρονης εποχής (10 Virtues for the Modern Age)*.³⁴ Οι αξίες αυτές συνδέθηκαν με βιβλία από τη συλλογή της βιβλιοθήκης και τα άτομα κλήθηκαν να συνδέσουν τα βιβλία με τις αξίες. Το πρόγραμμα αυτό προώθησε τη βιβλιοθήκη ως ένα μέρος για συζήτηση. Οι δύο αυτές ομάδες δείχνουν τη βιβλιοθήκη του 21ου αιώνα ως ένα μέρος για σύνδεση γύρω από τη συλλογή αλλά συγχρόνως και τόπο για συζήτηση. Στη σύσταση των δύο ομάδων, ο ρόλος του βιβλιοθηκονόμου αποδείχθηκε καθοριστικής σημασίας στην οργάνωση και την καθοδήγηση.³⁵

Το Urban Libraries Council καταγράφει περιπτώσεις στο Σικάγο που αποδεικνύουν ότι οι δημόσιες βιβλιοθήκες με τις συλλογές και τις υπηρεσίες τους

³² Στο ίδιο, σ. 141.

³³ M. POLDERMAN, κ.ά., *Community Building for Public Libraries in the 21st Century: Examples from The Netherlands*, σσ. 4-6, http://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/community_building_for_public_libraries_in_the_21st_century_polderman_et_al.pdf (Ανάκτηση 16.7.2016).

³⁴ Στο ίδιο, σσ. 6-8.

³⁵ Στο ίδιο, σσ. 9-10.

ενισχύουν την τοπική οικονομική ανάπτυξη. Πολλές δημόσιες βιβλιοθήκες συμμετέχουν στην προσπάθεια οικοδόμησης βιώσιμων κοινοτήτων, καθώς η αποστολή της δημόσιας βιβλιοθήκης ήταν πάντα συνυφασμένη με την πρόσβαση στην πληροφορία ώστε να δημιουργεί πληροφορημένους πολίτες μιας υγιούς δημοκρατίας.³⁶

Η Δημόσια Βιβλιοθήκη του Βανκούβερ (Vancouver Public Library), σε συνεργασία με τη Regina Public Library, τη Δημόσια Βιβλιοθήκη του Τορόντο (Toronto Public Library) και τις Halifax Public Libraries, ξεκίνησε το *Working Together Project: Library-Community Connections* (Μάρτιος του 2004 - Απρίλιος του 2008). Στόχο είχε την προσέγγιση της ανάπτυξης της κοινότητας ώστε να ανοικοδομήσει τις συνδέσεις και τις σχέσεις μέσα στην κοινότητα και να εντοπίσει και να ερευνήσει συστηματικά τα εμπόδια σχετικά με τη χρήση της βιβλιοθήκης, που μπορεί να μην είναι εμφανή στο προσωπικό της.³⁷

Μια ακόμα μελέτη με ιδιαίτερο ενδιαφέρον υλοποιήθηκε από το Institute for Public Policy and Business Research για λογαριασμό της Kansas State Library με σκοπό να καθορίσει πώς οι δημόσιες βιβλιοθήκες του Κάνσας θα μπορούσαν να διαδραματίσουν πιο ενεργό ρόλο στη στήριξη των επιχειρήσεων και την οικονομική ανάπτυξη των κοινοτήτων τους. Η μελέτη επικεντρώθηκε στο τρέχον επίπεδο στήριξης για τις επιχειρήσεις και την οικονομική ανάπτυξη σε σχέση με τις δημόσιες βιβλιοθήκες και τους τρόπους που μπορεί να είναι χρήσιμες για τις τοπικές επιχειρήσεις και την οικονομική ανάπτυξη. Συγκεκριμένα επικεντρώθηκε στα διάφορα μέτρα που μπορούν να λάβουν οι βιβλιοθήκες ώστε να αναπτύξουν πιο ενεργά προγράμματα για ενίσχυση των τοπικών επιχειρήσεων.³⁸

Η βιβλιοθήκη είναι ένα ζωντανό μέρος της κοινότητας, μη επικριτικό και δημοκρατικό, όπου τα άτομα μπορούν να εισέλθουν ελεύθερα. Είναι ένας ζωντανός χώρος που παρέχει πρόσβαση σε πληροφορίες, στη μάθηση και στον πολιτισμό. Είναι το δημόσιο πρόσωπο της τοπικής αυτοδιοίκησης και το κέντρο της ζωής και της ευημερίας της κοινότητας. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες της Ιρλανδίας για το διάστημα 2013-2017 καθορίζουν τη στρατηγική τους με επτά προγράμματα δράσης σχετικά με το

---

³⁶ URBAN LIBRARIES COUNCIL, *The Engaged Library: Chicago Stories of Community Building*, Σικάγο, Urban Libraries Council, 2007.

³⁷ http://www.librariesincommunities.ca/?page_id=8, <http://www.vpl.ca/>, <http://www.reginalibrary.ca/>, <http://www.torontopubliclibrary.ca/>, <http://www.halifaxpubliclibraries.ca/> (Ανάκτηση 10.9.2016).

³⁸ R. H. GLASS, κ.ά., *The Role of Public Libraries in Local Economic Development, Report No. 260*, Policy Research Institute, Νοέμβριος 2000.

φυσικό χώρο και τις παρεχόμενες υπηρεσίες, την εκμάθηση δεξιοτήτων και την επιχειρηματικότητα, τον πολιτισμό και την κοινότητα, την ψηφιακή βιβλιοθήκη, την ανάπτυξη του εργατικού δυναμικού, τη συνεργασία και την προβολή, την έρευνα και την καινοτομία.³⁹

Οι υπεύθυνοι, σε όποιο επίπεδο και αν είναι στον δημόσιο βίο, αλλά και στον ιδιωτικό τομέα, αναγνωρίζουν τον σημαντικό ρόλο των βιβλιοθηκών στην επίτευξη της τοπικής βιωσιμότητας.⁴⁰ Οι δημόσιες βιβλιοθήκες παραμένουν μια τοπική κρατική υπηρεσία σε ευθυγράμμιση συνήθως με άλλες πολιτικές τάσεις. Η τοπική αυτοδιοίκηση πρέπει να συνεργάζεται στενά με τις βιβλιοθήκες για να επιτρέψει την πρόσβαση στη γνώση για την εκπαίδευση, τη μάθηση, την έρευνα και την αειφόρο ανάπτυξη της κοινότητας. Η τοπική αυτοδιοίκηση θεωρείται συνήθως η καλύτερη δυνατή δομική συνεργασία, εφόσον πρόκειται για μια δημοτική δηλαδή υπηρεσία.⁴¹

Η ανάγκη για άμεση και εύκολη πρόσβαση των πολιτών στην πληροφορία και στη γνώση οδήγησε στην κινητοποίηση των ελληνικών αρμόδιων φορέων για την ανάπτυξη των βιβλιοθηκών (ακαδημαϊκών, δημόσιων, σχολικών, κινητών, δημοτικών, κ.λπ.) και την ενίσχυση του κοινωνικού και εκπαιδευτικού τους ρόλου. Ειδικότερα, οι δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες, μέσω του εκσυγχρονισμού και της δικτύωσής τους, αναδεικνύονται σε σύγχρονα και αυτόνομα κέντρα πληροφόρησης των πολιτών και συμβάλλουν στην πολιτιστική αναβάθμιση της τοπικής κοινωνίας.⁴²

Έχουν γίνει κάποιες έρευνες για τις δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες (που αποτελούν και τη μεγαλύτερη κατηγορία) στην Ελλάδα για την ανάπτυξη μακρόπνοου σχεδιασμού. Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν γίνει προσπάθειες οι δημοτικές βιβλιοθήκες

³⁹ DEPARTMENT OF THE ENVIRONMENT, COMMUNITY AND LOCAL GOVERNMENT, *Opportunities for All: The Public Library as a Catalyst for Economic, Social and Cultural Development, a Strategy for Public Libraries 2013-2017*, Δουβλίνο, Department of the Environment, Community and Local Government, 2013, http://www.lgma.ie/sites/default/files/public_libraries_strategy_2013_2017.pdf (Ανάκτηση 7.8.2016).

⁴⁰ IFLA, *The Public Library*, σ. 13.

⁴¹ Στο ίδιο.

⁴² ΕΚΤ, *Ημερίδα «Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες στην Κοινωνία της Γνώσης»*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 9 Φεβρουαρίου 2001. Η Ημερίδα εντάσσονταν στο πλαίσιο της ειδικής δράσης του έργου ATHINA για τον εκσυγχρονισμό των Δημοτικών Βιβλιοθηκών. Το έργο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας RISI (Regional Information Society Initiative) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και στόχευε στην καταγραφή των προβληματισμών και την αξιοποίηση των εμπειριών όσον αφορά τον σχεδιασμό των απαραίτητων δράσεων για την ανάπτυξη της Κοινωνίας της Πληροφορίας στην περιφέρεια της Αττικής. Στην κοινοπραξία του έργου ανήκαν οι φορείς: Περιφερειακή Διοίκηση Αττικής, Τμήμα Πληροφορικής Παν/μίου Αθηνών, ΟΤΕ Consutling, Αναπτυξιακή Δήμων Πειραιά, Δήμος Αθηναίων Επιχείρηση Μηχανοργάνωσης.

να ενισχύσουν τις υπηρεσίες τους, με στόχο την αναζήτηση ενός σκοπού. Στο άρθρο του Πέτρου Κωσταγιόλα και της Μαρίας Κορκίδη εξετάστηκαν οι προσπάθειες που έχουν καταβληθεί για την ανάπτυξη μακροπρόθεσμων σχεδίων και οι στάσεις και απόψεις των υπευθύνων ελληνικών δημοτικών βιβλιοθηκών.⁴³

Η δύσκολη οικονομική συγκυρία, σε συνδυασμό με την εφαρμογή του προγράμματος της αποκεντρωμένης διοίκησης «Καλλικράτης», έχει επιφέρει ραγδαίες εξελίξεις στις δημοτικές βιβλιοθήκες.⁴⁴ Η σχέση της τοπικής αυτοδιοίκησης με τον πολιτισμό αφορά την ανάπτυξη και στήριξη των υποδομών πολιτισμού (βιβλιοθήκες, μουσεία, πολιτιστικούς θεσμούς, κ.λπ.), την υποστήριξη της τοπικής πολιτιστικής παραγωγής με κάθε είδους κίνητρα και τη διαχείριση πολιτιστικών εκδηλώσεων για την εξοικείωση του πολίτη με τον ιστορικό και νεότερο πολιτισμό.⁴⁵ Στο πλαίσιο αυτό οι υπηρεσίες πληροφόρησης που καλείται να επιτελέσει μια δημοτική βιβλιοθήκη πρέπει να συμπεριλαμβάνουν τους παρακάτω άξονες:

- πρόσβαση στην ανθρώπινη γνώση σε οποιαδήποτε μορφή,
- μάθηση, εκπαίδευση, κατάρτιση,
- κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη,
- ηλεκτρονική διακυβέρνηση και συμμετοχή του πολίτη στα κοινά,
- πολιτισμική ταυτότητα και κοινωνική συνοχή,
- συνεργασία με ιδρύματα και άλλους φορείς,
- κοινωνική ενσωμάτωση.⁴⁶

Οι δημοτικές βιβλιοθήκες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη μιας εγγράμματης κοινωνίας με την προώθηση της ανάγνωσης και της εφαρμογής προγραμμάτων δια βίου μάθησης, λειτουργώντας ως τοπικό πληροφοριακό κέντρο, ως

---

⁴³ Η εμπειρική ποιοτική έρευνα διεξήχθη στις αρχές του δεύτερου εξαμήνου του 2007, χρησιμοποιώντας ένα ειδικά σχεδιασμένο ερωτηματολόγιο που διανεμήθηκε σε 194 εκπροσώπους Δημοτικών Βιβλιοθηκών, εκ των οποίων συμμετείχαν οι 100. Βλ. σχετικά Ρ. Α. ΚΟΣΤΑΓΙΟΛΑΣ, Μ. ΚΟΡΚΙΔΙ, «Strategic Planning for Municipal Libraries in Greece», *New Library World* 109:11/12 (2008), σσ. 546-558.

⁴⁴ Μ. ΚΟΡΚΙΔΗ, Σ. ΤΣΑΦΟΥ, Ρ. ΧΩΡΕΜΗ, Χ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, «Οι ελληνικές Δημοτικές Βιβλιοθήκες σήμερα. Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες στην εποχή του Καλλικράτη», στο *3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών «Η προσφορά της Δημοτικής Βιβλιοθήκης στην τοπική κοινωνία εν μέσω οικονομικής κρίσης και διοικητικών αλλαγών: μια πρόκληση για δημιουργικές λύσεις»*, Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων και Επιστημόνων Πληροφόρησης, 2011, <http://hdl.handle.net/10797/11198> (Ανάκτηση 7.7.2016).

⁴⁵ Χ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, «Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες ως φορείς πολιτιστικής ανάπτυξης και διάχυσης της γνώσης στις τοπικές κοινωνίες», στο *1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών «Η δυναμική και οι προοπτικές των δημοτικών βιβλιοθηκών στην Ελλάδα»*, Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων και Επιστημόνων Πληροφόρησης, 2008, σ. 39, <http://hdl.handle.net/10797/11821> (Ανάκτηση 7.7.2016).

⁴⁶ Στο ίδιο, σσ. 40-41.

εκπαιδευτικό κέντρο, ως επικοινωνιακό κέντρο και ως πνευματικό-πολιτιστικό κέντρο.⁴⁷

Τον Απρίλιο του 2011 το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος χρηματοδότησε τη μελέτη «Πρόγραμμα για τις Δημόσιες/Δημοτικές Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα», με δωρεά προς την αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία Future Library.⁴⁸ Η μελέτη είχε σκοπό την αναλυτική περιγραφή της τρέχουσας κατάστασης στις δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες της χώρας και την κατάρτιση σχεδίου και προτάσεων δράσης για τη βελτίωσή τους. Το όραμα του Προγράμματος ήταν η τοποθέτηση των δημόσιων/δημοτικών βιβλιοθηκών στο επίκεντρο των τοπικών κοινωνιών.

3.2 Οι δημόσιες βιβλιοθήκες ως διαμορφωτές του αστικού χώρου

Η αστικοποίηση που αποτέλεσε παγκόσμιο φαινόμενο στις αρχές της δεκαετίας του 1990 είναι η τάση συγκέντρωσης πληθυσμού σε μεγάλες πόλεις ή η αύξηση του πληθυσμού που ζει σε αστικές περιοχές, ως συνέπεια της μετανάστευσης από αγροτικές ή προαστιακές περιοχές.⁴⁹ Η αστικοποίηση είναι ένα από τα αποτελέσματα της συγκέντρωσης βιομηχανικών, εμπορικών, διοικητικών και άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων στις πόλεις, με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και μετακίνηση πληθυσμού. Συνδέεται άμεσα με την εκβιομηχάνιση, τις τεχνολογικές εξελίξεις στις μεταφορές και τις επικοινωνίες, καθώς και τις συγκεντρώσεις πολιτιστικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων.⁵⁰

⁴⁷ Στο ίδιο, σσ. 42-43.

⁴⁸ Περισσότερες πληροφορίες στην ιστοσελίδα του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος: <http://www.snf.org/el/grafeio-typou/lista-neon/2011/04/to-idryma-stayros-niarhos-hrimatodotei-tin-pragmatopoiisi-tis-meletis-programma-gia-tis-dimosiesdimotikes-bibliothikes-stin-ellada/> (Ανάκτηση 10.3.2016). Η αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία FUTURE LIBRARY: Προώθηση Καινοτομίας, Δημιουργικότητας και Κοινωνικών Δικτύων, με την υποστήριξη του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος, όπως αναφέρει στην ιστοσελίδα της, οραματίζεται να φέρει τις δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες της χώρας στην καρδιά των τοπικών κοινοτήτων. Επιθυμεί να συμβάλει στην ανάπτυξη των πολιτιστικών ιδρυμάτων της χώρας μέσα από δράσεις και προγράμματα σε θέματα οργάνωσης, βελτίωσης υπηρεσιών και εισαγωγής νέων τεχνολογιών. Περισσότερες πληροφορίες: <http://about.futurelibrary.gr/el/> (Ανάκτηση 10.6.2016).

⁴⁹ Εναλλακτικά χρησιμοποιείται ο όρος αστυφιλία, αγάπη προς την πόλη, ωστόσο συχνά έχει αρνητική χροιά, ως η απογύμνωση της υπαίθρου. Βλ. Σ. ΠΟΛΥΖΟΣ, *Αστική ανάπτυξη*, Αθήνα, Κριτική, 2015, σσ. 59-63.

⁵⁰ Στο ίδιο, σ. 104.

Η πόλη αποτελεί σημείο αναφοράς των θεωρητικών προσεγγίσεων που ασχολούνται με τη δομή του χώρου. Η κοινωνιολογική θεώρηση του φαινομένου οδήγησε σε διάφορες προσεγγίσεις.⁵¹ Η Ευρωπαϊκή Σχολή εκπροσωπείται κυρίως από τους Γερμανούς κοινωνιολόγους Georg Simmel, Max Weber και Ferdinand Tönnies, αλλά και τους Γάλλους Auguste Comte και Emile Durkheim, που έθεσαν στις αρχές του 20ού αιώνα τις βάσεις για τη μελέτη του αστικού χώρου και κυρίως των συνεπειών της αστικοποίησης και της μετάβασης από τις παραδοσιακές κοινότητες στις αστικές κοινωνίες.⁵² Σε μια άλλη ήπειρο λίγο αργότερα, οι κοινωνιολόγοι του Πανεπιστημίου του Σικάγου, γνωστοί ως η Σχολή του Σικάγου, έβαλαν τις βάσεις της αστικής κοινωνιολογίας και της αστικής γεωγραφίας, ως διακριτών επιστημονικών κλάδων. Η Σχολή του Σικάγου, με κύριους εκφραστές τους Robert E. Park, Ernest W. Burgess, Roderick D. McKenzie, Louis Wirth, ασχολήθηκε με τη μελέτη του αστικού χώρου ενσωματώνοντας τη χωρική διάσταση.⁵³ Η Σχολή του Σικάγου, εκτός από τη θεωρία της αστικοποίησης και το υπόδειγμα ανάπτυξης με τη μορφή ομόκεντρων ζωνών, ασχολήθηκε και με τη σύνδεση της πόλης με τον πληθυσμό της και το περιβάλλον (ανθρώπινη οικολογία-human ecology).⁵⁴

---

⁵¹ Urban Sociology Theories, http://www.yorku.ca/lfoster/2006-07/sosi3830/lectures/URBAN_SOIOLOGY_THEORIES.html (Ανάκτηση 3.9.2016).

⁵² G. SIMMEL, *The Metropolis and Mental Life (Εκθέσεις)*, 1903· K. H. WOLFF, *The Sociology of Georg Simmel*, Νέα Υόρκη, Free Press, 1950, σσ. 409-424, https://archive.org/details/sociology_ofgeorg030082mbp (Ανάκτηση 3.9.2016)· M. WEBER, *Economy and Society: an Outline of Interpretive Sociology*, Μπέρκλεϊ-Λος Άντζελες-Λονδίνο, University of California Press, 1978 (1968), σσ. 1212-1372, <https://archive.org/details/MaxWeberEconomyAndSociety> (Ανάκτηση 3.9.2016)· F. TÖNNIES, *Community and Society* (μτφρ. και επιμ. C. P. Loomis), Νέα Υόρκη, Dover Publications, 2002 (1957), πρωτότυπη έκδοση στα γερμανικά *Gemeinschaft und Gesellschaft*, Leipzig, Γερμανία, R. Reisland, 1912 (1887)· J. S. MILL, *Auguste Comte and positivism*, Λονδίνο, Kegan Paul, Trench, Trübner, & Co., Ltd., 1891 (4η έκδ.), <https://archive.org/details/augustecomteand00millgoog> (Ανάκτηση 3.9.2016)· C. E. GEHLKE, *Émile Durkheim's Contributions to Sociological Theory*, Degree of Doctor of Philosophy, Νέα Υόρκη, Faculty of Political Science, Columbia University, 1915, <https://archive.org/details/miledurkheimsc00gehluoft> (Ανάκτηση 4.9.2016)· G. DAVY, *Emile Durkheim: choix de Textes avec Etude du système sociologique*, Παρίσι, Société des éditions Louis-Michaud, 1900, <https://archive.org/details/emiledurkheim00durk> (Ανάκτηση 4.9.2016).

⁵³ Σ. ΠΟΛΥΖΟΣ, *Αστική ανάπτυξη*, σσ. 66-72· A. J. SCOTT, M. STORPER, «The Nature of Cities: The Scope and Limits of Urban Theory», *International Journal of Urban and Regional Research*, 30 Μαρτίου 2014, σ. 2, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-2427.12134/epdf> (Ανάκτηση 4.9.2016)· R. E. PARK, E. W. BURGESS, R. D. MCKENZIE (εισ. M. Janowitz), *The City*, Σικάγο-Λονδίνο, The University of Chicago Press, 1967 (1925)· L. WIRTH, «Urbanism as a Way of Life», *The American Journal of Sociology* 44:1 (Ιούλιος 1938), σσ. 1-24.

⁵⁴ R. D. MCKENZIE, «The Ecological Approach to the Study of the Human Community», στο R. E. PARK, E. W. BURGESS, R. D. MCKENZIE (εισ. M. Janowitz), *The City*, Σικάγο-Λονδίνο, The University of Chicago Press, 1967 (1925), σσ. 63-79· H. MOLOTCH, «The City as a Growth Machine: Toward a Political Economy of Place», *American Journal of Sociology* 82:2 (Σεπτ. 1976), σσ. 310-317, <http://www.soc.iastate.edu/sapp/soc506GrowthMachine.pdf> (Ανάκτηση 5.9.2016).

Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 η Σχολή του Σικάγου δέχθηκε σημαντική κριτική. Αρχικά ο κοινωνιολόγος Claude S. Fischer υποστήριξε ότι οι πόλεις δεν χαρακτηρίζονται από απρόσωπες σχέσεις, αλλά αντιθέτως από σχέσεις φιλίας και εμπιστοσύνης που δημιουργούνται στο επίπεδο της γειτονιάς.⁵⁵ Ωστόσο, η μεγαλύτερη κριτική προήλθε από τους μαρξιστές επιστήμονες στις αρχές της δεκαετίας του 1970. Ο μαρξιστής θεωρητικός της πόλης Henri Lefebvre ισχυρίστηκε ότι η αστικοποίηση προέκυψε από τις ενέργειες κοινωνικών φορέων και όχι από την αύξηση του πληθυσμού και την κινητικότητα του.⁵⁶ Το έργο του H. Lefebvre επηρέασε τον κοινωνιολόγο Manuel Castells.⁵⁷ Ο Βρετανός μαρξιστής γεωγράφος David Harvey συνέδεσε με την αστικοποίηση τη σημαντικότερη οικονομική δραστηριότητα, αυτή της χρήσης και της αξίας της γης.⁵⁸ Ανάλογη κριτική δέχθηκε η Σχολή του Σικάγου από τους John R. Logan και Harvey Molotch που υποστήριξαν ότι η πόλη είναι μια «μηχανή ανάπτυξης» και επεκτείνεται από την ύπαρξη σημαντικών κοινωνικών ομάδων.⁵⁹

Η εσωτερική διάρθρωση της πόλης, δηλαδή τα γενικά χαρακτηριστικά που συνδέονται με την πυκνότητα δόμησης και πληθυσμού και τις χρήσεις γης ή ακινήτων, διαμορφώνεται από τη χωρική κατανομή των ανθρώπων και των δραστηριοτήτων τους. Τρία υποδείγματα εσωτερικής οργάνωσης των πόλεων με κοινωνιολογικές και περιβαλλοντικές προσεγγίσεις διαμορφώνονται από την επίδραση της αγοράς χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους άλλους παράγοντες (πολεοδομία, τοπογραφία, μορφολογία κάθε πόλης).⁶⁰ Ο Ernest Burgess δημιούργησε το ομώνυμο υπόδειγμα που αποτελείται από μια σειρά ομόκεντρων ζωνών (Concentric Zone Theory) που η κάθε μια

⁵⁵ C. S. FISCHER, κ.ά., *Networks and Places: Social Relations in the Urban Setting*, Νέα Υόρκη, Free Press, 1977· C. S. FISCHER, *To Dwell Among Friends: Personal Networks in Town and City*, Σικάγο-Λονδίνο, The University of Chicago Press, 1982.

⁵⁶ H. LEFEBVRE, *La révolution urbaine*, Παρίσι, Gallimard, 1970· H. LEFEBVRE, *The Urban Revolution* (μτφρ. R. Bononno, πρόλ. N. Smith), Μινεάπολις, University of Minnesota Press, 2003.

⁵⁷ M. CASTELLS, «Y a-t-il une sociologie urbaine», *Sociologie du Travail* 1 (1968), σσ. 72-90· M. CASTELLS, «Théorie et idéologie en sociologie urbaine», *Sociologie et Sociétés* 1 (1969), σσ. 171-190· M. CASTELLS, «Vers une théorie sociologique de la planification urbaine», *Sociologie du Travail* 4 (1969), σσ. 130-143.

⁵⁸ D. HARVEY, *Rebel Cities: from the Right to the City to the Urban Revolution*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Verso, 2012, http://abahlali.org/files/Harvey_Rebel_cities.pdf (Ανάκτηση 5.9.2016).

⁵⁹ Σ. ΠΟΛΥΖΟΣ, *Αστική ανάπτυξη*, σσ. 72-75· J. R. LOGAN, H. MOLOTCH, *Urban Fortunes: the Political Economy of Place*, Μπέρκελεϊ-Λος Άντζελες-Λονδίνο, University of California Press, 2007· H. MOLOTCH, «The City as a Growth Machine: Toward a Political Economy of Place», σσ. 309-332.

⁶⁰ Σ. ΠΟΛΥΖΟΣ, *Αστική ανάπτυξη*, σσ. 327-341.

περιλαμβάνει επιχειρήσεις και οικιστικές περιοχές με διαφορετικά χαρακτηριστικά.⁶¹ Το υπόδειγμα αυτό στηρίχθηκε αποκλειστικά στον τρόπο ανάπτυξης της πόλης του Σικάγου. Η ανάπτυξη άλλων υποδειγμάτων προέκυψε από την αδυναμία εφαρμογής του μοντέλου του Burgess σε άλλες χώρες. Έτσι αναπτύχθηκε το υπόδειγμα των ακτινωτών τομέων (sector model) του Homer Hoyt και το υπόδειγμα των πολλαπλών πυρήνων (multiple nuclei model) των Chauncy P. Harris και Edward L. Ullman.⁶²

Ο C. P. Harris χρησιμοποιεί ως παράδειγμα το Παρίσι που μοιάζει περισσότερο με αστέρι και τονίζει την κατεύθυνση ανάπτυξης από το κέντρο και όχι μόνο την απόσταση από το κέντρο. Χρησιμοποιεί μεταβλητές όπως το ενοίκιο, η αξία γης, καθώς και τους κυκλοφοριακούς και συγκοινωνιακούς άξονες. Οι ζώνες κατοικίας αναπτύσσονται προς την εξωτερική κατεύθυνση κατά μήκος διακεκριμένων ακτινών. Η βασικότερη διαφορά με το υπόδειγμα του E. W. Burgess είναι η βαρύτητα στην ευκολία και στο κόστος μετακίνησης, ενώ η βασική ομοιότητα είναι η δυνατότητα επέκτασης της πόλης με φορά προς τα έξω.⁶³

Το υπόδειγμα των πολλαπλών πυρήνων αποτελεί συνδυασμό των δύο προηγούμενων υποδειγμάτων και βασικό χαρακτηριστικό του είναι η πολυκεντρικότητα, καθώς οι πόλεις αναπτύσσονται γύρω από διάφορους πυρήνες και όχι ένα μοναδικό κέντρο. Η πόλη έχει περισσότερα του ενός αστικά κέντρα, και ο αριθμός τους ποικίλλει ανάλογα με τις εκάστοτε συγκυρίες. Οι παράγοντες δημιουργίας πολλαπλών πυρήνων είναι η αλληλεξάρτηση δραστηριοτήτων με τη μια πλησίον της άλλης, η ομαδοποίηση ή συλλειτουργία τους με τη συγκέντρωση σε συγκεκριμένα σημεία της πόλης, η ύπαρξη τοπικού ανταγωνισμού για ανόμιες δραστηριότητες που η

---

⁶¹ E. W. BURGESS, «The Growth of the City: an Introduction to a Research Project», στο R. E. PARK, E. W. BURGESS, R. D. MCKENZIE (εισ. M. Janowitz), *The City*, Σικάγο-Λονδίνο, The University of Chicago Press, 1967 (1925), σσ. 47-62.

⁶² Σ. ΠΟΛΥΖΟΣ, *Αστική ανάπτυξη*, σσ. 70-71, 331-335· H. HOYT, *The Structure and Growth of Residential Neighborhoods in American Cities*, Ουάσινγκτον, Federal Housing Administration, 1939, <https://archive.org/details/structuregrowth00unitrich> (Ανάκτηση 5.9.2016). Το Ινστιτούτο Homer Hoyt είναι ένα ανεξάρτητο, μη κερδοσκοπικό, ερευνητικό και εκπαιδευτικό ίδρυμα που ιδρύθηκε το 1967 συμβάλλοντας στη βελτίωση της ποιότητας των αποφάσεων σχετικά και τα δημόσια και ιδιωτικά ακίνητα, με τη διάδοση της σχετικής γνώσης για τα ακίνητα, την τόνωση της καινοτομίας στον κλάδο, την οικοδόμηση σχέσεων ανάμεσα στην ακαδημαϊκή κοινότητα, τη βιομηχανία και την κυβέρνηση, καθώς και την ανάπτυξη καινοτόμων προσεγγίσεων για την επίλυση προβλημάτων του κλάδου, <http://hoytgroup.org/homer-hoyt-institute/> (Ανάκτηση 5.9.2016)· C. D. HARRIS, E. L. ULLMAN, «The Nature of Cities», *Annals of the American Academy of Political and Social Sciences* 242 (Νοέμβριος 1945), σσ. 7-17.

⁶³ Σ. ΠΟΛΥΖΟΣ, *Αστική ανάπτυξη*, σσ. 335-338.

μια αποκλείει την άλλη, και η απώθηση ή αντίστοιχα η έλξη, όπως η έγγεια πρόσοδος ή το κόστος της γης.⁶⁴

Οι πόλεις αποτέλεσαν μέρος του περιβαλλοντικού ζητήματος αλλά ταυτόχρονα και μέρος της λύσης του. Η αύξηση των δραστηριοτήτων και των λειτουργιών των αστικών περιοχών οδηγεί σε μεγέθυνση των πόλεων προκαλώντας σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα. Η ορθολογική διαχείριση και χρήση των πόρων χωρίς την εξάντληση και την καταστροφή τους είναι ένας από τους στόχους των σύγχρονων κοινωνιών ώστε να διασφαλίσουν περιβαλλοντική βιωσιμότητα.⁶⁵ Η αρμονική συνύπαρξη της πόλης και του περιβάλλοντος οδηγεί και στη δημιουργία καλύτερων συνθηκών διαβίωσης των ατόμων.⁶⁶

3.2.1 Ο ρόλος της βιβλιοθήκης στην αστική ανθεκτικότητα

Η έννοια της αστικής βιωσιμότητας εμφανίζεται ως έννοια διαχείρισης και σχεδιασμού πόλεων εμπεριέχοντας την προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική δικαιοσύνη. Η βιώσιμη πόλη νοείται πλέον η πράσινη και ανταγωνιστική πόλη. Η πρόσφατη έννοια της αστικής ανθεκτικότητας (urban resilience) μπορεί να θεωρηθεί μετεξέλιξη της αστικής βιωσιμότητας.⁶⁷ Η αστική ανθεκτικότητα ορίζεται ως η ικανότητα των πόλεων να αντέχουν, να προσαρμόζονται και να αναπτύσσονται, απέναντι σε χρόνιες κοινωνικές, περιβαλλοντικές ή οικονομικές πιέσεις ή και σε απρόσμενες κρίσεις και καταστροφές. Η έννοια της αστικής ανθεκτικότητας δεν αφορά μόνο το κτισμένο ή φυσικό περιβάλλον αλλά το γενικότερο επίπεδο ευημερίας των κατοίκων μιας πόλης, την ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας, την

⁶⁴ Στο ίδιο, σσ. 338-341.

⁶⁵ Στο ίδιο, σσ. 385-389.

⁶⁶ Η «έξυπνη πόλη» είναι ένας θεσμός που ακούγεται σε παγκόσμιο επίπεδο την τελευταία δεκαετία. Η πόλη των Τρικάλων, με την καινοτόμα πρωτοβουλία e-Trikala, εντάχθηκε στις 21 εξυπνότερες πόλεις του κόσμου το 2011 σύμφωνα με το Intelligent Community Forum. Το Ηράκλειο της Κρήτης διατήρησε την ελληνική παρουσία στις 21 αυτές πόλεις για το 2012, το 2013 και το 2014. Περισσότερες πληροφορίες: <http://www.e-trikala.gr/>, <https://www.intelligentcommunity.org/> (Ανάκτηση 1.6.2016).

⁶⁷ Ε. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, «Βιώσιμες πόλεις στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης», στο *Πρακτικά Συνεδρίου «Μεταβολές και Ανασημασιοδοτήσεις του Χώρου στην Ελλάδα της Κρίσης»*, Βόλος, 1-3 Νοεμβρίου 2013, σσ. 3-4, <http://www.arch.uth.gr/crisisconference/proceedings/LettersPDF/A.pdf> (Ανάκτηση 22.8.2016).

κοινωνική συνοχή, τη συμμετοχή των πολιτών και την αποτελεσματική διοίκηση και διαχείριση της πόλης.⁶⁸

Οι δημόσιες βιβλιοθήκες δεν αποτελούν ανεξάρτητες δυνάμεις που αυτόνομα συμβάλλουν στην ανθεκτικότητα μιας πόλης, παρότι πολλοί βιβλιοθηκονόμοι και ερευνητές πιστεύουν ότι τα ιδρύματα αυτά έχουν τη δύναμη. Αν ωστόσο οι βιβλιοθήκες θέλουν να διαδραματίσουν σημαντικό και τεκμηριωμένο ρόλο για να συνεισφέρουν στην αστική ανθεκτικότητα, πρέπει να βελτιώσουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους σε συνδυασμό με την ορθολογική διαχείριση των δαπανών τους. Η αστική ανθεκτικότητα δεν σημαίνει το ίδιο πράγμα στις διάφορες πόλεις, καθώς σε κάθε περίπτωση οι οικονομικές, πολιτιστικές και κοινωνικές συνθήκες είναι διαφορετικές. Οι χρηματοδοτήσεις των δημόσιων βιβλιοθηκών και οι αντιλήψεις για τις αποτελεσματικές υπηρεσίες συνήθως διαφέρουν από το ένα μέρος στο άλλο.⁶⁹

Η αντίληψη ότι οι βιβλιοθήκες συμβάλλουν στην αστική ανθεκτικότητα αποτελεί μια σύνθεση δύο οικονομικών προσεγγίσεων. Οι οικονομικές θεωρίες για την αύξηση της απασχόλησης σε βιομηχανικές οικονομίες, καταναλωτικές, και οικονομίες των υπηρεσιών, διαμορφώνουν ένα πλαίσιο δράσης του δημόσιου τομέα σε περιόδους οικονομικής ύφεσης. Μια από τις θεωρίες αυτές είναι η κεϋνσιανή, όπου John Maynard Keynes πίστευε ότι η κρατική παρέμβαση είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν την απασχόληση αλλά και την ανεργία.⁷⁰ Οι κυβερνήσεις χρειάζεται να χρησιμοποιήσουν τις δημόσιες δαπάνες ως μέσο για τη σταθεροποίηση της οικονομίας. Οι θεωρίες του πιστώνονται, από ορισμένους οικονομολόγους, το γεγονός ότι βοήθησαν να βγουν οι ΗΠΑ από τη Μεγάλη Ύφεση.⁷¹ Από την άλλη πλευρά

---

⁶⁸ Ειδικό ενδιαφέρον εμφανίζει το πρόγραμμα 100 Ανθεκτικές Πόλεις (Resilient Cities), που είναι μια πρωτοβουλία του Ιδρύματος Rockefeller με σκοπό να υποστηρίξει ένα διεθνές δίκτυο πόλεων ώστε να γίνουν πιο ανθεκτικές απέναντι στις φυσικές, κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις. Το πρόγραμμα της αστικής ανθεκτικότητας αναφέρεται στην αντιμετώπιση των απρόσμενων κρίσεων (καταστάσεις έκτακτης ανάγκης), όπως είναι οι σεισμοί, καύσωνες, επιδημίες, κ.λπ., αλλά και των χρόνιων πιέσεων (κοινωνικές, περιβαλλοντικές ή οικονομικές) που εξασθενούν τον αστικό ιστό (ανεργία, μακροοικονομική κρίση, έλλειψη συνεργασίας φορέων, κ.λπ.). Στις πόλεις που συμμετέχουν στο Δίκτυο των 100 Ανθεκτικών Πόλεων παρέχεται δικτύωση, ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, χρηματοδότηση για λειτουργία σχετικού γραφείου. Αντικείμενο του γραφείου Αστικής Ανθεκτικότητας είναι ο σχεδιασμός και η εφαρμογή της στρατηγικής για την αστική ανθεκτικότητα της πόλης σε συνεργασία με τους εμπλεκόμενους φορείς, τεχνική υποστήριξη και πρόσβαση σε πλατφόρμα με εργαλεία, μεθόδους και διάφορες πρακτικές. Η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη είναι οι δύο ελληνικές πόλεις που συμμετέχουν στο πρόγραμμα αυτό.

⁶⁹ G. HOLT, «Exploring Public Library Contributions to Urban Resiliency», στο M. DUDLEY (επιμ.), *Public Libraries and Resilient Cities*, Σικάγο, American Library Association, 2013, σσ. 37-56.

⁷⁰ Στο ίδιο, σ. 47.

⁷¹ Στο ίδιο.

είναι οι θεωρίες του Milton Friedman, που είναι ο πιο γνωστός υπέρμαχος του μονεταρισμού, και των υπόλοιπων νεοκλασικών οικονομολόγων, όπου η ελεύθερη αγορά είναι η καλύτερη λύση, δηλαδή ότι οι κυβερνήσεις δεν πρέπει να παρεμβαίνουν στην οικονομία παρά μόνο να χρησιμοποιούν τα επιτόκια προκειμένου να τη σταθεροποιήσουν.⁷²

Ο πιο ορατός τρόπος συνεισφοράς της δημόσιας βιβλιοθήκης στην τοπική οικονομία είναι μέσα από τις άμεσες επενδύσεις, όπως κτιριακές υποδομές, υπηρεσίες στην ελεύθερη αγορά και δαπάνες σε μισθούς.⁷³ Η πιο εμφανής οικονομική επίπτωση της δημόσιας δαπάνης είναι μέσω κατασκευών, όπου η κατασκευή μιας βιβλιοθήκης σε δύσκολες οικονομικές συγκυρίες, παρέχει εργασία στον κατασκευαστικό τομέα. Ο δεύτερος τρόπος είναι η παροχή βοήθειας στα άτομα για εύρεση εργασίας, μέσω της ανάπτυξης δεξιοτήτων ΤΠΕ, της σύνταξης του βιογραφικού, της συμπλήρωσης αιτήσεων, κ.λπ. Ένας τρίτος παράγοντας είναι ο γραμματισμός σε όλα τα στάδια της ζωής των ατόμων. Αποτελεί επίσης κέντρο πρόσβασης για την ηλεκτρονική διακυβέρνηση, παρέχοντας τη δυνατότητα στους πολίτες να ενημερώνονται για τις ηλεκτρονικές συναλλαγές τους με το κράτος. Τέλος, οι βιβλιοθήκες οφείλουν να επικεντρώνονται στα πιο αδύναμα οικονομικά και κοινωνικά στρώματα του πληθυσμού (φτωχούς, άνεργους, άστεγους, κ.λπ.). Οι λειτουργίες αυτές είναι ορατές, μετρήσιμες και χρήσιμες σε ένα μεγάλο αριθμό των κατοίκων της κοινότητας και μπορεί να υπολογιστεί με αυτόν τον τρόπο το συνολικό όφελος των παρεχόμενων υπηρεσιών της βιβλιοθήκης.

Σύντομα ωστόσο και η έννοια της ανθεκτικότητας συνδέθηκε με την έννοια της ανταγωνιστικότητας, καθώς μια ανθεκτική πόλη, δηλαδή μια πόλη συνεκτική, εφευρετική, συμμετοχική, μια πόλη έτοιμη να αντιμετωπίσει απρόσμενες κρίσεις, εύρωστη και ευέλικτη είναι κατάλληλη για επενδύσεις.⁷⁴ Ο ανταγωνισμός των πόλεων διακρίνεται σε τρία γεωγραφικά επίπεδα: το περιφερειακό, το εθνικό και το διεθνές.⁷⁵

Ο Michael Porter προτείνει τέσσερις παράγοντες που διαμορφώνουν το ανταγωνιστικό πλεονέκτημα μιας χώρας ή συγκεκριμένης γεωγραφικής περιοχής, τους συντελεστές παραγωγής, τους συντελεστές ζήτησης, τις συνθήκες που καθορίζουν τη

---

⁷² Στο ίδιο.

⁷³ Στο ίδιο, σσ. 47-51.

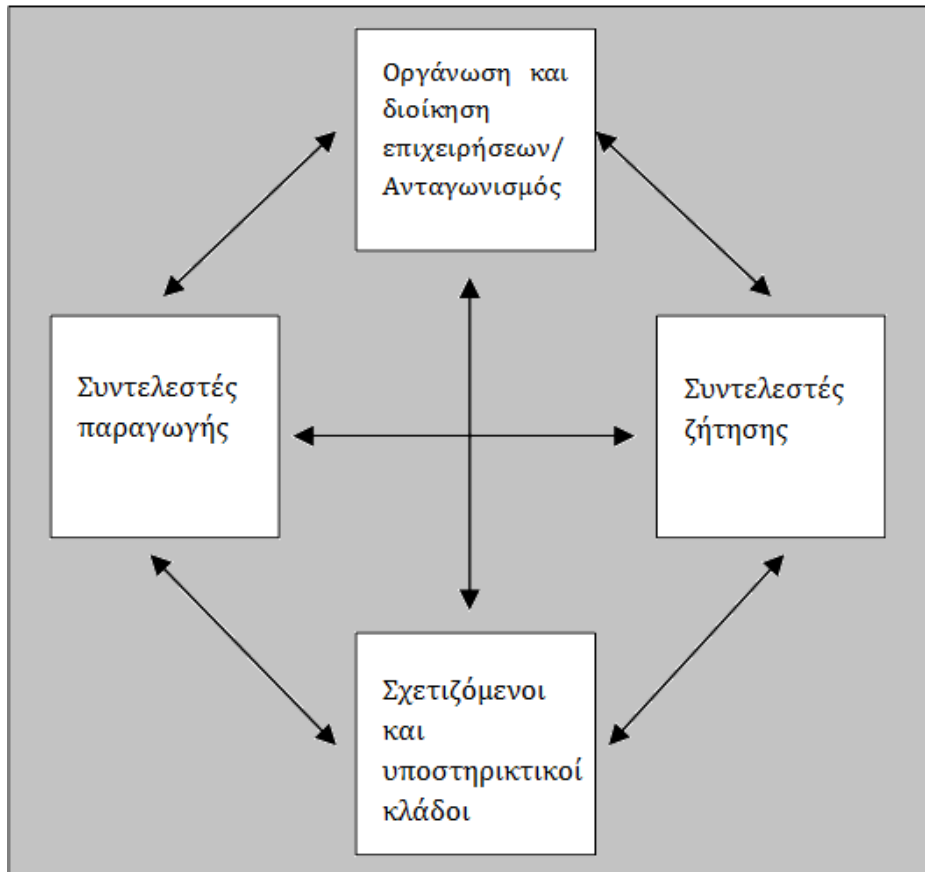
⁷⁴ Ε. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, «Βιώσιμες πόλεις στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης», σ. 4.

⁷⁵ Σ. ΠΟΛΥΖΟΣ, *Αστική ανάπτυξη*, σσ. 484-486.

διοίκηση και τη στρατηγική των επιχειρήσεων και τον ανταγωνισμό τους, και τους εγχώριους υποστηρικτικούς κλάδους επιχειρήσεων και προμηθευτών.⁷⁶ Οι παράγοντες αυτοί δημιουργούν το περιβάλλον μέσα στο οποίο αναπτύσσονται και ανταγωνίζονται οι επιχειρήσεις, όπου κάθε μεταβολή επηρεάζει τους υπόλοιπους παράγοντες, δημιουργώντας ένα σύστημα αλληλεπίδρασης. Το πιο διαδεδομένο μοντέλο για την αναγνώριση των κυριότερων παραγόντων διαμόρφωσης του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος συγκεκριμένων περιοχών, είναι το μοντέλο καθορισμού του εθνικού/τοπικού πλεονεκτήματος, γνωστό ως «Διαμάντι του Porter» (Porter's Diamond).

Σχήμα 10:

Καθοριστικοί παράγοντες διαμόρφωσης του Εθνικού Ανταγωνιστικού Πλεονεκτήματος

Πηγή: Μ. PORTER, «The Competitive Advantage of Nations», *Harvard Business Review* (Μάρτιος-Απρίλιος 1990), σ. 78.

⁷⁶ Μ. Ε. PORTER, *The Competitive Advantage of Nations*, Νέα Υόρκη-Λονδίνο, The Free Press, 1990· Μ. Ε. PORTER, *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*, Νέα Υόρκη-Λονδίνο, The Free Press, 1990.

Οι πόλεις βρίσκονται σε διαρκή ανταγωνισμό σχετικά με την προσέλκυση κατοίκων, επιχειρήσεων και τουριστών, ενώ ταυτόχρονα εισάγονται νέες στρατηγικές στον αστικό σχεδιασμό. Η ελκυστικότητα των πόλεων επηρεάζει σημαντικά την εξέλιξη και την ανάπτυξή τους και τα κριτήρια και οι παράγοντες που την επηρεάζουν ποικίλουν ανάλογα με την περίπτωση. Ωστόσο οι παράγοντες που κάνουν μια πόλη ελκυστική ταξινομούνται σε δύο γενικές κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορά τους παράγοντες εκείνους που διαμορφώνουν την ποιότητα ζωής για τους κατοίκους αλλά και τους επισκέπτες, δηλαδή το ανθρώπινο κεφάλαιο, όπως οι υποδομές, οι δομές κοινωνικής πρόνοιας, το κόστος και το επίπεδο διαβίωσης, οι θεσμοί της πόλης, οι δημόσιες παροχές και οι υπηρεσίες, οι εκπαιδευτικές δομές και οι φορείς κατάρτισης, η αρχιτεκτονική και μορφολογία των κτιρίων, τα πολεοδομικά χαρακτηριστικά, οι κλιματικές συνθήκες και η τοπογραφία της περιοχής, καθώς και οι πολιτιστικές υποδομές. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τους οικονομικούς παράγοντες που σχετίζονται με την προσφορά εργασίας και ουσιαστικά την εξασφάλιση ενός ικανοποιητικού εισοδήματος για τους κατοίκους, όπως η έλξη ή η απώθηση επενδύσεων και κεφαλαίων, η επέκταση ή συρρίκνωση των υφιστάμενων επιχειρήσεων, η τοπική αγορά, η εθνική οικονομία, το επίπεδο παραγωγικότητας καθώς και η διάρθρωσή της με βάση τον τριτογενή τομέα, η κρατική πολιτική και ο αστικός τουρισμός.⁷⁷

Τα πολιτιστικά ιδρύματα πάντα αποτελούσαν μέρος της δημιουργίας ενός ελκυστικού, ζωντανού και με ευκαιρίες μέρους της πόλης.⁷⁸ Τα τελευταία είκοσι χρόνια, η χρήση του πολιτισμού και των πολιτιστικών κέντρων στην προώθηση του συναγωνισμού και της προσέλκυσης σε συγκεκριμένα σημεία της πόλης, ως κέντρα της πόλης, με αλλαγή παλιών βιομηχανικών περιοχών ή προσέλκυση ατόμων για νέα αστική ανάπτυξη, αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι του σύγχρονου αστικού σχεδιασμού. Θέατρα, μουσεία και τελευταίως και βιβλιοθήκες αποτελούν ακρογωνιαίους πολιτιστικούς λίθους ώστε να δημιουργήσουν ελκυστικές περιοχές για κατοικία, εργασία και επίσκεψη.

---

⁷⁷ Σ. ΠΟΛΥΖΟΣ, *Αστική ανάπτυξη*, σσ. 486-491· Β. ΑΥΔΙΚΟΣ, Ι. ΦΑΛΛΑΣ, Α. ΧΑΡΔΑΣ, *Συνεργατικοί σχηματισμοί και αστική ανάπτυξη: η περίπτωση της Αθήνας*, Αθήνα, ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ, 2015, σ. 23.

⁷⁸ C. H. RASMUSSEN, H. JOCHUMSEN, D. SKOT-HANSEN, «The Role of Public Libraries in Urban Development and Culture-led Regeneration», στο *European Public Libraries Today and in an Historical Context*, Όσλο, 9-10 Δεκεμβρίου 2010, σσ. 9-12.

Τα πολιτιστικά ιδρύματα, για να αποτελέσουν διαμορφωτές ενός χώρου, πρέπει να προσφέρουν κάτι ξεχωριστό, όπως διευκολύνσεις, δραστηριότητες και εμπειρίες που κάνουν τη διαφορά. Άραγε ποιές λειτουργίες και υπηρεσίες πρέπει να προσφέρουν τα πολιτιστικά ιδρύματα και σε ποιόν απευθύνονται. Στο πλαίσιο αυτό, οι βιβλιοθήκες μπορούν να αποτελέσουν ενεργό παράγοντα στον αστικό σχεδιασμό αναζωογονώντας κέντρα πόλεων και μετασχηματίζοντας πρώην βιομηχανικές περιοχές ή αναπτύσσοντας νέα σημεία της πόλης. Μπορούν να συνεισφέρουν στην πολιτιστική πολυσυλλεκτικότητα της πόλης και να δημιουργήσουν ένα δημόσιο χώρο συζήτησης.⁷⁹

Παρότι ήδη έχουν γίνει αρκετές προσπάθειες σχεδιασμού βιβλιοθηκών σε σχέση με τη διαδικασία του αστικού σχεδιασμού η ανάγκη για ενθάρρυνση των βιβλιοθηκονόμων να αντιληφθούν τη δημόσια βιβλιοθήκη ως δημόσιο χώρο παραμένει. Είναι σημαντικό να γίνει κατανοητή η έννοια του δημόσιου χώρου για τις πόλεις και τις αστικές περιοχές. Η ενεργός συμμετοχή στην ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας και ο ενεργός ρόλος της δημόσιας βιβλιοθήκης ως διαμορφωτή χώρου δημιουργούν προστιθέμενη αξία στην ίδια και τους χρήστες της.⁸⁰

Η ιδέα της βιβλιοθήκης ως διαμορφωτή του χώρου είναι στενά συνδεδεμένη με την έννοια του δημόσιου χώρου και με ποιον τρόπο ο χώρος αυτός χρησιμοποιείται για την ενεργοποίηση των ατόμων. Σε σύγκριση με άλλα πολιτιστικά ιδρύματα οι δημόσιες βιβλιοθήκες διαθέτουν τα προσόντα να λειτουργήσουν ως διαμορφωτές χώρου, είτε στα μεγάλα αστικά κέντρα είτε σε μικρότερες γειτονιές, χωρίς να παραβλέπεται το γεγονός ότι δεν είναι εμπορικά κέντρα. Η παραδοχή ότι η δημόσια βιβλιοθήκη είναι ένας δημόσιος χώρος σε συνδυασμό με τη δήλωση της αξίας της έννοιας του δημόσιου χώρου μπορεί να απαντήσει στο ερώτημα του πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος της βιβλιοθήκης σε μια δημοκρατική κοινωνία.⁸¹

Ένα ακόμη ζήτημα που απασχολεί την επιστημονική κοινότητα τις τελευταίες δεκαετίες είναι ο ρόλος της δημόσιας βιβλιοθήκης στον αστικό σχεδιασμό. Ορισμένοι ερευνητές θεωρούν ότι η βιβλιοθήκη μπορεί να αποτελέσει καταλύτη αλλαγών και αστικής ανάπτυξης, να ενισχύσει τη δημιουργία και την καινοτομία της πόλης και να συνεισφέρει με συνέργειες, συνδέσεις και μετασχηματισμούς μέσα από νέες

---

⁷⁹ Στο ίδιο, σσ. 9-10.

⁸⁰ M. BERNDTSON, «Public Libraries and Placemaking», στο *IFLA World Library and Information Congress "Future Libraries: Infinite Possibilities"*, 79th IFLA General Conference and Assembly, Σγκαπούρη, 17-23 Αυγούστου 2013, σ. 3.

⁸¹ Στο ίδιο, σσ. 8-9.

δημιουργικές συνεργασίες, ώστε να αποτελέσει ενεργό και ζωντανό κέντρο της ζωής μιας κοινότητας του 21ου αιώνα.⁸²

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ένα ερευνητικό έργο που ασχολείται κυρίως με την εξέταση της σχέσης ανάμεσα στον αστικό σχεδιασμό, στην πολιτιστική αναγέννηση και στην ανάπτυξη των βιβλιοθηκών.⁸³ Η εξέταση της σχέσης αυτής αναλύθηκε σε τρεις στρατηγικές που βασίζονταν σε μελέτες-περίπτωσης καλών πρακτικών στον διεθνή χώρο, στη Νορβηγία και τη Δανία, με τη βιβλιοθήκη ως εικόνα, ως ρυθμιστή του χώρου και ως μέτοχο στη ζωή της κοινότητας. Οι πόλεις, στην προσπάθειά τους να αναζωογονήσουν τις οικονομίες τους, έχουν κάνει στροφή στην πολιτιστική ανάπτυξη.

Παρά το γεγονός ότι οι δημόσιες βιβλιοθήκες, τη δεδομένη χρονική στιγμή, βρίσκονται υπό ασφυκτική οικονομική πίεση, ένας νέος τρόπος σκέψης αναδύεται. Οι βιβλιοθήκες ως κινητήρια δύναμη φέρνουν στο προσκήνιο τη συσχέτιση μεταξύ της ανάπτυξης της βιβλιοθήκης και της αστικής ανάπτυξης. Υπάρχει αυξανόμενο ενδιαφέρον διεθνώς στη χρήση της βιβλιοθήκης ως ενός δυναμικού παράγοντα για την αστική ανάπτυξη. Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, η φυσική βιβλιοθήκη φαίνεται να βιώνει μια αναγέννηση. Φαίνεται να ενδυναμώνεται ο ρόλος των βιβλιοθηκών στα μοντέλα και τις στρατηγικές του αστικού και πολιτιστικού σχεδιασμού και οι βιβλιοθήκες συνεισφέρουν στην ανάπτυξη της πόλης και την αναγέννηση που προέρχεται από τον πολιτισμό. Ωστόσο, οι τάσεις αυτές επηρεάζουν το σχέδιο, τη φιλοσοφία και την αποστολή της δημόσιας βιβλιοθήκης.

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει η παγκόσμια τάση στους αρχιτέκτονες να κατασκευάζουν εικονικά κτίρια στις πόλεις ώστε να ανυψώσουν την εικόνα τους. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι το New Guggenheim 1997, γνωστό ως Bilbao-effect. Η ιδιαιτερότητα των κτιρίων αυτών βασίζονται σε έννοιες όπως ότι είναι διαφορετικά και

---

⁸² J. B. EDWARDS, M. S. ROBINSON, K. R. UNGER, *Transforming Libraries, Building Communities: the Community-centered Library*, Λάνχαμ, The Scarecrow Press, 2013.

⁸³ Ερευνητικό έργο με τίτλο *Public Libraries in Urban Planning-Creativity, Innovation and Experience*, που πραγματοποιήθηκε από Centre for Cultural Policy Studies στο The Royal Danish School of Library and Information Science τα έτη 2010-2011 και χρηματοδοτήθηκε από το Realdania Fund, με στόχο τη βελτίωση της ποιότητας ζωής για το κοινό καλό μέσα από το δομημένο περιβάλλον. Περισσότερες πληροφορίες βλ. C. H. RASMUSSEN, H. JOCHUMSEN, D. SKOT-HANSEN, «The Role of Public Libraries in Urban Development and Culture-led Regeneration», σ. 1.

μοναδικά, διάσημα (ή τουλάχιστον έχουν την πρόθεση να γίνουν), με συμβολική και αισθητική ποιότητα, και αποτελούν τμήμα του ονόματος της πόλης.⁸⁴

Μπορεί κανείς να βρει παραδείγματα βιβλιοθηκών, όπως η Bibliotheca Alexandrina στην Αίγυπτο, που χαρακτηρίζεται από συμβολισμούς και αισθητική ποιότητα. Ένα ακόμη παράδειγμα είναι η Δημόσια Βιβλιοθήκη του Σιάτλ (Seattle Public Library) που έχει αναδειχθεί σε σύμβολο για την πόλη και ταυτόχρονα έχει δημιουργήσει ένα ελκυστικό, δημόσιο χώρο συνάντησης.⁸⁵ Στο Άμστερνταμ η νέα Openbare Bibliotheek με περισσότερους από 6.000 επισκέπτες ημερησίως δρα ως σημαντικός παράγοντας της περιοχής στη νέα συνοικία Oosterdok.⁸⁶ Στο Χέλσινγκορ της Δανίας η νέα Κεντρική Βιβλιοθήκη αποτελεί μέρος ενός υβριδικού πολιτιστικού χώρου και μαζί με άλλους πολιτιστικούς φορείς συμβάλλει στην αναζωογόνηση του πρώην βιομηχανικού λιμανιού.⁸⁷ Τα παραπάνω παραδείγματα καθώς και πλήθος άλλων βιβλιοθηκών μπορούν να θεωρηθούν κινητήρια δύναμη στην αστική ανάπτυξη της εκάστοτε περιοχής.⁸⁸

Επίσης, δυο χαρακτηριστικά παραδείγματα βιβλιοθηκών που άλλαξαν τη ζωή στο κέντρο της πόλης όπου χτίστηκαν είναι στο Vancouver και στο Salt Lake City, και τα δυο έργα του αρχιτέκτονα Moshe Safdi. Παραδείγματα βιβλιοθηκών σε βιομηχανικές περιοχές άξια λόγου είναι η νέα βιβλιοθήκη στο λιμάνι του Middelfart και στο Elsinore, σε μια συνοικία με παλιές αποβάθρες. Η χωροθέτηση βιβλιοθηκών σε νέα σημεία της πόλης είναι μια ακόμη πρακτική που ακολουθείται, όπως η Floriade Library στο Harlemmeer (περιοχή στο Άμστερνταμ).

Η κατασκευή κεντρικών δημόσιων βιβλιοθηκών στη Βόρεια Αμερική εμφανίζει ιδιαίτερη άνθιση τις τελευταίες δεκαετίες. Μια έρευνα που εξετάζει τη χρήση δύο από

---

⁸⁴ Στο ίδιο, σσ. 5-6.

⁸⁵ Έργο του αρχιτέκτονα Rem Koolhaas, <http://www.arcspace.com/features/oma/seattle-public-library/> (Ανάκτηση 10.3.2016).

⁸⁶ Openbare Bibliotheek Amsterdam, <http://www.oba.nl/> (Ανάκτηση 10.3.2016).

⁸⁷ The Culture Yard Library-Elsinore Municipal Libraries, <https://helsbib.dk/english> (Ανάκτηση 10.3.2016).

⁸⁸ C. H. RASMUSSEN, H. JOCHUMSEN, D. SKOT-HANSEN, *Biblioteket i byudviklingen-oplevelse, kreativitet og innovation* (Η βιβλιοθήκη στην αστική ανάπτυξη-εμπειρία, δημιουργικότητα και καινοτομία), Danmarks Biblioteksforenings Forlag, 2011. Το βιβλίο στηρίζεται στο ερευνητικό έργο του Centre for Cultural Policy Studies, *The Royal School of Library and Information Science*, όπου οι ερευνητές μελέτησαν σημαντικές βιβλιοθήκες στις σκανδιναβικές Χώρες, στην Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Η μελέτη απευθύνεται κυρίως σε αρχιτέκτονες, άτομα που ασχολούνται με τον πολιτιστικό και αστικό σχεδιασμό, πολιτιστικές, τους ανθρώπους της βιβλιοθήκης και άλλους που επιθυμούν να συμμετάσχουν στη συζήτηση σχετικά με το πώς οι βιβλιοθήκες μπορούν να οχυρώσουν τις αστικές δυνατότητες όσον αφορά την εμπειρία, τη δημιουργικότητα και την καινοτομία.

τις μεγαλύτερες κεντρικές βιβλιοθήκες του Καναδά, Toronto Reference Library και Vancouver Public Library Central Branch, παρέχει στοιχεία που υποστηρίζουν την ιδέα ότι οι βιβλιοθήκες αυτές εκπληρώνουν τα κριτήρια για να θεωρηθούν επιτυχημένα παραδείγματα δημόσιου χώρου και χρησιμεύουν ως σημαντικοί πόροι πληροφορίας στην οικονομία της γνώσης.⁸⁹

Φαίνεται ότι ο ρόλος των βιβλιοθηκών στην αστική ανάπτυξη είναι σημαντικό ζήτημα στη Δανία. Τον Απρίλιο του 2013 η ένωση Danish Library Association οργάνωσε ένα μεγάλο πολιτιστικό συνέδριο για τις βιβλιοθήκες στη δημόσια σφαίρα.⁹⁰ Στη Δανία ξεκίνησε ένα ακόμη πρόγραμμα βασισμένο στην αντίληψη για νέες κτιριακές υποδομές, επανασχεδιασμό και τροποποίηση των κτιρίων των δημοσίων βιβλιοθηκών, συνεργασία του Danish Agency for Culture και του RealDania.⁹¹ Το πρόγραμμα αυτό είχε στόχο την αναγνώριση των ρόλων και των λειτουργιών της δημόσιας βιβλιοθήκης του μέλλοντος και τον καθορισμό των αρχών σχεδιασμού και των λειτουργικών απαιτήσεων των υποδομών. Επίσης αναδείκνυε τις σχέσεις ανάμεσα στα κτίρια και στην πόλη, ως βάση του σχεδιασμού αλλά και του επανασχεδιασμού των δημόσιων βιβλιοθηκών στο πλαίσιο της κοινωνίας της γνώσης.

Ένα ακόμα δανέζικο μοντέλο-πρόγραμμα για τις δημόσιες βιβλιοθήκες του μέλλοντος παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και αναπτύσσεται ως βοήθεια για την προώθηση μιας έννοιας που είναι κατάλληλη για τις νέες διαμορφούμενες συνθήκες. Πρόκειται για μια συστηματοποίηση των προσπαθειών δημιουργίας μιας δημόσιας βιβλιοθήκης με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, ώστε να διαδραματίσει έναν κεντρικό ρόλο στον επανασχεδιασμό του αστικού χώρου.⁹²

⁸⁹ G. J. LECKIE, J. HOPKINS, «The Public Place of Central Libraries: Findings from Toronto and Vancouver», *The Library Quarterly: Information, Community, Policy* 72:3 (Ιούλιος 2002), σσ. 326-372.

⁹⁰ Danish Library Association (DLA), <http://www.db.dk/english> (Ανάκτηση 5.3.2016).

⁹¹ J. THORHAUGE, «Creating a Model-program for the Building of Future Public Libraries and their Role in Culture Led Redesign of Urban Spaces», στο *IFLA World Library and Information Congress «Future Libraries: Infinite Possibilities», 79th IFLA General Conference and Assembly*, Σιγκαπούρη, 17-23 Αυγούστου 2013, σσ. 1-10. Ο οργανισμός Danish Agency for Culture (Kulturstyrelsen) τελεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Πολιτισμού της Δανίας. Ο οργανισμός υλοποιεί τις πολιτιστικές πολιτικές της δανέζικης κυβέρνησης αναφορικά με τα εικαστικά και τις παραστατικές τέχνες, τη μουσική, τη λογοτεχνία, τα μουσεία, την ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά, τις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές, τις βιβλιοθήκες και όλα τα είδη των έντυπων και ηλεκτρονικών μέσων ενημέρωσης. Λειτουργεί διεθνώς σε όλους τους τομείς, και η αυξημένη διεθνοποίηση των τεχνών και πολιτιστικής ζωής της Δανίας αποτελεί κορυφαία προτεραιότητά του. Ο RealDania είναι ένας φιλανθρωπικός οργανισμός που υποστηρίζει έργα σχετικά με το δομημένο περιβάλλον.

⁹² J. THORHAUGE, «Creating a Model-program for the Building of Future Public Libraries and their Role in Culture Led Redesign of Urban Spaces», σσ. 1-2.

Αντίστοιχη είναι η ελληνική περίπτωση του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ), που αναδεικνύεται σε ένα νέο αστικό σύμβολο για τη σύγχρονη Αθήνα του 21ου αιώνα.⁹³ Η δημιουργία ενός περιβαλλοντικά βιώσιμου συγκροτήματος πολιτισμού, παιδείας και ψυχαγωγίας εμπλουτίζει την καθημερινή ζωή των Ελλήνων και προσελκύει εκατομμύρια επισκέπτες από όλο τον κόσμο. Το εντυπωσιακό οικολογικό και αρχιτεκτονικό επίτευγμα περιλαμβάνει το Πάρκο Σταύρος Νιάρχος, τη νέα, υπερσύγχρονη έδρα της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος (ΕΒΕ) και ένα νέο κτίριο διεθνών προδιαγραφών για την Εθνική Λυρική Σκηνή (ΕΛΣ).

Ένα ανοιχτό ζήτημα παραμένει η σχέση ανάμεσα στον πολιτισμό και τον εξευγενισμό αστικών περιοχών. Το φαινόμενο του εξευγενισμού κεντρικών περιοχών των πόλεων ουσιαστικά αφορά τη διαδικασία αντικατάστασης του φτωχού πληθυσμού μιας αστικής περιοχής με πλουσιότερο πληθυσμό με την ταυτόχρονη αλλαγή της όψης της περιοχής. Συνήθως συνδέεται με τη δημόσια τέχνη ή διάφορες πολιτιστικές δραστηριότητες. Οι δημόσιες βιβλιοθήκες αποτελούν μέρος αυτής της διαδικασίας και χρησιμοποιούνται με την έννοια της αστικής αναζωογόνησης, όπως ακριβώς και τα υπόλοιπα πολιτιστικά ιδρύματα. Το γεγονός αυτό φέρνει τις βιβλιοθήκες σε δύσκολη θέση εφόσον γίνονται μέτοχοι στη διαδικασία απομάκρυνσης ευαίσθητων κοινωνικών ομάδων, καθώς τα έργα αστικής αναζωογόνησης οδηγούν σε εξευγενισμό, κοινωνικό διαχωρισμό και μετατόπιση του πληθυσμού αυτού.⁹⁴

Η ιδέα της σύνδεσης ανάμεσα στις πολιτιστικές δραστηριότητες και στον αστικό εξευγενισμό είναι αποτέλεσμα της συζήτησης για τη «δημιουργική τάξη». Οι οργανισμοί που κατεξοχήν σχεδιάζουν την ανάπτυξη των πόλεων θεωρούν ότι είναι ένας όρος για τα άτομα που κάνουν «δημιουργική εργασία» και περιλαμβάνει πλήθος επαγγελματιών, από καλλιτέχνες έως ειδικούς του μάρκετινγκ. Παρότι τα εμπειρικά γεγονότα για την πραγματική σχέση του αστικού εξευγενισμού με τη δημιουργική τάξη είναι ασαφή, όλο και περισσότεροι αξιωματούχοι πόλεων έχουν πεισθεί, με τη βοήθεια ακαδημαϊκών ή οικονομικών συμβούλων, ότι χρειάζονται τέτοια άτομα για να ακμάσουν οι πόλεις τους. Προσπαθούν να τονώσουν την αστική αναζωογόνηση μέσω της έκφρασης της δημιουργικότητας. Χρηματοδοτούνται γκαλερί τέχνης και μικρά θέατρα, οργανώνονται

---

⁹³ <http://www.snfcc.org/?lang=el> (Ανάκτηση 18.9.2016).

⁹⁴ Το άρθρο επικεντρώνεται στη μελέτη περίπτωσης της Λωζάνης (Ελβετία), όπου η περιοχή Flon από παλιές αποθήκες μεταμορφώθηκε σε ένα εναλλακτικό πολιτιστικό κέντρο με την ονομασία «Flon-Flon». Βλ. σχετικά Ε. BLUMER, Κ. SCHULDT, «Urban Revitalization, Gentrification, and the Public Library: the Case of Lausanne, Switzerland», *LIBREAS Library Ideas* 26 (2014), σσ. 19-36.

διάφορα φεστιβάλ, εφαρμόζεται διευρυμένο ωράριο λειτουργίας σε καφέ και μπαρ, μένουν ανοιχτά τα μουσεία, ακόμη και οι βιβλιοθήκες εμπλέκονται σε στρατηγικές αστικής ανάπλασης. Αν και δεν υπάρχουν ενδείξεις που να καταγράφουν ότι οι πολιτιστικές δραστηριότητες οδηγούν σε εξευγενισμό αστικών περιοχών, δεν μπορεί να νοηθεί εξευγενισμός ή αστική αναζωογόνηση χωρίς την επίδραση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων, ιδίως αυτών που απευθύνονται σε ένα ευρύτερο κοινό, όπως είναι για παράδειγμα οι βιβλιοθήκες.⁹⁵

Η μελέτη περίπτωσης της Λωζάνης αναφορικά με την εμπλοκή της δημόσιας βιβλιοθήκης στον αστικό εξευγενισμό ουσιαστικά εισάγει το θέμα αυτό στη βιβλιοθηκονομική κοινότητα, αναδεικνύοντας ότι οι δημόσιες βιβλιοθήκες συμμετέχουν στη διαδικασία, με τα αρνητικά και τα θετικά αποτελέσματα, μην μπορώντας να αποδράσουν από την ανάπτυξη της πόλης στην οποία βρίσκονται. Η ανάπλαση του αστικού χώρου, με στρατηγικές αναζωογόνησης υποβαθμισμένων αστικών περιοχών, περιλαμβάνει και τις βιβλιοθήκες. Οι λόγοι σε κάθε περίπτωση μπορεί να είναι διαφορετικοί, ωστόσο συνοψίζονται σε ένα σημαντικό θέμα, τη φήμη των δημόσιων βιβλιοθηκών ως πολιτιστικών χώρων ανοιχτών σε όλους.⁹⁶

Όπως φαίνεται, η ταυτότητα της κοινότητας και η κοινωνική συνοχή της, αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι της ατζέντας για την πολιτιστική πολιτική σε επίπεδο πόλης αλλά και κοινότητας, όπου τα έργα πολιτισμού και οι πολιτιστικοί οργανισμοί αποτελούν τα μέσα για την αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων αλλά και των πολιτιστικών και εθνικών διαφορών. Αυτός ο τρόπος σκέψης αναδύεται σε όλες τις ευρωπαϊκές πόλεις μέσα από έργα ανάπλασης περιοχών. Αυτού του είδους η ανάπτυξη έχει γίνει αφορμή κριτικής από ερευνητές πολιτιστικής πολιτικής, όπως ο Δανός Peter Duelund, που θεωρούν ότι η τάση αυτή έχει γίνει εργαλείο και δεν χρησιμοποιείται για τους δικούς της λόγους. Οι βιβλιοθήκες ως ζωτικό κομμάτι της κοινότητας και ως μέρος συνάντησης έχουν την υποχρέωση για ενεργό συμμετοχή στη δημιουργία αστικής πολιτικής.⁹⁷ Οι ερευνητές C. H. Rasmussen, H. Jochumsen, D. Skot-Hansen χρησιμοποίησαν στη μελέτη τους τον όρο «library as

---

⁹⁵ Στο ίδιο, σ. 23.

⁹⁶ Στο ίδιο, σσ. 31-33.

⁹⁷ C. H. RASMUSSEN, H. JOCHUMSEN, D. SKOT-HANSEN, «The Role of Public Libraries in Urban Development and Culture-led Regeneration», σ. 12.

community vitalization»⁹⁸ για να υπογραμμίσουν τη σημαντικότητα της δημιουργικότητας και της καινοτομίας, παρά να εστιάσουν στα προβλήματα. Ο όρος αυτός περιλαμβάνει δραστηριότητες που ενισχύουν την τοπική ταυτότητα και τη συνοχή, αντιμετωπίζει κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις και αποτελεί ξεκίνημα για τοπική καινοτομία, δημιουργικότητα και συνεργασία.

3.2.2 Η δημιουργική πόλη

Η χρήση του πολιτισμού στον σχεδιασμό πόλεων έχει οδηγήσει σε νέα μοντέλα, όπως αυτό της δημιουργικής πόλης. Αναμφισβήτητα οι τάσεις αυτές έχουν επηρεάσει τον επανασχεδιασμό και την ανάπτυξη των πολιτιστικών ιδρυμάτων όπως οι βιβλιοθήκες.⁹⁹

Η δημιουργικότητα αποτελεί ένα βασικό στοιχείο της ανθρώπινης ύπαρξης. Πρόκειται για μια κοινωνική διαδικασία η οποία προϋποθέτει ομαδικότητα, αφού προκύπτει από την αλληλεπίδραση μεταξύ της σκέψης και του κοινωνικού, οικονομικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και διαχέεται όταν κοινωνικο-οικονομικοί και γεωγραφικοί παράγοντες το επιτρέπουν.¹⁰⁰ Σύμφωνα με την KEA-European Affairs, η εξέταση του ρόλου της δημιουργικότητας στη σημερινή οικονομία απαιτεί τον ορισμό τεσσάρων τύπων δημιουργικότητας: της πολιτιστικής, της οικονομικής, της επιστημονικής και της τεχνολογικής.¹⁰¹

Η πολιτιστική δημιουργικότητα είναι η δυνατότητα της σύλληψης μιας πρωτότυπης ιδέας ή ενός διαφορετικού τρόπου ερμηνεία των πραγμάτων. Η επιστημονική δημιουργικότητα είναι η θέληση για μελέτη και πειραματισμό με στόχο την απόκτηση γνώσης και την εξεύρεση λύσεων. Η οικονομική δημιουργικότητα είναι μια δυναμική διαδικασία που λειτουργεί προς όφελος της επιχειρηματικότητας και της απασχόλησης αξιοποιώντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της οικονομίας. Όλα τα παραπάνω εμπεριέχουν την έννοια της τεχνολογικής δημιουργικότητας που αφορούν

---

⁹⁸ Στο ίδιο, σ. 12.

⁹⁹ G. EVANS, *Cultural Planning: an Urban Renaissance*, Λονδίνο, Routledge, 2001, σ. 2.

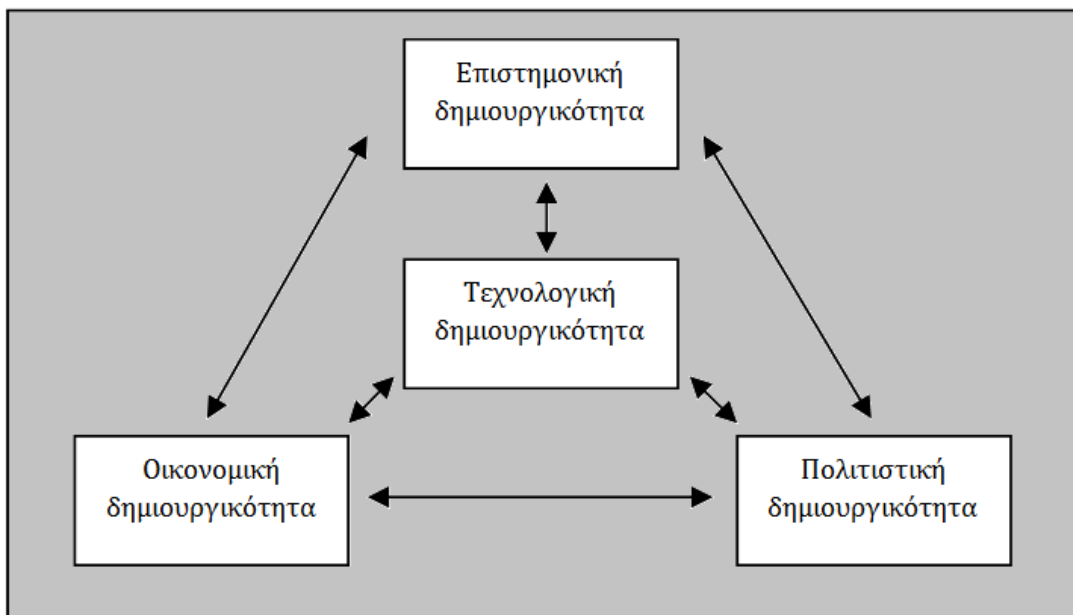
¹⁰⁰ R. FLORIDA, I. TINAGLI, *Europe in the Creative Age*, Φεβρουάριος 2004, σ. 11, <http://www.demos.co.uk/files/EuropeintheCreativeAge2004.pdf?1240939425> (Ανάκτηση 3.4.2016)· C. KARLSSON, «Clusters, Networks and Creativity», στο D. E. ANDERSSON, Å. E. ANDRESSON, C. MELLANDER, *Handbook of Creative Cities*, Τσέλτεναμ, MB-Νορθάμπτον, ΗΠΑ, Edward Elgar, σ. 85.

¹⁰¹ KEA-European Affairs, *The Economy of Culture in Europe (Study Prepared for the European Commission)*, Βρυξέλλες, Directorate General for Education and Culture, 2006, σ. 42, http://ec.europa.eu/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf (Ανάκτηση 5.9.2016).

την υιοθέτηση νέων τρόπων παραγωγής, διανομής και διάδοσης της πληροφορίας. Από τους ορισμούς της δημιουργικότητας δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η δημιουργικότητα είναι ένα βασικό στοιχείο για τον καθορισμό του πεδίου εφαρμογής των δημιουργικών βιομηχανιών και της δημιουργικής οικονομίας.¹⁰²

Σχήμα 11:

Η έννοια της δημιουργικότητας στη σύγχρονη οικονομία

Πηγή: KEA-European Affairs, *The Economy of Culture in Europe (Study Prepared for the European Commission)*, Βρυξέλλες, Directorate General for Education and Culture, 2006, σ. 42, http://ec.europa.eu/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf (Ανάκτηση 5.9.2016).

Η έννοια της δημιουργικότητας αποτελεί ένα σημαντικό θέμα συζήτησης στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών, ενώ η δημοσίευση το 2002 του βιβλίου του Richard Florida *The Rise of the Creative Class* έδωσε την ώθηση στη συζήτηση για τη δημιουργική πόλη σε θέματα σχετικά με την περιφερειακή ανάπτυξη, ειδικότερα στη Βόρεια Αμερική και τη Δυτική Ευρώπη.¹⁰³

¹⁰² UNCTAD, *Creative Economy Report 2010: a Feasible Development Option*, Γενεύη, United Nations, 2010, σ. 1.

¹⁰³ D. E. ANDERSSON, C. MELLANDER, «Analysing Creative Cities», στο D. E. ANDERSSON, Å. E. ANDRESSON, C. MELLANDER, *Handbook of Creative Cities*, Τσέλτεναμ, MB-Norθάμπτον, ΗΠΑ, Edward Elgar, σσ. 3-13.

Η δημιουργική πόλη και η δημιουργική οικονομία αποτελούν αντικείμενα αναφοράς για τη μέτρηση της δημιουργικότητας. Για τη μέτρηση της δημιουργικής πόλης έχει επικρατήσει η χρήση του δείκτη δημιουργικότητας (creativity index) του R. Florida που περιλαμβάνει τέσσερις παραμέτρους: το ποσοστό της δημιουργικής τάξης στο σύνολο του εργατικού δυναμικού, την παρουσία επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, το καινοτομικό δυναμικό και τον βαθμό ανεκτικότητας.¹⁰⁴ Στην περίπτωση της δημιουργικής οικονομίας οι σχετικοί δείκτες αποτυπώνουν τον αριθμό των επιχειρήσεων και των εργαζομένων στους δημιουργικούς κλάδους, καθώς και το οικονομικό αποτέλεσμα της δραστηριοποίησής τους σε όρους αξίας του παραγόμενου προϊόντος.¹⁰⁵

Μία σημαντική διάκριση προκύπτει μεταξύ των εργαζομένων σε δημιουργικούς κλάδους και σε αυτούς που ασκούν δημιουργικά επαγγέλματα που θα μπορούσε να επεκταθεί και στις επιχειρήσεις.¹⁰⁶ Ωστόσο, στους δείκτες αυτούς υπάρχει το πρόβλημα του καθορισμού των στατιστικών στοιχείων που απαιτούνται, τι περιλαμβάνουν αυτά, αλλά και της διαθεσιμότητάς τους ανά χωρικό πεδίο ανάλυσης.¹⁰⁷

Οι προσεγγίσεις που κυριαρχούν σχετικά με τους παράγοντες που επιτρέπουν σε ορισμένες περιοχές να γίνουν δημιουργικές παρεκκλίνουν σημαντικά από τις απόψεις περιφερειολόγων. Η συζήτηση περιστρέφεται γύρω από τρεις προσεγγίσεις με αρκετά διαφορετικά χαρακτηριστικά, αλλά και ομοιότητες.¹⁰⁸ Η πρώτη προσέγγιση επικεντρώνεται στον ρόλο των πολεοδομικών παρεμβάσεων που μπορούν να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες για την καλλιέργεια και την έκφραση της δημιουργικότητας και του ταλέντου στους κατοίκους της. Ένα τέτοιο περιβάλλον

---

¹⁰⁴ R. FLORIDA, *The Rise of the Creative Class*, Νέα Υόρκη, Basic Books, 2012 (2002), σσ. 266-279. R. FLORIDA, C. MELLANDER, K. KING, *The Global Creativity Index 2015*, Martin Prosperity Institute, 2015, <http://martinprosperity.org/media/Global-Creativity-Index-2015.pdf> (Ανάκτηση 5.9.2016).

¹⁰⁵ J. MONTGOMERY, «Beware “the Creative Class”. Creativity and Wealth Creation Revisited», *Local Economy* 20:4 (Νοέμβριος 2005), σσ. 337-343.

¹⁰⁶ A. MARKUSEN, κ.ά., «Defining the Creative Economy: Industry and Occupational Approaches», *Economic Development Quarterly* 22:1 (2008), σ. 25.

¹⁰⁷ S. J. TEPPER, «Creative Assets and the Changing Economy», *The Journal of Arts Management, Law, and Society* 32:2 (2002), σσ. 159-168.

¹⁰⁸ Α. ΚΑΛΟΓΕΡΕΣΗΣ, Α. ΚΟΥΡΤΕΣΗΣ, «Δημιουργικότητα και ανάπτυξη: μύθοι και πραγματικότητες με αφορμή την περίπτωση της Θεσσαλονίκης», στο *11ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Περιφερειακής Επιστήμης (ERSA-GR) «Αγροτική οικονομία, υπαίθρος χώρος, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη»*, Πάτρα, 14-15 Ιουνίου 2013, http://grsa.prd.uth.gr/conf2013/102_kalogeresis_kourtesis_ersagr13.pdf (Ανάκτηση 6.9.2016).

μπορεί να οδηγήσει τις πόλεις σε οικονομική ανάπτυξη.¹⁰⁹ Ο Terry Nichols Clark και οι συνεργάτες του διατυπώνουν την άποψη ότι οι δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης ακυρώνουν τις κλασικές αντιλήψεις για τους τρόπους ανάπτυξης των πόλεων, καθώς μετατρέπονται σε συμμετέχοντες στην παγκόσμια αγορά, σε μηχανές διασκέδασης και σε μια παγκόσμια δημοκρατία.¹¹⁰

Η δεύτερη προσέγγιση είναι αυτή του Edward Glaeser και των συνεργατών του, στον χώρο των γεωγραφικών οικονομικών, που επιδιώκει την ερμηνεία τόσο της χωροθέτησης της δημιουργικής τάξης όσο και της ανάπτυξης συνολικότερα του ανθρώπινου κεφαλαίου, αλλά και τις κλιματικές συνθήκες και τις τεχνολογικές καινοτομίες που επιτρέπουν την αντιμετώπιση των δυσχερών συνθηκών.¹¹¹ Η τρίτη προσέγγιση, που έχει μεγαλύτερη επιρροή στη διαμόρφωση τοπικών αναπτυξιακών πολιτικών, είναι του Richard Florida σύμφωνα με τον οποίο οι κεντρικοί παράγοντες επιτυχίας μιας περιοχής συνοψίζονται στα «4Τ» που πρέπει να διαθέτει μια πόλη (ή μια περιοχή) προκειμένου να μπορεί να εξελιχθεί σε δημιουργική. Τα 4Τ είναι το ταλέντο, η τεχνολογία, η ανεκτικότητα και τα χωρικά πλεονεκτήματα μιας περιοχής.¹¹²

Η δημιουργικότητα συνδέεται με τις νέες τάσεις που χαρακτηρίζουν την οικονομική γεωγραφία και τη χωροθέτηση δραστηριοτήτων. Σύμφωνα με τη θεωρία του R. Florida η οικονομία χωρίζεται σε τρεις βασικούς τομείς: τον τομέα της βιομηχανίας, τον τομέα των υπηρεσιών και το δημιουργικό τομέα. Παράγοντας χωροθέτησης των δύο τελευταίων αποτελεί η παρουσία της δημιουργικής τάξης (creative class), υποστηρίζοντας ότι οι άνθρωποι που δημιουργούν νέα γνώση και αγαθά μέσα από την πρωτοτυπία διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο στην ανάπτυξη πόλεων ή ολόκληρων περιοχών.

Στη δημιουργική τάξη συμπεριλαμβάνονται όσοι παραδοσιακά θεωρούνται δημιουργικοί, όπως οι καλλιτέχνες, οι μουσικοί και οι συγγραφείς, αλλά και οι

¹⁰⁹ C. LANDRY, *The Creative City: a Toolkit for Urban Innovators*, Λονδίνο, Earthscan, 2008 (2000).

¹¹⁰ T. N. CLARK, κ.ά., «Amenities Drive Urban Growth», *Journal of Urban Affairs* 24:5 (2002), σσ. 493-515.

¹¹¹ E. L. GLAESER, «Are Cities Dying?», *The Journal of Economic Perspectives* 12:2 (1998), σσ. 139-160, <http://www.gonzalo.depco.econo.unlp.edu.ar/EU1UTDT/glaeser1998.pdf> (Ανάκτηση 6.9.2016). M. STORPER, A. J. SCOTT, «Rethinking Human Capital, Creativity and Urban Growth», *Journal of Economic Geography* 9:2 (2009), σσ. 147-167.

¹¹² R. FLORIDA, *The Rise of the Creative*, σσ. 228-265. Έως το 2010, η προσέγγιση του Florida αναφερόταν στα 3Τ: Talent, technology, tolerance (ταλέντο, τεχνολογία, ανεκτικότητα), ενώ το 2011 προσθέτει στις αναλύσεις του και το territory assets, καταλήγοντας στα 4Τ: Talent, technology, tolerance, territory assets (ταλέντο, τεχνολογία, ανεκτικότητα, τοπικά αγαθά).

προγραμματιστές Η/Υ, οι μηχανικοί, οι ακαδημαϊκοί, οι κοινωνικοί επιστήμονες, κ.λπ.¹¹³ Πρόκειται για μια τάξη που βασικό χαρακτηριστικό της είναι η δημιουργία νέων προϊόντων, στρατηγικών, ιδεών και θεωριών, με κύρια στοιχεία την ευελιξία και την ευρεία χρήση. Τα άτομα αυτά έχουν υψηλό επίπεδο γνώσεων και ικανοτήτων και καλούνται να βρουν λύσεις ενσωματώνοντας καινοτόμες ιδέες. Η τάξη αυτή μετακινείται σε τόπους με υψηλές συγκεντρώσεις ανάπτυξης καινοτομιών και παραγωγής δημιουργικών προϊόντων, ώστε να ανατροφοδοτείται η δημιουργικότητά τους.

Η βαρύτητα που δίνεται στην έννοια της δημιουργικής πόλης από διάφορους φορείς είναι ενδεικτική της νέας τάσης που επικρατεί. Το Δίκτυο Δημιουργικών Πόλεων της UNESCO (UCCN) στοχεύει στην ενδυνάμωση της συνεργασίας ανάμεσα σε πόλεις που έχουν αναγνωρίσει τη δημιουργικότητα ως στρατηγικό παράγοντα της βιώσιμης ανάπτυξης αναφορικά με οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντικά θέματα.¹¹⁴ Πιο συγκεκριμένα, σκοπεύει να ενδυναμώσει:

- τη διεθνή συνεργασία των πόλεων,
- τη δημιουργία και διανομή πολιτιστικών δραστηριοτήτων, αγαθών και υπηρεσιών,
- την τόνωση και ενίσχυση πρωτοβουλιών κυρίως μέσω συνεργασιών με εμπλοκή του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα και της κοινωνίας,
- την ανάπτυξη κέντρων δημιουργικότητας και καινοτομίας διευρύνοντας τις ευκαιρίες για τους δημιουργούς και τους επαγγελματίες του πολιτιστικού τομέα,
- την πλήρη ενσωμάτωση του πολιτισμού και της δημιουργικότητας στις στρατηγικές και τα σχέδια τοπικής ανάπτυξης.

Οι περιοχές δράσεις του δικτύου UCCN, σύμφωνα πάντα με τη δήλωση της αποστολής του, είναι η ανταλλαγή εμπειριών, τεχνογνωσιών και καλών πρακτικών, τα πιλοτικά έργα, οι συνεργασίες, τα προγράμματα ανταλλαγών επαγγελματιών και καλλιτεχνών, οι μελέτες, οι έρευνες και οι αξιολογήσεις, οι πολιτικές και οι μετρήσεις για τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη, οι δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών.¹¹⁵

---

¹¹³ R. FLORIDA, *The Rise of the Creative*, σσ. 35-49.

¹¹⁴ UNESCO Creative Cities Network (UCCN), περισσότερες πληροφορίες <http://en.unesco.org/creative-cities/> (Ανάκτηση 27.4.2016).

¹¹⁵ Στο ίδιο.

Το Δίκτυο για τη Δημιουργική Ελλάδα αποτελεί έναν ιστότοπο ανταλλαγής πληροφοριών για τις πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες ή κλάδους πολιτισμού και δημιουργικότητας (ΚΠΔ) στην Ελλάδα. Στόχο έχει τη δημόσια συζήτηση για το μέλλον των ΚΠΔ στην Ελλάδα και τις δημόσιες πολιτικές στήριξής τους. Απευθύνεται σε ερευνητές, καλλιτέχνες, εργαζόμενους στις δημιουργικές βιομηχανίες και σε οποιονδήποτε αναζητά σχετικές πληροφορίες.¹¹⁶

Αντίστοιχα στη Θεσσαλονίκη δημιουργήθηκε η ομάδα Creativity Platform, που είναι ένα μη κερδοσκοπικό συλλογικό σχήμα που επιθυμεί να αποτελέσει μια διεπιστημονική πλατφόρμα ανταλλαγής ιδεών, δράσης, έρευνας και εφαρμογών γύρω από τα θέματα του «δημιουργικού κεφαλαίου» και της «δημιουργικής οικονομίας» στην πόλη της Θεσσαλονίκης και του ελληνικού χώρου γενικότερα. Η ομάδα δημιουργήθηκε με πρωταρχικό στόχο να υπογραμμίσει τη σχέση της δημιουργικής οικονομίας με τη σύγχρονη αστική ταυτότητα της Θεσσαλονίκης.¹¹⁷

3.3 Πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες: ο ρόλος των βιβλιοθηκών

Η νέα οικονομία της γνώσης και της πληροφορίας ενσωματώθηκε από τη δεκαετία του 1990 στο παγκόσμιο παραγωγικό υπόδειγμα. Στη νέα οικονομία ενσωματώνεται ο πολιτισμός ως παράγοντας παραγωγής πλούτου και οι κινητήριες δυνάμεις της αναπτυξιακής του πορείας είναι η τεχνολογία, η ζήτηση για αγαθά πολιτισμού και ο τουρισμός. Δεδομένου ότι η οικονομία της γνώσης και της τεχνολογίας συνδυάζεται πλέον και με την οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας σε διεθνές επίπεδο, είναι απαραίτητη η αναζήτηση ενός βιώσιμου αναπτυξιακού μοντέλου. Πρόκληση αποτελεί πλέον η μεταστροφή από μια στατική προσέγγιση του πολιτισμού σε μια δυναμική θεώρηση.¹¹⁸

¹¹⁶ Το Δίκτυο για τη Δημιουργική Ελλάδα φιλοδοξεί να συγκεντρώσει στο μέλλον περισσότερες πληροφορίες για τις πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες στην Ελλάδα και να λειτουργήσει ως ένα δίκτυο διαμοιρασμού πληροφοριών. Περισσότερες πληροφορίες: <https://creativegreece.net/> (Ανάκτηση 15.8.2016).

¹¹⁷ Creativity Platform, περισσότερες πληροφορίες: <http://www.creativityplatform.gr/> (Ανάκτηση 16.8.2016).

¹¹⁸ Σ. ΛΑΖΑΡΕΤΟΥ, *Η έξυπνη οικονομία: «πολιτιστικές» και «δημιουργικές» βιομηχανίες στην Ελλάδα. Μπορούν να αποτελέσουν προοπτική εξόδου από την κρίση; Working Paper 175*, Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών-Τμήμα Ειδικών Μελετών, Φεβρουάριος 2014, σσ. 11-12, <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Paper2014175.pdf> (Ανάκτηση 15.6.2015).

Η θεώρηση της συνύπαρξης της έννοιας του πολιτισμού με την οικονομία της αγοράς ανέδειξε τον τομέα των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών και κατ' επέκταση τα οικονομικά του πολιτισμού.¹¹⁹ Η ταχεία ανάπτυξη του τομέα αυτού τα τελευταία χρόνια οδήγησε στη διεθνή αναγνώρισή του ως αυτοτελούς κλάδου της οικονομίας, καλύπτοντας ένα ευρύ και ετερόκλητο φάσμα δραστηριοτήτων.¹²⁰

Ο όρος «πολιτιστική βιομηχανία» χρησιμοποιήθηκε αρχικώς από τους Γερμανούς φιλοσόφους της Σχολής της Φρανκφούρτης, Max Horkheimer και Theodor Adorno.¹²¹ Έως τότε για τα μέλη της Σχολής της Φρανκφούρτης ο πολιτισμός και η βιομηχανία αντιμετωπιζόνταν ως έννοιες αντίθετες και η ένταξη του νέου αυτού όρου προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις και συζητήσεις. Ο καπιταλιστικός μοντερνισμός χρησιμοποιεί τον πολιτισμό ως μια μορφή κοινωνικού ελέγχου του ατόμου μέσα από τον περιορισμό της πολιτιστικής ζωής του. Έκτοτε οι απόψεις του T. W. Adorno διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της αντίληψης για τη βιομηχανία του πολιτισμού.¹²² Ακολούθησαν Γάλλοι κοινωνιολόγοι, οι οποίοι χρησιμοποίησαν τον όρο «πολιτιστικές βιομηχανίες» για τις επιχειρήσεις, αλλά και κρατικούς και μη κερδοσκοπικούς φορείς με άμεση εμπλοκή στην παραγωγή κοινωνικού νοήματος.¹²³

Ωστόσο, οι έννοιες που χρησιμοποιούνται στη διεθνή βιβλιογραφία, από φορείς και ερευνητές, σχετικά με τον προσδιορισμό των πολιτιστικών βιομηχανιών και των δημιουργικών βιομηχανιών αντιστοίχως ποικίλλουν. Επίσης έντονο είναι το ενδιαφέρον για το αν αποτελούν ξεχωριστό τομέα της οικονομίας ή μια δραστηριότητα ή βιομηχανία, επομένως και αν πρέπει να παραπέμπουν σε εμπορικές/οικονομικές δραστηριότητες ή σε δράσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, στοιχείο που προκύπτει

---

¹¹⁹ D. HESMONDHALGH, *The Cultural Industries*, Λονδίνο-Νέο Δελχί, Sage, 2002· R. TOWSE, *A Textbook of Cultural Economics*, Κέιμπριτζ, Cambridge University Press, 2010· R. TOWSE (επιμ.), *A Handbook of Cultural Economics*, Τσέλτενχαμ, Edward Elgar, 2003· R. TOWSE, «Cultural Industries», στο R. TOWSE (επιμ.), *A Handbook of Cultural Economics*, Τσέλτενχαμ, Edward Elgar, 2003, σσ. 170-176· D. HAMILTON, G. ATKINSON, W. M. DUGGER, W. T. WALLER JR., *Cultural Economics and Theory: the Evolutionary Economics of David Hamilton*, Άμπινγκτον, Routledge, 2010.

¹²⁰ Σ. ΛΑΖΑΡΕΤΟΥ, *Η έξυπνη οικονομία*, σ. 14.

¹²¹ T. W. ADORNO, M. HORKHEIMER, «The Culture Industry: Enlightenment as Mass Deception», στο J. CURRAN, M. GUREVITCH, J. WOLLACOTT (επιμ.), *Mass Communication and Society*, Λονδίνο, Edward Arnold, 1977, σσ. 349-383· M. HORKHEIMER, T. W. ADORNO, *Dialektik der Aufklärung: philosophische fragmente*, Αμβούργο, Verlag, 1947, ελληνική μετάφραση Μ. ΧΟΡΚΧΑΪΜΕΡ, Τ. Β. ΑΝΤΟΡΝΟ, *Η διαλεκτική του Διαφωτισμού: φιλοσοφικά αποσπάσματα*, Αθήνα, Νήσος, 1996.

¹²² D. HESMONDHALGH, *The Cultural Industries*, σ. 15.

¹²³ Στο ίδιο, σ. 11. Οι Γάλλοι κοινωνιολόγοι E. MORIN, *L'esprit du temps: Essai sur la culture de masse*, Παρίσι, Grasset, 1962, A. HUET, ET AL, *Capitalisme et industries culturelles*, Γκρενόμπλ, Presses Universitaires de Grenoble, 1984.

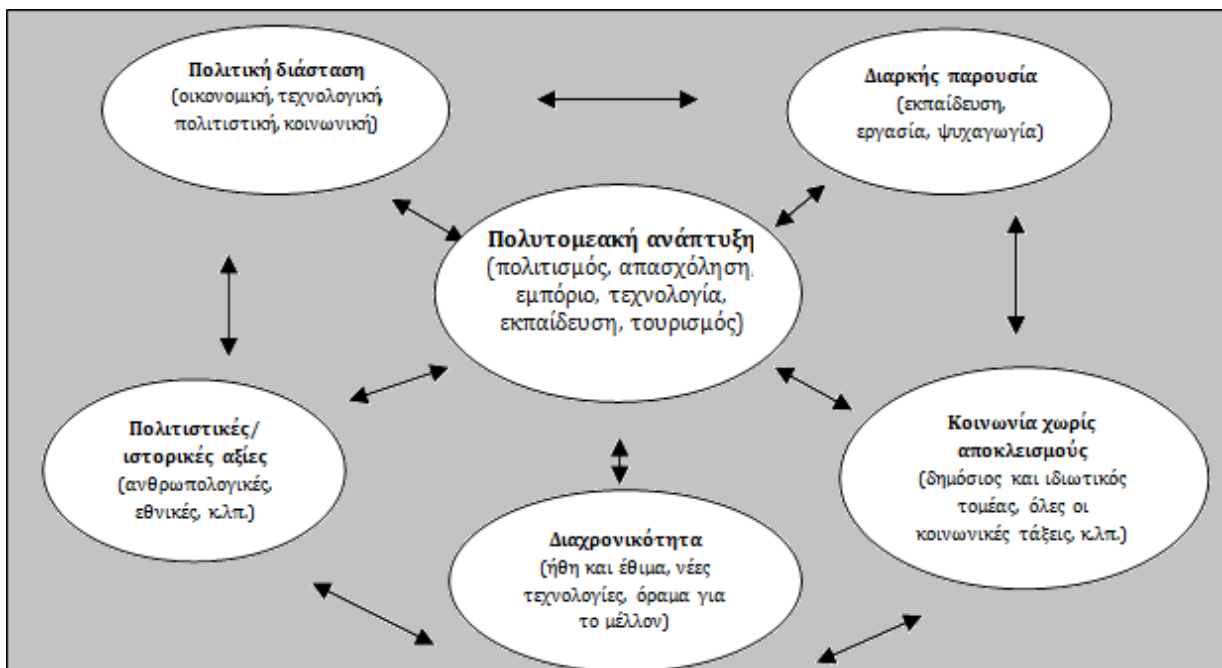

από τον πολυδιάστατο χαρακτήρα των δραστηριοτήτων του πολιτισμού και της δημιουργίας. Στην πράξη έχει επικρατήσει η από κοινού χρήση των δύο αυτών όρων για την περιγραφή των επιχειρηματικών και μη δραστηριοτήτων για αγαθά και υπηρεσίες που παράγονται αξιοποιώντας τη γνώση, την καινοτομία, τη δημιουργικότητα και τον πολιτισμό.¹²⁴

Η ανάπτυξη του τομέα του πολιτισμού και της δημιουργίας είναι πολυεπίπεδη, καθώς εμπεριέχει το σύνολο των οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων (Σχήμα 12).

Σχήμα 12:

Οι διαστάσεις της ανάπτυξης της δημιουργικής οικονομίας

Πηγή: UNCTAD, *Creative Economy Report 2010*, σ. 37. Βλ. επίσης Σ. ΛΑΖΑΡΕΤΟΥ, *Η έξυπνη οικονομία*, σ. 22.

¹²⁴ Σ. ΛΑΖΑΡΕΤΟΥ, *Η έξυπνη οικονομία*, σσ. 16-17.

3.3.1 Πολιτιστική στατιστική

Η ανάγκη σύνταξης ενός ολοκληρωμένου πλαισίου συλλογής στατιστικών για τον πολιτισμό διατυπώθηκε αρχικώς το 1972 στη Σύνοδο των υπουργών Πολιτισμού της UNESCO.¹²⁵ Μια στατιστική «τράπεζα δεδομένων» για τον πολιτισμό οφείλει να εξυπηρετεί τις πολιτικές και κοινωνικές ανάγκες χάραξης εθνικής πολιτικής για τον πολιτισμό. Η σημαντικότερη προσφορά αυτής της προσπάθειας είναι ότι όλοι οι τομείς πολιτιστικών δραστηριοτήτων είναι στατιστικά τυποποιημένοι και δομημένοι σε διεθνές επίπεδο. Το *Πλαίσιο για τις Πολιτιστικές Στατιστικές* δομήθηκε πάνω σε ήδη υπάρχοντα, διεθνώς τυποποιημένα οικονομικά και επαγγελματικά στοιχεία.¹²⁶

Κατά τη διάρκεια της υλοποίησης του έργου διατυπώθηκαν ποικίλες ανησυχίες από διάφορες χώρες.¹²⁷ Σε μια κατηγορία των χωρών αυτών, η δημιουργία μιας τράπεζας πολιτιστικών δεδομένων θα αποκάλυπτε κενά στην κατανομή των πολιτιστικών πόρων και κυρίως στην πρόσβαση του πληθυσμού σε αυτά. Σε μια άλλη κατηγορία χωρών με περιορισμένη αγοραστική δύναμη, ο πολιτισμός εμφανιζόταν ως προνόμιο των πιο εύπορων κοινωνικών ομάδων. Από την άλλη, σε μια ομάδα εύπορων χωρών, η δυναμική προσφορά πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών, εύκολα προσβάσιμων στον πληθυσμό, θα έφερνε στο προσκήνιο την περιορισμένη ποικιλία των αγαθών που επέλεγε η αγορά μέσω της διαφήμισης και των μέσων μαζικής ενημέρωσης.

Παρά τις ανησυχίες, μια μεγάλη ομάδα χωρών αντιμετώπισε από την αρχή θετικά την προοπτική της τυποποίησης αυτής, εξαιτίας της ανάγκης για αναπτυξιακή

---

¹²⁵ Ο Ν. Βερνίκος, ως εξειδικευμένο ερευνητικό προσωπικό των κρατών-μελών που απαρτίζουν το Σύστημα των Ηνωμένων Εθνών, αναφέρει τους προβληματισμούς και τα ερωτήματα που γεννήθηκαν σχετικά με τη στατιστική αποτύπωση της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών πολιτισμού κατά τη διαδικασία σχεδιασμού των σχετικών στατιστικών εργαλείων. Βλ. σχετικά Ν. ΒΕΡΝΙΚΟΣ, «Το διεθνές πλαίσιο για τις πολιτιστικές στατιστικές της UNESCO και οι κατηγορίες των πολιτιστικών δραστηριοτήτων», Ν. ΒΕΡΝΙΚΟΣ, κ.ά. (επιμ.), *Πολιτιστικές βιομηχανίες: διαδικασίες, υπηρεσίες και αγαθά*, Αθήνα, Κριτική, 2005, σσ. 23-38.

¹²⁶ Η προτεινόμενη μεθοδολογία συλλογής δεδομένων κατανεμημένων σε δέκα πεδία, τις πολιτιστικές κατηγορίες του συστήματος, και η διαμόρφωση μιας τελικής δομής των πινάκων πληροφοριακών δεδομένων σε πέντε λειτουργικές κατατάξεις από τους ερευνητές έγινε αποδεκτή από τα αρμόδια όργανα της UNESCO για τις στατιστικές και τους δείκτες Πολιτισμού (Συνάντηση Εμπειρογνομόνων, Δεκέμβριος 1979 Βιέννη). Το 1986, οι εμπειρογνώμονες που συμμετείχαν στην τρίτη συνάντηση της κοινής ομάδας UNESCO-Οικονομική Επιτροπή της Ευρώπης για τις Στατιστικές Πολιτισμού προχώρησαν στη διαμόρφωση νέων υποκατηγοριών και συμπλήρωσαν τους πίνακες αναφοράς. Βλ. σχετικά Ν. ΒΕΡΝΙΚΟΣ, «Το διεθνές πλαίσιο για τις πολιτιστικές στατιστικές της UNESCO και οι κατηγορίες των πολιτιστικών δραστηριοτήτων», σσ. 24-26.

¹²⁷ Στο ίδιο, σσ. 28-30.

πολιτική στον εθνικό και τοπικό πολιτισμό. Στην αντίθετη πλευρά βρίσκεται η κατηγορία εκείνων των χωρών που η προσπάθεια άφησε αδιάφορες τις σχετικές υπηρεσίες και τα κέντρα λήψης αποφάσεων. Πρέπει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά στο ειδικό ενδιαφέρον μικρών χωρών σχετικά με τη στήριξη της ανάπτυξης μιας αυτόνομης εθνικής κουλτούρας με τη χρήση της μητρικής τους γλώσσας.

Τα διάφορα κείμενα που παρήχθησαν (1979, 1986, 1989) βασίστηκαν σε μια ταξινόμηση δέκα κατηγοριών, χωρίς να έχει ληφθεί υπόψη ο τομέας της ψηφιακής τεχνολογίας, που οδήγησε σε ενοποίηση πεδίων (οπτικοακουστικών, τηλεπικοινωνιακών, κ.λπ.) με επανασήμανση των αρχικών πολιτιστικών κατηγοριών. Παρακάτω παρατίθεται η αρχική ταξινόμηση, με ορισμένες επισημάνσεις και συμπληρώσεις, των δέκα κατηγοριών πολιτισμού, όπως είχε διαμορφωθεί την περίοδο 1976-1996.¹²⁸

0. Πολιτισμική Κληρονομιά (01. Ιστορικά μνημεία, 02. Αρχαιολογική κληρονομιά, 03. Αρχιτεκτονική κληρονομιά, 04. Μουσεία, 05. Αρχεία, 06. Άλλες μορφές πολιτισμικής κληρονομιάς -άυλη κληρονομιά, τοπία, κ.ά.).
1. Έντυπα και λογοτεχνία (1.1. Λογοτεχνική και συγγραφική δημιουργία, 1.2. Βιβλία, φυλλάδια και συναφή έντυπα, 1.3. Εφημερίδες και περιοδικά, 1.4. Διάθεση, κυκλοφορία και εμπορία βιβλίων και εντύπων, 1.5. Υπηρεσίες βιβλιοθηκών, 1.6. Βοηθητικές υπηρεσίες για την παραγωγή εντύπων και λογοτεχνικών έργων).
2. Μουσική (2.1. Μουσική δημιουργία, 2.2. Παρουσίαση και εκτέλεση ζωντανής μουσικής -συναυλίες, ρεσιτάλ, χορωδίες, παραστάσεις, κ.ά., 2.3. Έντυπη δημοσίευση μουσικών έργων, 2.4. Λυρικές δημιουργίες και παραστάσεις -όπερα, οπερέτα, κ.ά., 2.5. Οπτικοακουστική καταγραφή μουσικής, τραγουδιού, λυρικών παραστάσεων - δίσκοι, κασέτες, CD, κ.ά., 2.6. Διάθεση και εμπορία καταγεγραμμένης οπτικοακουστικής και έντυπης μουσικής, 2.7. Παραγωγή και εμπορία μουσικών οργάνων, 2.8. Μουσική εκπαίδευση (εκτός της επίσημης σχολικής), 2.9. Άλλες δραστηριότητες απαραίτητες για τη δημιουργία, παραγωγή, εμπορία, κυκλοφορία μουσικής και μουσικών οργάνων).
3. Παραστατικές τέχνες (3.1 Δημιουργία έργων παραστατικών τεχνών, 3.2 Δραματικές παραστάσεις, 3.3. Χορογραφικές παραστάσεις, 3.4 Άλλες παραστατικές τέχνες - τσίρκο, μούζικ χολ, καμπαρέ, θεάματα, θέατρο σκιών, 3.5 Οπτικοακουστική καταγραφή παραστάσεων και δρώμενων, 3.6 Άλλα θεαματικά δρώμενα, 3.7

¹²⁸ Στο ίδιο, σσ. 32-35.

- Εκπαίδευση –εκτός της επίσημης σχολικής, 3.8 Βοηθητικές δραστηριότητες απαραίτητες για την παρουσίαση παραστάσεων –σκηνοθεσία, σκηνογραφία, προβολή και εμπορία, ενοικίαση και εξοπλισμός αιθουσών, ενδιάμεσοι και μάνατζερ, διάθεση εισιτηρίων κ.ά.).
4. Παραγωγή, προβολή και έκθεση εικονικών και πλαστικών τεχνών (4.1 Παραγωγή και δημιουργία εικονικών και πλαστικών τεχνών –ζωγραφική, γλυπτική, γραφικές τέχνες, βιοτεχνίες τέχνης, άλλες μορφές εικονικών και πλαστικών τεχνών, 4.2 Προβολή, απεικόνιση και έκθεση έργων εικονικών και πλαστικών τεχνών, 4.3 Διάθεση και εμπορία έργων εικονικών και πλαστικών τεχνών, 4.4 Εκπαίδευση –εκτός της επίσημης σχολικής, 4.5 Βοηθητικές δραστηριότητες απαραίτητες για τη δημιουργία, παρουσίαση έργων εικονικών και πλαστικών τεχνών –παραγωγή και διάθεση, υλικά και εργαλεία, χυτήρια, κ.ά.).
5. Κινηματογράφος, βίντεο και φωτογραφία (5.1 Κινηματογραφική παραγωγή – παραγωγή κινηματογραφικών έργων, 5.2 Βιντεογραφία και ψηφιακή DVD κινηματογραφία, 5.3 Διάθεση κινηματογραφικών έργων, βίντεο και DVD, 5.4 Προβολή κινηματογραφικών έργων, βίντεο και DVD, 5.5 Φωτογραφία –λήψη, εκτύπωση, ψηφιοποίηση, έκθεση, 5.6 Καλλιτεχνική φωτογραφία –φίλμ και ψηφιακή, 5.7 Εκπαίδευση κινηματογράφου και φωτογραφίας (εκτός της επίσημης σχολικής, 5.8 Βοηθητικές δραστηριότητες απαραίτητες για τη δημιουργία, παρουσίαση έργων κινηματογράφου και φωτογραφίας –συσκευές και μηχανές, φίλμ, ψηφιακά υπόβαθρα, εμπορία φίλμ και ψηφιακών υποβάθρων, διακίνηση κινηματογραφικών έργων, μηχανές προβολής, μηχανές εγγραφής, οθόνες, εγκαταστάσεις και κτίρια, κ.ά.).
6. Ραδιοτηλέοραση (6.1 Ραδιοφωνία, 6.2 Τηλεόραση, 6.3 Δορυφορικές και διαδικτυακές εκπομπές, 6.4 Παραγωγή ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων, 6.5 Εκπαίδευση προσωπικού –εκτός του σχολικού συστήματος, 6.6 Βοηθητικές δραστηριότητες απαραίτητες για τις ραδιοτηλεοπτικές παραγωγές και εκπομπές –παραγωγή και διάθεση πομπών, δεκτών και δικτύων, διαφήμιση, κ.ά.).
7. Κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες (7.1 Σύλλογοι, σωματεία και ενώσεις, 7.2 Πολύκεντρα, πολιτιστικές πρωτοβουλίες, ερασιτεχνικές δραστηριότητες, εθελοντισμός, 7.3 Κοινωνικές και πολιτισμικές πρακτικές και δρώμενα –οικογενειακή ζωή και εορτές, κοινοτική ζωή και εορτές, ατομικές πρακτικές, 7.4 Άλλα κοινωνικά

και πολιτισμικά δρώμενα –τελετές σχετικές με τους κοινωνικούς ρόλους και με θρησκευτικές, ηθικές και φιλοσοφικές πεποιθήσεις).

8. Αθλήματα (σπορ) και παιχνίδια (8.1 Αθλητικές δραστηριότητες, αγώνες και αθλητικά σωματεία –οργάνωση αγώνων και εκτέλεση αγωνισμάτων, κ.ά., 8.2 Παραγωγή και χρήση αθλητικού εξοπλισμού, κατασκευή και διαχείριση χώρων άθλησης και αγώνων και άλλες ευκολίες, 8.3 Προβολή αγωνιστικών θεαμάτων, διαφήμιση και παράπλευρες δραστηριότητες, 8.4 Παιχνίδια –δημιουργία, παραγωγή, διάθεση, χρήση, κ.ά., 8.5 Αθλητική εκπαίδευση –εκτός της σχολικής, 8.6 Άλλες δράσεις, ενέργειες και εξοπλισμοί σχετικοί με τα σπορ και τα παιχνίδια).
9. Φύση και περιβάλλον (αστικό πράσινο και πάρκα, τοπία, βιολογικά αποθέματα, εθνικοί δρυμοί και τα μνημεία της φύσης).

Η αναγκαιότητα για διεθνείς συγκρίσιμες στατιστικές, ώστε να παρακολουθούνται η πολιτιστική παραγωγή (πολιτιστικά αγαθά και υπηρεσίες), οι πολιτιστικές βιομηχανίες και τα επαγγέλματα που σχετίζονται με τον πολιτισμό, οδήγησε στην αντικατάσταση του Πλαισίου του 1986 με νεότερη έκδοση του 2009.¹²⁹ Το Πλαίσιο FCS (2009) ουσιαστικά είναι ένα ταξινομικό εργαλείο που συμπεριλαμβάνει τη χρήση διαθέσιμων ταξινομικών συστημάτων και οργανώνει την πολιτιστική στατιστική σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Το πλαίσιο αυτό παρέχει την εννοιολογική υποδομή για την αξιολόγηση της οικονομικής και κοινωνικής συνεισφοράς του πολιτισμού. Πρόκειται για ένα εργαλείο των κρατών-μελών που οργανώνει τη συλλογή και διάδοση των πολιτιστικών στατιστικών. Η μέτρηση της οικονομικής διάστασης του πολιτισμού έχει ήδη αναπτυχθεί εξαιτίας της μεγάλης διαθεσιμότητας οικονομικών στοιχείων και της ύπαρξης πολλών συστημάτων ταξινόμησης που χρησιμοποιούνται. Εξίσου σημαντική είναι και η κοινωνική διάσταση του πολιτισμού, περιλαμβάνοντας τη συμμετοχή στον πολιτισμό και την έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς.¹³⁰

¹²⁹ UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *The 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics (FCS)*, Μόντρεαλ, UNESCO Institute for Statistics, 2009· UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *Proceedings of the International Symposium on Culture Statistics* (Μόντρεαλ, 21-23 Οκτωβρίου 2002), Μόντρεαλ, UNESCO Institute for Statistics, Ιούνιος 2003· UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *Measuring the Economic Contribution of Cultural Industries: a Review and Assessment of Current Methodological Approaches*, Μόντρεαλ, UNESCO Institute for Statistics, 2012· UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *Measuring cultural participation*, Μόντρεαλ, UNESCO Institute for Statistics, 2012.

¹³⁰ Τα διαθέσιμα ταξινομικά συστήματα είναι: International Standard Industrial Classification (ISIC) για τις δραστηριότητες της πολιτιστικής βιομηχανίας, Central Product Classification (CPC) για τα πολιτιστικά αγαθά και υπηρεσίες, International Standard Classification of Occupations (ISCO) για τα επαγγέλματα τα σχετικά με τον πολιτισμό, Commodity Description and Coding System (HS) για τη διεθνή ροή των πολιτιστικών αγαθών, UN Trial International Classification of Activities for Time-Use

Η χρήση των ταξινομικών αυτών εργαλείων μεγιστοποιεί τη δυνατότητα σύγκρισης των δεδομένων και τη δυνατότητα χρήσης προϋπάρχουσων ερευνών για τη μέτρηση του πολιτισμού. Το αποτέλεσμα είναι ένα εργαλείο και μια μεθοδολογία σχεδιασμένα για χρήση σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, ως βάση για την οργάνωση της συλλογής και της διάχυσης των πολιτιστικών στατιστικών, προσπαθώντας να ανταποκριθεί σε ένα όσο το δυνατόν ευρύτερο φάσμα σε σχέση με τις πολιτιστικές δραστηριότητες.

Από τον σχεδιασμό του πρώτου πλαισίου του 1986, έχουν γίνει πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις στον ορισμό και στη μέτρηση του πολιτισμού λόγω των κοινωνικών και τεχνολογικών αλλαγών. Ένα διεθνές στατιστικό πλαίσιο πρέπει να μεγιστοποιεί τη συγκρισιμότητα ποικίλων στοιχείων και να παρέχει τη δυνατότητα της παραγωγής εθνικών και διεθνικών δεδομένων πολιτιστικών στατιστικών για χρήση από την UNESCO και άλλους φορείς. Σκοπός του πλαισίου είναι η ελαστικότητα και η προαγωγή της συγκρισιμότητας των μεγεθών. Στοχεύει στην παροχή βοήθειας προς τις χώρες, ώστε να αναπτύξουν το δικό τους πολιτιστικό πλαίσιο επιλέγοντας τα κύρια πεδία/τομείς που είναι μέρος της δικής τους πολιτιστικής στατιστικής. Επιπλέον, κάθε χώρα, υιοθετώντας τους σχετικούς ορισμούς του FCS ανά τομέα, επιτρέπει τη διεθνή συγκρισιμότητα των δεδομένων της.¹³¹

Η ικανότητα των χωρών στη συλλογή και διάδοση των στατιστικών στοιχείων σχετικών με τον πολιτισμό ποικίλλει ανάλογα με τις πολιτικές προτεραιότητες, την εμπειρία στη συλλογή στατιστικών δεδομένων, αλλά και τους ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους που διατίθενται. Για τον λόγο αυτόν το Πλαίσιο σχεδιάστηκε ώστε να είναι ευέλικτο και να μπορεί να υιοθετηθεί σε εθνικό επίπεδο. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι το FCS δεν όρισε ή πρότεινε συγκεκριμένους δείκτες (indicators).¹³²

Εντούτοις, είναι γεγονός ότι η ύπαρξη μιας αναλυτικής ονοματολογίας των οικονομικών δραστηριοτήτων υπαγορεύεται από την ανάγκη υποστήριξης της τήρησης ενός πλήρους και σωστού μητρώου επιχειρήσεων, στο οποίο η δραστηριότητα θα περιγράφεται με ακρίβεια.¹³³ Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Κανονισμού (ΕΚ)

Statistics (ICATUS) για τη συμμετοχή στον πολιτισμό. Βλ. UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *The 2009 UNESCO Framework*, σ. 9.

¹³¹ Στο ίδιο, σ. 11.

¹³² Στο ίδιο, σ. 10.

¹³³ Η πρώτη προσπάθεια εισαγωγής μιας Ονοματολογίας Δραστηριοτήτων (1986) βασίστηκε στη στατιστική ταξινόμηση των οικονομικών δραστηριοτήτων που ίσχυε στην ΕΟΚ γνωστή ως NACE

1893/20.12.2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου:¹³⁴ «Η λειτουργία της εσωτερικής αγοράς απαιτεί την εφαρμογή στατιστικών προτύπων για τη συλλογή, τη διαβίβαση και τη δημοσίευση των εθνικών και των κοινοτικών στατιστικών, προκειμένου να τίθενται στη διάθεση των επιχειρήσεων, των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, των διοικήσεων και των λοιπών οικονομικών φορέων της εσωτερικής αγοράς, αξιόπιστα και συγκρίσιμα στατιστικά στοιχεία. Για το σκοπό αυτό, οι διάφορες κατηγορίες ταξινόμησης δραστηριοτήτων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα πρέπει να ερμηνεύονται ομοιόμορφα σε όλα τα κράτη μέλη».

Ο Κανονισμός (ΕΚ) 1893/20.12.2006 αναφέρει επίσης:¹³⁵ «Προκειμένου τα κράτη μέλη να είναι σε θέση να καλύψουν τις εθνικές τους ανάγκες, πρέπει να τους δοθεί η δυνατότητα να ενσωματώνουν επιπλέον κατηγορίες στις εθνικές τους ταξινομήσεις, με βάση τη στατιστική ταξινόμηση των οικονομικών δραστηριοτήτων στην Κοινότητα». Οπότε δημιουργήθηκε και η ανάγκη αναθεώρησης της Εθνικής Ονοματολογίας. Η δομή μιας ονοματολογίας δραστηριοτήτων είναι ιδιαίτερα δυναμική. Η εμφάνιση νέων τεχνολογιών, νέων μορφών απασχόλησης, νέων προϊόντων, νέων όρων εμπορίου και μορφών υπηρεσιών μεταβάλλει διαρκώς το πεδίο των δραστηριοτήτων. Η NACE αναθ. 2, η CPA 2008 και όλο το υποστηρικτικό υλικό τους (ερμηνευτικές σημειώσεις, πίνακες συσχέτισης, κ.λπ.) υπόκεινται σε διαρκείς αναθεωρήσεις από τις επιτροπές της Eurostat. Το σημαντικότερο στοιχείο είναι η συχνή

(1970). Η NACE (πενταψήφια ανάπτυξη) εμπλουτίστηκε με δραστηριότητες που πάρθηκαν από τους «Πίνακες συντελεστών καθαρών κερδών», δημιουργώντας έναν επταψήφιο εθνικό κωδικό αριθμό δραστηριότητας. Η Ονοματολογία εκείνη κάλυψε την κανονιστική απαίτηση για τη δημιουργία του μητρώου Φ.Π.Α. Ακολούθησε η Ονοματολογία που εισήχθη από το 1998 στο σύστημα TAXIS των Δ.Ο.Υ., με σκοπό την κάλυψη των απαιτήσεων της φορολογικής νομοθεσίας και των ιδιαίτερων αναγκών της ΕΣΥΕ. Πιο συγκεκριμένα, η Ονοματολογία αποτελούσε ανάπτυξη του Κανονισμού (ΕΟΚ) 3037/90 (Ε.Ε. L 293/ 24.10.90), εκδόθηκε από το ΚΕΠΕ τον Μάιο του 1997 και κυρώθηκε με την Απόφαση Υπουργού Οικονομικών 1008073/173/ΔΜ/ 26.1.1999 (ΦΕΚ 65/Β/ 3.2.1999) και με μικρές μεταβολές ισχύει ως σήμερα. Για τη σύνταξή της αξιοποιήθηκε το σχετικό υποστηρικτικό υλικό της Eurostat και της Στατιστικής Υπηρεσίας του ΟΗΕ, λαμβάνοντας υπόψη και τις ειδικές ελληνικές φορολογικές απαιτήσεις και ιδιαιτερότητες. Με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1893/20.12.2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου «για τη θέσπιση της στατιστικής ταξινόμησης των οικονομικών δραστηριοτήτων NACE-αναθεώρηση 2 και για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 3037/90 του Συμβουλίου και ορισμένων κανονισμών των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σχετικών με ειδικούς στατιστικούς τομείς», που δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Εφημερίδα ΕΕ L 393/30.12.06, και ισχύει από 1.1.2008 η Ονοματολογία αυτή μεταβάλλεται ουσιαδώς. Περισσότερες πληροφορίες βλ. ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, *Εθνική Ονοματολογία Οικονομικών Δραστηριοτήτων-Κωδικοί Αριθμοί Δραστηριότητας 2008*, Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, Ιούνιος 2009, http://www.gsis.gr/gsis/export/sites/default/gsis_site/Services/documents_epixeiriseis/documents_ekad/1_Eisagogi_Tomos_I_new.pdf http://metrics.ekt.gr/sites/emetrics/files/NACE_onomatologia_2008.pdf (Ανάκτηση 2.10.2015).

¹³⁴ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, *Εθνική Ονοματολογία Οικονομικών*, σ. xvi.

¹³⁵ Στο ίδιο, σσ. xviii.

αναθεωρησιμότητα που προβλέπεται για τη CPA 2008, χωρίς την απαραίτητη έκδοση νέου Κανονισμού, ο οποίος θα καθιστά λειτουργικά απαραίτητη και την αντίστοιχη επικαιροποίηση της Εθνικής Ονοματολογίας.¹³⁶

3.3.2 Μοντέλα πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών

Οι προσπάθειες ορισμού και μέτρησης των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών, ωστόσο, είναι ενδεικτικές των εθνικών ιδιαιτεροτήτων, αλλά και της συγκυρίας.¹³⁷ Διάφοροι φορείς έχουν δημιουργήσει μοντέλα με στόχο τη συστηματική κατανόηση των δομικών χαρακτηριστικών των βιομηχανιών αυτών. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία υπάρχουν ορισμένα βασικά μοντέλα για τη συστηματική κατανόηση των πολιτιστικών και δημιουργικών κλάδων, όπου υπογραμμίζονται τα διαφορετικά ταξινομικά συστήματα που εφαρμόζονται για τις πολιτιστικές και δημιουργικές οικονομίες. Κάθε μοντέλο έχει συγκεκριμένη λογική ανάλογα με τον σκοπό και τον τρόπο λειτουργίας των βιομηχανιών αυτών και διαφορετική βάση ταξινόμησης, προβάλλοντας για μία ακόμη φορά τις δυσκολίες ορισμού του τομέα.¹³⁸

Πιο συγκεκριμένα, η βρετανική κυβέρνηση δημιούργησε το 1997 μία Ομάδα Εργασίας για τους δημιουργικούς κλάδους (Creative Industries Task Force) και το Υπουργείο Πολιτισμού, Μέσων και Αθλητισμού της Αγγλίας (DCMS) ανέλαβε την καταγραφή της υφιστάμενης δραστηριότητας στους κλάδους αυτούς, καθώς και τη σύνταξη πολιτικών μέτρων που θα προωθούσαν την περαιτέρω ανάπτυξή τους.¹³⁹ Σύμφωνα με το Μοντέλο DCMS (UK DCMS model), «δημιουργικοί κλάδοι»¹⁴⁰ είναι εκείνες οι δραστηριότητες που η προέλευσή τους έγκειται στην ατομική δημιουργικότητα, ικανότητα και ταλέντο και οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να

---

¹³⁶ Στο ίδιο, σ. xxiii.

¹³⁷ D. HESMONDHALGH, *The Cultural Industries*, σσ. 15-16.

¹³⁸ Η έκδοση της UNCTAD (2008) αποτυπώνει τη σημασία που δίνεται πλέον στον δημιουργικό τομέα. Βλ. σχετικά UNCTAD, *Creative Economic Report 2008*, Γενεύη, United Nations, 2008· UNCTAD, *Creative Economy Report 2010*, σσ. 6-8· Α. ΚΑΛΟΓΕΡΕΣΗΣ, Α. ΚΟΥΡΤΕΣΗΣ, «Δημιουργικότητα και ανάπτυξη: μύθοι και πραγματικότητες με αφορμή την περίπτωση της Θεσσαλονίκης», σ. 7· Β. ΑΥΔΙΚΟΣ, *Οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Επίκεντρο, 2014, σσ. 55-64.

¹³⁹ Α. ΚΑΛΟΓΕΡΕΣΗΣ, Α. ΚΟΥΡΤΕΣΗΣ, «Δημιουργικότητα και ανάπτυξη: μύθοι και πραγματικότητες με αφορμή την περίπτωση της Θεσσαλονίκης», σ. 5.

¹⁴⁰ DCMS, *Creative Industries Mapping Documents 2001*, Department for Culture, Media & Sport, 9 Απριλίου 2001, <https://www.gov.uk/government/publications/creative-industries-mapping-documents-2001> (Ανάκτηση 23.5.2016).

παράγουν πλούτο και θέσεις εργασίας μέσω της γένεσης και της βιομηχανικής εκμετάλλευσης της διανοητικής ιδιοκτησίας. Το DCMS το 2001 προχώρησε στην κατηγοριοποίηση των δημιουργικών κλάδων ως εξής: διαφήμιση, αρχιτεκτονική, εικαστικές τέχνες και αντίκες, χειροτεχνία, σχέδιο, μόδα, κινηματογράφος και βίντεο, μουσική, τέχνες θεάματος, εκδόσεις (publishing), προγραμματισμός (software), τηλεόραση και ράδιο, βίντεο και βιντεοπαιχνίδια.¹⁴¹

Ενώ για μεγάλο διάστημα υπήρχε ταύτιση των δημιουργικών με τους πολιτιστικούς κλάδους, το DCMS προσπάθησε να διαχωρίσει τις έννοιες αυτές και να δώσει έναν πιο σαφή ορισμό, ορίζοντας τους πολιτιστικούς κλάδους ως «καλλιτεχνικά προσανατολισμένους» και τους δημιουργικούς κλάδους ως εκείνους που βασίζονται στην τεχνολογική αναπαραγωγή. Σύμφωνα με το DCMS, οι πολιτιστικοί κλάδοι περιλαμβάνουν την πολιτιστική κληρονομιά, τις τέχνες, το ντιζάιν, την τηλεόραση, τον κινηματογράφο και τα ηλεκτρονικά μέσα, ενώ οι δημιουργικοί κλάδοι περιλαμβάνουν όλα τα παραπάνω εκτός από την πολιτιστική κληρονομιά, αλλά περιλαμβάνουν και κλάδους όπως η πληροφορική.¹⁴²

Ο David Hesmondhalgh, προχωρώντας σε μια άλλη προσέγγιση, δημιουργεί το Μοντέλο των Συμβολικών Κειμένων (symbolic texts model) όπου οι «υψηλές» ή «σοβαρές» τέχνες βρίσκονται στο πεδίο της δημόσιας παρέμβασης.¹⁴³ Έτσι, ως δημιουργικές βιομηχανίες που βρίσκονται στον πυρήνα του κλάδου αντιμετωπίζονται εκείνες που αφορούν τη βιομηχανική παραγωγή, τη διανομή και την κατανάλωση συμβολικών κειμένων ή μηνυμάτων που μεταδίδονται από διάφορα μέσα. Οι πυρηνικές πολιτιστικές βιομηχανίες είναι η διαφήμιση και το μάρκετινγκ, το ραδιόφωνο και η τηλεόραση, ο κινηματογράφος, το διαδίκτυο, η μουσική, οι έντυπες και οι ηλεκτρονικές εκδόσεις, το βίντεο και τα παιχνίδια υπολογιστών.¹⁴⁴

Στην άλλη πλευρά βρίσκονται οι περιφερειακές πολιτιστικές βιομηχανίες, που χρησιμοποιούν λίγο ή και καθόλου τη βιομηχανική παραγωγή για την παραγωγή συμβολικών κειμένων ή μηνυμάτων. Χρησιμοποιώντας τον όρο περιφερειακές πολιτιστικές βιομηχανίες, ο Hesmondhalgh δεν έχει την πρόθεση να μειώσει τη

¹⁴¹ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ-ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΑΤΤΙΚΗΣ, *Στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Αττικής*, Αθήνα, LogoTech, 2015, σ. 76, <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/myeventora/users-img/331-RIS3-Attiki-dlv2-v04-2015-04-24.pdf> (Ανάκτηση 3.4.2016).

¹⁴² Στο ίδιο, σ. 76· Β. ΑΥΔΙΚΟΣ, *Οι πολιτιστικές και δημιουργικές*, σ. 55

¹⁴³ D. HESMONDHALGH, *The Cultural Industries*, σ. 12.

¹⁴⁴ Στο ίδιο.

δημιουργικότητα όσων εμπλέκονται στην εργασία αυτή.¹⁴⁵ Αφήνει εκτός του ορισμού του τον αθλητισμό, τα ηλεκτρονικά είδη ευρείας κατανάλωσης, το λογισμικό και τη μόδα, καθώς αποτελούν τα μέσα για την παραγωγή νοημάτων.¹⁴⁶

Το Μοντέλο των Ομόκεντρων Κύκλων (concentric circles model) του David Throsby διακρίνει δύο είδη αξίας: την πολιτιστική και οικονομική/εμπορική.¹⁴⁷ Το βασικό μοντέλο περιλαμβάνει τέσσερις κύκλους. Στον πυρήνα του βρίσκονται οι βασικές δημιουργικές τέχνες (μουσική, λογοτεχνία και τέχνες) που διαχέονται προς τους εξωτερικούς κύκλους. Στην πορεία αυτής της διάχυσης η πολιτιστική αξία μειώνεται και αυξάνεται η εμπορική. Στον δεύτερο κύκλο τοποθετούνται οι άλλες βασικές πολιτιστικές βιομηχανίες, όπως ο κινηματογράφος, τα μουσεία, οι βιβλιοθήκες, οι γκαλερί και η φωτογραφία). Στον τρίτο κύκλο τοποθετεί τις ευρύτερες πολιτιστικές βιομηχανίες (πολιτιστική κληρονομιά, εκδοτικές/εκτυπωτικές δραστηριότητες, ηχογραφήσεις, τηλεόραση, ραδιόφωνο, βίντεο, παιχνίδια υπολογιστών), ενώ στον τέταρτο είναι οι συναφείς βιομηχανίες (διαφήμιση, αρχιτεκτονική, ντιζάιν, μόδα).

Στο Μοντέλο των Ομόκεντρων Κύκλων βασίστηκε η ταξινόμηση των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών στην Ευρώπη σε μεταγενέστερη μελέτη που ετοιμάστηκε για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.¹⁴⁸

---

¹⁴⁵ Στο ίδιο, σ. 13.

¹⁴⁶ Στο ίδιο, σσ. 13-14.

¹⁴⁷ D. THROSBY, *Economics and Culture*, Κέιμπριτζ, Cambridge University Press, 2001, σσ. 112-113· D. THROSBY, «The Concentric Circles Model of the Cultural Industries», *Cultural Trends* 17:3 (2008), σσ. 147-164· D. THROSBY, *The Economics of Cultural Policy*, Κέιμπριτζ, Cambridge University Press, 2001, σ. 92.

¹⁴⁸ KEA-European Affairs, *The Economy of Culture in Europe (study prepared for the European Commission)*, Βρυξέλλες, Directorate General for Education and Culture, 2006, http://ec.europa.eu/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf (Ανάκτηση 5.9.2016)· Β. ΑΥΔΙΚΟΣ, *Οι πολιτιστικές και δημιουργικές*, σ. 60.

Σχήμα 13:

Το μοντέλο των ομόκεντρων κύκλων του David Throsby

Πηγή: D. THROSBY, «How Does Culture Contribute to Sustainable Economic Growth and Job Creation», σ. 6.¹⁴⁹

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, αξιοποιώντας το Μοντέλο των Ομόκεντρων Κύκλων, διατυπώνει συγκεκριμένες συστάσεις και προτάσεις σχετικές με τη στήριξη των κλάδων πολιτισμού και δημιουργικότητας (ΚΠΔ) στο κείμενο της *Πράσινης Βίβλου*.¹⁵⁰ Η Επιτροπή τονίζει ότι δεν υπάρχει ένας ενιαίος και κοινός ορισμός των «κλάδων του πολιτισμού και της δημιουργίας», για αυτό και οι προσπάθειες ορισμού του τομέα πρέπει να συνεχιστούν. Ο ορισμός του κλάδου αποτελεί προϋπόθεση για την αναγνώριση των ιδιομορφιών του, την ανάλυση του αντίκτυπου στην ανάπτυξη αλλά και τη θέσπιση σχετικών πολιτικών.

¹⁴⁹ Το σχήμα προέρχεται από την παρουσίαση του D. THROSBY, «How Does Culture Contribute to Sustainable Economic Growth and Job Creation», στο *Hangzhou International Congress on Culture: Key to Sustainable Development*, Hangzhou, Κίνα, 16 Μαΐου 2013, σ. 6, <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/images/throsbyhangzhoucongress.pdf> (Ανάκτηση 15.9.2016).

¹⁵⁰ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, *Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα: «Πράσινη Βίβλος-Απελευθέρωση του δυναμικού των κλάδων του πολιτισμού και της δημιουργικότητας»*, (COM(2010) 183 τελικό), Βρυξέλλες, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010, σσ. 1-2.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ανάμεσα στις άλλες συστάσεις, υπογραμμίζει τη συμβολή των ΚΠΔ στην επίτευξη της «ευρωπαϊκής συνοχής». Οι τοπικές αρχές σε συνεργασία με άλλους φορείς, όπως τα πανεπιστημιακά και τα πολιτιστικά ιδρύματα, τις τράπεζες, αλλά και άλλους δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς, πρέπει να προωθήσουν τους ΚΠΔ ώστε να ενσωματωθούν στην τοπική ανάπτυξη.

Σύμφωνα με την *Πράσινη Βίβλο* της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, «κλάδοι πολιτισμού» είναι εκείνοι που παράγουν και διανέμουν αγαθά ή υπηρεσίες που κατά τη στιγμή της παραγωγής τους θεωρείται ότι έχουν ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό, χρήση ή σκοπό που εμπεριέχει ή μεταφέρει τρόπους πολιτιστικής έκφρασης, ανεξάρτητα από την εμπορική αξία τους.¹⁵¹ Εκτός από τους παραδοσιακούς τομείς των τεχνών (τέχνες του θεάματος, εικαστικές τέχνες, πολιτιστική κληρονομιά –μουσεία, βιβλιοθήκες, αρχαία, ως πολιτιστικά ιδρύματα–, συμπεριλαμβανομένου του δημόσιου τομέα) περιλαμβάνονται και οι κινηματογραφικές ταινίες, οι ταινίες DVD και βίντεο, η τηλεόραση και το ραδιόφωνο, τα βιντεοπαιχνίδια, τα νέα μέσα επικοινωνίας, η μουσική, τα βιβλία και ο Τύπος.¹⁵² «Δημιουργικοί κλάδοι» είναι εκείνοι που χρησιμοποιούν τον πολιτισμό ως συστατικό τους στοιχείο και έχουν πολιτιστική διάσταση, παρότι τα προϊόντα τους έχουν κατά κύριο λόγο λειτουργική χρησιμότητα. Περιλαμβάνουν την αρχιτεκτονική και το σχέδιο, που ενσωματώνουν δημιουργικά στοιχεία σε ευρύτερες διαδικασίες, καθώς και υποτομείς όπως το σχέδιο μόδας ή η διαφήμιση.¹⁵³

Ο πολιτισμός και η δημιουργικότητα σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν περιορίζονται στην καλλιτεχνική αξία.¹⁵⁴ Η ανάπτυξη δημιουργικών συνεργατικών σχηματισμών και η ψηφιοποίηση του πολιτιστικού περιεχομένου έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα επωφελείς για την προώθηση του οικονομικού μετασχηματισμού προς την οικονομία της γνώσης. Οι πολιτιστικές επενδύσεις, μέσω νέων προϊόντων και υπηρεσιών, έχουν δώσει νέα πνοή σε διάφορες βιομηχανίες. Οι επενδύσεις αυτές μπορούν να αποτελέσουν τμήμα ευρύτερων περιφερειακών στρατηγικών καινοτομίας.¹⁵⁵

---

¹⁵¹ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, *Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής*, σ. 6.

¹⁵² Στο ίδιο.

¹⁵³ Στο ίδιο, σ. 7.

¹⁵⁴ http://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/themes/culture/ (Ανάκτηση 28.4.2016).

¹⁵⁵ Από το 2007 έως το 2013, η ΕΕ επένδυσε πάνω από 6 δισεκατομμύρια ευρώ στους κλάδους του πολιτισμού και της δημιουργικότητας (CCI), ως εξής: 3 δισεκατομμύρια ευρώ για την προστασία και

Το Μοντέλο των πνευματικών δικαιωμάτων WIPO (WIPO copyright model) περιλαμβάνει κλάδους που εμπλέκονται άμεσα ή έμμεσα στη δημιουργία, παραγωγή, μετάδοση και διανομή προϊόντων με πνευματικά δικαιώματα, καθώς και στην αναπαραγωγή τους, δηλαδή με βάση το βαθμό της πνευματικής τους ιδιοκτησίας. Η πρώτη ομάδα αφορά τις περιπτώσεις εκείνες όπου οι πολιτιστικές βιομηχανίες είναι απολύτως εξαρτημένες από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, όπως είναι η διαφήμιση, ο κινηματογράφος, η μουσική, οι εκδόσεις, οι εικαστικές και γραφικές τέχνες κ.λπ.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει τις αλληλοεξαρτώμενες πολιτιστικές βιομηχανίες πνευματικής ιδιοκτησίας, οι οποίες αφορούν αυτές που ασχολούνται με τον εξοπλισμό των πρώτων, όπως για παράδειγμα τα μουσικά όργανα, ο ηλεκτρονικός και μη εξοπλισμός, κ.λπ. Μια τρίτη ομάδα περιλαμβάνει τις βιομηχανίες που εν μέρει σχετίζονται με πνευματικά δικαιώματα, δηλαδή οι τμηματικές βιομηχανίες πνευματικής ιδιοκτησίας.¹⁵⁶

Η UNCTAD διευρύνει την έννοια της δημιουργικότητας περιλαμβάνοντας οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα παράγει συμβολικά προϊόντα εξαρτώμενα από πνευματική ιδιοκτησία και απευθυνόμενα σε ένα ευρύ κοινό (πολιτιστική κληρονομία, τέχνες, ΜΜΕ, λειτουργικές δημιουργίες).¹⁵⁷ Οι πολιτιστικές βιομηχανίες με βάση τον ορισμό της UNCTAD αποτυπώνονται στο παρακάτω σχήμα.

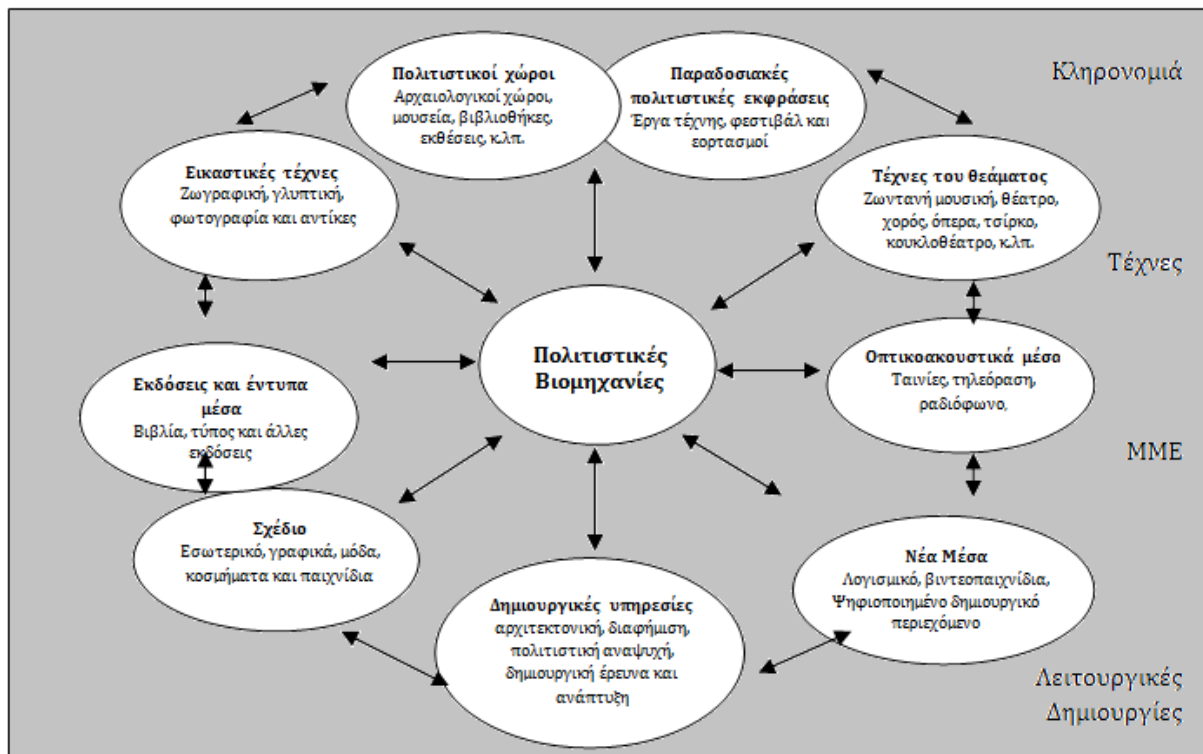

διατήρηση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, 2,2 δισεκατομμύρια ευρώ για την ανάπτυξη πολιτιστικών υποδομών, 775 εκατομμύρια ευρώ για τη στήριξη πολιτιστικών υπηρεσιών.

¹⁵⁶ WIPO, *Guide on Surveying the Economic Contribution of Copyright-Based Industries*, Γένοβα, World Intellectual Property Organization, 2003· Β. ΑΥΔΙΚΟΣ, *Οι πολιτιστικές και δημιουργικές*, σσ. 58-59.

¹⁵⁷ UNCTAD, *Creative Economy Report 2010*, σσ. 6-8.

Σχήμα 14:
Οι πολιτιστικές βιομηχανίες με βάση το μοντέλο της UNCTAD

Πηγή: UNCTAD, *Creative Economy Report 2010*, σ. 8.

Οι πιο συνήθεις ορισμοί των δημιουργικών βιομηχανιών παρατίθενται συνοπτικά στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 4:
Οι πιο συνήθεις ορισμοί των δημιουργικών βιομηχανιών

UNESCO (1986)	WIPO (2003)	Americans for the Arts (2005)	KEA (2007)	UNCTAD (2008)	DCMS (2002/2013)
Κοινωνικο-πολιτιστικές δραστηριότητες					
Περιβάλλον και φύση					
Αθλητισμός και παιχνίδια					
Πολιτιστική κληρονομιά		Μουσεία και συλλογές	Πολιτιστική κληρονομιά	Πολιτιστική κληρονομιά	
Έντυπα και λογοτεχνία	Τύπος και λογοτεχνία	Εκδόσεις	Βιβλία και Τύπος	Εκδόσεις και έντυπα μέσα ενημέρωσης	
Μουσική και παραστατικές τέχνες	Μουσική, θεατρικές παραγωγές,	Παραστατικές τέχνες	Παραστατικές τέχνες	Παραστατικές τέχνες	Παραστατικές τέχνες και ψυχαγωγία

	όπερα		Μουσική	Ηχογραφήσεις και μουσικές εκδόσεις	
Εικαστικές τέχνες (συμπεριλαμβανομένων τεχνών και χειροτεχνίας)	Εικαστικές και γραφικές τέχνες	Εικαστικές τέχνες/φωτογραφία			
Φωτογραφία	Φωτογραφία		Εικαστικές τέχνες	Εικαστικές τέχνες	Φωτογραφία
Κινηματογράφος	Κινηματογράφος ταινίες και βίντεο	Ταινίες	Ταινίες και βίντεο	Οπτικοακουστικά μέσα	Κινηματογραφικές ταινίες, βίντεο και τηλεοπτικά προγράμματα
Ραδιόφωνο και τηλεόραση	Ραδιόφωνο και τηλεόραση	Ραδιόφωνο και τηλεόραση	Ραδιόφωνο και τηλεόραση		Ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές
	Υπηρεσίες διαφήμισης		Διαφήμιση	Λειτουργικές δημιουργίες: σχέδιο, νέα μέσα όπως λογισμικό, ψηφιακό περιεχόμενο και παιχνίδια, δημιουργικές υπηρεσίες όπως αρχιτεκτονική και διαφήμιση, ψηφιακές υπηρεσίες και ψυχαγωγικές υπηρεσίες	Διαφήμιση Δημόσιες σχέσεις και επικοινωνία Μετάφραση και διερμηνεία Εξειδικευμένο σχέδιο Αρχιτεκτονική Εκδόσεις λογισμικού Προγραμματισμός υπολογιστών Υποστήριξη υπολογιστών
	Λογισμικό και βάσεις δεδομένων	Σχέδιο	Σχέδιο Αρχιτεκτονική		
	Υπηρεσίες διαχείρισης δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας	Σχολεία τεχνών και σχετικές υπηρεσίες	Βιντεοπαιχνίδια		Πολιτιστική εκπαίδευση

Πηγή: C. JONES, M. LORENZEN, J. SAPSED, «Creative Industries: a Typology of Change», στο C. JONES, M. LORENZEN, J. SAPSED (επιμ.), *The Oxford Handbook of Creative Industries*, Οξφόρδη, Oxford University Press, 2015, σσ. 29-30.

Σημείωση: Ο ορισμός της WIPO (2003) που βασίζεται στα πνευματικά δικαιώματα είναι ο πιο στενός, αποκλείοντας πλήθος βιομηχανιών που βασίζονται στην εκπαίδευση και στον πολιτισμό. Αντιθέτως ο ορισμός της UNESCO (1986) είναι πολύ ευρύς και περιλαμβάνει την πολιτιστική κληρονομιά, το περιβάλλον και τις κοινωνικο-πολιτιστικές δραστηριότητες (όπως οι σύλλογοι και η κοινωνική εργασία). Ωστόσο, ούτε και αυτός ο ορισμός ούτε ο ορισμός που προτείνεται από την Americans for the Arts εμπεριέχει τις πρόσφατες εξελίξεις, όπως τις βιομηχανίες των Η/Υ, του λογισμικού, των εξειδικευμένων υπηρεσιών σχεδιασμού, που συμπεριλαμβάνονται στους ορισμούς της DCMS (2013) και της UNCTAD (2008).

Παραθέτοντας τα πιο διαδεδομένα μοντέλα πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών γίνεται κατανοητό το εύρος του τομέα αυτού, καθώς και οι ποικίλες θεωρήσεις του. Ωστόσο, ένα σημαντικό στοιχείο για την παρούσα μελέτη, που προκύπτει από το μοντέλο των ομόκεντρων κύκλων του David Throsby και κατ' επέκταση το μοντέλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, είναι η ένταξη της βιβλιοθήκης στον κλάδο των δημιουργικών και πολιτιστικών βιομηχανιών. Συγκεκριμένα, οι βιβλιοθήκες

εντάσσονται στον δεύτερο κύκλο του μοντέλου αυτού, όπου τοποθετούνται οι άλλες βασικές πολιτιστικές βιομηχανίες (other core cultural industries).

Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής οι δραστηριότητες των πολιτιστικών βιομηχανιών χωρίζονται στον τομέα του πολιτισμού, ο οποίος περιλαμβάνει και τα πολιτιστικά ιδρύματα άρα και τις βιβλιοθήκες, και στον ευρύτερο δημιουργικό τομέα.¹⁵⁸ Στο Μοντέλο των πνευματικών δικαιωμάτων WIPO γίνεται έμμεση αναφορά στις βιβλιοθήκες ως μέρη του εκδοτικού και του λογοτεχνικού τομέα.¹⁵⁹

3.3.3 Πολιτιστική βιομηχανία: προστιθέμενη αξία βιβλιοθηκών

Πριν προχωρήσει η ανάλυση έχει ιδιαίτερη σημασία η παρακολούθηση της πολιτιστικής δραστηριότητας σε διάφορες φάσεις. Η πολιτιστική δραστηριότητα μπορεί να αναλυθεί με τη βοήθεια της έννοιας της αλυσίδας αξίας που χρησιμοποιεί η οικονομική θεωρία.¹⁶⁰ Η αλυσίδα αυτή περιέχει τη δημιουργικότητα, το μάρκετινγκ και τη διανομή στο τελικό κοινό/καταναλωτές. Αναφορικά με τις πολιτιστικές βιομηχανίες δίνεται έμφαση στη σημασία της ανατροφοδότησης και αναδιατύπωσης της αλυσίδας αξίας με τη μορφή ενός κύκλου. Ο κύκλος αξιών καλύπτει όλες τις φάσεις της πολιτιστικής παραγωγής, από την ιδέα του καλλιτέχνη μέχρι το κοινό και τους καταναλωτές και την επίδραση πάνω τους. Επίσης, περιέχει τη δημιουργικότητα, την ανάπτυξη και την οργάνωση από διαφορετικά κανάλια διανομής και μάρκετινγκ προς τους καταναλωτές. Οι διάφορες φάσεις του κύκλου αξιών περιλαμβάνουν καλλιτέχνες, παραγωγούς, επαγγελματίες του μάρκετινγκ, καθώς και το ίδιο το κοινό. Ο κύκλος αξιών των πολιτιστικών βιομηχανιών έχει μια θετική δυναμική στην κοινωνία. Αν η ίδια η κοινωνία δίνει βαρύτητα στην πολιτιστική αξία, τότε η παραγωγή πολιτιστικών αγαθών και υπηρεσιών είναι συνεχώς αυξανόμενη (Σχήμα 15).

---

¹⁵⁸ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, *Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής*, σσ. 6-7.

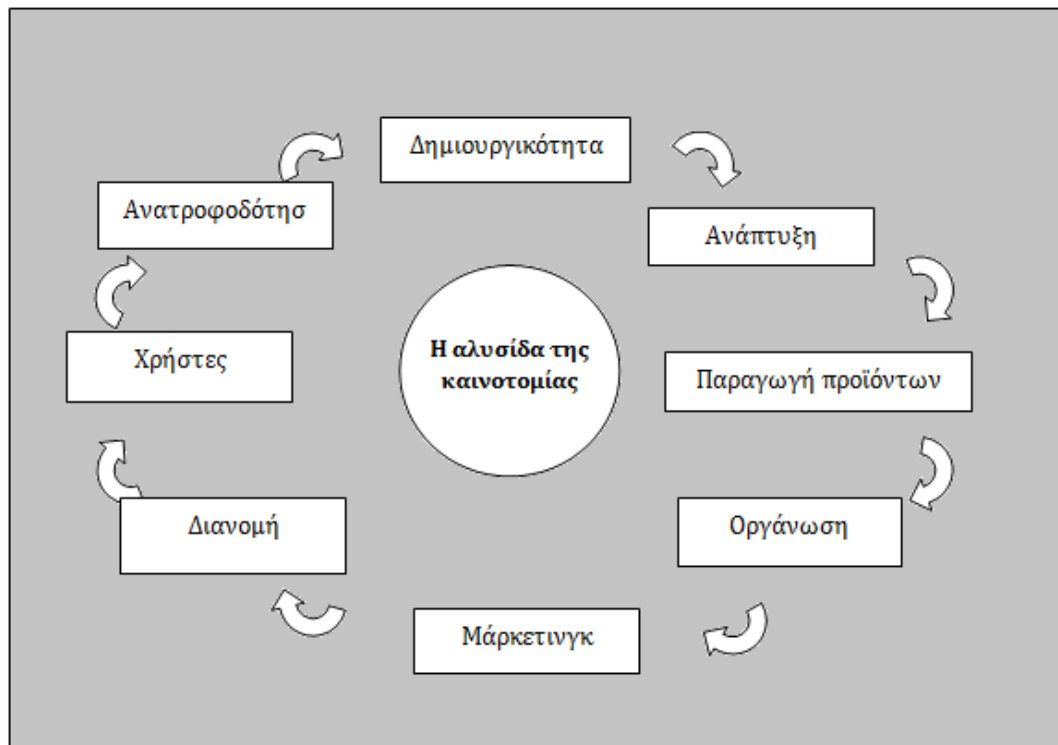
¹⁵⁹ WIPO, *Guide on Surveying*. Β. ΑΥΔΙΚΟΣ, *Οι πολιτιστικές και δημιουργικές*, σσ. 58-59.

¹⁶⁰ Η ανάλυση της αλυσίδας αξιών των πολιτιστικών βιομηχανιών προέρχεται από το βιβλίο των J. FEATHER, P. STURGES, *International Encyclopedia of Information and Library Science*, Λονδίνο, Routledge, 2003, σσ. 113-175.

Σχήμα 15:

Κύκλος αξιών του πολιτισμού της Κοινωνίας της Πληροφορίας

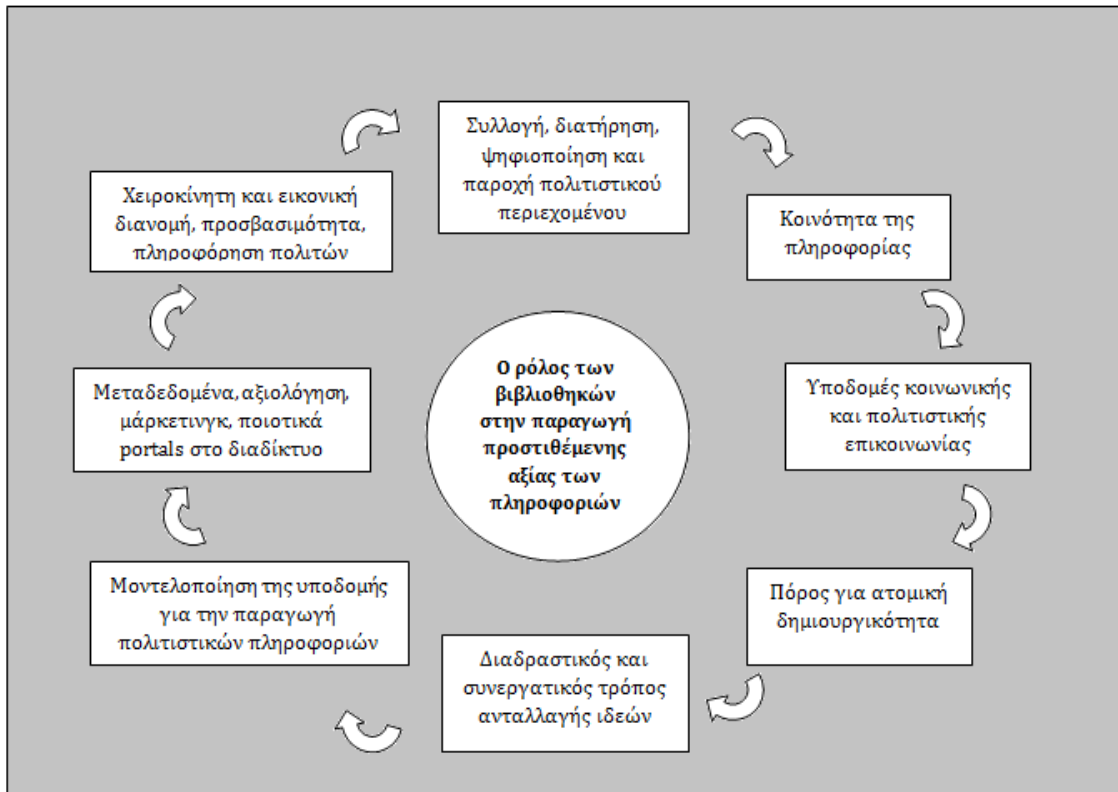
Πηγή: J. FEATHER, P. STURGES, *International Encyclopedia*, Σχήμα 7, σ. 115 (Copyright from Hannele Koivunen).

Στην αλυσίδα των αξιών των πολιτιστικών βιομηχανιών, οι βιβλιοθήκες ανήκουν κατά κύριο λόγο στη φάση της διανομής, αλλά αν κάποιος εξετάσει το ζήτημα πιο προσεκτικά θα καταλάβει ότι ο ρόλος των βιβλιοθηκών είναι πιο περίπλοκος, καθώς εισχωρούν σε όλο τον κύκλο. Η δημιουργικότητα πάντα εξαρτάται από τη γνώση, καθώς οι συλλογές των βιβλιοθηκών αποτελούν βασική πηγή της πολιτιστικής κληρονομιάς για την Κοινωνία της Πληροφορίας (ΚτΠ). Οι καινοτομίες αναπτύσσονται σε συνάρτηση με το παρελθόν και την καταγεγραμμένη γνώση. Οι βιβλιοθήκες διαμορφώνουν τις βασικές υποδομές για τη δικτύωση σε μια ΚτΠ, παρέχοντας το δικαίωμα της γνώσης για τους πολίτες της. Αναπτύσσουν επίσης εργαλεία ανάκτησης πληροφοριών και κατέχουν κεντρικό ρόλο στη διανομή της πληροφορίας. Μέσω των βιβλιοθηκών νέα πολιτιστικά προϊόντα εισέρχονται στον κύκλο των αξιών με τη διαδικασία της ανατροφοδότησης, ενδυναμώνοντας την ικανότητα της κοινωνίας για νέα πολιτιστική παραγωγή.¹⁶¹

¹⁶¹ J. FEATHER, P. STURGES, *International Encyclopedia*, σ. 115. Το «προϊόν» της βιβλιοθήκης, δηλαδή ο πυρήνας της τεχνογνωσίας της βιβλιοθήκης βασίζεται στον σχεδιασμό και στην παραγωγή μεταδεδομένων. Τα μεταδεδομένα αφορούν τη δημιουργία της μορφής αλλά και του περιεχομένου που περιγράφει ένα πλήθος νοημάτων των εγγράφων. Παραδοσιακά αφορά τη διαδικασία της

Σχήμα 16:

Οι βιβλιοθήκες στον κύκλο της πολιτιστικής παραγωγής

Πηγή: J. FEATHER, P. STURGES, *International Encyclopedia*, Σχήμα 10, σ. 117 (Copyright from Hannele Koivunen).

Ωστόσο, σε μακροπρόθεσμη βάση οι βιβλιοθήκες μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της πολιτιστικής και δημιουργικής οικονομίας. Η παρουσία και οι δραστηριότητες των ιδρυμάτων αυτών έχουν πολλά έμμεσα οικονομικά και μη αποτελέσματα, καθώς είναι μέρη όπου οι καλλιτέχνες και τα δημιουργικά άτομα αναζητούν πληροφορίες και έμπνευση. Οι βιβλιοθήκες δεν είναι μόνο καταναλωτές των δημιουργικών αγαθών και υπηρεσιών, αλλά συχνά επηρεάζουν τη διαμόρφωση του γούστου των δημιουργών αλλά και των καταναλωτών. Παράλληλα, αποτελούν μέσο δικτύωσης διαφορετικών παραγόντων του δημιουργικού τομέα, φέρνοντας κοντά τους επαγγελματίες με τους ερασιτέχνες. Ο χώρος μέσα και γύρω από

καταλογογράφησης, της ταξινόμησης και της ευρετηρίασης βιβλιογραφικών δεδομένων και του πληροφοριακού περιεχομένου των πολιτιστικών προϊόντων. Η χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών προσέθεσε νέα δεδομένα στη διαδικασία αυτή ορίζοντας τρεις διαστάσεις των μεταδεδομένων, την τεχνολογική υποδομή, το παραδοσιακό κομμάτι των μεταδεδομένων και την ανάπτυξη προϊόντων προστιθέμενης αξίας.

τις βιβλιοθήκες αποτελεί μέρος έμπνευσης, αλλά και χώρος όπου μπορούν να πραγματοποιηθούν διάφορες εκδηλώσεις (μουσική, χορός, κ.λπ.).¹⁶²

Τα πολιτιστικά ιδρύματα μπορούν επίσης να συμβάλλουν στον ιδιαίτερο χαρακτήρα μιας συγκεκριμένης περιοχής, προσελκύοντας δημιουργικούς ανθρώπους για κατοικία, εργασία και διασκέδαση, και συγχρόνως δημιουργικές βιομηχανίες για εγκατάσταση στην ευρύτερη περιοχή. Η παροχή συγκεκριμένων λειτουργιών για την ικανοποίηση διαφορετικών αναγκών έχει επίπτωση και στην ποιότητα ζωής.¹⁶³

Πιο συγκεκριμένα, στον ευρωπαϊκό χώρο οι πολιτιστικές δραστηριότητες αποτελούν εστίες εισοδήματος, αφού απασχολούν περισσότερα από επτά εκατομμύρια άτομα στην Ε.Ε. Οι πολιτιστικές βιομηχανίες συμβάλλουν στον δυναμισμό της οικονομίας και την ανταγωνιστικότητα της Ε.Ε., αλλά και στην καταξίωση μιας κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς και στη μείωση της φτώχειας. Η ελεύθερη κυκλοφορία έχει διευκολύνει τις πολιτιστικές ανταλλαγές και η ζήτηση πολιτιστικών αγαθών διευρύνεται. Οι εξελίξεις στις τηλεπικοινωνίες, στην πληροφορική και στο διαδίκτυο, συμβάλλουν στην καλλιέργεια του «πολιτισμού της κοινωνίας της πληροφορίας» μέσω των πολιτιστικών βιομηχανιών που αποτελούν τη βάση για την καινοτομία και επομένως την ανάπτυξη, την ανταγωνιστικότητα και την απασχόληση. Η χρήση νέων τεχνολογιών για την πρόσβαση στις συλλογές πολιτιστικής κληρονομιάς εξελίσσεται διαρκώς και νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας είναι απαραίτητες.¹⁶⁴

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι δράσεις που ευνοούν τον διαπολιτισμικό διάλογο, την ενίσχυση των οργανωτικών ικανοτήτων στον πολιτιστικό τομέα (επιχειρηματικότητα, κατάρτιση στη διαχείριση), τη σύμπραξη πολιτισμού και άλλων τομέων (πληροφορική, επικοινωνία, έρευνα, τουρισμός).¹⁶⁵ Η Επιτροπή έκρινε αναγκαία την κατάρτιση κοινής πολιτιστικής ατζέντας, τη δημιουργία νέων συμπράξεων και την ανάπτυξη νέων μεθόδων εργασίας με τα κράτη μέλη, τους πολίτες και τις άλλες χώρες. Τα πολιτιστικά ζητήματα, ακόμα και όταν την παρουσία τους

¹⁶² M. MURZYN-KUPISZ, J. DZIALEK, «Libraries and Museums as Breeding Grounds of Social Capital and Creativity: Potential and Challenges in the Post-socialist Context», στο S. WARREN, P. JONES (επιμ.), *Creative Economies, Creative Communities: Rethinking Place, Policy and Practice*, Φάρνχαμ, MB-Μπέρλινγκτον, ΗΠΑ, Ashgate, 2015, σ. 146.

¹⁶³ Στο ίδιο, σ. 146.

¹⁶⁴ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ, <https://europa.eu/european-union/topics/el> (Ανάκτηση 10.9.2016).

¹⁶⁵ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ, *Ανακοίνωση σχετικά με μια ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό σ' έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης, COM (2007) 242, SEC (2007) 570*, Βρυξέλλες, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 10.5.2007, http://www.moec.gov.cy/eiao/el/engrafa_politikis/politismos_optikoakoustika/european_agenda_culture_el.pdf (Ανάκτηση 3.3.2016).

διαχειρίζονται μεγάλες πολιτιστικές εταιρείες, είναι βαθύτατα πολιτικά και βρίσκονται στον πυρήνα του μέλλοντος της Ευρώπης, προσφέροντας κοινό υπόβαθρο και συγχρόνως διαφορετικότητα, πολυμορφία και ιδιαιτερότητα.

Οι δημιουργικές βιομηχανίες καταλαμβάνουν πλέον σημαντική θέση στην οικονομική ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς αναπτύσσονται με πολύ γρήγορους ρυθμούς. Την τελευταία δεκαετία οι περίπου 1,5 εκ. πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες έχουν έναν κύκλο εργασιών περίπου 650 δισ. ευρώ.¹⁶⁶ Στην Ελλάδα έχουν κύκλο εργασιών 11,7 δισ. ευρώ (2006) και απασχολούν 3% των εργαζομένων, με την περιφέρεια Αττικής να καταλαμβάνει το 85% του συνόλου της παραγωγής των κλάδων αυτών.¹⁶⁷ Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στον τομέα των δημιουργικών βιομηχανιών από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Συγκεκριμένα, για την προγραμματική περίοδο 2014-2020 συνιστάται στις εθνικές και περιφερειακές αρχές να επικεντρώσουν τη συνεισφορά του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) στη στήριξη νέων πολιτιστικών τομέων που συνδέονται στενά με την καινοτομία και τη δημιουργικότητα, να αξιοποιήσουν τις επενδύσεις στην πολιτιστική κληρονομιά για την ανάπτυξη και στήριξη συνεργατικών σχηματισμών της δημιουργικής βιομηχανίας, να ενισχύσουν συνέργειες με άλλα ταμεία, τα εθνικά ή/και περιφερειακά προγράμματα για τους κλάδους του πολιτισμού και της δημιουργικότητας, καθώς και άλλες πιθανές πηγές χρηματοδότησης.¹⁶⁸

Η προετοιμασία για το Πρόγραμμα ΕΠΑνΕΚ-κίνηση αναφέρεται στον τομέα των Δημιουργικών και Πολιτιστικών Βιομηχανιών (ΔΠΒ), ο οποίος παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία κλάδων με ανομοιότητες μεταξύ τους ως προς τα μεγέθη, τα προβλήματα και τις ανάγκες παρεμβάσεων. Η στρατηγική για την ανάπτυξη του τομέα αυτού, παρά την πολυμορφία του, περιλαμβάνει στόχους με κοινά χαρακτηριστικά.¹⁶⁹ Η στρατηγική

---

¹⁶⁶ Β. ΑΥΔΙΚΟΣ, *Οι πολιτιστικές και δημιουργικές*, σ. 214.

¹⁶⁷ Στο ίδιο.

¹⁶⁸ Συνέργειες με άλλα ταμεία, όπως είναι το πρόγραμμα-πλαίσιο «Δημιουργική Ευρώπη», *Creative Europe: Supporting Europe's cultural and creative sectors*, <https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/> (Ανάκτηση 15.5.2016), το πρόγραμμα για την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων και τις ΜΜΕ (COSME), ο Ορίζοντας 2020 που είναι το πρόγραμμα πλαίσιο για την έρευνα και την καινοτομία, *Horizon 2020: the EU Framework Programme for Research and Innovation*, <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/> (Ανάκτηση 15.5.2016), η Ευρωπαϊκή Συμμαχία Δημιουργικών Κλάδων, *European Creative Industries Alliance (ECIA)*, <http://eciaplatform.eu/> (Ανάκτηση 15.5.2016).

¹⁶⁹ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, *Ημερίδα Διαβούλευσης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία»-ΕΠΑνΕΚ κίνηση (2014-2020), ΤΟΣ Πολιτιστικές & Δημιουργικές Βιομηχανίες, Τομεακό Σχέδιο*, Αθήνα, 3 Απριλίου 2014,

αναφέρεται στη δημιουργία μιας διακριτής ταυτότητας των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών κάθε κλάδου (design & branding) ώστε να διευκολύνεται η προώθησή τους στη διεθνή αγορά σε συνδυασμό με την αισθητή βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της ποιότητάς τους και την αύξηση της συνολικής προστιθέμενης αξίας τους.¹⁷⁰ Πρέπει να συνδυάζεται με τους υπόλοιπους οκτώ τομείς προτεραιότητας της ελληνικής οικονομίας, ιδιαίτερα όμως με τον τουρισμό και την παραγωγή τροφίμων. Οι τομείς των ΔΠΒ, του τουρισμού και των τροφίμων προβάλλουν τη διεθνή εικόνα της χώρας, δημιουργώντας ένα σύνολο προϊόντων και υπηρεσιών που χαρακτηρίζονται από υψηλή ποιότητα, διακριτή ταυτότητα και ανταγωνιστικές τιμές.

Οι ειδικοί στόχοι που καταγράφονται στη στρατηγική για την ανάπτυξη των ΔΠΒ είναι η αντιμετώπιση των συνεπειών της οικονομικής κρίσης (δημιουργία νέων χρηματοδοτικών εργαλείων, στοχευμένα μέτρα ενίσχυσης των επιχειρήσεων)· η στήριξη της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων για αύξηση των εξαγωγών· η αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων για αύξηση της ανταγωνιστικότητας, της χρηματοληπτικής ικανότητας και των προοπτικών ανάπτυξής τους· η βελτίωση της ποιότητας των προϊόντων και υπηρεσιών (καινοτόμος σχεδίαση, εισαγωγή καινοτομιών στην παραγωγή, συμμόρφωση με διεθνή πρότυπα, συνεργασία) και η αύξηση της συνολικής προστιθέμενης αξίας ώστε τα προϊόντα και οι υπηρεσίες να γίνονται πιο ανταγωνιστικά και να αυξηθούν οι θέσεις εργασίας.¹⁷¹

Οι οριζόντιες κατηγορίες παρέμβασης είναι η δημιουργία εθνικών προτύπων και ο έλεγχος της αγοράς, η κατάρτιση και η πιστοποίηση εξειδικευμένου προσωπικού, η παροχή συμβουλευτικών και άλλων υπηρεσιών προς τις επιχειρήσεις και η υλοποίηση κεντρικών υποδομών ευρείας κλίμακας.¹⁷²

Η σημασία της ανάπτυξης του δημιουργικού τομέα στην ελληνική οικονομία είναι πολύ μεγάλη, καθώς η δομή της παρουσιάζει κάποιες ιδιαιτερότητες, όπως το μεσαίο ή πολύ μικρό μέγεθος των επιχειρήσεων, ο υψηλός βαθμός έντασης εργασίας, η προσωπική ταυτότητα της δημιουργίας, η ευκολία προσαρμογής στο διαρκώς

<https://creativegreece.files.wordpress.com/2013/07/kaimeno-diavouleushs-politistikes-kai-dhmiourgikes-viomhxanies.pdf> (Ανάκτηση 20.5.2016), σ. 5. Περισσότερες πληροφορίες <http://www.antagonistikotita.gr/epanek/> (Ανάκτηση 20.5.2016).

¹⁷⁰ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, *Ημερίδα Διαβούλευσης*, σσ. 5-7.

¹⁷¹ Στο ίδιο.

¹⁷² Στο ίδιο, σσ. 7-8.

μεταβαλλόμενο περιβάλλον, η έμφαση στην καινοτομία, η γλώσσα, η πλεονεκτική γεωγραφική θέση της χώρας, η τεχνογνωσία του εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού.¹⁷³ Οι ιδιαιτερότητες αυτές παρέχουν συγκριτικό πλεονέκτημα στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον τομέα του πολιτισμού και της δημιουργίας.

Η προοπτική ανάπτυξης του κλάδου αυτού στην Ελλάδα, συνεισφέροντας ως εργαλείο οικονομικής ανάπτυξης σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, είναι ιδιαίτερα ευοίωνη, καθώς τα οφέλη του κλάδου αυτού διαχέονται και σε άλλους τομείς της εθνικής οικονομίας. Η ευρωπαϊκή εμπειρία έχει δείξει ότι το εφαρμοζόμενο επιχειρηματικό μοντέλο στον ΚΠΔ είναι ιδιαίτερα επιτυχημένο, το ταλέντο και οι δεξιότητες είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη μοναδικότητα και την πρωτοτυπία του προϊόντος, η διαδικασία της παραγωγής, παροχής και διανομής των προϊόντων και υπηρεσιών πολιτισμού απαιτεί ένα πλέγμα όλων των εμπλεκόμενων (προμηθευτές, επιχειρήσεις, κ.λπ.), και, τέλος, ο πολιτισμός και η δημιουργία ως οικονομικές δραστηριότητες στηρίζονται στην καινοτομία, τεχνολογική ή επιστημονική.¹⁷⁴

3.4 Νέα αστική οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας

Από τη δεκαετία του 1990 και μετά, η ανάπτυξη των νέων αστικών οικονομιών (οικονομίες συγκέντρωσης, οικονομίες της πληροφορίας και της γνώσης, πολιτιστικές οικονομίες και οικονομίες ελεύθερου χρόνου) οδηγεί στον χωρικό μετασχηματισμό της μεταβιομηχανικής πόλης.¹⁷⁵ Ειδικότερα, ο όρος «οικονομία συγκέντρωσης» που χρησιμοποιείται στην αστική και περιφερειακή ανάλυση περιγράφει τα οφέλη των επιχειρήσεων από τη χωροθέτησή τους στην ίδια τοποθεσία, έχοντας ουσιαστικά

---

¹⁷³ Σ. ΛΑΖΑΡΕΤΟΥ, *Η έξυπνη οικονομία*, σ. 9.

¹⁷⁴ Στο ίδιο, σσ. 9-10.

¹⁷⁵ A. GOSPODINI, «Cultural Clusters in the Post-industrial City: the Greek Experience», *WIT Transactions on Ecology and the Environment* 102 (2007), σσ. 769-780, <http://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/SDP07/SDP07073FU2.pdf> (Ανάκτηση 14.9.2016). Α. ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ, *Clusters καινοτομίας: χωρικός σχεδιασμός, διεθνή πρότυπα και η ελληνική πραγματικότητα, Προγράμματα Αστικής αναγέννησης και βιώσιμη ανάπτυξη*, Θεσσαλονίκη, ΤΕΕ-ΣΕΜΠΧΠΑ, 28 Μαΐου 2010, http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/DRASTHRIOTHTES/EKDHLVSEIS/EKDHLWSEIS_2010_2013/PROGRAMMATA_ASTIKHS_ANAGENNHSHS/Tab1/gospodini.pdf (Ανάκτηση 15.9.2016). *Εγχειρίδιο Δικτύων Επιχειρηματικότητας (Networking) και «συστημάτων-συστάδων» Επιχειρήσεων (Clustering)*, ΕΟΜΜΕΧ-Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, http://www.stepc.gr/docs/library_docs/NETWORKS_CLUSTERS_Eommex.pdf (Ανάκτηση 5.6.2016).

γεωγραφική εγγύτητα, και σχετίζεται θετικά με τις οικονομίες κλίμακας. Οι οικονομίες συγκέντρωσης, χωρίς ωστόσο τα όρια να είναι πάντα διακριτά, χωρίζονται σε οικονομίες εντοπιότητας με επιχειρήσεις του ίδιου κλάδου και επιχειρήσεις αστικοποίησης (ή γειτνίασης) με επιχειρήσεις διαφορετικών κλάδων.¹⁷⁶

Οι παράγοντες που διαμορφώνουν τα πλεονεκτήματα της οικονομίας χωρικής συγκέντρωσης είναι η καλύτερη διάχυση των πληροφοριών, η ύπαρξη ή η δημιουργία ενός εξειδικευμένου προσωπικού και οι μη εμπορεύσιμες τοπικές εισροές.¹⁷⁷ Τα μειονεκτήματα σχετίζονται με την αύξηση του ανταγωνισμού, το υψηλό κόστος γης, τα υψηλά ενοίκια, τα κυκλοφοριακά ή περιβαλλοντικά προβλήματα.¹⁷⁸

Το κυρίαρχο μοντέλο αλλάζει: από επιλεκτική μίξη των χρήσεων γης στις πόλεις, σε επιλεκτικές χωρικές συγκεντρώσεις (clustering) ομοειδών οικονομικών δραστηριοτήτων, δηλαδή στα clusters καινοτομίας, επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας και τεχνογνωσίας, εταιρειών παροχής οικονομικών υπηρεσιών υψηλού επιπέδου, και στα clusters πολιτιστικών βιομηχανιών και χώρων κατανάλωσης.¹⁷⁹ Εντούτοις, οι λόγοι για τη δημιουργία ενός cluster (θύλακας/συστάδα/χωρική συσπείρωση) επιχειρήσεων δεν πρέπει να αναζητηθούν μόνο στις οικονομίες συγκέντρωσης. Σε κάποιες περιπτώσεις η δημιουργία τους οφείλεται στις πρώτες ύλες που υπάρχουν στην περιοχή ή στην αξιοποίηση μη μεταφερόμενων τοπικών πόρων, όπως συμβαίνει με τις τουριστικές επιχειρήσεις.¹⁸⁰

Η γεωγραφική σύνδεση κοντινών επιχειρήσεων, προμηθευτών και φορέων που αλληλεπιδρούν στους τομείς των ενδιαφερόντων τους μπορούν να αφορούν ομοειδείς φορείς ή να ανήκουν σε διαφορετικούς κλάδους. Οι ομοειδείς επιχειρήσεις δημιουργούν το οριζόντιο cluster μέσω των δικτυώσεων τους ή την κοινή χρήση π.χ. τεχνολογιών, ενώ το κάθετο cluster συνήθως αφορά την παραγωγική αλυσίδα.¹⁸¹

Το «διαμάντι του Porter» έχει απόλυτη εφαρμογή στην έννοια του cluster, καθώς τα τέσσερα σημεία του μπορούν να αποτελέσουν ένα σύστημα. Οι εγχώριες αντιπαλότητες και η γεωγραφική συγκέντρωση είναι δύο στοιχεία με ιδιαίτερη επιρροή

¹⁷⁶ Σ. ΠΟΛΥΖΟΣ, *Αστική ανάπτυξη*, σσ. 194-196.

¹⁷⁷ Στο ίδιο, σσ. 200-203.

¹⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 199.

¹⁷⁹ Α. ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ, *Clusters καινοτομίας*, σ. 2.

¹⁸⁰ Σ. ΠΟΛΥΖΟΣ, *Αστική ανάπτυξη*, σσ. 203-204.

¹⁸¹ Β. ΑΥΔΙΚΟΣ, Ι. ΦΑΛΛΑΣ, Α. ΧΑΡΔΑΣ, *Συνεργατικοί σχηματισμοί*, σ. 15.

στη μετατροπή του «διαμαντιού» σε σύστημα· το πρώτο προωθεί τη βελτίωση στους υπόλοιπους καθοριστικούς παράγοντες και το δεύτερο επαυξάνει την αλληλεπίδραση των τεσσάρων παραγόντων. Το «διαμάντι» δημιουργεί ένα περιβάλλον που προάγει τα cluster ανταγωνιστικών βιομηχανιών.¹⁸²

Οι περισσότεροι μελετητές που έχουν ασχοληθεί με την έννοια του cluster έχουν επικεντρώσει την έρευνά τους στα βιομηχανικά clusters και λιγότερο σε άλλου είδους. Ωστόσο, όποια και αν είναι η μορφή τους, είναι δεδομένη η ευρύτατη επιρροή ενός ή περισσότερων παραγόντων στην αυξανόμενη επιστροφή της επένδυσης. Το κύριο χαρακτηριστικό των clusters είναι η ύπαρξη μίας ή περισσότερων διαδράσεων ανάμεσα στα μέλη του.¹⁸³

3.4.1 Τοπική δικτύωση

Γενικότερα, αναφορικά με τα χαρακτηριστικά της τοπικής δικτύωσης υπάρχει η απλή διάκριση ανάμεσα στα τοπικά και μη τοπικά δίκτυα. Η αναφορά, βέβαια, γίνεται σε δίκτυα οικονομικών παραγόντων που συνδέονται με δεσμούς και αποτελούν τη δομή που ορίζει ένα συγκεκριμένο δίκτυο. Όταν όλοι οι παράγοντες ενός δικτύου βρίσκονται στην ίδια περιοχή μιλάμε για ένα τοπικό δίκτυο, ενώ εάν έστω και ένα μέλος βρίσκεται σε άλλη γεωγραφική περιοχή κάνουμε λόγο για μη τοπικό δίκτυο.¹⁸⁴

Τα δίκτυα και οι σχέσεις δικτύων έχουν πέντε σημαντικά χαρακτηριστικά:¹⁸⁵

- 1) Τα δίκτυα μπορούν να είναι ανοικτά ή κλειστά.
- 2) Η σχέση δύο παραγόντων χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένη κατεύθυνση, είτε αμοιβαία σχέση είτε σχέση ελέγχου ή εξάρτησης.
- 3) Κάθε παράγοντας έχει συγκεκριμένη λειτουργία που εξαρτάται από τις σχέσεις με τους υπόλοιπους αλλά και τη γενικότερη θέση του στο δίκτυο.
- 4) Κάθε δίκτυο συνδέεται και με άλλα δίκτυα.
- 5) Οι σχέσεις που επικρατούν σε ένα δίκτυο μια δεδομένη στιγμή επηρεάζονται από προϋπάρχουσες σχέσεις.

---

¹⁸² M. PORTER, «The Competitive Advantage of Nations», σ. 86.

¹⁸³ C. KARLSSON, «Clusters, Networks and Creativity», σ. 86.

¹⁸⁴ Στο ίδιο, σ. 86.

¹⁸⁵ Στο ίδιο, σ. 86· R. CAPPELLIN, «Networks and Technological Change in Regional Clusters», στο J. BRÖCKER, D. DOHSE, R. SOLTWEDEL (επιμ.), *Innovation Clusters and Interregional Competition*, Βερολίνο-Χαϊδελβέργη, Springer-Verlag, 2003, σσ. 52-78.

Η θεωρία και η ανάλυση των δικτύων μπορεί να εφαρμοστεί ώστε να αναδειχθεί ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζουν τα δίκτυα στη δημιουργικότητα, καθώς πολλές από τις ιδέες, τις πληροφορίες και τις γνώσεις που χρειάζεται το άτομο για να παραγάγει μια καινοτόμο ιδέα προέρχονται μέσα από τα επαγγελματικά, τα εμπορικά και τα ιδιωτικά δίκτυα. Τα δίκτυα παρέχουν οριζόντιες συνδέσεις που θέτουν τα θεσμικά όρια για την επαφή ατόμων και οργανισμών. Καταρχάς τα δίκτυα, χρησιμοποιώντας τις νέες τεχνολογίες των πληροφοριών και της επικοινωνίας, διευκολύνουν την ταχεία μετάδοση της πληροφορίας και ταυτόχρονα και τη δημιουργία της, καθώς η προσλαμβανόμενη πληροφορία επεξεργάζεται και παράγεται νέα. Με τον ίδιο τρόπο διακινούνται και παράγονται ιδέες. Οι πληροφορίες και οι ιδέες είναι δύο σημαντικοί παράγοντες της δημιουργικής διαδικασίας. Δεύτερον, τα προσωπικά δίκτυα διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη μετάδοση της άρρητης γνώσης, που συχνά είναι ένας κρίσιμος παράγοντας στη δημιουργική διαδικασία, καθώς η συχνή αλληλεπίδραση πρόσωπο με πρόσωπο συμβάλλει σημαντικά. Τέλος, η δημιουργική διαδικασία χαρακτηρίζεται από τη διαχείριση των πληροφοριών, των ιδεών και της γνώσης, στοιχεία που διαφέρουν πολύ από τα κοινά αγαθά, ενώ έχουν μεταξύ τους ένα κοινό χαρακτηριστικό: το κόστος παραγωγής τους είναι ανεξάρτητο από τη χρήση τους. Ειδικού ενδιαφέροντος είναι τα δίκτυα μικρής κλίμακας σε σχέση με την ανάδειξη της δημιουργικότητας.¹⁸⁶

3.4.2 Συσπείρωση δημιουργικών ατόμων και δραστηριοτήτων

Υπάρχουν διάφορα παραδείγματα, όπου οι δημιουργικοί άνθρωποι και οι δημιουργικές δραστηριότητες συσπειρώνονται χωρικά, ωστόσο τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα προέρχονται από αστικές περιοχές. Υπάρχει αυξανόμενη επιστημονική βιβλιογραφία σε σχέση με την τάση των δημιουργικών δραστηριοτήτων να αναπτύσσονται σε cluster με κυρίαρχο ζητούμενο τα ενδεχόμενα οφέλη.¹⁸⁷

Πιο συγκεκριμένα, τα Clusters Καινοτομίας (τεχνολογικά πάρκα, τεχνοπόλεις, καινοτόμες πόλεις και περιφέρειες) αποτελούν τον πιο πρόσφατο τύπο μέσα στον ιστό

¹⁸⁶ C. KARLSSON, «Clusters, Networks and Creativity», σσ. 93-94.

¹⁸⁷ H. MOMMAAS, «Cultural Clusters and the Post-industrial City: Towards the Remapping of Urban Cultural Policy», *Urban Studies* 41:3 (Μάρτιος 2004), σσ. 507-532, http://www.sociologia.unimib.it/DATA/Insegnamenti/2_1931/materiale/mommaas%202004_reading%20for%20group%201.pdf (Ανάκτηση 14.9.2016).

των πόλεων (κυρίως σε πρώην υποβαθμισμένες περιοχές ή σε περιφερειακές περιοχές) και αντιπροσωπεύουν τα νέα επιχειρηματικά κέντρα της μεταβιομηχανικής πόλης. Οι σχέσεις των επιχειρήσεων των Clusters Καινοτομίας με ερευνητικά ιδρύματα, η σημαντική ερευνητική δραστηριότητα εντός του cluster και η παραγωγή γνώσης και καινοτόμων προϊόντων προστιθέμενης αξίας είναι μερικά από τα χαρακτηριστικά τους. Εδώ έρχεται να προστεθεί η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, οι σημαντικές εξαγωγές και η διεύρυνση στις περιφερειακές, ευρωπαϊκές και παγκόσμιες αγορές με την ενθάρρυνση δημιουργίας νέων καινοτόμων επιχειρήσεων και την ανάδειξη του ερευνητικού δυναμικού και των στελεχών του Cluster.¹⁸⁸

Στην Ελλάδα, κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες, η ενθάρρυνση της καινοτομίας συμπεριλαμβάνει δύο κατηγορίες: α) προγράμματα και δράσεις υποστήριξης της έρευνας και των υποδομών καινοτομίας, και β) προγράμματα και δράσεις υποστήριξης της μεταφοράς και διάχυσης της τεχνολογίας και της τεχνογνωσίας, καθώς επίσης και της χρηματοδότησης της καινοτομίας.¹⁸⁹ Το Corallia Clusters Initiative (Corallia) είναι ο πρώτος φορέας που συστάθηκε στην Ελλάδα για την οργανωμένη και συστηματική διαχείριση και ανάπτυξη συνεργατικών σχηματισμών καινοτομίας (innovation clusters) με στόχο τη δημιουργία ολοκληρωμένων παραγωγικών και καινοτομικών οικοσυστημάτων, από συγκεκριμένους κλάδους όπου προϋπάρχει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα και εξαγωγικός προσανατολισμός. Το Corallia έχει αναπτύξει και συντονίζει τρία τεχνολογικά clusters υψηλής εξειδίκευσης στην Ελλάδα, το mi-Cluster (Συστήματα και Εφαρμογές Νανο/Μικροηλεκτρονικής), το si-Cluster (Διαστημικές Τεχνολογίες και Εφαρμογές) και το gi-Cluster (Ψυχαγωγικών και Δημιουργικών Τεχνολογιών & Εφαρμογών).¹⁹⁰ Επίσης, ώριμα clusters στην Περιφέρεια Αττικής είναι

---

¹⁸⁸ Το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Συνεργατικών Σχηματισμών (European Cluster Observatory) παρέχει στοιχεία για τους συνεργατικούς σχηματισμούς (clusters) και την πολιτική συνεργατικών σχηματισμών (cluster policy) στην Ευρώπη, <http://www.clusterobservatory.eu/index.html> (Ανάκτηση 14.9.2016).

¹⁸⁹ Στο πλαίσιο αυτό θεσπίσθηκαν και λειτούργησαν οι εξής φορείς: α) τα Κρατικά Ερευνητικά Κέντρα, που προσέφεραν ευελιξία και χρηματοδότηση σε πανεπιστημιακούς ερευνητές για εφαρμοσμένη έρευνα, β) τα Κρατικά Τεχνολογικά Πάρκα (δεκαετία του '90) σε μεγάλες ελληνικές πόλεις (Κρήτη, Αθήνα, Πάτρα, Θεσσαλονίκη), που είχαν πρόσβαση σε πανεπιστήμια και σε ερευνητικό δυναμικό, με περιορισμένη επιτυχία λόγω ελλιπούς χρηματοδότησης και μοντέλου διοίκησης, γ) τα Ιδιωτικά Τεχνολογικά Πάρκα (μετά το 2002 προκήρυξη ΓΓΕΤ), με περιορισμένη επιτυχία λόγω μικρής διασύνδεσής με τον ακαδημαϊκό χώρο και έμφαση στην επιχειρηματική πλευρά της επένδυσης, και δ) τα Cluster Καινοτομίας (ξεκίνησαν μετά από δύο προκηρύξεις της ΓΓΕΤ) και είχαν ως στόχο τη δημιουργία των κλαδικών clusters καινοτομίας και των περιφερειακών clusters -πάντα με αναφορά στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Βλ. περισσότερα Α. ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ, *Clusters καινοτομίας*, σσ. 34-35.

¹⁹⁰ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ-ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΑΤΤΙΚΗΣ, *Στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης*, σσ. 57-59. Το Corallia αποτελεί Μονάδα του Ερευνητικού Κέντρου Αθηνά και τελεί υπό την αιγίδα της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων.

το Cluster Επιστημών Ζωής (HBio), το Cluster Κινητών Εφαρμογών (Hamac), το Cluster Επίπλων (120) και ο Προμηθευτικός Φαρμακευτικός Συνεταιρισμός Αττικής (Prosyfape).¹⁹¹

Τα αναδυόμενα clusters στην Περιφέρεια Αττικής είναι:¹⁹² φαρμακευτικά προϊόντα (παραγωγή φαρμακευτικών προϊόντων, χημικών προϊόντων για ιατρικούς σκοπούς και βοτανικών προϊόντων), χρηματοοικονομικές υπηρεσίες (ενδιάμεσοι νομισματικοί οργανισμοί), μεταφορές και logistics (θαλάσσιες και ακτοπλοϊκές μεταφορές, άλλες βοηθητικές δραστηριότητες μεταφοράς, ενοικίαση εξοπλισμού μεταφορών), κοσμήματα και πολύτιμα μέταλλα (κατασκευή κοσμημάτων και σχετικών κομματιών), κατασκευές (αρχιτεκτόνων και μηχανικών και συναφείς δραστηριότητες παροχής τεχνικών συμβουλών), τηλεπικοινωνίες (συντήρηση και επισκευή λογιστικών μηχανών και εξοπλισμού πληροφορικής), ένδυση, διανομή, υποδήματα, ναυτιλία/θάλασσα –υπηρεσίες, υλικά και παραγωγή προϊόντων συσχετιζόμενη με τη γαλάζια οικονομία, media & publishing (εκτύπωση και συναφείς δραστηριότητες με την

Συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και Εθνικούς Πόρους στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα 2007-2013 και των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων 2007-2013 των περιφερειών μεταβατικής στήριξης. Με στόχο τη συσπείρωση και ανάδειξη του ελληνικού ταλέντου στις δημιουργικές βιομηχανίες και τη διασύνδεσή του, μέσω της τεχνολογίας, με τους τομείς του Πολιτισμού και του Τουρισμού, ο Συνεργατικός Σχηματισμός Ψυχαγωγικών και Δημιουργικών Τεχνολογιών & Εφαρμογών – gi-Cluster κατάφερε μέσα σε μόλις πέντε χρόνια από τη εκκίνησή του να αναπτυχθεί ραγδαία και να συμπεριληφθεί μεταξύ των ελάχιστων clusters διεθνώς στον τομέα των δημιουργικών βιομηχανιών που έχουν λάβει την κορυφαία διάκριση αριστείας «Gold Label» από την Ευρωπαϊκή Γραμματεία Ανάλυσης Clusters (ESCA). Τον Απρίλιο του 2016 το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς εντάχθηκε στο gi-Cluster, <http://www.mi-cluster.gr/el/tidings/tidings/3355-piop-at-gi-cluster.html> (Ανάκτηση 1.6.2016)

¹⁹¹ A. REID, N. KOMNINOS, J.-A. SANCHEZ-P., P. TSANAKAS, *RIS3 Regional Assessment: Attica. A report to the European Commission, Directorate General for Regional Policy, Unit I3-Greece & Cyprus*, URENIO, Δεκέμβριος 2012, σ. 13, <http://www.urenio.org/wp-content/uploads/2013/04/RIS3-review-report-Attica-final-edited-2012.pdf> (Ανάκτηση 13.2.2016). ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ-ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΑΤΤΙΚΗΣ, *Στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης*, σ. 60. Η Hellenic Bio Cluster (HBio) είναι ένας συνασπισμός των ελληνικών εταιρειών Επιστημών Ζωής-Βιοεπιστημών από φορείς στους χώρους της βιοτεχνολογίας, της διαγνωστικής, των ιατρικών συσκευών, των φαρμακευτικών προϊόντων και υπηρεσιών, με στόχο την προώθηση του ελληνικού επιχειρηματικού τομέα αυτού του κλάδου και την ανάπτυξη συνεργασιών με εταιρείες του εξωτερικού. Ο Προμηθευτικός Συνεταιρισμός Φαρμακοποιών Αττικής (ΠΡΟ.ΣΥ.Φ.Α.Π.Ε.) είναι σήμερα ο μεγαλύτερος, πιο σύγχρονος και δυναμικά αναπτυσσόμενος όμιλος εταιρειών εμπορίας και διανομής φαρμακευτικών και παραφαρμακευτικών προϊόντων και υπηρεσιών. Ο Σύνδεσμος Εταιρειών Κινητών Εφαρμογών Ελλάδος ιδρύθηκε το 2010 από 32 επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας, οι οποίες δημιουργούν εφαρμογές και υπηρεσίες προστιθέμενης αξίας στις νέες κινητές συσκευές. Οι δραστηριότητές τους εκτείνονται από την ανάπτυξη εφαρμογών που απευθύνονται στους τελικούς χρήστες αλλά και τις υπηρεσίες στους τηλεπικοινωνιακούς παρόχους μέχρι την παροχή καινοτόμων υπηρεσιών επικοινωνίας, περιεχομένου και εφαρμογών, το mobile marketing, κ.ά.120 είναι η μεγαλύτερη έκθεση επίπλων μοντέρνου και κλασικού σχεδιασμού υπό την αιγίδα της Κοινοπραξίας 120 Ελλήνων Κατασκευαστών επίπλου.

¹⁹² A. REID, N. KOMNINOS, J.-A. SANCHEZ-P., P. TSANAKAS, *RIS3 Regional*, σ. 13.

εκτύπωση, αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων), πετρέλαιο και φυσικό αέριο (παραγωγή προϊόντων διύλισης πετρελαίου), προϊόντα χαρτιού, επιχειρηματικές υπηρεσίες, εξειδικευμένα αγροτικά προϊόντα, χημικά προϊόντα, εκπαίδευση και δημιουργία γνώσης (εκπαίδευση ενηλίκων και άλλες εκπαιδευτικές υπηρεσίες), δημιουργική βιομηχανία, ψυχαγωγικές, πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες (κινηματογραφικές δραστηριότητες, βίντεο, πολυμεσικό ψηφιακό περιεχόμενο, gamification πολιτιστικών και τουριστικών εφαρμογών), έπιπλα, βιομηχανία μεταλλικών προϊόντων, μεταποιημένα τρόφιμα, τουρισμός και φιλοξενία (δραστηριότητες ταξιδιωτικών πρακτορείων και επιχειρήσεων, δραστηριότητες παροχής τουριστικής βοήθειας), αεροδιαστημική, βιοτεχνολογία, ιατρικές συσκευές.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη του Ινστιτούτου Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου, με αντικείμενο την ανάδειξη των προϋποθέσεων για την ανάπτυξη συνεργατικών σχηματισμών μικρομεσαίων επιχειρήσεων (κυρίως clusters και δικτύων) στην Αθήνα. Καταγράφοντας τις κυριότερες θεωρίες clustering με την ταυτόχρονη ανάδειξη καλών πρακτικών, η μελέτη στόχευε στην αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης στην Αθήνα, στη χρήση μιας μεθοδολογίας για την εφαρμογή καλών πρακτικών στην πόλη της Αθήνας και στην παρουσίαση προτάσεων για τη βέλτιστη λειτουργία τέτοιου είδους συνεργατικών σχηματισμών.¹⁹³

Οι πολιτικές δημιουργίας και διατήρησης πολιτιστικών περιοχών ως clusters, τα τελευταία είκοσι χρόνια, αποτελούν μια λύση για την αστική ανάπτυξη των πόλεων. Παλαιότερα τα πολιτιστικά κτίρια βρίσκονταν διάσπαρτα σε διάφορες κεντρικές περιοχές της πόλης, αλλά εξαιτίας του ρυθμού ανάπτυξης των πολιτιστικών οικονομικών δραστηριοτήτων, άρχισε να επικρατεί η τάση για χωρική συγκέντρωση και ομαδοποίησή τους. Το πολιτιστικό cluster αφορά πολιτιστικές δράσεις και υπηρεσίες οι οποίες μπορεί να βρίσκονται στον ίδιο χώρο ή μια ευρύτερη αστική περιοχή, συνδυάζοντας κάποιες φορές και χώρους αναψυχής ή διασκέδασης (μπαρ, εστιατόρια, κ.λπ.). Σε αρκετές περιπτώσεις η χωρική αυτή συγκέντρωση φαίνεται να δημιουργείται από ιδιωτική πρωτοβουλία και επενδύσεις, αλλά στις περισσότερες

---

¹⁹³ Η μελέτη υλοποιήθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Συμβουλευτική υποστήριξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων στον Δήμο της Αθήνας σε θέματα επιχειρηματικότητας και συνεργασιών με σκοπό την ενίσχυση της καινοτομίας και της ανταγωνιστικότητας», μέρος του αναπτυξιακού σχεδίου «Έργο: Αθήνα» του Δήμου Αθηναίων με συγχρηματοδότηση από την Ελλάδα και την Ε.Ε. στο πλαίσιο του Ε.Π. «Αττική» 2007-2013. Β. ΑΥΔΙΚΟΣ, Ι. ΦΑΛΛΑΣ, Α. ΧΑΡΔΑΣ, *Συνεργατικοί σχηματισμοί*, σσ. 11, 16.

περιπτώσεις εντάσσεται σε έναν ευρύτερο σχεδιασμό του δημόσιου τομέα.¹⁹⁴ Το φαινόμενο των πολιτιστικών cluster έχει τις ρίζες του στη δεκαετία του '80 και τις πρώτες πολιτικές για ανάπλαση και αναζωογόνηση υποβαθμισμένων αστικών περιοχών (λιμάνια, πρώην βιομηχανικές ζώνες, π.χ. Soho του Λονδίνου, Lower East Side της Ν. Υόρκης, κ.λπ.). Από τη δεκαετία του '90 και μετά, συνδέεται με την προσπάθεια των πόλεων να γίνουν ανταγωνιστικές και να προσελκύσουν κατοίκους, επενδύσεις και τουρίστες, αποκτώντας ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στην παγκόσμια αγορά. Η πρώτη φάση δημιουργίας των πολιτιστικών clusters χαρακτηρίζεται από την ποικιλία των πολιτιστικών προϊόντων, δραστηριοτήτων και υπηρεσιών, όπου ορισμένες φορές δημιουργούνται υποενοτήτες ομοειδών δραστηριοτήτων. Άλλη περίπτωση είναι η δημιουργία εξαρχής πολιτιστικών clusters ομοειδών δραστηριοτήτων που συχνά καταλαμβάνουν ολόκληρες περιοχές π.χ. γειτονιές μουσείων, συνοικίες με ίδια κουζίνα, κ.λπ.¹⁹⁵

Τα νέα επίκεντρα που δημιουργούνται, εκτός από τα επιχειρηματικά, είναι τα επίκεντρα υψηλού πολιτισμού, τα επίκεντρα δημοφιλών πολιτιστικών δραστηριοτήτων και ψυχαγωγίας, τα παραλιακά επίκεντρα πολιτισμού και ψυχαγωγίας, και τα εξω-αστικά επίκεντρα κατανάλωσης και ψυχαγωγίας. Τα πολιτιστικά επίκεντρα υψηλής τέχνης είναι τα clusters στο κέντρο της πόλης που συγκεντρώνουν πολιτιστικές δραστηριότητες, όπως μουσεία, θέατρα, πολιτιστικούς οργανισμούς, συνεδριακά κέντρα κ.λπ. Αυτά δημιουργούνται συνήθως από διαδικασίες αστικής ανάπλασης με μίξη παλιών διατηρητέων και επανασχεδιασμένων κτιριακών συγκροτημάτων, π.χ. η Συνοικία των Μουσείων στη Βιέννη.¹⁹⁶ Τα επίκεντρα δημοφιλούς ψυχαγωγίας είναι οι περιοχές στο (ιστορικό) κέντρο της πόλης όπου συγκεντρώνονται μπαρ, εστιατόρια, καφετέριες, καταστήματα, βιβλιοπωλεία, κ.λπ. Συχνά δημιουργούνται σε παλιές υποβαθμισμένες περιοχές κατοικίας, βιομηχανίας και αποθηκών που αναπλάστηκαν στο πλαίσιο του εξευγενισμού της περιοχής, π.χ. το Temple Bar στο Δουβλίνο, η ελληνική περίπτωση του Ψυρρή στην Αθήνα.¹⁹⁷

¹⁹⁴ A. GOSPODINI, «Cultural Clusters in the Post-industrial City: the Greek Experience», σσ. 769-780.

¹⁹⁵ Στο ίδιο, σσ. 769-772.

¹⁹⁶ Στο ίδιο· Α. ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ, «Χωρικές πολιτικές για το σχεδιασμό, την ανταγωνιστικότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων», *Αειχώρος* 6:1 (Μάιος 2007), σ. 102.

¹⁹⁷ Ο Ν.-Γ. Καραχάλης έχει εκπονήσει διδακτορική διατριβή ειδικά για την περίπτωση του Ψυρρή με θέμα *Πολιτισμός και τοπική ανάπτυξη: ο ρόλος των πολιτιστικών και τουριστικών περιοχών στη σύγχρονη πόλη*, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Οικονομικής και

Τα παραλιακά επίκεντρα πολιτισμού και αναψυχής στα χωρικά όρια της πόλης με το υδάτινο στοιχείο, προκύπτουν συνήθως από αναπλάσεις παλαιών λιμενικών εγκαταστάσεων με τη μετατροπή τους σε χώρους πολιτισμού και αναψυχής (γκαλερί, αίθουσες συναυλιών, κ.λπ.) και την ταυτόχρονη αναβάθμιση γειτονικών περιοχών με εστιατόρια, καφετέριες, μπαρ, κ.λπ. Χαρακτηριστικά παραδείγματα από τον ευρωπαϊκό χώρο είναι η Βαρκελώνη στην Ισπανία. Τέλος, τα εξωαστικά επίκεντρα κατανάλωσης και ψυχαγωγίας συντάσσονται από clusters εμπορικών καταστημάτων, multiplex cinema, καφέ, μπαρ, εστιατόρια, θεματικά πάρκα, πάρκα αναψυχής. Τέτοια επίκεντρα είναι τα εμπορικά κέντρα, π.χ. Docklands στο Λονδίνο, Potsdamer Platz στο Βερολίνο, Mediterranean Cosmos στη Θεσσαλονίκη, και τα θεματικά πάρκα.¹⁹⁸

Είναι γεγονός ότι η δημιουργία πολιτιστικών clusters συνδέεται, όπως και στην περίπτωση των clusters οικονομικών υπηρεσιών και υψηλής τεχνολογίας, με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και τα οικονομικά οφέλη που προέρχονται από τη γειννίαση των δραστηριοτήτων, αλλά και τη συγκέντρωση δημιουργικών ατόμων και επιχειρήσεων. Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα στην Αθήνα είναι η οδός Πειραιώς, που μετασχηματίζεται τα τελευταία χρόνια σε ένα γραμμικό πολιτιστικό cluster με τη χωρική συγκέντρωση ποικίλων πολιτιστικών δραστηριοτήτων και εγκαταστάσεων. Τον 19ο αιώνα, η λεωφόρος Πειραιώς καθιερώθηκε ως κεντρικός βιομηχανικός άξονας, ενώ στις αρχές του 21ου αιώνα εξελίσσεται σε «πυκνωτή» διαφορετικών πολιτιστικών δράσεων,¹⁹⁹ με μουσεία, γκαλερί, οικίες, μουσικά κέντρα,

---

Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2007, <http://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/15382> (Ανάκτηση 10.4.2016).

¹⁹⁸ Α. ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ, «Χωρικές πολιτικές για το σχεδιασμό, την ανταγωνιστικότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων», σ. 102.

¹⁹⁹ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ-ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΑΤΤΙΚΗΣ, *Στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης*, σ. 56. Στην αρχή της οδού Πειραιώς βρίσκεται η Ανώτερη Σχολή Δραματικής Τέχνης Εθνικού Θεάτρου. Μπροστά στην πλατεία Κουμουνδούρου δέσποζε η Δημοτική Πινακοθήκη, η οποία στα τέλη του 2009 μεταφέρθηκε στη συμβολή των οδών Μυλλέρου και Μεγάλου Αλεξάνδρου –όχι επί της Πειραιώς αλλά στα άμεσα περίχωρά της– στο παλιό εργοστάσιο Δουρούτη (κοινώς Μεταξουργείο). Επίσης, στην πλατεία Κουμουνδούρου (παράλληλος της Πειραιώς) λειτουργεί ένας νέος χώρος σύγχρονης τέχνης (γκαλερί με όνομα AMP). Εκεί βρίσκεται ο Ιερός Ναός Αγίας Τριάδας Κεραμεικού και μια σειρά από κτίρια του υπουργείου Πολιτισμού (Κέντρο Συντήρησης Αρχαίων και Νεωτέρων Μνημείων, κτίριο της Επιστημονικής Επιτροπής Κέντρου Λίθου). Εκεί βρίσκεται και το Πνευματικό Ίδρυμα Γεωργίου Παπανδρέου. Πίσω από τα παλιά κτίρια διαφαίνεται ο αρχαιολογικός χώρος του Κεραμεικού. Μετά την Ιερά οδό βρίσκεται η Τεχνόπολις του Δήμου Αθηναίων στο Γκάζι, κομβικό σημείο στην περιοχή και σύμβολο της μεταμόρφωσής της. Το 1999, η αλλαγή χρήσης του σε «Βιομηχανικό Μουσείο» αποτέλεσε το πρώτο σοβαρό βήμα του κράτους προς την κατεύθυνση της αναβάθμισης μιας ιστορικής περιοχής της Αθήνας σε πόλο πολιτισμού. Ακολουθεί το ανακατασκευασμένο κτίριο του εργοστασίου Παυλίδη (19ου αιώνα), ενώ στη δεξιά πλευρά της Πειραιώς βρίσκεται το Μουσείο Μπενάκη Κτίριο Οδού Πειραιώς. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ιδιωτική πρωτοβουλία μεγαλύτερης κλίμακας αποτελεί το διαδραστικό μουσείο Ελληνικός Κόσμος που ανήκει στο Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού (ΙΜΕ). Έρχεται

νυχτερινά στέκια κ.α. Οι άπλετοι χώροι που προσφέρουν τα παλιά εργοστάσια και οι σχετικά χαμηλές τιμές τους συνέβαλαν στη μεταφορά διαφορετικού τύπου οργανισμών να εγκατασταθούν εκεί. Ιδιαίτερο επίσης ενδιαφέρον εμφανίζει και η περίπτωση των Λαδάδικων στη Θεσσαλονίκη και της Παλαιάς στον Βόλο.²⁰⁰

Οι πολιτιστικές βιομηχανίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε επίπεδο αστικού σχεδιασμού όταν πρόκειται για την αναζωογόνηση περιοχών πόλεων. Σε αρκετές πόλεις γίνεται οργανωμένος σχεδιασμός συσσώρευσης πολιτιστικών βιομηχανιών αποκτώντας πολλές φορές θεματικό χαρακτήρα (μουσεία, θέατρα, νυχτερινά κέντρα, κ.λπ.). Οι συσπειρώσεις αυτές κάποιες φορές συνδυάζονται και με το φαινόμενο του εξευγενισμού συγκεκριμένων «υποβαθμισμένων» περιοχών, γεγονός που οδηγεί στην απομάκρυνση ορισμένων ομάδων πληθυσμού. Ωστόσο, η συγκριτική προσέγγιση τριών περιπτώσεων –του Ψυρρή στην Αθήνα, του Northern Quarter στο Μάντσεστερ, του Raval στη Βαρκελώνη– φανερώνει την αδυναμία των πολιτιστικών βιομηχανιών των περιοχών αυτών να επιβάλουν την παρουσία τους ή να αποκτήσουν ηγετικό ρόλο στην περιοχή.²⁰¹ Ως σημαντικά στοιχεία σε τέτοιου είδους προσπάθειες καταγράφονται: η αυθόρμητη δημιουργία τους λόγω ευνοϊκών συγκυριών, το επίπεδο εμπλοκής των τοπικών αρχών, η αποφυγή συγκρούσεων με την ταυτόχρονη αποδοχή της λειτουργίας τους από όλες τις εμπλεκόμενες μεριές. Εν κατακλείδι, η εξωστρέφεια των πολιτιστικών βιομηχανιών και ιδρυμάτων δείχνει ότι μπορούν να δημιουργήσουν προοπτικές πραγματικής αστικής αναζωογόνησης.²⁰²

προσφάτως να προστεθεί και το Ιστορικό Αρχείο Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς (2013). Η Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών αποτελεί τον πνευματικό και καλλιτεχνικό πυρήνα της Πειραιώς μαζί με τη μοναδική βιβλιοθήκη τέχνης στην Ελλάδα.

²⁰⁰ A. GOSPODINI, «Cultural Clusters in the Post-industrial City: the Greek Experience», σσ. 774-775. Βλ. επίσης A. GOSPODINI, «The Landscapes of Cultural and Leisure Economies in Greek Cities», *Αειχώρος* 6:1 (2007), σσ. 10-29.

²⁰¹ N. ΚΑΡΑΧΑΛΗΣ, «Πολιτιστικές περιοχές, αστική ανάπλαση και εξευγενισμός στην Αθήνα, το Μάντσεστερ και τη Βαρκελώνη», στο *Πρακτικά του 9ου Πανελληνίου Γεωγραφικού Συνεδρίου της Ελληνικής Γεωγραφικής Εταιρείας*, Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 4-6 Νοεμβρίου 2010, σσ. 423-432, <http://geolib.geo.auth.gr/index.php/pgc/article/view/9990/9738> (Ανάκτηση 26.11.2015)

²⁰² Στο ίδιο, σσ. 429-431.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Κοινωνική βιωσιμότητα: επιχώρια δίκτυα βιβλιοθηκών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Δημιουργώντας ένα πολιτιστικό μοντέλο

4.1 Βιώσιμη αστική ανάπτυξη σ. 245 ~ 4.2 Καλλιθέα: εκπαίδευση και πολιτισμός, σ. 263 ~ 4.3 Οι βιβλιοθήκες στο αστικό τοπίο της Καλλιθέας, σ. 272 ~ 4.4 Τοπικό Δίκτυο βιβλιοθηκών πολλαπλού τύπου, σ. 291

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης κατέχει κυρίαρχη θέση στην επιστημονική αλλά και πολιτική ημερήσια διάταξη τις τελευταίες δεκαετίες. Στο θεωρητικό επίπεδο αποτελεί αντικείμενο μελέτης των κοινωνικών και φυσικών επιστημών καθώς και της οικονομικής επιστήμης, επιχειρώντας τον προσδιορισμό της σχέσης ανάμεσα στην οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική διάσταση της ανάπτυξης. Η παραδοχή ότι η οικονομική μεγέθυνση πραγματοποιήθηκε σε βάρος του φυσικού περιβάλλοντος με ταυτόχρονη παραμέληση της κοινωνικής της διάστασης οδηγεί στον επαναπροσδιορισμό της για τη διασφάλιση της μελλοντικής ανάπτυξης.¹

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης είναι ευρέως διαδεδομένη τόσο στους διάφορους οργανισμούς των Ηνωμένων Εθνών όσο και σε εθνικό επίπεδο. Η επίτευξη των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας που υπογράφηκαν το 2000 (Millennium Development Goals-MDGs), καθώς και των στόχων που απορρέουν από την Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (WSSD) στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002, αποτελεί βασική επιδίωξη σε διεθνές επίπεδο.² Η WSSD ήταν η κατάληξη μιας σειράς επίσημων συζητήσεων, οι οποίες με αρχή τη Σύνοδο των Ηνωμένων Εθνών για το Ανθρώπινο Περιβάλλον (1972) και τη Σύνοδο Κορυφής για το Περιβάλλον και την

---

¹ Ε. ΣΑΡΤΖΕΤΑΚΗΣ, Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, «Βιώσιμη ανάπτυξη: οικονομική επιστήμη και διεθνές θεσμικό πλαίσιο», *Αγορά Χωρίς Σύνορα* 8:2 (2002), σ. 103.

² Οι οκτώ αναπτυξιακοί στόχοι είναι: η μείωση της ακραίας φτώχειας και της πείνας, η δυνατότητα πρόσβασης στο δημοτικό σχολείο όλων των παιδιών, η προώθηση της ισότητας των φύλων, η μείωση του ποσοστού παιδική και μητρικής θνησιμότητας, η καταπολέμηση του ιού HIV/AIDS, της ελονοσίας και των άλλων σοβαρών ασθενειών, η διασφάλιση της βιωσιμότητας του περιβάλλοντος και η δημιουργία ενός δικτύου παγκόσμιας συνεργασίας για την ανάπτυξη (Ηνωμένα Έθνη, Σεπτέμβριος 2000).

Ανάπτυξη, στο Ρίο της Βραζιλίας (1992), εισήγαγαν την αρχή της βιώσιμης ανάπτυξης, η οποία δηλώνει ότι η μακροχρόνια αποτελεσματική ανάπτυξη για τις αναπτυσσόμενες αλλά και τις αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να βασίζεται σε τρεις διακριτούς πυλώνες: την προστασία του περιβάλλοντος, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο.³

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Ε.Ε.) παρουσίασε, τον Μάρτιο του 2010, τη νέα *Στρατηγική Ευρώπη 2020-για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη*, έχοντας ως αφορμή την παρούσα οικονομική συγκυρία με στόχο την έξοδο από την κρίση.⁴ Ειδικότερα, τα προγράμματα της Ε.Ε. για την αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος τις τελευταίες δεκαετίες οδήγησαν σε μερική βελτίωση της ποιότητας και του ελληνικού αστικού περιβάλλοντος. Στο πλαίσιο αυτό ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας εκπόνησε τη *Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας-Αττικής 2021 (ΡΣΑ 2021)*.⁵

Ειδικότερα, σύμφωνα με το Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας (Ν.4277/2014), η Χωρική Υποενοότητα Νότιας Αθήνας περιλαμβάνει τους Δήμους Γλυφάδας, Ελληνικού-Αργυρούπολης, Αλίμου, Νέας Σμύρνης, Μοσχάτου-Ταύρου, Καλλιθέας, Παλαιού Φαλήρου και Αγίου Δημητρίου. Διατηρείται ο χαρακτήρας της ως περιοχής κυρίως κατοικίας, αλλά και τουρισμού, αναψυχής και εμπορίου. Στόχος είναι η πολεοδομική οργάνωση των περιοχών, για την εξισορρόπηση των συγκρούσεων χρήσεων γης, κυρίως όσον αφορά την κατοικία και την αναψυχή. Προωθείται η καλύτερη δικτύωση της Υποενοότητας και η χωροθέτηση υποδομών υγείας, περίθαλψης και πρόνοιας.⁶

---

³ Οι σημαντικές Διεθνείς Περιβαλλοντικές Συμβάσεις και Πρωτόκολλα, που έχουν κυρωθεί από την Ελλάδα, ανά τομέα πολιτικής (Ιούλιος 2010) διακρίνονται στις εξής θεματικές κατηγορίες: γενικά περιβαλλοντικά θέματα, προστασία της φύσης, της χλωρίδας και της πανίδας, θαλάσσιο περιβάλλον, εσωτερικά ύδατα, απόβλητα και χημικά, ατμόσφαιρα, ενέργεια, και πολιτιστικό περιβάλλον.

⁴ Ο κύκλος της Στρατηγικής της Λισαβόνας, που για μία δεκαετία χάραξε το πλαίσιο διακυβέρνησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθοδηγώντας τις στρατηγικές μεταρρυθμίσεις, έκλεισε το 2010.

⁵ ΟΡΣΑ, *Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας-Αττικής*, Αθήνα, Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας, Νοέμβριος 2011.

⁶ Το νέο ΡΣΑ επέχει ταυτόχρονα και θέση Περιφερειακού Χωροταξικού Πλαισίου Αττικής, σύμφωνα με την παρ. 8α του άρθρου 6 του ν. 4269/2014 (Α' 142). Ο χώρος της Αττικής διαμορφώνεται βάσει χωρικών ενοτήτων, αξόνων και πόλων ανάπτυξης, οι οποίοι αποτελούν τις περιοχές κλειδιά που αναλαμβάνουν δομικό ρόλο στη διάρθρωση του χώρου, όπου εστιάζονται οι δράσεις και τα μέσα για την υλοποίηση των στόχων του νέου ΡΣΑ, στο πλαίσιο της σύνθεσης των τομεακών πολιτικών στον χώρο (άρθρο 8).

Ο Δήμος Καλλιθέας, ωστόσο, συγκεντρώνει πολυδιάστατη ανάπτυξη και έχει σημαντική εμβέλεια μέσα στη Χωρική Ενότητα όπου ανήκει. Η Καλλιθέα φαίνεται να παρουσιάζει αυτάρκεια τόσο στα εκπαιδευτικά ζητήματα όσο και στην πολιτιστική ζωή, που είναι ιδιαίτερα πλούσια και πολύπλευρη. Ο Δήμος Καλλιθέας έχει δημιουργήσει ένα δίκτυο προβολής και στήριξης της δημιουργικής έκφρασης της πόλης με ποικίλους φορείς, συλλόγους και ενώσεις που δραστηριοποιούνται στα όριά του. Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στις μεγάλες βιβλιοθήκες που λειτουργούν εντός των ορίων του Δήμου Καλλιθέας ή στα σύνορά του. Συγκεκριμένα αφορά τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας με το πυκνό σχολικό της δίκτυο, τη Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου, τη Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Παντείου Πανεπιστημίου, τη Βιβλιοθήκη του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς και τη Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου (Δήμος Παλαιού Φαλήρου).

Η υπόθεση εργασίας στοχεύει στη δημιουργία ενός συνεργατικού μοντέλου πολλαπλού τύπου βιβλιοθηκών που βρίσκονται στην ίδια χωρική ενότητα αναδεικνύοντας την έννοια του τοπικού χρήστη.⁷ Η ανταλλαγή υπηρεσιών και πόρων σχετικών με τις συλλογές και τις δράσεις τους, με απώτερο στόχο την ποιοτικότερη και αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση των πολιτών της γεωγραφικής περιοχής που καλύπτουν, είναι ο κύριος σκοπός της ανάπτυξης ενός επίσημου συνεργατικού δικτύου.

4.1 Βιώσιμη αστική ανάπτυξη

Η προσπάθεια αποσαφήνισης της έννοιας της βιώσιμης ανάπτυξης από την πλευρά της οικονομικής επιστήμης αποτελεί σημαντικό κομμάτι της εργασίας του Ευτύχιου Σαρτζετάκη και του Ανδρέα Παπανδρέου, έχοντας ως αφετηρία τη διαφωνία σχετικά με το εάν ο προσδιορισμός βιώσιμη μπορεί να χρησιμοποιηθεί στη μεγέθυνση και όχι μόνο στην ανάπτυξη. Ο όρος μεγέθυνση μετράει τον ρυθμό αύξησης της αξίας του συνολικού

---

⁷ Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, «Η δυναμική των Δημοτικών Βιβλιοθηκών σε ένα Σύστημα Εθνικής Πολιτικής Βιβλιοθηκών, μέσω συνεργατικών δράσεων», στο *1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών «Η δυναμική και οι προοπτικές των Δημοτικών Βιβλιοθηκών στην Ελλάδα»*, Ηράκλειο, 4-5/12/2008, σ. 4, http://eprints.rclis.org/14858/1/Tsimpoglou_1_synedrio_dimotikon.pdf (Ανάκτηση 10.4.2016).

επιπέδου παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών μιας οικονομίας (ΑΕΠ, Εθνικό Εισόδημα) και επομένως αναφέρεται στην αξία και όχι στην ποσότητα.⁸

Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι η βιωσιμότητα και η μεγέθυνση είναι ασύμβατες μεταξύ τους έννοιες, εκτός από την πιθανότητα ύπαρξης σημαντικής αύξησης της υποκατάστασης των εισροών ή την τεχνολογική πρόοδο σε περιβαλλοντικά θέματα. Από την άλλη ο όρος «βιωσιμότητα» σχετίζεται με τη βιώσιμη απόδοση ενός φυσικού πόρου, καθιστώντας τον συμπληρωματικό ή υποκατάστατο της παραγωγικής διαδικασίας. Εφόσον η μεγέθυνση και η βιωσιμότητα είναι έννοιες ασύμβατες, τότε θα πρέπει η ανάπτυξη να συνδέεται με τη βιωσιμότητα. Ο όρος «ανάπτυξη» αφορά τους απαραίτητους κοινωνικούς και οικονομικούς μετασχηματισμούς που οδηγούν σε μια επιθυμητή κατάσταση. Πρόκειται επομένως για μια διαδικασία χωρίς χρονικούς περιορισμούς που αφορά τόσο τους στόχους όσο και τα μέσα επίτευξής τους.⁹

Οι διαστάσεις της βιωσιμότητας όπως εμφανίζονται στο κείμενο *Our Common Future* (Το κοινό μας μέλλον), γνωστό και ως Brundtland Report από την Παγκόσμια Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη (WCED) που δημοσιεύτηκε το 1987, και τα έγγραφα της Συνόδου στο Ρίο (1992) κάνουν λόγο για συνδυασμό οικολογικών, οικονομικών και κοινωνικών πτυχών της κοινωνικής ανάπτυξης και –κάτι που συχνά αγνοείται– των θεσμικών πτυχών.

Οι πιο διαδεδομένοι ορισμοί για τις διαφορετικές αυτές περιοχές είναι οι «διαστάσεις» ή οι «πυλώνες». Κατά συνέπεια, ενεργοποίηση της βιώσιμης ανάπτυξης σημαίνει ο συσχετισμός των διαφορετικών αυτών πυλώνων/διαστάσεων. Οι θεσμικές αυτές προσπάθειες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν στο μοντέλο του ενός πυλώνα (one-pillar model), όπου η κύρια προτεραιότητα είναι η οικολογική διάσταση, και στο

---

⁸ Ε. ΣΑΡΤΖΕΤΑΚΗΣ, Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, «Βιώσιμη ανάπτυξη: οικονομική επιστήμη και διεθνές θεσμικό πλαίσιο», σ. 105.

⁹ Στο ίδιο, σσ. 105-110. Ως δείκτης μέτρησης της ανάπτυξης χρησιμοποιείται το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ), ωστόσο ο οικονομικός αυτός δείκτης εμφανίζει αρκετές αδυναμίες κατά τον υπολογισμό του, ενώ δεν συμπεριλαμβάνει μη νομισματικές πτυχές της ποιότητας ζωής. Ο δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης του Αναπτυξιακού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών (Human Development Index, HDI) είναι ένας πιο πλήρης δείκτης καθώς κατά τον υπολογισμό του περιλαμβάνει και ποιοτικούς παράγοντες. Η μέτρηση της αιφόρου ανάπτυξης απαιτεί δείκτες που περιέχουν και το στοιχείο του μέλλοντος. Οι δείκτες που χρησιμοποιούνται περισσότερο για τη μέτρησή της σήμερα είναι το Πράσινο ΑΕΠ (Green GDP) και το Οικολογικό Αποτύπωμα (Ecological Footprint, EF).

μοντέλο των πολλαπλών πυλώνων (multi-pillar model) ή τριών πυλώνων (three-pillar model). Το δεύτερο μοντέλο είναι αυτό που χρησιμοποιείται πλέον ευρέως.¹⁰

Μια έρευνα των Alexandru-Ionuț Petrișor και Liliana Petrișor (2005), επιχειρώντας να συνοψίσει τις αλλαγές που έγιναν τα τελευταία 25 χρόνια από τον ορισμό της έννοιας της βιωσιμότητας, με θεωρητικά και εμπειρικά στοιχεία, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ο ορισμός παραμένει σχεδόν ίδιος, ωστόσο εμπλουτίστηκε σημαντικά η κατανόησή του. Παρότι σε θεωρητικό επίπεδο έχει συντελεστεί σημαντική πρόοδος, στην πρακτική εφαρμογή η πρόοδος είναι πολύ μικρή, με αποτέλεσμα η έννοια βιωσιμότητα και η συζήτηση γύρω από αυτήν να δέχονται πολλές επικρίσεις.¹¹

Πίνακας 5:

Χρονοδιάγραμμα σχέσεων κοινωνίας και περιβαλλοντικών συστημάτων

Χρονική στιγμή	Πρώιμη ιστορία	Βιομηχανική επανάσταση	Κρίση πετρελαίου, Λέσχη της Ρώμης(δεκαετία του 1970)	Brundtland Report (1987), Rio de Janeiro (1992)
Μοντέλο	Δεν υπάρχει κάποιο μοντέλο	Δεν υπάρχει κάποιο μοντέλο	Στρατηγική μηδενικής ανάπτυξης	Βιώσιμη ανάπτυξη
Δράση	Η ζωή σε αρμονία με τη φύση	Υποβάθμιση του φυσικού κεφαλαίου	Αυστηρή διατήρηση της βιοποικιλότητας	Διατήρηση, εκτίμηση των επιπτώσεων, οικολογική αποκατάσταση, εσωτερίκευση του εξωτερικού κόστους
Συνέπειες/ αντίδραση του περιβάλλοντος	Χαμηλή επίπτωση	Μείωση περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών	Η ανάπτυξη πρόκειται να σταματήσει	Ανάπτυξη από κοινού των φυσικών συστημάτων και της ανθρώπινης κοινωνίας
Οικολογική προσέγγιση	Καμία	Ανθρωποκεντρική	Ανθρωποκεντρική	Ολιστική

Πηγή: Α.-Ι. PETRIȘOR, L. PETRIȘOR, *25 Years of Sustainability*, σ. 182.

¹⁰ B. LITTING, E. GRIEßLER, «Social Sustainability: a Catchword between Political Pragmatism and Social Theory», *International Journal of Sustainable Development* 8:1/2 (2005), σσ. 65-66, <https://www.ihs.ac.at/pdf/soz/test2.pdf> (Ανάκτηση 20.9.2016)· S. VALLANCE, H. C. PERKINS, J. E. DIXON, «What is Social Sustainability? A Clarification of Concepts», *Geoforum* 42 (2011), σσ. 342-348, http://users.metu.edu.tr/ioguz/Vallance_2011.pdf (Ανάκτηση 20.9.2016).

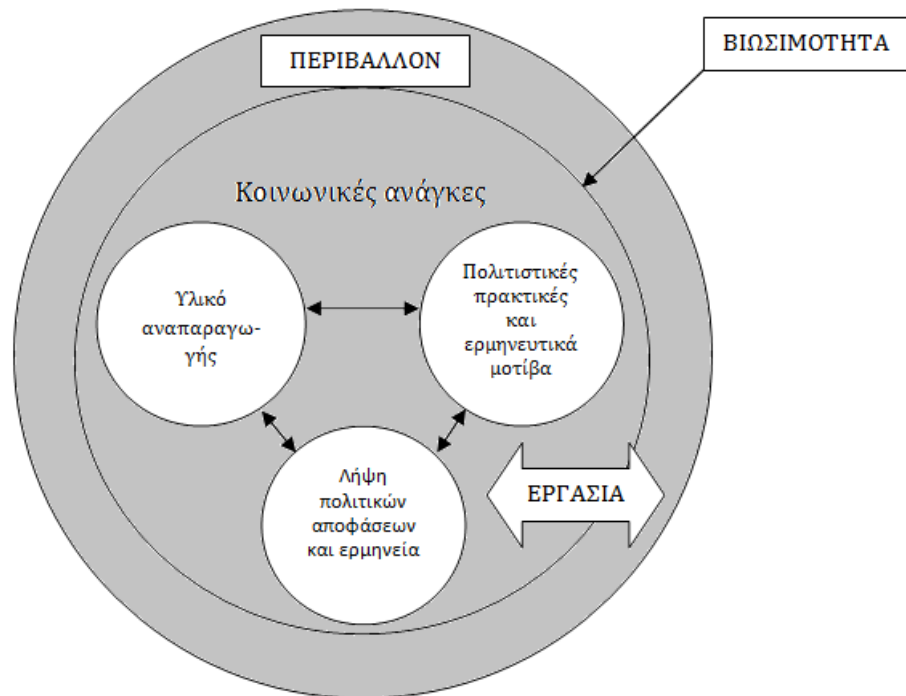
¹¹ Α.-Ι. PETRIȘOR, L. PETRIȘOR, *25 Years of Sustainability: a Critical Assessment*, *PEDS* 8:1 (2014), σσ. 175-190, <http://www.degruyter.com/downloadpdf/j/pesd.2014.8.issue-1/pesd-2014-0016/pesd-2014-0016.xml> (Ανάκτηση 20.9.2016).

4.1.1 Κοινωνική θεώρηση της βιωσιμότητας

Ειδικότερα, η κοινωνική βιωσιμότητα είναι «μια ποιότητα των κοινωνιών, που υποδηλώνει τις σχέσεις φύσης-κοινωνίας, με τη μεσολάβηση της εργασίας, καθώς και τις σχέσεις μέσα στην κοινωνία».¹² Η κοινωνική βιωσιμότητα είναι δεδομένη, αν το έργο μέσα σε μια κοινωνία και οι σχετικές θεσμικές ρυθμίσεις ικανοποιούν ένα εκτεταμένο σύνολο ανθρωπίνων αναγκών. Παράλληλα πρέπει να διαμορφώνονται με τέτοιο τρόπο ώστε η φύση και οι αναπαραγωγικές ικανότητές της να διατηρούνται για μακρύ χρονικό διάστημα, καθώς και να πληρούνται οι κανονιστικές απαιτήσεις της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της συμμετοχής.¹³

Σχήμα 17:

Σχηματική απεικόνιση της βιώσιμης ανάπτυξης και των σχέσεων ανάμεσα στην κοινωνία και το περιβάλλον

Πηγή: Β. LITTING, Ε. GRIEßLER, «Social Sustainability: a Catchword between Political Pragmatism and Social Theory», σ. 73.

¹² Β. LITTING, Ε. GRIEßLER, «Social Sustainability: a Catchword between Political Pragmatism and Social Theory», σ. 72.

¹³ Στο ίδιο.

Ένας άλλος ορισμός ευρέως γνωστός είναι: «η κοινωνική βιωσιμότητα αναφέρεται σε μια κατάσταση που βελτιώνει τη ζωή εντός κοινοτήτων, αλλά και μια διαδικασία εντός κοινοτήτων που μπορεί να επιτύχει αυτήν την κατάσταση».¹⁴ Συγκεκριμένα χαρακτηριστικά αποτελούν οι δείκτες της κατάστασης αυτής και τα βήματα προς την καθιέρωση και εφαρμογή της διαδικασίας. Η ισότητα στην πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης, μεταφοράς, στέγασης και αναψυχής είναι ένας σημαντικός παράγοντας που λαμβάνεται υπόψη για την κοινωνική βιωσιμότητα. Συγχρόνως, η έννοια της διαγενεακής ισότητας σημαίνει ότι οι μελλοντικές γενιές δεν θα βρεθούν σε μειονεκτική θέση εξαιτίας των δραστηριοτήτων της τωρινής.¹⁵

Η ύπαρξη ενός συστήματος μετάδοσης της γνώσης για το ζήτημα της κοινωνικής βιωσιμότητας εντός της ίδιας γενεάς, αλλά και από τη μία γενιά στην επόμενη (διαγενεακή), καθώς και η αίσθηση ευθύνης σε επίπεδο κοινότητας για τη διατήρηση αυτού του συστήματος μετάδοσης, είναι αναγκαία. Πρόκειται για ένα σύστημα διαπολιτισμικών σχέσεων όπου τα θετικά χαρακτηριστικά ετερόκλητων πολιτισμών αναγνωρίζονται και προστατεύονται και η πολιτιστική ενσωμάτωση υποστηρίζεται και προωθείται. Η ευρεία συμμετοχή των πολιτών σε πολιτικές δραστηριότητες, ιδίως σε τοπικό επίπεδο είναι απαραίτητη. Ταυτόχρονα, υποστηρίζεται η ανάπτυξη μηχανισμών προκειμένου μια κοινότητα να εντοπίζει συλλογικά τις ανάγκες της και παράλληλα να τις εκπληρώνει κατά το εφικτό μέσω συλλογικής δράσης.¹⁶

---

¹⁴ S. MCKENZIE, *Social Sustainability: Towards Some Definitions*, Hawke Research Institute, Working Paper Series No 27, Magill, Νότια Αυστραλία, Hawke Research Institute, University of South Australia, 2004, <http://dnr.wi.gov/topic/SmallBusiness/documents/sustainability/SocialSustainabilityTowardsSomeDefinitions.pdf> (Ανάκτηση 14.9.2016).

¹⁵ Στο ίδιο, σσ. 12-13.

¹⁶ Στο ίδιο.

Πίνακας 6:

Αναδυόμενες αρχές της κοινωνικής βιωσιμότητας

	Ανθρωποκεντρική ανάπτυξη			Βιωσιμότητα		Κοινωνική ευεξία 1990
	Βασικές ανάγκες 1976	Ανθρώπινη ανάπτυξη 1990	Ελευθερία 1999	Agenda 21, Rio Declaration, Forests Principles 1992	Montreal Process, LUCID 1998, Mt.Hood 1998	
Ανθρώπινη ευημερία	Σκοπός 1: βασική τροφή/διατροφή (εκπαίδευση, υγεία, υγιεινή, παροχή νερού, στέγαση)	Παραγωγικότητα χειραφέτηση	Ασφάλεια, κοινωνικές ευκαιρίες	A21- Sec. I: Κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις, Rio-Υγεία, παραγωγική ζωή, εξάλειψη φτώχειας, Forest- Κοινωνικές, Οικονομικές, Οικολογικές, Πολιτιστικές και πνευματικές ανάγκες	MP-C6: πολιτιστικές και πνευματικές ανάγκες και αξίες, εργασία, και ανάγκες της κοινότητας, LUCID- θεσμική και κοινοτική ικανότητα, κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες, Mt. Hood-βιώσιμη κοινότητα	Βιώσιμες κοινότητες - εκπαίδευση και υγεία, πρόσβαση στα δημόσια αγαθά και υπηρεσίες, εργασία, μεταφορές, κατοικία
Ισότητα	Ισότητα οικονομικές ευκαιρίες	Οικονομική ισότητα πολιτική ισότητα	Οικονομικές ευκαιρίες	A21- Sec. I: Κοινωνικές και οικονομικές διαστάσεις, Rio-Μείωση ανισοτήτων βιωτικού επιπέδου	LUCID- κοινωνική ισότητα, κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες, Mt. Hood-κοινωνικές και πολιτιστικές αξίες	Ισότητα πρόσβαση, κοινωνική δικαιοσύνη
Δημοκρατική κυβέρνηση	Σκοπός 2: κοινωνικές υποδομές, παραγωγός, κράτος δικαίου, χρηματοδότης	Πολιτική ελευθερία	Εγγυήσεις διαφάνειας, πολιτικά δικαιώματα, πολιτική ελευθερία	A21- Sec. IV: Διακυβέρνηση, κράτος δικαίου, Rio-περιβαλλοντική νομοθεσία, Forests-πολιτική προστασίας ατόμων χωρίς αποκλεισμούς	MP-C7: θεσμικό πλαίσιο, LUCID- θεσμική ικανότητα, συλλογική διαχείριση, Mt. Hood- θεσμική επάρκεια	Ένταξη της κοινότητας στη δημόσια πολιτική, Δημοκρατική, αποτελεσματική, δίκαιη, Συμπλήρωση και διευκόλυνση κοινοτήτων
Δημοκρατική κοινωνία των πολιτών	Σκοπός 3: δημοκρατική συμμετοχή, αυτοδιάθεση, συμμετοχή, εθνική και πολιτιστική ταυτότητα	Χειραφέτηση, πολιτική ελευθερία	Πολιτικά δικαιώματα, πολιτικές ελευθερίες	A21- Sec. III: δημοκρατική συμμετοχή, Rio-συμμετοχή των πολιτών: γηγενείς, γυναίκες, νέοι Forests-ευρεία συμμετοχή	MP-C7: δημόσια συμμετοχή, LUCID- ικανότητα της κοινότητας, συλλογική διαχείριση, Mt. Hood- συλλογική διαχείριση, κοινωνική ανθεκτικότητα	Ενημερωμένος δημόσιος διάλογος και λήψη αποφάσεων, Συνεργασία, Κοινωνική ενσωμάτωση και ένταξη

Πηγή: K. MAGIS, C. SHINN, «Emergent Themes of Social Sustainability», στο J. DILLARD, V. DUJON, M. C. KING (επιμ.), *Understanding the Social Aspect of Sustainability*, Νέα Υόρκη, Routledge, 2009, σ. 6, <http://www.clackamas.us/leadership/documents/socialsustain.pdf> (Ανάκτηση 5.3.2016)

Συμπερασματικά, ο πυλώνας της κοινωνικής βιωσιμότητας βρίσκεται σε αλληλεπίδραση με τους άλλους δύο πυλώνες, τον περιβαλλοντικό και τον οικονομικό, με στόχο τη διασφάλιση τόσο της ενδογενεακής, δηλαδή στα μέλη της ίδιας γενεάς, όσο και της διαγενεακής ανάπτυξης.

Βασικό ζήτημα στην ατζέντα των Ηνωμένων Εθνών για τη δεκαετία 2005-2014 ήταν η εκπαίδευση για την αειφόρο/βιώσιμη ανάπτυξη.¹⁷ Κύριοι στόχοι ήταν η επιτάχυνση των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων, μέσα από την ολοκλήρωση της

¹⁷ UNITED NATIONS, *United Nations Decade of Education for Sustainable Development (DESD) 2005-2014*, 2005, <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001416/141629e.pdf>, <http://www.desd.org/> (Ανάκτηση 3.5.2016)· B. CHALKLEY, M. HAIGH, D. HIGGITT (επιμ.), *Education for Sustainable Development: Papers in Honour of the United Nations Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014*, Αμπικτον-Νέα Υόρκη, Routledge, 2009.

αιεφόρου ή βιώσιμης ανάπτυξης σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος μιας χώρας και η ενδυνάμωση της διεθνούς συνεργασίας για την προώθηση πρακτικών, προγραμμάτων και πολιτικών σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Οι ειδικότεροι στόχοι είναι: α) η ενσωμάτωση ποσοτικών και ποιοτικών δεικτών και η καταγραφή και αξιολόγηση της σχετικής εκπαίδευσης, β) η καταγραφή της προόδου των δράσεων που υλοποιούνται από υπηρεσίες των Ηνωμένων Εθνών, κυβερνήσεις κρατών και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, γ) η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς σκοπούς, και στόχους και δ) η καταγραφή προτάσεων για τη μελλοντική αξιοποίηση και ανάπτυξη της εκπαίδευσης για την αιεφόρο ή βιώσιμη ανάπτυξη. Συνεχίζοντας το έργο των Ηνωμένων Εθνών για τη δεκαετία 2005-2014, η UNESCO έχει αναγνωριστεί παγκοσμίως ως ο κύριος οργανισμός της Εκπαίδευσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (Education for Sustainable Development-ESD) και συντονιστής του προγράμματος *Global Action (GAP) on ESD*.¹⁸

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τη νέα *Στρατηγική Ευρώπη 2020-για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη* τον Μάρτιο του 2010. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (Ε.Σ.) ενέκρινε τη νέα αυτή στρατηγική. Στόχος της στρατηγικής αυτή είναι η ανάκαμψη της Ευρώπης με ενίσχυση του ενεργειακού δυναμικού της, της παραγωγικότητας, της κοινωνικής συνοχής και τελικά της ανταγωνιστικότητάς της.¹⁹

Η *Ευρώπη 2020* εστιάζεται σε τρεις αλληλοενισχυόμενες προτεραιότητες θεματικού χαρακτήρα. Η πρώτη προτεραιότητα είναι η έξυπνη ανάπτυξη της οικονομίας που βασίζεται στη γνώση και την καινοτομία. Δεύτερη είναι η βιώσιμη ανάπτυξη, που προωθεί μια πιο αποδοτική και ανταγωνιστική πράσινη οικονομία που θα συμβάλει στην επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων. Τέλος, η τρίτη προτεραιότητα είναι η ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς, με την απόκτηση νέων δεξιοτήτων, την καλλιέργεια της δημιουργικότητας και την προσφορά θέσεων απασχόλησης, για την εδραίωση της κοινωνικής και εδαφικής συνοχής.²⁰

¹⁸ <http://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development> (Ανάκτηση 23.7.2016). Το Συνέδριο *The 2014 UNESCO World Conference on Education for Sustainable Development (ESD)* έκλεισε τον κύκλο της *UN Decade of ESD (2005-2014)* και ταυτόχρονα παρουσίασε το πρόγραμμα *Global Action Programme (GAP) on ESD*. Το συνέδριο υλοποιήθηκε στην Aichi-Nagoya, στις 10-12 Νοεμβρίου 2014.

¹⁹ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, *Ανακοίνωση της Επιτροπής «Ευρώπη 2020: στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη»*, COM (2010) 2020 τελικό, Βρυξέλλες, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 3.3.2010, σ. 12, <https://www.espa.gr/elibrary/%CE%95%CE%95%2020.pdf> (Ανάκτηση 10.3.2016).

²⁰ Στο ίδιο.

Οι στόχοι της Ευρώπης μέχρι το 2020 είναι συγκεκριμένοι και μετρήσιμοι (απασχόληση, ενέργεια, κλίμα, εκπαίδευση, φτώχεια), ενώ επιτρέπουν τη σταδιακή αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών επιλογών και δράσεων. Στόχος είναι να αποκτήσει η Ευρώπη «την πιο ανοικτή, δυναμική οικονομία στον κόσμο, με σεβασμό στην κοινωνική συνοχή και την προστασία του περιβάλλοντος».²¹ Το ενημερωτικό δελτίο του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πολιτική Συνοχής 2014-2020 επισημαίνει τα βασικά στοιχεία των νέων κανόνων και της νομοθεσίας που διέπουν τις επενδύσεις από την πλευρά της ΕΕ.²²

Οι προτεραιότητες που έχουν τεθεί για το 2014-2020 είναι η βαρύτητα στα αποτελέσματα με μετρήσιμους στόχους, η απλούστευση που αποτελείται από μια δέσμη κανόνων για πέντε ταμεία, οι συνθήκες με τη θέσπιση συγκεκριμένων προϋποθέσεων πριν τη χρηματοδότηση, η αστική διάσταση και η κοινωνική ένταξη με έργα στις πόλεις και τη στήριξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, και η οικονομική μεταρρύθμιση. Η πολιτική συνοχής έχει θεσπίσει έντεκα θεματικούς στόχους που στηρίζουν την ανάπτυξη για την περίοδο 2014-2020 με την ενίσχυση και προώθηση της έρευνας, της τεχνολογίας και της καινοτομίας, την πρόσβαση στις ΤΠΕ, την ανταγωνιστικότητα των ΜΜΕ, τη μετάβαση σε μια οικονομία με μειωμένη χρήση άνθρακα, την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, την προστασία του περιβάλλοντος, τις βιώσιμες μεταφορές και τη βελτίωση των υποδομών δικτύων, τη βιώσιμη και ποιοτική απασχόληση, την κοινωνική ένταξη και την καταπολέμηση της φτώχειας και όλων των διακρίσεων, τις επενδύσεις στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και τη δια βίου μάθηση, και τη βελτίωση της αποδοτικότητας της δημόσιας διοίκησης.²³

Μια σημαντική πρωτοβουλία που αναπτύσσεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕπ), σε συνεργασία με την Τράπεζα Ανάπτυξης του Συμβουλίου της Ευρώπης (CEB) είναι η JESSICA.²⁴ Στην Ελλάδα η

---

²¹ Στο ίδιο, σσ. 5-6. Ορίζονται επτά εμβληματικές πρωτοβουλίες, που θα λειτουργήσουν ως καταλύτης για την επίτευξη προόδου: Ένωση καινοτομίας, νεολαία σε κίνηση, ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη, μια Ευρώπη που χρησιμοποιεί αποτελεσματικά τους πόρους, μια βιομηχανική πολιτική για την εποχή της παγκοσμιοποίησης, ατζέντα για νέες δεξιότητες και θέσεις εργασίας, ευρωπαϊκή πλατφόρμα για την καταπολέμηση της φτώχειας.

²² ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, *Πολιτική συνοχής 2014-2020: ολοκληρωμένη βιώσιμη αστική ανάπτυξη*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μάρτιος 2014, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/urban_el.pdf (Ανάκτηση 19.4.2016).

²³ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, *Περιφερειακή πολιτική: προτεραιότητες για το 2014-2020*, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, http://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/how/priorities (Ανάκτηση 19.4.2016).

²⁴ JESSICA είναι το αγγλικό ακρωνύμιο της πρωτοβουλίας «Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas» (Κοινή Ευρωπαϊκή υποστήριξη για βιώσιμες επενδύσεις σε αστικές περιοχές),

υλοποίηση της πρωτοβουλίας JESSICA ξεκίνησε ουσιαστικά με την υπογραφή της σύμβασης χρηματοδότησης μεταξύ της χώρας και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕπ) τον Ιούλιο του 2010 για τη σύσταση Ταμείου Χαρτοφυλακίου JESSICA Ελλάδας ως διακριτής χρηματοδοτικής μονάδας εντός της ΕΤΕπ.²⁵

Ειδικότερα, τα προγράμματα της Ε.Ε. για την αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος τις τελευταίες δεκαετίες οδήγησαν σε μερική βελτίωση της ποιότητας του ελληνικού αστικού περιβάλλοντος.²⁶ Οι περιοχές της Αττικής και της Θεσσαλονίκης δέχθηκαν ραγδαία οικιστική ανάπτυξη και εκμετάλλευση της γης, παρουσιάζοντας πολεοδομική πυκνότητα στις κεντρικές αστικές περιοχές, χαμηλή ποιότητα σχεδιασμού και κατασκευής, έλλειψη κοινόχρηστων χώρων και χώρων πρασίνου, έλλειψη

<http://www.jessicafund.gr/index.php/about-jessica/what-is-jessica/> (Ανάκτηση 19.4.2016)· Ευρωπαϊκή Επιτροπή, http://ec.europa.eu/index_el.htm (Ανάκτηση 19.4.2016)· European Investment Bank, <http://www.eib.org/> (Ανάκτηση 19.4.2016)· The Council of Europe Development Bank (CEB), <http://www.coebank.org/en/> (Ανάκτηση 19.4.2016)· EIB, *What is a holding fund?* <http://www.eib.org/products/blending/jessica/faq/what-is-a-holding-fund.htm> (Ανάκτηση 19.4.2016). Με τις νέες διαδικασίες παρέχεται στα κράτη μέλη η ευχέρεια να χρησιμοποιήσουν μέρος των μη επιστρεπτέων επιχορηγήσεων που λαμβάνουν από την ΕΕ μέσω των διαρθρωτικών ταμείων, για να επενδύουν, υπό μορφή επιστρεπτέων χρηματοδοτήσεων, σε έργα που εντάσσονται στο πλαίσιο ολοκληρωμένων σχεδίων για την προαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης. Οι επενδύσεις αυτές μπορούν να έχουν τη μορφή ιδίων κεφαλαίων, δανείων ή/και εγγυήσεων, πραγματοποιούνται μέσω Ταμείων Αστικής Ανάπτυξης και, εάν είναι απαραίτητο μέσω Ταμείων Χαρτοφυλακίου. Η πρωτοβουλία JESSICA δεν αποτελεί νέα πηγή χρηματοδοτήσεων για τα κράτη μέλη. Αποτελεί ένα νέο μέσο αξιοποίησης των υφιστάμενων επιχορηγήσεων των διαρθρωτικών ταμείων για τη στήριξη σχεδίων αστικής ανάπτυξης. Τα οφέλη από τη χρήση του JESSICA είναι η ανακύκλωση των πόρων (επανεπένδυση σε νέα αναζωογόνηση αστικών περιοχών, η μόχλευση (με δυνητική συμμετοχή ιδιωτικού τομέα), ευελιξία (διεύρυνση των επιλέξιμων δαπανών), τεχνογνωσία και δημιουργικότητα. Με τις νέες διαδικασίες παρέχεται στα κράτη μέλη η ευχέρεια να χρησιμοποιήσουν μέρος των μη επιστρεπτέων επιχορηγήσεων που λαμβάνουν από την ΕΕ μέσω των διαρθρωτικών ταμείων, για να επενδύουν, υπό μορφή επιστρεπτέων χρηματοδοτήσεων, σε έργα που εντάσσονται στο πλαίσιο ολοκληρωμένων σχεδίων για την προαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης. Οι επενδύσεις αυτές, μπορούν να έχουν τη μορφή ιδίων κεφαλαίων, δανείων ή/και εγγυήσεων, πραγματοποιούνται μέσω Ταμείων Αστικής Ανάπτυξης και, εάν είναι απαραίτητο μέσω Ταμείων Χαρτοφυλακίου.

²⁵ Με την Κοινή Υπουργική Απόφαση 35996/ΕΥΣ 5362 (ΦΕΚ Β 1388/3.9.2010), όπως αυτή ισχύει σήμερα, συστάθηκε το Ταμείο Χαρτοφυλακίου JESSICA και ορίστηκε το Επενδυτικό Συμβούλιο, το οποίο και αποτελεί το όργανο λήψης αποφάσεων του Ταμείου, ύστερα από τις σχετικές εισηγήσεις της ΕΤΕπ. Μέχρι σήμερα η Διαχειριστική Αρχή του JESSICA (Ειδική Υπηρεσία Συντονισμού των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων του ΕΣΠΑ, του Υπουργείου Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας) σε συνεργασία με την ΕΤΕπ ως διαχειριστή του Ταμείου Χαρτοφυλακίου JESSICA και το Επενδυτικό Συμβούλιο, έχουν συμμετάσχει σε μία σειρά από τεχνικές συναντήσεις και ημερίδες για να ενημερώσουν τις Ενδιάμεσες Διαχειριστικές Αρχές και τους δυνητικούς τελικούς δικαιούχους σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας του JESSICA και τις ευκαιρίες χρηματοδότησης έργων που συμβάλλουν στην ολοκληρωμένη αειφόρο αστική ανάπτυξη. Τον Μάρτιο του 2011 δημοσιεύτηκε η Πρόσκληση Εκδήλωσης Ενδιαφέροντος για την επιλογή Ταμείων Αστικής Ανάπτυξης βάσει της οποίας έγινε η επιλογή των πέντε (5) ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών που αποτελούν τον πυρήνα εφαρμογής του JESSICA στην Ελλάδα. Περισσότερες πληροφορίες: <http://www.jessicafund.gr/index.php/jessica-in-greece/action-plan/background/> (Ανάκτηση 22/4/2016).

²⁶ Ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα στη δεκαετία του 1980, ο θεσμός της Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της ΕΕ, η κοινοτική πρωτοβουλία Urban (δεκαετία 1990), τα προγράμματα ArchiMed, κ.λπ.

κοινωνικών υποδομών, έλλειψη μεταφορικών υποδομών, σύγκρουση χρήσεων γης και αντιθέσεις κοινωνικών ομάδων μέσα στον αστικό ιστό, μόλυνση του περιβάλλοντος.²⁷

Ωστόσο σημαντική ώθηση έδωσαν μεγάλα γεγονότα παγκόσμιας εμβέλειας, όπως η «Θεσσαλονίκη Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης 1997» και οι Ολυμπιακοί Αγώνες το 2004 στην Αθήνα. Οι δύο πόλεις διαφοροποιήθηκαν από τις βέλτιστες πρακτικές των ευρωπαϊκών και αμερικανικών μητροπόλεων, επιλέγοντας αντί των επιτυχημένων πρακτικών ανάπτυξης μεγάλων υποβαθμισμένων αστικών περιοχών, τη διασπορά των πολεοδομικών παρεμβάσεων και έργων.²⁸ Συγκεκριμένες έρευνες σε ευρωπαϊκές πόλεις καταδεικνύουν ότι οι θετικές επιπτώσεις από τις νέου τύπου αστικές οικονομίες του πολιτισμού και του ελεύθερου χρόνου στην αναπτυξιακή προοπτική μιας πόλης πολλαπλασιάζονται όταν οι επενδύσεις σε νέα έργα πολιτιστικής υποδομής και νέους χώρους αθλητισμού και αναψυχής εμφανίζουν χωρική συγκέντρωση σε μία συγκεκριμένη περιοχή της πόλης.²⁹

4.1.2 Το αστικό περιβάλλον της Αθήνας

Πιο συγκεκριμένα, στην περίπτωση της Αθήνας, τα έργα που συνδέθηκαν με την προετοιμασία της πόλης για τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 βρίσκονται διασκορπισμένα στην πόλη χωρίς ιδιαίτερη συγκέντρωση σε μία περιοχή, με εξαίρεση ίσως το ιστορικό κέντρο της πόλης. Το μοντέλο της Αθήνας (scattered model) αντιτίθεται στη διεθνή εμπειρία και μπορεί να θεωρηθεί ως εναλλακτική στρατηγική προώθησης μιας πολυ-πυρηνικής αστικής ανάπτυξης και οικονομικής αναζωογόνησης

---

²⁷ Η Σύμβαση της Φλωρεντίας (που κυρώθηκε από την Ελλάδα με τον Ν. 3827/2010) ορίζει το τοπίο ως «μία περιοχή, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τον άνθρωπο, της οποίας ο χαρακτήρας είναι αποτέλεσμα της δράσης και αλληλεπίδρασης των φυσικών ή/και ανθρώπινων παραγόντων». Αναγνωρίζεται ότι το τοπίο αποτελεί βασικό συστατικό στοιχείο της Ευρωπαϊκής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, και αποτελεί σημαντικό μέρος της ποιότητας ζωής των ανθρώπων στις αστικές περιοχές και στην ύπαιθρο, χωρίς να διακρίνεται η βουνοπλαγιά ως πιο σημαντική από μια βιομηχανική περιοχή, εφόσον και τα δύο είναι τοπία με ποικίλες αξίες που μαρτυρούν την ιστορία και την ταυτότητα ενός τόπου και μιας κοινωνίας. Το τοπίο δεν περιορίζεται σε περιοχές που διατηρούν τη φυσικότητά τους, έχοντας παραμείνει αναλλοίωτες από την ανθρώπινη δραστηριότητα, ούτε αναφέρεται στο «όμορφο» ή το «αξιόλογο» –είναι και το «καθημερινό», αλλά και το «υποβαθμισμένο».

²⁸ Α. ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ, «Χωρικές πολιτικές για το σχεδιασμό, την ανταγωνιστικότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων», σσ. 124-126.

²⁹ Στο ίδιο, σ. 124, όπου η Α. Γοσποδίνη αναφέρεται κυρίως στην έρευνα των P. NEWMAN, I. SMITH, «Cultural Production, Place and Politics on the South Bank of the Thames», *International Journal of Urban and Regional Research* 24:1 (2000), σσ. 9-24.

(πρβλ. το υπόδειγμα των πολλαπλών πυρήνων των Chauncy P. Harris και Edward L. Ullman).³⁰

Στο πλαίσιο αυτό ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας εκπόνησε τη *Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του Νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας-Αττικής 2021 (ΡΣΑ 2021)* αξιολογώντας την υφιστάμενη κατάσταση.³¹ Σύμφωνα με τη μελέτη, ο πληθυσμός της Αττικής εμφανίζει στασιμότητα έως μικρή μείωση μέχρι το 2021, ο δομημένος χώρος μπορεί να καλύψει τις ανάγκες σχεδόν διπλάσιου πληθυσμού, αξιοποιείται ένα νέο συγκοινωνιακό δίκτυο Μέσων Σταθερής Τροχιάς, ο αγροτικός τομέας έχει αναδιαρθρωθεί σε μεγάλο βαθμό, το κέντρο της Αθήνας αποτελεί έναν ευρύτατο δημόσιο χώρο όπου έχει προστεθεί μια σειρά σημαντικών εγκαταστάσεων πολιτισμού, και τέλος δίνεται σταδιακά σημασία στους κλάδους του πολιτισμού και της δημιουργικότητας. Στα πιο πάνω προστίθεται η δομή του Αττικού Τοπίου, όπως το ιστορικό και πολιτιστικό δυναμικό, το φυσικό ανάγλυφο, ο πυκνός αστικός ιστός, η κοινωνική πολυσυλλεκτικότητα, οι περιοχές αποβιομηχάνισης.³²

Το νέο ΡΣΑ οδήγησε στη δημιουργία πέντε πυλώνων στις στρατηγικές και πολιτικές που προωθούνται: α) η παραγωγή, ως προϋπόθεση οικονομικής και κοινωνικής βιωσιμότητας, β) το περιβάλλον, ως σημαντικός πόρος και άξονας της βιώσιμης ανάπτυξης, γ) ο πολιτισμός, που διαπερνά και εμπεριέχει όλες τις επιμέρους

³⁰ E. BERIATOS, A. GOSPONDINI, «Glocalising Urban Landscapes: Athens and the 2004 Olympics», *Cities* 21:3 (2004), σ. 192. Η μη έγκαιρη θεσμοθέτηση ολοκληρωμένου στρατηγικού σχεδίου μετα-Ολυμπιακής χρήσης τους από την Εταιρεία Ολυμπιακών Ακινήτων και το κεντρικό κράτος, ήδη τέσσερα χρόνια μετά τους Αγώνες, οδηγεί σε υπολειτουργία ή και αχρησία πολλών εγκαταστάσεων βλ. Α. ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ, «Χωρικές πολιτικές για το σχεδιασμό, την ανταγωνιστικότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων», σ. 125-126.

³¹ Ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αττικής (ΟΡΣΑ), σύμφωνα με τον ιδρυτικό του Νόμο (Ν. 1515/1985), είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου με πλήρη διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια και εποπτεύεται από τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής. Αποτελεί τον φορέα συνολικής διαχείρισης των χωροταξικών, πολεοδομικών και περιβαλλοντικών πραγμάτων της Αθήνας και της ευρύτερης περιοχής της, ενώ έχει και την αρμοδιότητα συσχέτισης του οικονομικού προγραμματισμού με τα διάφορα επίπεδα σχεδιασμού, για δράσεις και προγράμματα. Οι αρμοδιότητες του Οργανισμού Αθήνας αναφέρονται κυρίως στους βασικούς τομείς του προγραμματισμού, του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού, της προστασίας περιβάλλοντος, και των δομικών/ποιοτικών παρεμβάσεων μεγάλης κλίμακας. Πιο συγκεκριμένα περιλαμβάνονται: η παρακολούθηση της εφαρμογής του Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας, η διαμόρφωση δράσεων και προγραμμάτων για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς στην κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης, η μέριμνα για την εναρμόνιση των προγραμμάτων των άλλων φορέων με το Ρυθμιστικό Σχέδιο και το Πρόγραμμα Προστασίας Περιβάλλοντος της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας. Περισσότερες πληροφορίες στην ιστοσελίδα του Οργανισμού, <http://www.organismosathinas.gr/> (Ανάκτηση 16.9.2016).

³² ΟΡΣΑ, *Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών*, σ. 2/11 και σ. 2/12.

εκφράσεις της κοινωνίας, δ) η αστική αναζωογόνηση, ως μέσο για την αναβάθμιση της πόλης, αλλά και τη μείωση του οικολογικού αποτυπώματος, και ε) η κοινωνική συνοχή, ως κύριο ζητούμενο σε περιόδους μετάβασης.³³

Οι πυλώνες αυτοί στηρίζουν την προστασία και διατήρηση του αδόμητου χώρου, προωθούν την ανάπτυξη αλλά και την αναβάθμιση των υφιστάμενων υποδοχέων του δευτερογενούς τομέα, υποστηρίζουν την καινοτομία.³⁴ Αναγνωρίζουν το τοπίο της Αττικής ως αναπτυξιακό πόρο και αντιμετωπίζουν την κλιματική αλλαγή με συγκεκριμένες πολιτικές. Παράλληλα, ενσωματώνουν και εξειδικεύουν για την Αττική την ευρωπαϊκή και την εθνική στρατηγική για το περιβάλλον και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Προωθούν τις πολιτιστικές δραστηριότητες για να ενισχυθεί και ο τομέας αυτός. Αρθρώνουν την πολιτική της συνεκτικής πόλης, στηρίζουν τις αναπλάσεις με βιοκλιματικό χαρακτήρα και την ενίσχυση της αντίστοιχης έρευνας και παραγωγής. Στηρίζουν τις μεγάλες παρεμβάσεις στα κέντρα πόλεων αλλά και τις μικρής κλίμακας σε γειτονιές. Προωθούν τη βελτίωση της ποιότητας ζωής για όλους τους κατοίκους με στόχο τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή, ώστε να μειωθούν τα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού.³⁵

Στο νέο ΡΣΑ 2021 προσδιορίζονται τρεις ενότητες συμπληρωματικών στρατηγικών στόχων που αναλύονται σε βασικούς στόχους θεματικών και διατομεακών πολιτικών και σε άξονες προτεραιότητας για τις πολιτικές που προβλέπονται για τη δεκαετία 2011-2021. Οι τρεις ενότητες στρατηγικών στόχων του ΡΣΑ 2021 είναι: α) η οικονομική ανάπτυξη, ισόρροπη, κοινωνικά δίκαιη και περιβαλλοντικά βιώσιμη, με την ενίσχυση του διεθνούς ρόλου της Αθήνας, των προώθηση της καινοτομίας και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, β) η περιβαλλοντικά βιώσιμη χωρική ανάπτυξη με αποτελεσματική και συνεκτική

---

³³ Στο ίδιο, σ. 2/12.

³⁴ Στο ίδιο, σ. 2/12 και σ. 2/13.

³⁵ Ειδικότερα το ΡΣΑ θέτει στόχους και προτείνει κατευθύνσεις και μέτρα που αναφέρονται ιδίως στην προστασία, αποκατάσταση, αναβάθμιση και ανάδειξη του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και του τοπίου της Αττικής, στην αντιμετώπιση της ρύπανσης, ενσωματώνοντας την περιβαλλοντική διάσταση σε όλους τους στόχους και τα μέτρα, στην κοινωνικοοικονομική ανασυγκρότηση του περιφερειακού χώρου, με τη δημιουργία βιώσιμων αναπτυξιακών ενοτήτων σε ενδοπεριφερειακό επίπεδο, στη διάρθρωση του οικιστικού δικτύου, στη χωροταξική δομή και οργάνωση των τομέων παραγωγής, στη χωρική διάρθρωση των βασικών δικτύων και υπηρεσιών μεταφορικής, τεχνικής, διοικητικής και κοινωνικής υποδομής, στην πολεοδομική δομή της πρωτεύουσας, στην πολιτική γης και κατοικίας, στον σχεδιασμό περιοχών ή ζωνών ειδικού ενδιαφέροντος ή ειδικών προβλημάτων, στο συντονισμό των μελετών και προγραμμάτων που εκπονούνται από άλλους φορείς ώστε να εξασφαλίζεται η εναρμόνισή τους με τις διατάξεις του, στον συντονισμό με τα περιφερειακά πλαίσια των όμορων περιφερειών. Βλ. ΟΡΣΑ, *Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών*, σ. 2/12 και σ. 2/13.

προστασία του περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς, διατήρηση του φυσικού χώρου και της βιοποικιλότητας και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, και γ) η βελτίωση της ποιότητας ζωής για όλους τους κατοίκους, με εξισορρόπηση στην κατανομή των πόρων και των ωφελειών από την ανάπτυξη ως βασικών προϋποθέσεων για τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή.³⁶

Το σύνολο των στόχων, των παρεμβάσεων και των μέτρων που προδιαγράφει το ΡΣΑ 2021 επιδιώκει να ενεργοποιήσει διαδικασίες οικονομικής και χωρικής ανάπτυξης της Αττικής στηριγμένης στην πολυδιάστατη ταυτότητά της και στα συγκριτικά της πλεονεκτήματα, θέτοντας ως αναπόσπαστα συστατικά στοιχεία αυτής της ανάπτυξης την περιβαλλοντική βιωσιμότητα και την κοινωνική συνοχή. Η βελτίωση της ποιότητας ζωής και η κοινωνική συνοχή είναι από τα σημαντικά ζητήματα που αφορούν την Περιφέρεια Αττικής και βασίζονται στη συμπληρωματικότητα, στη διαφύλαξη της ιδιαίτερης φυσιογνωμίας και στην αξιοποίηση των συνεργειών των αστικών κέντρων.³⁷ Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στον πολιτισμό σε συνδυασμό με τα προγράμματα ανάπλασης και την προώθηση της «πολιτιστικής οικονομίας», παρέχοντας ευκαιρίες στην επιχειρηματική δραστηριότητα στον τομέα του πολιτισμού και του τουρισμού. Η ανάδειξη του πολιτισμού, η λειτουργική υποστήριξη των αρχαιολογικών χώρων, η προώθηση περιηγητικού, θαλάσσιου και πολιτιστικού τουρισμού και η αξιοποίηση του κτιριακού αποθέματος συμβάλλουν στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της Αττικής και αναδεικνύουν τη φυσική και πολιτισμική φυσιογνωμία της.³⁸

Η προώθηση των «δημιουργικών βιομηχανιών» σε συνδυασμό με πολιτιστικές δραστηριότητες, με ένταξη σε προγράμματα αστικής ανασυγκρότησης και επανάχρησης των υφιστάμενων κτιρίων, συμβάλλουν θετικά στην ανάδειξη της βιομηχανικής κληρονομιάς της Περιφέρειας. Η ανάδειξη παραδοσιακών εμπορικών συγκεντρώσεων και ο χαρακτηρισμός τμημάτων δρόμων ή συνόλων με εξειδικευμένη εμπορική δραστηριότητα είναι χαρακτηριστικά παραδείγματα (Κεντρική Αγορά στην Αθηνά, οδός Ευριπίδου ως δρόμος των μπαχαρικών, κ.λπ.). Η πολύμορφη προώθηση του τουρισμού (πολιτιστικός και περιηγητικός, ημερήσια αναψυχή, τουρισμός φύσης κ.λπ.) και η ανάπτυξη αντίστοιχων ειδικών τουριστικών υποδομών και δράσεων,

³⁶ Στο ίδιο, σ. 2/12 και σ. 2/13.

³⁷ Στο ίδιο, σ. 2/20 και σ. 2/21.

³⁸ Στο ίδιο, σ. 2/23 και σ. 2/24.

μπορούν να αξιοποιήσουν τα βασικά πλεονέκτημα της Περιφέρειας, τους ποικίλους πολιτιστικούς και φυσικούς της πόρους.³⁹

Τα Προγράμματα Μητροπολιτικής Εμβέλειας προβλέπουν τη λειτουργική σύνδεση των αρχαιολογικών χώρων με τη σύγχρονη πόλη, την προστασία, την αποκατάσταση και την ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κτιρίων της νεώτερης και σύγχρονης αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και την αναβάθμιση της ποιότητας του δημόσιου χώρου συνολικά, σε συνδυασμό με επιμέρους παρεμβάσεις μητροπολιτικής κλίμακας. Πιο συγκεκριμένα, για την περιοχή του Νότιου Τομέα Αττικής, που έχει ειδικό ενδιαφέρον στην παρούσα μελέτη, η δημιουργία οικολογικού πάρκου στο Φαληρικό Όρμο, στην έκταση από το ΣΕΦ έως το Φαληρικό Δέλτα, αποτελεί χρόνιο αίτημα των όμορων δήμων και των κατοίκων, με σχετικές προτάσεις να έχουν διατυπωθεί και από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες.⁴⁰

Πρόκειται για μία περιοχή μεγάλης οικολογικής σημασίας, καθώς εκεί εκβάλλουν οι ποταμοί Κηφισός και Ιλισσός. Έχει γίνει αποδέκτης έντονων πιέσεων τόσο με τις εκτεταμένες επιχωματώσεις όσο και με τη χωροθέτηση ολυμπιακών εγκαταστάσεων, ενώ κατά καιρούς έχουν παρουσιαστεί ακόμα και σχέδια που προτείνουν την οικοδόμηση της έκτασης. Η δημιουργία του πάρκου, σε συνδυασμό με το χώρο του πρώην Ιπποδρόμου, δίνει έναν σημαντικό ελεύθερο χώρο για την πόλη, συμβάλλοντας στην αποκατάσταση της σχέσης της με τη θάλασσα. Με δεδομένη την απουσία μεγάλων χώρων πρασίνου στο εσωτερικό της Αθήνας αναδεικνύεται η ανάγκη για διαφύλαξη των λιγοστών υφιστάμενων και δημιουργία νέων πάρκων μητροπολιτικής σημασίας, με τεράστιες περιβαλλοντικές, κοινωνικές και αναπτυξιακές προεκτάσεις.⁴¹

---

³⁹ Στο ίδιο, σ. 2/23 και σ. 2/24.

⁴⁰ Στο ίδιο, σ. 3/110.

⁴¹ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, Έγκριση από το ΣτΕ του σχεδίου ΠΔ για την ανάπλαση του Φαληρικού Όρμου και Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων, Αθήνα, Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας, 31 Μαΐου 2013, <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=785&snid=%5B524%5D=2434&language=el-GR> (Ανάκτηση 10.3.2016). Εγκρίθηκε από το Συμβούλιο της Επικρατείας (Τμήμα Ε', Αριθμός Απόφασης 132/2013) το Σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος, που εκπόνησε και υπέβαλε προς νομοτεχνική επεξεργασία εκ μέρους των Υπουργείων ΠΕΚΑ και Τουρισμού ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Περιβάλλοντος Αθήνας (ΟΡΣΑ), υπό τον τίτλο «Έγκριση προγράμματος ολοκληρωμένης ανάπλασης του Φαληρικού Όρμου και Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού». Με το πρόγραμμα ανάπλασης του Φαληρικού Όρμου επιδιώκεται: 1) η επανάκτηση και αποκατάσταση της φυσικής και λειτουργικής συνέχειας, ανάμεσα στην πόλη και την παράκτια ζώνη που διεκόπη από τη Λεωφόρο Ποσειδώνος, 2) η δημιουργία ενός πάρκου αναψυχής και περιπάτου ελεύθερης προσβάσης με δράσεις πολιτισμού, αθλήσεως, αναψυχής, 3) η δημιουργία πέντε διακριτών αξόνων (Φύσης-Επιστημών, Πολιτισμού, Αθλητισμού, Ψυχαγωγίας, Ναυταθλητισμού) για τη σύνδεση των αστικών περιοχών (Μοσχάτου-Ταύρου και Καλλιθέας) με το θαλάσσιο μέτωπο, 4) η δημιουργία ενός ξηρού αντιπλημμυρικού καναλιού, 5) η ανάδειξη των τριών

Βασικές κατευθύνσεις των αναπτυξιακών στόχων για την Περιφέρεια Αττικής είναι:

- η ένταξη της Αθήνας στα διεθνή και ευρωπαϊκά μητροπολιτικά δίκτυα ως «πόλης-πύλης» και ως περιφερειακού μητροπολιτικού πόλου της Ε.Ε., με έμφαση στις τεχνολογίες αιχμής και στον πολιτισμό,
- η προώθηση του ρόλου της ως επιχειρηματικού κέντρου σύνδεσης της Ε.Ε. με τη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή, τα Βαλκάνια και τις παρευξείνιες χώρες,
- η ανάδειξη του ρόλου της ως εθνικού μητροπολιτικού κέντρου και ως πόλου διάχυσης της αναπτυξιακής δυναμικής στο σύνολο του εθνικού χώρου,
- ο προσδιορισμός και η ενίσχυση δραστηριοτήτων διεθνούς εμβέλειας με τη συγκέντρωση σύγχρονων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.⁴²

Ως προς τις προβλέψεις σχετικά με την πολεοδομική οργάνωση και την αστική ανασυγκρότηση, γίνεται άμεση αναφορά στον στόχο της ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής με άμβλυνση των χωρικών ανισοτήτων, αναβάθμιση του επιπέδου παροχής κοινωνικών υπηρεσιών και τεχνικών υποδομών, αντιμετώπιση των φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού και γενικότερα βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων μέσα από τη διατήρηση του μεικτού (από λειτουργική, κοινωνική και πολιτισμική άποψη) χαρακτήρα, τόσο των περιοχών κατοικίας όσο και των πολεοδομικών κέντρων με εμπλουτισμό της τεχνικής και κοινωνικής υποδομής και ενίσχυση των ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων, συμβάλλοντας στη βελτίωση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος σε όλες τις κατηγορίες περιοχών.

Η Περιφερειακή Στρατηγική Έξυπνης Εξειδίκευσης (ΠΣΕΕ) για την Αττική έχει σκοπό να συμβάλει στη διαμόρφωση ενός ρεαλιστικού, αλλά φιλόδοξου οδικού χάρτη ώστε να καταστεί η Αττική αξιόβιωτη περιφέρεια. Η ΠΣΕΕ στοχεύει στην ενίσχυση της καινοτομικής δραστηριότητας σε τρία πεδία ειδίκευσης στα οποία εντάσσονται οι

στρατηγικών επιλογών, της ομαλής μετάβασης από την πόλη στη θάλασσα, της κατά το δυνατόν απομόνωσης του οδικού κόμβου του Κηφισού με τη δημιουργία ενός φυσικού φράγματος, της δημιουργίας μιας τοπικής πτύχωσης στα σημεία διείσδυσης της θάλασσας μέσα στο πάρκο, 6) η δενδροφύτευση, με στόχο τη δημιουργία ενός μεσογειακού τοπίου παραθαλάσσιου οικοσυστήματος, 7) η μείωση της όχλησης της Λεωφόρου Ποσειδώνος, 8) η αξιοποίηση της ηλιακής ενέργειας για την κάλυψη αναγκών του Πάρκου, 9) η εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου συστήματος συγκοινωνίας και πρόσβασης, 10) η διασφάλιση της βιωσιμότητας του πάρκου με τη δημιουργία ανταποδοτικών χρήσεων, 11) η αξιοποίηση της θάλασσας ως φυσικού στοιχείου με τη δημιουργία τεχνητής παραλίας, εξεδρών-προβλητών που εισχωρούν στη θάλασσα, και μεγάλου μήκους δεξαμενών νερού (γραμμικά κανάλια) που εισχωρούν στο πάρκο.

⁴² ΟΡΣΑ, *Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών*, σ. 6/33 και σ. 6/34.

τομείς εξειδίκευσης που αναδεικνύονται ως προνομιακοί και με σημαντικά παράθυρα ευκαιρίας για την Αττική: δημιουργική οικονομία, γαλάζια οικονομία, βιώσιμη οικονομία των αναγκών.⁴³

Συγκεκριμένα για το Φαληρικό Δέλτα της Αθήνας, το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΙΣΝ) προσέφερε ως δωρεά περισσότερα από €550 εκατομμύρια για την κατασκευή του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ). Είναι η μεγαλύτερη δωρεά που έχει πραγματοποιηθεί από ελληνικό κοινωφελές ίδρυμα και μία από τις μεγαλύτερες στο χώρο της Τέχνης και του Πολιτισμού παγκοσμίως. Μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής του, η ιδιοκτησία του ΚΠΙΣΝ περιήλθε στο Ελληνικό Δημόσιο Το ΚΠΙΣΝ στεγάζει τις νέες εγκαταστάσεις την Εθνικής Λυρικής Σκηνής (ΕΛΣ), της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος (ΕΒΕ) και το Πάρκο Σταύρος Νιάρχος (Πάρκο ΣΝ). Το Κέντρο φιλοδοξεί να γίνει ένας εκπαιδευτικός και πολιτιστικός πόλος έλξης παγκόσμιου βεληνεκούς ο οποίος θα προσελκύσει επισκέπτες από την Ελλάδα και όλο τον κόσμο.⁴⁴

Με πρωτοβουλία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος (ΙΣΝ), εκπονήθηκε η μελέτη αξιολόγησης επίδρασης του ΚΠΙΣΝ τον Φεβρουάριο του 2011, με σκοπό να αξιολογηθούν τα οικονομικά, περιβαλλοντικά και πολιτιστικά οφέλη που θα προκύψουν από την κατασκευή και τη λειτουργία του. Αναμένεται ο θετικός αντίκτυπος στις επενδύσεις, στην κατανάλωση και τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, δίνοντας ώθηση στην οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική ανάπτυξη των γειτονικών περιοχών.⁴⁵

---

⁴³ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ-ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΑΤΤΙΚΗΣ, *Στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης*, σσ. 95-97. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εργασία του Αντώνη Γάκη, βλ. Α. ΓΑΚΗΣ, *Πολιτικές περιβάλλοντος στην τοπική αυτοδιοίκηση: το παράδειγμα της Περιφέρειας Αττικής*, Διδακτορική διατριβή, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Σχολή Επιστημών Οικονομίας και Δημόσιας Διοίκησης, Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης και Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2014, <http://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/34612> (Ανάκτηση 5.3.2016).

⁴⁴ BCG, *Αξιολόγηση επίδρασης και Επιχειρηματικό Σχέδιο του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ): Αξιολόγηση επίδρασης ΚΠΙΣΝ - Συνοπτική έκθεση*, The Boston Consulting Group, Φεβρουάριος 2011, σ. 6, <http://www.snfcc.org/media/12598/aksiologisiepidraseon-perilipsi.pdf> (Ανάκτηση 18.9.2016).

⁴⁵ Η εκπόνηση και πραγματοποίηση της μελέτης αυτής ανατέθηκε στην εταιρεία The Boston Consulting Group (BCG) και βασίστηκε στην εκτενή της εμπειρία και τεχνογνωσία από αντίστοιχα έργα, καθώς και σε πλήθος πληροφοριών από ποικίλες πηγές (συνεντεύξεις, διαθέσιμα δεδομένα για την αγορά, γνώμες ειδικών).

Πίνακας 7:

Κύρια πορίσματα της μελέτης επίδρασης του ΚΠΙΣΝ

Σημαντικά οικονομικά οφέλη και νέες θέσεις εργασίας λόγω κατασκευής	Άμεσα θα αποφέρει περίπου €340 εκατ. στην οικονομική δραστηριότητα της Ελλάδας, ενώ η συνολική συνεισφορά (άμεσα, έμμεσα και επαγωγικά οφέλη) ανέρχεται περίπου €1 δισ.
	Στήριξη στους τομείς της βιομηχανίας και των κατασκευών (περίπου 80% των συνολικών οικονομικών ωφελειών)
	Ετήσια απασχόληση για 1.500 -2.400 άτομα κατά την κατασκευή, καθώς και σε όλες τις επιχειρήσεις της αλυσίδας εφοδιασμού
	Φορολογικά έσοδα περίπου €40 εκατ. για το κράτος κατά την κατασκευή
Συνολικά οικονομικά οφέλη στην ακαθάριστη παραγωγή της ελληνικής οικονομίας από τη λειτουργία του και τις δαπάνες των επισκεπτών του (1,5 εκατ. επισκέπτες ετησίως): περίπου €160 εκατ. κατά τον πρώτο πλήρη χρόνο λειτουργίας, 1.600 θέσεις πλήρους απασχόλησης	Άμεσα οφέλη λόγω επιπρόσθετης οικονομικής δραστηριότητας €30 εκατ. και €40 εκατ. λόγω έμμεσων και επαγωγικών φαινομένων
	€40 εκατ. από τις άμεσες δαπάνες επισκεπτών και €50 εκατ. από έμμεσα και επαγωγικά φαινόμενα για τη συνολική ακαθάριστη ελληνική παραγωγή
	250 μόνιμες νέες θέσεις (συμπεριλαμβανομένων των νέων θέσεων στην ΕΛΣ και στην ΕΒΕ)
	260 θέσεις εργασίας λόγω έμμεσων και επαγωγικών φαινομένων επιπλέον
	Οι άμεσες δαπάνες επισκεπτών θα δημιουργήσουν πάνω από 500 θέσεις εργασίας κατά τον πρώτο πλήρη χρόνο λειτουργίας
	Λόγω έμμεσων και επαγωγικών φαινομένων αναμένεται να δημιουργηθούν επιπλέον 500 θέσεις εργασίας
	Περίπου €15 εκατομμύρια επιπλέον φορολογικά έσοδα ετησίως για το κράτος
	Ενίσχυση των τοπικών επιχειρήσεων λόγω της αυξημένης κίνησης στη γύρω περιοχή
	Άνοδος αντικειμενικής αξίας ακινήτων και γης στις όμορες περιοχές (μεταξύ 5-30%)
Περισσότεροι ανοιχτοί χώροι πρασίνου (διπλασιασμός της επιφάνεια πρασίνου ανά κάτοικο για τους δήμους Καλλιθέας, Μοσχάτου, Νέας Σμύρνης και Παλαιού Φαλήρου)	Περίπου 170.000 τετραγωνικά μέτρα πρασίνου, περισσότερα από χίλια δένδρα και χιλιάδες δενδρύλλια και θάμνους
	Βελτίωση της ποιότητας του αέρα, απορροφώντας περίπου 11.000 κιλά εκπομπών CO2 τον χρόνο
	Μείωση της θερμοκρασίας εντός πάρκου περίπου κατά 1K σε σχέση με τη θερμοκρασία στην περιβάλλουσα αστική περιοχή
Υπόδειγμα περιβαλλοντικής αειφορίας στην Ελλάδα και σημείο αναφοράς για μελλοντικά έργα υποδομών	Πρώτο δημόσιο κτίριο στην Ελλάδα με πιστοποίηση «πράσινων κτιρίων» LEED
	Κατασκευαστικές μέθοδοι βασισμένες σε φιλικά προς το περιβάλλον πρότυπα (ανακύκλωση τουλάχιστον 50% των αποβλήτων της κατασκευής και επαναχρησιμοποίηση 5% των κατασκευαστικών υλικών)
	Εξοικονόμηση περίπου 2.750 τόνων CO2 ανά έτος και ορθολογική χρήση νερού
Πρώθηση μιας κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς	Διασφάλιση πρόσβασης στις εγκαταστάσεις για όλους
	Στην ΕΒΕ θα είναι διαθέσιμος ειδικός εξοπλισμός για άτομα με ειδικές ανάγκες
	Υποδομές στην ΕΛΣ για βελτιστοποίηση της απόδοσης των ακουστικών βοηθημάτων ατόμων με προβλήματα ακοής
	Ειδικά σχεδιασμένη ιστοσελίδα για άτομα με προβλήματα όρασης
Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού	Συμμετοχή στις τέχνες και τον πολιτισμό με την άρση κοινωνικών εμποδίων
	Διεύρυνση και επιμόρφωση του κοινού της ΕΛΣ (ευρύ φάσμα πολιτιστικών προγραμμάτων και καινοτόμες δραστηριότητες για παιδιά)
	Η ΕΒΕ πολύπλευρη βιβλιοθήκη του μέλλοντος με διπλό ρόλο
	Διοργάνωση εκπαιδευτικών και πολιτιστικών προγραμμάτων

Συγκέντρωση όλων των προγραμμάτων και δραστηριοτήτων κάτω από μία «στέγη»

Πηγή: BCG, *Αξιολόγηση επίδρασης*, σσ. 3-6.

Η μοναδικότητα του ΚΠΙΣΝ έγκειται στη συγκέντρωση όλων των προγραμμάτων και δραστηριοτήτων κάτω από μία «στέγη», συνδυάζοντας όλα τα πλεονεκτήματα που μπορεί να προσφέρουν η όπερα, η βιβλιοθήκη και το πάρκο. Με αυτόν τον τρόπο, μπορεί να συμβάλει στην άρση πολλών εμποδίων που αντιμετωπίζει σήμερα η ελληνική κοινωνία ως προς τη δυνατότητα συμμετοχής όλων σε πολιτιστικά και εκπαιδευτικά προγράμματα.⁴⁶

Πέρα από το τόσο σημαντικό έργο μητροπολιτικής εμβέλειας, είναι σημαντικό να αναφερθούν ενδεικτικά οι προσπάθειες ενεργοποίησης μεμονωμένων Ελλήνων επιστημόνων και απλών ατόμων, με διάφορες μορφές αυτοοργάνωσης σε σχέση με τις κοινωνικές και πολιτιστικές διαστάσεις της βιωσιμότητας. Πιο συγκεκριμένα, η Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος & Πολιτισμού ενεργοποιείται από το 1972 σε θέματα σχετικά με το περιβάλλον, λόγω της πολυσύνθετης παγκόσμιας οικολογικής και περιβαλλοντικής κρίσης και τον πολιτισμό της Ελλάδας, γιατί τα αίτια της περιβαλλοντικής κρίσης είναι πολιτισμικά.⁴⁷

Ενδιαφέρουσα επίσης ιδιωτική πρωτοβουλία είναι *Το Δίκτυο Οργανώσεων και Πολιτών για το Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας*, που δημιουργήθηκε το 2014. Σκοπό έχει να ενώσει και να ενδυναμώσει τους πολίτες και τις οργανώσεις που μοιράζονται το κοινό όραμα για ένα βιώσιμο Ιστορικό Κέντρο και να παράσχει τα εφόδια για την επιτυχή διεκδίκησή του. Το Δίκτυο υποστηρίζει τη συλλογική δράση και την ενεργό συμμετοχή των πολιτών στα κοινά, προασπίζει τον σεβασμό προς τους πολίτες και τον δημόσιο χώρο, καθώς και το δικαίωμα πρόσβασης σε αυτόν, τον σεβασμό στη δημόσια και ιδιωτική περιουσία. Επίσης εργάζεται για την εφαρμογή της ισχύουσας νομοθεσίας, την εξάλειψη της παρανομίας και της παραβατικότητας, επανεργοποιώντας τη Δημοτική Αστυνομία (με αρμοδιότητες στον έλεγχο της κυκλοφορίας, των απορριμμάτων και της ηχορρύπανσης, κ.λπ.). Υποστηρίζει την εφαρμογή χρήσεων γης και άλλων πολεοδομικών ρυθμίσεων οι οποίες δημιουργούν συνθήκες για ποιότητα κατοίκησης και υγιή επιχειρηματικότητα. Τέλος, στηρίζει τη βιώσιμη διαχείριση απορριμμάτων

⁴⁶ BCG, *Αξιολόγηση επίδρασης*, σ. 6.

⁴⁷ Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος & Πολιτισμού, <http://www.ellet.gr/> (Ανάκτηση 17.9.2016).

(κάδοι, ανακύκλωση) και τη βιώσιμη κινητικότητα (MMM, ΑμεΑ, πεζοί, ποδήλατα, κ.λπ.).⁴⁸

Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης *Ο Κοινωνικός Άτλαντας της Αθήνας*, που έχει στόχο την ανάδειξη και κριτική συζήτηση θεμάτων που αφορούν την κοινωνική γεωγραφία της Αθήνας μέσα από πολλαπλές οπτικές γωνίες, ιδιαίτερα όσον αφορά την τελευταία εικοσαετία. Περιλαμβάνει κείμενα και υλικό που αφορούν την ιστορική συγκρότηση του χώρου της πόλης από τον 19ο αιώνα, την κοινωνική της διαστρωμάτωση, τη διοίκησή της, τον διεθνή οικονομικό της ρόλο, τις μεταναστευτικές ομάδες, τις πρακτικές στέγασης, τις καθημερινές μετακινήσεις των κατοίκων της, αλλά και θέματα επικεντρωμένα σε συγκεκριμένες περιοχές της όπως η Ομόνοια, τα Αναφιώτικα, το Φαληρικό Δέλτα, η οδός Ιπποκράτους και άλλες.⁴⁹

4.2 Καλλιθέα: εκπαίδευση και πολιτισμός

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στην Περιφερειακή Ενότητα Νότιου Τομέα Αθηνών της Περιφέρειας Αττικής και συγκεκριμένα στον Δήμο Καλλιθέας. Ο Δήμος Καλλιθέας έχει συνολική έκταση περίπου 4.500 στρέμματα και συνορεύει βόρεια με τον Δήμο Αθηναίων, δυτικά με τον Δήμο Μοσχάτου-Ταύρου, ανατολικά με τους Δήμους Νέας Σμύρνης και Παλαιού Φαλήρου και νότια οριοθετείται με το παραλιακό μέτωπο (Φαληρικό όρμο). Σύμφωνα με το Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας (Ν.4277/2014), ο Δήμος Καλλιθέας αποτελεί δευτερεύον κέντρο της Χωρικής Ενότητας Λεκανοπεδίου Αττικής και συγκεντρώνει πολυδιάστατη ανάπτυξη μπορεί να περιλαμβάνει ορισμένες συμπληρωματικές δραστηριότητες μητροπολιτικής ακτινοβολίας.⁵⁰

Βασικά στοιχεία χωρικής υφής που συγκροτούν την ταυτότητα του Δήμου είναι ο Ιλισσός ποταμός στο όριο με το Δήμο Μοσχάτου-Ταύρου, ο Πόλος Φαληρικού Όρμου, η Λεωφόρος Συγγρού στο όριο με το Δήμο Νέας Σμύρνης, η Λεωφόρος Θησέως που

⁴⁸ Το Δίκτυο Οργανώσεων και Πολιτών για το Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας, <https://istorikokentro.gr/> (Ανάκτηση 17.9.2016).

⁴⁹ Θ. ΜΑΛΟΥΤΑΣ, Σ. ΣΠΥΡΕΛΛΗΣ (επιμ.) *Κοινωνικός άτλαντας της Αθήνας: Ηλεκτρονική συλλογή κειμένων και εποπτικού υλικού*, Αθήνα 2015, <http://www.athenssocialatlas.gr/> (Ανάκτηση 5.6.2016). Το μεγάλο θεματικό εύρος και η διαφορετική επικέντρωση των επιμέρους κειμένων οδήγησαν στην επιλογή ο άτλαντας αυτός να μην έχει τη συμβατική δομή ενός συλλογικού τόμου με αρχή, μέση και τέλος.

⁵⁰ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4277/2014, άρθρο 8 «Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας-Αττικής και άλλες διατάξεις».

διέρχεται από το κέντρο του Δήμου με κατεύθυνση από τα ΒΑ προς τα ΝΔ και η Λεωφόρος Ποσειδώνος που οδεύει παράλληλα με το θαλάσσιο μέτωπο. Σημείο υπερτοπικού χαρακτήρα εντός του Δήμου αποτελεί ο Ολυμπιακός Πόλος Φαλήρου που περιλαμβάνει το παραλιακό μέτωπο και την έκταση του παλαιού Ιπποδρόμου Αθηνών. Ειδικότερα, στην έκταση του παλαιού Ιπποδρόμου Αθηνών κατασκευάστηκε το πολιτιστικό πάρκο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος.

Ο συνολικός πληθυσμός του Δήμου Καλλιθέας ανέρχεται σε 100.641 μόνιμους κατοίκους (74.153 νόμιμους κατοίκους).⁵¹ Ο Δήμος Καλλιθέας χαρακτηρίζεται από υψηλή πυκνότητα κατοίκησης (21.192 άτομα/τ.χλμ.) και πυκνή δόμηση, κατά πολύ υψηλότερη του μέσου όρου της Περιφερειακής Ενότητας του Κεντρικού Τομέα Αθηνών (που ανέρχεται σε 11.669,19 άτομα/τ.χλμ.) και του αντίστοιχου μεγέθους της Περιφέρειας Αττικής (1.001,11 άτομα/τ.χλμ.), όταν ο αντίστοιχος εθνικός μέσος όρος είναι 81,75 άτομα/τ.χλμ.

Η Καλλιθέα αποτελεί ένα προάστιο της Αθήνας που λόγω του φαινομένου της αστυφιλίας μετατράπηκε σε συνοικία της. Χαρακτηρίζεται Διαδημοτικό Κέντρο Ευρείας Ακτινοβολίας, λόγω της κομβικής της θέσης σε συνδυασμό με το καλό συγκοινωνιακό της δίκτυο. Ωστόσο πρόκειται για μια πόλη με τη δική της ιδιαίτερη ταυτότητα, καθώς ο πληθυσμός της αποτελείται από ένα μωσαϊκό προσφύγων και μεταναστών, διαφορετικών προελεύσεων και πολιτιστικών στοιχείων, όπως διαμορφώθηκε στη νεότερη ιστορία της. Η περιοχή, παράλληλα με τις αγροτικές εργασίες της (καλλιέργεια κριθαριού, μμποστάνια, αμπελώνες, ελαιώνες), αποκτούσε σταδιακά και εξοχικές κατοικίες εύπορων αστών (δικηγόροι, φαρμακοποιοί, αρχιτέκτονες, κ.λπ.).⁵²

Την περίοδο του Μεσοπολέμου η Καλλιθέα δέχθηκε αλλεπάλληλους εποικισμούς προσφύγων, Πόντιους και Μικρασιάτες, με αποτέλεσμα να αποτελέσει το 1925 ανεξάρτητη κοινότητα (με πληθυσμό περίπου 25.000 κατοίκων). Παράλληλα συνέρρεαν

---

⁵¹ ΕΛ.ΣΤΑΤ., *Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011. Πίνακας αποτελεσμάτων μόνιμου πληθυσμού-Απογραφής 2011, Πίνακας αποτελεσμάτων νόμιμου πληθυσμού (δημότες)-Απογραφή 2011*. Συγκεκριμένα για τον Δήμο Καλλιθέας: Επίπεδο Διοικητικής Διαίρεσης 5, Γεωγραφικός Κωδικός Καλλικράτη 4801.

⁵² Το 1897 καταγράφονται 50 περίπου μόνιμοι κάτοικοι Καλλιθέας, ενώ ο αριθμός τους μέχρι το 1921 πριν από την έλευση των προσφύγων της μικρασιατικής καταστροφής ανέρχεται σε 1.190. Γίνεται μια πολύ συνοπτική παρουσίαση της ιστορικής διαδρομής του πληθυσμού της πόλης της Καλλιθέας. Για περισσότερες πληροφορίες για την Καλλιθέα, ιστορία, αρχιτεκτονική, κ.λπ. μπορεί κανείς βρει: Δ. ΚΑΡΝΑΒΟΣ, *Καλλιθέα: ταυτότητα και αυτοδιοίκηση*, Αθήνα, Τσουκάτος, 2006, σσ. 25-29· Θ. ΨΑΛΙΔΟΠΟΥΛΟΣ, *Καλλιθέα: σελίδες ιστορίας και πολιτικής*, Καλλιθέα, Άννα Ανδρεάτου, 1997· Α. ΛΕΡΙΟΥ, Α. ΜΑΡΟΥΓΚΛΟΥ, *Καλλιθέα: όψεις της ιστορίας, του δήμου και της πόλης*, Αθήνα, Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας, 2006, και ειδικότερα για τη νεότερη ιστορία της Καλλιθέας στο κεφάλαιο Α. ΛΕΡΙΟΥ, Θ. ΨΑΛΙΔΟΠΟΥΛΟΣ, «Η σύγχρονη Καλλιθέα 1975-2005», σσ. 273-329.

στην περιοχή και εσωτερικοί μετανάστες από τα διάφορα μέρη της Ελλάδας (Κρήτη, Κυκλάδες, Λακωνία, κ.λπ.). Η κοινωνική σύνθεσή της άλλαξε, και μετατράπηκε σε μια πόλη που ο μεγαλύτερος αριθμός των κατοίκων της αποτελούνταν από μέλη της εργατικής τάξης.⁵³

Διανύοντας μια έντονη περίοδο στη διάρκεια των πολέμων με ενεργή συμμετοχή πολλών κατοίκων της, τα έργα οδοποιίας και φωτισμού τη δεκαετία 1951-1961, την κατεδάφιση ιστορικών κτιρίων και την ανέγερση μεγάλων πολυκατοικιών, έφτασε στην έντονη αστικοποίηση της δεκαετίας του 1970, όπου εξαφανίστηκε το αγροτικό στοιχείο. Τη δεκαετία του 1980-1990 πραγματοποιήθηκαν πολλά σημαντικά έργα στην Καλλιθέα, με ενεργή πλέον εμπλοκή του Δήμου. Όπως είναι φυσικό, οι συνεχείς αλλαγές στη φυσιογνωμία της Καλλιθέας (πληθυσμιακές, κοινωνικές, οικονομικές, αλλά και περιβαλλοντικές) επέδρασαν στη σημερινή ταυτότητα της πόλης.⁵⁴

Τη δεκαετία του 1990 οι απαιτήσεις των κατοίκων για καθαρότερο περιβάλλον και χώρους πρασίνου, σε συνδυασμό με τη γενικότερη τάση αποβιομηχάνισης κατοικημένων περιοχών, οδήγησαν στη σταδιακή απομάκρυνση οχλουσών χρήσεων. Τα τελευταία χρόνια έχουν εγκατασταθεί πολλές οικογένειες οικονομικών μεταναστών από την Αλβανία, την Αίγυπτο και την Πρώην Σοβιετική Ένωση. Είναι φανερό ότι η κοινωνική σύνθεση της πόλης της Καλλιθέας διαρκώς μεταβάλλεται ως αποτέλεσμα των μεταναστευτικών κυμάτων (εσωτερικών και εξωτερικών), με την παράλληλη εναλλαγή των οικονομικών δραστηριοτήτων. Σήμερα, ο πληθυσμός της Καλλιθέας αποτελείται από ένα πολυπολιτισμικό σύνολο που βρίσκεται σε αρμονική συνύπαρξη και διάδραση.⁵⁵

Ο Δήμος Καλλιθέας διαθέτει εκπαιδευτικά ιδρύματα, πρωτοβάθμιας, δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Συγκεκριμένα, διαθέτει 25 νηπιαγωγεία (δύο εκ των οποίων ειδικά), 22 δημοτικά σχολεία (τρία εκ των οποίων ειδικά), 11 γυμνάσια (το ένα είναι σχολείο δεύτερης ευκαιρίας) και 8 λύκεια (το ένα είναι εσπερινό). Στον Δήμο Καλλιθέας λειτουργούν επίσης ιδιωτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων.⁵⁶

---

⁵³ Δ. ΚΑΡΝΑΒΟΣ, *Καλλιθέα: ταυτότητα*, σσ. 25-29.

⁵⁴ Στο ίδιο, σσ. 30-35.

⁵⁵ Στο ίδιο, σσ. 65-67.

⁵⁶ Στο Παράρτημα παρατίθενται όλα τα δημόσια σχολεία που λειτουργούν στον Δήμο Καλλιθέας για τη σχολική χρονιά 2016-2017.

Κοντά στον Σταθμό ΗΣΑΠ Καλλιθέας λειτουργεί η Σιβιτανίδειος Δημόσια Σχολή Τεχνών και Επαγγελματιών, που ιδρύθηκε με την 12/6/1917 διαθήκη του Βασιλείου Σιβιτανίδη και αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου. Το 2014, έτος με τις πιο πρόσφατες αλλαγές, παραμένουν σε λειτουργία τα Επαγγελματικά Λύκεια (ΕΠΑ.Λ.), σύμφωνα με τον Ν. 4186/2013 και καταργούνται οι Επαγγελματικές Σχολές (ΕΠΑ.Σ). Επίσης λειτουργεί το Ινστιτούτο Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ι.Ε.Κ.) και το Κέντρο Δια Βίου Μάθησης Επιπέδου ΙΙ (ΚΕ.ΔΙ.ΒΙ.Μ. ΙΙ).⁵⁷

Τέλος, στην Καλλιθέα έχουν έδρα και δύο σημαντικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης: το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο και το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών. Το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο φέρει το όνομα του Εθνικού Ευεργέτη Παναγή Χαροκόπου (1835-1911), κοσμοπολίτη Έλληνα της Διασποράς, οποίος οραματίστηκε ένα εκπαιδευτικό ίδρυμα με άριστες κτιριακές υποδομές και εξοπλισμό, σε αρμονία με το φυσικό περιβάλλον που θα προσέφερε ό,τι πιο σύγχρονο παρείχε η επιστήμη. Η πορεία του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου, η οποία συνδέεται άμεσα με την προαγωγή της επιστημονικής γνώσης και τη βελτίωση της οικονομικής, πολιτιστικής και κοινωνικής ανάπτυξης της χώρας, αποτυπώνεται στις συλλογές του Ιστορικού Αρχείου Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου (ΙΑΧΠ). Στόχος του ΙΑΧΠ είναι η συγκέντρωση, οργάνωση, επεξεργασία και διάχυση με τη χρήση σύγχρονων τεχνολογιών πληροφόρησης των τεκμηρίων του ΙΑΧΠ που αναφέρονται στην περίοδο 1929-1990 και σχετίζονται με την ιστορία του ιδρύματος μέχρι την λειτουργία του ως πανεπιστημιακό ίδρυμα. Η «Χαροκόπειος Οικοκυρική και Επαγγελματική Σχολή Κορασίων» ιδρύθηκε το 1929, μετατράπηκε σε «Χαροκόπειο Ανωτέρα Οικοκυρική Σχολή» το 1934 και στο «Διτάξιο Διδασκαλείο» το 1937, σε «Χαροκόπειος Ανωτάτη Σχολή Οικιακής Οικονομίας» το 1951, ώσπου να μετατραπεί σε «Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο» το 1990.⁵⁸ Σήμερα λειτουργούν τα εξής τμήματα: Οικιακής Οικονομίας

---

⁵⁷ <http://www.sivitanidios.edu.gr/> (Ανάκτηση 23.9.2016).

⁵⁸ Το ΙΑΧΠ βρίσκεται στη Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης (ΒΚΠ) του Ιδρύματος σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο για τη φύλαξή του. Η αρχειακή συλλογή περιλαμβάνει βιβλία και φακέλους με λυτά έγγραφα σε ποικίλες διαστάσεις καθώς και φωτογραφικό υλικό. Το μεγαλύτερο μέρος του αρχείου βρίσκεται στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (εκκαθάριση 1994). Ένα κομμάτι του αρχείου βρίσκεται στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, παρέμεινε μετά από απόφαση του Πανεπιστημίου για χρηστικούς λόγους (έκδοση αντίγραφου πτυχίου ΧΑΣΟΟ και αναλυτική βαθμολογία) και για την περαιτέρω αξιοποίησή ως μουσειακό υλικό. Περισσότερες πληροφορίες: <https://istorikoarxeiohua.wordpress.com/> (Ανάκτηση 22.9.2016).

και Οικολογίας, Γεωγραφίας, Πληροφορικής και Τηλεματικής, Επιστήμης Διαιτολογίας-Διατροφής.⁵⁹

Η Πάντειος Σχολή Πολιτικών Επιστημών λειτουργεί ως ΝΠΙΔ και ο πρώτος κανονισμός της ψηφίστηκε το 1933. Σύμφωνα με τον κανονισμό δημιουργήθηκαν δυο τμήματα, το Πολιτικό-Ιστορικό, που είχε 10 τακτικές και 6 έκτακτες έδρες, και το Κοινωνικό-Οικονομικό που είχε 9 τακτικές και 5 έκτακτες έδρες, με τριετή φοίτηση, όπου απονέμεται πτυχίο και προβλέπεται η απονομή διδακτορικού διπλώματος. Το 1937 η Πάντειος Σχολή Πολιτικών Επιστημών ανακηρύσσεται σε Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών και λειτουργεί ως ΝΠΔΔ. Το 1963 η φοίτηση ορίζεται τετραετής και τα Τμήματα της Σχολής ονομάζονται: Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης. Μετά την αναδιάρθρωση της ανωτάτης εκπαίδευσης με την εφαρμογή του Ν.1268/82 η Σχολή κατατέμεται, το 1983, σε τρία Τμήματα (Π.Δ. 462/83): το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σπουδών, το Τμήμα της Δημόσιας Διοίκησης, και το Τμήμα Κοινωνιολογίας. Σήμερα λειτουργούν τα εξής τμήματα: Κοινωνιολογίας, Ψυχολογίας, Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών, Δημόσιας Διοίκησης, Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού, Κοινωνικής Πολιτικής, Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, και Γενικό Τμήμα Δικαίου. Παράλληλα λειτουργούν Προγράμματα Μεταπτυχιακών Σπουδών, καθώς και Ινστιτούτα, ερευνητικά κέντρα και εργαστήρια.⁶⁰

Επίσης η πολιτιστική ζωή της Καλλιθέας, σε όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα, υπήρξε ιδιαίτερα πλούσια και πολύπλευρη, μια δραστηριότητα που συνεχίζεται έως σήμερα από ποικίλους φορείς, συλλόγους και ενώσεις. Το κεντρικό όργανο του Δήμου σχετικά με ζητήματα πολιτισμού μέχρι το 2011 ήταν ο Πολιτιστικός Οργανισμός Καλλιθέας. Ο οργανισμός αυτός αποτελούνταν από ένα μεγάλο δίκτυο ομάδων και εργαστηρίων ερασιτεχνικής δημιουργίας. Στο πλαίσιο του Πολιτιστικού Οργανισμού λειτουργούσε η Δημοτική Βιβλιοθήκη, το Δημοτικό Ωδείο «Οδυσσέας Δημητριάδης», η Δημοτική Φιλαρμονική, η Δημοτική Πινακοθήκη «Σοφία Λασκαρίδου», το Κέντρο Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης» και πέντε πολιτιστικά κέντρα.⁶¹

⁵⁹ Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, <http://www.hua.gr> (Ανάκτηση 22.9.2016).

⁶⁰ Η ιστορία του Πανεπιστημίου, <http://www.panteion.gr> (Ανάκτηση 22.9.2016).

⁶¹ Α. ΛΕΡΙΟΥ, Θ. ΨΑΛΙΔΟΠΟΥΛΟΣ, «Η σύγχρονη Καλλιθέα 1975-2005», στο Α. ΛΕΡΙΟΥ, Α. ΜΑΡΟΥΤΚΛΟΥ, *Καλλιθέα: όψεις της ιστορίας, του δήμου και της πόλης*, Αθήνα, Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας, 2006, σσ. 315-319, http://www.kallithea.gr/files/1/kallithea_history/Kallithea.pdf (Ανάκτηση 5.9.2015).

Πιο συγκεκριμένα, η Δημοτική Βιβλιοθήκη δημιουργήθηκε κατά τη δεκαετία του 1950 με βάση την κληροδοτηθείσα βιβλιοθήκη του ποιητή Γιάννη Γρυπάρη. Στο Δημοτικό Ωδείο «Οδυσσέας Δημητριάδης» διδάσκονται διάφορα όργανα, μουσική θεωρία και αρμονία και χορηγούνται σχετικοί τίτλοι σπουδών, ενώ υπάρχουν τμήματα βυζαντινής μουσικής, μονωδίας, μελοδραματικής, χορωδίας και ορχήστρας.⁶²

Η Δημοτική Πινακοθήκη «Σοφία Λασκαρίδου» στεγάζεται στην εξ ολοκλήρου αναστηλωμένη και ανακαινισμένη νεοκλασική κατοικία της ζωγράφου Σοφίας Λασκαρίδου, όπου φιλοξενεί πίνακες και προσωπικά αντικείμενα της ίδιας και διάφορες προσωρινές εκθέσεις Ελλήνων εικαστικών. Στο Πολιτιστικό Κέντρο «Μελίνα Μερκούρη» στεγάζονται η Δημοτική Φιλαρμονική του Δήμου Καλλιθέας, η Σχολή Παραδοσιακής Μουσικής, η Ομάδα Ποντιακής Λύρας και τα τμήματα ελληνικών παραδοσιακών χορών για ενηλίκους. Στο Πολιτιστικό Κέντρο «Αρχέλαος» λειτουργούν εργαστήρια ζωγραφικής, αγιογραφίας, κεραμικής, φωτογραφίας και θεάτρου. Εκεί στεγάζεται και η Μικτή Δημοτική Χορωδία. Τα παιδικά τμήματα θεάτρου, ζωγραφικής, χορού στεγάζονται στα Πολιτιστικά Κέντρα «Γιάννης Κορδάτος» και «Θανάσης Απάρτης». Τέλος, στο Πολιτιστικό Κέντρο «Μάρκος Αυγέρης» λαμβάνουν χώρα ποικίλες πολιτιστικές εκδηλώσεις, τόσο από τον Δήμο Καλλιθέας όσο και από διάφορους συνεργαζόμενους φορείς.⁶³

Έντονη είναι η πολιτιστική και κοινωνική δράση των διαφόρων εθnikοτοπικών συλλόγων.⁶⁴ Ο μεγάλος αριθμός ποντιακών συλλόγων που υπάρχουν στην Καλλιθέα είναι ιδιαίτερα χαρακτηριστικός.⁶⁵ Ωστόσο, εκτός από τους εθnikοτοπικούς συλλόγους

---

⁶² Στο ίδιο, σσ. 315-319.

⁶³ Στο ίδιο, σσ. 315-319.

⁶⁴ Από τους πιο σημαντικούς εθnikοτοπικούς συλλόγους είναι ο Σύλλογος Μανιατών Καλλιθέας, ο Σύνδεσμος Κρητών Καλλιθέας, η Παγκρήτιος Ένωσις, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κρητών «Η Μεγαλόνησος», το Καλλιτεχνικό Σωματείο «Η Κρητική Μούσα», το Σωματείο «Κρητικά Δρώμενα», ο Σύνδεσμος Αρκάδων Καλλιθέας «Γεώργιος Κολοκοτρώνης», ο Σύλλογος Χρυσουπολιτών «Άγιος Δημήτριος», ο Σύλλογος Ρουμελιωτών Καλλιθέας, ο Σύλλογος Ηπειρωτών Καλλιθέας, ο Σύλλογος Καρδιτσιωτών «Νικόλαος Πλαστήρας», ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κεφαλλονιτών και Ιθακησίων, ο Σύλλογος Ιωακειμιάδων, ο Σύνδεσμος Μαρπησσαίων και Αρχιλοχιτών Πάρου, η Αδελφότητα Λουτσωτών Πρέβεζας «Η Ελπίδα», ο Σύνδεσμος Κεντρικιάδων Κωνσταντινουπόλεως, η Διεθνής Ένωση Γυναίκων Λακωνίας «Λάκαινες», ο Σύλλογος Αιγυπτιακών Ελλήνων και άλλοι.

⁶⁵ Ο πιο σημαντικός από αυτούς είναι ο Σύλλογος Ποντίων «Αργοναύται-Κομνηνοί». Υπάρχουν ακόμα η Αδελφότητα Ποντίων «Παναγία Γουμερά», η Αδελφότης Τριπολιτών Πόντου «Αρχιστράτη γος Μιχαήλ», ο Παμποντιακός Σύλλογος «Η Αργώ», ο Σύλλογος Ποντιακού Ελληνισμού «Ο Μιθριδάτης», το Σωματείο Ποντίων «Η Πρόοδος», η Πανελλήνια Ένωση Νεοεθόντων από το 1957 Ελλήνων Ποντίων προσφύγων εκ Ρωσίας και ο Καλλιτεχνικός Οργανισμός Ποντίων Αθηνών. Εξίσου ιστορικός και σημαντικός είναι ο Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτών.

υπάρχουν πολυάριθμοι σύλλογοι και λέσχες με πολιτιστικό και καλλιτεχνικό χαρακτήρα.⁶⁶

Ο Πολιτιστικός Οργανισμός καταργήθηκε από 1/4/2011 και δημιουργήθηκε η Δ/νση Πολιτισμού, Παιδείας & Νέας Γενιάς του Δήμου Καλλιθέας με την εξής δομή σύμφωνα με την με αρ. 358/2012 απόφαση Δ.Σ.: α) Τμήμα Παιδείας & Δια βίου Μάθησης, β) Τμήμα Δημοτικής Βιβλιοθήκης, γ) Τμήμα Ωδείου, δ) Τμήμα Ερασιτεχνικής Δημιουργίας και Εκδηλώσεων.⁶⁷

Η Διεύθυνση είναι αρμόδια για την προώθηση και ρύθμιση ζητημάτων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, την προώθηση της διά βίου μάθησης, καθώς και για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων πολιτισμού, αθλητισμού και νέας γενιάς.⁶⁸ Το Τμήμα Παιδείας & Δια Βίου Μάθησης μεριμνά για την εξασφάλιση των κατάλληλων υλικοτεχνικών υποδομών για την προσχολική εκπαίδευση και για τα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.⁶⁹

⁶⁶ Ο πιο γνωστός από αυτούς είναι η λογοτεχνική εταιρεία «Νέος Πνευματικός Κύκλος» και η Εστία Καλλιθέας. Άλλοι πολιτιστικοί σύλλογοι είναι ο Πολιτιστικός και Δημιουργικός Σύλλογος Καλλιθέας, ο Ροταριανός Όμιλος Καλλιθέας, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Καλλιθέας «Αρίων», η Λέσχη Κοινωνικού και Πολιτιστικού Προσανατολισμού, ο Πολιτιστικός Σύλλογος «Ο Καβάφης», ο Σύλλογος Φίλων Αγάπης «Ζωοδόχος Πηγή», το Σωματείο «Η Αγάπη υπάρχει», ο Σύλλογος Ιλισσός, ο Σύνδεσμος Φυσιολατρών «Ο Ζέφυρος» και το Σωματείο Διάσωσης και Διάδοσης Πολιτιστικής Κληρονομιάς «Οι Μωμόγεροι», και η Αδελφότητα Κυριών Καλλιθέας «Δάμαρις».

⁶⁷ Τα στοιχεία της Διεύθυνσης Πολιτισμού, Παιδείας & Νέας Γενιάς του Δήμου Καλλιθέας σχετικά με τα τμήματά της και τις αρμοδιότητές τους προέρχονται από την ίδια τη Διεύθυνση του Δήμου μετά από έγκριση του Γραφείου Αντιδημάρχου Παιδείας, Πολιτισμού και Εξυπηρέτησης του Δημότη (20.9.2016). Ο Πολιτιστικός Οργανισμός καταργήθηκε από 1/4/2011 (ΦΕΚ 500/2011). Βλ. Απόσπασμα από το πρακτικό της με αρ. 13/2012 Συνεδρίασης του Δημοτικού Συμβουλίου Καλλιθέας Αρ. Απόφασης 358/2012 άρθρο 14 (ΑΔΑ: Β4ΓΠΩΕΚ-6ΨΝ), σ. 42-47. Η αλλαγή αυτή συνδέεται με τη Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης-**Πρόγραμμα Καλλικράτης**· είναι ο νόμος 3852/2010 (ΦΕΚ 87Α), με τον οποίο μεταρρυθμίστηκε η διοικητική διαίρεση της Ελλάδας το 2011 και επανακαθορίστηκαν τα όρια των αυτοδιοικητικών μονάδων, ο τρόπος εκλογής των οργάνων και οι αρμοδιότητές τους. Ψηφίστηκε από την Ελληνική Βουλή τον Μάιο του 2010. Μέρος των διατάξεων του ενεργοποιήθηκε άμεσα με τη δημοσίευσή του στην *Εφημερίδα της Κυβερνήσεως* στις 7 Ιουνίου 2010 (ΦΕΚ 87Α), ώστε να διεξαχθούν βάσει αυτών οι αυτοδιοικητικές εκλογές του ίδιου έτους. Στην πλήρη μορφή του τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 2011. Στις αρμοδιότητες των Δήμων με βάση το Ν.3463/2006 «Κώδικας Δήμων και Κοινοτήτων» και τους Ν.3852/2010 «Πρόγραμμα Καλλικράτης», Ν. 3870/2010, Ν. 3905/2010 και Ν.3979/2011 εμπίπτουν τα ζητήματα σχετικά με τα Σχολεία (υποδομές, συντήρηση, μεταφορά μαθητών, σχολικές βιβλιοθήκες, κ.λπ.)

⁶⁸ Απόσπασμα από το πρακτικό της με αρ. 13/2012 Συνεδρίασης του Δημοτικού Συμβουλίου Καλλιθέας Αρ. Απόφασης 358/2012, άρθρο 14, σσ. 42-47.

⁶⁹ Στο πλαίσιο αυτό και σύμφωνα με τις δικαιοδοσίες που δίνονται στον Δήμο με τις ισχύουσες διατάξεις: α) Μεριμνά για τη συντήρηση, τη βελτίωση, την καθαριότητα και τη φύλαξη των υλικοτεχνικών υποδομών του εθνικού συστήματος της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, με επιφύλαξη των αρμοδιοτήτων των Σχολικών Επιτροπών και παρέχει κάθε αναγκαία διοικητική υποστήριξη στις Σχολικές Επιτροπές για τη λειτουργία τους και για την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους (Άρθρο 243 του ΔΚΚ). β) Μεριμνά για τη συγκρότηση επιτροπής καταλληλότητας, επιλογής και εκτίμησης της αξίας οικοπέδου για την ανέγερση διδακτηρίου. γ) Συνεργάζεται με την τεχνική υπηρεσία για την απαλλοτρίωση οικοπέδων για τις ανάγκες της σχολικής στέγης, καθώς και την ανέγερση

Επίσης φροντίζει για τον σχεδιασμό και την εκτέλεση προγραμμάτων δια βίου μάθησης στο πλαίσιο του αντίστοιχου εθνικού και περιφερειακού προγραμματισμού, σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία.⁷⁰ Τέλος, μελετά και εισηγείται τη ρύθμιση ζητημάτων εύρυθμης λειτουργίας της προσχολικής εκπαίδευσης και αγωγής, των σχολείων της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.⁷¹

Το Τμήμα Δημοτικής Βιβλιοθήκης έχει την ευθύνη της συντήρησης και της καλής λειτουργίας της Δημοτικής Βιβλιοθήκης. Είναι αρμόδιο για την προμήθεια βιβλίων και λοιπών εντύπων, την ηλεκτρονική καταλογογράφηση τους, την ταξινόμηση και συντήρηση των συλλογών βιβλίων, περιοδικών και κάθε είδους αρχειακού υλικού και φροντίζει για τον δανεισμό τους στο αναγνωστικό κοινό. Μεριμνά για την με κάθε μέσο συνεργασία της Δημοτικής Βιβλιοθήκης με άλλους μορφωτικούς φορείς και

σχολικών κτιρίων. δ) Μεριμνά για τη μίσθωση ακινήτων για τη στέγαση δημόσιων σχολικών μονάδων, τη στέγαση και συστέγαση αυτών και σε περίπτωση συστέγασης καθορίζει την αποκλειστική χρήση ορισμένων χώρων του διδακτηρίου, από κάθε σχολική μονάδα, καθώς και την κοινή χρήση των υπόλοιπων χώρων και τις ώρες λειτουργίας της κάθε συστεγαζόμενης σχολικής μονάδας. ε) Συνεργάζεται με τη Δημοτική Επιτροπή Παιδείας, την ενημερώνει για θέματα της αρμοδιότητάς της και της παρέχει κάθε αναγκαία διοικητική υποστήριξη για τη λειτουργία της.

⁷⁰ Στο πλαίσιο αυτό και σύμφωνα με τις δικαιοδοσίες που δίνονται στον Δήμο με τις ισχύουσες διατάξεις: α) Καταρτίζει και μεριμνά για την εφαρμογή στο πλαίσιο του τοπικού αναπτυξιακού προγράμματος, το τοπικό πρόγραμμα διά βίου μάθησης, με βάση το Εθνικό Πρόγραμμα και το αντίστοιχο περιφερειακό. Το τοπικό πρόγραμμα δια βίου μάθησης περιλαμβάνει επενδύσεις, προγράμματα ή επιμέρους δράσεις γενικής εκπαίδευσης ενηλίκων και γενικότερα δράσεις εφαρμογής της δημόσιας πολιτικής διά βίου μάθησης σε τοπικό επίπεδο. β) Εισηγείται την ίδρυση και μεριμνά για τη λειτουργία: των Κέντρων Δια Βίου Μάθησης (Κ.Δ.Β.Μ.) και των τοπικών δομών και την εφαρμογή προγραμμάτων της Γενικής Γραμματείας Δια Βίου Μάθησης στο πλαίσιο προγραμματικών συμβάσεων που συνάπτει ο Δήμος με τη Γενική Γραμματεία Διά Βίου Μάθησης. γ) Μεριμνά για την εφαρμογή των προγραμμάτων των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Κ.Π.Ε.) του Υπουργείου Παιδείας, Διά Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, στο πλαίσιο προγραμματικών συμβάσεων που συνάπτει ο Δήμος με το Υπουργείο. δ) Ασκει τις αρμοδιότητες λαϊκής επιμόρφωσης ή γενικής εκπαίδευσης ενηλίκων που μεταφέρονται από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση μαζί με την αντίστοιχη επιχειρησιακή μονάδα ή αποκεντρωμένη δομή υπηρεσιακής μονάδας (άρ. 23, Ν. 3879/2010).

⁷¹ Στο πλαίσιο αυτό και σύμφωνα με τις δικαιοδοσίες που δίνονται στον Δήμο με τις ισχύουσες διατάξεις: α) Εισηγείται τη διάθεση διδακτηρίου για άλλες χρήσεις κοινής ωφέλειας ή για την πραγματοποίηση εκδηλώσεων κοινού ενδιαφέροντος, σε συνεργασία με τη Σχολική Επιτροπή. β) Μεριμνά για τη μεταφορά μαθητών από τον τόπο διαμονής στο σχολείο φοίτησης, περιλαμβανόμενης της μεταφοράς των μαθητών σχολείων ειδικής αγωγής, καθώς και της μεταφοράς και σίτισης μαθητών μουσικών γυμνασίων και λυκείων. γ) Εποπτεύει και ελέγχει τους συλλόγους γονέων και κηδεμόνων. δ) Εγκρίνει την εγκατάσταση, μεταφορά ή επισκευή τηλεφωνικών συνδέσεων στα σχολεία. ε) Οργανώνει συναυλίες ή άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις, κατόπιν έγκρισης της Σχολικής Επιτροπής. στ) Μεριμνά για τον διορισμό και την αντικατάσταση διοικητών των ιδρυμάτων, που χορηγούν υποτροφίες, εφόσον έχουν τοπική σημασία. ζ) Εγκρίνει οποιαδήποτε μίσθωση ιδιωτικού αυτοκινήτου δημόσιας χρήσης για μεταφορά προσώπων και υλικών προς κάλυψη σχολικών αναγκών. η) Εισηγείται τον καθορισμό κοινωφελούς χρήσης των σχολείων σε περίπτωση παύσης της λειτουργίας τους. θ) Εισηγείται την κατανομή πιστώσεων στις Σχολικές Επιτροπές και την επισκευή και συντήρηση των σχολικών κτιρίων. ι) Εισηγείται την επιβολή κυρώσεων, κατά τις ισχύουσες διατάξεις, στους γονείς και κηδεμόνες που δεν εγγράφουν τα παιδιά τους στο σχολείο και αμελούν για την τακτική φοίτησή τους. ια) Εισηγείται τη διακοπή μαθημάτων, λόγω έκτακτων συνθηκών ή επιδημικής νόσου, εντός των διοικητικών ορίων του οικείου δήμου.

βιβλιοθήκες, την ηλεκτρονική δικτύωση της συλλογής της με τους ηλεκτρονικούς καταλόγους άλλων βιβλιοθηκών. Τέλος, φροντίζει για την οργάνωση και λειτουργία Παιδικού Τμήματος, Λεσχών Ανάγνωσης, την επικοινωνία με τα μέλη και τους αναγνώστες της Βιβλιοθήκης καθώς και την οργάνωση εκδηλώσεων.⁷²

Το Τμήμα Ωδείου έχει την ευθύνη της καλής λειτουργίας του Δημοτικού Ωδείου «Οδυσσέας Δημητριάδης» και παρέχει διοικητική και γραμματειακή υποστήριξη στο έργο του. Συνεργάζεται με το Υπουργείο Πολιτισμού και άλλους φορείς, τον καλλιτεχνικό διευθυντή και το εκπαιδευτικό προσωπικό. Μεριμνά για την οργάνωση των μαθημάτων, των εξετάσεων καθώς και την πραγματοποίηση των λοιπών εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και των καλλιτεχνικών εκδηλώσεων του Ωδείου.⁷³

Το Τμήμα Ερασιτεχνικής Δημιουργίας & Εκδηλώσεων μεριμνά για την οργάνωση και λειτουργία των κάθε είδους Εργαστηρίων και Ομάδων Ερασιτεχνικής δημιουργίας. Έχει την ευθύνη της οργάνωσης των πολιτιστικών εκδηλώσεων του Δήμου. Για τον σκοπό αυτόν συνεργάζεται με τις κρατικές αρχές, με τους τοπικούς πολιτιστικούς φορείς και συλλόγους, τη σχολική κοινότητα, καθώς και με μορφωτικά και πολιτιστικά ιδρύματα της χώρας και της αλλοδαπής. Φροντίζει για την οργάνωση και τήρηση φωτογραφικού και κάθε άλλου αρχείου σχετικού με την πολιτιστική δραστηριότητα του Δήμου, όπως και τη συντήρηση και τεκμηρίωση καλλιτεχνικών έργων και κάθε άλλου αρχειακού υλικού. Μεριμνά για την οργάνωση του πολιτιστικού και καλλιτεχνικού προγράμματος, καθώς και για τη συντήρηση, τη φύλαξη και την καλή λειτουργία της Δημοτικής Πινακοθήκης «Σοφία Λασκαρίδου», του Δημοτικού Θεάτρου, του Δημοτικού Κινηματογράφου «Καλυψώ», του Δημοτικού Κέντρου Μελέτης Νεοελληνικής Λογοτεχνίας «Γιάννης Χατζίνης», των Δημοτικών Πολιτιστικών Κέντρων και Δημοτικών Μουσείων, Τέλος, έχει την ευθύνη οργάνωσης και λειτουργίας της Δημοτικής Φιλαρμονικής.⁷⁴

Σημαντική είναι και η συνεισφορά της Δημοτικής Κοινοφελούς Επιχείρησης Καλλιθέας (ΔΗ.Κ.Ε.Κ.). Σκοπός της είναι η ανάληψη δραστηριοτήτων που έχουν σχέση με την πολιτιστική ανάπτυξη και συγκεκριμένα η δημιουργία της απαραίτητης υλικοτεχνικής υποδομής για τη στήριξη, διάδοση και ανάπτυξη της καλλιτεχνικής εκπαίδευσης ιδίως των νέων, ιδιαίτερα στον τομέα του χορού και άλλους. Επίσης σκοπό

⁷² Α. ΛΕΡΙΟΥ, Θ. ΨΑΛΙΔΟΠΟΥΛΟΣ, «Η σύγχρονη Καλλιθέα 1975-2005», σσ. 315-319.

⁷³ Στο ίδιο.

⁷⁴ Στο ίδιο.

έχει την οργάνωση υπηρεσιών Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας, αλλά και το Κέντρο Πληροφόρησης Νέων-Ηλεκτρονικό Σύστημα Διασύνδεσης.⁷⁵

4.3 Οι βιβλιοθήκες στο αστικό τοπίο της Καλλιθέας

Στον Δήμο Καλλιθέας ή στα όριά του μπορεί κανείς να συναντήσει διάφορους φορείς πολιτισμού και παιδείας, όπως σχολεία, πανεπιστήμια και κολλέγια, πολιτιστικά ιδρύματα, δημόσια ή ιδιωτικά, πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες, ποικίλους πολιτιστικούς συλλόγους και ενώσεις. Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στις μεγάλες βιβλιοθήκες που λειτουργούν εντός των ορίων του Δήμου Καλλιθέας ή στα σύνορά του. Συγκεκριμένα αφορά τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας, τη Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου, τη Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Παντείου Πανεπιστημίου, τη Βιβλιοθήκη του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς και τη Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου (γειτνιάζει με τον Δήμο Καλλιθέας, βρίσκεται στη χωρική ενότητα του Δήμου Παλαιού Φαλήρου). Οι βιβλιοθήκες αυτές αποτελούν τμήματα μεγαλύτερων οργανισμών, του Δήμου Καλλιθέας και των πανεπιστημιακών και πολιτιστικών ιδρυμάτων της περιοχής.

4.3.1 Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας δημιουργήθηκε το 1955 με την επωνυμία «Γρυπάρειος Δημοτική Βιβλιοθήκη».⁷⁶ Το 1991 τέθηκαν οι βάσεις για τη δημιουργία μιας σύγχρονης βιβλιοθήκης, ακολουθώντας τα διεθνή πρότυπα στην οργάνωση και τη λειτουργία της. Για τον σκοπό αυτόν προσλήφθηκε σημαντικός αριθμός ειδικευμένου και μη προσωπικού και η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας έγινε πρότυπο λαϊκής

---

⁷⁵ <http://www.kallithea.gr/Default.aspx?pid=120> (Ανάκτηση 23.9.2016).

⁷⁶ Τη βάση αποτέλεσε η κληροδοτηθείσα βιβλιοθήκη του Καλλιθεάτη ποιητή Γιάννη Γρυπάρη. Το 1961 η Δημοτική Βιβλιοθήκη μετατράπηκε σε ΝΠΔΔ διοικούμενη από πενταμελή επιτροπή. Η οργάνωση της Βιβλιοθήκης, από το 1955-1967, ανατέθηκε στον πρώτο Καλλιθεάτη βιβλιοθηκάριο και λόγιο Γεώργιο Ρουμή, ο οποίος εργάστηκε συστηματικά για την οργάνωση της συλλογής και ανέδειξε τη Βιβλιοθήκη σε σημαντικό πνευματικό κέντρο της πόλης. Οι πληροφορίες είναι από την επίσημη ιστοσελίδα του Δήμου Καλλιθέας, <http://www.kallithea.gr/> (Ανάκτηση 4.9.2016). Για περισσότερες ιστορικές πληροφορίες για τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας βλ. Α. ΛΕΡΙΟΥ, Α. ΜΑΡΟΥΓΚΛΟΥ, *Καλλιθέα: όψεις της ιστορίας*, σσ. 117, 119, 121, 152, 156, 175, 223, 233, 278, 317.

βιβλιοθήκης στην Ελλάδα.⁷⁷ Σκοπός της είναι η προώθηση χωρίς πολιτικές, θρησκευτικές, φυλετικές και άλλες διακρίσεις, της γνώσης, της εκπαίδευσης, του πολιτισμού μέσω της πρόσβασης σε κάθε είδους πληροφορία και συνάδει με τη διακήρυξη της UNESCO για τις Δημοτικές Βιβλιοθήκες.⁷⁸

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας λειτουργεί ως τοπικό κέντρο πληροφόρησης, ενισχύει την αναγνωσιμότητα, παρέχει ειδικές υπηρεσίες και υλικό, προωθεί την ενημέρωση σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς, ενισχύει την εκπαίδευση όλων των βαθμίδων και υποστηρίζει την προφορική παράδοση της πόλης. Δραστηριοποιείται επίσης με τέτοιον τρόπο ώστε να θέτει στη διάθεση του κοινού έντυπο, οπτικοακουστικό και σε ηλεκτρονική μορφή υλικό, να μεριμνά για την απόκτηση, επεξεργασία, διάθεση, συντήρηση και προβολή του υλικού, να ερευνά τις ανάγκες των χρηστών της. Παρακολουθεί και ενσωματώνει τις εξελίξεις στη Βιβλιοθηκονομία καθώς και τις τεχνολογικές εξελίξεις, υιοθετεί εθνικά και διεθνή πρότυπα, συγκεντρώνει και συγκροτεί ειδικές συλλογές και αναλαμβάνει την οργάνωση, διαχείριση και διάθεση των τοπικών πηγών πληροφόρησης. Παράλληλα πραγματοποιεί δραστηριότητες όπως εκθέσεις, διαλέξεις, συνέδρια κ.λπ. Τέλος, συνεργάζεται με άλλες βιβλιοθήκες και φορείς στα όρια του Δήμου Καλλιθέας αλλά και εκτός ορίων του.⁷⁹

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας διαθέτει μια μεγάλη συλλογή βιβλίων, περιοδικών και οπτικοακουστικού υλικού, ενώ ο εμπλουτισμός της έχει πάγιο και διαρκή χαρακτήρα και βασίζεται κατά κύριο λόγο στην ελληνική εκδοτική παραγωγή (αγορές, δωρεές, ανταλλαγές). Διαθέτει περίπου 40.000 τόμους βιβλίων και 35 τίτλους περιοδικών εκδόσεων, συλλογή του αρχείου τοπικού Τύπου, συλλογή του παιδικού τμήματος, συλλογή αρχειακού υλικού, συλλογή οπτικοακουστικού υλικού και εκπαιδευτικών προγραμμάτων, επίσης τη συλλογή της Χατζηνείου Βιβλιοθήκης με ένα

⁷⁷ Από το 1993 έως το 2011 η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας λειτουργούσε ως τμήμα του Πολιτιστικού Οργανισμού του Δήμου Καλλιθέας, ενώ από το 2011 αποτελεί Τμήμα της Δ/σης Πολιτισμού, Παιδείας & Νέας Γενιάς. Τον Νοέμβριο του 2007 η Δημοτική Βιβλιοθήκη μεταστεγάστηκε σε νέο τριώροφο κτίριο επί της Οδού Ανδρομάχης.

⁷⁸ Βλ. σχετικά IFLA-UNESCO, *The Public Library Service: the IFLA/UNESCO Guidelines for Development*, Μόναχο, K. G. Saur, 2001, σ. xiv, 1-12· IFLA-UNESCO, *IFLA/UNESCO Public library manifesto*, 1994· IFLA-UNESCO, *Η Διακήρυξη των IFLA/UNESCO για τη Δημόσια Βιβλιοθήκη 1994*, http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/Public_Library_Manifesto-gr.pdf (Ανάκτηση 23.1.2011).

⁷⁹ Οι εκδηλώσεις της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας αναρτώνται στην επίσημη ιστοσελίδα του Δήμου, αποστέλλονται με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σε μαζικούς αποδέκτες και κοινοποιούνται στους αναγνώστες της μέσω των κοινωνικών δικτύων.

σημαντικό αριθμό βιβλίων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας.⁸⁰ Για τον άρτιο και σύμφωνα με τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας εμπλουτισμό του υλικού της λαμβάνεται υπόψη η ισομερής ανάπτυξη όλων των θεματικών κατηγοριών της, η περαιτέρω ανάπτυξη όσων θεωρούνται κατά περίπτωση σημαντικές, η γνώση των ενδιαφερόντων και των απαιτήσεων ειδικών ομάδων, η συγκρότηση και ανάπτυξη συλλογών τοπικού ή ειδικού ενδιαφέροντος, καθώς και οι προτάσεις των χρηστών της. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη διατηρεί τους συμβατούς καταλόγους λεξικογραφικό, τοπογραφικό, θεματικό και ηλεκτρονικό, ενώ η ηλεκτρονική επεξεργασία αφορά στην αυτοματοποίηση του καταλόγου σύμφωνα με το Αυτοματοποιημένο Σύστημα της Βιβλιοθήκης ΑΒΕΚΤ 5.5.

Τα επιμέρους τμήματά της κατηγοριοποιούνται ως εξής: Παιδικό και Νεανικό Τμήμα, Δανειστικό Τμήμα Ενηλίκων, Πληροφοριακό Τμήμα-Αναγνωστήριο. Λειτουργεί επίσης Τμήμα Ηλεκτρονικών Υπολογιστών με δωρεάν πρόσβαση στο διαδίκτυο και ασύρματη σύνδεση για το κοινό (WiFi).

Η συνεισφορά των βιβλιοθηκών στην επίσημη εκπαιδευτική διαδικασία και στη δια βίου μάθηση τοποθετούν τη βιβλιοθήκη ανάμεσα στα υπόλοιπα εκπαιδευτικά ιδρύματα (σχολεία, κολέγια, πανεπιστήμια) ως εκπαιδευτικό κέντρο.⁸¹ Επομένως, το πρώτο επίπεδο της δικτύωσης είναι ανάμεσα στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας και στις Σχολικές Βιβλιοθήκες που εντάσσονται στη διοικητική αρμοδιότητα του Δήμου Καλλιθέας. Η στενή σχέση αποδεικνύεται και στη διοικητική διάρθρωση των υπηρεσιών του Δήμου, εφόσον το Τμήμα Παιδείας & Δια βίου Μάθησης και το Τμήμα Δημοτικής Βιβλιοθήκης ανήκουν οργανωτικά στη Διεύθυνση Πολιτισμού, Παιδείας και Νέας Γενιάς του Δήμου.⁸²

Σύμφωνα με τη διακήρυξη της IFLA, η σχολική βιβλιοθήκη παρέχει θεμελιώδεις πληροφορίες και ιδέες για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας της πληροφορίας και της γνώσης. Εξοπλίζει τους μαθητές με ικανότητες δια βίου μάθησης και αναπτύσσει τη φαντασία τους, καθιστώντας τους μελλοντικούς υπεύθυνους πολίτες. Παρέχει υπηρεσίες και πηγές που βοηθούν όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας, ώστε να

---

⁸⁰ Η χάραξη της πολιτικής ανάπτυξης της συλλογής γίνεται από την αρμόδια για την επιλογή του υλικού επιτροπή και συνεπικουρείται από το προσωπικό της Βιβλιοθήκης, το οποίο καταγράφει τις ανάγκες, ετοιμάζει τους καταλόγους και τους καταθέτει στην επιτροπή προς συμπλήρωση. Οι κατάλογοι κατατίθενται προς έγκριση στο Διοικητικό Συμβούλιο. Οι υπάλληλοι της βιβλιοθήκης ενημερώνονται διαρκώς για τις εξελίξεις και συμμετέχουν σε σχετικά συνέδρια, ημερίδες, σεμινάρια, εκθέσεις κ.λπ.

⁸¹ IFLA, *IFLA/UNESCO Public Library Manifesto*.

⁸² Απόσπασμα Πρακτικού της με αρ. 13/2012 Συνεδρίασης του Δημοτικού Συμβουλίου Καλλιθέας, Αρ. Απόφασης 358/2012 άρθρο 14 (ΑΔΑ: Β4ΓΠΩΕΚ-6ΨΝ), σ. 42-47.

αποκτήσουν κριτική σκέψη και να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά την πληροφορία. Οι σχολικές βιβλιοθήκες πρέπει να συνδέονται με το ευρύτερο δίκτυο βιβλιοθηκών σύμφωνα και με το Μανιφέστο της UNESCO για τις Δημόσιες Βιβλιοθήκες.⁸³ Η σχολική βιβλιοθήκη ουσιαστικά αποτελεί σημαντικό εταίρο της τοπικής, περιφερειακής και εθνικής βιβλιοθήκης καθώς και του ευρύτερου δικτύου πληροφόρησης.⁸⁴

Βασικές υπηρεσίες της σχολικής βιβλιοθήκης, αναγκαίες για τη συνολική ανάπτυξη του μαθητή είναι η υποστήριξη και ενίσχυση των εκπαιδευτικών στόχων του σχολείου, η ανάπτυξη της συνήθειας της ανάγνωσης, όπως και της δια βίου χρήσης της βιβλιοθήκης, η παροχή ευκαιριών για γνώση, κατανόηση, φαντασία και ευχαρίστηση και η παροχή πρόσβασης σε πλήθος πληροφοριών και πηγών.

Επίσης, σημαντική είναι η υποστήριξη στην εκμάθηση δεξιοτήτων αξιολόγησης και χρήσης διαφόρων μορφών πληροφοριών, χρήσιμων και στην επικοινωνία εντός της κοινότητας. Η οργάνωση δραστηριοτήτων που ενθαρρύνουν την πολιτιστική και κοινωνική ευαισθησία και παράλληλα η συνεργασία με τους συμμαθητές, τους εκπαιδευτικούς, τη διοίκηση και τους γονείς οδηγούν στην επίτευξη της αποστολής του σχολείου. Η πνευματική ελευθερία και η πρόσβαση στην πληροφορία είναι απαραίτητα στοιχεία των πολιτών μιας δημοκρατικής κοινωνίας, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται και σε όλα τα συναφή κείμενα. Ουσιαστικά, η σχολική βιβλιοθήκη εκπληρώνει τις λειτουργίες της με την ανάπτυξη συγκεκριμένων πολιτικών και υπηρεσιών, επιλέγοντας και αποκτώντας πηγές, παρέχοντας πρόσβαση σε κατάλληλες πηγές πληροφόρησης και εκπαιδευτικές εγκαταστάσεις, απασχολώντας εξειδικευμένο προσωπικό.⁸⁵ Η σύγχρονη σχολική βιβλιοθήκη, όπως και όλες οι υπόλοιπες βιβλιοθήκες, ουσιαστικά μετακινείται από τον παραδοσιακό ρόλο της αποθήκευσης, ταξινόμησης, καταλογογράφησης και δανεισμού βιβλίων και μεταβάλλεται σε έναν χώρο αναζήτησης, απόκτησης και επεξεργασίας της γνώσης, καλλιέργειας της σχέσης του παιδιού με το βιβλίο και ανάπτυξης σχέσεων ανάμεσα στα άτομα που την επισκέπτονται.⁸⁶

---

⁸³ IFLA, *IFLA/UNESCO Public Library Manifesto*, ό.π.

⁸⁴ Στο ίδιο, σ. 2.

⁸⁵ Στο ίδιο, σ. 2.

⁸⁶ Ι. ΑΡΒΑΝΙΤΗ, «Σχολική βιβλιοθήκη: ένας μαγικός τόπος για όλα τα παιδιά», στο *Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Σχολείο ίσο για παιδιά άνισα», Αθήνα, 4-6 Μαΐου 2007, http://www.elliepek.gr/documents/4o_synedrio_eisigiseis/430_439.pdf (Ανάκτηση 17.10.2016). Χρησιμοποιούνται επίσης οι όροι: Learning Media Center, Learning Resource Center, Media Center για τη Βρετανία και τις ΗΠΑ και Centre de Documentation et d' Information για τη Γαλλία. Στα ελληνικά οι*

Το 1999, το ΥΠΕΠΘ προχώρησε σε ρυθμίσεις στον τομέα των σχολικών βιβλιοθηκών καθιερώνοντας την αρχή «Κάθε Σχολείο και Βιβλιοθήκη», με αποτέλεσμα το 2000 να ιδρυθούν οι πρώτες 499 σχολικές βιβλιοθήκες στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.⁸⁷ Το 2003, η σχολική βιβλιοθήκη αποτέλεσε μέρος του Δικτύου Σχολικών Βιβλιοθηκών, υπό την καθοδήγηση και συντονισμό του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Ακολουθεί την πολιτική και τους κανονισμούς του Δικτύου και αποτελεί οργανικό μέρος του σχολείου στο οποίο ανήκει. Η σχολική βιβλιοθήκη έχει σκοπό να συμβάλλει στην υποστήριξη των εκπαιδευτικών αναγκών της σχολικής κοινότητας (μαθητές, διδακτικό προσωπικό), στη συγκέντρωση, οργάνωση και απόδοση των αναγκαίων πληροφοριών για την υποστήριξη του εκπαιδευτικού έργου, την προώθηση της πνευματικής ελευθερίας μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία και τον γενικότερο πληροφοριακό γραμματισμό της μαθητικής κοινότητας. Επίσης, η σχολική βιβλιοθήκη συνεργάζεται με τους εκπαιδευτικούς και τους λοιπούς εμπλεκόμενους για τη διαμόρφωση ενήμερων πολιτών.⁸⁸

Η σχολική βιβλιοθήκη στοχεύει στην πλήρη αξιοποίηση των πόρων της για πιο ολοκληρωμένες παρεχόμενες υπηρεσίες. Επιδιώκει τη διευκόλυνση της επικοινωνίας και της συνεργασίας με άλλες σχολικές και δημόσιες ή δημοτικές βιβλιοθήκες της περιοχής με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση των μαθητών. Οφείλει να έχει επικοινωνία με τις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες για την ενημέρωση των διδασκόντων για επιστημονικές εξελίξεις του κλάδου τους. Υιοθετεί και εφαρμόζει τις σύγχρονες βιβλιοθηκονομικές μεθόδους και ακολουθεί συγκεκριμένη πολιτική ανάπτυξης της συλλογής της, ως εκπαιδευτικό κέντρο του σχολείου.⁸⁹

όροι αυτοί αποδίδονται ως: «Κέντρο Μέσων Μάθησης», «Κέντρο Πηγών Πληροφόρησης» και «Κέντρο Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης», αντίστοιχα.

⁸⁷ Γ. ΖΑΧΟΣ, Ε. ΝΙΝΟΣ, *Προτάσεις για τις σχολικές βιβλιοθήκες*, https://www.minedu.gov.gr/publications/docs/gs_sxolikes_bibliothhkes_110124.pdf (Ανάκτηση 25.9.2016). Επίσης, σύμφωνα με μια ανακοίνωση του Υπουργείου Παιδείας (Δεκέμβριος 2015), οι σχολικές βιβλιοθήκες αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της σχολικής μονάδας και εξυπηρετούν τη σχολική κοινότητα σε πολλαπλό επίπεδο. Προκειμένου να αξιοποιηθούν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο οι 757 Σχολικές Βιβλιοθήκες ΕΠΕΑΕΚ της χώρας, οι οποίες διαθέτουν ικανό αριθμό τίτλων και αξιόλογο εξοπλισμό, κλήθηκαν οι Διευθυντές των σχολικών αυτών μονάδων να φροντίσουν ώστε να λειτουργούν από δύο έως έξι ώρες την εβδομάδα. Στην Καλλιθέα οι Σχολικές Βιβλιοθήκες ΕΠΕΑΕΚ που λειτουργούν είναι του 3ου ΓΕΛ Καλλιθέας και του 8ου Γ/ΣΙΟΥ Καλλιθέας. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. «Λειτουργία των 757 Σχολικών Βιβλιοθηκών (ΕΠΕΑΕΚ) για το σχολικό έτος 2015-2016», Αρ. Πρωτ. Φ19/204787/Φ2/15-12-2015/ΥΠΠΕΘ.

⁸⁸ ΦΕΚ 1784/2003, «Πλαίσιο λειτουργίας σχολικών βιβλιοθηκών», σ. 24415.

⁸⁹ Στο ίδιο, σ. 24416.

Σχετικά με τα θέματα του αυτοματισμού των σχολικών βιβλιοθηκών, το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) συνεργάζεται με τις σχολικές βιβλιοθήκες παρέχοντάς τους το σύστημα ΑΒΕΚΤ, ώστε να ανταποκριθούν στο σύγχρονο περιβάλλον με την ενσωμάτωση τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνιών σε εφαρμογές και υπηρεσίες που χρησιμοποιούνται από πλήθος χρηστών. Παράλληλα, με τη χρήση του ΑΒΕΚΤ οι σχολικές βιβλιοθήκες είναι σε θέση να συνεργαστούν με το δίκτυο βιβλιοθηκών της χώρας και να αναπτύξουν ευρύτερες υπηρεσίες για την εκπαιδευτική και μαθητική κοινότητα.⁹⁰

Ειδικότερα, η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2014-2015 εμπλέκεται σταδιακά στα εκπαιδευτικά δρώμενα της περιοχής ευθύνης της, και κυρίως στα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης του Δήμου Καλλιθέας. Το σχολικό έτος 2014-2015 η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας, παράλληλα με τις υπόλοιπες δράσεις της προώθησε ιδιαίτερες τις επισκέψεις μαθητικών τάξεων στους χώρους της βιβλιοθήκης. Οι επισκέψεις αυτές αφορούσαν κυρίως την Ε΄ τάξη, για μια γνωριμία με τους χώρους και το υλικό της βιβλιοθήκης και παρουσίασης του τρόπου αναζήτησης του υλικού της μέσω του ηλεκτρονικού της καταλόγου. Παράλληλα με τις επισκέψεις, το ίδιο χρονικό διάστημα, ορισμένες σχολικές τάξεις παρακολούθησαν το πιλοτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Εργαστήριο κόμικς». Τον Οκτώβριο του 2014 (16/10/2014) πραγματοποιήθηκε Ημερίδα Διευθυντών των Δημοτικών Σχολείων Καλλιθέας-Μοσχάτου Ταύρου, όπου συμμετείχαν 40 άτομα.⁹¹

---

⁹⁰ <http://www.abekt.gr/libs/school> (Ανάκτηση 27.9.2016). ΕΚΤ, *Δωρεάν διάθεση του ΑΒΕΚΤ 5.6 στις σχολικές βιβλιοθήκες και για την περίοδο 2015-2016*, 21 Οκτωβρίου 2015, <http://www.abekt.gr/node/118> (Ανάκτηση 27.9.2016). Το σύστημα ΑΒΕΚΤ καθώς και οι υπηρεσίες εκπαίδευσης και υποστήριξης που παρέχει το ΕΚΤ αποτελούν βασικό υποστηρικτικό άξονα της σχολικής βιβλιοθήκης προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του Νέου Ψηφιακού Σχολείου. Το ΕΚΤ συνεργάζεται με τις σχολικές βιβλιοθήκες από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, ενώ η συνεργασία αυτή διευρύνθηκε κατά το διάστημα 1998 έως το 2007 στο πλαίσιο έργων του ΚΠΣ. Στο πλαίσιο αυτό, 499 σχολικές μονάδες προμηθεύτηκαν την έκδοση ΑΒΕΚΤ 5.0, και 86 ακόμα την έκδοση ΑΒΕΚΤ 5.6. Η δράση «Δωρεάν διάθεση του ΑΒΕΚΤ 5.6 στις Σχολικές Βιβλιοθήκες» ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2011 και απευθύνεται σε όλες τις σχολικές βιβλιοθήκες της χώρας, δημόσιες και ιδιωτικές. Ήδη 335 σχολικές βιβλιοθήκες έχουν ενταχθεί στη δράση.

⁹¹ Οι πληροφορίες προέρχονται από τα απολογιστικά στοιχεία που διατηρεί η Υπεύθυνη των Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Δράσεων της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας Μαρία Βαρδαβά, μετά από έγκριση του Γραφείου Αντιδημάρχου Πολιτισμού, Παιδείας και Εξυπηρέτησης του Δήμου Καλλιθέας.

Πίνακας 8:

*Επωφελούμενοι μαθητές Σχολείων Καλλιθέας από τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας
(Σχολικό έτος 2014-2015)*

A/A	Τίτλος Εκδήλωσης	Ημερομηνία	Επωφελούμενοι μαθητές
1	Επίσκεψη 26ο Δημοτικού Καλλιθέας	7/10/2014	56 παιδιά
2	Επίσκεψη 5ου Γυμνασίου Καλλιθέας	16/12/2014	70 παιδιά
3	Εργαστήριο Κόμικς 6ο Δημοτικό Καλλιθέας	3/2/2015	40 παιδιά
4	Επίσκεψη 8ου Δημοτικού Σχολείου Καλλιθέας	5/2/2015	25 παιδιά
5	Εργαστήριο Κόμικς 21ο Δημοτικό Καλλιθέας	12/2/2015	44 παιδιά
6	Εργαστήριο Κόμικς 5ο Δημοτικό Καλλιθέας	17/2/2015	20 παιδιά
7	Εργαστήριο Κόμικς 9ο Δημοτικό Καλλιθέας	19/2/2015	25 παιδιά
8	Εργαστήριο Κόμικς 12ο Δημοτικό Καλλιθέας	26/2/2015	38 παιδιά
9	Επίσκεψη 13ου Δημοτικού Καλλιθέας	3/3/2015	24 παιδιά
10	Επίσκεψη 17ου Δημοτικού Καλλιθέας	5/3/2015	21 παιδιά
11	Επίσκεψη 21ου Δημοτικού Καλλιθέας	23/4/2015	35 παιδιά
ΣΥΝΟΛΟ			398 παιδιά

Το σχολικό έτος 2015-2016, η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας διατήρησε ως δράση τις επισκέψεις οργανωμένων σχολικών τάξεων στους χώρους της, ωστόσο ασχολήθηκε συστηματικά με την παροχή συγκεκριμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων από εξειδικευμένους παιδαγωγούς, εξωτερικούς συνεργάτες της.

Πίνακας 9:

*Εκπαιδευτικά προγράμματα Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας
(Σχολικό έτος 2015-2016)*

A/A	Τίτλος εκπαιδευτικού προγράμματος	Τάξεις	Επωφελούμενοι μαθητές
1	Πρόσωπα και στοχασμοί στο έργο του Νίκου Καζαντζάκη»	Α'-Β' Γυμνασίου	202
2	Λογοτεχνικό και εικαστικό έργο του Οδυσσέα Ελύτη	Ε'-ΣΤ' Δημοτικού	291
3	Πρόγραμμα Δημόσιας Ομιλίας (Ρητορικής) για μαθητές Δημοτικού	Ε'-ΣΤ' Δημοτικού	805
4	Γνωριμία της βιβλιοθήκης στα σχολεία της Καλλιθέας	23 νηπιαγωγεία	598
ΣΥΝΟΛΟ			1.896

Παράλληλα, τη σχολική χρονιά 2015-2016, η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας υλοποίησε ένα πρόγραμμα καλλιέργειας φιλαναγνωσίας με τίτλο «Αναγνωστικά σακίδια για συναρπαστικά ταξίδια». Τέσσερα αναγνωστικά σακίδια, που περιλαμβάνουν 20-30 βιβλία για παιδιά, διαβαθμισμένης αναγνωστικής δυσκολίας για να ικανοποιείται ο βαθμός εξοικείωσης του κάθε μαθητή με την ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων φιλοξενήθηκαν σε 12 Δημοτικά Σχολεία της Καλλιθέας (Α΄-ΣΤ΄ τάξεις). Στόχος ήταν η αξιοποίηση των βιβλίων αυτών από τους μαθητές στο σχολείο ή στο σπίτι και η άμεση σύνδεσή τους με τη Δημοτική Βιβλιοθήκη. Οι θεματικές των σακιδίων ήταν: 1) Κλασικές ιστορίες από τη φαντασία και την πραγματικότητα, 2) Μυθολογία, Παραμύθια 3) Αξίες, Συναισθήματα, 4) Περιβάλλον-Ζώα, Επιστήμη.

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας υλοποίησε τη δράση «Κάθε σχολείο μια βιβλιοθήκη», όπου με δωρεές των αναγνωστών της συγκέντρωσε παιδικά βιβλία. Το συγκεντρωμένο υλικό διατέθηκε στις σχολικές βιβλιοθήκες τεσσάρων δημοτικών σχολείων από 120 βιβλία, για τον εμπλουτισμό της υπάρχουσας βιβλιοθήκης τους. Το πρόγραμμα συνεχίστηκε και την επόμενη σχολική χρονιά.

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας, τον Οκτώβριο του 2016, παρείχε στους μαθητές των νηπιαγωγείων και της πρώτης και δευτέρας τάξης των δημοτικών σχολείων της Καλλιθέας το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ο Ονειρούλης στον μαγικό κόσμο των σχημάτων». Η δράση αφορούσε μια μουσικοθεατρική, συμμετοχική παράσταση με στοιχεία και νοήματα της διδακτέας ύλης της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για τα σχήματα. Στόχο είχε να κεντρίσει τη φαντασία και τις αισθήσεις των παιδιών για να εξερευνήσουν τον κόσμο της Γεωμετρίας. Στο σύνολο παρακολούθησαν το πρόγραμμα 43 σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με συνολικό αριθμό επωφελούμενων μαθητών περίπου 2.100 άτομα.

Εκτός από τις οργανωμένες εκπαιδευτικές δράσεις σε μαθητικές κοινότητες των σχολείων της Καλλιθέας, η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας διοργανώνει πλήθος δράσεων για μικρούς και ενήλικες. Για τα παιδιά ηλικίας 4-10, διοργανώνει τα πρωινά του Σαββάτου σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο σε όλη τη διάρκεια του έτους αφηγήσεις παραμυθιών, καλλιτεχνικά εργαστήρια (εικονογράφησης παιδικών βιβλίων, τυπογραφίας, κόμικς, κ.λπ.). Επίσης, συγγραφείς μέλη του Ελληνικού Τμήματος IBBY διαβάζουν κείμενά τους και κάνουν βιβλιοπαρουσιάσεις στους χώρους της βιβλιοθήκης.

Παράλληλα, για το ενήλικο κοινό της η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας διοργανώνει σεμινάρια και εργαστήρια ποικίλης ύλης. Σεμινάρια λογοτεχνικής γραφής,

σεμινάρια ποίησης, σεμινάρια κινηματογράφου, βιωματικά εργαστήρια για ενήλικες, εργαστήρια χοροκινητικής, σεμινάρια συναισθηματικής διαλεκτικής, κλπ., που παρέχονται δωρεάν με τη μορφή κύκλου τις απογευματινές ώρες έχουν ήδη βρει θετική ανταπόκριση από το ενήλικο κοινό της περιοχής ευθύνης της. Επίσης, σε τακτά χρονικά διαστήματα οργανώνονται βιβλιοπαρουσιάσεις για ενήλικες, διαλέξεις θεματικού χαρακτήρα και συζητήσεις ποικίλης ύλης.

Την άνοιξη του 2015, η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας, έθεσε σε πιλοτική εφαρμογή ένα πρόγραμμα φιλαναγνωσίας με στόχο τη σύνδεση της βιβλιοθήκης με το αστικό περιβάλλον της πόλης της Καλλιθέας. Η δράση «Οδοιπορικό φιλαναγνωσίας στην Καλλιθέα» απευθυνόταν με μικρούς αλλά και ενήλικο κοινό και πραγματοποιούνταν σε κεντρικές πλατείες της πόλης. Η προσπάθεια αυτή βρήκε θετική ανταπόκριση από τον κόσμο της Καλλιθέας και τον Σεπτέμβριο του 2015 υλοποιήθηκε η δράση «Καλλιθέα: μια βόλτα, μια ιστορία», αυτή τη φορά σε συνδιοργάνωση με τη Βιβλιοθήκη του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς. Πρόκειται για μια προσπάθεια γνωριμίας με τις γειτονιές της περιοχής της Καλλιθέας, όπου μέσα από ευρηματικές αφηγήσεις και παραμύθια οι περιπατητές ανεξαρτήτως ηλικίας ανακάλυπταν την ιστορία κτιρίων, μνημείων και σημείων. Την άνοιξη του 2016, οι δύο αυτοί φορείς, με αφορμή τον εορτασμό της Διεθνούς Ημέρας Μουσείων με θέμα «Μουσεία και Πολιτιστικά Τοπία» συνδιοργάνωσαν δράσεις αναδεικνύοντας την έννοια του πολιτιστικού αλλά και του αστικού τοπίου της Καλλιθέας (18 Μαΐου-15 Ιουνίου 2016).

Η συμμετοχή της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας σε εορτασμούς σχετικούς με το βιβλίο αποτελεί πλέον θεσμό της περιοχής. Ο εορτασμός της *Παγκόσμιας Ημέρας Παιδικού Βιβλίου στην Καλλιθέα* (2 Απριλίου) ήδη αποτελεί συνείδηση στην τοπική κοινότητα για το πλήθος των εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων που οργανώνονται αλλά και την ετήσια έναρξη ενός διαγωνισμού συγγραφής και εικονογράφησης παιδικού βιβλίου από ενήλικες, που ολοκληρώνεται με τη θεατρική δραματοποίηση του παραμυθιού και τη δημιουργία ενός ηλεκτρονικού βιβλίου.

Η *Γιορτή Επιστήμης και Τεχνολογίας* έχει καθιερωθεί από το 2013 ως μια εκδήλωση της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας με συνεργασία και άλλων βιβλιοθηκών της περιοχής, στις αρχές του καλοκαιριού, όπου εκπαιδευτικά προγράμματα, βιβλιοπαρουσιάσεις, θεατρικές και μουσικές παραστάσεις κλείνουν το σχολικό έτος. Ιδιαίτερης σημασίας είναι η συμμετοχή των μαθητών των γυμνασίων της

Καλλιθέας με την Έκθεση Έργων Τεχνολογίας, όπου παρουσιάζουν τις εργασίες τους στο πλαίσιο του μαθήματος της Τεχνολογίας. Το καλοκαίρι του 2016, η γιορτή πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στους χώρους του Ιδρύματος Ευγενίδου με τη συμμετοχή και των πέντε μεγάλων βιβλιοθηκών της περιοχής.⁹²

4.3.2 Ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες

Κοντά στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας βρίσκεται το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Παράλληλα με την ίδρυση του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου το 1990 ιδρύθηκε και η Κεντρική Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος, η οποία λειτουργεί ως αυτοτελής αποκεντρωμένη υπηρεσία σε επίπεδο Διεύθυνσης.⁹³ Το 1995 η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης (ΒΚΠ) ξεκινά την επιστημονική οργάνωση του υλικού της, σύμφωνα με τους διεθνείς βιβλιοθηκονομικούς κανόνες και πρότυπα. Η ΒΚΠ προσαρμόζει τις υπηρεσίες και τις λειτουργίες της σύμφωνα με τις εξελίξεις του χώρου, είναι σε θέση να εξυπηρετήσει αποτελεσματικά τα μέλη της ακαδημαϊκής της κοινότητας αλλά και οποιονδήποτε επιθυμεί να έχει πρόσβαση στις πηγές της.⁹⁴

Η ΒΚΠ παρέχει τις υπηρεσίες της τόσο σε εσωτερικούς όσο και σε εξωτερικούς χρήστες. Εσωτερικοί χρήστες είναι τα μέλη ΔΕΠ, ΕΕΔΙΠ και ΕΤΕΠ, οι διδάσκοντες με το ΠΔ 407/80, οι προπτυχιακοί φοιτητές, οι μεταπτυχιακοί φοιτητές, οι υποψήφιοι διδάκτορες, οι απόφοιτοι του Ιδρύματος, τα μέλη του διοικητικού προσωπικού, καθώς και όσοι εργάζονται με οποιαδήποτε σύμβαση εργασίας στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Εξωτερικοί χρήστες είναι τα μέλη της ευρύτερης ελληνικής και διεθνούς επιστημονικής

⁹² Ίδρυμα Ευγενίδου, *Δελτίο Τύπου*: «Εκδηλώσεις Επιστήμης και Τεχνολογίας με αφορμή το Θερινό Ηλιοστάσιο», Ίδρυμα Ευγενίδου, Τρίτη 21 Ιουνίου 2016. Στα πλαίσια των εκδηλώσεων φιλοξενήθηκε στο Ίδρυμα Ευγενίδου η καθιερωμένη ετήσια συνάντηση Επιστήμης και Τεχνολογίας, που για πέμπτη συνεχή χρονιά διοργάνωσαν οι Βιβλιοθήκες του Ιδρύματος Ευγενίδου, του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ) και του Δήμου Καλλιθέας. Το 2016, για πρώτη φορά στη διοργάνωση αυτή συμμετείχαν και οι Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες που εδρεύουν στην περιοχή, του Παντείου και του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου. Περισσότερες πληροφορίες: <http://www.eugenfound.edu.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cresrc=4835&cnode=20> (Ανάκτηση 25.6.2016)

⁹³ ΚΕΠΕ, «Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου», στο *Πρακτικά Ημερίδας «Η συμβολή των οικονομικών βιβλιοθηκών στην έρευνα και την ανάπτυξη»*, Αθήνα, ΚΕΠΕ, 2015, σσ. 191-193· Ι. ΒΑΡΔΑΚΩΣΤΑ, *Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός της Βιβλιοθήκης του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου*, σσ. 315-316, <http://eprints.rclis.org/9835/1/6psab036.pdf> (Ανάκτηση 15.5.2016).

⁹⁴ Από την έναρξη της λειτουργίας της μέχρι και τον Ιούνιο του 2000 λειτουργούσε σε χώρο 120 τ.μ. στον 1ο όροφο του κεντρικού κτιρίου του Πανεπιστημίου. Από τον Νοέμβριο του 2000 λειτουργεί στον 2ο όροφο της νέας πτέρυγας «Ευανθία Πετρούτση-Χαροκόπου» του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου, συνολικής έκτασης 540 τ.μ.

κοινότητας, τα οποία δεν έχουν το δικαίωμα δανεισμού, αλλά μπορούν να έχουν πρόσβαση σε συγκεκριμένες υπηρεσίες, μετά από συνεννόηση με τη Βιβλιοθήκη.

Οι συλλογές της ΒΚΠ περιλαμβάνουν βιβλία, περιοδικά, πληροφοριακό υλικό, χάρτες, ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης (κυρίως ανοικτής πρόσβασης), γκρίζα βιβλιογραφία. Η ΒΚΠ διαθέτει επίσης το Ιστορικό Αρχείο του Ιδρύματος σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο. Η συλλογή της γκρίζας βιβλιογραφίας του Ιδρύματος (πτυχιακές, μεταπτυχιακές εργασίες και διδακτορικές διατριβές) είναι προσβάσιμη μέσω του ιδρυματικού αποθετηρίου ΕΣΤΙΑ. Το υλικό –ελληνικό και ξενόγλωσσο– καλύπτει όλες τις θεματικές ενότητες που θεραπεύονται στα προπτυχιακά και μεταπτυχιακά τμήματα του Ιδρύματος. Στον εμπλουτισμό των συλλογών συμβάλλουν και οι δωρεές που κατατίθενται τόσο από δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς, όσο και από ιδιώτες, με βάση την πολιτική δωρεών που εφαρμόζει η Βιβλιοθήκη. Όλο το υλικό της ΒΚΠ είναι καταχωρισμένο σε πληροφοριακά συστήματα για άμεση διάθεση στους χρήστες.⁹⁵

Η θεματολογία του υλικού της ΒΚΠ περιλαμβάνει: οικιακή οικονομία, οικολογία, μικροοικονομική, μακροοικονομική, αγροτική οικονομία, οικονομικά της εκπαίδευσης, οικονομικά της οικογένειας, χρηματοοικονομία, περιβάλλον, εκπαίδευση, ψυχολογία, διατροφή, διαιτολογία, βιολογία, βιοχημεία, τρόφιμα, τεχνολογία τροφίμων, γεωγραφία, δημογραφία, γεωλογία, χαρτογραφία, γεωγραφικά πληροφοριακά συστήματα, μετεωρολογία, ανθρωπογεωγραφία, περιφερειακή ανάπτυξη, πληροφορική, τηλεματική, τηλεπικοινωνίες, πληροφοριακά συστήματα, ηλεκτρονική διακυβέρνηση, προγραμματισμό, κ.ά.⁹⁶

Στις υπηρεσίες που προσφέρονται από τη ΒΚΠ περιλαμβάνονται ο ηλεκτρονικός κατάλογος (web Opac), η ΕΣΤΙΑ (Ιδρυματικό Αποθετήριο), ο δανεισμός, η ηλεκτρονική ανανέωση/κράτηση υλικού και η επισκόπηση λογαριασμού, το Σύστημα Αυτόματου Δανεισμού RFID (Self Check), ο διαδανεισμός άρθρων, η εκπαίδευση χρηστών, οι ηλεκτρονικές υπηρεσίες πληροφόρησης, «Ρωτήστε μας», οι ξεναγήσεις στον χώρο της ΒΚΠ, οι φωτοτυπίες, το Αναγνωστήριο και η χρήση ηλεκτρονικών υπολογιστών.⁹⁷

Ένα ακόμα Πανεπιστημιακό Ίδρυμα που βρίσκεται κοντά στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας αλλά και στο Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο είναι το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, που ως ανώτατο ίδρυμα με τη

---

⁹⁵ ΚΕΠΕ, «Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου», σ. 192.

⁹⁶ Στο ίδιο, σσ. 192-193.

⁹⁷ Στο ίδιο, σ. 193.

βασική και μεταπτυχιακή του διδασκαλία, αλλά και τα ερευνητικά ινστιτούτα καλύπτει το σύνολο των Κοινωνικών Επιστημών και των Επιστημών του Ανθρώπου.⁹⁸

Σκοπός της Βιβλιοθήκης και Κέντρου Πληροφόρησης του Παντείου Πανεπιστημίου είναι η κάλυψη, η υποστήριξη και η προώθηση των εκπαιδευτικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων της ακαδημαϊκής κοινότητας του Παντείου Πανεπιστημίου στο πλαίσιο των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών των Τμημάτων του και η διεύρυνση των ακαδημαϊκών στόχων και του κοινωνικού ρόλου του Παντείου Πανεπιστημίου.⁹⁹ Η Βιβλιοθήκη έχει αυτοματοποιήσει πλήρως τις λειτουργίες της και αναπτύσσει τις έντυπες καθώς και τις ηλεκτρονικές και ψηφιακές συλλογές της, μαζί με διαδικτυακές υπηρεσίες και εφαρμογές. Παράλληλα συμμετέχει σε εθνικά και ευρωπαϊκά δίκτυα συνεργασίας με σκοπό την καλύτερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πληροφοριακών πόρων.

Η Βιβλιοθήκη από τον Οκτώβριο του 1991 άρχισε την αναδιοργάνωση και τον εκσυγχρονισμό της, ενώ μια πενταετία αργότερα με την υλοποίηση των προγραμμάτων ΕΠΕΑΕΚ του 1ου και 2ου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΚΠΣ) μετατράπηκε σε μια βιβλιοθήκη σύγχρονων απαιτήσεων. Η συλλογή της καλύπτει το επιστημονικό πεδίο των κοινωνικο-πολιτικών επιστημών και είναι ανοικτής πρόσβασης. Όλα τα μέλη του Παντείου Πανεπιστημίου έχουν δικαίωμα χρήσης των υπηρεσιών της (κάρτα μέλους). Οι συλλογές ανοικτής πρόσβασης και οι χώροι ανάγνωσης της Βιβλιοθήκης είναι διαθέσιμοι και σε εξωτερικούς χρήστες, οι οποίοι μπορούν να αναζητήσουν υλικό και να μελετήσουν στο αναγνωστήριο.

Η Βιβλιοθήκη του Παντείου παρέχει την υπηρεσία του δανεισμού, που απευθύνεται σε όλα τα μέλη της (μόνιμη ή προσωρινή κάρτα μέλους), ενώ οι εξωτερικοί χρήστες μπορούν μόνο να χρησιμοποιήσουν ή να φωτοτυπήσουν υλικό εντός του χώρου της. Η Υπηρεσία Διαδανεισμού, παρέχει στους χρήστες της Βιβλιοθήκης, τη δυνατότητα να προμηθεύονται υλικό (βιβλία, άρθρα περιοδικών κλπ.), το οποίο δεν υπάρχει στις συλλογές της. Παράλληλα, συνεργάζεται με το σύνολο της πανεπιστημιακής κοινότητας για την ανάπτυξη της συλλογής της και τον διαρκή εμπλουτισμό του υλικού της σε σχέση με τα επιστημονικά αντικείμενα του

---

⁹⁸ Η ιστορία του Πανεπιστημίου, <http://www.panteion.gr> (Ανάκτηση 15.9.2016).

⁹⁹ Όλες οι πληροφορίες για τη Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Παντείου Πανεπιστημίου προέρχονται από την επίσημη ιστοσελίδα <http://library.panteion.gr/> (Ανάκτηση 18.9.2016).

Πανεπιστημίου, ενώ γίνονται δεκτές και αξιολογούνται προτάσεις αγοράς βιβλίων, περιοδικών ή άλλου υλικού.

Στο Πάντειο Πανεπιστήμιο έχει αναπτυχθεί η πλατφόρμα Open eClass που αποτελεί ένα Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης Ηλεκτρονικών Μαθημάτων ασύγχρονης τηλεκπαίδευσης. Τα περισσότερα μαθήματα που φιλοξενούνται είναι ανοικτά μαθήματα προς την ακαδημαϊκή κοινότητα ελεύθερης πρόσβασης προς την κοινωνία. Η Βιβλιοθήκη του Παντείου υποστηρίζει την υπηρεσία αυτή με την παροχή οδηγιών και βοήθειας των δημιουργών των ανοικτών μαθημάτων, ελέγχοντας παράλληλα την καλή λειτουργία και εμφάνιση των δεδομένων.

Παράλληλα, η Βιβλιοθήκη του Παντείου έχει καταρτίσει Πρόγραμμα Πληροφοριακής Παιδείας, όπου περιλαμβάνονται όλες οι εκπαιδευτικές δράσεις της με στόχο την εξοικείωση των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας με τη συλλογή και τις υπηρεσίες της, αλλά και την καλλιέργεια των απαιτούμενων δεξιοτήτων για την αποτελεσματική αναζήτηση, αξιολόγηση και χρήση τους. Ενδεικτικά αναφέρονται για το ακαδημαϊκό έτος 2014-15 τα τρία προγράμματα που λειτούργησαν: «Εισαγωγή στο πληροφοριακό σύστημα της βιβλιοθήκης», «Έρευνα σε ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης», «Οδηγός σύνταξης εργασιών».

Ωστόσο, κύριο σημείο επικοινωνίας της Βιβλιοθήκης με τους χρήστες της είναι η κεντρική Δικτυακή πύλη της.¹⁰⁰ Η πύλη αυτή υποστηρίζεται από ένα διαδικτυακό πληροφοριακό σύστημα το οποίο επιτρέπει στο προσωπικό της βιβλιοθήκης να εκτελεί λειτουργίες (ενημέρωση περιεχομένου ιστοσελίδων, εισαγωγή ανακοινώσεων, απάντηση ερωτημάτων χρηστών, κ.λπ.). Η Βιβλιοθήκη, υιοθετώντας λογισμικό ανοικτού κώδικα, αναπτύσσει τις δικές της ψηφιακές υπηρεσίες με ελεύθερη διάθεση. Η Βιβλιοθήκη έχει αναπτύξει και συντηρεί τις παρακάτω ψηφιακές υπηρεσίες με ελεύθερη διάθεση: α) Σύστημα αναζήτησης καταλόγου OPACIAL, β) την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη του Παντείου Πανεπιστημίου ΠΑΝΔΗΜΟΣ (ΠΑΝτειακές ΔΗΜΟΣιεύσεις), γ) Σύστημα διαδανεισμού PLEIaS (Panteion Library Electronic Interlibrary System), δ) τη Θεματική πύλη «ΑΝΘΡΩΠΟΚΟΙΝΩΝΙΚΑ», ε) PDAs και Smart phones, όπου οι χρήστες μπορούν να χρησιμοποιούν συσκευές κινητών τηλεφώνων (Smart phones) και PDAs, για να εντοπίζουν τεκμήρια στον χώρο της βιβλιοθήκης.¹⁰¹

---

¹⁰⁰ <http://www.library.panteion.gr> (Ανάκτηση 18.9.2016)

¹⁰¹ Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες εξυπηρετούν πολύ μεγάλο αριθμό χρηστών ο οποίος υπερβαίνει τα όρια των ιδρυμάτων τους. Οι καινοτόμες πλέον υπηρεσίες που προσφέρουν έχουν ως αποτέλεσμα τη διαφοροποίηση των αναγκών των χρηστών. Για αυτόν τον λόγο η Βιβλιοθήκη και το Κέντρο

Η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Παντείου Πανεπιστημίου διαθέτει σταθμό εργασίας για Άτομα με Αναπηρίες (ΑμεΑ) σε προσβάσιμο σημείο. Ο σταθμός είναι εξοπλισμένος με το απαραίτητο λογισμικό και υποστηρικτικό υλικό προκειμένου να καθιστά προσβάσιμη τη γνώση και την πληροφορία. Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει το «Πρόγραμμα Εθελοντών της Βιβλιοθήκης του Παντείου Πανεπιστημίου-Δημιουργία Προσβάσιμων Βιβλίων», όπου στόχος είναι η εθελοντική συνδρομή φοιτητών αλλά και άλλων ατόμων στη δημιουργία μιας βιβλιοθήκης με προσβάσιμα ψηφιακά βιβλία για τους μη βλέποντες φοιτητές του Πανεπιστημίου. Μια χαρακτηριστική φράση που χρησιμοποιείται για την προώθηση της δράσης είναι η εξής: «Ένα βιβλίο από τον κάθε βλέποντα φοιτητή αρκεί για να γεμίσουμε τα ράφια μας με προσβάσιμο υλικό!»¹⁰²

4.3.3 Ειδικές βιβλιοθήκες

Αφήνοντας τον χώρο των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και πλησιάζοντας κανείς στον Σταθμό ΗΣΑΠ Καλλιθέα, συναντάει τη Βιβλιοθήκη του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς (μεταφέρθηκε στην Καλλιθέα τον Ιούνιο του 2013). Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ) είναι κοινωφελές ίδρυμα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, το οποίο υλοποιεί τις δεσμεύσεις Εταιρικής Υπευθυνότητας της Τράπεζας Πειραιώς στον τομέα του Πολιτισμού.¹⁰³ Κύριοι στόχοι, βάσει και του καταστατικού του, είναι η διάσωση, καταγραφή και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και ταυτότητας του

Πληροφόρησης του Παντείου Πανεπιστημίου προχώρησε σε έρευνα αποτίμησης του έργου της βιβλιοθήκης ώστε να επαναπροσδιορίσει τα όρια και τις δυνατότητές της σε σχέση με την πληροφόρηση, τη μάθηση και τη διδασκαλία. Περισσότερες πληροφορίες βλ. Κ. ΚΑΚΑΛΗ, Μ. ΚΑΚΚΟΥ, Ξ. ΧΡΥΣΟΧΟΟΥ, «Αποτίμηση υπηρεσιών της Βιβλιοθήκης και Υπηρεσίας Πληροφόρησης του Παντείου Πανεπιστημίου: έρευνα χρηστών της Βιβλιοθήκης», στο *Πρακτικά 17ου Πανελληνίου Συνέδριου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Ιωάννινα, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σεπτέμβριος 2008, <http://17conf.lib.uoi.gr/files/c1.1.Kakali.pdf> (Ανάκτηση 24.7.2016).

¹⁰² Στις εκδηλώσεις Επιστήμης και Τεχνολογίας (21/6/2016) η Βιβλιοθήκη του Παντείου πραγματοποίησε εργαστήριο για παιδιά ηλικίας 14+ με θέμα «Δημιουργία Προσβάσιμου Ψηφιακού βιβλίου (DAISY) για άτομα με προβλήματα όρασης». Σχετικά με τα ψηφιακά ομιλούντα βιβλία περισσότερες πληροφορίες βλ. R. KAVANAGH, B. CHRISTENSEN SKÖLD, *Βιβλιοθήκες για τυφλούς στην Εποχή της Πληροφορίας: κατευθυντήριες οδηγίες για ανάπτυξη, Σειρά Επαγγελματικών Αναφορών της IFLA, No. 86* (μτφρ. Α. Κουλικούρδη), IFLA, 2005, <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/86-el.pdf> (Ανάκτηση 17.10.2016). Τίτλος πρωτοτύπου: R. KAVANAGH, B. CHRISTENSEN SKÖLD, *Libraries for the Blind in the Information Age: Guidelines for Development, Professional Reports No. 86*, IFLA, 2005, <http://www.ifla.org/VII/s31/pub/Profrep86.pdf> (Ανάκτηση 17.10.2016).

¹⁰³ <http://www.piraeusbankgroup.com/el/corporate-responsibility/culture>, τον Απρίλιο του 2016 το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς εντάχθηκε στο gi-Cluster, <http://www.mi-cluster.gr/el/tidings/tidings/3355-piop-at-gi-cluster.html> (Ανάκτηση 10.6.2016).

τόπου, με έμφαση στη σύνδεση του πολιτισμού με το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη, στους τομείς της παραδοσιακής, βιοτεχνικής και βιομηχανικής τεχνολογίας της χώρας και στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά.¹⁰⁴

Το ΠΙΟΠ επιδιώκει τη συγχρηματοδότηση της υλοποίησης ορισμένων πράξεων από εθνικούς και κοινοτικούς πόρους. Ο στρατηγικός προγραμματισμός του Ιδρύματος συντάσσεται με τους στόχους της Ευρώπης 2020 και επιδιώκει την κεφαλαιοποίηση της παραγόμενης γνώσης και εμπειρίας με γνώμονα την κοινωνικο-οικονομική βιωσιμότητα. Η δημιουργία και λειτουργία του Δικτύου των εννέα θεματικών τεχνολογικών Μουσείων τα οποία συγχρηματοδοτήθηκαν από ευρωπαϊκά κονδύλια, η διεκδίκηση και ανάληψη και άλλων συγχρηματοδοτούμενων έργων (Δίκτυο Παυσανίας 2.0, LIFE-Stymfalia) αποτυπώνουν το νέο «επιχειρησιακό μοντέλο», που συντάσσεται με την οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας, συμβάλλοντας σε έναν νέο τύπο ανάπτυξης ο οποίος στηρίζεται στα πολιτιστικά αγαθά.¹⁰⁵

Η Βιβλιοθήκη του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς περιλαμβάνει συλλογές βιβλίων οι οποίες προέρχονται από βιβλιοθήκες σημαντικών ελληνικών τραπεζών που απορροφήθηκαν από τον Όμιλο Πειραιώς.¹⁰⁶ Το υλικό της Βιβλιοθήκης αποτελείται από την κύρια συλλογή βιβλίων, τη συλλογή περιοδικών εκδόσεων και τις ειδικές συλλογές. Σημαντικό τμήμα αποτελεί η Συλλογή Δημήτρη Ζωγράφου, η οποία περιλαμβάνει σπάνιο υλικό από τον 19ο αιώνα, σχετικό με την ιστορία του αγροτικού ζητήματος, και γενικότερα με ιστορικά θέματα.

Η Βιβλιοθήκη διαθέτει τίτλους στα πεδία έρευνας και δραστηριοποίησης του ΠΙΟΠ, αλλά και γενικότερα του Ομίλου Πειραιώς, όπως η βιομηχανική αρχαιολογία, η

---

¹⁰⁴ Οι στόχοι αυτοί επιτυγχάνονται με: α) τη δημιουργία και διαχείριση δικτύου θεματικών τεχνολογικών μουσείων στην ελληνική περιφέρεια, στα οποία προβάλλεται ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της παραγωγής στην αντίστοιχη περιοχή, αναδεικνύοντας το τρίπτυχο Άνθρωπος-Περιβάλλον-Πολιτισμός, β) την υλοποίηση ερευνητικών προγραμμάτων και τη δημοσίευση επιστημονικών εργασιών, γ) την οργάνωση ιστορικού αρχείου, συνδεδεμένου με την οικονομική, τραπεζική, βιομηχανική και αγροτική ιστορία του τόπου, δ) τη λειτουργία εξειδικευμένης βιβλιοθήκης ανοιχτής στο κοινό, ε) την οργάνωση ποικίλων επιστημονικών και πολιτιστικών δράσεων, στ) την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων, με έμφαση στις μαθητικές ηλικίες, ζ) τη συμμετοχή στο δημόσιο διάλογο για τη χάραξη στρατηγικών στο χώρο του πολιτισμού, η) τη συνεργασία με ελληνικούς και διεθνείς πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς φορείς αναγνωρισμένου κύρους και θ) την αξιοποίηση των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών.

¹⁰⁵ Βλ. σχετικά Ε. ΒΛΑΧΟΥ, Χ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Η πολιτιστική βιομηχανία στην Ελλάδα και τα συγχρηματοδοτούμενα έργα: το παράδειγμα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς», στο *Πρακτικά Ημερίδας «Η συμβολή των οικονομικών βιβλιοθηκών στην έρευνα και την ανάπτυξη»*, Αθήνα, 6 Μαρτίου 2015, Αθήνα, ΚΕΠΕ, 2015, σσ. 129-132, και στην ιστοσελίδα του Ιδρύματος <http://www.piop.gr>.

¹⁰⁶ ΚΕΠΕ, «Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς», στο *Πρακτικά Ημερίδας «Η συμβολή των οικονομικών βιβλιοθηκών στην έρευνα και την ανάπτυξη»*, Αθήνα, ΚΕΠΕ, 2015, σσ. 184-185.

ιστορία της τεχνολογίας, η μουσειολογία, η πολιτιστική διαχείριση, η ανθρωπολογία, η λαογραφία, η εθνολογία, η οικονομική και η κοινωνική ιστορία, τα χρηματοοικονομικά, τα τραπεζικά και οικονομικά θέματα, γεωτεχνικά και περιβαλλοντικά θέματα, η αγροτική οικονομία και πολιτική. Αριθμεί περίπου 57.000 ελληνικούς και ξενόγλωσσους τίτλους βιβλίων, καθώς και περιοδικές εκδόσεις. Επιπλέον, διαχειρίζεται τις ηλεκτρονικές βάσεις δεδομένων του ΠΙΟΠ, όπου συγκεντρώνονται πρωτογενή δεδομένα από τα αποτελέσματα των ερευνητικών προγραμμάτων που υποστηρίζει και συντονίζει το Ίδρυμα: Πληροφορίες για την τεχνολογία από Αρχεία και Βιβλιοθήκες της Βενετίας, Ελληνικά Μουσικά Όργανα.¹⁰⁷

Η Βιβλιοθήκη ΠΙΟΠ είναι ανοικτή στο κοινό, μη δανειστική, εύκολα προσβάσιμη. Στον χώρο λειτουργεί αναγνώστηριο. Υπάρχουν τερματικά για τους χρήστες και επιτρέπεται η πρόσβαση στο διαδίκτυο, ενώ προσφέρεται η δυνατότητα σύνδεσης Wi-Fi. Η Βιβλιοθήκη εξυπηρετεί τους χρήστες επιτόπου αλλά και εξ αποστάσεως (με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή fax) με αναζήτηση στον κατάλογο της Βιβλιοθήκης (OPAC) και ικανοποίηση του αιτήματός τους από το εξειδικευμένο προσωπικό της.

Στη Βιβλιοθήκη του ΠΙΟΠ λειτουργεί επίσης Παιδικό Τμήμα. Κλασικά και νεότερα παραμύθια, νεανικά και παιδικά μυθιστορήματα Ελλήνων και ξένων συγγραφέων, καθώς και βιβλία γενικότερου ενδιαφέροντος και εγκυκλοπαιδικού χαρακτήρα, είναι στη διάθεση των μικρών φίλων της Βιβλιοθήκης, ηλικίας τεσσάρων έως δώδεκα ετών, συνοδευόμενων πάντα από κάποιον ενήλικο. Στο Παιδικό Τμήμα της Βιβλιοθήκης υλοποιούνται επίσης εκπαιδευτικά προγράμματα του ΠΙΟΠ. Η Βιβλιοθήκη ΠΙΟΠ, στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της και συμμετέχοντας ενεργά στα πολιτιστικά δρώμενα της περιοχής της, διοργανώνει ποικίλες εκδηλώσεις, σε συνεργασία με άλλους φορείς. Η Βιβλιοθήκη είναι μέλος του Δικτύου Οικονομικών Βιβλιοθηκών (ΔΙ.Ο.ΒΙ.).

Στην άλλη πλευρά της Καλλιθέας βρίσκεται το Ίδρυμα Ευγενίδου, στον γειτονικό Δήμο του Παλαιού Φαλήρου. Το Κοινωφελές Ίδρυμα Ευγενίδου συστάθηκε το 1956 με τη μορφή του νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου (ΝΠΙΔ), υλοποιώντας τη διαθήκη του εθνικού ευεργέτη Ευγένιου Ευγενίδη. Η δραστηριότητα του Ιδρύματος, σύμφωνα με την ιδρυτική πράξη, έχει στόχο να συμβάλλει στην επιστημονική και τεχνική εκπαίδευση των νέων της Ελλάδας.¹⁰⁸

¹⁰⁷ Στο ίδιο, σ. 185.

¹⁰⁸ Το Ίδρυμα διοικείται από τριμελή επιτροπή στην οποία συμμετέχει ο εκάστοτε Πρύτανης του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (Ε.Μ.Π.). Για την πολυδιάστατη προσφορά του στην ελληνική κοινωνία, το Ίδρυμα Ευγενίδου τιμήθηκε με το Χρυσούν Μετάλλιο της Ακαδημίας Αθηνών τον Δεκέμβριο του 1965.

Η Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου (Ι.Ε.) λειτουργεί από το 1966 ως δανειστική και ανοιχτής πρόσβασης. Η Βιβλιοθήκη Ι.Ε. είναι μια ειδική βιβλιοθήκη, με προσανατολισμό κυρίως στην επιστήμη και στην τεχνολογία, διαθέτει όμως και αρκετές συλλογές φιλολογικού, κοινωνικού και πολιτιστικού περιεχομένου για την εξυπηρέτηση του ευρύτερου κοινού. Ιδιαίτερη έμφαση, εκτός από τη σωστή οργάνωση και λειτουργία της, δίνει και στην ανάπτυξη πρωτότυπων δραστηριοτήτων, οι οποίες στόχο έχουν να εκλαϊκεύσουν την επιστήμη, αλλά και να καλλιεργήσουν την αγάπη για το βιβλίο και το διάβασμα, σε μικρούς και μεγάλους. Σε καθημερινή βάση, φιλοξενούνται στους χώρους της και χρησιμοποιούν ελεύθερα τα αναγνωστήρια, τους υπολογιστές και το υλικό της μαθητές, φοιτητές, εκπαιδευτικοί, επιστήμονες, επαγγελματίες, κ.λπ.

Σήμερα η συλλογή της Βιβλιοθήκης ανέρχεται σε 60.000 τόμους βιβλίων και 400 τρέχοντες τίτλους περιοδικών. Σταδιακά αναπτύσσονται συλλογές ψηφιακού υλικού, όπως βάσεις δεδομένων, ηλεκτρονικά περιοδικά και βιβλία. Επίσης, υπάρχει στη διάθεση των αναγνωστών οπτικοακουστικό υλικό, που περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό από DVD/CD-ROMs και βιντεοκασέτες επιστημονικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου. Οι συλλογές της Βιβλιοθήκης καλύπτουν τις ακόλουθες θεματικές κατηγορίες: θετικές και κοινωνικές επιστήμες, ναυτιλία, γεωργία, διοίκηση επιχειρήσεων, τεχνολογία και εφαρμοσμένες επιστήμες με ιδιαίτερη έμφαση στους τομείς της πληροφορικής, της ηλεκτρονικής και των τηλεπικοινωνιών, ελληνική λογοτεχνία, αρχαία ελληνική και βυζαντινή γραμματεία, ελληνική ιστορία, τέχνες και γλώσσα. Επίσης, μπορεί κανείς να βρει όλες τις εκδόσεις του Ιδρύματος Ευγενίδου.

Η Βιβλιοθήκη Ι.Ε. διαθέτει επίσης Τμήμα Περιοδικών και οι θεματικές κατηγορίες που καλύπτονται είναι αντίστοιχες με αυτές των βιβλίων. Θεματικοί κατάλογοι είναι επίσης διαθέσιμοι για περαιτέρω βοήθεια των ενδιαφερομένων. Ο κατάλογος περιοδικών της Βιβλιοθήκης είναι αναζητήσιμος και μέσω του Συλλογικού Καταλόγου Επιστημονικών και Τεχνολογικών Βιβλιοθηκών, καθώς η Βιβλιοθήκη συμμετέχει στο δίκτυο του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης.

Η Βιβλιοθήκη Ι.Ε. διοργανώνει ποικίλα επιμορφωτικά προγράμματα που απευθύνονται σε μικρούς και μεγάλους. Τα προγράμματα αυτά αποσκοπούν στην κατανόηση από το αναγνωστικό κοινό των πληροφοριακών δυνατοτήτων που προσφέρει μια βιβλιοθήκη, καθώς και στην αύξηση της αναγνωσιμότητας, αλλά και τη

στήριξη των μελών της βιβλιοθήκης με τη διά βίου εκπαίδευσή τους.¹⁰⁹ Ιδιαίτερως για τα παιδιά, η Βιβλιοθήκη Ι.Ε. έχει αναπτύξει ποικίλες δραστηριότητες στο Νεανικό της Τμήμα, το οποίο λειτουργεί τα τελευταία χρόνια σε ειδικά διαμορφωμένη αίθουσα. Κάποια από τα εκπαιδευτικά προγράμματα που παρέχονται δωρεάν στη μαθητική κοινότητα είναι «Γνωριμία με τη βιβλιοθήκη», «Η Ιστορία της γραφής», «Η ιστορική διαδρομή της Βιβλιοδεσίας», και «Ο ταξιδιώτης της γραφής».¹¹⁰ Άλλες δράσεις της Βιβλιοθήκης Ι.Ε. είναι η λέσχη ανάγνωσης, οι συναντήσεις με συγγραφείς και εικονογράφους, τα μαθήματα εικονογράφησης, τα αφηγηματικά δρώμενα. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στη συνεργασία με άλλες βιβλιοθήκες και φορείς (βλ. Τρίγωνο Ναυτιλιακών Βιβλιοθηκών, ΟΕΕΒ).

4.3.4 Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος

Στα γεωγραφικά όρια του Δήμου Καλλιθέας, στο Φαληρικό Δέλτα, έχει ήδη ολοκληρωθεί το νέο κτίριο της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος (ΕΒΕ), το οποίο θα εκσυγχρονίσει έναν θεσμό που χρονολογείται από το 1832. Πρόθεση είναι η ενίσχυση του ερευνητικού τμήματος της ΕΒΕ και παράλληλα η επέκταση της δράσης της ως δημόσιου χώρου χωρίς περιορισμούς χρήσης. Στόχος της ΕΒΕ στον νέο της ρόλο είναι η εξυπηρέτηση επισκεπτών όλων των ηλικιών και μορφωτικών επιπέδων.¹¹¹

Η ΕΒΕ αποσκοπεί να γίνει μια πολύπλευρη βιβλιοθήκη του μέλλοντος, καθώς για πρώτη φορά από την ίδρυσή της θα λειτουργεί σε δύο επίπεδα: ως Εθνική Ερευνητική Βιβλιοθήκη, αλλά και ως Ανοικτή Δημόσια Βιβλιοθήκη.¹¹² Θα συνεχίσει να αποτελεί κέντρο μελέτης και έρευνας για φοιτητές και ακαδημαϊκούς, αλλά επιπλέον θα

¹⁰⁹ Χ. ΜΠΡΙΝΤΕΖΗ, «Πληροφοριακή παιδεία και ελληνική πραγματικότητα: ιδέες και προβληματισμοί που προέρχονται από τα δύο σχετικά προγράμματα της Βιβλιοθήκης του Ιδρύματος Ευγενίδου», στο *1ο Επιστημονικό Συμπόσιο για την Πληροφοριακή Παιδεία στην Ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση*, Βόλος, 11-12 Δεκεμβρίου 2008, http://ilsym.lib.uth.gr/files/Brintezi_ft.pdf (Ανάκτηση 27.8.2016).

¹¹⁰ Τα προγράμματα αυτά σχεδιάζονται και διοργανώνονται με βάση επιστημονικά ή επιμορφωτικά βιβλία για παιδιά. Χ. ΜΠΡΙΝΤΕΖΗ, «Η προώθηση της φιλαναγνωσίας ως πρωταρχικός σκοπός των βιβλιοθηκών: οι δραστηριότητες της βιβλιοθήκης του Ιδρύματος Ευγενίδου», στο *Συνέδριο «Καλλιεργώντας τη φιλαναγνωσία: πραγματικότητες και προοπτικές»*, Αθήνα, 7-9 Μαρτίου 2013.

¹¹¹ Όλες οι πληροφορίες για το νέο κτίριο και τις νέες λειτουργίες της ΕΒΕ προέρχονται από την επίσημη ιστοσελίδα του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, <http://www.snfcc.org/about/vision/the-national-library-of-greece/?lang=el> (Ανάκτηση 18.9.2016).

¹¹² Απόσπασμα από το φυλλάδιο *Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος*, σ. 8-10, που υπογράφει ο Φίλιππος Τσιμπόγλου, διευθυντής της ΕΒΕ, <http://www.snfcc.org/media/174470/snfcc-brochure-4.pdf> (Ανάκτηση 18.9.2016).

προσφέρει πλήθος εκπαιδευτικών και πολιτιστικών προγραμμάτων σε παιδιά και ενήλικες. Επιπλέον, θα διευκολύνει την πρόσβαση σε θησαυρούς της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς με τη χρήση νέων τεχνολογιών.¹¹³

Η είσοδος του νέου κτιρίου της ΕΒΕ οδηγεί στο μεγάλο, ανοικτό χώρο υποδοχής, με άμεση οπτική επαφή με τις άλλες λειτουργίες της Βιβλιοθήκης. Το δανειστικό τμήμα της Βιβλιοθήκης, με μία σημαντική συλλογή βιβλίων αλλά και άλλων μέσων, θα περιλαμβάνει ξεχωριστούς χώρους για ενήλικες, εφήβους και παιδιά και θα προσφέρει ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών και πολιτιστικών προγραμμάτων.¹¹⁴ Επίσης, προβλέπεται να λειτουργήσει Κέντρο Επιχειρηματικότητας και Στούντιο Ηχογραφήσεων για νέους μουσικούς.¹¹⁵

Το υπερσύγχρονο κτίριο, που αγγίζει τα 22.000 τ.μ., συνδυάζει την παράδοση με την τεχνολογική καινοτομία, και τη διαφύλαξη της μνήμης με την πληροφορία και την επικοινωνία. Ο σχεδιασμός της, αποτέλεσμα συνεργασίας με τη Βρετανική Βιβλιοθήκη, διασφαλίζει ότι η Εθνική Βιβλιοθήκη μπορεί να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις διαρκώς μεταβαλλόμενες απαιτήσεις και προκλήσεις της ψηφιακής εποχής.¹¹⁶ Το νέο κτίριο θα προσφέρει τη δυνατότητα να στεγασθούν σε μία κεντρική τοποθεσία όλες οι υπάρχουσες ερευνητικές συλλογές, που βρίσκονται σε διαφορετικά κτίρια, , για ευκολότερη πρόσβαση από ερευνητές και επιστήμονες, αλλά και μια σύγχρονη ερευνητική μονάδα. Η ΕΒΕ θα έχει τη δυνατότητα να λειτουργήσει και ως εκθεσιακός χώρος για τις συλλογές της (4.500 χειρόγραφοι κώδικες από τον 9ο ως τον 19ο αιώνα και πλήθος σημαντικών ιστορικών εγγράφων και αρχείων).¹¹⁷

Η ΕΒΕ βρίσκεται στη διαδικασία δημιουργίας σχεδίου για ένα εθνικό έργο ψηφιοποίησης με πρόσβαση στις διάφορες συλλογές της. Παράλληλα επιδιώκει τη σύνδεσή της με άλλες βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και τον υπόλοιπο κόσμο. Το Επιχειρηματικό Κέντρο θα προσφέρει στο κοινό ένα ζωντανό κέντρο επιχειρηματικότητας, γνώσης και καινοτομίας.

---

¹¹³ BCG, *Αξιολόγηση επίδρασης*, σ. 6.

¹¹⁴ Πληροφορίες από την επίσημη ιστοσελίδα του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, <http://www.snfcc.org/about/vision/the-national-library-of-greece/?lang=el> (Ανάκτηση 18.9.2016).

¹¹⁵ Απόσπασμα από το φυλλάδιο *Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος*, σσ. 6-8.

¹¹⁶ www.bl.uk (Ανάκτηση 10.10.2016).

¹¹⁷ Απόσπασμα από το φυλλάδιο *Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος*, σσ. 6-8.

4.4 Τοπικό Δίκτυο βιβλιοθηκών πολλαπλού τύπου

Ο στρατηγικός σχεδιασμός και οι πολιτικές που επηρεάζουν έναν οργανισμό και ειδικότερα μια βιβλιοθήκη αφορούν τη διαδικασία του σχεδιασμού, τη σημασία του έργου που οδηγεί στην παροχή υπηρεσιών και τη διοίκησή του, καθώς και τη σημασία ανάπτυξης συνεργασιών. Ο στρατηγικός σχεδιασμός αφενός έχει στόχο τη διοίκηση της βιβλιοθήκης στο παρόν και αφετέρου διασφαλίζει ότι ο μάνατζερ σκέφτεται το μέλλον του οργανισμού και προχωράει στον σχεδιασμό των βημάτων που αφορούν τα επόμενα χρόνια, ώστε να είναι εγγυητής των παρεχόμενων υπηρεσιών για τους χρήστες.¹¹⁸

Η διαδικασία του στρατηγικού σχεδιασμού περιλαμβάνει τη διατύπωση της αποστολής της βιβλιοθήκης και την ανάλυση του περιβάλλοντος στο οποίο λειτουργεί. Οι στόχοι και οι σκοποί μιας βιβλιοθήκης καταγράφονται στη δήλωση της αποστολής της, ώστε να γίνουν αντιληπτοί τόσο από τους χρήστες όσο και από το προσωπικό και τους εταίρους και συνήθως πρόκειται για σύντομα αλλά περιεκτικά κείμενα. Το επόμενο στάδιο περιλαμβάνει την κατανόηση του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο η βιβλιοθήκη ικανοποιεί τα αιτήματα των χρηστών της και αφορά τη λειτουργία διαφόρων υπηρεσιών σε εσωτερικά αλλά και εξωτερικά ζητήματα.¹¹⁹

Η ανάλυση του εσωτερικού περιβάλλοντος μπορεί να πραγματοποιηθεί με την υποδιαίρεση σε μικρότερες κατηγορίες: διαθέσιμες εγκαταστάσεις, διαθέσιμα οικονομικά, παρεχόμενες υπηρεσίες στους χρήστες, αριθμός του προσωπικού και ειδικότητές του, διαθέσιμη τεχνολογία και χρήστες (ανάγκες και δημογραφικά στοιχεία). Η ανάλυση για το εξωτερικό περιβάλλον μιας βιβλιοθήκης μπορεί να πραγματοποιηθεί με την ανάλυση PEST (political, economic, social, technological), η οποία εξετάζει σε ευρύτερες κατηγορίες τα πολιτικά, οικονομικά, κοινωνικά και τεχνολογικά ζητήματα που επηρεάζουν τον οργανισμό.¹²⁰ Τα διάφορα αυτά ζητήματα του εξωτερικού περιβάλλοντος μιας βιβλιοθήκης έχουν να κάνουν και με τον επιταχυνόμενο ρυθμό αλλαγής. Τα κρίσιμα ζητήματα που έχουν να αντιμετωπίσουν οι δημόσιες κυρίως βιβλιοθήκες είναι ζητήματα μετρήσεων και απόδοσης και αφορούν διαχείριση κρίσεων, ηθικά θέματα, οικονομικά θέματα, διάδραση με τα εμπλεκόμενα

¹¹⁸ G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σσ. 251-252· S. CORRALL, «Planning and Policy Making», στο M. MELLING, J. LITTLE, *Building a Successful Customer-service Culture: a Guide for Library and Information Managers*, Λονδίνο, Facet, 2002, σσ. 27-52.

¹¹⁹ G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σσ. 251-252.

¹²⁰ Στο ίδιο, σ. 254.

μέρη, το πολιτικό περιβάλλον, τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη υπηρεσιών και την ανάπτυξη του προσωπικού.¹²¹

Αναλυτικότερα, τα ζητήματα της αξιολόγησης μπορούν να προχωρήσουν μέσα από την τεκμηριωμένη έρευνα, τον σχεδιασμό και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αξιοποιώντας τα πρότυπα και τις μετρήσεις, καθώς και τη διαφάνεια ως αξία του οργανισμού. Η δυνατότητα διαχείρισης της εκάστοτε κρίσης, που μπορεί να αφορά καταστάσεις όπως η διαχείριση μιας καταστροφής, η έλλειψη χρηματοδότησης ή η οικονομική κρίση, η ανεργία, οι προκλήσεις της πνευματικής ελευθερίας, η μείωση των ωρών λειτουργίας της βιβλιοθήκης και οι σχέσεις με τα ΜΜΕ, είναι σημαντική, καθώς αυτές είναι κάποιες από τις δύσκολες καταστάσεις που πιθανόν να κληθεί να αντιμετωπίσει ένας οργανισμός. Επίσης σημαντικά είναι τα ηθικά θέματα και οι αξίες, όπως τα θέματα που προκύπτουν στην περίπτωση λογοκρισίας, τα τοπικά και εθνικά καταστατικά και η δεοντολογία και οι κανόνες. Η οικονομική διαχείριση και η ηγεσία πιθανόν να αφορούν συνεργασίες για οικονομικούς λόγους, τη δημιουργία και τη διαχείριση της επιχείρησης, την κατανομή των πόρων ή την ανακατανομή τους ανάλογα με την κατάσταση, αλλά και τις προσπάθειες ενίσχυσης των εσόδων.¹²²

Οι συνεργασίες με άλλους ενδιαφερόμενους στοχεύουν στη δημιουργία αποτελεσματικών σχέσεων με τους εκπαιδευτικούς φορείς, άλλες κυβερνητικές δομές, τους Φίλους της βιβλιοθήκης, άλλες βιβλιοθήκες και υποστηρικτικούς οργανισμούς, μικρές επιχειρήσεις, βιβλιοθήκες άλλων δήμων, κ.λπ.¹²³ Η δημόσια βιβλιοθήκη πρέπει να λειτουργεί εντός του εκάστοτε πολιτικού περιβάλλοντος, να συνδιαλέγεται με τους πολιτικούς και τις κυβερνητικές δομές, ακολουθώντας τους θεσμούς και τους νόμους του κράτους. Ο σχεδιασμός των λειτουργιών και των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης σχετίζεται με την εφαρμογή οργανωτικών αλλαγών, τα δημογραφικά στοιχεία των χρηστών (ηλικία, εθνικότητα, γλώσσα, κ.λπ.), την ανάπτυξη νέων δομών σε ένα πολυπολιτισμικό περιβάλλον, την αξιολόγηση και τελικά τον στρατηγικό σχεδιασμό. Η ανάπτυξη καινοτόμων και δημιουργικών υπηρεσιών και προγραμμάτων για την κοινότητα, σε συνδυασμό με την αξιολόγηση των διαφόρων τάσεων της μόδας, τα προγράμματα γραμματισμού για παιδιά και ενήλικες, είναι μία ακόμη πρόκληση για τις

---

¹²¹ P. HERNON, E. ALTMAN, R. E. DUGAN, *Assessing Service*, σσ. 187-188.

¹²² Στο ίδιο, σ. 188.

¹²³ Στο ίδιο.

σύγχρονες βιβλιοθήκες. Εξίσου σημαντική είναι και η ανάπτυξη του προσωπικού μέσω εκπαιδεύσεων.¹²⁴

4.4.1. Στρατηγικός σχεδιασμός τοπικού συνεργατικού Δικτύου

Οι συνεργασίες σε τοπικό επίπεδο διαφόρων πολιτιστικών ιδρυμάτων και στη συγκεκριμένη περίπτωση βιβλιοθηκών που αποτελούν τμήματα άλλων οργανισμών, παρουσιάζουν ειδικό ενδιαφέρον. Οι συνεργασίες ανάμεσα σε αυτόνομες βιβλιοθήκες, και όχι σε ένα ενοποιημένο σύστημα ή με μια συγκεκριμένη πολιτική δικαιοδοσία έχουν γίνει αντικείμενο μελέτης από διάφορους ερευνητές. Αν και πολλές από τις υπηρεσίες είναι κοινές και στα ενοποιημένα και στα αυτόνομα συστήματα, καθώς και οι λόγοι που οδήγησαν στη δημιουργία του ενός ή του άλλου συστήματος.¹²⁵ Ο στρατηγικός σχεδιασμός και οι πολιτικές του κάθε οργανισμού διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη δημιουργία αλλά και στην εξέλιξη και διατήρηση μιας συνεργασίας. Σημαντικός, ωστόσο, αναδεικνύεται και ο ρόλος των εκάστοτε υπευθύνων των φορέων που συμμετέχουν στις σχετικές διεργασίες και διαδικασίες.¹²⁶

Η συνείδηση της κοινότητας σε όρους τοπικότητας, με την ταυτόχρονη ανάδειξη της στο ψηφιακό περιβάλλον, είναι ο κύριος παράγοντας ανάπτυξης ενός τοπικού δικτύου. Ο εντοπισμός και η ανάδειξη των συμπληρωματικότητων που προέρχονται από βιβλιοθήκες διαφορετικών κατηγοριών, οι δυνατότητες συνδυασμών στο περιεχόμενο και στα μέσα, η επέκταση και η προσαρμογή των υπηρεσιών και των χρηστών διαφορετικών κατηγοριών είναι κάποια από τα οφέλη των τοπικών συνεργατικών δικτύων.¹²⁷ Η χρηστοκεντρική διάσταση της τοπικής συνεργασίας πολλαπλού τύπου βιβλιοθηκών, δηλαδή η διατήρηση σταθερών σχέσεων του «τοπικού» χρήστη διαχρονικά μέσω των διαφορετικών του ιδιοτήτων (προσχολικός, μαθητής, φοιτητής, εργαζόμενος ή άνεργος, πολίτης, συνταξιούχος) και των συνεργαζόμενων

---

¹²⁴ Στο ίδιο.

¹²⁵ J. ISON, «Rural Public Libraries in Multitype Library Cooperatives», σσ. 131-132. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η συνεργατική κίνηση των βιβλιοθηκών πολλαπλών τύπων, που προχώρησε κυρίως χάρη στον Τομέα Διαδανεισμού της LSCA και αποτέλεσε την απαρχή της αμερικανικής ομοσπονδιακής χρηματοδότησης για τέτοιου είδους συνεργασίες.

¹²⁶ D. M. DAVIS, *Library Networks*, σ. 11.

¹²⁷ Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, «Από τις στρατηγικές συνεργασίες στη διαμόρφωση εθνικής πολιτικής βιβλιοθηκών», σ. 16· Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, «Η δυναμική των Δημοτικών Βιβλιοθηκών σε ένα Σύστημα Εθνικής Πολιτικής Βιβλιοθηκών, μέσω συνεργατικών δράσεων», σ. 4.

κατηγοριών βιβλιοθηκών της τοπικής κοινωνίας είναι το ζητούμενο.¹²⁸ Όπως ήδη αναφέρθηκε νωρίτερα, κάθε μέλος της συνεργασίας προσφέρει τις δικές του υπηρεσίες για την ικανοποίηση του συνόλου των χρηστών τους.

Καθώς οι πληροφοριακές ανάγκες των τοπικών χρηστών δεν περιορίζονται σε μία βιβλιοθήκη, ούτε σε μία κατηγορία βιβλιοθηκών, ένα τοπικό σύστημα πολλαπλού τύπου βιβλιοθηκών ανταποκρίνεται από το τοπικό επίπεδο στο διεθνές και αυτό γίνεται με ενιαίο και ολοκληρωμένο τρόπο. Ο χρήστης χρειάζεται τις κατάλληλες πληροφορίες ανάλογα με τις ανάγκες του και όχι ανάλογα με τις κατηγορίες των βιβλιοθηκών που έχει πρόσβαση, εφόσον οι κατηγορίες αποτελούν τεχνητό διαχωρισμό. Ένας από τους στόχους της ανάπτυξης συνεργατικών δράσεων σε τοπικό επίπεδο είναι το τοπικό σύστημα βιβλιοθηκών να λειτουργεί ως «μονοθυρική εξυπηρέτηση», όπως παραδείγματος χάρη τα Κέντρα Εξυπηρέτησης Πολιτών (ΚΕΠ).¹²⁹

Η ανάγκη ικανοποίησης διαφορετικών κατηγοριών χρηστών, στην πάροδο των χρόνων οδήγησε στη διαφοροποίηση των βιβλιοθηκών σε κατηγορίες, ανάλογα με τους τομείς που υπάγονται.¹³⁰ Η διάσταση του τοπικού χρήστη αντιδιαστέλλεται στην πρακτική αυτήν, επιδιώκοντας την ταυτόχρονη δυνατότητα ικανοποίησης των αναγκών όλων των δυνητικών χρηστών μιας συγκεκριμένης περιοχής.¹³¹

Όπως προαναφέρθηκε, οι δημόσιες/δημοτικές βιβλιοθήκες ιδρύονται και υποστηρίζονται από το κράτος παρέχοντας πρόσβαση στις πληροφορίες και στη γνώση σε όλους τους πολίτες.¹³² Οι σχολικές βιβλιοθήκες υποστηρίζουν το διδακτικό έργο της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.¹³³ Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες, εξυπηρετούν κυρίως τα μέλη της πανεπιστημιακής τους κοινότητας υποστηρίζοντας το

---

¹²⁸ Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, «Η δυναμική των Δημοτικών Βιβλιοθηκών σε ένα Σύστημα Εθνικής Πολιτικής Βιβλιοθηκών, μέσω συνεργατικών δράσεων», σ. 4.

¹²⁹ Στο ίδιο.

¹³⁰ Γ. Δ. ΜΠΩΚΟΣ, *Εισαγωγή στην Επιστήμη*, σσ. 163-173· P. BROPHY, *The Library*, σσ. 21-52· G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σ. 25-33.

¹³¹ P. BROPHY, *The Library*, σσ. 206-212.

¹³² IFLA, *The Public Library Service*, Μόναχο, IFLA, 2001, σσ. 1-12· IFLA-UNESCO, *Η Διακήρυξη των IFLA/UNESCO για τη Δημόσια Βιβλιοθήκη 1994*· P. BROPHY, *The Library*, σσ. 34-42.

¹³³ IFLA, *IFLA/UNESCO School Library Manifesto 1999*, IFLA, 1999· IFLA, *IFLA School Library Guidelines*, Χάγη, IFLA, Ιούνιος 2015 (2η έκδ. αναθ.)· P. BROPHY, *The Library*, σσ. 42-45.

εκπαιδευτικό, διδακτικό και ερευνητικό τους έργο.¹³⁴ Οι ειδικές βιβλιοθήκες αφορούν διάφορες κατηγορίες, ενώ συνήθως αποτελούν τμήμα ενός μεγαλύτερου οργανισμού.¹³⁵

Εντούτοις, είναι ευρέως αποδεκτό ότι η οργάνωση και ο σχεδιασμός των λειτουργιών και υπηρεσιών της βιβλιοθήκης αυξάνει συνεχώς την ανάγκη για συνεργασίες. Η σύγχρονη βιβλιοθήκη μετακινείται από την απόκτηση, συγκέντρωση και οργάνωση πληροφοριακού υλικού στην πρόσβαση σε πηγές πληροφόρησης και τη διασύνδεση πληροφοριακών συστημάτων και υπηρεσιών μέσα από διάφορες μορφές συνεργασιών.¹³⁶

Στην *Πρόταση για την Εθνική Πολιτική Δημοτικών Βιβλιοθηκών* της ΕΕΒΕΠ γίνεται αναφορά στη συνεργασία βιβλιοθηκών σε τοπικό επίπεδο, που μπορεί να αναφέρεται:

α) Στη συνεργασία δημοτικών βιβλιοθηκών της ίδιας περιοχής, καθώς λόγω της συνάφειάς τους μπορούν να συνδεθούν σε ένα δίκτυο δημοτικών βιβλιοθηκών που θα διευκολύνει τη συνεργασία τους.

β) Στη συνεργασία δημοτικών βιβλιοθηκών με τις τοπικές σχολικές βιβλιοθήκες, καθώς εξυπηρετούν τις τοπικές κοινωνίες, γεγονός που έχει ιδιαίτερη σημασία με τον διοικητικό χάρτη «Καλλικράτη». Στο διοικητικό αυτό μοντέλο η ανάπτυξη και λειτουργία των σχολείων και κατά συνέπεια και των σχολικών βιβλιοθηκών ανήκει στην αρμοδιότητα των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ).

γ) Στη συνεργασία των δημοτικών βιβλιοθηκών με το σύνολο των βιβλιοθηκών μιας περιοχής. Οι δημοτικές βιβλιοθήκες, σε συνεργασία με ακαδημαϊκές, ειδικές ή ερευνητικές βιβλιοθήκες της περιοχής μπορούν να παρέχουν ειδικές επιστημονικές πληροφορίες. Ουσιαστικά, οι συνεργασίες αυτές στοχεύουν στην ανάπτυξη υπηρεσιών βασισμένων στις νέες τεχνολογίες, στην εξοικονόμηση υλικοτεχνικών πόρων, αλλά και την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού από το σύνολο των βιβλιοθηκών.¹³⁷

Γίνεται εύκολα αντιληπτή η δικτύωση της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας σε τοπικό επίπεδο. Οι κοινές συνεργατικές δράσεις διαφόρων φορέων για την επίτευξη ενός κοινού σκοπού αποτελούν τη βάση για μια επίσημη πλέον συνεργασία. Πιο

---

¹³⁴ P. BROPHY, *The Academic Library*, σσ. 60-62· P. BROPHY, *The Library*, σσ. 27-34.

¹³⁵ Στο ίδιο, σσ. 45-51.

¹³⁶ Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, «Από τις στρατηγικές συνεργασίες στη διαμόρφωση εθνικής πολιτικής βιβλιοθηκών», σσ. 1-2.

¹³⁷ Σ. ΤΣΑΦΟΥ, Χ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Δ. ΠΟΛΙΤΗΣ, *Πρόταση για την Εθνική*, σσ. 14-18.

συγκεκριμένα, η επισημοποίηση της υφιστάμενης άτυπης συνεργασίας της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας με το ευρύτατο δίκτυο που αποτελούν οι σχολικές βιβλιοθήκες του Δήμου Καλλιθέας, η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου, η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Παντείου Πανεπιστημίου, η Βιβλιοθήκη του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς και η Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου, έχει στόχο την ικανοποίηση των δυνητικών χρηστών του Δικτύου με την ανάδειξη των συλλογών τους και την αύξηση της αναγνωσιμότητάς τους, την επέκταση συνεργιών σε θέματα κτήσης νέων τίτλων, την εξοικονόμηση πόρων, τη συμβολή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, την παροχή συμβουλευτικής υποστήριξης, τη διοργάνωση και υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκδηλώσεων.

Ωστόσο, μια αρχικά ανεπίσημη συνεργασία βιβλιοθηκών μπορεί να εκβάλλει σε θεσμοθετημένο σώμα εφόσον εξεταστούν τα στάδια και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες μπορεί να λειτουργήσει. Η αναζήτηση του μοντέλου που ταιριάζει στην κάθε περίπτωση και ο εντοπισμός των παραγόντων που καθορίζουν για το πότε και πως θα πρέπει να εξετάζεται η συνεργασία αποτελούν βασική προϋπόθεση για την επιτυχή έκβαση μιας τέτοιας προσπάθειας. Συγκεκριμένα, έχει καταγραφεί ότι σε κοινοπραξίες ανάμεσα σε ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες οι κυριότεροι παράγοντες σύναψης της επίσημης συμφωνίας είναι η κοινή ιδιοκτησία των περιουσιακών τους στοιχείων, το κόστος των υπηρεσιών, η από κοινού παροχή υπηρεσιών και η προστασία από τον νόμο.¹³⁸ Απαραίτητη προϋπόθεση για τη λειτουργία του Δικτύου αποτελεί μια επίσημη συμφωνία ώστε να υπάρχει δέσμευση από τους συμμετέχοντες, να καθορίζονται συγκεκριμένα καθήκοντα μελών και να δίνονται κατευθυντήριες οδηγίες.¹³⁹ Πρόκειται πλέον για ένα σύστημα που λόγω της επίσημης συμφωνίας οι βιβλιοθήκες αλληλοϋποστηρίζονται για το κοινό όφελος των συμμετεχόντων.¹⁴⁰

Η αξιοποίηση της διεθνούς βιβλιογραφίας για τους ορισμούς των δικτύων βιβλιοθηκών οδηγεί στη διατύπωση ενός ορισμού που μπορεί να εφαρμοστεί στο υπό μελέτη Δίκτυο.¹⁴¹ Τοπικό Δίκτυο πολλαπλού τύπου βιβλιοθηκών χαρακτηρίζεται «η

---

¹³⁸ R. WADE, «The Very Model of a Modern Library Consortium», σσ. 5-18.

¹³⁹ NCLIS, *Toward a National*, σ. 82· D. M. DAVIS, *Library Networks*, σ. 11.

¹⁴⁰ Ο Φίλιππος Τσιμπόγλου, στην προσπάθεια εξέτασης του κεντρικού αντικειμένου της έρευνάς του ως ένα σύμπλεγμα καταστάσεων και σκέψεων που αλληλεπιδρούν με άλλους παράγοντες, μέρη ενός μεταβαλλόμενου συνόλου, αξιοποιεί τη συστημική σκέψη και τη συστημική θεωρία στις συνεργασίες των βιβλιοθηκών, σσ. 31-32.

¹⁴¹ D. M. DAVIS, *Library Networks*, σ. 11· K. MARTIN, *Library Networks, 1976-1977*· K. MARTIN, *Library Networks, 1981-1982*· K. MARTIN, *Library Networks, 1986-1987*· ANSI-NISO, *ANSI/NISO Z39.7-2013*, σ. 5·

συνεργασία των βιβλιοθηκών μιας καθορισμένης γεωγραφικής περιοχής που εμπλέκονται μέσω επικοινωνίας σε ένα σύστημα/μοντέλο ανταλλαγής πληροφοριών για την ικανοποίηση των αναγκών των τοπικών χρηστών τους».¹⁴²

Το ερώτημα που τίθεται σχετικά με τη θεώρηση των βιβλιοθηκών ή των συνεργασιών τους και των λειτουργιών τους του ως σύστημα, έχει απασχολήσει διάφορους ερευνητές σε σχέση με το μέλλον των βιβλιοθηκών. Ο Φίλιππος Τσιμπόγλου καταγράφει ορισμένες από τις πιο σημαντικές προσεγγίσεις και τονίζει ότι οι περισσότερες συστημικές θεωρήσεις στον χώρο των βιβλιοθηκών αφορούν την ανάλυση συστημάτων σχετικών με την τεχνολογία ολοκληρωμένων συστημάτων βιβλιοθηκών.¹⁴³ Ο Michael Buckland επιχείρησε μια πρώτη περιγραφή της βιβλιοθήκης ως σύστημα την οποία αναθεώρησε αργότερα από το τοπικό στο εθνικό επίπεδο.¹⁴⁴ Ο Carlos Montoya Diaz εντόπισε τα λειτουργικά όρια στις δραστηριότητες που μπορεί μια βιβλιοθήκη να αναλάβει μόνη της.¹⁴⁵ Ο P. Brophy αναφέρει ότι η προσέγγιση της βιβλιοθήκης ως σύστημα βασίζεται στη θεώρηση της βιβλιοθήκης ως έναν οργανισμό που λειτουργεί σε σχέση με το εξωτερικό του περιβάλλον με εισροές και εκροές.¹⁴⁶

Ο κυριότερος λόγος που μια χρόνια, άτυπη συνεργασία μεταξύ βιβλιοθηκών οφείλει να οδηγηθεί σε επίσημη συνεργασία αποκτώντας νομική υπόσταση είναι η ίδια η βιωσιμότητά της, καθώς αποτελεί δέσμευση των οργανισμών για την από κοινού προώθηση ενός συγκεκριμένου σκοπού, χωρίς να έγκειται στην καλή πίστη του εκάστοτε εργαζομένου ή της διοίκησης. Το σύστημα αυτό οφείλει να εκπληρώνει συγκεκριμένα κριτήρια για την ικανοποίηση των τοπικών χρηστών. Τα μέλη να είναι βιβλιοθήκες, με δυνατότητες μελλοντικής διεύρυνσης και σε άλλους φορείς (αρχαία, μουσεία), να εξυπηρετεί πολλαπλά ιδρύματα εκτός διοικητικής δικαιοδοσίας του, οι

Φ. Χ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, *Συνεργασίες βιβλιοθηκών*, σσ. 141, 242-246· Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, «Από τις στρατηγικές συνεργασίες στη διαμόρφωση εθνικής πολιτικής βιβλιοθηκών», σσ. 15-18· P. BROPHY, *The Library*, σσ. 53-65· A. YARROW, B. CLUBB, J.-L. DRAPER, *Public Libraries*, σσ. 5-8· C. KARLSSON, «Clusters, Networks and Creativity», σ. 86· R. CAPPELLIN, «Networks and Technological Change in Regional Clusters», σσ. 52-78.

¹⁴² J. ISON, «Rural Public Libraries in Multitype Library Cooperatives», σσ. 131-132.

¹⁴³ Φ. Χ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, *Συνεργασίες βιβλιοθηκών*, σσ. 445-447.

¹⁴⁴ M. BUCKLAND, *Redesigning Library in Theory: a Manifesto*, American Library Association, 1992, [http://digitalassets.lib.berkeley.edu/sunsite/Redesigning%20Library%20Services_%20A%20Manifesto%20\(HTML\).pdf](http://digitalassets.lib.berkeley.edu/sunsite/Redesigning%20Library%20Services_%20A%20Manifesto%20(HTML).pdf) (Ανάκτηση 12.10.2016).

¹⁴⁵ Φ. Χ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, *Συνεργασίες βιβλιοθηκών*, σ. 446.

¹⁴⁶ P. BROPHY, *The Library*, σσ. 90-91.

δραστηριότητες να περιλαμβάνουν την υποστήριξη των πληροφοριακών υπηρεσιών των βιβλιοθηκών αλλά και των αναγκών των χρηστών για κοινωνική διάδραση.

Απαραίτητη προϋπόθεση κατά τη διαδικασία σύναψης ενός επίσημου Δικτύου πολλαπλού τύπου βιβλιοθηκών είναι η καταγραφή των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων κάθε δυνητικής βιβλιοθήκης-μέλους. Κύριο μέλημα είναι ο προσδιορισμός των χρηστών, η αναγνώριση των αναγκών τους, η γνώση του περιεχομένου των συλλογών αλλά και των επιμέρους διαδικασιών τους.¹⁴⁷ Μια προσεκτική συγκριτική ανάγνωση των χαρακτηριστικών των πέντε βιβλιοθηκών του τοπικού Δικτύου οδηγεί σε συγκεκριμένες επισημάνσεις.¹⁴⁸ Οι βιβλιοθήκες προέρχονται από διαφορετικούς φορείς, ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, με ανομοιογένεια οργανισμών ως προς το νομικό καθεστώς και το θεσμικό πλαίσιο που τους διέπει, με διαφορετικούς προϋπολογισμούς, ποικιλία έντυπου και ηλεκτρονικού υλικού, διακυμάνσεις στον αριθμό προσωπικού και διαφοροποιήσεις στις επιμέρους υπηρεσίες τους.

Το υπό μελέτη τοπικό Δίκτυο αφορά τη Δημοτική Βιβλιοθήκη του Δήμου Καλλιθέας με το ανάλογο δίκτυο σχολικών βιβλιοθηκών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, δύο ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και δύο ειδικές βιβλιοθήκες. Πρόκειται για βιβλιοθήκες που διοικητικά ανήκουν σε δήμο, σε πανεπιστήμια (ΝΠΔΔ) και σε κοινωφελή ιδρύματα (ΝΠΙΔ) αντίστοιχα. Ανεξάρτητα από τον χρόνο ίδρυσής τους, από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 παρατηρείται η επιστημονική οργάνωση του υλικού τους με βάση διεθνείς βιβλιοθηκονομικούς κανόνες και διεθνή πρότυπα. Οι δύο ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες εντάχθηκαν στα προγράμματα ΕΠΕΑΕΚ των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης ώστε να μετατραπούν σε βιβλιοθήκες σύγχρονων απαιτήσεων.

Οι στόχοι και οι σκοποί των βιβλιοθηκών αυτών καταγράφονται στη δήλωση της αποστολής τους για ενημέρωση των χρηστών, αλλά και του προσωπικού και των συνεργατών τους. Με τον τρόπο αυτό γίνεται αντιληπτό το πλαίσιο λειτουργίας των υπηρεσιών του οργανισμού.¹⁴⁹ Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας εναρμονίζεται απόλυτα με τους σκοπούς της Διακήρυξης της UNESCO για την προώθηση της πληροφόρησης και της γνώσης για όλους. Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες ικανοποιούν τις

---

¹⁴⁷ Στο ίδιο, σσ. 139-161.

¹⁴⁸ Όλα τα στοιχεία που καταγράφονται παρακάτω προέρχονται από τις επίσημες ιστοσελίδες των Βιβλιοθηκών με επικαιροποίηση των στοιχείων από τους υπεύθυνων των βιβλιοθηκών. Αναλυτικά βλ. στο Παράρτημα ΙΙ, Πίνακας 6, σσ. 360-368.

¹⁴⁹ G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σσ. 251-252.

ειδικές απαιτήσεις της ακαδημαϊκής κοινότητας στην οποία ανήκουν καλύπτοντας την προπτυχιακή και μεταπτυχιακή εκπαίδευση των ιδρυμάτων τους, αλλά και της ευρύτερης επιστημονικής κοινότητας. Κύριοι στόχοι των ειδικών βιβλιοθηκών είναι η συμβολή τους στην έρευνα και στην εκπαίδευση σε συγκεκριμένους επιστημονικούς τομείς ανάλογα με τους καταστατικούς στόχους του κάθε Ιδρύματος.

Οι βιβλιοθήκες τηρούν τους αντίστοιχους «Κανονισμούς λειτουργίας», που ορίζουν αναλυτικά τα επιμέρους ζητήματα για την εύρυθμη καθημερινή λειτουργία τους. Οι Κανονισμοί ενημερώνουν τους χρήστες για ζητήματα σχετικά με τις επιμέρους πολιτικές που εφαρμόζονται σχετικά με την εγγραφή μελών, τον δανεισμό, το υλικό και τις συλλογές, την ανάπτυξη της συλλογής, τις δωρεές, τη χρήση του υλικού (έντυπου και ηλεκτρονικού) και άλλων υπηρεσιών, τη χρήση των αναγνωστηρίων, των υπολογιστών, κ.λπ., τη δυνατότητα πρόσβασης σε βάσεις δεδομένων, τις υποχρεώσεις των αναγνωστών, την ασφάλεια του υλικού, το ωράριο, κ.λπ. Στο Αρχείο κάθε βιβλιοθήκης τηρούνται και άλλα έγγραφα, όπως «Σχέδιο Εκκένωσης Κτιρίου», κ.λπ.

Αναφορικά με την ασφάλεια του υλικού καταγράφονται διάφοροι τρόποι, που κυρίως οφείλονται στη διαμόρφωση των χώρων αλλά και τις ιδιαίτερες κατηγορίες χρηστών τους οποίους ικανοποιούν, αλλά κυρίως τον αριθμό των επισκεπτών της βιβλιοθήκης σε καθημερινή βάση. Στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και στη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε. χρησιμοποιείται σύγχρονο σύστημα προστασίας από κλοπές και τα βιβλία διαθέτουν ειδικές μαγνητικές ταινίες, καθώς ο ημερήσιος αριθμός των χρηστών είναι πολυπληθής και οι χώροι των βιβλιοστασίων και των αναγνωστηρίων βρίσκονται σε διάφορα επίπεδα, ενώ στη Βιβλιοθήκη του ΠΙΟΠ υπάρχει διαβαθμισμένη πρόσβαση των χρηστών στα βιβλιοστάσια.

Οι δύο ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες συμμετέχουν με την καταγραφή των στατιστικών δεδομένων τους στη Μονάδα Διασφάλισης Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.¹⁵⁰ Το ΠΙΟΠ έχει αναπτύξει και εφαρμόζει Σύστημα Διαχείρισης Ποιότητας

¹⁵⁰ Η «Μονάδα Διασφάλισης Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών» (ΜΟΔΙΠΑΒ) είναι μετεξέλιξη της «Μονάδας Ολικής Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών» (ΜΟΠΑΒ) που ξεκίνησε να λειτουργεί 20/1/1999 και στεγάζεται στη Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Στην αποστολή της ΜΟΔΙΠΑΒ περιλαμβάνονται: η ηλεκτρονική συλλογή, επεξεργασία, ανάλυση και παρουσίαση στοιχείων σχετικών με τις ελληνικές Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες, η υποστήριξη των ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών για την υιοθέτηση διαδικασιών αξιολόγησης της λειτουργίας τους και την εφαρμογή κανόνων και τεχνικών διασφάλισης ποιότητας, η καθιέρωση και η εφαρμογή δεικτών αποτίμησης της λειτουργίας και αξιολόγησης από τους χρήστες τους, η ανάπτυξη και ο εμπλουτισμός εθνικής ηλεκτρονικής θεματικής πύλης με υλικό εκπαίδευσης και πληροφόρησης σχετικό με εφαρμοζόμενες μεθοδολογίες αξιολόγησης βιβλιοθηκών, προτύπων λειτουργίας, μεθοδολογίες συγκέντρωσης και

με πεδία εφαρμογής: α) σχεδιασμό, μελέτη, κατασκευή, λειτουργία και συντήρηση Δικτύου Μουσείων στην ελληνική περιφέρεια, β) διοργάνωση εκθέσεων και πολιτιστικών εκδηλώσεων στα Μουσεία του Δικτύου, και γ) υλοποίηση ερευνητικών προγραμμάτων για την καταγραφή, διάσωση, ανάδειξη και προβολή της προβιομηχανικής και βιομηχανικής κληρονομιάς.¹⁵¹ Επίσης, έχει αναπτύξει και εφαρμόζει Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης το οποίο οργανώνει, με τον πλέον συστηματικό τρόπο, την παρακολούθηση, διαχείριση και τελικά τη μείωση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων που σχετίζονται με τις δραστηριότητές του και εφαρμόζεται στο σύνολο των κτιρίων και των δραστηριοτήτων του ΠΙΟΠ.¹⁵²

Αναφορικά με τις κτιριακές υποδομές των βιβλιοθηκών, παρατηρείται ότι βρίσκονται σε κτίρια καινούρια ή ανακαινισμένα και εκτείνονται σε αρκετά τετραγωνικά μέτρα για τα βιβλιοστάσια, τα αναγνωστήριά τους (ενηλίκων και παιδικά), τους χώρους με ηλεκτρονικό εξοπλισμό για χρήση από το κοινό και τα γραφεία του προσωπικού. Το ωράριο λειτουργίας ποικίλλει και είναι προσαρμοσμένο στην κάλυψη των αναγκών των επιμέρους ομάδων χρηστών, π.χ. στις ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες το θερινό ωράριο είναι μειωμένο σε σχέση με το χειμερινό.

Αναφορικά με το προσωπικό των βιβλιοθηκών αυτών καταγράφεται χαμηλός αριθμός ατόμων σε σύγκριση με τον όγκο του υλικού, το ωράριο λειτουργίας και τις υπηρεσίες που παρέχουν. Όλες οι βιβλιοθήκες συμμετέχουν στον Κόμβο Πρακτικής Άσκησης «Ατλας».¹⁵³ Απαραίτητη είναι η ανάπτυξη ειδικών υπηρεσιών επικοινωνίας ανάμεσα στο προσωπικό των βιβλιοθηκών για θέματα άμεσης λειτουργίας του Δικτύου και ανταλλαγής απόψεων στα επιστημονικά πεδία της Βιβλιοθηκονομίας και της

ανάλυσης δεδομένων κ.ά. Περισσότερες πληροφορίες στην ιστοσελίδα <https://mopab.seab.gr/> (Ανάκτηση 10.10.2016).

¹⁵¹ Σύστημα Διαχείρισης Ποιότητας σύμφωνα με το Πρότυπο EN ISO 9001:2008, πιστοποιημένο από την «TUV AUSTRIA HELLAS». Περισσότερες πληροφορίες για το Σύστημα Διαχείρισης της Βιβλιοθήκης του ΠΙΟΠ βλ. Ε. VLACHOU, C. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «PIOP's Museums Network and Library: ISO 9001:2008», στο *QQML 2014 6th International Conference on Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*, Κωνσταντινούπολη, 27-30 Μαΐου 2014.

¹⁵² Η πρώτη Περιβαλλοντική Δήλωση του Ιδρύματος επαληθεύτηκε, σύμφωνα με τις απαιτήσεις του κανονισμού EMAS, από την Κυπριακή Εταιρεία Πιστοποίησης [reg. no. EMAS ELV-0009 (αριθ. 549)], στις 14.3.2014. Το Ίδρυμα, σύμφωνα με την υπ' αριθμό 50486/1466/27.10.2014 υπουργική απόφαση, καταχωρίστηκε στο ελληνικό μητρώο EMAS (αριθμός καταχώρησης EL-000110).

¹⁵³ Ο Άτλας, το Σύστημα Κεντρικής Υποστήριξης της Πρακτικής Άσκησης Φοιτητών ΑΕΙ, είναι μια κεντρική διαδικτυακή υπηρεσία η οποία διασυνδέει τους φορείς που παρέχουν θέσεις πρακτικής άσκησης με όλα τα ακαδημαϊκά Ιδρύματα δημιουργώντας μία ενιαία βάση θέσεων πρακτικής άσκησης, διαθέσιμες στα Ιδρύματα. Παράλληλα προσφέρει σφαιρική ενημέρωση σε θέματα σχετικά με την αγορά εργασίας για πληροφόρηση των φοιτητών, <http://atlas.grnet.gr/> (Ανάκτηση 17.10.2016).

Επιστήμης της Πληροφόρησης. Η δια βίου εκπαίδευση του προσωπικού των βιβλιοθηκών-μελών και η συμμετοχή σε εθνικά, ευρωπαϊκά και διεθνή εκπαιδευτικά προγράμματα και συνέδρια οφείλει να ενισχύεται μέσω του Δικτύου, για τη διαρκή επιμόρφωση των στελεχών των βιβλιοθηκών.

Οι συλλογές των βιβλιοθηκών καλύπτουν ένα εύρος επιστημονικών θεματικών κατηγοριών, καθώς και υλικό ποικίλης ύλης και είναι ανοικτής πρόσβασης. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας διαθέτει ποικιλία θεμάτων, αλλά και ιδιαίτερα σημαντικό αριθμό βιβλίων νεοελληνικής λογοτεχνίας. Τα επιστημονικά πεδία των κοινωνικών και πολιτικών επιστημών, των ανθρωπιστικών επιστημών, αλλά και των θετικών και οικονομικών επιστημών αποτελούν τις κύριες θεματικές κατηγορίες των υπόλοιπων συλλογών. Παρατηρείται εξειδίκευση σε θεματικές προσκτήσεις, εξαιτίας των ειδικών αναγκών των Ιδρυμάτων στα οποία ανήκουν οι βιβλιοθήκες.

Ο συνολικός αριθμός των τόμων βιβλίων των πέντε βιβλιοθηκών ανέρχεται σε περισσότερες από 260 χιλιάδες τόμους και 2.300 τίτλους περιοδικών εκδόσεων που βρίσκονται στη συλλογή τους. Οι συλλογές των περιοδικών των δύο ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών συμπληρώνονται από τους περίπου 13.500 τίτλους ηλεκτρονικών περιοδικών μέσω της HEAL Link. Οι βιβλιοθήκες διαθέτουν και άλλες ειδικές συλλογές, με αρχειακό υλικό των φορέων τους (π.χ. Ιστορικό Αρχείο του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου), συλλογή του αρχείου τοπικού Τύπου, συλλογές οπτικοαουστικού υλικού (cd κλασικής μουσικής, CD-ROM εκπαιδευτικού και βιβλιογραφικού υλικού, VHS και DVDs με κλασικές κινηματογραφικές ταινίες, slides).

Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η συλλογή της Χατζηνείου Βιβλιοθήκης με σημαντικό αριθμό βιβλίων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, η οποία βρίσκεται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας, και η Συλλογή Δημήτρη Ζωγράφου, που περιλαμβάνει σπάνιο υλικό από τον 19ο αιώνα σχετικά με την ιστορία του αγροτικού ζητήματος και γενικότερα ιστορικά θέματα και βρίσκεται στη Βιβλιοθήκη του ΠΙΟΠ. Η Βιβλιοθήκη του Παντείου Πανεπιστημίου διαθέτει συλλογές με τις σημειώσεις των διδασκόντων του Πανεπιστημίου και τις διδακτορικές διατριβές, ενώ επίσης διαθέτει την «Ιστορική Βιβλιοθήκη» με σπάνιες εκδόσεις του 19ου αιώνα και του πρώιμου 20ού που εμπίπτου στις θεματικές Δίκαιο, Ιστορία, Οικονομία και Πολιτική. Ο εμπλουτισμός των συλλογών τους πραγματοποιείται με αγορές και δωρεές, ενώ από όλες εφαρμόζεται πολιτική δωρεών. Ειδικό ενδιαφέρον εμφανίζει η Βιβλιοθήκη ΠΙΟΠ, που ο εμπλουτισμός της

αφορά και προσκτήσεις υλικού από τον Όμιλο Πειραιώς, μέσω των συγχωνεύσεων με άλλα Τραπεζικά Ιδρύματα (π.χ. πρώην ΑΤΕ).

Οι βιβλιοθήκες διαθέτουν όλες ηλεκτρονικό κατάλογο OPAC και η πρόσβαση είναι εφικτή μέσω των επίσημων ιστοσελίδων τους, ενώ για τις ακαδημαϊκές η πρόσβαση μπορεί να γίνει και μέσω του Ενιαίου Καταλόγου MITOS, για τη Δημοτική Βιβλιοθήκη και τη Βιβλιοθήκη ΠΙΟΠ από την Αργώ (ΕΚΤ). Κάποιες διαθέτουν δελτιοκαταλόγους που είτε είναι σε χρήση είτε έχουν ιστορική πλέον αξία για την ίδια τη βιβλιοθήκη. Όλες οι βιβλιοθήκες έχουν παρουσία στο διαδίκτυο με δική τους ιστοσελίδα, που υποστηρίζεται από τον φορέα στον οποίο ανήκουν (Δήμος, Ιδρύματα) ή από τους υπαλλήλους των ίδιων των βιβλιοθηκών (ακαδημαϊκές). Εκτός από τους ηλεκτρονικούς καταλόγους οι ακαδημαϊκές διαθέτουν επίσης ψηφιακές συλλογές/υπηρεσίες και πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης. Η Βιβλιοθήκη του Παντείου διαθέτει τα «Ανοικτά μαθήματα-Υποστήριξη του εκπαιδευτικού έργου» και παρέχει πρόσβαση μέσω του πανεπιστημιακού δικτύου σε επιστημονικά άρθρα, βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων και διάφορα πληροφοριακά συστήματα.

Οι βιβλιοθήκες του τοπικού Δικτύου είναι ανοιχτές στο κοινό, ενώ δικαίωμα χρήσης της υπηρεσίας δανεισμού έχουν οι πιστοποιημένοι χρήστες τους, όσοι δηλαδή έχουν δικαίωμα χρήσης όλων των υπηρεσιών που παρέχονται με την κάρτα μέλους. Οι πιστοποιημένοι χρήστες της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας είναι οι δημότες Καλλιθέας, οι δημότες των όμορων Δήμων (Μοσχάτου, Ταύρου, Πετραλώνων, Κουκακίου, Νέου Κόσμου, Νέας Σμύρνης, Παλαιού και Νέου Φαλήρου) και οι υπάλληλοι του Ομίλου Πειραιώς. Τον Δεκέμβριο του 2015 η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας και η Βιβλιοθήκη του ΠΙΟΠ προχώρησαν σε συνεργασία αναφορικά με την υπηρεσία δανεισμού, ώστε οι χρήστες εκατέρωθεν να έχουν τα ίδια δικαιώματα. Η Βιβλιοθήκη του ΠΙΟΠ είναι δανειστική για το προσωπικό του Ομίλου Πειραιώς, καθώς και για τους δημότες Καλλιθέας. Για τη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε. πιστοποιημένοι είναι όσοι χρήστες έχουν κάρτα μέλους.

Οι πιστοποιημένοι χρήστες των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών είναι όλοι οι εσωτερικοί χρήστες, δηλαδή τα μέλη της εκάστοτε πανεπιστημιακής κοινότητας. Για τους πιστοποιημένους χρήστες των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών σε περίπτωση καθυστέρησης επιστροφής βιβλίου ή απώλειας εφαρμόζεται συστήματα ποινών. Η Βιβλιοθήκη του Παντείου εφαρμόζει τη διαδικασία του διαδανεισμού για τους

πιστοποιημένους χρήστες της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας και της Βιβλιοθήκης του Ιδρύματος Ευγενίδου. Ο χρόνος δανεισμού ποικίλλει ανάλογα με τον Κανονισμό Λειτουργίας της κάθε βιβλιοθήκης και κυμαίνεται από πέντε μέρες έως έναν μήνα, ενώ υπάρχει η δυνατότητα ανανέωσης υλικού ή κράτησης με σειρά προτεραιότητας τηλεφωνικώς. Ορισμένοι τύποι υλικού δεν δανείζονται, όπως το πληροφοριακό υλικό, το οπτικοακουστικό υλικό, κ.λπ. Ωστόσο, πρόσβαση στους χώρους των αναγνωστηρίων και δυνατότητα φωτοτύπησης έχουν και οι εξωτερικοί χρήστες σε όλες τις βιβλιοθήκες.

Άλλες υπηρεσίες διαθέσιμες σε όλους τους χρήστες των βιβλιοθηκών είναι η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών για αναζήτηση στους ηλεκτρονικούς καταλόγους OPAC. Στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας και στις δύο ειδικές υπάρχει η δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο από τερματικά στους χώρους της βιβλιοθήκης, καθώς και δυνατότητα ασύρματης σύνδεσης μέσω WiFi. Υπάρχει η δυνατότητα φωτοτύπησης υλικού με βάση τον νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων και, ανάλογα με τη βιβλιοθήκη, είναι δωρεάν ή καταβάλλοντας αντίστοιχο χρηματικό ποσό. Οι περισσότερες βιβλιοθήκες αναρτούν στις ιστοσελίδες τους «Κατάλογο Νέων Προσκτήσεων», με στόχο την ενημέρωση του κοινού για τα νέα αποκτήματα. Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες διανέμουν τα συγγράμματα των φοιτητών στο δίκτυο «Εύδοξος».¹⁵⁴

Οι βιβλιοθήκες, στο πλαίσιο της εξωστρέφειάς τους, οργανώνουν ομαδικές ξεναγήσεις στους χώρους τους, ειδικά σε μαθητικές ομάδες για μια γνωριμία του μαθητικού πληθυσμού με τον χώρο και τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους. Οι ξεναγήσεις στους χώρους βιβλιοθηκών και στις υπηρεσίες τους είναι πρακτική που εφαρμόζεται από τις πιο μεγάλες και γνωστές βιβλιοθήκες μέχρι τις βιβλιοθήκες της γειτονιάς. Στη βιβλιοθήκη του Κογκρέσου υπάρχει η δυνατότητα δωρεάν ξενάγησης σε ομάδες στο ιστορικό κτίριο του Thomas Jefferson για γνωριμία με την τέχνη και την αρχιτεκτονική της, ενώ η ξενάγηση περιλαμβάνει πληροφορίες για την ιστορία της Βιβλιοθήκης, τις συλλογές και τις υπηρεσίες της.¹⁵⁵ Στη Βρετανική Βιβλιοθήκη υπάρχει η δυνατότητα για μεμονωμένες επισκέψεις επί πληρωμή στους κοινόχρηστους χώρους της βιβλιοθήκης,

---

¹⁵⁴ Η Ηλεκτρονική Υπηρεσία Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Συγγραμμάτων και λοιπών βοηθημάτων «Εύδοξος» είναι μια πρωτοποριακή υπηρεσία για την παροχή των συγγραμμάτων των προπτυχιακών φοιτητών των Πανεπιστημίων, των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΤΕΙ) και των Ανώτατων Εκκλησιαστικών Ακαδημιών (ΑΕΑ) της επικράτειας καθώς και του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (ΕΑΠ). Περισσότερες πληροφορίες: <http://eudoxus.gr/> (Ανάκτηση 17.10.2016).

¹⁵⁵ <https://www.loc.gov/visit/tours/guided-tours/thomas-jefferson-building/> (Ανάκτηση 11.10.2016).

για μια γνωριμία με την ιστορία, τη συλλογή και την αρχιτεκτονική της. Σε ειδικές προβολές μπορεί κανείς να δει τα αναγνωστήρια και να παρακολουθήσει όλη τη διαδικασία αποθήκευσης, πρόσβασης και παράδοσης των βιβλίων, τα οποία είναι προσβάσιμα για επίσκεψη μόνο τις Κυριακές και στις επίσημες αργίες της Βιβλιοθήκης.¹⁵⁶ Η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κύπρου διοργανώνει ξεναγήσεις σχολείων/εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων ή άλλων οργανωμένων ομάδων, δίνοντας την ευκαιρία στις ομάδες αυτές να γνωρίσουν τους χώρους, το υλικό, τις υπηρεσίες της, καθώς και τον τρόπο λειτουργίας της.¹⁵⁷

«Τα Σχολεία πάνε Βιβλιοθήκη!», ήταν ο τίτλος της εκπαιδευτικής δράσης που διοργάνωσε η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Πανεπιστημίου Πατρών, από 26 Μαρτίου έως 10 Απριλίου 2013, και την παρακολούθησαν περισσότεροι από 600 μαθητές. Αφορούσε τρία ευέλικτα προγράμματα συνεργατικής παιγνιώδους μάθησης με την αξιοποίηση της τεχνολογίας των τρισδιάστατων εικονικών περιβαλλόντων μάθησης (3d virtual immersive environments). Τα προγράμματα περιλάμβαναν: α) διαδραστική περιήγηση στη Βιβλιοθήκη, β) ομαδικό παιχνίδι γνώσεων για το βιβλίο και τη βιβλιοθήκη, γ) γνωριμία με το τμήμα παιδικών βιβλίων, δ) πολυμεσική παρουσίαση της ιστορίας του βιβλίου μέσω τρισδιάστατων εικονικών, ε) επίδειξη χρήσης και ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα σε tablets pc, και στ) διαδραστική περιήγηση στη Βιβλιοθήκη.¹⁵⁸

Ειδικό ενδιαφέρον στην ελληνική πραγματικότητα, πέρα από τις ξεναγήσεις που πραγματοποιούν οι ίδιες οι βιβλιοθήκες, έχει η δράση «Βιβλίων Τόποι» από τη δημοσιογράφο Λαμπρινή Κουζέλη. Όπως αναφέρει σε συντέντευξή της, αφορμή ήταν η διαπίστωση ότι στην Ελλάδα υπάρχουν βιβλιοθήκες που δεν είναι γνωστές στο ευρύτερο κοινό. Σκοπός της δράσης ήταν η γνωριμία του κοινού με μία βιβλιοθήκη τον μήνα και η ξενάγηση στο κτίριο, τις συλλογές της, την ιστορία της και τις υπηρεσίες της από το προσωπικό της βιβλιοθήκης.¹⁵⁹

Παράλληλα αρχίζουν να οργανώνουν προγράμματα πληροφοριακής παιδείας. Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες έχουν ως ομάδα στόχο τούς προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς τους φοιτητές, κυρίως σε θέματα σχετικά με τη χρήση των

---

¹⁵⁶ <https://www.bl.uk/events/general-guided-tour> (Ανάκτηση 11.10.2016).

¹⁵⁷ <http://library.ucy.ac.cy/el/services/tours> (Ανάκτηση 11.10.2016).

¹⁵⁸ <http://www.lis.upatras.gr/schools-in-the-library/> (Ανάκτηση 11.10.2016).

¹⁵⁹ Περισσότερες πληροφορίες: <http://www.mikrococosmos.gr/lamprinikouzeli/> (Ανάκτηση 11.10.2016).

πληροφοριακών συστημάτων της βιβλιοθήκης, την έρευνα σε πληροφορικές πηγές και την εκπόνηση εργασιών. Η Βιβλιοθήκη του Ι.Ε. και η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας έχουν ξεκινήσει έναν κύκλο προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας σε μαθητικές ομάδες, ενώ η Βιβλιοθήκη του Ι.Ε. παρέχει εκπαιδευτικά προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών για ενήλικες. Σταδιακά αρχίζουν να έχουν παρουσία και στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για ενημέρωση του κοινού τους.

Η Βιβλιοθήκη του Ι.Ε και η Βιβλιοθήκη του Παντείου διαθέτουν κατάλληλους σταθμούς εργασίας και το αντίστοιχο λογισμικό για χρήση από ειδικές κατηγορίες χρηστών. Οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται στο πλαίσιο της ευρύτερης πολιτικής του Ιδρύματος Ευγενίδου που έχει στόχο τη διασφάλιση στα άτομα με αναπηρία ισότιμης πρόσβασης σε κάθε πληροφορία έντυπης και ηλεκτρονικής μορφής. Οι κατηγορίες ατόμων με αναπηρία που υποστηρίζονται από τους συγκεκριμένους σταθμούς εργασίας είναι τα άτομα με περιορισμό όρασης, τα άτομα με κινητικά προβλήματα, κυρίως στα άνω άκρα ή τετραπληγία, καθώς και άτομα με εντυποαναπηρία (π.χ. δυσλεξία). Στη Βιβλιοθήκη του Παντείου δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στα άτομα με περιορισμό όρασης, όπου εντάσσεται και το Πρόγραμμα Εθελοντών της Βιβλιοθήκης για δημιουργία προσβάσιμων βιβλίων.

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας και οι δυο ειδικές βιβλιοθήκες διαθέτουν παιδικό/νεανικό τμήμα, αφενός για δανεισμό των παιδικών βιβλίων και αφετέρου για υλοποίηση των εκπαιδευτικών τους προγραμμάτων κυρίως στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση αλλά και στη δευτεροβάθμια. Τα παρεχόμενα εκπαιδευτικά προγράμματα των δύο ειδικών βιβλιοθηκών είναι εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας.¹⁶⁰ Οι τρεις αυτές βιβλιοθήκες συμμετέχουν σε όλους τους μεγάλους εορτασμούς με ποικίλες εκδηλώσεις. Ειδικές εκδηλώσεις όπως η «Παγκόσμια Ημέρα Παιδικού Βιβλίου», η «Γιορτή Επιστήμης και Τεχνολογίας», η «Γιορτή Περιβάλλοντος», και πολλές χριστουγεννιάτικες δράσεις αποτελούν πλέον θεσμό στη συνείδηση της τοπικής κοινότητας.

Βιβλιοπαρουσιάσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, σεμινάρια, θεατρικά δρώμενα, λέσχες ανάγνωσης, συναντήσεις με συγγραφείς και εικονογράφους, μαθήματα εικονογράφησης, αφηγηματικά δρώμενα, θεατρικές ομάδες (εφήβων και ενηλίκων),

---

¹⁶⁰ Έγκριση υλοποίησης εργαστηρίων Βιβλιοθήκης Ι.Ε. από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (Αρ. πρωτ. Φ13.1/86978/Δ2-30.5.2016 και Φ13.1/104420/Δ2-27.6.2016). Έγκριση υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων ΠΙΟΠ από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (Αρ. πρωτοκόλλου Φ.14.2532/199575/Δ1-8.12.2015).

εκπαιδευτικά προγράμματα, κ.λπ. είναι διάφορες από τις δράσεις που υλοποιούν οι παραπάνω βιβλιοθήκες σε ευρύτερες ομάδες κοινού, και προβάλλονται από τις ιστοσελίδες τους αλλά και από τα ΜΜΕ. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας οργανώνει ποικίλα σεμινάρια για ενήλικες. Υλοποιεί κύκλους σεμιναρίων για κινηματογράφο, ποίηση, δημιουργική γραφή, μυθιστορήματα, καθώς και χοροκινητικά σεμινάρια. Σε συνδυασμό με βιβλιοπαρουσιάσεις ντόπιων κυρίως συγγραφέων και λογίων αποτελεί έναν δημόσιο χώρο κοινωνικής συναναστροφής για τους δημότες και όχι μόνο. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας και η Βιβλιοθήκη του ΠΙΟΠ, με αφορμή τις εκδηλώσεις για την Παγκόσμια Ημέρα Παιδικού Βιβλίου 2013, προκήρυξαν Διαγωνισμό Συγγραφής και Εικονογράφησης Παιδικού Βιβλίου από ενήλικες. Στόχος ήταν η δημιουργία ενός ηλεκτρονικού βιβλίου (e-book) και η θεατρική απόδοση του κειμένου. Η δράση αυτή αποτελεί πλέον θεσμό και κάθε χρόνο προκηρύσσεται ο διαγωνισμός με διαφορετική θεματολογία.

Οι βιβλιοθήκες του τοπικού Δικτύου ανήκουν είδη σε διάφορα εθνικά, αλλά και διεθνή δίκτυα. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας είναι μέλος του δικτύου Future Library και του Δικτύου Ελληνικών Βιβλιοθηκών της ΕΒΕ (2016). Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες συμμετέχουν σε ελληνικά και ευρωπαϊκά συνεργατικά δίκτυα με σκοπό την καλύτερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πληροφορικών πόρων (HEAL-Link), αλλά και υλοποίηση έργων ευρωπαϊκών προγραμμάτων. Συγκεκριμένα η Βιβλιοθήκη του Παντείου συμμετέχει στο ευρωπαϊκό δίκτυο LIBER και συνεργάζεται με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ).

Το Χαροκόπειο πέρα από τα διάφορα εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα υλοποίησης έργων είναι μέλος του Δικτύου Οικονομικών Βιβλιοθηκών (ΔΙ.Ο.ΒΙ.). Μέλος του ΔΙ.Ο.ΒΙ. είναι και η Βιβλιοθήκη του ΠΙΟΠ. Η Βιβλιοθήκη του Ι.Ε συμμετέχει στο Τρίγωνο Ναυτιλιακών Βιβλιοθηκών, στην Οργανωτική Επιτροπή Ενίσχυσης Βιβλιοθηκών και έχει συνάψει Μνημόνιο Συνεργασίας με τη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων. Οι βιβλιοθήκες, εκτός της Δημοτικής, συμμετέχουν στο δίκτυο για παραγγελίες άρθρων μέσω ΕΔΕΤΒ (ΕΚΤ), ενώ η Δημοτική και η Βιβλιοθήκη του ΠΙΟΠ συμμετέχουν στην Αργώ (ΕΚΤ), οι ακαδημαϊκές στο MITOS, και το Πάντειο στο Διεθνές Δίκτυο Subito.

4.4.2 Ανάλυση SWOT τοπικού Δικτύου

Η καταγραφή και η συγκριτική παρουσίαση των χρηστών και των επιμέρους υπηρεσιών των βιβλιοθηκών της γεωγραφικής ενότητας της Καλλιθέας αποτέλεσε ουσιαστικά το πρώτο βήμα για τον σχεδιασμό ενός συνεργατικού τοπικού Δικτύου. Για τη δεύτερη φάση, επιλέχθηκε η ανάλυση SWOT.

Η ανάλυση SWOT είναι ένα εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού που χρησιμοποιείται για την καταγραφή του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος μίας επιχείρησης ή ενός οργανισμού όταν πρέπει να λάβει μία απόφαση σε σχέση με τους στόχους που έχει θέσει και με σκοπό την επίτευξή τους.¹⁶¹ Οι εταιρείες/οργανισμοί αναλύουν και αναγνωρίζουν τα δυνατά σημεία και τα αδύναμα του εσωτερικού περιβάλλοντος, καθώς και τις υπάρχουσες ή μελλοντικές ευκαιρίες και απειλές του εξωτερικού περιβάλλοντος. Όταν τα στοιχεία εντοπιστούν και επεξεργαστούν είναι δυνατόν η διατύπωση αλλά και η εφαρμογή της στρατηγικής ώστε να επιτευχθεί ο τελικός σκοπός.¹⁶²

Η ανάλυση SWOT χρησιμοποιείται ευρέως και στη βιβλιοθηκονομική κοινότητα.¹⁶³

¹⁶¹ Το αρκτικόλεξο SWOT προκύπτει από τις αγγλικές λέξεις: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats που μεταφραζόμενες στα ελληνικά αντιστοιχούν στα: Δυνατά σημεία, Αδύνατα σημεία, Ευκαιρίες, Απειλές. Περισσότερες πληροφορίες Βλ. ΕΚΕΤΑ, *Υλικό κατάρτισης στη διαχείριση οργανωσιακής γνώσης: εργαλεία και μέθοδοι*, Εθνικό Κέντρο Έρευνας & Τεχνολογικής Ανάπτυξης, σσ. 7-12, <http://www.certh.gr/dat/B938209A/file.pdf> (Ανάκτηση 5.2.2016).

¹⁶² Η ανάλυση SWOT είναι ένα χρήσιμο εργαλείο και ουσιαστικά έχει σκοπό να δημιουργήσει ένα σχέδιο που λαμβάνει υπόψη τους πολλούς διαφορετικούς εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες, τονίζει τις ευκαιρίες και τις δυνάμεις, ενώ ελαχιστοποιεί την επίδραση των αδυναμιών και των απειλών. Το πρώτο βήμα σε μια ανάλυση SWOT είναι ο ορισμός με σαφήνεια των στόχων της ανάλυσης (γενικών ή συγκεκριμένων). Το δεύτερο στάδιο αναφέρεται στη συγκέντρωση πληροφοριών σχετικά με τις δυνάμεις και αδυναμίες που προέρχονται από εσωτερικούς παράγοντες (ικανότητες, πόρους, κ.λπ.), καθώς και η συγκέντρωση πληροφοριών σχετικά με τις ευκαιρίες και τις απειλές που επικεντρώνονται σε εξωτερικούς παράγοντες. Οι πληροφορίες που έχουν συλλεχθεί, συντάσσονται και καταγράφονται σε σχετικό πίνακα. Με τη συμπλήρωση του πίνακα αυτού υπάρχει η δυνατότητα μιας ευρύτερης άποψης για την κατάσταση, ώστε να δημιουργηθεί ένα σχέδιο δράσης βασισμένο στην ανάλυση αυτή. Βέβαια, η ανάλυση SWOT δίνει βαθιά γνώση μόνο κατά τη στιγμή της εφαρμογής της.

¹⁶³ Ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα SWOT ανάλυσης σε βιβλιοθήκες: E. de BRUIJN, *UBC Library SWOT Analysis*, 25 Ιανουαρίου 2000, <http://www.ryerson.ca/~itm700/Attachments/UBCLibraryswot-analysis.pdf> (Ανάκτηση 27.9.2016)· ALA, *SWOT ANALYSIS: Your Library's Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats*, American Library Association, <http://www.ala.org/advocacy/swot-analysis-your-librarys-strengths-weaknesses-opportunities-and-threats> (Ανάκτηση 27.9.2016)· IFLA, *SWOT Analysis: the Example of the Indian Library Association*, 21 Οκτωβρίου 2012, <http://www.ifla.org/node/5749> (Ανάκτηση 27.9.2016)· G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σσ. 251-261.

Πίνακας 40:

Ανάλυση SWOT τοπικού δικτύου πολλαπλού τύπου βιβλιοθηκών

ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ	ΑΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ
Υφίσταται άτυπο δίκτυο βιβλιοθηκών με στρατηγικό πλεονέκτημα το γεωγραφικό χώρο, πρόθεση των μητρικών οργανισμών για επίσημη συνεργασία	Διαφορετικές προτεραιότητες από τα μέλη, ενώ η αλλαγή διοίκησης φορέων επιφέρει αλλαγή στη στρατηγική της συνεργασίας
Συμμετοχή σε εθνικά, ευρωπαϊκά και διεθνή δίκτυα	Υπάρχει έλλειψη προσωπικού
Έμπειροι βιβλιοθηκονόμοι, ως ομάδα ειδικών στον τομέα	Καμία κεντρική χρηματοδότηση
Μεγάλες συλλογές σε εξειδικευμένους τομείς	Οι υπηρεσίες που παρέχονται δεν είναι ελκυστικές για εφήβους
Ο προσανατολισμός των υπηρεσιών είναι χρηστοκεντρικός	Η εικόνα των ΤΠΕ είναι φτωχή στη σκέψη των χρηστών, υστέρηση σε επίπεδο καινοτομίας
Βιβλιοθήκες ως χώροι	
Διεκδίκηση και ανάληψη χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων	
ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ	ΑΠΕΙΛΕΣ
Η τοπική αυτοδιοίκηση λειτουργεί υποστηρικτικά	Ραγδαίοι ρυθμοί ανάπτυξης τεχνολογιών και αδυναμία/ καθυστέρηση εφαρμογής σύγχρονων τεχνολογιών και καινοτομιών
Αυξανόμενη ζήτηση από τους χρήστες	Περιορισμός χρήσης συλλογών λόγω copyright και αδειών χρήσης
Ενίσχυση τοπικών επιχειρήσεων	Είναι πιθανόν οι νέες υπηρεσίες να μην προσελκύσουν τους εφήβους και να απομακρύνουν τους παραδοσιακούς χρήστες
Ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα	Είναι πιθανόν το προσωπικό να μην αγκαλιάσει τις νέες υπηρεσίες
Η χωροθέτηση της ΕΒΕ με το Δημόσιο Τμήμα της εντός γεωγραφικών ορίων Δικτύου	

Παρατηρείται ότι υφίσταται ένα άτυπο γεωγραφικό δίκτυο βιβλιοθηκών Νότιου Τομέα Αττικής, διαθέτοντας κάποια από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός cluster (θύλακα).¹⁶⁴ Η επιστημονική βιβλιογραφία που υπάρχει σε σχέση με την τάση των δημιουργικών δραστηριοτήτων να αναπτύσσονται σε cluster με κυρίαρχο ζητούμενο τα ενδεχόμενα οφέλη μπορεί να βρει εφαρμογή στη συγκεκριμένη περίπτωση, ως ένα cluster βιβλιοθηκών.¹⁶⁵

Ένα πολιτιστικό cluster συνήθως αφορά τις πολιτιστικές δράσεις και υπηρεσίες που βρίσκονται στον ίδιο χώρο ή στην ευρύτερη γεωγραφική περιοχή και είτε

¹⁶⁴ Σ. ΠΟΛΥΖΟΣ, *Αστική ανάπτυξη*, σσ. 203-204· Β. ΑΥΔΙΚΟΣ, Ι. ΦΑΛΛΑΣ, Α. ΧΑΡΔΑΣ, *Συνεργατικοί σχηματισμοί*, σ. 15.

¹⁶⁵ Η. ΜΟΜΜΑΑΣ, «Cultural Clusters and the Post-industrial City: Towards the Remapping of Urban Cultural Policy», σσ. 507-532.

δημιουργείται από ιδιωτική πρωτοβουλία και επενδύσεις είτε εντάσσεται σε έναν ευρύτερο δημόσιο σχεδιασμό.¹⁶⁶

Κύριο χαρακτηριστικό των clusters είναι η ύπαρξη μίας ή περισσότερων διαδράσεων ανάμεσα στα μέλη τους.¹⁶⁷ Στο υπό μελέτη Δίκτυο υπάρχει ανά δυάδα κάποιου είδους εσωτερική συνεννόηση/συμφωνία για τη διαδικασία του διαδανεισμού. Παραδείγματος χάρη, η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας έχει αναπτύξει σύστημα διαδανεισμού με τη Βιβλιοθήκη του ΠΙΟΠ και του Παντείου, ενώ το δεύτερο και με τη Βιβλιοθήκη του Ι.Ε. Χαρακτηριστική είναι και η συνεργασία στα εκπαιδευτικά προγράμματα που προσφέρονται σε μαθητικές ομάδες. Παραδείγματος χάρη, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Ι.Ε. «Ιστορία της γραφής», το σχολικό έτος 2015-2016, υλοποιήθηκε και στους χώρους της Βιβλιοθήκης του ΠΙΟΠ, για διευκόλυνση στη συμμετοχή σχολικών τάξεων του Δήμου Καλλιθέας (εξάλειψη κόστους μετακίνησης). Η εκπαιδευτική δραστηριότητα της Βιβλιοθήκης του ΠΙΟΠ «Τα παιδικά βιβλία του ΠΙΟΠ ζωντανεύουν στη βιβλιοθήκη» υλοποιήθηκαν και στους χώρους της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας και της Βιβλιοθήκης του Ι.Ε.¹⁶⁸

Η δημιουργία πολιτιστικών clusters συνδέεται ουσιαστικά με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα και τα οικονομικά οφέλη που προέρχονται από τη γειτνίαση των δραστηριοτήτων, αλλά και τη συγκέντρωση δημιουργικών ατόμων και επιχειρήσεων στην ευρύτερη περιοχή.¹⁶⁹

Η γενικότερη δραστηριοποίηση των βιβλιοθηκών αυτών και προβολή των συλλογών και υπηρεσιών τους μέσα από κοινές δράσεις, στις οποίες πολλές φορές συμμετέχουν και ντόπιοι άνθρωποι των τεχνών και των γραμμάτων είναι ενδεικτική της αντίληψης που αναπτύσσεται για την έννοια του τοπικού Δικτύου. Η αξιοποίηση του αστικού και πολιτιστικού πλούτου της περιοχής, αλλά και του κοινωνικού της κεφαλαίου προβάλλεται με κάθε δυνατή ευκαιρία. Πρωτεργάτης στην κίνηση αυτή είναι η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας με την άμεση εμπλοκή κυρίως ατόμων που διαμένουν

¹⁶⁶ A. GOSPODINI, «Cultural Clusters in the Post-industrial City: the Greek Experience», σσ. 769-780.

¹⁶⁷ C. KARLSSON, «Clusters, Networks and Creativity», σ. 86.

¹⁶⁸ http://www.piop.gr/el/anakoinoseis/Bibliothiki_Pedika_biblia_20130112.aspx (Ανάκτηση 16.10.2016)· http://www.piop.gr/el/anakoinoseis/Bibliothiki_tis_elias_to_dakri_20160201.aspx (Ανάκτηση 16.10.2016).

¹⁶⁹ C. KARLSSON, «Clusters, Networks and Creativity», σ. 86· M. MURZYN-KUPISZ, J. DZIALEK, «Libraries and Museums as Breeding Grounds of Social Capital and Creativity: Potential and Challenges in the Post-socialist Context», σ. 146.

ή εργάζονται στην Καλλιθέα. Προβάλλει και ενισχύει τους τοπικούς επαγγελματίες που δραστηριοποιούνται στον ευρύτερο χώρο του βιβλίου, όπως είναι οι συγγραφείς, οι εικονογράφοι, οι εκδότες, οι βιβλιοπώλες, και άλλοι. Η προβολή και ευαισθητοποίηση των πολιτών για το αστικό περιβάλλον που ζουν και εργάζονται αποτελεί προτεραιότητα των δράσεων και ποικίλων εκδηλώσεων που απευθύνονται στο ευρύ κοινό.

Πέρα από τη λειτουργία και δράση των βιβλιοθηκών αυτών σε τοπικό επίπεδο, σημαντική είναι η συμμετοχή τους σε άλλα εθνικά, ευρωπαϊκά και διεθνή δίκτυα, γεγονός που αποδεικνύει την εμπειρία τους σε διάφορα συνεργατικά μοντέλα. Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας συμμετέχει στο Future Library και στο Δίκτυο Ελληνικών Βιβλιοθηκών που συντονίζει η ΕΒΕ. Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες συμμετέχουν στο ΣΕΑΒ με το HEAL-Link και στο ΕΔΕΤΒ (ΕΚΤ), ενώ παράλληλα έχουν αναπτύξει και άλλες ευρωπαϊκές και διεθνείς συνεργασίες, όπως η υπηρεσία Subito. Στο δίκτυο ΕΔΕΤΒ (ΕΚΤ) συμμετέχουν επίσης και οι δύο ειδικές. Η Βιβλιοθήκη του Χαροκοπέιου και του ΠΙΟΠ συμμετέχουν στην ομάδα ΔΙ.Ο.ΒΙ., ενώ η Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου στο Τρίγωνο Ναυτιλιακών Βιβλιοθηκών, δηλαδή είναι μέλη συνεργασιών με βάση τη θεματική των συλλογών τους. Η Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου συμμετέχει παράλληλα και στην ΟΕΕΒ, μέλη της οποίας είναι και ξένοι φορείς που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα.

Οι βιβλιοθήκες-μέλη του Δικτύου διαθέτουν έμπειρο, εξειδικευμένο προσωπικό με ενεργή παρουσία στον επιστημονικό χώρο της Βιβλιοθηκονομίας και της Επιστήμης της Πληροφόρησης με συμμετοχή σε ελληνικά και διεθνή συνέδρια, άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά, κ.λπ. Το προσωπικό συμμετέχει ενεργά σε εθνικές και διεθνείς δραστηριότητες με στόχο την ανάπτυξη του και την περαιτέρω εκπαίδευση. Έρευνες ικανοποίησης χρηστών που έχουν γίνει κατά καιρούς από τα επιμέρους μέλη αποδεικνύουν ότι το προσωπικό είναι προσανατολισμένο στην εξυπηρέτηση των χρηστών, όπως άλλωστε ορίζουν και οι μητρικοί οργανισμοί τους, ενώ διαθέτει επαρκείς γνώσεις και είναι αφοσιωμένο στο έργο του.¹⁷⁰

---

¹⁷⁰ Β. ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ, *Ηλεκτρονική έρευνα ικανοποίησης χρηστών Βιβλιοθήκης και Κέντρου Πληροφόρησης Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου*, Ιωάννινα, Μονάδα Διασφάλισης Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2012, σσ. 41-46, https://mopab.seab.gr/sites/default/files/satisfaction_hua_2012.pdf (Ανάκτηση 13.10.2016). Κ. ΚΑΚΑΛΗ, Μ. ΚΑΚΚΟΥ, Ε. ΧΡΥΣΟΧΟΟΥ, «Αποτίμηση υπηρεσιών της Βιβλιοθήκης και Υπηρεσίας Πληροφόρησης του Παντείου Πανεπιστημίου: έρευνα χρηστών της Βιβλιοθήκης», στο *Πρακτικά 17ου Πανελληνίου Συνεδρίου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Ιωάννινα, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σεπτέμβριος 2008, σσ. 8-9, <http://17conf.lib.uoi.gr/files/c1.1.Kakali.pdf> (Ανάκτηση 13.10.2016). Τον Οκτώβριο του 2016 πραγματοποιήθηκε από την υπογράφουσα έρευνα

Παράλληλα, το υλικό των συλλογών των βιβλιοθηκών αυτών είναι πλούσιο και επικαιροποιημένο, διευκολύνοντας το έργο του προσωπικού στην άμεση ανταπόκριση του συστήματος στα αιτήματα των χρηστών. Καθώς πρόκειται για οργανισμούς χρηστοκεντρικούς, αποτελούμενους επί το πλείστον από παραδοσιακούς χρήστες, έχουν ήδη αναπτυχθεί και υλοποιούνται προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών, προγράμματα πληροφοριακής παιδείας, εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά, καθώς και υπηρεσίες για ειδικές ομάδες χρηστών.

Ειδικότερα, οι δύο ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες επικεντρώνονται στην παροχή προγραμμάτων για τους φοιτητές τους, για το μαθητικό κοινό που κατά καιρούς επισκέπτεται τους χώρους των βιβλιοθηκών αυτών και για ενήλικες στα πλαίσια προγραμμάτων δια βίου μάθησης. Η Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου έχει αναπτύξει και παρέχει στις μαθητικές ομάδες το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Γνωριμία μαθητών με τη Βιβλιοθήκη». Οι μαθητές εξοικειώνονται με τους τρόπους οργάνωσης μιας σύγχρονης βιβλιοθήκης, τους τρόπους αναζήτησης και εντοπισμού πληροφοριών στο έντυπο και ηλεκτρονικό υλικό της και γνωρίζουν τις διάφορες υπηρεσίες της.

Πέρα από την απόκτηση δεξιοτήτων των ατόμων και τη διαμόρφωση ενός ισχυρού κοινωνικού κεφαλαίου οι βιβλιοθήκες αυτές αποτελούν χώρους συνάντησης και διαλόγου. Οι ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες αποτελούν χώρους συνάντησης φοιτητών, μελών της ερευνητικής κοινότητας και ακαδημαϊκών, οι ειδικές βιβλιοθήκες ευνοούν τις συναντήσεις χρηστών ή ομάδων με συγκεκριμένα ενδιαφέροντα, ενώ η Δημοτική Βιβλιοθήκη επιτρέπει και διευκολύνει συνολικά την κοινωνική διάδραση ατόμων, σωματείων αλλά και επιχειρήσεων.

Η λειτουργία κάθε βιβλιοθήκης προαπαιτεί και τη διάθεση οικονομικών πόρων από τους οργανισμούς στους οποίους ανήκουν. Οι περιορισμένοι προϋπολογισμοί των βιβλιοθηκών την τελευταία πενταετία συμβαδίζουν με τη γενικότερη οικονομική κατάσταση. Ευοίωνο σημάδι όμως είναι η κατά καιρούς χρηματοδότηση των οργανισμών αυτών και από άλλους πόρους, όπως είναι τα χρηματοδοτούμενα ευρωπαϊκά προγράμματα. Η εμπειρία ορισμένων μητρικών οργανισμών στη διεκδίκηση και ανάληψη χρηματοδοτούμενων έργων είναι σημαντική κατά τη διαδικασία αναζήτησης νέων πόρων για το Δίκτυο.¹⁷¹

ικανοποίησης χρηστών της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας, τα δεδομένα βρίσκονται στο στάδιο επεξεργασίας.

¹⁷¹ Οι δύο ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες συμμετείχαν στην υλοποίηση των προγραμμάτων ΕΠΕΑΕΚ του 1ου, 2ου και 3ου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΚΠΣ).

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς επιδιώκει τη συγχρηματοδότηση για την υλοποίηση ορισμένων πράξεων από εθνικούς και κοινοτικούς πόρους. Η δημιουργία και λειτουργία του Δικτύου των εννέα θεματικών τεχνολογικών Μουσείων, τα οποία συγχρηματοδοτήθηκαν από ευρωπαϊκά κονδύλια και η διεκδίκηση και ανάληψη και άλλων συγχρηματοδοτούμενων έργων, όπως το Δίκτυο Παυσανίας 2.0 και το LIFE-Stymfalia,¹⁷² αποτυπώνουν το νέο επιχειρησιακό μοντέλο που συντάσσεται με την οικονομία του πολιτισμού και της δημιουργίας, συμβάλλοντας σε έναν νέο τύπο ανάπτυξης που στηρίζεται στα πολιτιστικά αγαθά.¹⁷³

Σε όλα τα στάδια ένταξης, υλοποίησης και λειτουργίας των Πράξεων που αναλάμβανε το ΠΙΟΠ βασίζονται στην «ολιστική προσέγγιση», στο πλαίσιο της οποίας ο ρόλος της εξειδικευμένης Βιβλιοθήκης του Ιδρύματος ήταν σημαντικός για εσωτερική χρήση, αξιοποίηση από τους εξωτερικούς συνεργάτες αλλά και τους τελικούς αποδέκτες. Το ΠΙΟΠ αντιλαμβάνεται τον πολιτισμό ως βιοτική ανάγκη και όχι ως πολυτέλεια, μετατρέποντας σε πράξη το αξίωμα ότι οι οικονομικές επιλογές απηχούν την πολιτισμική συγκρότηση της κοινωνίας και ότι οι δημιουργικές κοινωνίες είναι και οι πιο παραγωγικές. Η πρωτοποριακή αυτή στάση και συνεισφορά όχι μόνο συντάσσεται με τους νέους ευρωπαϊκούς και διεθνείς στόχους, αλλά επιπλέον λειτουργεί ως πρότυπο για την προώθηση της βιώσιμης κοινωνικής ανάπτυξης.¹⁷⁴

---

¹⁷² Το ΠΙΟΠ, στο πλαίσιο της διασύνδεσης με την εκπαιδευτική κοινότητα, υπέβαλε πρόταση με τίτλο «Δίκτυο Παυσανίας 2.0: από το Σχολείο στο Μουσείο» στο πλαίσιο της πρόσκλησης 164 του Ειδικού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων. Το έργο αποτελούσε μια καινοτόμο πρόταση για την ανάπτυξη βιωματικών εκπαιδευτικών δράσεων και εκπαιδευτικού υλικού που συνδέουν το σχολείο με τον τόπο, τους φυσικούς πόρους, την παραγωγική ιστορία, την πολιτιστική κληρονομιά και το Μουσείο. Η ανάδειξη της στενής σχέσης μεταξύ πολιτισμού και περιβάλλοντος αποτυπώνεται μέσα από το πρόγραμμα «LIFE-Stymfalia: Η αειφόρος διαχείριση και χρηματοδότηση της βιοποικιλότητας των υγρότοπων: η περίπτωση της λίμνης Στυμφαλίας (LIFE-Stymfalia)», στο οποίο το ΠΙΟΠ συμμετέχει ως εταίρος. Η πράξη συγχρηματοδοτείται κατά 50% από το χρηματοδοτικό μέσο LIFE+ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (1 Οκτωβρίου 2013 – 29 Σεπτεμβρίου 2017), με προϋπολογισμό έργου 2,013,290€ (Συμμετοχή ΕΕ: 1,006,646€). Σκοπός του προγράμματος LIFE-Stymfalia είναι η αποκατάσταση της λίμνης Στυμφαλίας και η μακροχρόνια προστασία και διαχείρισή της, μέσω της συστηματικής αναχρηματοδότησης που θα εξασφαλίζει η αξιοποίηση της βιομάζας των καλαμιών. Περισσότερες πληροφορίες βλ. Ε. ΒΛΑΧΟΥ, Χ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ, «Η πολιτιστική βιομηχανία στην Ελλάδα και τα συγχρηματοδοτούμενα έργα: το παράδειγμα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς», σσ. 133-136, και στην ιστοσελίδα του Ιδρύματος.

¹⁷³ Στο ίδιο, σσ. 130-131. Η ανακοίνωση κάνει λόγο για επτά θεματικά Μουσεία και τον εμπλουτισμό του Δικτύου με δύο ακόμα. Τον Ιούνιο του 2016 εγκαινιάστηκε το 8ο μουσείο, το «Μουσείο Μαστίχας Χίου», και τον Σεπτέμβριο του 2016 το 9ο, το «Μουσείο Αργυροτεχνίας» στα Ιωάννινα. Τα υπόλοιπα επτά θεματικά Μουσεία που λειτουργούν είναι: Υπαίθριο Μουσείο Υδροκίνησης (Δημητσάνα), Μουσείο Μετάξης (Σουφλί), Μουσείο Βιομηχανικής Ελαιουργίας Λέσβου (Αγία Παρασκευή Λέσβου), Μουσείο Πλινθοκεραμοποιίας Ν. & Σ. Τσαλαπάτα (Βόλος), Μουσείο Ελιάς και Ελληνικού Λαδιού (Σπάρτη), Μουσείο Μαρμαροτεχνίας (Πύργος Τήνου), Μουσείο Περιβάλλοντος Στυμφαλίας.

¹⁷⁴ Στο ίδιο, σσ. 136-137.

Πέρα όμως από τα δυνατά σημεία που εντοπίζονται κατά τη διαδικασία σύστασης ενός επίσημου συνεργατικού Δικτύου, σύμφωνα με την ανάλυση SWOT καταγράφονται και οι αδυναμίες που υπάρχουν. Οι διαφορετικές προτεραιότητες από τα μέλη είναι πιθανό να προκαλέσουν προβλήματα κατά τη διαδικασία σύστασης ενός επίσημου Δικτύου, χωρίς ωστόσο να παραλείπεται η γενικότερη τάση των φορέων να λειτουργούν αυτόνομα ή ακόμα και η επιμονή τους σε παραδοσιακές μορφές λειτουργίας. Η συμμετοχή σε μια επίσημη συνεργασία προϋποθέτει ουσιαστικά την εκχώρηση ενός τμήματος της αυτονομίας του κάθε μέλους. Επίσης, η αλλαγή της διοίκησης των φορέων είναι πιθανό να επιφέρει και αλλαγή στη στρατηγική της συνεργασίας

Μία ακόμη αδυναμία της συνεργασίας αυτή αποτελεί συνολικά η έλλειψη προσωπικού. Οι μειωμένοι προϋπολογισμοί των φορέων δεν επιτρέπουν την κάλυψη των αναγκών των βιβλιοθηκών με προσωπικό, πόσο μάλλον επιπλέον προσωπικό που θα αναλάβει το συντονισμό και τη διαχείριση του Δικτύου. Η οικονομική συμβολή του κάθε μέλους έγκειται στον προϋπολογισμό του κάθε ενός αλλά και στις προτεραιότητες διάθεσης των κονδυλίων τους. Το γεγονός αυτό οδηγεί σε έλλειψη κεντρικής συντονιστικής υπηρεσίας που θα συγκροτεί την κοινή ημερήσια διάταξη, πέρα από τις υπόλοιπες καθημερινές λειτουργίες των μεμονωμένων φορέων.

Παρότι όλες οι βιβλιοθήκες λειτουργούν χρηστοκεντρικά, παρατηρείται μια δυσκολία παροχής εξειδικευμένων υπηρεσιών για εφήβους. Ιδιαίτερα, η Δημοτική Βιβλιοθήκη οφείλει να ασχοληθεί ξεχωριστά με την κατηγορία των εφήβων, παρέχοντας υπηρεσίες προσανατολισμένες και προσαρμοσμένες στις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Η παροχή υλικού και ηλεκτρονικής πρόσβασης σε πηγές πληροφόρησης συναφείς με τα ενδιαφέροντα των εφήβων μπορεί να ενισχυθεί από τις άλλες ειδικές και επιστημονικές βιβλιοθήκες του Δικτύου.¹⁷⁵

Η περιορισμένη ικανοποίηση των διαφορετικών αναγκών των εφήβων συνδέεται και με τη γενικότερη φτωχή εικόνα που έχουν οι χρήστες για τις νέες τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών. Ο περιορισμένος αριθμός ηλεκτρονικών υπολογιστών που βρίσκονται στη διάθεση των χρηστών και γενικότερα τα ζητήματα της συνδεσιμότητας αποτελούν ένα σημαντικό μειονέκτημα. Είναι γεγονός ότι το υψηλό

---

¹⁷⁵ IFLA, *Guidelines for Library Services for Young Adults (Revised)*, 22 Σεπτεμβρίου 2015, <http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ya-guidelines2-en.pdf> (Ανάκτηση 10.3.2016).

κόστος για αναβάθμιση ή αντικατάσταση των υπαρχόντων συστημάτων είναι αποτρεπτικό στοιχείο για τις βιβλιοθήκες, παράλληλα με το κόστος των εξωτερικών υπηρεσιών για υποστήριξη των συστημάτων αυτών. Την αντίληψη αυτή συμπληρώνει και η εμφανής υστέρηση σε επίπεδο καινοτομίας. Οι βιβλιοθήκες θεωρούνται κατεξοχήν φορείς της δημιουργικότητας και της καινοτομίας, καθώς οφείλουν να περιλαμβάνουν δραστηριότητες που ενισχύουν την τοπική ταυτότητα, να αντιμετωπίζουν κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις και να δίνουν το έναυσμα για τοπική καινοτομία, δημιουργικότητα και συνεργασία.

Παράλληλα με τα αδύνατα σημεία, πρέπει να καταγραφούν και οι ενδεχόμενες απειλές του εξωτερικού περιβάλλοντος στην υλοποίηση της στρατηγικής συνεργασίας του τοπικού Δικτύου. Οι ραγδαίοι ρυθμοί ανάπτυξης των νέων τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών με την ταυτόχρονη αδυναμία ή καθυστέρηση στην ενσωμάτωσή τους από τις βιβλιοθήκες-μέλη του τοπικού Δικτύου είναι ένα σοβαρό ζήτημα. Ο περιορισμός χρήσης ορισμένων συλλογών λόγω copyright και αδειών χρήσης είναι ένας ακόμα ανασταλτικός παράγοντας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την πρόσβαση στο HEAL-Link. Η πρόθεση της χρήσης άλλων υπηρεσιών προσαρμοσμένων στους εφήβους είναι πιθανό να μη βρει την αναμενόμενη ανταπόκριση στην κατηγορία αυτή των χρηστών, ενώ την ίδια στιγμή οι νεωτερισμοί που θα εφαρμοστούν να απομακρύνουν τους μέχρι πρότινος παραδοσιακούς χρήστες των βιβλιοθηκών αυτών.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να ληφθεί υπόψη ο παράγοντας της δυσκολίας προσαρμογής του προσωπικού των βιβλιοθηκών-μελών στα νέα δεδομένα, γεγονός που δυσχεραίνει τη συνολική λειτουργία του Δικτύου. Οι βιβλιοθηκονόμοι θα πρέπει να είναι ενήμεροι σχετικά με τις νέες εξελίξεις στο χώρο ώστε να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της κοινότητας. Η ανάπτυξη της κοινότητας αφορά την οικονομική ανάπτυξη, την αναζωογόνηση της περιοχής, την ανάπτυξη του εργατικού δυναμικού και την κοινωνική συμμετοχή. Η ανάπτυξη νέων μοντέλων παρεχόμενων υπηρεσιών είναι αναγκαία, συμπεριλαμβανομένου του επαναπροσδιορισμού των βασικών υπηρεσιών και ρόλων, της βιβλιοθήκης ως μέρους, αλλά και του ψηφιακού απέναντι στο φυσικό χώρο.¹⁷⁶

Πρόκειται ουσιαστικά για ένα σύνολο αλλαγών, οικονομικών, πολιτικών, κοινωνικών, δημογραφικών και τεχνολογικών που πραγματοποιείται με έναν ταχύ ρυθμό. Η αυξανόμενη πίεση των εμπλεκόμενων και των μητρικών οργανισμών πιέζει τις

---

¹⁷⁶ P. HERNON, E. ALTMAN, R. E. DUGAN, *Assessing Service*, σσ. 187-188.

βιβλιοθήκες για μεγαλύτερη επισκεψιμότητα. Η αντίληψη που επικρατεί πλέον είναι ότι «οι βιβλιοθήκες θα συνεχίζουν να υφίστανται προσαρμοσμένες στις νέες συνθήκες, καθώς είναι αδιανόητο να φανταστούμε έναν κόσμο χωρίς βιβλιοθήκες. Ωστόσο για να διασφαλιστεί ότι οι βιβλιοθήκες θα αποτελούν εγγυητή της ελεύθερης και αμερόληπτης πρόσβασης στην πληροφορία, θα πρέπει να διαδραματίσουν έναν ενεργό ρόλο στη διαμόρφωση του μέλλοντος».¹⁷⁷

Η ανάλυση SWOT καταγράφει και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται τη δεδομένη στιγμή για την ανάπτυξη του τοπικού Δικτύου. Η πολιτική της τοπικής αυτοδιοίκησης επηρεάζει τις συνεργασίες των φορέων της (βιβλιοθήκες, αρχεία, μουσεία). Τα αμερικανικά παραδείγματα συνεργασιών αναδεικνύουν κυρίως τον ρόλο των επίσημων φορέων στη σύναψη ενός συνεργατικού δικτύου. Η υποστήριξη των βιβλιοθηκών από τον δημόσιο και τον ιδιωτικό τομέα και η έμφαση στην αξία που έχουν ως βασικά πολιτιστικά ιδρύματα για την προώθηση των δημόσιων αγαθών έχουν στόχο την ενίσχυση τόσο των βιβλιοθηκών ως αυτόνομων μονάδων, αλλά και ως συστημάτων για να ανταποκριθούν καλύτερα στα αιτήματα της κοινότητας.¹⁷⁸

Η υποστηρικτική διάθεση της τοπικής αυτοδιοίκησης, σε συνδυασμό με την πρόθεση των μητρικών οργανισμών για επίσημη συνεργασία, αποτελεί σημαντική ευκαιρία για την ανάπτυξη του επίσημου τοπικού Δικτύου. Ο ενστερνισμός από την πλευρά της τοπικής αυτοδιοίκησης του ρόλου της δημόσιας βιβλιοθήκης αναφορικά με τη διευκόλυνση της πρόσβασης στις υπηρεσίες της, μέσω της διεύρυνσής τους με συνεργασίες, είναι πολύ βασικό στοιχείο. Η δημόσια βιβλιοθήκη είναι το δημόσιο πρόσωπο της τοπικής αυτοδιοίκησης και το κέντρο της ζωής και της ευημερίας της κοινότητας, καθώς αποτελεί μια δημόσια υπηρεσία.¹⁷⁹

Η τοπική αυτοδιοίκηση της Καλλιθέας, σε συνδυασμό με το αυξανόμενο ενδιαφέρον για τη συμβολή των βιβλιοθηκών στην αστική βιωσιμότητα, προωθεί την έννοια της βιώσιμης πόλης, δηλαδή της ανθεκτικής πόλης.¹⁸⁰ Η βιβλιοθήκη είναι ένα από τα πιο σημαντικά μέρη της πόλης σύμφωνα με διάφορους ερευνητές, καθώς

---

¹⁷⁷ R. E. LEVIEN, *Confronting the Future: Strategic Visions for the 21st Century Public Library*, Policy Brief No. 4, American Library Association, Office for Information Technology Policy, Ιούνιος 2011, σ. 7, http://www.ala.org/offices/sites/ala.org.offices/files/content/oitp/publications/policybriefs/confronting_the_futu.pdf (Ανάκτηση 15.10.2016).

¹⁷⁸ Περισσότερες πληροφορίες στο Δεύτερο Κεφάλαιο.

¹⁷⁹ IFLA, *The Public Library*, σσ. 13, 25.

¹⁸⁰ Ε. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, «Βιώσιμες πόλεις στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης», σσ. 3-4.

αποτελεί έναν ανοικτό τόπο συνάντησης και έκφρασης για διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες, ενώ η παρουσία των βιβλιοθηκών μπορεί να συμβάλει στην αναζωογόνηση υποβαθμισμένων περιοχών.¹⁸¹ Η βιβλιοθήκη ως δομή της πόλης ανοικτή στη διαφορετικότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη κοινωνικών σχέσεων που διευκολύνονται από τις συλλογές και τις υπηρεσίες της.¹⁸²

Η πρόθεση των μητρικών οργανισμών για επίσημη συνεργασία συμβαδίζει με την αντίληψη της τοπικής αυτοδιοίκησης για αποτελεσματική βιώσιμη ανάπτυξη, που βασίζεται στους διακριτούς πυλώνες της προστασίας του περιβάλλοντος, της οικονομικής ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Οι αυξανόμενες ανάγκες για συνεργασίες πιέζουν τις βιβλιοθήκες να αποκτήσουν σχετική διοικητική αυτονομία από τον φορέα στον οποίο ανήκουν για να μπορέσουν να συμμετάσχουν σε συνεργατικά ή κοινοπρακτικά συστήματα, προετοιμάζοντας τα μέλη για τη σταδιακή μετατόπιση από την απόκτηση υλικού στην πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης.¹⁸³

Οι αυξανόμενες ανάγκες των χρηστών για δωρεάν πρόσβαση σε πληροφορίες σε οργανωμένες βάσεις δεδομένων και στο διαδίκτυο μέσω τερματικών της βιβλιοθήκης ή ασύρματης σύνδεσης, αλλά και η δια βίου μάθηση για την απόκτηση δεξιοτήτων στις νέες τεχνολογίες αποτελούν ευκαιρία για τη διεύρυνση των δυνητικών χρηστών του Δικτύου. Η υφιστάμενη πληροφοριακή υποδομή για την ερευνητική, εκπαιδευτική και πολιτιστική κοινότητα, σε συνάρτηση με τη μετάβαση στην πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης, αποτελεί σημαντικό παράγοντα προώθησης του τοπικού Δικτύου.

Αξιοποιώντας καλές πρακτικές άλλων βιβλιοθηκών το μελλοντικό συνεργατικό Δίκτυο μπορεί να ασχοληθεί με τις τοπικές επιχειρήσεις και την τοπική οικονομική ανάπτυξη σε σχέση με τις βιβλιοθήκες και τους τρόπους που μπορεί να είναι χρήσιμες.¹⁸⁴ Ειδικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η συμμετοχή του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς στον Κόμβο Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας της Τεχνόπολης

---

¹⁸¹ J. B. EDWARDS, M. S., ROBINSON, K. R. UNGER, «Community Center: 23 Reasons Why your Library is the Most Important Place in Town».

¹⁸² R. FINCHER, K. IVESON, *Planning and Diversity*, σσ. 8-15.

¹⁸³ Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, «Από τις στρατηγικές συνεργασίες στη διαμόρφωση εθνικής πολιτικής βιβλιοθηκών», σ. 15.

¹⁸⁴ R. H. GLASS, κ.ά., *The Role of Public Libraries in Local Economic Development, Report No. 260*, Policy Research Institute, Νοέμβριος 2000.

Δήμου Αθηναίων-INNOVATHENS.¹⁸⁵ Οι δύο φορείς συνδιοργάνωσαν τον 5ο κύκλο του Επιχειρηματικού Επιταχυντή του INNOVATHENS, που αφορούσε ένα τρίμηνο δωρεάν πρόγραμμα ενίσχυσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας για τους τομείς των δημιουργικών και πολιτιστικών βιομηχανιών μέσω ταχύρρυθμης συμβουλευτικής. Απευθύνονταν σε ομάδες με καινοτόμο επιχειρηματική ιδέα, σε νεοφυείς επιχειρήσεις και σε εταιρείες. Κύριος στόχος του προγράμματος ήταν η ανάδειξη νέων δημιουργικών επιχειρηματικών σχημάτων έξυπνης εξειδίκευσης στον τομέα του πολιτισμού και αφορούσε την κατανόηση των νέων επιχειρηματικών αναγκών, την παροχή σεμιναρίων ενίσχυσης των επιχειρησιακών λειτουργιών και την εξατομικευμένη καθοδήγηση από επιχειρηματίες και ακαδημαϊκούς.¹⁸⁶

Τα στοιχεία αυτά μπορούν να αποτελέσουν μια σταθερή βάση για τη διεκδίκηση ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών προγραμμάτων. Η *Στρατηγική Ευρώπη 2020-για έξυπνη, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη*, που στόχο έχει την έξοδο από την κρίση, αποτελεί πραγματική ευκαιρία χρηματοδότησης για το συνεργατικό αυτό μοντέλο πολλαπλού τύπου βιβλιοθηκών.¹⁸⁷

Η χωροθέτηση στον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Καλλιθέας του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, και ειδικότερα της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας με τον ανοικτό στο ευρύ κοινό δημόσιο χώρο της αποτελεί μοναδική ευκαιρία προώθησης του συνεργατικού αυτού μοντέλου βιβλιοθηκών.¹⁸⁸

Η συμμετοχή της ΕΒΕ σε ένα ήδη οργανωμένο και παγιωμένο συνεργατικό Δίκτυο βιβλιοθηκών θα δώσει περαιτέρω ώθηση στην προσπάθεια αυτή. Η χορηγία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος για την ανέγερση του κτιρίου αυτού, που θα στεγάσει και την ΕΒΕ, αποτελεί τον πιο ορατό τρόπο συνεισφοράς στην τοπική οικονομία σε δύσκολες οικονομικές συγκυρίες.¹⁸⁹ Η πιο εμφανής οικονομική επίπτωση είναι η

¹⁸⁵ Ο Κόμβος Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας-INNOVATHENS είναι μία υποδομή στήριξης της καινοτομίας και της επιχειρηματικότητας στην Τεχνόπολη του Δήμου Αθηναίων. Σκοπό έχει να υποστηρίξει ένα δίκτυο όπου δημιουργικοί άνθρωποι, επιχειρηματίες, ακαδημαϊκοί, ερευνητές ανταλλάσσουν τεχνογνωσία, εμπειρία και καλές πρακτικές μέσα από συναντήσεις, ομιλίες, παρουσιάσεις, εργαστήρια, ημέρες καριέρας και επιχειρηματικότητας, διαγωνισμούς και φεστιβάλ καινοτομίας. Περισσότερες πληροφορίες: www.innovathens.gr (Ανάκτηση 11.10.2016).

¹⁸⁶ <http://www.innovathens.gr/5thba/> (Ανάκτηση 11.10.2016).

¹⁸⁷ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, *Ανακοίνωση της Επιτροπής*, σ. 12.

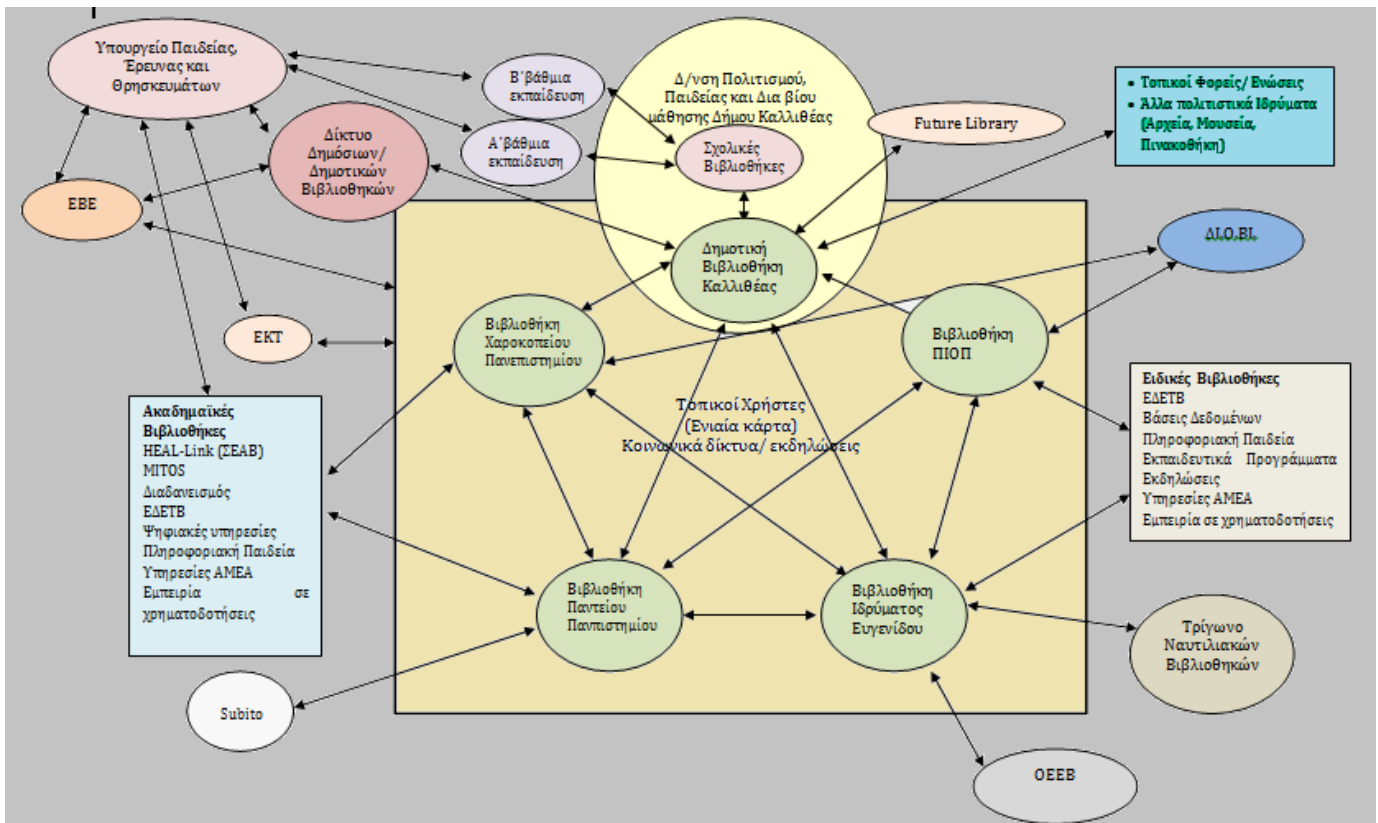
¹⁸⁸ Σχετικά με τη στέγαση της Εθνική Βιβλιοθήκης της Ελλάδος στο Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, <http://www.snfcc.org/about/vision/the-national-library-of-greece/?lang=el> (Ανάκτηση 16.10.2016).

¹⁸⁹ BCG, *Αξιολόγηση επίδρασης*, σσ. 1-6.

συνεισφορά μέσα από τις άμεσες επενδύσεις, όπως κτιριακές υποδομές, υπηρεσίες στην ελεύθερη αγορά και δαπάνες σε μισθούς (στον κατασκευαστικό τομέα αρχικά και στην παροχή υπηρεσιών σε δεύτερη φάση).¹⁹⁰

Η σχηματική αποτύπωση του τοπικού Δικτύου με τις σχέσεις εντός Δικτύου αλλά και τις υφιστάμενες συνδέσεις με άλλα δίκτυα εμφανίζεται στο Σχήμα 18.

Σχήμα 18:
Τοπικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών Πολλαπλού Τύπου

¹⁹⁰ G. HOLT, «Exploring Public Library Contributions to Urban Resiliency», σσ. 47-51.

Με βάση τα πέντε κύρια χαρακτηριστικά των δικτύων και των σχέσεων που αναπτύσσονται σε αυτά, στο τοπικό Δίκτυο πολλαπλού τύπου βιβλιοθηκών Νότιου Τομέα Αθηνών παρατηρούνται τα εξής:¹⁹¹

- Το δίκτυο είναι ανοικτό.
- Η σχέση δύο παραγόντων χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένη κατεύθυνση, αυτήν της αμοιβαίας σχέσης.
- Κάθε παράγοντας έχει συγκεκριμένη λειτουργία που εξαρτάται από τις σχέσεις με τους υπόλοιπους αλλά και τη γενικότερη θέση του στο δίκτυο.
- Τα μέλη του δικτύου συνδέονται και με άλλα δίκτυα.
- Οι σχέσεις που επικρατούν σε ένα δίκτυο μια δεδομένη στιγμή επηρεάζονται από προϋπάρχουσες σχέσεις (υφιστάμενη άτυπη συνεργασία).

Το Δίκτυο αυτό ουσιαστικά αποτυπώνεται σε ένα μοντέλο με διττό ρόλο. Η παροχή πρόσβασης σε ποικιλία υλικού για όλους οδηγεί στην ανάγκη της δικτύωσης ώστε να υπάρχει πρόσβαση σε μεγαλύτερο όγκο υλικού. Οι διευρυμένες υπηρεσίες των βιβλιοθηκών ενισχύονται από τη δικτύωση για χρήση των διαφορετικών υπηρεσιών των βιβλιοθηκών του δικτύου.¹⁹² Η ανάγκη κοινωνικής επαφής, άρα και έκφρασης με τη δωρεάν πρόσβαση σε δημόσιους χώρους, καταλαμβάνει όλο και μεγαλύτερο έδαφος και αφορά ουσιαστικά έναν χώρο για συλλογική έμπνευση, όπου κανείς μπορεί να εισέλθει άνετα στον κόσμο των πληροφοριών και της γνώσης.¹⁹³

Επομένως, η εξυπηρέτηση των χρηστών με ενιαία κάρτα μέλους για πρόσβαση σε υλικό που δεν υπόκειται σε κάποιον άλλο περιορισμό είναι το πρώτο σημαντικό στοιχείο. Το δεύτερο είναι η ευρεία αντίληψη των βιβλιοθηκών αυτών ως δημόσιων χώρων για κοινωνικές επαφές και επικοινωνία, δηλαδή ως σημείων συνάντησης, προωθώντας παράλληλα τον κοινωνικό ρόλο των βιβλιοθηκών με τις κοινές εκδηλώσεις και δράσεις. Πρόκειται για ένα συνεργατικό μοντέλο βιβλιοθηκών που

¹⁹¹ C. KARLSSON, «Clusters, Networks and Creativity», σ. 86· R. CAPPELLIN, «Networks and Technological Change in Regional Clusters», σσ. 52-78.

¹⁹² J. SEEFELDT, L. SYRÉ, *Πύλες στο παρελθόν*, σσ. 137-138.

¹⁹³ Τα δύο από τα τέσσερα μοντέλα που συνενώνουν με παραστατικό τρόπο το παρόν και το μέλλον που ανέπτυξε ο Γερμανός βιβλιοθηκονόμος Klaus Dahm και έχουν ενδιαφέρον στο παρόν δίκτυο είναι η «Βιβλιοθήκη που νιώθεις άνετα» και η «Βιβλιοθήκη Δίκτυο». Βλ. περισσότερα στο J. SEEFELDT, L. SYRÉ, *Πύλες στο παρελθόν*, σ. 137.

στόχο έχει την ένταξη των ατόμων της τοπικής κοινωνίας στην Κοινωνία της Πληροφορίας μέσω της κοινωνικής βιωσιμότητάς τους.¹⁹⁴

Το μοντέλο αυτό, σύμφωνα πάντα με τη θεωρία των δικτύων αποτελεί τμήμα ενός μεγαλύτερου δικτύου μαζί με τα υπόλοιπα πολιτιστικά ιδρύματα της περιοχής, όπως αρχεία, μουσεία και άλλους φορείς. Οι παραπλήσιες αποστολές των ιδρυμάτων αυτών οδηγούν σε διάφορα είδη συνεργατικών σχημάτων και δράσεων. Οι φορείς, στο πλαίσιο της ενεργής συμμετοχής στην καθημερινή ζωή των ατόμων, προωθούν τις συνεργασίες τους με διάφορους τρόπους εφόσον εξυπηρετούν την ίδια κοινότητα, όπως είναι τα κοινά προγράμματα για την κοινότητα, οι εκθέσεις και η κατανομή πόρων για ψηφιοποίηση των συλλογών τους. Η ενθάρρυνση της δια βίου μάθησης για την ανάπτυξη των μελών της κοινότητας, η διατήρηση της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και η πρόσβαση στην πληροφορία προωθούν την εκπλήρωση των στόχων τους και την καλύτερη ικανοποίηση των αναγκών της κοινότητας. Η συνεργασία για έναν κοινό λόγο ή ένα πρόγραμμα της κοινότητας είναι αυτή που βρίσκει εφαρμογή στο παρόν τοπικό μοντέλο.¹⁹⁵

Η συνεργασία των διαφόρων τοπικών φορέων για την κοινή προβολή των ψηφιακών συλλογών τους έχει ειδικό ενδιαφέρον, ώστε να συμβαδίσουν με την τάση της ενίσχυσης της παρουσίας τους στον παγκόσμιο ιστό.¹⁹⁶ Η διαχείριση των συλλογών των βιβλιοθηκών, αρχείων και μουσείων και των άλλων πολιτιστικών οργανισμών παραμένει αυτόνομη, ωστόσο το αυξανόμενο ενδιαφέρον των δυνητικών χρηστών για ανάκτηση των πληροφοριών με μία και μοναδική online αναζήτηση μέσω ενός κοινού αποθετηρίου προσδίδουν μια τοπικότητα στον παγκόσμιο ιστό.¹⁹⁷ Η κοινή χρήση των εγκαταστάσεων διαφόρων τοπικών πολιτιστικών φορέων μπορεί να εφαρμοστεί ανάμεσα σε φορείς που έχουν την ίδια διοίκηση, π.χ. εντός των αρμοδιοτήτων του Δήμου Καλλιθέας.¹⁹⁸ Ωστόσο μπορεί να χρησιμοποιηθεί πιο εύκολα σε πρακτικό επίπεδο η επιλεκτική ενσωμάτωση για συγκεκριμένα έργα, όπως π.χ. η χρήση των

---

¹⁹⁴ B. LITTING, E. GRIEßLER, «Social Sustainability: a Catchword between Political Pragmatism and Social Theory», σσ. 65-66· A. I. PETRIŞOR, L. PETRIŞOR, *25 Years of Sustainability*, σσ. 175-190.

¹⁹⁵ A. YARROW, B. CLUBB, J.-L. DRAPER, *Public Libraries*, σσ. 5-6· C. BATT, «Investing in Knowledge: Museums, Libraries and Archives in the 21st Century», σ. 15.

¹⁹⁶ Όπως ήδη αναφέρθηκε το έργο CALIMERA έδωσε έμφαση στα τοπικά ιδρύματα και στη συμβολή τους στον πολιτισμό. Βλ. E. ΣΕΜΕΡΤΖΑΚΗ, *Κατευθυντήριες οδηγίες*, ό.π.

¹⁹⁷ L. PRESCOTT, R. ERWAY, *Single Search*, σσ. 7-8· G. WAIBEL, R. ERWAY, «Think Global, Act Local: Library», σσ. 323-335· G. WAIBEL, *Collaboration Contexts*, σσ. 323-335.

¹⁹⁸ A. YARROW, B. CLUBB, J.-L. DRAPER, *Public Libraries*, σσ. 25-30.

εγκαταστάσεων του Δημοτικού Θεάτρου Καλλιθέας ή της Δημοτικής Πινακοθήκης για κοινές εκδηλώσεις των βιβλιοθηκών.

Το οργανωτικό αυτό μοντέλο της σύγκλισης των διαφόρων πολιτιστικών ιδρυμάτων, που ανταποκρίνεται σε πλήθος οικονομικών, πολιτικών και τεχνολογικών κινήτρων, καταγράφει το σημείο καμπής για την κατανόηση της διατήρησης και της ερμηνείας του υλικού πολιτισμού και το θεσμικό πλαίσιο.¹⁹⁹

Οι ελληνικές δημοτικές βιβλιοθήκες στη σύγχρονη εποχή προσαρμόζουν τις λειτουργίες και τις υπηρεσίες τους, ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις ανάγκες των χρηστών τους. Η ανάληψη πρωτοβουλιών από πλευράς Υπουργείου Εσωτερικών και η ίδρυση σχετικής διεύθυνσης, σε συνδυασμό με τη δημιουργία θεσμικού πλαισίου, είναι το βασικό βήμα. Ωστόσο η περιστασιακή ένταξή τους σε αναπτυξιακά προγράμματα, χωρίς ενιαία τακτική χρηματοδότηση αποτελεί πρόβλημα για τη βιωσιμότητά τους.²⁰⁰ Η οριζόντια συνεργασία της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας με τις υπόλοιπες δημοτικές βιβλιοθήκες, αλλά και η σύνδεσή τους με την ΕΒΕ ως τον καλύτερο τρόπο ανάπτυξης και υπέρβασης των σημερινών προβλημάτων αποτελεί σημαντικό βήμα. Η συμμετοχή της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καλλιθέας στο Δίκτυο Δημοτικών Βιβλιοθηκών έχει στόχο τη συνεργασία της με τις δημόσιες βιβλιοθήκες, τη δημιουργία κοινού πλαισίου δράσης και πολιτικής, τη δημιουργία συλλογικού καταλόγου και την εφαρμογή κοινού συστήματος αυτοματισμού βιβλιοθηκών.²⁰¹

Εν κατακλείδι, οι βασικές προτεραιότητες του τοπικού Δικτύου είναι η δημιουργία ισχυρής κοινότητας μέσα από τη στήριξη των βιβλιοθηκών σε όλα τα επίπεδα, καθώς στόχος των βιβλιοθηκών του 21ου αιώνα είναι η ώθηση στην οικονομική βιωσιμότητα, στην ποιότητα του περιβάλλοντος, την υγεία και την ευεξία των πολιτών και την ενεργή εμπλοκή των πολιτών στα κοινά. Στην οικονομία της γνώσης και του πολιτισμού το τοπικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών αποτελεί σημαντικό κοινωνικό εταίρο της τοπικής αυτοδιοίκησης, των τοπικών επιχειρήσεων και άλλων οργανισμών. Τελευταίο, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό είναι η δημιουργία κοινής ταυτότητας, δηλαδή ενός αναγνωριστικού, μιας ονομασία του Δικτύου και το

¹⁹⁹ H. ROBINSON, «Remembering Things Differently: Museums, Libraries and Archives as Memory Institutions and the Implications for Convergence», σσ. 413-429.

²⁰⁰ M. ΚΟΡΚΙΔΗ, «Συνεργασία δημοτικών βιβλιοθηκών: προβλήματα και προοπτικές», 13-18.

²⁰¹ Στο ίδιο.

αντίστοιχο λογότυπο. Συνοψίζοντας, τις παραπάνω σκέψεις μια πρόταση είναι «li.ka cluster», δηλαδή «Libraries of Kallithea cluster».

Ευκαιρία διεθνούς προβολής του Δικτύου αυτού, όπως και όλων των υπόλοιπων ελληνικών βιβλιοθηκών, αποτελεί το έτος 2018. Η UNESCO όρισε την Αθήνα «Παγκόσμια Πρωτεύουσα Βιβλίου 2018». Ως Παγκόσμια Πρωτεύουσα του Βιβλίου δεσμεύεται για την προώθηση του βιβλίου με οργάνωση δραστηριοτήτων σε όλη τη διάρκεια του έτους με έναρξη τις 23 Απριλίου *Παγκόσμια Ημέρα Βιβλίου και Πνευματικών Δικαιωμάτων*. Το προτεινόμενο πρόγραμμα είναι ποικίλο και πολυπληθές και περιλαμβάνει συναντήσεις με συγγραφείς, μεταφραστές και εικονογράφους, συναυλίες, θεματικές εκθέσεις και εργαστήρια για την προβολή των επαγγελματιών. Ο στόχος του προγράμματος είναι να καταστήσει τα βιβλία προσβάσιμα σε ολόκληρο τον πληθυσμό της πόλης, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών και των προσφύγων. Τα μέλη της Συμβουλευτικής Επιτροπής της UNESCO αναφέρθηκαν θετικά στις πολιτιστικές υποδομές της Αθήνας, αλλά και στην εμπειρία της στη διοργάνωση εκδηλώσεων διεθνούς εμβέλειας.²⁰²

4.4.3 Παρεχόμενες υπηρεσίες τοπικού Δικτύου

Η συνολική παρουσίαση των χαρακτηριστικών των πέντε βιβλιοθηκών του τοπικού Δικτύου σε σχέση με το θεσμικό τους πλαίσιο, τις υποδομές και το προσωπικό, τις συλλογές βιβλίων και περιοδικών και τη δυνατότητα πρόσβασης σε ειδικές συλλογές, άλλες υπηρεσίες που παρέχουν στους χρήστες τους, τα προγράμματα εκπαίδευσης χρηστών και τα προγράμματα πληροφοριακής παιδείας, τα παιδικά/νεανικά τμήματα και τις συναφείς δράσεις, τις εκδηλώσεις αλλά και τις διάφορες συνεργασίες που συμμετέχουν, συμβάλλει στη διατύπωση προτάσεων σε σχέση με την ανάπτυξη των υπηρεσιών του τοπικού αυτού Δικτύου. Προτού καταγραφούν οι δυνητικές υπηρεσίες του Δικτύου είναι σημαντικό να οριστούν οι χρήστες του Δικτύου, να προσδιοριστούν οι ανάγκες τους ώστε να περιγραφούν και οι κατάλληλες υπηρεσίες.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, οι διάφοροι οργανισμοί χρησιμοποιούν διαφορετική ορολογία για τα άτομα που εξυπηρετούν οι βιβλιοθήκες. Στην αγγλική ορολογία χρησιμοποιούνται οι όροι clients, patrons, students, readers, visitors,

---

²⁰² Αθήνα Παγκόσμια Πρωτεύουσα Βιβλίου για το 2018, <http://www.lifo.gr/now/culture/114088>, <https://www.cityofathens.gr/node/28922> (Ανάκτηση 28.9.2016).

guests,²⁰³ ενώ στην ελληνική γλώσσα πελάτες, φοιτητές, αναγνώστες, επισκέπτες και χρήστες. Οι βιβλιοθηκονόμοι των ειδικών και ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών συνήθως αναφέρονται στους χρήστες τους ως πελάτες, καθώς πρόκειται για άτομα που κάνουν επαναλαμβανόμενη χρήση των υπηρεσιών τους, αλλά και επειδή έχει εισχωρήσει η αντίληψη της διαχείρισής των βιβλιοθηκών όπως μια επιχείρηση.²⁰⁴

Πιο συγκεκριμένα, οι χρήστες των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών είναι οι φοιτητές – μερικής και κανονικής φοίτησης, δια ζώσης και εξ αποστάσεως, οι φοιτητές που κάνουν έρευνες– καθώς και οι ερευνητές, το διδακτικό προσωπικό, αλλά και σε ορισμένες περιπτώσεις χρήστες της τοπικής κοινότητας.²⁰⁵ Οι δημόσιες βιβλιοθήκες έχουν διαφορετικούς πελάτες με ποικίλα ενδιαφέροντα, όπως παιδιά, εφήβους, φοιτητές, ηλικιωμένους, τοπικούς επιχειρηματίες, άλλους φορείς του δημοσίου, δηλαδή οποιοδήποτε μέλος της κοινότητας.²⁰⁶

Ο όρος «χρήστης» περιλαμβάνει από τα άτομα της προσχολικής ηλικίας που παρακολουθούν προγράμματα ανάγνωσης παραμυθιών έως τους άστεγους που αναζητούν ένα ζεστό μέρος και τους άνεργους που αναζητούν εργασία χρησιμοποιώντας τις δομές της βιβλιοθήκης. Ο καθένας έχει διαφορετικά ενδιαφέροντα, ωστόσο οι περισσότεροι κάνουν χρήση του εξοπλισμού και των πληροφοριακών πηγών της βιβλιοθήκης. Ο πελάτης είναι ο αποδέκτης οποιουδήποτε προϊόντος ή υπηρεσίας παρέχεται από τον οργανισμό.²⁰⁷

Ωστόσο οι διάφοροι όροι είναι πιθανόν να έχουν άλλη σημασία σε διάφορες χρονικές στιγμές και ανάλογα με την περίσταση. Ο πιο ουδέτερος όρος είναι αυτός του χρήστη (user). Μπορεί να χρησιμοποιηθεί και με την έννοια του δυνητικού χρήστη, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις πιθανές περιπτώσεις, ακόμα και αυτούς που δεν είναι χρήστες.²⁰⁸

Οι χρήστες από την πλευρά τους επιθυμούν μια βιβλιοθήκη όπου οι υψηλής ποιότητας εγκαταστάσεις, οι πηγές και οι υπηρεσίες της να είναι απολύτως

²⁰³ P. HERNON, E. ALTMAN, R. E. DUGAN, *Assessing Service Quality: Satisfying the Expectations of Library Customers*, Λονδίνο, Facet, 2015 (3η έκδ.), σ. 2· G. MATTHEWS, «The Users' Perspective: a Personal View», στο M. MELLING, J. LITTLE, *Building a Successful Customer-service Culture: a Guide for Library and Information Managers*, Λονδίνο, Facet, 2002, σ. 1.

²⁰⁴ P. HERNON, E. ALTMAN, R. E. DUGAN, *Assessing Service*, σσ. 2-4.

²⁰⁵ P. BROPHY, *The Academic Library*, σσ. 60-62.

²⁰⁶ Βλ. IFLA-UNESCO, *Public Library Manifesto*, 1994.

²⁰⁷ P. HERNON, E. ALTMAN, R. E. DUGAN, *Assessing Service*, σσ. 2-4.

²⁰⁸ G. MATTHEWS, «The Users' Perspective: a Personal View», σ. 2.

επικεντρωμένες στην ικανοποίηση των αναγκών τους. Από την άλλη, οι διαρκώς μειωμένοι προϋπολογισμοί των δημόσιων κυρίως βιβλιοθηκών (δημόσιες/δημοτικές, ακαδημαϊκές, σχολικές), αλλά και η νέα τάση της αύξησης του αριθμού των επισκεπτών τους οδηγούν τις βιβλιοθήκες να δώσουν μεγαλύτερη έμφαση στην προώθηση της αξίας τους. Οι βιβλιοθήκες αξιολογούν και βελτιώνουν την ικανοποίηση των πελατών τους, επιδιώκουν ποιοτικές υπηρεσίες και προβάλλουν την προστιθέμενη αξία τους στους οργανισμούς από τους οποίους διοικητικά και οικονομικά είναι εξαρτημένες. Οι βιβλιοθηκονόμοι από την πλευρά τους διαχειρίζονται τον οργανισμό και τις πληροφοριακές πηγές έτσι ώστε η κοινότητα να εξυπηρετείται αποτελεσματικά με μετρήσιμο τρόπο.²⁰⁹

Οι υπηρεσίες και η ποιότητα είναι απόλυτα συνδεδεμένες. Η ποιότητα είναι ο τρόπος που παραδίδονται οι υπηρεσίες, ή σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν παραδίδονται. Για μια βιβλιοθήκη, η ποιότητα των υπηρεσιών της περιλαμβάνει τη σχέση ανάμεσα στη βιβλιοθήκη και στους δυνητικούς χρήστες της. Ωστόσο η ποιότητα των υπηρεσιών και η ικανοποίηση των χρηστών συχνά συγχέονται και χρησιμοποιούνται εναλλακτικά σε διάφορες μελέτες.²¹⁰

Η ικανοποίηση είναι μια συναισθηματική αντίδραση: ουσιαστικά αφορά τον βαθμό της ικανοποίησης ή της δυσαρέσκειας και πολλές φορές δεν συνδέεται άμεσα με τη λειτουργία της βιβλιοθήκης σε συγκεκριμένη περίπτωση. Παραδείγματος χάρη, ένας πελάτης μπορεί να είναι δυσαρεστημένος παρότι το ερώτημά του απαντήθηκε, αν έχει αντιμετωπιστεί με τρόπο που δεν του αρέσει, ενώ αντιθέτως κάποιος άλλος μπορεί να αισθάνεται ικανοποιημένος, παρότι το ερώτημά του δεν έχει απαντηθεί, αν η αντιμετώπιση που δέχθηκε ήταν ευχάριστη και ευγενική.²¹¹

---

²⁰⁹ P. HERNON, E. ALTMAN, R. E. DUGAN, *Assessing Service*, σ. 4. Οι P. HERNON, E. ALTMAN και R. E. DUGAN στο εν λόγω βιβλίο τους καταγράφουν τις νέες τάσεις και εξελίξεις στις ακαδημαϊκές και δημόσιες βιβλιοθήκες, καθώς και τις νέες αντιλήψεις στην αξιολόγησή τους. Σκοπός του βιβλίου είναι να προτείνουν νέους τρόπους αξιολόγησης των υπηρεσιών των βιβλιοθηκών, να παρουσιάσουν νέους τρόπους ώστε οι βιβλιοθήκες να γίνουν πιο πελατοκεντρικές, να καταγράφουν τη διαφορά ανάμεσα στην ικανοποίηση των πελατών και την ποιότητα των υπηρεσιών και να ενισχύσουν θεωρητικά τη διαφορά των δύο όρων, να καταγράψουν τις διαδικασίες μέτρησης της ικανοποίησης και της ποιότητας, να προκαλέσουν τη συμβατική σκέψη σχετικά με τη χρησιμότητα της μέτρησης της απόδοσης, να προτείνουν πιθανές μετρήσεις που σχετίζονται με τους πελάτες ώστε να μπορούν να χρησιμοποιηθούν στον στρατηγικό σχεδιασμό της βιβλιοθήκης και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, και να ενθαρρύνουν τις βιβλιοθήκες να προχωρήσουν σε σχετικές ενέργειες με στόχο τη βελτίωση των υπηρεσιών τους.

²¹⁰ P. HERNON, E. ALTMAN, R. E. DUGAN, *Assessing Service*, σ. 5.

²¹¹ Στο ίδιο.

Η λεπτομερής γνώση και κατανόηση των αναγκών, των προτιμήσεων, των δεξιοτήτων και των διαδράσεων των χρηστών διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη μελλοντική βιβλιοθήκη. Όσο πιο κοντά μπορέσει να βρεθεί η βιβλιοθήκη σε κάθε μεμονωμένο χρήστη τόσο πιο πιθανό είναι οι χρήστες να επιλέξουν να χρησιμοποιήσουν τις παρεχόμενες υπηρεσίες της, φυσικές και ψηφιακές. Η εξατομίκευση των υπηρεσιών, αποτελεί τη γενικότερη τάση στον τομέα των υπηρεσιών, όπου τα συστήματα αναγνωρίζουν τις προτιμήσεις των ατόμων και απαντούν καταλλήλως. Η πιστοποίηση και η εξουσιοδότηση αποτελούν διαδικασίες ελέγχου της ταυτότητας των χρηστών αλλά και δικαιωμάτων, θέτοντας το ζήτημα των πολλών κωδικών πρόσβασης. Για αποφυγή του προβλήματος αυτού είναι δυνατή η διαχείριση των διαφόρων πιστοποιήσεων των χρηστών από μια κοινή υπηρεσία.²¹² Η προστασία των προσωπικών δεδομένων των χρηστών αποτελεί ένα ακόμα ζήτημα που απαιτεί διασφάλιση από την πλευρά των οργανισμών, ώστε να χρησιμοποιούνται καταλλήλως για συγκεκριμένους και μόνο σκοπούς.²¹³

Ο κεντρικός ρόλος των βιβλιοθηκών παραμένει η παροχή πρόσβασης στις πληροφορίες, για να είναι ωστόσο αποτελεσματικές είναι αναγκαία η κατανόηση της αναζήτησης, της πρόσκτησης και της χρήσης των πληροφοριών αυτών από τους χρήστες. Ο P. Brophy καταγράφει διάφορα μοντέλα πληροφοριακής συμπεριφοράς χρηστών, αναφέροντας ένα από τα πιο γνωστά μοντέλα, αυτό του T. D. Wilson, σύμφωνα με το οποίο η πληροφοριακή συμπεριφορά αποτελείται από την πληροφοριακή ανάγκη, την αναζήτηση της πληροφορίας, την ανταλλαγή της πληροφορίας και τη χρήση της πληροφορίας.²¹⁴

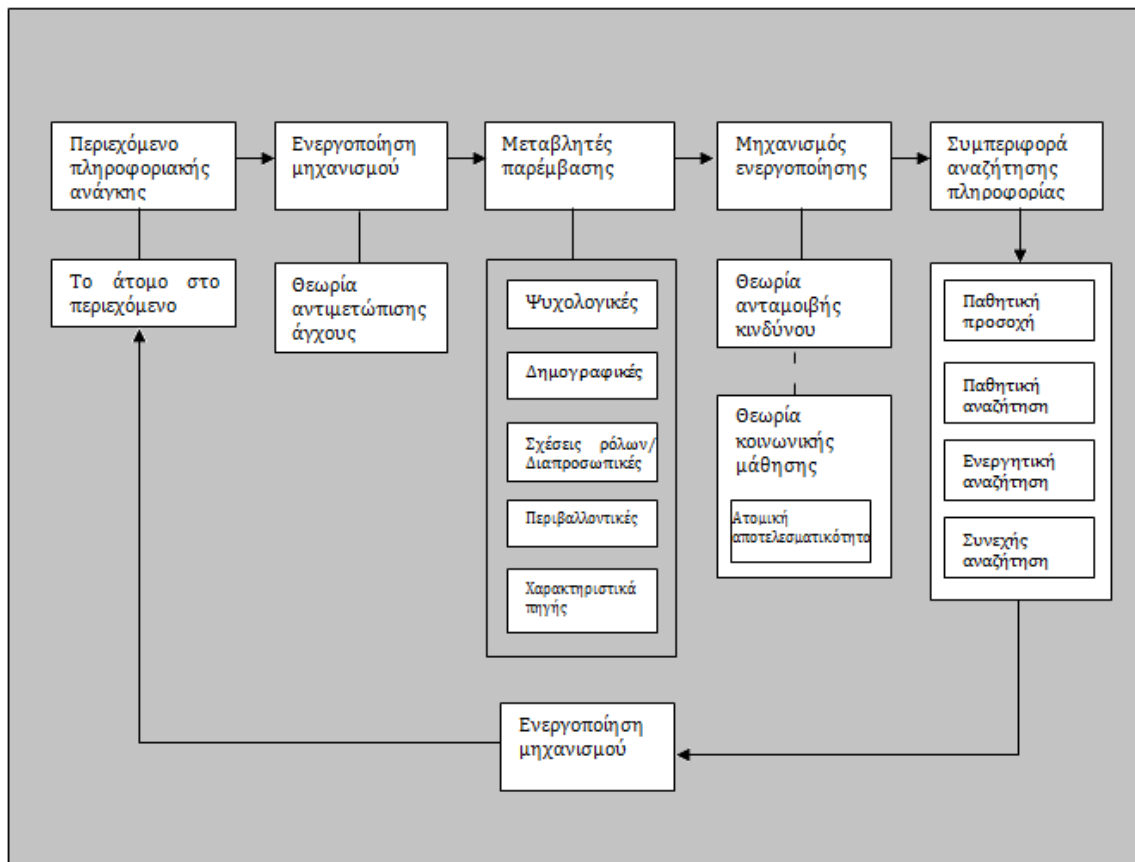
²¹² P. BROPHY, *The Library*, σσ. 141-145.

²¹³ Στο ίδιο, σσ. 145-146.

²¹⁴ P. BROPHY, *The Library*, σ. 147· T. D. Wilson, «Models in Information Behaviour Research», *Journal of Documentation* 55:3 (Ιούνιος 1999), σσ. 249-270, http://www2.hawaii.edu/~donnab/lis610/TDWilson_Only_1999.pdf (Ανάκτηση 14.10.2016)· T. D. Wilson, «Human Information Behavior», *Informing Science* 3:2 (2000), σσ. 49-55, <http://inform.nu/Articles/Vol3/v3n2p49-56.pdf> (Ανάκτηση 14.10.2016).

Σχήμα 19:

Το μοντέλο πληροφοριακής συμπεριφοράς του Wilson (1996)

Πηγή: T. D. Wilson, «Models in Information Behaviour Research», σ. 257.

Υπάρχει μια σημαντική βιβλιογραφία που αναφέρεται στα μοντέλα και στις θεωρίες της πληροφοριακής συμπεριφοράς.²¹⁵ Οι Σ. Κορομπίλη και Α. Τόγια κατέγραψαν δεκαεπτά μοντέλα πληροφοριακής συμπεριφοράς, τα περισσότερα εκ των οποίων εμπλέκουν τις νέες τεχνολογίες.²¹⁶ Το μοντέλο του David Ellis αποτελεί ένα μοντέλο πληροφοριακής συμπεριφοράς για τους επιστήμονες των κοινωνικών επιστημών, το οποίο θεωρεί ότι οι γενικές αρχές μπορεί να είναι εφαρμόσιμες γενικότερα και μπορούν να παίξουν σημαντικό ρόλο στον σχεδιασμό πληροφοριακών συστημάτων ανάκτησης πληροφοριών.²¹⁷

²¹⁵ Περισσότερες πληροφορίες βλ. Σ. ΚΟΡΟΜΠΙΛΗ, Α. ΤΟΓΙΑ, *Πληροφοριακός γραμματισμός*, Αθήνα, ΣΕΑΒ, 2015, σσ. 35-38, https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/2701/1/00_master_document.pdf (Ανάκτηση 14.10.2016).

²¹⁶ Στο ίδιο, σσ. 51-77.

²¹⁷ Στο ίδιο, σσ. 51-53.

Το μοντέλο της Διαδικασίας Πληροφοριακής Αναζήτησης (The Information Search Process model) της C. Kulthau περιλαμβάνει συναισθηματικά και γνωστικά στοιχεία που παρουσιάζονται από τους χρήστες σε έξι στάδια: έναρξη, επιλογή, εξερεύνηση, διαμόρφωση, συλλογή, παρουσίαση.²¹⁸ Ο T. D. Wilson έκανε σύγκριση των δύο μοντέλων του D. Ellis και της C. Kuhlthau, διαπιστώνοντας ότι τα δύο μοντέλα έχουν μεγάλες ομοιότητες. Η κύρια διαφορά τους είναι ότι το μοντέλο του D. Ellis εξειδικεύει τις δραστηριότητες εξερεύνησης/αναζήτησης, και αναφέρεται σε στοιχεία συμπεριφοράς θεωρώντας ότι η σειρά συμπεριφορικών χαρακτηριστικών μπορεί να ποικίλλει, ενώ η Kulthau προτείνει στάδια ως βάση της ανάλυσης της συμπεριφοράς.²¹⁹

Με στόχο την ικανοποίηση των αναγκών των χρηστών τους οι βιβλιοθήκες παρέχουν διάφορες υπηρεσίες. Οι υπηρεσίες που μπορούν να προωθήσουν τα μέλη του τοπικού Δικτύου από κοινού είναι οι υπηρεσίες πληροφόρησης, οι υπηρεσίες εκμάθησης, συμβουλευτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες για τον ελεύθερο χρόνο.²²⁰ Οι υπηρεσίες πληροφόρησης περιλαμβάνουν δανεισμό βιβλίων και άλλου υλικού, διατήρηση συλλογών πολιτιστικής κληρονομιάς, ιστοσελίδες που υποστηρίζουν τον οργανισμό στον οποίο ανήκουν, αλλά και την τοπική κοινότητα.²²¹ Η χρηστοκεντρική αντίληψη των μελών του τοπικού Δικτύου με στόχο την καλύτερη ικανοποίηση των αναγκών των χρηστών μπορεί να υποστηρίξει τη δημιουργία ενός μηχανισμού ανταλλαγής υλικού/εσωτερικού δανεισμού και εξασφάλισης προσβάσεων για τα κοινά μέλη, δηλαδή αμοιβαία δικαιώματα δανεισμού των μελών.

Ως μοντέλο κατανομής πόρων ο διαδανεισμός επιτρέπει στις βιβλιοθήκες τον δανεισμό υλικού σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και γεωγραφικών τοποθεσιών. Οι πληροφορίες και οι υπηρεσίες των διαφόρων βιβλιοθηκών είναι πλέον διαθέσιμες στο σύνολο των δυνητικών χρηστών. Ουσιαστικά, οι βιβλιοθήκες παρότι έχουν διαφορετικό θεσμικό καθεστώς και δικαιοδοσίες, αποδέχονται την εξυπηρέτηση των χρηστών των υπολοίπων με τους ίδιους όρους. Με τον όρο «κοινά μέλη» νοούνται οι πιστοποιημένοι χρήστες κάθε βιβλιοθήκης-μέλους που θα μπορούν να αποτελούν ταυτόχρονα και πιστοποιημένους χρήστες του Δικτύου.

²¹⁸ P. BROPHY, *The Library*, σσ. 147-148· Σ. ΚΟΡΟΜΠΙΛΗ, Α. ΤΟΓΙΑ, *Πληροφοριακός γραμματισμός*, σ. 58.

²¹⁹ Σ. ΚΟΡΟΜΠΙΛΗ, Α. ΤΟΓΙΑ, *Πληροφοριακός γραμματισμός*, σ. 59· T. D. WILSON, «Models in Information Behaviour Research», σσ. 254-256.

²²⁰ G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σσ. 25-26.

²²¹ Στο ίδιο, σσ. 25-26.

Η έκδοση μίας κοινής κάρτας-μέλους είναι ένα από τα ζητούμενα, που θα βασίζεται στους Κανονισμούς Λειτουργίας της κάθε Βιβλιοθήκης.²²² Ένα κοινό ενημερωτικό σημείωμα οφείλει να ενημερώνει τους κατόχους κάρτας μέλους για τις αντίστοιχες υπηρεσίες (δικαίωμα δανεισμού, ανανεώσεις/κρατήσεις, πιθανές ποινές, κατηγορίες υλικού που δεν δανείζεται, φωτοτύπηση, κ.λπ.). Πρόκειται ουσιαστικά για ένα σύστημα με εκτεταμένες υπηρεσίες διαδανεισμού. Ένα εξαιρετικό παράδειγμα για τη συνεργασία βιβλιοθηκών στον τομέα της χρήσης του υλικού τους είναι ο εξ αποστάσεως δανεισμός. Ο δανεισμός αυτός αφορά την απευθείας εξυπηρέτηση του χρήστη χωρίς μεσολάβηση άλλης βιβλιοθήκης (χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η υπηρεσία ηλεκτρονικής παράδοσης τεκμηρίων Subito).²²³

Τα μέλη του Δικτύου μπορούν να συνεργαστούν στον τομέα της πρόσκτησης υλικού για τον εμπλουτισμό της κάθε βιβλιοθήκης με αμοιβαίες ενημερώσεις για την αγορά του υλικού τους. Με τον τρόπο αυτόν δεν υπάρχει επικάλυψη τίτλων ανάμεσα στις βιβλιοθήκες-μέλη του Δικτύου, ενώ γίνεται καλύτερη κατανομή/διάθεση έκαστου προϋπολογισμού στη διαδικασία των παραγγελιών βιβλίων. Η δημιουργία κοινών καταγραφών των νέων προσκτήσεων και ενιαίας παρουσίασης διευκολύνει τους κοινούς χρήστες. Επίσης, η χρήση κοινού διαθέτη από τις βιβλιοθήκες-μέλη είναι πιθανό να οδηγήσει σε καλύτερα ποσοστά έκπτωσης. Βέβαια, οι διαδικασίες προμηθειών υλικού διαφέρουν ανάλογα με το νομικό καθεστώς του φορέα (ΝΠΔΔ, ΝΠΙΔ). Μια εναλλακτική πηγή έμμεσης χρηματοδότησης είναι ο εμπλουτισμός του υλικού μιας βιβλιοθήκης από δωρεές. Τα μέλη του τοπικού Δικτύου εφαρμόζουν το κάθε ένα μεμονωμένα πολιτική δωρεών. Η ανακατεύθυνση των δωρεών μεταξύ των μελών του δικτύου είναι μια ενδιαφέρουσα αντιμετώπιση του ζητήματος των δωρεών. Παραδείγματος χάρη, εάν τα βιβλία προς διάθεση σε μια βιβλιοθήκη δεν ικανοποιούν τον προσανατολισμό της συλλογής της να μπορούν να προωθηθούν για έλεγχο στις υπόλοιπες βιβλιοθήκες του Δικτύου.

Η συνεργασία στον τομέα της βιβλιοθηκονομικής επεξεργασίας και η χρήση κεντρικών υπηρεσιών στην καταλογογράφηση και τη θεματική επεξεργασία έχει αποτελέσει τη βάση των πρώτων συνεργατικών μορφών βιβλιοθηκών. Η ανταλλαγή

---

²²² Χαρακτηριστικό παράδειγμα χρήσης ενιαίας κάρτας με επιτυχία είναι το Δίκτυο Shanghai Information Resources Network (SIRN) που ιδρύθηκε το 1994, ένα δίκτυο πολλαπλού τύπου βιβλιοθηκών της Σαγκάης. Βλ. C. FANG, *Chinese Librarianship*, σ. 68. Βλ. επίσης J. SEEFELDT, L. SYRÉ, *Πύλες στο παρελθόν*, σσ. 137-138.

²²³ J. SEEFELDT, L. SYRÉ, *Πύλες στο παρελθόν*, σσ. 129-130.

πληροφοριών που αφορούν τους ήδη διαμορφωμένους καταλόγους προϋποθέτει ότι οι βιβλιοθήκες που συμμετέχουν στη διαδικασία αυτή διαχειρίζονται τους ηλεκτρονικούς καταλόγους τους βάσει κοινών κανόνων. Η απόσυρση υλικού είναι ένα ακόμα ζήτημα που οι βιβλιοθήκες-μέλη μπορούν να εξετάσουν από κοινού. Πολύ σημαντικό στοιχείο του Δικτύου αποτελεί η συμμετοχή των περισσότερων μελών του στο Εθνικό Δίκτυο Επιστημονικών & Τεχνολογικών Βιβλιοθηκών (ΕΔΕΤΒ), το οποίο αποτελείται από βιβλιοθήκες όλων των τύπων που συνεργάζονται για την online παραγγελία αντιγράφων από άρθρα περιοδικών των συλλογών τους και στηρίζεται στην αξιοποίηση του ΕΣΚΕΠ με την υποστήριξη του ΕΚΤ.

Είναι γεγονός ότι στις ακαδημαϊκές κυρίως βιβλιοθήκες διατίθενται πολλά κονδύλια για την εξασφάλιση δικαιωμάτων χρήσης, ιδίως περιοδικών εκδόσεων. Η συμμετοχή των δύο ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών του Δικτύου στη διαδικτυακή πύλη HEAL-Link του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΣΕΑΒ) δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης σε περισσότερα από 13.500 ηλεκτρονικά περιοδικά. Ωστόσο υπάρχει πάντα ο περιορισμός χρήσης των συλλογών αυτών λόγω copyright και αδειών χρήσης. Η αναζήτηση νομικών μεθόδων και τρόπων υπέρβασης των περιορισμών αυτών είναι αναγκαία για την αξιοποίηση του πλούτου αυτού από το τοπικό Δίκτυο.²²⁴

Η δυνατότητα ταυτόχρονης αναζήτησης στους ηλεκτρονικούς καταλόγους των βιβλιοθηκών-μελών του Δικτύου μέσω κοινής μηχανής αναζήτησης μειώνει εξαιρετικά τον χρόνο απόκρισης/απάντησης του συστήματος. Επίσης, η εξασφάλιση πρόσβασης σε ένα εύρος ηλεκτρονικών πηγών πληροφόρησης αποτελεί από τις σημαντικότερες συμβολές των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών στο τοπικό Δίκτυο. Πέρα από τα ηλεκτρονικά επιστημονικά περιοδικά, οι ακαδημαϊκές παρέχουν τη δυνατότητα του διαδανεισμού με τις υπόλοιπες συναφείς βιβλιοθήκες, αλλά και τη δυνατότητα πρόσβασης στα τοπικά και θεματικά καταθετήρια που διαθέτουν.

Οι υπηρεσίες εκμάθησης προωθούν την ανάπτυξη των αναγνωστών προσφέροντας προγράμματα πληροφοριακής παιδείας και εκπαίδευσης χρηστών, αναπτύσσοντας τη δια βίου μάθηση της κοινότητας και την εκπαίδευση δεξιοτήτων ΤΠΕ.²²⁵ Η πρόταση της IFLA για την εφαρμογή των προτύπων πληροφοριακής παιδείας από τη διεθνή βιβλιοθηκονομική κοινότητα μπορούν να αξιοποιηθούν από το τοπικό

²²⁴ Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών <http://www.seab.gr/> (Ανάκτηση 10.4.2016). Διαδικτυακή πύλη HEAL Link <http://www.heal-link.gr/> (Ανάκτηση 10.4.2016).

²²⁵ G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σσ. 25-26.

Δίκτυο προσαρμοσμένα στις τοπικές ανάγκες του. Τα πρότυπα αυτά αφορούν την πρόσβαση, την αξιολόγηση και τη χρήση της πληροφορίας και έχουν ήδη εντοπιστεί στα πιο γνωστά πρότυπα πληροφοριακής παιδείας με ευρεία χρήση.²²⁶

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία οι βιβλιοθήκες, κυρίως οι ακαδημαϊκές, παρείχαν προγράμματα στους χρήστες τους που δίδασκαν «εκπαίδευση βιβλιοθηκών», «βιβλιογραφική εκπαίδευση», ή «εκπαίδευση χρηστών». Η εκπαίδευση βιβλιοθηκών αφορά την εκμάθηση χρήσης της βιβλιοθήκης (περιήγηση στους χώρους, ενημέρωση για τις υπηρεσίες της, κ.λπ.). Η βιβλιογραφική εκπαίδευση αφορά τη χρήση βιβλιογραφικών βάσεων δεδομένων ως βασικά εργαλεία με ανάκτηση πληροφοριών από διάφορες πηγές και το διαδίκτυο και αξιολόγηση του περιεχομένου των πηγών. Η εκπαίδευση χρηστών αφορά τη γνωριμία με τις υπηρεσίες μιας βιβλιοθήκης στη χρήση της βιβλιοθήκης, στη χρήση βιβλιογραφικών εργαλείων ή στην ανάκτηση πληροφοριών από διάφορες έντυπες ή ηλεκτρονικές πηγές.²²⁷

Η εφαρμογή προγραμμάτων προσανατολισμού χρηστών για τις συλλογές και υπηρεσίες των βιβλιοθηκών-μελών του Δικτύου μπορεί να υποστηριχθεί από τις νέες τεχνολογίες. Η ανάπτυξη της υπηρεσίας «Ask a librarian» με την ευρύτερη εφαρμογή σε όλα τα δυνητικά μέλη του δικτύου αποτελεί εφικτή λύση.²²⁸ Η υπηρεσία αυτή μπορεί να υλοποιηθεί μέσω chat με απευθείας σύνδεση με τους αρμόδιους βιβλιοθηκονόμους, ώστε να απαντώνται τα ερωτήματα των χρηστών σε πραγματικό χρόνο. Ένας άλλος τρόπος είναι τα ατομικά ραντεβού σε συγκεκριμένο χρόνο, ώστε ο βιβλιοθηκονόμος να ασχοληθεί με τις πληροφοριακές ανάγκες εκάστοτε χρήστη. Οι χρήστες μπορούν να στέλνουν τα ερωτήματά τους ηλεκτρονικά και να παίρνουν πολύ σύντομα έγκυρες απαντήσεις από τους αρμόδιους των βιβλιοθηκών. Πρόκειται για μια υπηρεσία δωρεάν και ελεγμένη ως προς την ποιότητα πληροφόρησης μέσω e-mail, καθώς θα έχουν οριστεί εκ των προτέρων αρμοδιότητες των μελών του Δικτύου για τις διάφορες θεματικές κατηγορίες. Μπορεί ακόμα να επικοινωνούν οι χρήστες τηλεφωνικά ή με γραπτό μήνυμα από το κινητό τους εντός συγκεκριμένου ωραρίου. Ο τρόπος

---

²²⁶ J. LAU, *Κατευθυντήριες οδηγίες*, σ. 17.

²²⁷ Σ. ΚΟΡΟΜΠΙΛΗ, Α. ΤΟΓΙΑ, *Πληροφοριακός γραμματισμός*, σ. 144.

²²⁸ Ορισμένα παραδείγματα της υπηρεσίας αυτής: Library of Congress, *Ask a Librarian*, <http://www.loc.gov/rr/askalib/> (Ανάκτηση 13.10.2016). University of California, *Ask a Librarian (Reference Services)*, <https://www.lib.uci.edu/ask-librarian-reference-services> (Ανάκτηση 13.10.2016). Ενδεικτικό παράδειγμα μέλους του Δικτύου είναι η Βιβλιοθήκη του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου που ενημερώνει τους χρήστες της για τη σχετική υπηρεσία «Ρωτήστε μας» μέσω τηλεφώνου, φαξ και e-mail, http://www.library.hua.gr/index.php/contact_us (Ανάκτηση 14.10.2016).

λειτουργίας της υπηρεσίας αυτής θα καταγράφεται σε έναν οδηγό για το σύνολο των διαφορετικών τρόπων και μέσων χρήσης της συγκεκριμένης υπηρεσίας.

Σύμφωνα με την Christine Bruce, η ανάγκη των βιβλιοθηκονόμων να μοιραστούν με τους χρήστες των βιβλιοθηκών μέρος από την ύλη των προγραμμάτων που διδάχθηκαν και να προωθήσουν τον πληροφοριακό γραμματισμό τούς οδήγησε σε προγράμματα πληροφοριακής εκπαίδευσης, ωστόσο η πληροφοριακή εκπαίδευση είναι πολύ ευρύτερη έννοια από τη βιβλιογραφική εκπαίδευση.²²⁹

Οι βιβλιοθηκονόμοι μπορούν να εμπλακούν στην εκπαιδευτική διαδικασία, ώστε σε συνεργασία με το εκπαιδευτικό προσωπικό όλων των βαθμίδων, να συμβάλουν στη μετάδοση δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας και στην προετοιμασία της διά βίου και αυτοδύναμης εκπαίδευσης. Βασική προϋπόθεση είναι η απόκτηση γνώσης θεωριών μάθησης, σχεδιασμού και ανάπτυξης διδακτικής, θεωριών σχετικά με την πληροφοριακή συμπεριφορά των χρηστών, καθώς και της χρήσης της τεχνολογίας για την ανάπτυξη ενός σχεδίου μαθήματος.²³⁰ Τα τελευταία χρόνια έχουν αναπτυχθεί διάφορα μοντέλα που αφορούν τη διαδικασία πληροφόρησης και τον σχεδιασμό μαθημάτων για την ανάπτυξη δεξιοτήτων πληροφοριακής εκπαίδευσης και παιδείας. Οι Σ. Κορομπίλη και Α. Τόγια κατέγραψαν δεκατρία από τα πιο διαδεδομένα μοντέλα πληροφοριακού γραμματισμού.²³¹

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά αποτελούν τμήμα των παρεχόμενων υπηρεσιών εκμάθησης των βιβλιοθηκών. Οι βιβλιοθήκες-μέλη του Δικτύου ήδη παρέχουν ορισμένα εκπαιδευτικά προγράμματα/εργαστήρια που είναι εγκεκριμένα από το Υπουργείο Παιδείας. Παράλληλα η οργανωμένη παροχή δωρεάν εκπαίδευσης ενηλίκων στην απόκτηση βασικών δεξιοτήτων στις νέες τεχνολογίες είναι ένα κομμάτι που πρέπει να προωθήσει το Δίκτυο για τους πιστοποιημένους χρήστες του.²³²

²²⁹ Σ. ΚΟΡΟΜΠΙΛΗ, Α. ΤΟΓΙΑ, *Πληροφοριακός γραμματισμός*, σ. 144· C. BRUCE, *The Seven Faces of Information Literacy*, Adelaide, Αυστραλία, Auslib Press, 1997, σ. 46. Το έργο αυτό αποτελεί τη διδακτορική διατριβή της Bruce, όπου εξετάζει διάφορες εμπειρίες ακαδημαϊκών προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας.

²³⁰ Σ. ΚΟΡΟΜΠΙΛΗ, Α. ΤΟΓΙΑ, *Πληροφοριακός γραμματισμός*, σ. 95.

²³¹ Στο ίδιο, σσ. 147-166.

²³² Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το πρόγραμμα «Μαθαίνω Η/Υ για ηλικίες 40+» της Βιβλιοθήκης του Ιδρύματος Ευγενίδου σε συνεργασία με την ECDL Ελλάς. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε άτομα ηλικίας 40+ και τα βοηθάει να εξοικειωθούν με τις δυνατότητες του σύγχρονου υπολογιστή. Ο κύκλος των μαθημάτων, διάρκειας 15 ωρών, παρέχεται δωρεάν και σε όλους τους συμμετέχοντες χορηγείται βεβαίωση EqualSkills-ECDL. Το πρόγραμμα είναι προσβάσιμο σε άτομα με προβλήματα όρασης σε συνεργασία με το Κ.Ε.Α.Τ., ενώ επίσης είναι προσβάσιμο και φιλικό σε άτομα κωφά και βαρήκοα και παρέχεται η δυνατότητα διερμηνείας στην ελληνική νοηματική γλώσσα καθώς και

Οι συμβουλευτικές υπηρεσίες παρέχουν ατομική καθοδήγηση για υπηρεσίες και δικαιώματα, με την έννοια της γενικότερης πληροφόρησης προσαρμοσμένης στις ατομικές ανάγκες. Η πληροφόρηση μπορεί να αφορά τη γενικότερη πρόσβαση στις συναφείς πληροφορίες για διάφορα θέματα, αλλά και την ενημέρωση από ειδικούς στα πλαίσια εκδηλώσεων της βιβλιοθήκης.²³³ Αναφορικά με την παροχή πληροφοριών, αξιοποιώντας την υπηρεσία πληροφόρησης οι ίδιοι οι βιβλιοθηκονόμοι καθοδηγούν τους χρήστες στην αναζήτηση και ανάκτηση της ορθής πληροφόρησης. Θέματα υγείας, εργασίας, εκπαίδευσης, αθλητισμού, διοίκησης, κ.λπ. βρίσκονται στην κορυφή των ενδιαφερόντων των χρηστών.

Οι βιβλιοθηκονόμοι, κατανοώντας τις ανάγκες των χρηστών, συμβάλλουν στην ορθολογική εκτίμηση των διαθέσιμων πληροφοριών. Φαίνεται ότι οι συμβουλευτικές υπηρεσίες των βιβλιοθηκών στο κομμάτι της παροχής πληροφοριών εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις υπηρεσίες πληροφόρησης. Η υποστήριξη του προσωπικού των βιβλιοθηκών από σύγχρονο τεχνολογικό εξοπλισμό που θα μπορούν να έχουν πρόσβαση όλοι οι δυνητικοί χρήστες των βιβλιοθηκών-μελών είναι σημαντική. Η ενημέρωση από ειδικούς στον χώρο της βιβλιοθήκης για συγκεκριμένες θεματικές είναι μια υπηρεσία που κερδίζει συνεχώς περισσότερο έδαφος. Όλο και περισσότερες βιβλιοθήκες, ειδικότερα δημόσιες/δημοτικές, φιλοξενούν στους χώρους τους σεμινάρια/διαλέξεις ειδικών σε διάφορα θέματα. Παραδείγματος χάρη, επιστήμονες από τον τομέα της ιατρικής προσκαλούνται σε ανοιχτές συζητήσεις με αφορμή κυρίως διεθνείς εορτασμούς. Παράλληλα, η δημιουργία ενός τμήματος για παροχή εξειδικευμένης συμβουλευτικής καθοδήγησης για επαγγελματικά ζητήματα σε τοπικές επιχειρήσεις είναι ένα βασικό κομμάτι της σύγχρονης βιβλιοθήκης, άρα και του Δικτύου. Επίκαιρο παράδειγμα είναι η υποστήριξη της τοπικής επιχειρηματικότητας, όπου φορείς από τον χώρο του πολιτισμού, της υγείας και της δημόσιας διοίκησης καθώς και ιδιωτικές επιχειρήσεις υποστηρίζονται για τη χρηματοδότηση των αναπτυξιακών τους προγραμμάτων ή των επενδυτικών τους σχεδίων.²³⁴

Η διοργάνωση συναντήσεων στον χώρο της βιβλιοθήκης για τα μέλη του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου, αλλά και η συνεργασία των δύο φορέων

χειλεανάγνωση. Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <http://www.eugenfound.edu.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=120> (16.10.2016).

²³³ G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σσ. 25-26.

²³⁴Περισσότερες πληροφορίες: <https://www.espa.gr/el/Pages/Default.aspx>, <https://www.espa.gr/el/pages/staticEurope2020.aspx> (Ανάκτηση 17.10.2016).

για την παροχή δωρεάν εκπαίδευσης ενηλίκων στην απόκτηση βασικών δεξιοτήτων στις νέες τεχνολογίες για τα άτομα που δραστηριοποιούνται στην περιοχή και τους ανέργους. Το πρόγραμμα αυτό προσφέρει ισότητα ευκαιριών πρόσβασης στη διά βίου μάθηση και εισάγει τους εκπαιδευόμενους στις βασικές αρχές λειτουργίας και χρήσης του υπολογιστή και του διαδικτύου. Στόχος είναι η επικαιροποίηση των γνώσεων και των δεξιοτήτων οι οποίες αφορούν τη χρήση των νέων τεχνολογιών των ατόμων που βρίσκονται εκτός της αγοράς εργασίας, καθώς και τη βελτίωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων των νέων επιχειρηματιών. Ουσιαστικά, η παροχή βοήθειας στα άτομα για εύρεση εργασίας, η συμβολή στον γραμματισμό σε όλα τα στάδια της ζωής των ατόμων και η πρόσβαση στην ηλεκτρονική διακυβέρνηση συγκαταλέγονται στις έμμεσες οικονομικές επιπτώσεις της λειτουργίας των βιβλιοθηκών. Οι λειτουργίες αυτές είναι μετρήσιμες και συμβάλλουν στη μέτρηση του συνολικού οφέλους των παρεχόμενων υπηρεσιών της βιβλιοθήκης.²³⁵

Οι υπηρεσίες της βιβλιοθήκης για τον ελεύθερο χρόνο των ατόμων αφορούν κυρίως τον δανεισμό βιβλίων για αναψυχή, όπως βιβλία λογοτεχνίας, επιστημονικής φαντασίας, μαγειρικής, κ.λπ. Εκτός από τον δανεισμό αφορούν τη δράση διαφόρων τοπικών συλλόγων αλλά και εκδηλώσεις όπου τα άτομα με κοινά ενδιαφέροντα μπορούν να συναντηθούν.²³⁶ Οι τοπικοί σύλλογοι και οι ενώσεις της περιοχής της Καλλιθέας αποτελούν ένα μεγάλο τμήμα της πολιτιστικής ζωής και έκφρασης των κατοίκων της πόλης. Η ενίσχυση των δράσεών τους απευθείας από την τοπική αυτοδιοίκηση αλλά και εμμέσως με τη χρήση των δομών της λειτουργεί υποστηρικτικά στη συλλογική αυτή μορφή έκφρασης.

Οι διάφορες εκδηλώσεις αφορούν εκδηλώσεις για παιδιά και εκδηλώσεις για ενήλικες. Αφηγηματικά δρώμενα, λέσχες ανάγνωσης, συναντήσεις με συγγραφείς και εικονογράφους, καλλιτεχνικά εργαστήρια, μαθήματα εικονογράφησης παιδικών βιβλίων, τυπογραφίας, κόμικς, κ.λπ. είναι ορισμένες μόνο από τις κοινές εκδηλώσεις που μπορούν να προσφέρουν οι βιβλιοθήκες-μέλη στα παιδιά. Ενώ για τους ενήλικες δράσεις όπως βιβλιοπαρουσιάσεις, διαλέξεις θεματικού χαρακτήρα και συζητήσεις ποικίλης ύλης, σεμινάρια και βιωματικά εργαστήρια ποικίλης ύλης, κ.λπ. μπορούν να προσφέρονται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Η συμμετοχή του Δικτύου σε εορτασμούς σχετικούς με το βιβλίο και την πληροφορία μπορεί να αποτελεί πλέον θεσμό της

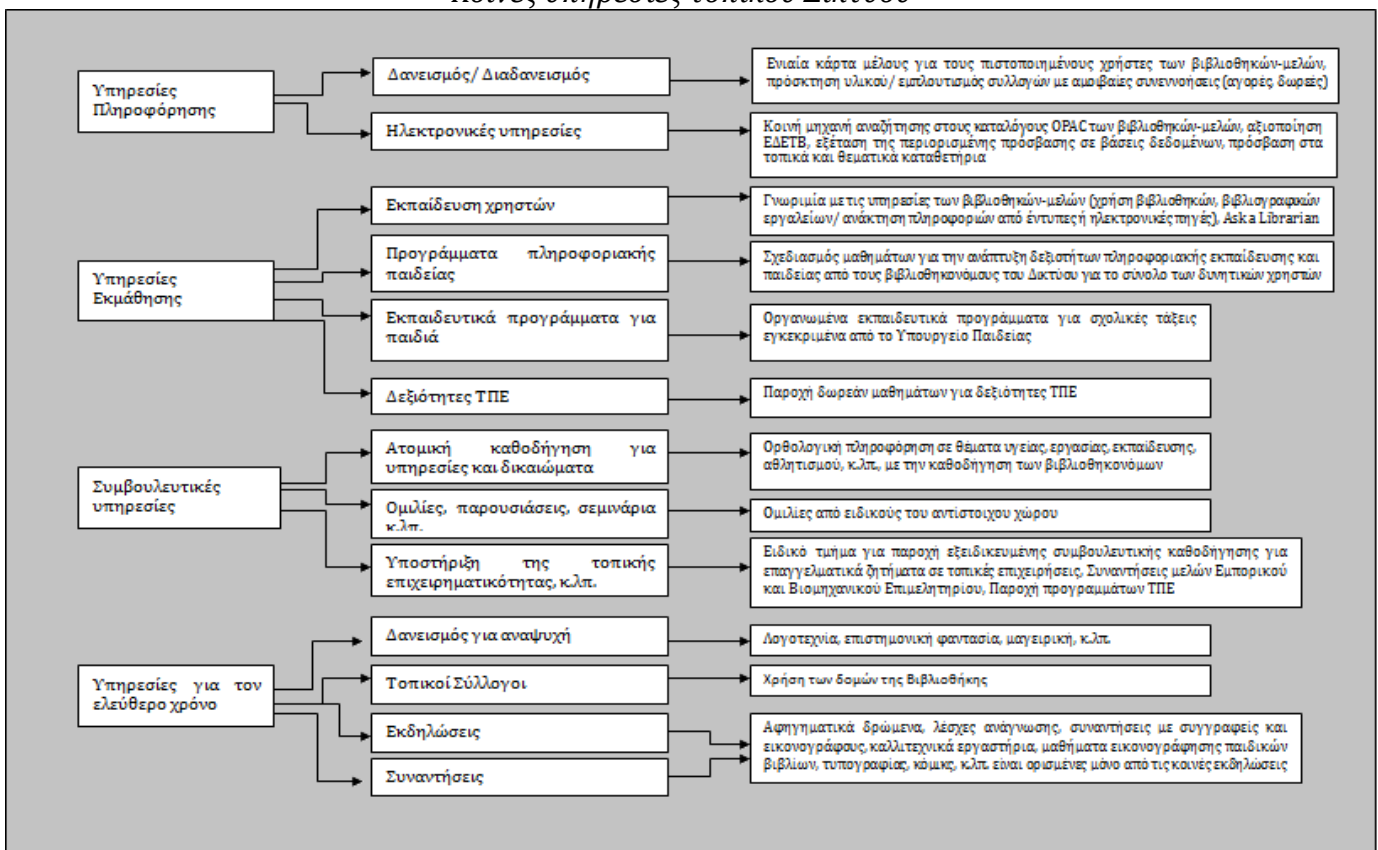
²³⁵ G. HOLT, «Exploring Public Library Contributions to Urban Resiliency», σσ. 47-51.

²³⁶ G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σσ. 25-26.

περιοχής ευθύνης του. Η αντίληψη ότι οι βιβλιοθήκες του 21ου αιώνα αποτελούν σημείο συνάντησης με την ανάδειξη των συλλογών και των υπηρεσιών τους, μέσω κοινών εκδηλώσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ενημερωτικών συνεδρίων και ημερίδων, ή/και μέσω της χρήσης των νέων τεχνολογιών προωθώντας τις συνεργασίες σε τοπικό επίπεδο, είναι ευρέως διαδεδομένη.²³⁷ Η βιβλιοθήκη ως χώρος για συναντήσεις χρηστών ή ομάδων της κοινότητας, τόπος συνάντησης και διαλόγου, μέρος για εκδηλώσεις, προωθεί την κοινωνική διάδραση για δημιουργική μάθηση και ελευθερία στην έκφραση για όλους.²³⁸ Επομένως, δράσεις όπως ομιλίες, παρουσιάσεις, συμβουλευτική καθοδήγηση που παρέχονται για διάφορους τομείς και από πλήθος οργανισμών μέσω της βιβλιοθήκης, καθώς και η μάθηση εκτός του επίσημου περιβάλλοντος που προκύπτει από τα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και τις δραστηριότητες συγκεκριμένων ομάδων είναι μερικές από τις ενέργειες αυτές.²³⁹

Σχήμα 20:

Κοινές υπηρεσίες τοπικού Δικτύου

²³⁷ Φ. ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, «Η δυναμική των Δημοτικών Βιβλιοθηκών σε ένα Σύστημα Εθνικής Πολιτικής Βιβλιοθηκών, μέσω συνεργατικών δράσεων», σ. 4.

²³⁸ J. DOLAN, «Public Libraries, an Enduring Freedom: Widening Access to Learning, Information and Culture», σ. 87.

²³⁹ Στο ίδιο.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μια δημόσια/δημοτική βιβλιοθήκη μπορεί να αποτελέσει τον πρωτεργάτη μιας τοπικής συνεργασίας με πληθώρα φορέων όπως είναι τα σχολεία, οι παιδικοί σταθμοί, η επίσημη υπηρεσία εκπαίδευσης της κοινότητας, τα μουσεία, οι τοπικές κοινωνικές ομάδες, αλλά και ο ιδιωτικός τομέας.¹ Η συμμετοχή των δημόσιων βιβλιοθηκών, σε συνδυασμό με τις συνέργειες που αναπτύσσουν στην προσπάθεια οικοδόμησης βιώσιμων κοινοτήτων, ήταν πάντα συνυφασμένη με την πρόσβαση στην πληροφορία ώστε να δημιουργεί ορθά πληροφορημένους πολίτες. Ο ρόλος που διαδραματίζουν οι βιβλιοθήκες και τα κέντρα πληροφόρησης στην Κοινωνία της Πληροφορίας είναι καθοριστικός.²

Η εξέταση του ρόλου των δημόσιων βιβλιοθηκών των πόλεων στη δημιουργία ισχυρών και βιώσιμων κοινοτήτων στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας είχε στόχο την παρουσίαση ενός ολοκληρωμένου σχεδίου μέσω της δικτύωσης με συναφείς φορείς για τη συνεισφορά της βιβλιοθήκης στην αστική ανάπτυξη ενός τόπου. Τα πολυδιάστατα προγράμματα των βιβλιοθηκών ενισχύουν εν μέρει την τοπική εξουσία στην επίτευξη των στόχων της για βιώσιμη ανάπτυξη, δίνοντας την πεπατημένη σε μελλοντικές συνεργασίες. Οι βιβλιοθήκες ως κοινωνικά κέντρα δράσης, κέντρα βιώσιμης ανάπτυξης και πολιτιστικής διάδρασης με την κοινωνία ενισχύουν τον κοινωνικό διάλογο λειτουργώντας ως διαμεσολαβητές μέσα από ποικίλες δράσεις, ενώ κεντρικά θεωρούνται τα ζητήματα της δικτύωσης.

Η ιδέα της συνεργασίας των βιβλιοθηκών δεν είναι καινούργια. Οι πρώτες προσπάθειες ανάγονται στα τέλη του 19ου αιώνα, με μικρότερο η μεγαλύτερο αποτελέσματα επιτυχίας. Η καταλογογράφηση αποτελούσε το σημείο εκκίνησης για μια πιθανή συνεργασία, εφόσον είναι εργασία δαπανηρή, απαιτητική αλλά απαραίτητη. Η

---

¹G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σ. 258.

² IFLA, *Information for All*, σ. 2.

μείωση των δαπανών μιας βιβλιοθήκης με κοινές αγορές περιοδικών και βάσεων δεδομένων είναι ένας ακόμα λόγος συνεργασίας μεταξύ βιβλιοθηκών. Επιτυχήστερες ωστόσο είναι οι περιπτώσεις βιβλιοθηκών που αναπτύσσουν στρατηγικές συνεργασίες και ενεργούν από κοινού σε επιμέρους ζητήματα με στόχο την παροχή καλύτερων υπηρεσιών στους χρήστες τους.

Βέβαια, η μορφή αυτή του Δικτύου παραπέμπει στα δίκτυα βιβλιοθηκών που πρωτοεμφανίστηκαν πριν από τη χρήση των ΤΠΕ και ενισχύθηκαν με την εμφάνισή τους. Το πρότυπο οργανωτικής δομής χαρακτηρίζεται ως ένα αποκεντρωμένο σύστημα με σχετικά μεγάλη αυτονομία των βιβλιοθηκών-μελών, χωρίς να παραλείπεται το γεγονός ότι αποτελούν τμήματα μεγαλύτερων οργανισμών.

Η αλλαγή του τοπίου στις βιβλιοθήκες με την ενεργητική παρουσία τους στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας, πέρα από την υποστήριξη από ανθρώπινα και εικονικά δίκτυα, απαιτεί και συνέργειες σε τοπικό επίπεδο. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες του τοπικού Δικτύου αναδεικνύουν την κάθε βιβλιοθήκη-μέλος ως συστατικό στοιχείο του κοινωνικού ιστού της περιοχής. Η έρευνα στηρίχθηκε στη μελέτη περίπτωσης ενός τοπικού διαμερίσματος της περιοχής της Αττικής, στην Καλλιθέα αξιοποιώντας την προγενέστερη βιβλιογραφική έρευνα. Η αξιοποίηση ενός τυχαίου γεωγραφικού δικτύου βιβλιοθηκών στον Νότιο Τομέα Αθηνών για τη δημιουργία ενός επίσημου συνεργατικού μοντέλου ώστε να πραγματοποιθούν οι διαθεματικές προσεγγίσεις του ρόλου των βιβλιοθηκών προτάθηκε ως ιδανική λύση.

Η Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας με το δίκτυο των σχολικών βιβλιοθηκών του Δήμου, η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου, η Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Παντείου Πανεπιστημίου, η Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς και η Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου αποτέλεσαν τη βάση για τη δημιουργία ενός συνεργατικού μοντέλου βιβλιοθηκών που άντλησε από την υπάρχουσα βιβλιογραφία και τις εφαρμοσμένες καλές πρακτικές, με προσαρμογή στις τοπικές ανάγκες κατά τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Η μελλοντική παρουσία της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδας στα γεωγραφικά όρια του Δικτύου αναδεικνύεται καθοριστικής σημασίας.

Το μοντέλο λειτουργίας του Δικτύου αποτυπώνεται στην παροχή πρόσβασης σε μεγαλύτερο όγκο και ποικιλία υλικού για όλους, όσο και στην ενίσχυση των διαφόρων

υπηρεσιών που αναπτύσσονται εντός του Δικτύου.³ Η ευρεία αντίληψη των βιβλιοθηκών ως δημόσιων χώρων για κοινωνικές επαφές και επικοινωνία, δηλαδή ως σημείων συνάντησης, είναι το δεύτερο βασικό στοιχείο που χαρακτηρίζει το μοντέλο αυτό, προωθώντας παράλληλα τον κοινωνικό ρόλο των βιβλιοθηκών με τις κοινές εκδηλώσεις και δράσεις.⁴ Ουσιαστικά, γίνεται λόγος για ένα συνεργατικό μοντέλο πολλαπλών τύπων βιβλιοθηκών που στόχο έχει την ένταξη των ατόμων της τοπικής κοινωνίας στην Κοινωνία της Πληροφορίας μέσω της κοινωνικής βιωσιμότητας.

Σε θεωρητικό επίπεδο, το πληροφοριακό σύστημα μιας τοπικής μονάδας όπως είναι μια δημόσια βιβλιοθήκη θέτει ζητήματα στο μικροσκοπικό επίπεδο σύμφωνα με τους σχεδιαστές των διαφόρων πολιτικών κατά την προσπάθειά τους να οικοδομήσουν μια ανθεκτική πόλη. Τα ίδια ζητήματα μπορούν να προσεγγιστούν σε ένα διαφορετικό επίπεδο, όπου έχουν έντονο τον χαρακτήρα του «μικρού σεναρίου», που ασχολείται με θέματα όπως τα πληροφοριακά μοντέλα που καθορίζουν τη λειτουργία μιας πόλης. Το «μεγάλο σενάριο» μπορεί να εφαρμοστεί εδώ επίσης, εάν κάνουμε μια προσπάθεια να περιγράψουμε τη διαδικασία της ανάπτυξης της Κοινωνίας της Πληροφορίας στο πλαίσιο της δυναμικής της ανάπτυξης των δικτύων παγκοσμίως.⁵

Επομένως η διεύρυνση των λειτουργιών μιας δημοτικής βιβλιοθήκης μέσα ένα επίσημο τοπικό συνεργατικό Δίκτυο πολλαπλασιάζει το όφελος των υπηρεσιών για το σύνολο των τοπικών και μη χρηστών. Ταυτόχρονα, οι δημόσιες και δημοτικές βιβλιοθήκες επαναπροσδιορίζουν τους στόχους και τις λειτουργίες τους ως απάντηση στις νέες στρατηγικές του πολιτισμού που έχουν σκοπό την αστική ανάπτυξη μιας περιοχής. Παράλληλα επιδρούν ενεργά στην αστική ανάπτυξη, αλλάζοντας την εικόνα και την ταυτότητα στις αστικές περιοχές, συμβάλλοντας και στην αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών προβλημάτων στην εκάστοτε αστική ποικιλομορφία.

Η μελέτη παρέχει ένα πλαίσιο για την ανάπτυξη στρατηγικών για τις δημοτικές βιβλιοθήκες και ένα σημείο εκκίνησης για τη συζήτηση της συμβολής της βιβλιοθήκης στην τοπική αστική ανάπτυξη στην ελληνική πραγματικότητα.

Βασική προτεραιότητα του τοπικού Δικτύου είναι η δημιουργία ισχυρής κοινότητας μέσα από τη στήριξη των βιβλιοθηκών σε όλα τα επίπεδα, καθώς στόχος

³ J. SEEFELDT, L. SYRÉ, *Πύλες στο παρελθόν*, σσ. 137-138.

⁴ B. LITTING, E. GRIEßLER, «Social Sustainability: a Catchword between Political Pragmatism and Social Theory», σσ. 65-66· A. I. PETRIȘOR, L. PETRIȘOR, *25 Years of Sustainability*, σσ. 175-190.

⁵ L. Z. KARVALICS, «Κοινωνία της Πληροφορίας-Ποια η ακριβής σημασία του όρου; Η έννοια, η ιστορία και το εννοιολογικό πλαίσιο του συμπλέγματος εννοιών», σσ. 51-52.

των βιβλιοθηκών του 21ου αιώνα είναι η ώθηση στην οικονομική βιωσιμότητα, στην ποιότητα του περιβάλλοντος, την υγεία και την ευεξία των πολιτών και την ενεργή εμπλοκή των πολιτών στα κοινά. Στην οικονομία της γνώσης και του πολιτισμού, το τοπικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών αποτελεί σημαντικό κοινωνικό εταίρο της τοπικής αυτοδιοίκησης, των τοπικών επιχειρήσεων και άλλων οργανισμών.

Με βάση τα κύρια χαρακτηριστικά των δικτύων και των σχέσεων που αναπτύσσονται, παρατηρείται ότι το τοπικό Δίκτυο είναι ένα δίκτυο ανοικτό, οι σχέσεις των μελών είναι αμοιβαίες, κάθε μέλος έχει συγκεκριμένο ρόλο που εξαρτάται από τις σχέσεις με τα υπόλοιπα μέλη αλλά και τη θέση του στο δίκτυο, τα μέλη του δικτύου συνδέονται και με άλλα δίκτυα, ενώ οι σχέσεις επηρεάζονται από την προϋπάρχουσα άτυπη συνεργασία.⁶

Το Δίκτυο αυτό αποτελεί τμήμα ενός μεγαλύτερου τοπικού δικτύου μαζί με τους υπόλοιπους πολιτιστικούς φορείς και συλλόγους της περιοχής, που οδηγούν και σε άλλα είδη συνεργατικών σχημάτων και δράσεων. Οι φορείς, στο πλαίσιο της ενεργής συμμετοχής στην καθημερινή ζωή των ατόμων, προωθούν τις συνεργασίες τους με διάφορους τρόπους εφόσον εξυπηρετούν την ίδια κοινότητα.

Η ενθάρρυνση της δια βίου μάθησης για την ανάπτυξη των μελών της κοινότητας, η διατήρηση της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και η πρόσβαση στην πληροφορία προωθούν την εκπλήρωση των στόχων τους για καλύτερη ικανοποίηση των αναγκών της κοινότητας.⁷ Η χρηστοκεντρική αντίληψη των μελών του τοπικού Δικτύου έχει στόχο την καλύτερη ικανοποίηση των αναγκών των χρηστών. Ο όρος «χρήστης» σκοπίμως επιλέχθηκε να χρησιμοποιηθεί με την έννοια του δυνητικού χρήστη, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις πιθανές περιπτώσεις, ακόμα και αυτούς που δεν είναι χρήστες.⁸ Η λεπτομερής γνώση και κατανόηση των αναγκών, των προτιμήσεων, των δεξιοτήτων και των διαδράσεων των χρηστών διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη μελλοντική βιβλιοθήκη. Η εξατομίκευση των υπηρεσιών αποτελεί τη γενικότερη τάση στον τομέα των υπηρεσιών, όπου τα συστήματα αναγνωρίζουν τις προτιμήσεις των ατόμων και απαντούν καταλλήλως.⁹

---

⁶ C. KARLSSON, «Clusters, Networks and Creativity», σ. 86· R. CAPPELLIN, «Networks and Technological Change in Regional Clusters», σσ. 52-78.

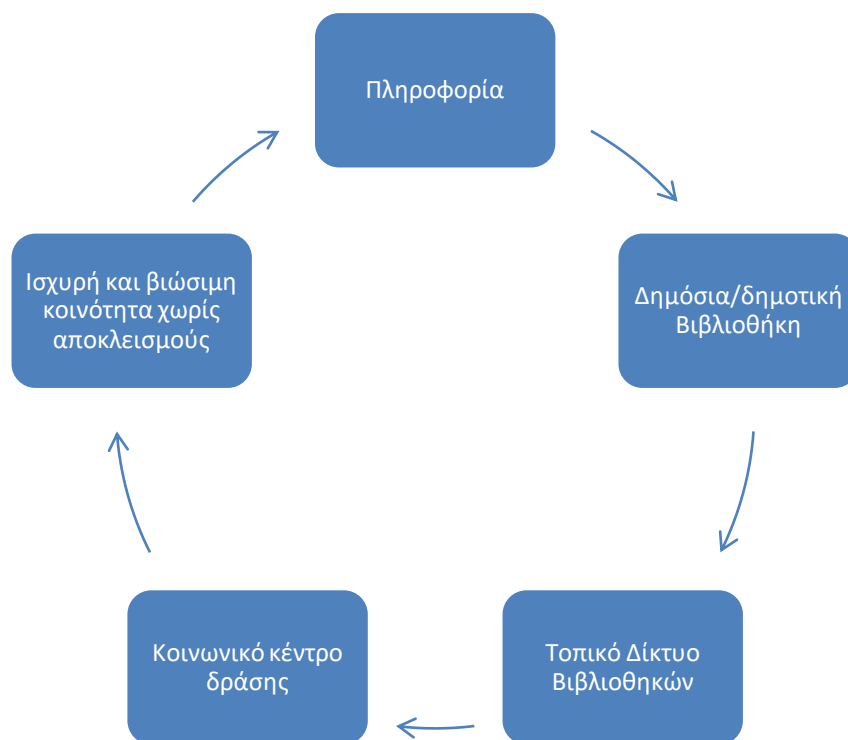
⁷ A. YARROW, B. CLUBB, J.-L. DRAPER, *Public Libraries*, σσ. 5-6· C. BATT, «Investing in Knowledge: Museums, Libraries and Archives in the 21st Century», σ. 11-19.

⁸ G. MATTHEWS, «The Users' Perspective: a Personal View», σ. 2.

⁹ P. BROPHY, *The Library*, σσ. 141-145.

Με στόχο την ικανοποίηση των αναγκών των δυνητικών χρηστών του Δικτύου, οι βιβλιοθήκες παρέχουν από κοινού υπηρεσίες πληροφόρησης, υπηρεσίες εκμάθησης, συμβουλευτικές υπηρεσίες και υπηρεσίες για τον ελεύθερο χρόνο.¹⁰ Εν κατακλείδι, η δημόσια/δημοτική βιβλιοθήκη μπορεί να αποτελέσει υποστηρικτικό παράγοντα μιας ισχυρής και βιώσιμης κοινότητας χωρίς αποκλεισμούς στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας, αξιοποιώντας ένα συνεργατικό μοντέλο λειτουργίας. Το μοντέλο αυτό λειτουργεί ώστε η δημόσια/δημοτική βιβλιοθήκη να αποτελέσει αφενός κοινωνικό κέντρο δράσης προσελκύοντας δημιουργικούς ανθρώπους και αφετέρου υποστηρικτή των κλάδων πολιτισμού και δημιουργίας της περιοχής ευθύνης της (Σχήμα 21).

Σχήμα 21:
Ανατροφοδότηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας

¹⁰ G. G. CHOWDHURY, κ.ά., *Librarianship*, σσ. 25-26.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

Πίνακας 5:

Τομείς πολιτισμού με βάση τις οικονομικές δραστηριότητες, Nace Rev. 2

ΚΛΑΔΟΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ	ΤΟΜΕΙΣ	ΤΟΜΕΙΣ-ΚΛΑΔΟΙ	ΤΑΞΕΙΣ NACE	ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ CPA	ΥΠΟΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ CPA	ΕΘΝΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΑΡΧΕΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ	Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση	91					Δραστηριότητες βιβλιοθηκών, αρχειοφυλακείων, μουσείων και λοιπές πολιτιστικές δραστηριότητες	
		91.0					Δραστηριότητες βιβλιοθηκών, αρχειοφυλακείων, μουσείων και λοιπές πολιτιστικές δραστηριότητες	
			91.01					Δραστηριότητες βιβλιοθηκών και αρχειοφυλακείων
				91.01.1				Υπηρεσίες βιβλιοθηκών και αρχειοφυλακείων
					91.01.11			Υπηρεσίες βιβλιοθηκών
					91.01.12			Υπηρεσίες αρχειοφυλακείων
						91.01.12.01		Υπηρεσίες άμισθου υποθηκοφύλακα
						91.01.12.02		Υπηρεσίες αρχειοθήκης φωτογραφιών
						91.01.12.03		Υπηρεσίες κτηματολογίου γραφείου
						91.01.12.04		Υπηρεσίες μουσικών αρχείων
						91.01.12.05		Υπηρεσίες ταινιοθήκης
			91.02					Δραστηριότητες μουσείων
				91.02.1				Υπηρεσίες λειτουργίας μουσείων
					91.02.10			Υπηρεσίες λειτουργίας μουσείων
				91.02.2				Υπηρεσίες παρουσίασης συλλογών μουσείων
					91.02.20			Υπηρεσίες παρουσίασης συλλογών μουσείων
						91.02.20.01		Υπηρεσίες επίδειξης καλλιτεχνικών ή αρχαιολογικών συλλογών
			91.03					Λειτουργία ιστορικών χώρων και κτιρίων και παρόμοιων πόλων έλξης επισκεπτών
				91.03.1				Υπηρεσίες λειτουργίας ιστορικών χώρων και κτιρίων και παρόμοιων πόλων έλξης επισκεπτών
					91.03.10			Υπηρεσίες λειτουργίας ιστορικών χώρων και κτιρίων και παρόμοιων πόλων έλξης επισκεπτών
					91.03.10.01	Υπηρεσίες επίσκεψης αρχαιολογικών και άλλων ιστορικών χώρων και κτιρίων		
					91.03.10.02	Υπηρεσίες συντηρητή αρχαιολόγου		
ΒΙΒΛΙΑ & ΤΥΠΟΣ	Ενημέρωση και επικοινωνία	58					Εκδοτικές δραστηριότητες	
		58.1					Έκδοση βιβλίων, περιοδικών και άλλες εκδοτικές δραστηριότητες	
			58.11					Έκδοση βιβλίων
				58.11.1				Έκδοση έντυπων βιβλίων
					58.11.11			Έκδοση έντυπων διδακτικών βιβλίων εκπαιδευτικού περιεχομένου
					58.11.12			Έκδοση έντυπων βιβλίων επαγγελματικού, τεχνικού και ακαδημαϊκού περιεχομένου
					58.11.13			Έκδοση έντυπων παιδικών βιβλίων
					58.11.14			Έκδοση έντυπων λεξικών και εγκυκλοπαιδειών
					58.11.15			Έκδοση έντυπων ατλάντων και άλλων βιβλίων με χάρτες

			58.11.16	Έκδοση έντυπων χαρτών και υδρογραφικών ή παρόμοιων διαγραμμάτων, σε άλλη μορφή εκτός βιβλίου
			58.11.19	Έκδοση έντυπων βιβλίων, φυλλαδίων κάθε είδους και παρόμοιων ειδών
		58.11.2		Έκδοση βιβλίων σε δίσκο, ταινία ή άλλα φυσικά μέσα
			58.11.20	Έκδοση βιβλίων σε δίσκο, ταινία ή άλλα φυσικά μέσα
		58.11.3		Παραγωγή επιγραμμικών (on line) βιβλίων
			58.11.30	Παραγωγή επιγραμμικών (on line) βιβλίων
		58.11.4		Διάθεση διαφημιστικού χώρου σε βιβλία
			58.11.41	Διάθεση διαφημιστικού χώρου σε βιβλία, έντυπης μορφής
			58.11.42	Διάθεση διαφημιστικού χώρου σε βιβλία, ηλεκτρονικής μορφής
		58.11.5		Εκδόσεις βιβλίων με αμοιβή ή βάσει σύμβασης
			58.11.50	Εκδόσεις βιβλίων με αμοιβή ή βάσει σύμβασης
		58.11.6		Υπηρεσίες χορήγησης αδειών για βιβλία
			58.11.60	Υπηρεσίες χορήγησης αδειών για βιβλία
	58.13			Έκδοση εφημερίδων
		58.13.1		Έκδοση έντυπων εφημερίδων
			58.13.10	Έκδοση έντυπων εφημερίδων
		58.13.2		Παραγωγή επιγραμμικών (on line) εφημερίδων
			58.13.20	Παραγωγή επιγραμμικών (on line) εφημερίδων
		58.13.3		Διάθεση διαφημιστικού χώρου σε εφημερίδες
			58.13.31	Διάθεση διαφημιστικού χώρου σε εφημερίδες, έντυπης μορφής
			58.13.32	Διάθεση διαφημιστικού χώρου σε εφημερίδες, ηλεκτρονικής μορφής
	58.14			Έκδοση έντυπων περιοδικών κάθε είδους
		58.14.1		Έκδοση έντυπων περιοδικών κάθε είδους
			58.14.11	Έκδοση έντυπων περιοδικών γενικού ενδιαφέροντος
			58.14.12	Έκδοση έντυπων περιοδικών επιχειρηματικού, επαγγελματικού και ακαδημαϊκού περιεχομένου
			58.14.19	Έκδοση άλλων έντυπων περιοδικών κάθε είδους
		58.14.2		Παραγωγή επιγραμμικών (on line) περιοδικών κάθε είδους
			58.14.20	Παραγωγή επιγραμμικών (on line) περιοδικών κάθε είδους
		58.14.3		Διάθεση διαφημιστικού χώρου σε περιοδικά
			58.14.31	Διάθεση διαφημιστικού χώρου σε περιοδικά, έντυπης μορφής
			58.14.32	Διάθεση διαφημιστικού χώρου σε περιοδικά, ηλεκτρονικής μορφής
		58.14.4		Υπηρεσίες χορήγησης αδειών για περιοδικά
			58.14.40	Υπηρεσίες χορήγησης αδειών για περιοδικά
63.9				Άλλες δραστηριότητες υπηρεσιών πληροφορίας
	63.91			Δραστηριότητες πρακτορείων ειδήσεων
		63.91.1		Υπηρεσίες ειδησεογραφικών πρακτορείων
			63.91.11	Υπηρεσίες ειδησεογραφικών πρακτορείων προς εφημερίδες και περιοδικά
			63.91.11.01	Υπηρεσίες παροχής δημοσιογραφικού υλικού ημερήσιου και περιοδικού τύπου

BIBLIA & ΤΥΠΟΣ					63.91.12	Υπηρεσίες ειδησεογραφικών πρακτορείων προς οπτικοακουστικά μέσα	
	Λιανικό εμπόριο επιμορφωτικών ειδών και ειδών ψυχαγωγίας σε εξειδικευμένα καταστήματα	47.6					Λιανικό εμπόριο επιμορφωτικών ειδών και ειδών ψυχαγωγίας σε εξειδικευμένα καταστήματα
			47.61				Λιανικό εμπόριο βιβλίων σε εξειδικευμένα καταστήματα
				47.61.6			Λιανικό εμπόριο βιβλίων σε εξειδικευμένα καταστήματα
			47.62				Λιανικό εμπόριο εφημερίδων και γραφικής ύλης σε εξειδικευμένα καταστήματα
				47.62.6			Λιανικό εμπόριο εφημερίδων και γραφικής ύλης σε εξειδικευμένα καταστήματα
	Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες	74.3					Δραστηριότητες μετάφρασης και διερμηνείας
			74.30				Δραστηριότητες μετάφρασης και διερμηνείας
				74.30.1			Υπηρεσίες μετάφρασης και διερμηνείας
					74.30.11		Υπηρεσίες μετάφρασης
						74.30.11.01	Υπηρεσίες μετάφρασης κινηματογραφικών ταινιών
					74.30.12		Υπηρεσίες διερμηνείας
						74.30.12.01	Υπηρεσίες διερμηνείας στη νοηματική γλώσσα
	VISUAL ARTS	Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία	90.0				Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση
			90.03				Καλλιτεχνική δημιουργία
				90.03.1			Καλλιτεχνική δημιουργία
					90.03.11		Υπηρεσίες που παρέχονται από συγγραφείς, συνθέτες, γλύπτες και άλλους καλλιτέχνες, εκτός των καλλιτεχνών του θεάματος
					90.03.12		Παραγωγή πρωτοτύπων έργων συγγραφέων, συνθετών και άλλων καλλιτεχνών, εκτός των καλλιτεχνών του θεάματος, των ζωγράφων, των γραφιστών και των γλυπτών
					90.03.13		Παραγωγή πρωτοτύπων έργων ζωγράφων, γραφιστών και γλυπτών
Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες		74.2					Φωτογραφικές δραστηριότητες
			74.20				Φωτογραφικές δραστηριότητες
				74.20.1			Παραγωγή φωτογραφικών πλακών και φιλμ, εκτός των κινηματογραφικών, που έχουν εκτεθεί στο φως
					74.20.11		Παραγωγή φωτογραφικών πλακών και φιλμ, που έχουν εκτεθεί στο φως αλλά δεν έχουν εμφανιστεί
					74.20.12		Παραγωγή φωτογραφικών πλακών και φιλμ, που έχουν εκτεθεί στο φως και έχουν εμφανιστεί, για παραγωγή offset
					74.20.19		Παραγωγή άλλων φωτογραφικών πλακών και φιλμ που έχουν εκτεθεί στο φως και έχουν εμφανιστεί
				74.20.2			Εξειδικευμένες φωτογραφικές υπηρεσίες
					74.20.21		Υπηρεσίες φωτογραφικών πορτραίτων
					74.20.22		Υπηρεσίες διαφημιστικών φωτογραφίσεων και σχετικές φωτογραφικές υπηρεσίες
					74.20.23		Υπηρεσίες φωτογράφισης και βιντεοσκόπησης εκδηλώσεων
					74.20.24		Υπηρεσίες αεροφωτογραφιών
					74.20.29		Άλλες εξειδικευμένες φωτογραφικές υπηρεσίες
				74.20.3			Άλλες φωτογραφικές υπηρεσίες
					74.20.31		Υπηρεσίες επεξεργασίας φωτογραφιών
					74.20.32		Υπηρεσίες αποκατάστασης και ρετουσαρίσματος φωτογραφιών

VISUAL ARTS				74.20.39	Άλλες φωτογραφικές υπηρεσίες π.δ.κ.α.
	74.1				Δραστηριότητες εξειδικευμένου σχεδίου
		74.10			Δραστηριότητες εξειδικευμένου σχεδίου
			74.10.1		Υπηρεσίες σχεδιασμού εσωτερικών χώρων, βιομηχανικής σχεδίασης και άλλες υπηρεσίες εξειδικευμένου σχεδιασμού
				74.10.11	Υπηρεσίες σχεδιασμού εσωτερικών χώρων
				74.10.12	Υπηρεσίες βιομηχανικού σχεδιασμού
				74.10.19	Άλλες υπηρεσίες εξειδικευμένου σχεδιασμού
			74.10.2		Παραγωγή πρωτοτύπων σχεδίων
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ				74.10.20	Παραγωγή πρωτοτύπων σχεδίων
	71				Αρχιτεκτονικές δραστηριότητες και δραστηριότητες μηχανικών, τεχνικές δοκιμές και αναλύσεις
		71.1			Δραστηριότητες αρχιτεκτόνων και μηχανικών και συναφείς δραστηριότητες παροχής τεχνικών συμβουλών
			71.11		Δραστηριότητες αρχιτεκτόνων
				71.11.1	Παραγωγή σχεδίων και σκαριφημάτων για αρχιτεκτονικούς σκοπούς
				71.11.10	Παραγωγή σχεδίων και σκαριφημάτων για αρχιτεκτονικούς σκοπούς
			71.11.2		Υπηρεσίες αρχιτεκτόνων για κτίρια
				71.11.21	Υπηρεσίες αρχιτεκτόνων για έργα κατασκευής κατοικιών
				71.11.22	Υπηρεσίες αρχιτεκτόνων για έργα κατασκευής μη οικιστικών κτιρίων
				71.11.23	Υπηρεσίες αρχιτεκτόνων ιστορικής αποκατάστασης
				71.11.23.01	Υπηρεσίες αρχιτεκτονικών μελετών διατήρησης παραδοσιακών κτιρίων
				71.11.24	Υπηρεσίες παροχής αρχιτεκτονικών συμβουλών
			71.11.3		Υπηρεσίες αστικού και χωροταξικού σχεδιασμού
				71.11.31	Υπηρεσίες πολεοδομίας
				71.11.31.01	Υπηρεσίες εκπόνησης μελετών και προγραμμάτων χωρικής ανάπτυξης
				71.11.31.02	Υπηρεσίες εκπόνησης μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων πολεοδομικής παρέμβασης
				71.11.31.03	Υπηρεσίες εκπόνησης μελετών συντονισμένης αστικής ανάπτυξης
				71.11.31.04	Υπηρεσίες πολεοδομικών και ρυμοτομικών μελετών
				71.11.31.05	Υπηρεσίες χωροταξικών και ρυθμιστικών μελετών
				71.11.32	Υπηρεσίες αγροτικής χωροταξίας
				71.11.33	Υπηρεσίες γενικού σχεδιασμού εργοταξίου
			71.11.4		Υπηρεσίες αρχιτεκτονικής τοπίου και υπηρεσίες παροχής αρχιτεκτονικών συμβουλών
				71.11.41	Υπηρεσίες αρχιτεκτονικής τοπίου
				71.11.41.01	Υπηρεσίες ειδικών αρχιτεκτονικών μελετών (διατήρησης παραδοσιακών οικισμών και τοπίου)
			71.11.41.02	Υπηρεσίες εκπόνησης μελετών φυτοτεχνικής διαμόρφωσης περιβάλλοντος χώρου και έργων πρασίνου	
			71.11.41.03	Υπηρεσίες σχεδιασμού και επίβλεψης χώρων πρασίνου, πεζοδρομίων, πεζόδρομων, περιφράξεων και χώρων στάθμευσης	
			71.11.42	Υπηρεσίες παροχής συμβουλών αρχιτεκτονικής τοπίου	

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ, ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ					Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση	
		90.01			Τέχνες του θεάματος	
			90.01.1		Υπηρεσίες καλλιτεχνών του θεάματος	
				90.01.10	Υπηρεσίες καλλιτεχνών του θεάματος	
					90.01.10.01	Υπηρεσίες διευθυντή ορχήστρας
					90.01.10.02	Υπηρεσίες εκτελεστή μουσικών έργων
					90.01.10.03	Υπηρεσίες ηθοποιού
					90.01.10.04	Υπηρεσίες καλλιτέχνη κέντρων διασκέδασης
					90.01.10.05	Υπηρεσίες καλλιτέχνη μίμου
					90.01.10.06	Υπηρεσίες καλλιτέχνη παρουσιαστή
					90.01.10.07	Υπηρεσίες τραγουδιστή
					90.01.10.08	Υπηρεσίες χορευτή
		90.02				Υποστηρικτικές δραστηριότητες για τις τέχνες του θεάματος
			90.02.1			Υπηρεσίες υποστήριξης καλλιτεχνών
				90.02.11		Υπηρεσίες παραγωγής και παρουσίασης καλλιτεχνικών εκδηλώσεων
					90.02.11.01	Υπηρεσίες θεατρικών και λοιπών δημοσίων θεαμάτων γενικά
					90.02.11.02	Υπηρεσίες μουσικής ορχήστρας
					90.02.11.03	Υπηρεσίες μουσικού συγκροτήματος
					90.02.11.04	Υπηρεσίες χορωδίας
				90.02.12		Υπηρεσίες προβολής και διοργάνωσης καλλιτεχνικών εκδηλώσεων
					90.02.12.01	Υπηρεσίες εκμετάλλευσης προγραμμάτων θεαμάτων
				90.02.19		Άλλες υποστηρικτικές υπηρεσίες των τεχνών του θεάματος
					90.02.19.01	Υπηρεσίες αιθουσών συναυλιών
					90.02.19.02	Υπηρεσίες θεατρικών αιθουσών
					90.02.19.03	Υπηρεσίες υπαίθριων χώρων καλλιτεχνικών εκδηλώσεων
		90.04				Εκμετάλλευση αιθουσών θεαμάτων και συναφείς δραστηριότητες
			90.04.1			Υπηρεσίες λειτουργίας καλλιτεχνικών εγκαταστάσεων
				90.04.10		Υπηρεσίες λειτουργίας καλλιτεχνικών εγκαταστάσεων
					90.04.10.01	Επικουρικές υπηρεσίες του θεάματος (σκηνικών, φωτισμού, ηχητικού εξοπλισμού κ.λπ.)
					90.04.10.02	Υπηρεσίες ηχοληψίας
					90.04.10.03	Υπηρεσίες θεατρικού ή κινηματογραφικού ενδυματολόγου
					90.04.10.04	Υπηρεσίες θεατρικού φωτιστή
					90.04.10.05	Υπηρεσίες μακιγιέρ θεάτρου-σκηνής
					90.04.10.06	Υπηρεσίες που παρέχονται από στούντιο ηχογραφήσεων
					90.04.10.07	Υπηρεσίες σκηνογράφου
					90.04.10.08	Υπηρεσίες ταξιδίεψης κοινού σε θέατρα και κινηματογράφους
		59.1				Παραγωγή κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικών προγραμμάτων
			59.11			Δραστηριότητες παραγωγή κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικών προγραμμάτων
				59.11.1		Υπηρεσίες παραγωγής κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικού προγράμματος
					59.11.11	Υπηρεσίες παραγωγής κινηματογραφικών ταινιών

ΟΠΤΙΚΟ-ΑΚΟΥΣΤΙΚΑ & ΠΟΛΥΜΕΣΑ	Πληροφόρηση και επικοινωνία				59.11.11.01	Υπηρεσίες παραγωγής εκπαιδευτικών ταινιών
					59.11.11.02	Υπηρεσίες παραγωγής τηλεοπτικών ταινιών
				59.11.12		Υπηρεσίες παραγωγής ταινιών προώθησης ή διαφημιστικών και βίντεο
					59.11.12.01	Υπηρεσίες βιντεοσκοπήσεων για προώθηση πωλήσεων
					59.11.12.02	Υπηρεσίες παραγωγής διαφημιστικών ταινιών
					59.11.13	Άλλες υπηρεσίες παραγωγής τηλεοπτικού προγράμματος
			59.11.2			Υπηρεσίες διάθεσης κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικού προγράμματος
					59.11.21	Υπηρεσίες διάθεσης πρωτοτύπων κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικού προγράμματος
					59.11.22	Υπηρεσίες διάθεσης κινηματογραφικών ταινιών
					59.11.23	Υπηρεσίες διάθεσης κινηματογραφικών ταινιών και άλλου περιεχομένου βίντεο σε δίσκο, ταινία ή άλλο φυσικό μέσο
					59.11.23.01	Υπηρεσίες διάθεσης βιντεοσκοπήσεων, εκτός διαφημιστικών και εκτός εκδηλώσεων
					59.11.24	Υπηρεσίες διάθεσης ταινιών και άλλων βίντεο, που κατεβάζονται (download) από το Internet
				59.11.3		Πώληση διαφημιστικού χώρου ή χρόνου σε ταινίες, βίντεο και τηλεοπτικά προϊόντα
					59.11.30	Πώληση διαφημιστικού χώρου ή χρόνου σε ταινίες, βίντεο και τηλεοπτικά προϊόντα
			59.12			Δραστηριότητες συνοδευτικές της παραγωγής κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικών προγραμμάτων
				59.12.1		Υπηρεσίες συνοδευτικές της παραγωγής κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικών προγραμμάτων
					59.12.11	Υπηρεσίες οπτικοακουστικής επιμέλειας ταινιών
					59.12.11.01	Υπηρεσίες μοντάζ ταινιών
					59.12.11.02	Υπηρεσίες ντουμπλαρίσματος ταινιών
					59.12.12	Υπηρεσίες μετασχηματισμών και αναπαραγωγής πρωτοτύπων ταινιών
					59.12.12.01	Υπηρεσίες αναπαραγωγής προεγγεγραμμένων μέσων εγγραφής ήχου, εικόνας και δεδομένων
					59.12.13	Υπηρεσίες χρωματικής διόρθωσης και ψηφιακής αποκατάστασης ταινιών
					59.12.14	Υπηρεσίες οπτικών εφέ ταινιών
					59.12.15	Υπηρεσίες κινούμενων σχεδίων (animation)
					59.12.16	Υπηρεσίες επιγραφής, τιτλισμού και υποτιτλισμού ταινιών
					59.12.16.01	Υπηρεσίες εκτύπωσης υποτίτλων σε ταινίες
					59.12.17	Υπηρεσίες ακουστικής επιμέλειας και σχεδίασης ταινιών
					59.12.19	Άλλες υπηρεσίες συνοδευτικές της παραγωγής κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικού προγράμματος
			59.13			Δραστηριότητες διανομής κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικών προγραμμάτων
				59.13.1		Υπηρεσίες αδειοδότησης και διανομής κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικού προγράμματος

ΟΠΤΙΚΟ-ΑΚΟΥΣΤΙΚΑ & ΠΟΛΥΜΕΣΑ	Πληροφόρηση και επικοινωνία		59.13.11	Υπηρεσίες χορήγησης αδειών για τα δικαιώματα κινηματογραφικών ταινιών και για τα έσοδά τους	
				59.13.11.01	Υπηρεσίες εκμετάλλευσης δικαιωμάτων ραδιοηλεκτρονικών προγραμμάτων
				59.13.11.02	Υπηρεσίες εκμετάλλευσης κινηματογραφικών ταινιών
			59.13.12	Άλλες υπηρεσίες διανομής κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικού προγράμματος	
				59.13.12.01	Υπηρεσίες ενοικίασης με ποσοστά κινηματογραφικών ταινιών
		59.14			Δραστηριότητες προβολής κινηματογραφικών ταινιών
			59.14.1		Υπηρεσίες προβολής κινηματογραφικών ταινιών
				59.14.10	Υπηρεσίες προβολής κινηματογραφικών ταινιών
				59.14.10.01	Υπηρεσίες εκμετάλλευσης κινηματογράφου
		58.2			Έκδοση λογισμικού
			58.21		Έκδοση παιχνιδιών για ηλεκτρονικούς υπολογιστές
				58.21.1	Έκδοση παιχνιδιών υπολογιστή, που διαθέτονται συσκευασμένα
				58.21.10	Έκδοση παιχνιδιών υπολογιστή, που διαθέτονται συσκευασμένα
				58.21.2	Έκδοση παιχνιδιών υπολογιστή, που κατεβάζονται (download) από το Internet
				58.21.20	Έκδοση παιχνιδιών υπολογιστή, που κατεβάζονται (download) από το Internet
				58.21.3	Διάθεση παιχνιδιών σε απ' ευθείας (on line) σύνδεση
				58.21.30	Διάθεση παιχνιδιών σε απ' ευθείας (on line) σύνδεση
				58.21.4	Υπηρεσίες χορήγησης αδειών για τη χρήση παιχνιδιών υπολογιστή
				58.21.40	Υπηρεσίες χορήγησης αδειών για τη χρήση παιχνιδιών υπολογιστή
		59.2			Ηχογραφήσεις και μουσικές εκδόσεις
			59.20		Ηχογραφήσεις και μουσικές εκδόσεις
				59.20.1	Υπηρεσίες ηχογράφησης και ζωντανής εγγραφής ήχου, παραγωγή πρωτοτύπων ηχογραφήσεων
				59.20.11	Υπηρεσίες ηχογράφησης
				59.20.12	Υπηρεσίες ζωντανής εγγραφής ήχου
				59.20.13	Παραγωγή πρωτοτύπων ηχογραφήσεων
				59.20.2	Υπηρεσίες παραγωγής ραδιοφωνικού προγράμματος, παραγωγή πρωτοτύπων ραδιοφωνικού προγράμματος
				59.20.21	Υπηρεσίες παραγωγής ραδιοφωνικού προγράμματος
				59.20.22	Παραγωγή πρωτοτύπων ραδιοφωνικού προγράμματος
				59.20.3	Υπηρεσίες μουσικών εκδόσεων
				59.20.31	Υπηρεσίες παραγωγής έντυπης μουσικής
				59.20.32	Υπηρεσίες παραγωγής παρτιτούρων σε ηλεκτρονικών
				59.20.33	Υπηρεσίες παραγωγής μουσικών δίσκων, ταινιών ή άλλων εγγράφων μουσικής σε φυσικά μέσα
				59.20.34	Υπηρεσίες παραγωγής άλλων δίσκων και ταινιών ήχου
				59.20.35	Υπηρεσίες κατεβάσματος (downloads) μουσικής
				59.20.4	Υπηρεσίες χορήγησης άδειας για τα δικαιώματα χρήσης ακουστικών πρωτοτύπων

ΟΠΤΙΚΟ-ΑΚΟΥΣΤΙΚΑ & ΠΟΛΥΜΕΣΑ	Πληροφόρηση και επικοινωνία			59.20.40	Υπηρεσίες χορήγησης άδειας για τα δικαιώματα χρήσης ακουστικών πρωτοτύπων		
		60.1			Ραδιοφωνικές εκπομπές		
			60.10			Ραδιοφωνικές εκπομπές	
				60.10.1		Υπηρεσίες ραδιοφωνικών εκπομπών	
					60.10.11	Υπηρεσίες ραδιοφωνικού προγραμματισμού και εκπομπών	
						60.10.11.01	Υπηρεσίες δικτύου ραδιοφωνίας εθνικής εμβέλειας, εκτός από τις δραστηριότητες εμπορικού χαρακτήρα
						60.10.11.02	Υπηρεσίες ραδιοφωνικού σταθμού τοπικής εμβέλειας
					60.10.12	Παραγωγή πρωτοτύπων ραδιοφωνικής εκπομπής	
				60.10.2		Υπηρεσίες παραγωγής προγραμμάτων ραδιοφωνικής συχνότητας (καναλιού)	
					60.10.20	Υπηρεσίες παραγωγής προγραμμάτων ραδιοφωνικής συχνότητας (καναλιού)	
				60.10.3		Διάθεση χρόνου ραδιοφωνικής διαφήμισης	
					60.10.30	Διάθεση χρόνου ραδιοφωνικής διαφήμισης	
		60.2				Τηλεοπτικός προγραμματισμός και τηλεοπτικές εκπομπές	
			60.20			Υπηρεσίες τηλεοπτικού προγραμματισμού και τηλεοπτικών εκπομπών	
				60.20.1		Υπηρεσίες τηλεοπτικού προγράμματος και εκπομπής	
					60.20.11	Υπηρεσίες τηλεοπτικού προγράμματος και εκπομπής σε απ' ευθείας σύνδεση, εκτός συνδρομητικών	
						60.20.11.01	Υπηρεσίες δικτύου τηλεόρασης εθνικής εμβέλειας, εκτός από τις δραστηριότητες εμπορικού χαρακτήρα
						60.20.11.02	Υπηρεσίες τηλεοπτικού σταθμού τοπικής εμβέλειας
					60.20.12	Άλλες υπηρεσίες τηλεοπτικού προγράμματος και εκπομπής σε απευθείας σύνδεση, εκτός συνδρομητικών	
					60.20.13	Υπηρεσίες τηλεοπτικού συνδρομητικού προγράμματος και εκπομπής σε απ' ευθείας σύνδεση	
					60.20.14	Άλλες υπηρεσίες τηλεοπτικού συνδρομητικού προγράμματος και εκπομπής	
				60.20.2		Παραγωγή πρωτοτύπων τηλεοπτικών εκπομπών	
					60.20.20	Παραγωγή πρωτοτύπων τηλεοπτικών εκπομπών	
				60.20.3		Υπηρεσίες παραγωγής προγραμμάτων τηλεοπτικού καναλιού	
					60.20.31	Υπηρεσίες παραγωγής προγραμμάτων τηλεοπτικού καναλιού, εκτός της συνδρομητικής τηλεόρασης	
					60.20.32	Υπηρεσίες παραγωγής προγραμμάτων συνδρομητικών τηλεοπτικών καναλιών	
				60.20.4		Διάθεση τηλεοπτικού διαφημιστικού χρόνου	
					60.20.40	Διάθεση τηλεοπτικού διαφημιστικού χρόνου	
		Χονδρικό και λιανικό εμπόριο	47.6				Λιανικό εμπόριο επιμορφωτικών ειδών και ειδών ψυχαγωγίας σε εξειδικευμένα καταστήματα
				47.63			Λιανικό εμπόριο εγγραφών μουσικής και εικόνas σε εξειδικευμένα καταστήματα
					47.63.6		Λιανικό εμπόριο εγγραφών μουσικής και εικόνas σε εξειδικευμένα καταστήματα
						47.63.64	Λιανικό εμπόριο εγγραφών μουσικής και βίντεο

ΟΠΤΙΚΟ-ΑΚΟΥΣΤΙΚΑ & ΠΟΛΥΜΕΣΑ					47.63.64.01	Λιανικό εμπόριο άγραφων δίσκων, κασετών, και οπτικών δίσκων (CDs, DVDs, κ.λπ.)
					47.63.64.02	Λιανικό εμπόριο βιντεοκασετών και κασετών μαγνητοφώνου
					47.63.64.03	Λιανικό εμπόριο βιντεοταινιών
					47.63.64.04	Λιανικό εμπόριο δίσκων και κασετών διδασκαλίας ξένων γλωσσών
					47.63.64.05	Λιανικό εμπόριο εγγεγραμμένων μουσικών δίσκων, οπτικών δίσκων (CDs, DVDs, κ.λπ.) και κασετών
					47.63.64.06	Λιανικό εμπόριο μαγνητικών ταινιών εγγραφής ήχου
					47.63.64.07	Λιανικό εμπόριο μαγνητικών ταινιών με περιεχόμενο ήχο και εικόνα
					47.63.64.08	Λιανικό εμπόριο -μετά από εισαγωγή- άγραφων βιντεοκασετών και κασετών μαγνητόφωνου
					47.63.64.09	Λιανικό εμπόριο παρασκευασμένων άγραφων μέσων για ηχογραφήσεις ή παρόμοιες εγγραφές άλλων φαινομένων (εκτός από τις κινηματογραφικές ταινίες)
	Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες	77.2				
		77.22				Ενοικίαση βιντεοκασετών και δίσκων
			77.22.1			Υπηρεσίες ενοικίασης βιντεοκασετών και δίσκων
				77.22.10		Υπηρεσίες ενοικίασης βιντεοκασετών και δίσκων
					77.22.10.01	Υπηρεσίες ενοικίασης βιντεοκασετών και οπτικών δίσκων (CDs, DVDs, blu-rays κ.λπ.)
					77.22.10.02	Υπηρεσίες ενοικίασης μουσικών κασετών, δίσκων γραμμόφωνου ή βινυλίου
ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ	73.1					Διαφήμιση
		73.11				Διαφημιστικά γραφεία
			73.11.1			Υπηρεσίες που παρέχονται από διαφημιστικά γραφεία
				73.11.11		Υπηρεσίες πλήρους διαφήμισης
					73.11.11.01	Υπηρεσίες γραφίστα διαφημίσεων
					73.11.11.02	Υπηρεσίες κατασκευής διαφημιστικών πινάκων γενικά (πανό) και επιγραφών
					73.11.11.03	Υπηρεσίες καταχώρισης αγγελιών και διαφημίσεων σε εφημερίδες και περιοδικά
					73.11.11.04	Υπηρεσίες σχεδιασμού (όχι παραγωγής) διαφημιστικών αντικειμένων ή ταινιών
					73.11.11.05	Υπηρεσίες σχεδιασμού διαφημιστικών αφισών
				73.11.12		Υπηρεσίες ενεργητικού μάρκετινγκ και αποστολής ατομικών επιστολών
				73.11.13		Υπηρεσίες διαφημιστικού σχεδιασμού και εννοιολογικής ανάπτυξης
				73.11.19		Άλλες υπηρεσίες διαφήμισης
					73.11.19.01	Υπηρεσίες αφισοκολλήσεων
					73.11.19.02	Υπηρεσίες διάθεσης ταρατσών και τοίχων κτισμάτων ή περιφράξεων για ανάρτηση διαφημιστικών πινακίδων
					73.11.19.03	Υπηρεσίες διανομής διαφημιστικού υλικού (φέιγ βολάν κ.λπ.)
					73.11.19.04	Υπηρεσίες διανομής διαφημιστικών δειγμάτων
					73.11.19.05	Υπηρεσίες διαφημιστικής εκμετάλλευσης πλωτών εξέδρων
					73.11.19.06	Υπηρεσίες προβολής αφισών από εναέρια μέσα

						73.11.19.07	Υπηρεσίες προώθησης προϊόντων μέσα σε καταστήματα (με διανομή δώρων ή όχι)	
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	Εκπαίδευση	85.5					Άλλη Εκπαίδευση	
			85.52				Πολιτιστική εκπαίδευση	
				85.52.1				Υπηρεσίες πολιτιστικής εκπαίδευσης
					85.52.11			Υπηρεσίες σχολών χορού και διδασκάλων χορού
						85.52.11.01		Υπηρεσίες σχολών χορού
						85.52.11.02		Υπηρεσίες καθηγητή χορού
					85.52.12			Υπηρεσίες μουσικών σχολών και διδασκάλων μουσικής
						85.52.12.01		Υπηρεσίες καθηγητή μουσικής
						85.52.12.02		Υπηρεσίες ωδείου
					85.52.13			Υπηρεσίες σχολών καλών τεχνών και διδασκάλων τεχνών
						85.52.13.01		Υπηρεσίες καθηγητή ζωγραφικής
					85.52.19			Άλλες υπηρεσίες πολιτιστικής εκπαίδευσης

Πηγή: ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, *Εθνική Ονοματολογία Οικονομικών Δραστηριοτήτων-Κωδικοί Αριθμοί Δραστηριότητας 2008*, Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, Ιούνιος 2009, σσ. 221-224, 252-257, 260, 270, 274-278, 288, 294-296, http://metrics.ekt.gr/sites/emetrics/files/NACE_onomatologia_2008.pdf (Ανάκτηση 12.10.2015).
Essnet-Culture Final Report, Πίνακας 2, σσ. 64-67.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Πίνακας 2:

Σύλλογοι και σωματεία που δραστηριοποιούνται στην Καλλιθέα

ΣΥΛΛΟΓΟΙ-ΣΩΜΑΤΕΙΑ	ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ
ΠΟΝΤΙΑΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ		
Σύλλογος Ποντίων «Αργοναύται Κομνηνοί»	Πολιτιστικός	Δαβάκη 10 & Δοιράνης, 17672
Αδελφότης Τριπολιτών Πόντου «Αρχιστράτηγος Μιχαήλ»	Πολιτιστικός	Φιλαρέτου & Αριστείδου 183, 17673
Αδελφότης Ποντίων «Παναγία Γουμερά»	Πολιτιστικός	Γρυπάρη 181, 17673
Σωματείο Διάδοσης και Διάσωσης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς «Οι Μωμόγεροι»	Πολιτιστικός	Μαντζαγριωτάκη 38, 17676
Παμποντιακός Σύλλογος «Η Αργώ»	Πολιτιστικός	Ανδανείας 1 & Περικλέους, 17673
Σύλλογος Ποντιακού Ελληνισμού «Ο Μιθριδάτης»	Πολιτιστικός	Ανδρομάχης 240, 17674
Σωματείο Ποντίων «Η ΠΡΟΟΔΟΣ»	Πολιτιστικός	Γρυπάρη 158, 17673
Καλλιτεχνικός Οργανισμός Ποντίων Αθηνών	Πολιτιστικός	Αριστείδου 183, 17673
ΤΟΠΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ		
Σύλλογος Μανιατών Καλλιθέας	Πολιτιστικός	Φιλαρέτου 60, 17672
Σύνδεσμος Αρκάδων Καλλιθέας "Θ. Κολοκοτρώνης"	Πολιτιστικός	Μενελάου 107, 17672
Σύνδεσμος Μαρπησσιών & Αρχιλοχιτών Πάρου	Πολιτιστικός	Αραπάκη 127, 17675
Ομοσπονδία Χιακών Σωματείων Αττικής	Πολιτιστικός	Αριστείδου 129-133, 17672
Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτών	Πολιτιστικός	Δημοσθένους 117, 17672
Σύλλογος Ηπειρωτών Καλλιθέας	Πολιτιστικός	Κρέμου 65, 17676
Σύλλογος Καρδιτσιωτών Καλλιθέας "Ο Πλαστήρας"	Πολιτιστικός	Σαφρούς 35, 17676
Σύλλογος Κεφαλλονιτών και Ιθακησίων Καλλιθέας	Πολιτιστικός	Κρέμου 56, 17676
Σύλλογος Ρουμελιωτών Καλλιθέας	Πολιτιστικός	Λυκούργου 13, 17676
Σύνδεσμος Κρητών Καλλιθέας	Πολιτιστικός	Κιλκίς 6, 17671
Πολιτιστικός Σύλλογος Κρητών Καλλιθέας "Η Μεγαλόνησος"	Πολιτιστικός	Αθηνάς 43-49, 17673
Σύνδεσμος των εν Αθήναις Σεριφίων	Πολιτιστικός	Ηρακλέους 166, 17673
ΠΡΟΣΚΟΠΩΝ-ΟΔΗΓΩΝ		
Τοπική Εφορεία προσκόπων Καλλιθέας-Μοσχάτου	Κοινωνικός	Ναυταθλητική Μαρίνα Δημ. Καλλιθέας
1. Σύστημα Προσκόπων Καλλιθέας	Κοινωνικός	Ιφιγενείας 38, 17672
6. Σύστημα Ναυτοπροσκόπων Καλλιθέας	Κοινωνικός	Αχιλλέως 89, 17675
ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ		
Ε.Ο.Ε.Α.-Ε.Δ.Ε.Σ.	Αντιστασιακός	Αραπάκη 73Α,

		17676
Π.Ε.ΑΕ.Α.	Αντιστασιακός	Γρυπάρη 63, 17676
Πανελλήνιος Σύνδεσμος Αγωνιστών ΕΑΜικής Εθνικής Αντίστασης - Παράρτημα Καλλιθέας	Αντιστασιακός	Σωκράτους 86, 17672
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΙ		
Σύνδεσμος Ελλήνων Καθολικών "Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ"	Θρησκευτικός	Σοφοκλέους 138, 17672
Σύνδεσμος Καθολικών Καλλιθέας	Θρησκευτικός	Πανδρόσου 41, Π. Φάληρο, 17564
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ		
Σύλλογος Εθελοντών Αιμοδοτών "Κοινωνική Αλληλεγγύη"	Κοινωνικός	Ευρυπίδου 67, 17672
Σύλλογος Φίλων Αγάπης "Ζωοδόχος Πηγή"	Κοινωνικός	Ξενοφώντος 155 Α
Σωματείο "Θησέας"	Κοινωνικός	Φιλαρέτου 9, 17672
Σύλλογος Γονέων με Τρία Παιδιά Αττικής	Κοινωνικός	Σαφρούς 21, 17676
"Φάρος Τυφλών" της Ελλάδος	Κοινωνικός	Αθήνας 17, 17673
ΕΣΤΙΑ Καλλιθέας	Κοινωνικός	Χαροκόπου 65, 17672
Ένωση Πολιτών Καλλιθέας	Κοινωνικός	Ευρυπίδου 3, 17674
Ελληνική Εταιρεία Δυσλεξίας	Ενημερωτικός-Κοινωνικός	Αραπάκη 7Α, 17676
Ένωση Καταναλωτών		Φιλαρέτου 60, 17672
ΑΘΛΗΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ		
Γυμναστικός Σύλλογος Καλλιθέας	Αθλητικός	Δημ. Σταδίου 1, 17676
ΑΜΥΝΤΩΡ	Αθλητικός	
ΓΕΧΑ	Αθλητικός	
Παναθητικός Όμιλος Καλλιθέας "ΕΣΠΕΡΟΣ"	Αθλητικός	Αραπάκη 6, 17676
Αθλητικός Όμιλος "ΦΟΙΝΙΚΑΣ" Καλλιθέας	Αθλητικός	Λασκαρίδου 45, 17676
Ναυταθλητικός Όμιλος Τζιτζιφιών Καλλιθέας	Αθλητικός	Δέλτα Φαλήρου, 17674
(ΝΟΤΚ) Ναυταθλητικός ομιλος Τζιτζιφιών Καλλιθέας	Αθλητικός	Ακτή Ποσειδώνος, Ολυμπιακή Μαρίνα, 17674
"Φιλαθλητικός" Αθλητικός Όμιλος	Αθλητικός	Βέργας 7, 17673
Αθλητικός Όμιλος "Αετός" Καλλιθέας	Αθλητικός	Σαλαμίνας 50, 17676
Αθλητική Ένωση "Ίκαρος" Καλλιθέας	Αθλητικός	Σοφοκλέους 204, 17673
Παλαιστικός Σύλλογος "Άτλας"	Αθλητικός	Δημ. Στάδιο
ΠΣΦΚ ΑΤΛΑΣ	Αθλητικός	Σαλαμίνας & Πατρ. Γρηγορίου Ε., 17675
Αθλητικός Όμιλος Κεντρικού Φαλήρου	Αθλητικός	Δημ. Στάδιο
Αθλητικός Σύλλογος "Πρωταθλητής"	Αθλητικός	Κρέμου 65, 17675
Αθλητική Ένωση Καλλιθέας	Αθλητικός	Γήπεδα Περώνεια
ΠΑΕ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ποδοσφαιρικός	Σοφοκλέους 64, 17671
ΑΛΦΑ-Ελληνικός Σκοπευτικός Σύλλογος	Σκοπευτικός	Δελφών 6-8, 17676
Ελληνική Ιστιοπλοϊκή Ομοσπονδία	Ιστιοπλοϊκός	Ακτή Ποσειδώνος

ΑΟ ΦΟΙΝΙΞ	Αθλητικός	Λασκαρίδου 45, 17676
ΑΟΚ Φαλήρου	Αθλητικός	Ξενοφώντος 147, 17674
Ερασιτεχνικής - Γ. Σ. Καλλιθέας	Αθλητικός	Δημ. Σταδιο "Γρ. Λαμπράκης"
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΙ-ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ		
Σύνδεσμος Φυσιολατρών "Ο ΖΕΦΥΡΟΣ"	Περιβαλλοντικός	Σαφρούς 90, 17676
Πολιτιστικός Σύλλογος "Ο ΑΡΙΩΝ"	Πολιτιστικός	Αχιλλέως 41, 17674
Ποδηλατικός και Περιβαλλοντικός Σύλλογος Καλλιθέας "Περί Ποδηλάτου"	Περιβαλλοντικός	Σόλωνος 109, 17674
ΣΧΟΛΙΚΟΙ		
Ένωση Συλλόγων Γονέων Δήμου Καλλιθέας	Σχολικός	Ελ. Βενιζέλου 156, 17675
Ένωση Γονέων και Κηδεμόνων Καλλιθέας	Σχολικός	
Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων 15ου Δημοτ. Σχολείου	Σχολικός	Νηρέως 15, 17673
ΕΛΜΕ Ν.Σμύρνης, Καλλιθέας, Μοσχάτου	Σχολικός	Ελ. Βενιζέλου 175, 17675
Σύλλογος Φοιτησάντων & Φίλων της "Θετικής Αγωγής Αποστολοπούλου"	Σχολικός	Αραπάκη 85, 17675
Ρωσικό Πολιτιστικό Παιδαγωγικό Κέντρο "ΜΑΚΑΡΕΝΚΟ"	Πολιτιστικός/ Σχολικός	Δημοσθένους 115, 17672
Σύλλογος Αποφοίτων Παντείου		
ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΕΙΡΗΝΗΣ		
Επιτροπή Ειρήνης Καλλιθέας (ΕΕΔΥΕ)	Κοινωνικός	Αναγνωσταρά 16 & Γρυπάρη, 17673
ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ		
Ένωση Ελληνίδων για την οικογένεια και τη νεότητα - Παράρτημα Καλλιθέας	Κοινωνικός	Ελ. Βενιζέλου 103 & Αγ. Πάντων, 17672
Αδελφότης Κυριών Καλλιθέας "Η ΔΑΜΑΡΙΣ"	Κοινωνικός	Κρήτης 9 & Λασκαρίδου 121, 17675
Σωματείο ΥΓΕΙΑ-ΕΙΡΗΝΗ-ΑΓΑΠΗ για τη γυναίκα, το παιδί και τον άνδρα	Κοινωνικός	Ελ. Βενιζέλου 221, 17673
Διεθνής Ένωση Γυναικών Λακωνίας "ΛΑΚΑΙΝΕΣ"	Κοινωνικός	Αραπάκη 74, 17676
ΔΙΑΦΟΡΟΙ		
Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός Εκπαιδευτικός Υγειονομικός Σταθμός Καλλιθέας	Υγειονομικός	Ξενοφώντος 147, 17674
Σκακιστικός Όμιλος Καλλιθέας	Σκακιστικός	Λυκούργου 50, 17676
Σύλλογος Ερασιτεχνών Αλιέων Τζιτζιφιών-Καλλιθέας	Αλιευτικός	Ναυταθλητική Μαρίνα
Σύλλογος Υπαλλήλων Δήμου Καλλιθέας	Συνδικαλιστικός	Ελ.Βενιζέλου 156, 17674
Σύνδεσμος Ερασιτεχνών Διαιτητών Καλαθοσφαίρισης	Συνδικαλιστικός	Ελ. Βενιζέλου 104, 17676
Σύνδεσμος Ελλήνων Προπονητών Καλαθοσφαίρισης	Συνδικαλιστικός	Λεωφ. Συγγρού 230, 17672
Σωματείο Ερασιτεχνών Αλιέων & Ναυτ. Αθλημάτων	Συνδικαλιστικός	Ακτή Ποσειδώνος 18344
Πανελλήνιος Σύλλογο Χημικών-Μηχανικών	Συνδικαλιστικός	Γρυπάρη 136, 17672

Σύνδεσμος Ελληνικών Χημικών Βιομηχανιών	Συνδικαλιστικός	Λαγουμιτζή 23, 17671
Σύνδεσμο Χονδρεμπόρων Ελλάδος	Συνδικαλιστικός	Ατθίδων 105, 17671
Ένωση Κατασκευαστών Κτιρίων Ελλάδος	Συνδικαλιστικός	Λεωφ. Συγγρού 134, 17671
Σύλλογος Εμποροεπαγγελματιών Καλλιθέας	Συνδικαλιστικός	
Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Σητείας	Συνεταιριστικός	Δημοσθένους 280- 284, 17674
Ελληνικό Ινστιτούτο Επιχειρηματικής Ηθικής	Επιστημονικός	Λυκούργου 278-280, 17675
Φιλοζωϊκό Σωματείο Καλλιθέας		

Πηγή: Δ/ση Πολιτισμού, Παιδείας & Νέας Γενιάς του Δήμου Καλλιθέας (Σεπτέμβριος 2016).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Πίνακας 3:

Νηπιαγωγεία Δήμου Καλλιθέας (σχολικό έτος 2016-2017)

A/A	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΤΚ
1	ΕΙΔΙΚΟ Ν/ΓΕΙΟ ΤΥΦΛΩΝ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ελ. Βενιζέλου 210	17675
2	1 ^ο ΕΙΔΙΚΟ Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ματζαγριωτάκη 12	17674
3	1ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ηρακλέους 248	17674
4	2ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Αχιλλέως & Μεταμορφώσεως 54	17674
5	3ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ναυαρίνου 19 & Επαμεινώνδα	17674
6	4ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ταυγέτου 12	17675
7	5ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Φειδίου 9	17673
8	6ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Σπετσών 6-8	17673
9	8ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ναυσικάς 6	17672
10	9ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Λυκούργου 268 & Αργυροκάστρου	17675
11	10ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Λασκαρίδου 68 & Δημητρακοπούλου	17676
12	12ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Κρέμου 135	17675
13	14ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ηρακλέους 19 & Ατθίδων	17671
14	15ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Σαφρούς 1 & Καλυψούς 119	17676
15	16ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Σαφρούς 1 & Καλυψούς 119	17676
16	17ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Σαφρούς 1 & Καλυψούς 119	17676
17	19ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Μεταμορφώσεως 25	17673
18	21ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Φειδίου 9	17673
19	22ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Δημοσθένους 157 & Μπουρνόζου	17673
20	23ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Λασκαρίδου 68 & Δημητρακοπούλου	17676
21	25ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Αργυροκάστρου 12, Λυκούργου & Ιθάκης	17675
22	26ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Δημοσθένους 157 & Μπουρνόζου	17673
23	27ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Αργυροκάστρου 12, Λυκούργου & Ιθάκης	17675
24	28ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Κρέμου 186 & Αγ. Ελεούσης 30	17675
25	29ο Ν/ΓΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Κρέμου 135	17675

Πίνακας 4:

Δημοτικά Σχολεία Δήμου Καλλιθέας (σχολικό έτος 2016-2017)

A/A	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΤΚ
1	1ο ΕΙΔΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ματζαργιωτάκη 12	17676
2	ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΥΛΦΩΝ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ελ. Βενιζέλου 210	17675
3	ΕΙΔΙΚΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΤΥΦΛΟΚΩΦΩΝ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ελ. Βενιζέλου 210	17675
4	1ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Σκρά 35 & Δημοσθένους	17673
5	2ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Σαπφούς 46 & Αγίων Πάντων 90	17676
6	3ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Μεταμορφώσεως 25	17673
7	4ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Δημοσθένους 157 & ΜΠΟΥΡΝΟΖΟΥ	17673
8	5ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Σαπφούς 1 & Καλυψούς 119	17676
9	6ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ηρακλέους 19 & Ατθιδών	17671
10	8ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ναυαρίνου 19 & Επαμεινώνδα	17674
11	9ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Σαπφούς 138-140	17675
12	10ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Αχιλλέως 23 & Ηρακλέους	17673
13	11ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ηρακλέους 19 & Ατθιδών	17671
14	12ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Λυκούργου 268 & Αργυροκάστρου	17675
15	13ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Φορνέζη 31	17675
16	14ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ιατρίδου 141 & Παναγή Τσαλδάρη	17675
17	15ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Σπάρτης 27 & Σωκράτους 146-148	17673
18	17ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Λασκαρίδου 37	17676
19	20ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Μεγαλουπόλεως 19 & Ζέρβου	17675
20	21ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Ηρακλέους 91	17672
21	23ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Δημοσθένους 211-217	17673
22	26ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	Κρέμου 186 & Αγ. Ελεούσης 30	17675

Πίνακας 5:

Γυμνάσια και Λύκεια Δήμου Καλλιθέας (σχολικό έτος 2016-2017)

A/A	ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΣΧΟΛΕΙΟΥ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΤΚ
ΓΥΜΝΑΣΙΑ			
1	1 ^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ	Αιγέως 41-43 & Αγησιλάου	17675
2	2 ^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ	Μεγαλουπόλεως 21 & Κρέμου	17675
3	5 ^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ	Αραπάκη 50	17676
4	6 ^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ	Ματζαγριωτάκη 10 & Δοϊράνης 88	17672
5	7 ^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ	Ανδρομάχης 289	17674
6	9 ^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ	Λαγουμιτζή 10 & Σ. Καράγιωργα 12-14	17672
7	10 ^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ	Ελ. Βενιζέλου 175	17673
8	12 ^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ	Κρέμου 43 & Μενελάου 124	17676
9	13 ^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ	Σωκράτους 167-169	17673
10	14 ^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ	Σωκράτους 210 & Αχιλλέως	17673
11	ΣΧΟΛΕΙΟ Β' ΕΥΚΑΙΡΙΑΣ	Σωκράτους 167-169	17673
ΛΥΚΕΙΑ			
1	1 ^ο ΓΕΛ	Αιγέως 41-43 & Αγησιλάου	17675
2	2 ^ο ΓΕΛ	Μεγαλουπόλεως 21 & Κρέμου	17675
3	3 ^ο ΓΕΛ	Μεγίστης & Δοϊράνης 176	17673
4	4 ^ο ΓΕΛ	Ελ. Βενιζέλου 175	17673
5	5 ^ο ΓΕΛ	Π. Γρηγορίου Ε' & Επτανήσου	17672
6	6 ^ο ΓΕΛ	Σωκράτους 222 & Λυσικράτους	17673
7	7 ^ο ΓΕΛ	Δοϊράνης 86 & ΙΦΙΓΕΝΕΙΑΣ	17672
8	ΕΣΠΕΡΙΝΟ ΛΥΚΕΙΟ	Λαγουμιτζή 10 & Σ. Καράγιωργα 12-14	17672

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

Πίνακας 6:

Συγκριτική παρουσίαση βιβλιοθηκών άτυπου γεωγραφικού δικτύου πολλαπλού τύπου βιβλιοθηκών Νοτίου Τομέα Αττικής

		Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Παντείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς	Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου
Γενικές πληροφορίες	Νομική μορφή	ΝΠΔΔ διοικούμενο από πενταμελή επιτροπή, 1993 Τμήμα του Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Καλλιθέας, 2011 Τμήμα της Δ/νσης Πολιτισμού, Παιδείας & Νέας Γενιάς του Δήμου Καλλιθέας	1990 ίδρυση Χαροκοπείου Πανεπιστημίου (άρθρ. 9 του Ν.1894/90, όπως τροποποιήθηκε άρθρ. 17 του Ν. 1966/91), η βιβλιοθήκη εποπτεύεται από Επιτροπή (συγκροτείται με απόφαση πρυτανικού συμβουλίου, με πρόεδρο τον Αντιπρύτανη Ακαδημαϊκών Υποθέσεων και Προσωπικού	1937 Η Πάντειος Σχολή Πολιτικών Επιστημών ανακηρύσσεται σε Ανωτάτη Σχολή Πολιτικών Επιστημών και λειτουργεί ως ΝΠΔΔ. Το έργο της βιβλιοθήκης υποστηρίζεται από την Επιτροπή Βιβλιοθήκης, που έχει συμβουλευτικό και εποπτικό ρόλο (συγκροτείται και λειτουργεί με απόφαση Συγκλήτου)	ΝΠΙΔ κοινωφελές ίδρυμα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, έγκριση θεμάτων και δαπανών της Βιβλιοθήκης από το Δ.Σ. του Ιδρύματος, καθώς και γραμματειακή υποστήριξη, λογιστικές εργασίες, μηχανογραφική υποστήριξη, κλπ.	Κοινωφελές ίδρυμα, ΝΠΙΔ, συστάθηκε το 1956, υλοποιώντας τη διαθήκη του εθνικού ευεργέτη Ευγένιου Ευγενίδη, έγκριση θεμάτων και δαπανών της Βιβλιοθήκης από τη Διοικούσα Επιτροπή του Ιδρύματος
	Δημιουργία βιβλιοθήκης	1955 «Γρυπάρειος Δημοτική Βιβλιοθήκη» 1991 τέθηκαν οι βάσεις για τη δημιουργία μιας σύγχρονης βιβλιοθήκης (διεθνή πρότυπα οργάνωσης και λειτουργίας)	Η βιβλιοθήκη λειτουργήσε παράλληλα με την ίδρυση του Πανεπιστημίου, αυτοτελής αποκεντρωμένη υπηρεσία σε επίπεδο Διεύθυνσης, 1995 ξεκίνησε η επιστημονική οργάνωση του υλικού της, 1996 η Βιβλιοθήκης εντάχθηκε στο Γ' Κοινοτικό Πρόγραμμα Στήριξης ΕΠΕΑΕΚ	Τον Οκτώβριο του 1991 άρχισε η αναδιοργάνωση και ο εκσυγχρονισμός της, μια πενταετία αργότερα με την υλοποίηση των προγραμμάτων ΕΠΕΑΕΚ του 1ου και 2ου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΚΠΣ) μετατράπηκε σε μια βιβλιοθήκη σύγχρονων απαιτήσεων	Περιλαμβάνει συλλογές βιβλίων οι οποίες προέρχονται από βιβλιοθήκες σημαντικών ελληνικών τραπεζών που απορροφήθηκαν από τον Όμιλο Πειραιώς	Η Βιβλιοθήκη του Ιδρύματος Ευγενίδου (Ι.Ε.) λειτουργεί από το 1966 ως δανειστική και ανοιχτής πρόσβασης
	Αποστολή/ σκοπός βιβλιοθήκης	Πρωώθηση χωρίς διακρίσεις, της γνώσης, της εκπαίδευσης, του πολιτισμού μέσω της πρόσβασης σε κάθε είδους πληροφορία (διακήρυξη UNESCO, τοπικό κέντρο πληροφόρησης, ενισχύει την αναγνωσιμότητα, παρέχει ειδικές υπηρεσίες και υλικό, προωθεί την ενημέρωση σε θέματα πολιτιστικής κληρονομιάς, ενισχύει την εκπαίδευση και υποστηρίζει την προφορική παράδοση της πόλης	Αποστολή είναι η συλλογή, επεξεργασία και διάδοση των πληροφοριών που σχετίζονται με τα γνωστικά αντικείμενα των Τμημάτων του Ιδρύματος, η εκπαίδευση των χρηστών και η ανάπτυξη των δεξιοτήτων τους στη χρήση των νέων τεχνολογιών και στη σωστή επιλογή των πηγών πληροφόρησης	Κάλυψη, υποστήριξη και προώθηση των εκπαιδευτικών και ερευνητικών δραστηριοτήτων της ακαδημαϊκής κοινότητας του Παντείου Πανεπιστημίου (προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών), διεύρυνση των ακαδημαϊκών στόχων και του κοινωνικού ρόλου του	Κύριοι στόχοι, βάσει και του καταστατικού του Ιδρύματος, είναι η διάσωση, καταγραφή και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και ταυτότητας του τόπου, με έμφαση στη σύνδεση του Πολιτισμού με το Περιβάλλον και την αιφόρο ανάπτυξη, στους τομείς της παραδοσιακής, βιοτεχνικής και βιομηχανικής τεχνολογίας της χώρας μας και στην άυλη πολιτιστική κληρονομιά	Η δραστηριότητα του Ιδρύματος σύμφωνα με την ιδρυτική πράξη, έχει στόχο να συμβάλλει στην επιστημονική και τεχνική εκπαίδευση των νέων της Ελλάδας

		Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Παντείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς	Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου
Γενικές πληροφορίες	Έγγραφα/ πολιτικές	Κανονισμός λειτουργίας	Κανονισμός λειτουργίας, συγκεκριμένες πολιτικές που σχετίζονται με: Πολιτική Ανάπτυξης Συλλογών, κριτήρια επιλογής υλικού, Πολιτική Ιστοτόπου, Πολιτική αποδοχής δωρεών	Κανονισμός λειτουργίας	Κανονισμός λειτουργίας, Εγχειρίδιο Ποιότητας Βιβλιοθήκης, Σχέδιο Εκκένωσης Κτιρίου	Κανονισμός λειτουργίας, Σχέδιο Εκκένωσης Κτιρίου, Πολιτική δωρεών
	Ασφάλεια/ προστασία	Ειδικά ερμάρια για τα προσωπικά αντικείμενα	Προστασία από σύγχρονο σύστημα ασφαλείας (RFID), σύστημα πυρασφάλειας, ειδικά ερμάρια για τα προσωπικά αντικείμενα	Προστασία από σύγχρονο σύστημα ασφαλείας (για κλοπές), ειδική μαγνητική ταινία προστασίας στα τεκμήρια, σύγχρονο σύστημα πυρασφάλειας	Μόνιμα συστήματα κατάσβεσης με αδρανές αέριο INERGEN, CCTV, (access control) για διαβαθμισμένη πρόσβαση, BEMS για παρακολούθηση θερμοκρασίας/υγρασίας, ειδικά ερμάρια για τα προσωπικά αντικείμενα	Προστασία από σύγχρονο σύστημα ασφαλείας (για κλοπές), ειδική μαγνητική ταινία προστασίας στα τεκμήρια, ειδικά ερμάρια για τα προσωπικά αντικείμενα
	Πιστοποιήσεις/ βραβεύσεις	Βραβείο 2016 από το ελληνικό τμήμα της IBBY σε πρόγραμμα για την προώθηση της φιλαναγνωσίας στα παιδιά και τους νέους "Αναγνωστικά σακίδια για συναρπαστικά ταξίδια"	Συμμετοχή της Βιβλιοθήκης στην καταγραφή στατιστικών δεδομένων της Μονάδας Διασφάλισης Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών	Προβολή των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης σε εθνικά και διεθνή συνέδρια, συμμετοχή της Βιβλιοθήκης στην καταγραφή στατιστικών δεδομένων της Μονάδας Διασφάλισης Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών	Συστήμα Διαχείρισης Ποιότητας (EN ISO 9001:2008) «TUV AUSTRIA HELLAS», Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης από την "ΚΕΠ", ελληνικό μητρώο EMAS, με αριθμό καταχώρισης EL-000110, 2012 Europa Nostra Βραβείο της Ε.Ε. για την Πολιτιστική Κληρονομιά, στην κατηγορία «Ειδικές υπηρεσίες», Έγκριση υλοποίησης εκπαιδευτικών προγραμμάτων από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (Αρ. πρωτοκόλλου Φ.14.2532/199575/Δ1-8.12.2015	Έγκριση υλοποίησης εργαστηρίων από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (Αρ. πρωτ. Φ13.1/86978/Δ2-30.5.2016 και Φ13.1/104420/Δ2-27.6.2016)
Κτίριο/ υποδομές		Ανδρομάχης 86Α, 17672, Καλλιθέα	Ελ. Βενιζέλου 70, 176 71, Καλλιθέα	Λεωφ. Συγγρού 136, 17671, Καλλιθέα	Σαλαμίνος 72-74, 17675, Καλλιθέα	Λεωφ. Συγγρού 387, 175 64 Π.Φάληρο
		Ζόροφο κτίριο	2ος όροφος νέας πτέρυγας "Ευανθία Πετρούτση-Χαροκόπου", συνολικής εκτάσεως 540 τ.μ.	το κεντρικό νεοκλασικό κτίριο σε τέσσερα επίπεδα 1.900 τ.μ.	ισόγειο του κτιρίου και 2 υπόγεια	1.100 τ.μ. σε τρεις ορόφους
		Ενηλίκων και παιδικό	Αναγνωστήριο ενηλίκων	Αναγνωστήριο 350 θέσεων	Αναγνωστήριο ενηλίκων (8 θέσεων) και 2 σταθμοί εργασίας, παιδικό αναγνωστήριο 4-12 ετών	Αναγνωστήριο ενηλίκων και νεανικό-παιδικό τμήμα
Ωράριο λειτουργίας	Τρίτη, Πέμπτη, Σάββατο 09:00-14:00 και Τετάρτη, Παρασκευή 14:00-20:00	Χειμερινό ωράριο (16/9-30/6): Δευτέρα - Παρασκευή 08:00-21:00, θερινό ωράριο (16/7-14/9): Δευτέρα - Παρασκευή 08:00-15:00, και συγκεκριμένα Σ/Κ κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 11:00-15:00	Χειμερινό ωράριο: Δευτέρα-Παρασκευή 08:00-20:00, θερινό ωράριο 09:00-15:00	Δευτέρα-Παρασκευή 09:00-16:00	Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη, Παρασκευή 8:30-20:00, Δευτέρα & Σάββατο 8:30-15:30	

		Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Παντείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς	Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου
Συλλογή	Χαρακτηριστικά	Αξιόλογη συλλογή βιβλίων, περιοδικών και οπτικοαουστικού υλικού, ενώ ο εμπλουτισμός της έχει πάγιο και διαρκή χαρακτήρα και βασίζεται κατά κύριο λόγο στην ελληνική εκδοτική παραγωγή (αγορές, δωρεές, ανταλλαγές)	Οι συλλογές της περιλαμβάνουν βιβλία, περιοδικά, πληροφοριακό υλικό, χάρτες, ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης (κυρίως ανοικτής πρόσβασης), γκρίζα βιβλιογραφία – ελληνικό και ξενόγλωσσο	Συλλογές ανοικτής πρόσβασης και χώροι ανάγνωσης διαθέσιμοι και σε εξωτερικούς χρήστες, οι οποίοι μπορούν να αναζητήσουν υλικό και να μελετήσουν στο αναγνωστήριο	Ειδική βιβλιοθήκη, διαθέτει τίτλους στα πεδία έρευνας και δραστηριοποίησης του ΠΙΟΠ, αλλά και γενικότερα του Ομίλου Πειραιώς	Ειδική βιβλιοθήκη, με προσανατολισμό κυρίως στην επιστήμη και στην τεχνολογία, διαθέτει όμως και αρκετές συλλογές φιλόλογικού, κοινωνικού και πολιτιστικού περιεχομένου για την εξυπηρέτηση του ευρύτερου κοινού
	Κύριες θεματικές κατηγορίες	Ποικίλης ύλης, έχει επίσης ένα σημαντικό αριθμό βιβλίων νεοελληνικής λογοτεχνίας	Καλύπτει όλες τις θεματικές ενότητες των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών τμημάτων του ιδρύματος, οικιακή οικονομία, οικολογία, μικροοικονομική, μακροοικονομική, αγροτική οικονομία, οικονομικά της εκπαίδευσης, οικονομικά της οικογένειας, χρηματοοικονομία, περιβάλλον, εκπαίδευση, ψυχολογία, διατροφή, διατολογία, βιολογία, βιοχημεία, τρόφιμα, τεχνολογία τροφίμων, γεωγραφία, δημογραφία, γεωλογία, χαρτογραφία, γεωγραφικά πληροφοριακά συστήματα, μετεωρολογία, ανθρωπογεωγραφία, περιφερειακή ανάπτυξη, πληροφορική, τηλεματική, τηλεπικοινωνίες, πληροφοριακά συστήματα, ηλεκτρονική διακυβέρνηση, προγραμματισμό, κ.λπ.	Η συλλογή της καλύπτει το ευρύ επιστημονικό πεδίο των κοινωνικο-πολιτικών επιστημών, καθώς και ανθρωπιστικών επιστημών όπως: πολιτική επιστήμη, δίκαιο, κοινωνιολογία, φιλοσοφία, ιστορία, επικοινωνία, ψυχολογία, λογοτεχνία, κ.λπ.	Βιομηχανική αρχαιολογία, ιστορία της τεχνολογίας, μουσειολογία, πολιτιστική διαχείριση, ανθρωπολογία, λαογραφία, εθνολογία, οικονομική και κοινωνική ιστορία, χρηματοοικονομικά, τραπεζικά και οικονομικά θέματα, γεωτεχνικά και περιβαλλοντικά θέματα, αγροτική οικονομία και πολιτική	Θετικές επιστήμες, ναυτιλία, γεωργία, διοίκηση επιχειρήσεων, τεχνολογία και εφαρμοσμένες επιστήμες με ιδιαίτερη έμφαση στους τομείς της πληροφορικής, της ηλεκτρονικής και των τηλεπικοινωνιών
	Βιβλία	Περίπου 40.000 τόμοι (κυρίως ελληνικοί)	25.500 τόμοι (ελληνικοί και ξενόγλωσσοι)	80.000 τόμοι (ελληνικοί και ξενόγλωσσοι)	57.000 τόμοι (ελληνικοί και ξενόγλωσσοι)	60.000 τόμοι (ελληνικοί και ξενόγλωσσοι)
	Περιοδικά	35 τίτλοι	480 τίτλοι, η συλλογή συμπληρώνεται από περισσότερα από 13.500 ηλεκτρονικά περιοδικά μέσω της HEAL Link	780 τίτλοι εντύπων περιοδικών από τα οποία 490 είναι ενεργές συνδρομές, η συλλογή συμπληρώνεται από περισσότερα από 13.500 ηλεκτρονικά περιοδικά μέσω της HEAL Link	687 τίτλοι (ελληνικοί και ξενόγλωσσοι)	περίπου 300 τίτλοι (ελληνικοί και ξενόγλωσσοι)

		Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Παντείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς	Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου
Άλλο υλικό		Συλλογή του αρχείου τοπικού Τύπου, συλλογή αρχαιακού υλικού, συλλογή οπτικοακουστικού υλικού, επίσης τη συλλογή της Χατζηνείου Βιβλιοθήκης με ένα σημαντικό αριθμό βιβλίων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας	Διαθέτει επίσης το Ιστορικό Αρχείο του Ιδρύματος σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο	Ειδικές συλλογές: Οπτικοακουστικό υλικό: 160 cds κλασικής μουσικής, 100 CD-ROM εκπαιδευτικού και βιβλιογραφικού υλικού, 600 VHS και DVDs με κλασικές κινηματογραφικές ταινίες, 308 slides της National Gallery, London, 450 τίτλους πανεπιστημιακών σημειώσεων διδασκόντων του Παντείου, 1100 διδακτορικές διατριβές, την "Ιστορική Βιβλιοθήκη" με σπάνιες εκδόσεις 19ου αι.-αρχές 20ου, με θεματικές Δίκαιο, Ιστορία, Οικονομία και Πολιτική (περίπου 3.000 βιβλία)	Συλλογή Δημήτρη Ζωγράφου, η οποία περιλαμβάνει σπάνιο υλικό από τον 19ο αιώνα, σχετικό με την ιστορία του αγροτικού ζητήματος, και γενικότερα με ιστορικά θέματα	Οπτικοακουστικό υλικό, που περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό από DVD/CD-ROMs και βιντεοκασέτες επιστημονικού και εκπαιδευτικού περιεχομένου
	Εμπλουτισμός συλλογών	Ισομερής ανάπτυξη όλων των θεματικών κατηγοριών, περαιτέρω ανάπτυξη όσων θεωρούνται κατά περίπτωση σημαντικές, γνώση των ενδιαφερόντων και των απαιτήσεων ειδικών ομάδων, συγκρότηση και ανάπτυξη συλλογών τοπικού ή ειδικού ενδιαφέροντος, καθώς και προτάσεις των χρηστών της	Αγορές και δωρεές (εφαρμόζεται πολιτική δωρεών)	Γίνονται δεκτές και αξιολογούνται προτάσεις αγοράς βιβλίων, περιοδικών ή άλλου υλικού	Προσκτήσεις υλικού από τον Όμιλο Πειραιώς, αγορές (αποδεκτές οι προτάσεις χρηστών), δωρεές, ανταλλαγές	Αγορές, αποδοχή δωρεών με προϋποθέσεις
Κατάλογοι		Συμβατοί κατάλογοι λεξικογραφικός, τοπογραφικός, θεματικός και ηλεκτρονικός κατάλογος OPAC	Ηλεκτρονικός κατάλογος OPAC	Ηλεκτρονικός κατάλογος OPAC, ψηφιακή βιβλιοθήκη, θεματική πύλη, πρόσβαση σε περιοδικά των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών	Δελτιοκατάλογοι (τοπογραφικός, αλφαβητικός δελτιοκατάλογος συγγραφέων και τίτλων, αλφαβητικός δελτιοκατάλογος θεμάτων, δελτιοκατάλογος με αριθμό μητρώου της Ιστορικής Συλλογής) και ηλεκτρονικός κατάλογος OPAC	Ηλεκτρονικός κατάλογος OPAC (ο παλιός δελτιοκατάλογος διατηρείται ως ιστορικό στοιχείο, δεν είναι σε λειτουργία)
		Αργώ EKT (Αυτοματοποιημένο Σύστημα της Βιβλιοθήκης ΑΒΕΚΤ 5.6 EKT)	MITOS Ενιαίος Κατάλογος Συνεργατικού Δικτύου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (Sierra IISaS)	MITOS Ενιαίος Κατάλογος Συνεργατικού Δικτύου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, και της βιβλιοθήκης http://opac.seab.gr/search~S13*gre	Αργώ EKT (Αυτοματοποιημένο Σύστημα της Βιβλιοθήκης ΑΒΕΚΤ 5.6 EKT)	SYMPHONY

Ηλεκτρονικό υλικό και πληροφοριακά συστήματα		Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Παντείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς	Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου
	Ψηφιακές συλλογές/ υπηρεσίες		Ηλεκτρονικός κατάλογος (web Opac), ΕΣΤΙΑ (Ιδρυματικό Αποθετήριο γκριζίας βιβλιογραφίας του ιδρύματος), Σύστημα Αυτόματου Δανεισμού RFID (Self Check), ηλεκτρονικές υπηρεσίες πληροφόρησης "Ρωτήστε μας"	Δικτυακή πύλη της βιβλιοθήκης, Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου ΠΑΝΔΗΜΟΣ (ΠΑΝτειακές ΔΗΜΟΣιεύσεις), Σύστημα διαδανεισμού PLEIAS (Panteion Library Electronic Interlibrary System), Θεματική πύλη "ΑΝΘΡΩΠΟΚΟΙΝΩΝΙΚΑ", PDAs και Smart phones, για εντοπισμό τεκμηρίων στο χώρο της, Ανοικτά μαθήματα-Υποστήριξη του εκπαιδευτικού έργου (http://openelect.panteion.gr)	Βάσεις δεδομένων: "Πληροφορίες για την τεχνολογία από Αρχαία και Βιβλιοθήκες της Βενετίας", "Ελληνικά Μουσικά Όργανα" από ερευνητικά προγράμματα του Ιδρύματος	Ψηφιακή βιβλιοθήκη με τα βιβλία και το οπτικοακουστικό υλικό του Ιδρύματος, συλλογές ψηφιακού υλικού, όπως βάσεις δεδομένων, ηλεκτρονικά περιοδικά και βιβλία
	Ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης		ΔΙΑΙΤΩ: Θεματική Πύλη για το τμήμα "Επιστήμης Διαιτολογίας - Διατροφής", Πύλη Κοινωνικών Επιστημών, Πρόσβαση στις ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης του HEAL-Link	Πρόσβαση μέσω του πανεπιστημιακού δικτύου: HEAL-Link, JSTOR (επιστημονικά άρθρα ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών), βιβλιογραφική βάση δεδομένων Scopus (Sciverse Scopus), βιβλιογραφική βάση δεδομένων PhychINFO (άρθρα για επιστήμες σχετικά με την υγεία), πληροφοριακό σύστημα Web of Science (WoS) με υλικό ως το 2011, Βάση Δεδομένων Eighteenth Century Collection Online (British Library)		Ηλεκτρονικά βιβλία και περιοδικά προσβάσιμα από τους χώρους της
	Ανοικτά μαθήματα			Υποστήριξη υπηρεσίας για παροχή βοήθειας στην πλατφόρμα Open eClass που αποτελεί ένα ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης Ηλεκτρονικών Μαθημάτων ασύγχρονης τηλεκαίδευσης		
	Ιστοσελίδα	Μέσω της ιστοσελίδας του Δήμου	Διαχείριση από την υπεύθυνη της βιβλιοθήκης	Υποστήριξη από πληροφοριακό σύστημα που επιτρέπει στο προσωπικό της βιβλιοθήκης να εκτελεί λειτουργίες (ενημέρωση περιεχομένου ιστοσελίδων, εισαγωγή ανακοινώσεων, απάντηση ερωτημάτων χρηστών, κ.λπ.).	Διαχείριση από την Υπηρεσία Πληροφορικής και Ψηφιακών Εφαρμογών του Ιδρύματος	Διαχείριση από το τεχνικό τμήμα του Ιδρύματος και σύντομα από το προσωπικό της βιβλιοθήκης
	http://www.kallithea.gr	http://www.library.hua.gr/	http://library.panteion.gr/	http://www.piop.gr/el/vivliothiki.aspx	http://www.eef.edu.gr	

		Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Παντείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς	Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου
Προσωπικό (άτομα)		6	3	14	3	6
Πρακτική άσκηση		Συμμετοχή στον Κόμβο Πρακτικής Άσκησης «Άτλας»	Συμμετοχή στον Κόμβο Πρακτικής Άσκησης «Άτλας»	Συμμετοχή στον Κόμβο Πρακτικής Άσκησης «Άτλας»	Συμμετοχή στον Κόμβο Πρακτικής Άσκησης «Άτλας»	Συμμετοχή στον Κόμβο Πρακτικής Άσκησης «Άτλας»
Χρήστες	Χαρακτηριστικά	Ανοικτή στο κοινό	Ανοικτή στο κοινό, εσωτερικοί χρήστες: ΔΕΠ, ΕΕΔΙΠ και ΕΤΕΠ, διδάσκοντες με το ΠΔ 407/80, προπτυχιακοί, μεταπτυχιακοί φοιτητές, υποψήφιοι διδάκτορες, απόφοιτοι του Ιδρύματος, τα μέλη του διοικητικού προσωπικού, καθώς και όσοι εργάζονται με οποιαδήποτε σύμβαση εργασίας στο Πανεπιστήμιο, εξωτερικοί χρήστες: μέλη της ευρύτερης ελληνικής και διεθνούς επιστημονικής κοινότητας	Ανοικτή στο κοινό, τα μέλη του Παντείου Πανεπιστημίου έχουν δικαίωμα χρήσης όλων των υπηρεσιών (κάρτα μέλους)	Ανοικτή στο κοινό, μη δανειστική, εύκολα προσβάσιμη (Όμιλος Τράπεζας Πειραιώς, γενικό κοινό, ακαδημαϊκή κοινότητα, μαθητική κοινότητα)	Ανοικτή στο κοινό, οποιοσδήποτε ενδιαφέρεται μπορεί να αποκτήσει κάρτα μέλους (μαθητές, φοιτητές, εκπαιδευτικοί, επιστήμονες, επαγγελματίες, κ.λπ.)
	υπηρεσίες	Δανεισιμός	Πιστοποιημένοι χρήστες (δημότες Καλλιθέας, δημότες των όμορων Δήμων -Μοσχάτου, Ταύρου, Πετραλώνων, Κουκακίου, Νέου Κόσμου, Νέας Σμύρνης, Παλαιού και Νέου Φαλήρου, και στους Υπαλλήλους του Ομίλου Πειραιώς - συνεργασία Δεκέμβριος 2015)	Εσωτερικοί χρήστες (εξωτερικοί χρήστες χωρίς δικαίωμα δανεισμού, αλλά με πρόσβαση σε συγκεκριμένες υπηρεσίες, κατόπιν συνεννόησης), πρόστιμο σε περίπτωση καθυστέρησης υλικού (0,50 ευρώ ημερησίως)	Πιστοποιημένοι χρήστες (μόνιμη ή προσωρινή κάρτα μέλους), οι εξωτερικοί χρήστες μπορούν μόνο να χρησιμοποιήσουν ή να φωτοτυπήσουν υλικό εντός, εφαρμόζεται σύστημα ποινών με επιβολή αρνητικών μονάδων για την καθυστερημένη επιστροφή υλικού το οποίο συνεπάγεται αναστολή, προσωρινή ή μόνιμη, του δικαιώματος δανεισμού	Πιστοποιημένοι χρήστες (υπάλληλοι Ομίλου Πειραιώς και Δημότες Καλλιθέας -συνεργασία Δεκέμβριος 2015)
		Έως τρία βιβλία για 20 ημέρες με δικαίωμα ανανέωσης (τηλεφωνικά), δυνατότητα κράτησης βιβλίου βάσει σειράς προτεραιότητας, για τα παιδιά απαιτείται η συνοδεία ενήλικα	Ο χρόνος δανεισμού (10-15 μέρες) και ο αριθμός των βιβλίων (4-6) είναι ανάλογα με την κατηγορία των χρηστών, με δικαίωμα ανανέωσης, περιοδικά, λεξικά, εγκυκλοπαίδειες, CD-ROMs, βιβλιογραφίες, πτυχιακές εργασίες, διδακτορικές διατριβές σημειώσεις διδασκόντων και γενικά το πληροφοριακό υλικό, δεν δανείζεται, υπάρχει η δυνατότητα κράτησης υλικού	Ο χρόνος δανεισμού κυμαίνεται 5- 30 ημέρες ανάλογα με την κατηγορία του χρήστη και το είδος του τεκμηρίου, δε δανείζονται πληροφοριακά έργα, περιοδικά, διδακτορικές διατριβές, σημειώσεις καθηγητών σε μοναδικά αντίτυπα, και όλα τα τεκμήρια της «Ιστορικής Βιβλιοθήκης», ανανέωση του υλικού στα Μηχανήματα Αυτόματου Δανεισμού, διαδικτυακά με ηλεκτρονικό μήνυμα, τηλεφωνικά για τα ΑμεΑ, στο Γραφείο Εξυπηρέτησης και Δανεισμού, υπάρχει η δυνατότητα κράτησης υλικού	Χρόνος δανεισμού 15 ημέρες, και αριθμός βιβλίων ανάλογα με την κατηγορία χρηστών, δε δανείζονται περιοδικά, πληροφοριακά βιβλία, σπάνιες εκδόσεις, ηλεκτρονικό υλικό, υπάρχει δυνατότητα κράτησης βιβλίου βάσει σειράς προτεραιότητας	Δύο βιβλία διάρκειας 15 ημερών και δυνατότητα ανανέωσης (τηλεφωνικά) για επιπλέον 15, εκτός εάν ζητηθούν, δεν δανείζονται περιοδικά, πληροφοριακά βιβλία, τόμοι σειρών, σπάνιες εκδόσεις, ηλεκτρονικό υλικό, δυνατότητα κράτησης βιβλίου βάσει σειράς προτεραιότητας, στήρηση δικαιώματος δανεισμού σε αδικαιολόγητη καθυστέρηση, αντικατάσταση βιβλίου λόγω απώλειας/ φθοράς

	Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Παντείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς	Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου
		Διαδανεισμός άρθρων μέσω ΕΔΕΤΒ (ΕΚΤ)	Διαδανεισμός βιβλίων, παραγγελίες άρθρων μέσω ΕΔΕΤΒ (ΕΚΤ)	Διαδανεισμός άρθρων μέσω ΕΔΕΤΒ (ΕΚΤ)	Διαδανεισμός άρθρων μέσω ΕΔΕΤΒ (ΕΚΤ)
	Εφαρμογή της υπηρεσίας διαδανεισμού με τη Βιβλιοθήκη του Παντείου Πανεπιστημίου		Εφαρμογή της υπηρεσίας διαδανεισμού με τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας και τη Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου	Εφαρμογή της υπηρεσίας διαδανεισμού με τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας	Εφαρμογή της υπηρεσίας διαδανεισμού με τη Βιβλιοθήκη Παντείου Πανεπιστημίου
Άλλες υπηρεσίες	Τερματικά για χρήση από το κοινό με σύνδεση ιντερνετ, WiFi	5 τερματικά για χρήση του ηλεκτρονικού καταλόγου		2 τερματικά για πρόσβαση στο διαδίκτυο, Wi-Fi, εξυπηρέτηση επιτόπου αλλά και εξ αποστάσεως (με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή fax)	Δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο από τους σταθμούς εργασίας και EugenWiFi, χρήσης DVD/CD-ROMs και διαφόρων προγραμμάτων
		3 φωτοτυπικά για υλικό που δε δανείζεται	Υπάρχει η δυνατότητα φωτοτύπησης	1 φωτοτυπικό για δωρεάν φωτοτύπηση υλικού με βάση το νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων	2 φωτοτυπικά/εκτυπωτικά/scanners, με ειδική κάρτα (20 και 50 φωτ.) καταβάλλοντας αντίστοιχο χρηματικό ποσό και με βάση το νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων
	Τηλεφωνική ανανέωση υλικού	Τηλεφωνική ανανέωση υλικού, ηλεκτρονική ανανέωση/κράτηση υλικού και επισκόπηση λογαριασμού	Διαδικτυακή ανανέωση/ κράτηση υλικού	Τηλεφωνική ανανέωση υλικού	Τηλεφωνική ανανέωση υλικού
		Επιστροφή συγγραμμάτων (δίκτυο ΕΥΔΟΞΟΣ)	Δανομή και επιστροφή συγγραμμάτων (δίκτυο ΕΥΔΟΞΟΣ)		
	Κατάλογοι νέων προσκτήσεων	Κατάλογοι νέων προσκτήσεων		Κατάλογοι νέων προσκτήσεων	Τριμηνιαίο δελτίο με νέα αποκτήματα σε θεματικές ενότητες
	Ξεναγήσεις στο χώρο σε μαθητικές ομάδες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης	Ξεναγήσεις στο χώρο, χρήση των κοινωνικών δικτύων για ενημέρωση του κοινού	«Πρόγραμμα Εθελοντών της Βιβλιοθήκης του Παντείου Πανεπιστημίου-Δημιουργία Προσβάσιμων Βιβλίων»		Ξεναγήσεις στο χώρο, κοινωνικά δίκτυα, προγράμματα Η/Υ και ποικιλία δράσεων για μικρούς και μεγάλους
	Εκπαίδευση χρηστών	Ενημέρωση σχολικών τάξεων και καθοδήγηση στη χρήση των υπηρεσιών της Βιβλιοθήκης	Σύντομες οδηγίες για τους πρωτοετείς φοιτητές (site), εκπαιδευτικά σεμινάρια για τους χρήστες σε τακτά χρονικά διαστήματα (προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές), Ασκήσεις Ακαδημαϊκών Δεξιοτήτων	Πρόγραμμα Πληροφοριακής Παιδείας, για το ακαδημαϊκό έτος 2014-15 λειτούργησαν: "Εισαγωγή στο πληροφοριακό σύστημα της βιβλιοθήκης", "Έρευνα σε ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης", "Οδηγός σύνταξης εργασιών"	Προγράμματα πληροφοριακής παιδείας σε μαθητικές ομάδες, προγράμματα Η/Υ για ενήλικες

		Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Παντείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς	Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου
υπηρεσίες	Ειδικές υπηρεσίες (ΑΜΕΑ)		Η ΒΚΠ είναι φιλική προς ΑΜΕΑ ως προς την πρόσβαση και χρήση του υλικού της	Σταθμός εξοπλισμένος με το απαραίτητο λογισμικό και υποστηρικτικό υλικό για ανάπηρους χρήστες της (λογισμικό SUPERNOVA Reader Magnifier, μεγέθυνση και ανάγνωση οθόνης με ταυτόχρονη απεικόνιση σε πινακίδα Braille, PhonAesthesia Visual, για να ακούει ο χρήστης ελληνική φωνή υψηλής ποιότητας, WinBraille, για την μετατροπή ενός κειμένου σε μορφή εκτυπώσιμη σε Braille), εκτυπωτή Braille μηχανογραφικού χαρτιού, και μία πινακίδα Braille, καθώς και από το πολυμηχάνημα SARA (Scanning and Reading Appliance)		Για άτομα με περιορισμό όρασης, ένας σταθμός εργασίας με ηλ. υπολογιστή, οθόνη αφής 22', λογισμικό ανάγνωσης και μεγέθυνσης οθόνης SuperNova Access Suite (απτική απεικόνιση σε μορφή Braille), σαρωτής Fujitsu FI-5015C, εκτυπωτής Braille Index Everest, για άτομα με κινητικά προβλήματα (άνω άκρα ή τετραπληγία), και με εντυποαναπηρία (π.χ. δυσλεξία), ένας σταθμός εργασίας με ηλ. υπολογιστή με οθόνη αφής 22', λογισμικό αναγνώρισης ομιλίας MLS Talk & Write, πληκτρολόγιο μεγάλων πλήκτρων Big Keys LX και Cherry Keyboard με μεταλλικό πλέγμα απομόνωσης, δύο ποντίκια Roller II Joystic και Roller II Trackball
	Επισκέπτες		Περίπου 2.500 το 2015. Ο αριθμός είναι αυξητικός ανά έτος και αναφέρεται στους εξωτερικούς χρήστες, όχι τα μέλη του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου	Περίπου 75.000 ανά έτος	Περίπου 5.600 ανά έτος	Περίπου 43.000 ανά έτος
υπηρεσίες για παιδιά/ εφήβους		Νεανικό Τμήμα		Εκπαιδευτικές επισκέψεις 800 μαθητών/ ανά έτος (ηλικίες 14-18)	Παιδικό τμήμα 4-12	Παιδικό-Νεανικό Τμήμα
	Συλλογή	Κλασικά και νεότερα παραμύθια, νεανικά και παιδικά μυθιστορήματα Ελλήνων και ξένων συγγραφέων		Μυθιστορήματα και πληροφοριακό υλικό	Κλασικά και νεότερα παραμύθια, νεανικά και παιδικά μυθιστορήματα Ελλήνων και ξένων συγγραφέων, καθώς και βιβλία γενικότερου ενδιαφέροντος και εγκυκλοπαιδικού χαρακτήρα	Υλικό από όλες τις θεματικές κατηγορίες της Βιβλιοθήκης, όπως θετικές επιστήμες, τεχνολογία, προστασία περιβάλλοντος, λογοτεχνία, ιστορία, κ.λπ.
	Εκπαιδευτικά προγράμματα	Υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων στα σχολεία της Καλλιθέας (πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης)		Παρουσίαση των υπηρεσιών της βιβλιοθήκης στο πλαίσιο των επισκέψεων γυμνασίων και λυκείων για τη γνωριμία με το Πάντειο Πανεπιστήμιο	Υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε σχολικές τάξεις δημοτικού: Ζώα και Φυτά αλλιώς, Παίζοντας τότε και τώρα, Κάθε Πέμπτη ζωντανεύουν τα παραμύθια του ΠΙΟΠ	Υλοποίηση εργαστηρίων σε σχολικές τάξεις: Βιβλιοθήκη-Βιβλιογραφία-Βιωματικές δράσεις για μαθητές Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου, Ιστορία της Γραφής, εκπαιδευτική δραστηριότητα "Ταξιδιώτης της γραφής"

		Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Παντείου Πανεπιστημίου	Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς	Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου
Εκπαιδευτικά (ευρύ κοινό)		Εβδομαδιαία υλοποιούνται εκπαιδευτικά προγράμματα σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο από ειδικούς ή στις γειτονιές της Καλλιθέας σε εξωτερικό χώρο			Συνδιοργάνωση με τη Δημοτική Βιβλιοθήκη Καλλιθέας εκπαιδευτικών προγραμμάτων και παρουσιάσεων βιβλίων του Ιδρύματος	Λέσχη ανάγνωσης, συναντήσεις με συγγραφείς και εικονογράφους, μαθήματα εικονογράφησης, αφηγηματικά δρώμενα, εφηβική θεατρική λέσχη, εκπαιδευτικά προγράμματα: Γνωριμία με τη βιβλιοθήκη, Η ιστορική διαδρομή της Βιβλιοδεσίας, Εικονογράφηση Βιβλίου με Η/Υ, Εικονογράφηση Βιβλίου με πινέλα και μογιές
					Συνεργασία με τη βιβλιοθήκη Ι.Ε. για υλοποίηση στο χώρο της Βιβλιοθήκης ΠΙΟΠ εκπαιδευτικών προγραμμάτων	Συνεργασία με τη Βιβλιοθήκη ΠΙΟΠ για υλοποίηση στους χώρους της εκπαιδευτικών προγραμμάτων
	Ενήλικες	Σεμινάριο κινηματογράφου, Σεμινάριο ποίησης, Σεμινάριο Δημιουργικής γραφής, Σεμινάριο Μυθιστορήματος	Σεμινάρια πληροφοριακής παιδείας, συμμετοχή σε εκδηλώσεις με Βιβλιοθήκες του Δήμου Καλλιθέας			Μαθαίνω Η/Υ για ηλικίες 40+, συνδιοργάνωση σεμιναρίων/συνεδρίων
	Εκδηλώσεις	Συμμετοχή σε όλους τους μεγάλους εορτασμούς με ποικίλες εκδηλώσεις (βιβλιοπαρουσιάσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, σεμινάρια, θεατρικά δρώμενα, κ.λπ.), π.χ. Παγκόσμια Ημέρα Βιβλίου, Γιορτή Επιστήμης και Τεχνολογίας, Γιορτή Περιβάλλοντος, Χριστουγεννιάτικες δράσεις			Συμμετοχή σε όλους τους μεγάλους εορτασμούς με ποικίλες εκδηλώσεις (βιβλιοπαρουσιάσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, σεμινάρια, θεατρικά δρώμενα, κ.λπ.) π.χ. Παγκόσμια Ημέρα Βιβλίου, Γιορτή Επιστήμης και Τεχνολογίας, Γιορτή Περιβάλλοντος, Χριστουγεννιάτικες δράσεις	Εκδηλώσεις (βιβλιοπαρουσιάσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα, σεμινάρια, θεατρικά δρώμενα, κ.λπ.), π.χ. Παγκόσμια Ημέρα Βιβλίου, Γιορτή Επιστήμης και Τεχνολογίας, Χριστουγεννιάτικες δράσεις
		Διαγωνισμός συγγραφής και εικονογράφησης παιδικού βιβλίου από ενήλικες, έκδοση e-book (συνεργασία με ΠΙΟΠ)			Διαγωνισμός συγγραφής και εικονογράφησης παιδικού βιβλίου από ενήλικες, έκδοση e-book (συνεργασία με Δήμο Καλλιθέας)	
					Θεατρική Ομάδα Ομίλου Πειραιώς για δραματοποίηση του βραβευμένου παραμυθιού	
συνεργασίες	Αργώ (ΕΚΤ)	HEAL-Link, Παραγγελίες άρθρων μέσω ΕΔΕΤΒ (ΕΚΤ)	HEAL-Link, Παραγγελίες άρθρων μέσω ΕΔΕΤΒ (ΕΚΤ), Subito Διεθνές Δίκτυο	Αργώ (ΕΚΤ), Παραγγελίες άρθρων μέσω ΕΔΕΤΒ (ΕΚΤ)	Παραγγελίες άρθρων μέσω ΕΔΕΤΒ (ΕΚΤ)	
	Future Library, Δίκτυο Ελληνικών Βιβλιοθηκών (2016)	Δίκτυο Οικονομικών Βιβλιοθηκών (ΔΙ.Ο.ΒΙ.), συμμετοχή σε εθνικά και ευρωπαϊκά προγράμματα υλοποίησης έργων	Συμμετοχή σε εθνικά και ευρωπαϊκά δίκτυα για καλύτερη αξιοποίηση των διαθέσιμων πληροφοριακών πόρων, LIBER ευρωπαϊκό δίκτυο, ΕΚΚΕ	Δίκτυο Οικονομικών Βιβλιοθηκών (ΔΙ.Ο.ΒΙ.)	Τρίγωνο Ναυτιλιακών Βιβλιοθηκών, Οργανωτική Επιτροπή Ενίσχυσης Βιβλιοθηκών, Μνημόνιο Συνεργασίας με Σχολή Ναυτικών Δοκίμων	

Πηγή: Τα στοιχεία προέρχονται από τις επίσημες ιστοσελίδες των βιβλιοθηκών με επικαιροποίηση από τους υπεύθυνους μετά από επικοινωνία (Σεπτ. 2016).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΗΓΕΣ

- ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ, *Απόσπασμα Πρακτικού της με αρ. 13/2012 Συνεδρίασης του Δημοτικού Συμβουλίου Καλλιθέας, Αρ. Απόφασης 358/2012 άρθρο 14 (ΑΔΑ: Β4ΓΠΩΕΚ-6ΨΝ)*.
- ΕΕΒΕΠ, *Δελτίο Τύπου: Προς ανασύσταση του Γενικού Συμβουλίου Βιβλιοθηκών. Η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας συντονιστής του Δικτύου Ελληνικών Βιβλιοθηκών, Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής, 21 Ιουνίου 2016, www.eebep.gr (Ανάκτηση 23.6.2016)*.
- ΕΛ.ΣΤΑΤ., *Απογραφή Πληθυσμού-Κατοικιών 2011. Πίνακας αποτελεσμάτων μόνιμου πληθυσμού-Απογραφής 2011, Πίνακας αποτελεσμάτων νόμιμου πληθυσμού (δημότες)-Απογραφή 2011*.
- ΕΛ.ΣΤΑΤ., *Δελτίο Τύπου: Έρευνα χρήσης τεχνολογιών πληροφόρησης και επικοινωνίας από νοικοκυριά και άτομα 2015, Αθήνα, ΕΛ.ΣΤΑΤ., 11 Νοεμβρίου 2015, <http://www.statistics.gr/documents/20181/51246a10-a5d9-44ae-9186-d17d55a496a0> (Ανάκτηση 27.5.2016)*.
- ΕΠΑνεΚ, *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία 2014-2020 (ΕΠΑνεΚ), <http://www.antagonistikotita.gr/epanek/> (Ανάκτηση 20.5.2016)*.
- ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ, *Ανακοίνωση σχετικά με μια ευρωπαϊκή ατζέντα για τον πολιτισμό σ' έναν κόσμο παγκοσμιοποίησης, COM (2007) 242, SEC (2007) 570, Βρυξέλλες, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 10.5.2007, http://www.moec.gov.cy/eiao/el/engrafa_politikis/politismos_optikoakoustika/european_agenda_culture_el.pdf (Ανάκτηση 3.3.2016)*.
- ΕΣΠΑ, *ΕΣΠΑ 2014-2020: ανάπτυξη, εργασία, αλληλεγγύη, <https://www.espa.gr/el/Pages/Default.aspx> (Ανάκτηση 17.10.2016)*.
- ΕΣΠΑ, *ΕΣΠΑ 2014-2020: ανάπτυξη, εργασία, αλληλεγγύη: Ευρώπη 2020, <https://www.espa.gr/el/pages/staticEurope2020.aspx> (Ανάκτηση 17.10.2016)*.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, *Ανακοίνωση της Επιτροπής «Ευρώπη 2020: στρατηγική για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη», COM (2010) 2020 τελικό,*

Βρυξέλλες, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 3.3.2010, https://www.espa.gr/elibrary/%CE%95%CE%95_2020.pdf (Ανάκτηση 10.3.2016).

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών «Ψηφιακό θεματολόγιο για την Ευρώπη» (COM(2010) 245 τελικό/2), Βρυξέλλες, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 26.8.2010, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2010/EL/1-2010-245-EL-F2-1.Pdf> (Ανάκτηση 23.10.2016).

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών «Αξιοποίηση των δυνατοτήτων του υπολογιστικού νέφους» (COM(2012) 529 τελικό), Βρυξέλλες, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 27.9.2012, <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2012/EL/1-2012-529-EL-F1-1.Pdf> (Ανάκτηση 23.10.2016).

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών «Στρατηγική για την ψηφιακή ενιαία αγορά της Ευρώπης» (COM(2015) 192 τελικό), Βρυξέλλες, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 6.5.2015, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8672-2015-INIT/el/pdf> (Ανάκτηση 23.10.2016).

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα: «Πράσινη Βίβλος-Απελευθέρωση του δυναμικού των κλάδων του πολιτισμού και της δημιουργικότητας», (COM(2010) 183 τελικό), Βρυξέλλες, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2010.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Περιφερειακή πολιτική: προτεραιότητες για το 2014-2020, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, <http://ec.europa.eu/regionalpolicy/el/policy/how/priorities> (Ανάκτηση 19.4.2016).

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ, Πολιτική συνοχής 2014-2020: ολοκληρωμένη βιώσιμη αστική ανάπτυξη, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Μάρτιος 2014, http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/urban_el.pdf (Ανάκτηση 19.4.2016).

ΝΟΜΟΣ «Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα» (ΦΕΚ/Α'/85/18.4.2001/Μέρος 2ο, άρ. 5^Α).

- ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4277/2014, άρθρο 8 «Νέο Ρυθμιστικό Σχέδιο Αθήνας-Αττικής και άλλες διατάξεις».
- ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3149/2003, «Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδας, Δημόσιες Βιβλιοθήκες και άλλες διατάξεις», http://www.teilam.gr/nomothesia/3149_2003.pdf (Ανάκτηση 8.8.2016).
- ΟΡΣΑ, *Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων του νέου Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας-Αττικής*, Αθήνα, Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αθήνας, Νοέμβριος 2011.
- ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ-ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΑΤΤΙΚΗΣ, *Στρατηγική έξυπνης εξειδίκευσης για την Περιφέρεια Αττικής*, Αθήνα, LogoTech, 2015, <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/myeventora/users-img/331-RIS3-Attiki-dlv2-v04-2015-04-24.pdf> (Ανάκτηση 3.4.2016).
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ & ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ, *Ημερίδα Διαβούλευσης του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα, Καινοτομία»-ΕΠΑνΕΚ κίνηση (2014-2020), ΤΟΣ Πολιτιστικές & Δημιουργικές Βιομηχανίες, Τομεακό Σχέδιο*, Αθήνα, Υπουργείο Ανάπτυξης & Ανταγωνιστικότητας, 3 Απριλίου 2014, <https://creativegreece.files.wordpress.com/2013/07/kaimeno-diavouleushs-politistikes-kai-dhmiourgikes-vi-omhxanies.pdf> (Ανάκτηση 20.5.2016).
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, *Εθνική Ονοματολογία Οικονομικών Δραστηριοτήτων-Κωδικοί Αριθμοί Δραστηριότητας 2008*, Υπουργείο Οικονομίας & Οικονομικών, Ιούνιος 2009, http://www.gsis.gr/gsis/export/sites/default/gsis_site/Services/documents/epixeiriseis/documents/ekad/1_Eisagogi_Tomos_I_new.pdf, http://metrics.ekt.gr/sites/emetrics/files/NACE_onomatologia_2008.pdf (Ανάκτηση 2.10.2015).
- ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ & ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, *Έγκριση από το ΣτΕ του σχεδίου ΠΔ για την ανάπλαση του Φαληρικού Όρμου και Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων*, Αθήνα, Υπουργείο Περιβάλλοντος & Ενέργειας, 31 Μαΐου 2013, <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=785&snid=5B524%5D=2434&language=el-GR> (Ανάκτηση 10.3.2016).
- ΥΠΠΕΘ, «Λειτουργία των 757 Σχολικών Βιβλιοθηκών (ΕΠΕΑΕΚ) για το σχολικό έτος 2015-2016», Αρ. Πρωτ. Φ19/204787/Φ2/15-12-2015/ΥΠΠΕΘ.

- ACRL, *Πρότυπα δεξιοτήτων πληροφοριακής παιδείας στην ανώτατη εκπαίδευση*, 18 Ιανουαρίου 2000, <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org/acrl/files/content/standards/infolit.PDF> (Ανάκτηση 10.4.2015).
- EUROSTAT, *Στατιστικές για την Κοινωνία της Πληροφορίας-νοικοκυριά και άτομα*, Eurostat, 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Information_society_statistics_-_households_and_individuals/el (Ανάκτηση 20.7.2016).
- IFLA, *Το Μανιφέστο της Αλεξάνδρεια για τις Βιβλιοθήκες, την Κοινωνία της Πληροφορίας στην πράξη*, Αίγυπτος, Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, 11 Νοεμβρίου 2005, <http://archive.ifla.org/III/wsis/AlexandriaManifesto-gr.pdf> (Ανάκτηση 10.5.2013).
- IFLA-UNESCO, *Η Διακήρυξη των IFLA/UNESCO για τη Δημόσια Βιβλιοθήκη 1994* (ελλ. μτφρ. Α. Αραхова), <http://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/PL-manifesto/pl-manifesto-el.pdf> (Ανάκτηση 21.9.2016).
- ILSEAB, *Προτεινόμενη βιβλιογραφία προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας: μοντέλα πληροφοριακής παιδείας*, ILSEAB, http://ilseab.lib.uth.gr/portal/images/documents/bibliography_1.pdf (Ανάκτηση 19.7.2016).
- ILSEAB, *Προτεινόμενη βιβλιογραφία προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας: βιβλιογραφία και πρωτοβουλίες σχετικά με την ΠΠ στην Ελλάδα*, ILSEAB, http://ilseab.lib.uth.gr/portal/images/documents/bibliography_6.pdf (Ανάκτηση 19.7.2016).
- AASL-AECT, *American Association of School Librarians & Association for Educational Communications and Technology Information Literacy standards for student learning standards and indicators*, AASL-AECT, 1998.
- ACRL, *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*, Σικάγο, ACRL-ALA, 2000.
- ALA, *A Progress Report on Information Literacy: an Update on the American Library Association Presidential Committee on Information Literacy: Final Report*, Σικάγο, American Library Association, 1998, <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/standards/informationliteracycompetency.cfm#ildef> (Ανάκτηση 10.5.2015).
- ALA, *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*, Σικάγο, American Library Association, 2000.

- ALA, *Presidential Committee on Information Literacy: Final Report*, Σικάγο, American Library Association, 1989, <http://www.ala.org/nili/ilit1st.html> (Ανάκτηση 10.5.2015).
- ALA, *SWOT Analysis: Your Library's Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats*, American Library Association, <http://www.ala.org/advocacy/swot-analysis-your-libraries-strengths-weaknesses-opportunities-and-threats> (Ανάκτηση 27.9.2016).
- ANSI-NISO, *ANSI/NISO Z39.7-2004, Information Services and Use: Metrics & Statistics for Libraries and Information Providers-Data Dictionary*, Βαλτιμόρη, Μέρυλαντ, ANSI-NISO, 6 Οκτωβρίου 2004, http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/10582/Z39-7-2004.pdf (Ανάκτηση 16.8.2016).
- ANSI-NISO, *ANSI/NISO Z39.7-2013, Information Services and Use: Metrics and Statistics for Libraries and Information Providers-Data Dictionary*, Βαλτιμόρη, Μέρυλαντ, ANSI-NISO, 26 Μαρτίου 2013, http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/11283/Z39-7-2013_metrics.pdf (Ανάκτηση 16.8.2016).
- ANZI, *ANZI Z39.7-1983, American National Standard for Library and Information Sciences and Related Publishing Practices-Library Statistics*, Νέα Υόρκη, ANZI, 5 Μαΐου 1983, http://www.niso.org/apps/group_public/download.php/11285/z39-7-1983.pdf (Ανάκτηση 16.8.2016).
- ARTS COUNCIL ENGLAND, *Great Art and Culture for Everyone: 10-year Strategic Framework 2010-2020*, Arts Council England, 2013 (2η έκδ., αναθ.), http://www.artscouncil.org.uk/sites/default/files/download-file/Great_art_and_culture_for_everyone.pdf (Ανάκτηση 8.8.2016).
- BRITISH LIBRARY, *Measuring our Value*, British Library, 2003, <http://www.bl.uk/pdf/measuring.pdf> (Ανάκτηση 15.7.2014).
- CAUL, *Information Literacy Standards*, Καμπέρα, Council of Australian University Librarians, 2001, <http://www.caul.edu.au/content/upload/files/caul-doc/InfoLitStandards2001.doc> (Ανάκτηση 25.4.2016).
- CILIP, *Information Literacy Definition*, Chatered Institute of Library and Information Professionals, <http://www.cilip.org.uk/cilip/advocacy-campaigns-awards/advocacy-campaigns/information-literacy/information-literacy> (Ανάκτηση 16.7.2016).
- DCMS, *Creative Industries Mapping Documents 2001*, Department for Culture, Media & Sport, 9 Απριλίου 2001, <https://www.gov.uk/government/publications/creative-industries-mapping-documents-2001> (Ανάκτηση 23.5.2016).

- eEUROPE, *An Information Society for All: Communication on a Commission Initiative for the Special European Council of Lisbon, 23 and 24 March 2000*, Λισαβόνα, eEUROPE, 2000.
- EUROPEAN COMMISSION, *Creative Europe: Supporting Europe's Cultural and Creative Sectors*, European Commission, <https://ec.europa.eu/programmes/creative-europe/> (Ανάκτηση 15.5.2016).
- EUROPEAN COMMISSION, *Horizon 2020: The EU Framework Programme for Research and Innovation*, European Commission, <http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/> (Ανάκτηση 15.5.2016).
- EUROSTAT, *Information Society Statistics-Households and Individuals*, Eurostat, Ιούνιος 2015, http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Information_society_statistics_-_households_and_individuals (Ανάκτηση 22.7.2016).
- IFLA, *Guidelines for Library Services for Young Adults (Revised)*, International Federation of Library Associations and Institutions, 22 Σεπτεμβρίου 2015, <http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-andya/publications/ya-guidelines2-en.pdf> (Ανάκτηση 10.3.2016).
- IFLA, *IFLA School Library Guidelines*, Χάγη, International Federation of Library Associations and Institutions, Ιούνιος 2015 (2η έκδ. αναθ.), <http://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/ifla-school-library-guidelines.pdf> (Ανάκτηση 23.5.2016).
- IFLA, *IFLA/UNESCO School Library Manifesto 1999*, International Federation of Library Associations and Institutions, 1999.
- IFLA, *Information for All: The Key Role of Libraries in the Information Society, World Summit on the Information Society*, Χάγη, International Federation of Library Associations and Institutions, 4 Νοεμβρίου 2003.
- IFLA, *SWOT Analysis: the Example of the Indian Library Association*, International Federation of Library Associations and Institutions, 21 Οκτωβρίου 2012, <http://www.ifla.org/node/5749> (Ανάκτηση 27.9.2016).
- IFLA, *The Public Library Service*, Μόναχο, International Federation of Library Associations and Institutions, 2001.
- IFLA, *What is the World Summit of the Information Society?* International Federation of Library Associations and Institutions, 22 Οκτωβρίου 2015, <http://www.ifla.org/node/7414> (Ανάκτηση 24.10.2016).

- IFLA-UNESCO, *IFLA/UNESCO Public Library Manifesto 1994*, International Federation of Library Associations and Institutions, 1994.
- IFLA-UNESCO, *The Public Library Service: the IFLA/UNESCO Guidelines for Development*, Μόναχο, K. G. Saur, 2001.
- INSTITUTE OF THE INFORMATION SOCIETY, *UNESCO between two phases of the world summit on the Information Society: Final Document of the International Conference* (Saint Petersburg, Russian Federation, May 17-19, 2005), Μόσχα, Institute of the Information Society, 2005.
- INTERNATIONAL TASK FORCE ON GLOBAL PUBLIC GOODS, *Meeting Global Challenges: International Cooperation in the National Interest, Summary, Final Report*, Στοκχόλμη, International Task Force on Global Public Goods, 2006, <http://keionline.org/misc-docs/socialgoods/International-Task-Force-on-Global-Public-Goods-2006.pdf> (Ανάκτηση 15.6.2013).
- ITU, *Core list of indicators*, International Telecommunication Union, <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/coreindicators/default.aspx> (Ανάκτηση 15.7.2016).
- ITU, *Handbook for the Collection of Administrative Data on Telecommunications/ ITU*, Γενεύη, International Telecommunication Union, 2011, https://www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-ITC_IND_HBK-2011-PDF-E.pdf (Ανάκτηση 22.7.2016).
- ITU, *Manual for Measuring ICT Access and Use by Households and Individuals*, Γενεύη, International Telecommunication Union, 2014.
- ITU, *Measuring the Information Society: Report 2015*, Γενεύη, International Telecommunication Union, 2015, <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/publications/misr2015/MISR2015-w5.pdf> (Ανάκτηση 15.7.2016).
- KEA-European Affairs, *The Economy of Culture in Europe (Study Prepared for the European Commission)*, Βρυξέλλες, Directorate General for Education and Culture, 2006, http://ec.europa.eu/culture/library/studies/cultural-economy_en.pdf (Ανάκτηση 5.9.2016).
- MONTANA OFFICE OF PUBLIC INSTRUCTION, *Montana Standards for Information Literacy/Library Media*, Denise Juneau, Superintendent, Montana Office of Public Instruction, Αύγουστος 2008.
- NCLIS, *Toward a National Program for Libraries and Information Services: Goals for Action*, GPO, Ουάσινγκτον 1975.

- ODS-BDP-UNDP, *Global Public Goods; International Cooperation in the 21st century. Questions and Answers*, Νέα Υόρκη, ODS-BDP-UNDP, Μάιος 1999, <http://www.undp.org/globalpublicgoods/Q-A/qa.pdf> (Ανάκτηση 13.7.2013).
- OECD, *OECD Guide to Measuring the Information Society 2011*, OECD, 2011.
- OECD, *The OECD Model Survey on ICT Access and Usage by Households and Individuals*, OECD-Working Party on Measurement and Analysis of the Digital Economy, 2015 (2η έκδ.), <http://www.oecd.org/sti/ieconomy/ICT-Model-Survey-Access-Usage-Households-Individuals.pdf> (Ανάκτηση 22.7.2016).
- OECD, *The OECD Model Survey on ICT Usage by Businesses*, OECD-Working Party on Measurement and Analysis of the Digital Economy, 2015 (2η έκδ.), <http://www.oecd.org/sti/ieconomy/ICT-Model-Survey-Usage-Businesses.pdf> (Ανάκτηση 22.7.2016).
- OECD, *Understanding the Digital Divide*, Παρίσι, OECD, 2001, <https://www.oecd.org/sti/1888451.pdf> (Ανάκτηση 16.7.2016).
- PARTNERSHIP ON MEASURING ICT FOR DEVELOPMENT, *Core ICT Indicators, 2010*, Γενεύη, International Telecommunication Union, 2010.
- PARTNERSHIP ON MEASURING ICT FOR DEVELOPMENT, *Core List of ICT Indicators*, Γενεύη, International Telecommunication Union, Μάρτιος 2016, <http://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Documents/coreindicators/Core-List-of-Indicators-March2016.pdf> (Ανάκτηση 21.7.2016).
- SCONUL, *Information Skills in Higher Education*, Λονδίνο, SCONUL Advisory Committee on Information Literacy, 1999.
- SCONUL, *Information Skills in Higher Education: A SCONUL Position Paper*, Λονδίνο, SCONUL Advisory Committee on Information Literacy, 1999, <http://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/Sevenpillars2.pdf> (Ανάκτηση 10.5.2014).
- SCONUL, *The SCONUL Seven Pillars of Information Literacy: Core Model for Higher Education*, Λονδίνο, SCONUL Working Group on Information Literacy, 2011, <http://www.sconul.ac.uk/sites/default/files/documents/coremodel.pdf> (Ανάκτηση 10.5.2014).
- THE INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT/ WORLD BANK, *World Development Report 1998-99: Knowledge for Development*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 1999.

- THE INTERNATIONAL BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT/ WORLD BANK, *World Development Report 2016: Digital Dividends*, Ουάσινγκτον, World Bank, 2016, <http://documents.worldbank.org/curated/en/896971468194972881/pdf/102725-PUB-Placement-PUBLIC.pdf> (Ανάκτηση 15.6.2016).
- UNCTAD, *Creative economic report 2008*, Γενεύη, United Nations, 2008.
- UNCTAD, *Creative Economy Report 2010: a Feasible Development Option*, Γενεύη, United Nations, 2010.
- UNCTAD, *Manual for the Production of Statistics on the Information Economy 2009 rev.*, Νέα Υόρκη-Γενεύη, United Nations Conference on Trade and Development, 2009, http://unctad.org/en/docs/sdteecb20072rev1_en.pdf (Ανάκτηση 22.7.2016).
- UNDESA, *United Nations E-government Survey 2014: E-government for the Future we Want*, Νέα Υόρκη, United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2014, https://publicadministration.un.org/egovkb/portals/egovkb/documents/un/2014-survey/e-gov_complete_survey-2014.pdf (Ανάκτηση 23.7.2016).
- UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *Guide to Measuring Information and Communication Technologies (ICT) in Education*, Μόντρεαλ, UNESCO Institute for Statistics, 2009.
- UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *Measuring Cultural Participation*, Μόντρεαλ, UNESCO Institute for Statistics, 2012.
- UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *Measuring the Economic Contribution of Cultural Industries: a Review and Assessment of Current Methodological Approaches*, Μόντρεαλ, UNESCO Institute for Statistics, 2012.
- UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *Proceedings of the International Symposium on Culture Statistics* (Μόντρεαλ, 21-23 Οκτωβρίου 2002), Μόντρεαλ, UNESCO Institute for Statistics, Ιούνιος 2003.
- UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *Questionnaire on Statistics of Information and Communication Technologies (ICT) in Education*, Μόντρεαλ, UNESCO Institute for Statistics, Ιούλιος 2010.
- UNESCO INSTITUTE FOR STATISTICS, *The 2009 UNESCO Framework for Cultural Statistics (FCS)*, Μόντρεαλ, UNESCO Institute for Statistics, 2009.
- UNESCO, «The Prague Declaration “Towards an Information Literate Society”», στο *Information Literacy Meeting of Experts*, US National Commission on Library and

- Information Science-National Forum on Information Literacy-UNESCO, Πράγα, 20-23 Σεπτεμβρίου 2003.
- UNESCO, *Bridging the Digital Divide*, 29 Σεπτεμβρίου 2003, http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15738&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (Ανάκτηση 15.7.2016).
- UNESCO, *Creative Cities Network (UCCN)*, <http://en.unesco.org/creative-cities/> (Ανάκτηση 27.4.2016).
- UNESCO, *Education for Sustainable Development*, <http://en.unesco.org/themes/education-sustainable-development> (Ανάκτηση 23.7.2016).
- UNESCO, *National Information Society Policy: a Template*, Παρίσι, Information for All Programme of UNESCO, Νοέμβριος 2009, <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001871/187135e.pdf> (Ανάκτηση 10.5.2014).
- UNESCO, *UNESCO Information for All Programme (IFAP)*, <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/intergovernmental-programmes/information-for-all-programme-ifap/> (Ανάκτηση 19.7.2013).
- UNESCO, *UNESCO Information for All Programme (IFAP): Report 2008-2013*, UNESCO, 2014, <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002308/230847E.pdf> (Ανάκτηση 19.7.2016).
- UNESCO, *UNESCO World Conference on Education for Sustainable Development (ESD)*, Ναγκόγια, Ιαπωνία, 10-12 Νοεμβρίου 2014.
- UNITED NATIONS, *United Nations Decade of Education for Sustainable Development (DESD) 2005-2014*, 2005, <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001416/141629e.pdf> (Ανάκτηση 19.5.2016).
- URBAN LIBRARIES COUNCIL, *Partners for the Future: Public Libraries and Local Governments Creating Sustainable Communities*, Urban Libraries Council, http://www.nmstatelibrary.org/docs/annualreport/ULC_Sustainable_Communities_Full_Report.pdf (Ανάκτηση 19.5.2016)
- URBAN LIBRARIES COUNCIL, *The Engaged Library: Chicago Stories of Community Building*, Σικάγο, Urban Libraries Council, 2007.
- WIPO, *Guide on Surveying the Economic Contribution of Copyright-based Industries*, Γένοβα, World Intellectual Property Organization, 2003.
- WORLD BANK, *Global Public Goods: a Framework for the Role of the World Bank*, Global Programs and Partnerships (GPP), 28 Σεπτεμβρίου 2007,

http://siteresources.worldbank.org/INTEDS14/Resources/GLOBALPUBLICGOOD_S.pdf (Ανάκτηση 15.6.2013).

WORLD SUMMIT ON THE INFORMATION SOCIETY, *Towards Knowledge Societies for Peace and Sustainable Development*, United Nations, 2013.

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1ο Επιστημονικό Συμπόσιο «Πληροφοριακή παιδεία και Ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση», Βόλος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 11-12 Δεκεμβρίου 2008.

ΑΓΓΕΛΑΚΟΣ, Κ., ΚΟΚΚΙΝΟΣ, Γ. (επιμ.), *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της Ιστορίας με τη χρήση πηγών*, Αθήνα, Μεταίχμιο, 2004.

ΑΓΓΕΛΗΣ, Α., ΖΕΚΕΝΤΕ-ΚΑΡΕΝΤΖΟΥ, Μ., ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ, Λ., «Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών», στο *Συνδιάσκεψη για τη Διαμόρφωση Εθνικής Πολιτικής για τα Αρχεία και τις Βιβλιοθήκες*, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, 27-28 Ιανουαρίου 2011, https://www.minedu.gov.gr/publications/docs/lib_10_zekenteaggelhs_diamanths_ethniko_diktyo_bibliothhkwon_110124.pdf (Ανάκτηση 12.8.2016).

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, Ε., «Βιώσιμες πόλεις στην Ελλάδα της οικονομικής κρίσης», στο *Πρακτικά Συνεδρίου Μεταβολές και Ανασημασιοδοτήσεις του Χώρου στην Ελλάδα της Κρίσης*, Βόλος, 1-3 Νοεμβρίου 2013, σσ. 1-33, <http://www.arch.uth.gr/crisisconference/proceedings/LettersPDF/A.pdf> (Ανάκτηση 22.8.2016).

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ, Α., ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ, Ι., ΣΤΟΥΜΠΗ, Α., «Πληροφοριακή παιδεία στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση: σύντομη επισκόπηση και προτάσεις», στο *4ο Πανελλήνιο Συνέδριο των εκπαιδευτικών για τις ΤΠΕ «Αξιοποίηση των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών στην διδακτική πράξη»*, Σύρος, 4-6 Μαΐου 2007, <http://www2.e-yliko.gr/htmls/arctles/pliroforiakipaideia.doc> (Ανάκτηση 22.10.2013).

ΑΝΤΟΡΝΟ, Τ., ΛΟΒΕΝΤΑΛ, Λ., ΜΑΡΚΟΥΖΕ, Χ., ΧΟΡΚΧΑΪΜΕΡ, Μ., *Τέχνη και μαζική κουλτούρα* (επιλογή κειμένων, μτφρ. και εισ. Ζ. Σαρίκας), Αθήνα, Ύψιλον, 1984.

ΑΡΒΑΝΙΤΗ, Ι., «Σχολική βιβλιοθήκη: ένας μαγικός τόπος για όλα τα παιδιά», στο *Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.)*, 4ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Σχολείο ίσο για παιδιά

- άνισα», Αθήνα, 4-6 Μαΐου 2007, http://www.elliepek.gr/documents/4o_synedrio_eisigiseis/430_439.pdf (Ανάκτηση 17.10.2016).
- ΑΣΔΡΑΧΑΣ, Σ. Ι., Συνέντευξη «1821: Μια εθνική επανάσταση που ενέχει την ταξική διάσταση, αλλά δεν είναι ταξική», 24 Μαρτίου 2012 <https://enthemata.wordpress.com/2012/03/24/asdraxas-4/> (Ανάκτηση 16.10.2016).
- ΑΣΗΜΑΚΗ, Α., ΚΟΥΣΤΟΥΡΑΚΗΣ, Γ., ΚΑΜΑΡΙΑΝΟΣ, Ι., «Οι έννοιες της νεωτερικότητας και της μετανεωτερικότητας και η σχέση τους με τη γνώση: μια κοινωνιολογική προσέγγιση», *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, Τ. ΙΕ, τχ. 60, Καλοκαίρι 2011, σσ. 108-109.
- ΑΥΔΙΚΟΣ, Β., *Οι πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες στην Ελλάδα*, Αθήνα, Επίκεντρο, 2014.
- ΑΥΔΙΚΟΣ, Β., ΦΑΛΛΑΣ, Ι., ΧΑΡΔΑΣ, Α., *Συνεργατικοί σχηματισμοί και αστική ανάπτυξη: η περίπτωση της Αθήνας*, Αθήνα, ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ, 2015.
- ΒΑΡΔΑΚΩΣΤΑ, Ι., «ΔΙΟΒΙ: η ανταπόκριση των οικονομικών βιβλιοθηκών στις προκλήσεις της εποχής», *HEALJournal* (2015), σσ. 38-46.
- ΒΑΡΔΑΚΩΣΤΑ, Ι., *Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός της Βιβλιοθήκης του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου*, σσ. 315-316, <http://eprints.rclis.org/9835/1/6psab036.pdf> (Ανάκτηση 15.5.2016).
- ΒΕΡΝΙΚΟΣ, Ν., «Το διεθνές πλαίσιο για τις πολιτιστικές στατιστικές της UNESCO και οι κατηγορίες των πολιτιστικών δραστηριοτήτων», στο Ν. ΒΕΡΝΙΚΟΣ, κ.ά. (επιμ.), *Πολιτιστικές βιομηχανίες: διαδικασίες, υπηρεσίες και αγαθά*, Αθήνα, Κριτική, 2005, σσ. 23-38.
- ΒΛΑΧΟΥ, Ε., ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Χ., «Η πολιτιστική βιομηχανία στην Ελλάδα και τα συγχρηματοδοτούμενα έργα: το παράδειγμα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς», στο *Πρακτικά Ημερίδας «Η συμβολή των οικονομικών βιβλιοθηκών στην έρευνα και την ανάπτυξη»*, Αθήνα, 6 Μαρτίου 2015, Αθήνα, ΚΕΠΕ, 2015, σσ. 129-138.
- ΓΑΚΗΣ, Α., *Πολιτικές περιβάλλοντος στην τοπική αυτοδιοίκηση: το παράδειγμα της Περιφέρειας Αττικής*, Διδακτορική διατριβή, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Σχολή Επιστημών Οικονομίας και Δημόσιας Διοίκησης, Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης και Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2014, <http://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/34612> (Ανάκτηση 5.3.2016).

- ΓΚΟΛΑ, Μ., «Δημοτική Βιβλιοθήκη Δήμου Θεσσαλονίκης», *Βιβλιοθήκες και πληροφόρηση-Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκαρίων* 8 (Μάρτιος 1992), σσ. 28-31.
- ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ Α., *Clusters καινοτομίας: χωρικός σχεδιασμός, διεθνή πρότυπα και η ελληνική πραγματικότητα, Προγράμματα Αστικής αναγέννησης και βιώσιμη ανάπτυξη*, Θεσσαλονίκη, ΤΕΕ-ΣΕΜΠΧΠΑ, 28 Μαΐου 2010, http://portal.tee.gr/portal/page/portal/teetkm/DRASTHRIOTHTES/EKDHLVSEIS/EKDHLWSEIS_2010_2013/PROGRAMMATA_ASTIKHS_ANAGENNSHS/Tab1/gospodini.pdf (Ανάκτηση 15.9.2016).
- ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ, Α., «Χωρικές πολιτικές για το σχεδιασμό, την ανταγωνιστικότητα και τη βιώσιμη ανάπτυξη των ελληνικών πόλεων», *Αειχώρος* 6:1 (Μάιος 2007), σσ. 100-145.
- ΔΕΡΤΙΛΗΣ, Γ. Β., *Ιστορία του ελληνικού κράτους 1830-1920*, τόμ. Α', Αθήνα, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας», 2005.
- ΕΚΕΤΑ, *Υλικό κατάρτισης στη διαχείριση οργανωσιακής γνώσης: εργαλεία και μέθοδοι*, Εθνικό Κέντρο Έρευνας & Τεχνολογικής Ανάπτυξης, <http://www.certh.gr/dat/B938209A/file.pdf> (Ανάκτηση 5.2.2016).
- ΕΚΤ, *Ημερίδα «Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες στην Κοινωνία της Γνώσης»*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 9 Φεβρουαρίου 2001.
- ΕΚΤ, *Συνάντηση εργασίας «Εθνικό Δίκτυο E&T Βιβλιοθηκών-Η μέχρι τώρα πορεία»*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 26 Νοεμβρίου 2004.
- ΕΚΤ, *Συνάντηση εργασίας «Εθνικό Δίκτυο E&T Βιβλιοθηκών-Η πορεία προς το μέλλον»*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 15 Νοεμβρίου 2005.
- ΕΟΜΜΕΧ, *Εγχειρίδιο Δικτύων Επιχειρηματικότητας (Networking) και «συστημάτων-συστάδων» Επιχειρήσεων (Clustering)*, ΕΟΜΜΕΧ-Εθνικό Παρατηρητήριο για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις, http://www.stepc.gr/docs/library_docs/NETWORKSCUSTERSEommex.pdf (Ανάκτηση 5.6.2016).
- ΖΑΧΟΣ, Γ., ΝΙΝΟΣ, Ε., *Προτάσεις για τις σχολικές βιβλιοθήκες*, <https://www.minedu.gov.gr/publications/docs/gsxolikesbibliothhkes110124.pdf> (Ανάκτηση 25.9.2016).
- ΘΑΝΟΠΟΥΛΟΥ, Κ., ΠΑΛΑΜΙΩΤΗ, Σ., *Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών: 5ετές πρόγραμμα: προτάσεις*, Αθήνα 1982.
- ΘΕΟΔΩΡΙΔΟΥ, Λ., ΔΑΥΙΔ, Κ., «Διασυνοριακή συνεργασία ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών: Σέρρες-Φιλιππούπολη», στο *16ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*

- «Ο ανθρώπινος παράγοντας στη διαμόρφωση της σημερινής και της μελλοντικής βιβλιοθήκης», Πειραιάς, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 1-3 Οκτωβρίου 2007, http://eprints.rclis.org/10769/1/serres_16th.pdf (Ανάκτηση 10.6.2016).
- ΚΑΚΑΛΗ, Κ., ΚΑΚΚΟΥ, Μ., ΧΡΥΣΟΧΟΟΥ, Ξ., «Αποτίμηση υπηρεσιών της Βιβλιοθήκης και Υπηρεσίας Πληροφόρησης του Παντείου Πανεπιστημίου: έρευνα χρηστών της Βιβλιοθήκης», στο *Πρακτικά 17ου Πανελλήνιου Συνέδριου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Ιωάννινα, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σεπτέμβριος 2008, <http://17conf.lib.uoi.gr/files/c1.1.Kakali.pdf> (Ανάκτηση 24.7.2016).
- ΚΑΛΛΑΣ, Γ., *Η Κοινωνία της Πληροφορίας και ο νέος ρόλος των κοινωνικών επιστημών*, Αθήνα, Νεφέλη, 2006.
- ΚΑΛΟΓΕΡΕΣΗΣ, Α., ΚΟΥΡΤΕΣΗΣ, Α., «Δημιουργικότητα και ανάπτυξη: μύθοι και πραγματικότητες με αφορμή την περίπτωση της Θεσσαλονίκης», στο *11ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Περιφερειακής Επιστήμης (ERSA-GR) «Αγροτική οικονομία, ύπαιθρος χώρος, περιφερειακή και τοπική ανάπτυξη»*, Πάτρα, 14-15 Ιουνίου 2013, http://grsa.prd.uth.gr/conf2013/102_kalogeresis_kourtesis_ersagr13.pdf (Ανάκτηση 6.9.2016).
- ΚΑΝΑΚΗ, Χ., *Η πληροφοριακή παιδεία στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση: διερεύνηση των αντιλήψεων των φοιτητών*, Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών-Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων, Πολιτισμού, 2011.
- ΚΑΠΙΔΑΚΗΣ, Σ., *Εισαγωγή στις ψηφιακές βιβλιοθήκες*, Αθήνα, Δίσιγμα, 2014.
- ΚΑΡΑΧΑΛΗΣ, Ν., «Πολιτιστικές περιοχές, αστική ανάπτυξη και εξευγενισμός στην Αθήνα, το Μάντσεστερ και τη Βαρκελώνη», στο *Πρακτικά του 9ου Πανελλήνιου Γεωγραφικού Συνεδρίου της Ελληνικής Γεωγραφικής Εταιρείας*, Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, 4-6 Νοεμβρίου 2010, σσ. 423-432, <http://geolib.geo.auth.gr/index.php/pgc/article/view/9990/9738> (Ανάκτηση 26.11.2015).
- ΚΑΡΑΧΑΛΗΣ, Ν.-Γ., *Πολιτισμός και τοπική ανάπτυξη: ο ρόλος των πολιτιστικών και τουριστικών περιοχών στη σύγχρονη πόλη*, Διδακτορική διατριβή, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης, 2007, <http://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/15382> (Ανάκτηση 10.4.2016).
- ΚΑΡΝΑΒΟΣ, Δ., *Καλλιθέα: ταυτότητα και αυτοδιοίκηση*, Αθήνα, Τσουκάτος, 2006.

- ΚΕΠΕ, «Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου», στο *Πρακτικά Ημερίδας «Η συμβολή των οικονομικών βιβλιοθηκών στην έρευνα και την ανάπτυξη»*, Αθήνα, ΚΕΠΕ, 2015, σσ. 191-193.
- ΚΕΠΕ, «Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Ομίλου Πειραιώς», στο *Πρακτικά Ημερίδας «Η συμβολή των οικονομικών βιβλιοθηκών στην έρευνα και την ανάπτυξη»*, Αθήνα, ΚΕΠΕ, 2015, σσ. 184-185.
- ΚΕΡΑΣΤΑ, Α., «Συλλογικός Κατάλογος Δημοσίων Βιβλιοθηκών: συνεργατική δράση και προοπτική», στο *Ημερίδα «Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο»*, Θεσσαλονίκη, 5η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, 29.5.2008, http://www.ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinikhs/2008/σκδβ%20-%20συνεργατική%20δράση%20και%20προοπτική.ppt (Ανάκτηση 15.6.2016).
- ΚΛΑΨΟΠΟΥΛΟΣ, Γ., κ.ά, «Ελληνικές ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφοριακής παιδείας: η ανάπτυξη της διαδικτυακής εκπαιδευτικής πλατφόρμας ILSEAB», *HEALJournal* 2:1 (2016), σσ. 29-46, <http://healjournal.seab.gr/index.php/hli/issue/view/11/showToc> (Ανάκτηση 20.7.2016).
- ΚΟΚΚΙΝΟΣ Δ., ΠΑΠΑΔΑΤΟΥ Ε., ΣΙΣΑΜΑΚΗ Ν., «Πληροφοριακή παιδεία και εκπαίδευση χρηστών στην Κεντρική Βιβλιοθήκη ΕΜΠ», στο *1ο Επιστημονικό Συμπόσιο «Πληροφοριακή Παιδεία και Ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση»*, Βόλος, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, 11-12 Δεκεμβρίου 2008, http://users.ntua.gr/dennis/pubs/il_ntua_paper.pdf (Ανάκτηση 22.10.2013).
- ΚΟΡΚΙΔΗ, Μ., «Συνεργασία δημοτικών βιβλιοθηκών: προβλήματα και προοπτικές», στο *Ημερίδα «Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο»*, Θεσσαλονίκη, 5η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, 29.5.2008, [http://www.ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinikhs/2008/θεσσαλονικη7\[1\]\[1\].ppt](http://www.ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinikhs/2008/θεσσαλονικη7[1][1].ppt) (Ανάκτηση 15.6.2016).
- ΚΟΡΚΙΔΗ, Μ., ΤΣΑΦΟΥ, Σ., ΧΩΡΕΜΗ, Ρ., ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Χ., «Οι ελληνικές Δημοτικές Βιβλιοθήκες σήμερα. Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες στην εποχή του Καλλικράτη», στο *3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών «Η προσφορά της δημοτικής βιβλιοθήκης στην τοπική κοινωνία εν μέσω οικονομικής κρίσης και διοικητικών αλλαγών: μια πρόκληση για δημιουργικές λύσεις»*, Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων και Επιστημόνων Πληροφόρησης, 2011, <http://hdl.handle.net/10797/11198> (Ανάκτηση 7.7.2016).

- ΚΟΡΟΜΠΙΑΗ, Σ., ΜΑΛΛΙΑΡΗ, Α., ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ, Γ., «Συμβολή των βιβλιοθηκονόμων στην πληροφοριακή παιδεία», στο *16ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Πειραιάς, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιά, 1-3 Οκτωβρίου 2007, <http://hdl.handle.net/10184/1270> (Ανάκτηση 22.10.2013).
- ΚΟΡΟΜΠΙΑΗ, Σ., ΤΟΓΙΑ, Α., *Πληροφοριακός γραμματισμός*, Αθήνα, ΣΕΑΒ, 2015, https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/2701/1/00_master_document.pdf (Ανάκτηση 14.10.2016).
- ΚΟΥΖΕΛΗ, Λ., *Συνέντευξη «Βιβλίων τόποι»: ξεναγήσεις σε βιβλιοθήκες της Αθήνας*, <http://www.mikrocosmos.gr/lamprinikouzeli/> (Ανάκτηση 11.10.2016).
- ΚΥΡΙΑΚΗ-MΑΝΕΣΗ, Δ., *Μελέτη για τη δημιουργία «Εθνικού Δικτύου Βιβλιοθηκών»*, Αθήνα, ΕΚΕΒΙ, 2000.
- ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Χ., «Οι Δημοτικές Βιβλιοθήκες ως φορείς πολιτιστικής ανάπτυξης και διάχυσης της γνώσης στις τοπικές κοινωνίες», στο *1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών «Η δυναμική και οι προοπτικές των δημοτικών βιβλιοθηκών στην Ελλάδα»*, Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων και Επιστημόνων Πληροφόρησης, 2008, <http://hdl.handle.net/10797/11821> (Ανάκτηση 7.7.2016).
- ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Χ., «Το σύστημα των δημοτικών βιβλιοθηκών ως ενεργή συνιστώσα στο Εθνικό Δίκτυο Βιβλιοθηκών», *Βιβλιοθήκες και πληροφόρηση-Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων* 23 (2011), σσ. 48-56, <http://hdl.handle.net/10797/12563> (Ανάκτηση 7.7.2016).
- ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Χ., ΠΟΛΙΤΗΣ, Δ., «Κατάθεση πρότασης της ΕΕΒΕΠ για την ένταξη των βιβλιοθηκών, δημοτικών αρχείων, μουσείων και πινακοθηκών στον Οργανισμό Εσωτερικής Υπηρεσίας των νέων Καλλικρατικών Δήμων», *Βιβλιοθήκες και πληροφόρηση-Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκονόμων* 23 (2011), σ. 77.
- ΛΑΖΑΡΑΚΟΣ, Γ. Γ., *Το δικαίωμα πρόσβασης στη δημόσια πληροφορία: ανοιχτή διοίκηση και Κοινωνία της Πληροφορίας*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2006.
- ΛΑΖΑΡΕΤΟΥ, Σ., *Η έξυπνη οικονομία: «πολιτιστικές» και «δημιουργικές» βιομηχανίες στην Ελλάδα. Μπορούν να αποτελέσουν προοπτική εξόδου από την κρίση; Working Paper 175*, Τράπεζα της Ελλάδος, Διεύθυνση Οικονομικών Μελετών-Τμήμα Ειδικών Μελετών, Φεβρουάριος 2014, <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Paper2014175.pdf> (Ανάκτηση 15.6.2015).
- ΛΑΦΤΣΙΔΟΥ, Μ., κ.ά. «Πληροφοριακή παιδεία: έρευνα στους πρωτοετείς φοιτητές του Α.Π.Θ.», στο *17ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών «Η αξιολόγηση*

- των βιβλιοθηκών ως στοιχείο ποιότητας των Ακαδημαϊκών Ιδρυμάτων», Ιωάννινα, 24-26 Σεπτεμβρίου 2008, <http://17conf.lib.uoi.gr/files/a9.ltraining.pdf> (Ανάκτηση 22.10.2013).
- ΛΕΡΙΟΥ, Α., ΜΑΡΟΥΓΚΛΟΥ, Α., *Καλλιθέα: όψεις της ιστορίας, του δήμου και της πόλης*, Αθήνα, Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας, 2006, http://www.kallithea.gr/files/1/kallithea_history/Kallithea.pdf (Ανάκτηση 5.9.2015).
- ΛΕΡΙΟΥ, Α., ΨΑΛΙΔΟΠΟΥΛΟΣ, Θ., «Η σύγχρονη Καλλιθέα 1975-2005», στο Α. ΛΕΡΙΟΥ, Α. ΜΑΡΟΥΓΚΛΟΥ, *Καλλιθέα: όψεις της ιστορίας, του δήμου και της πόλης*, Αθήνα, Πολιτιστικός Οργανισμός Δήμου Καλλιθέας, 2006, σσ. 273-329.
- ΜΑΛΛΙΑΡΗ, Α., ΝΙΤΣΟΣ, Η., «Συμβολή προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας στην εκπαιδευτική διαδικασία», στο *16ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Πειραιάς, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιά, 1-3 Οκτωβρίου 2007.
- ΜΑΛΟΥΤΑΣ, Θ., ΣΠΥΡΕΛΛΗΣ, Σ. (επιμ.) *Κοινωνικός άτλαντας της Αθήνας. Ηλεκτρονική συλλογή κειμένων και εποπτικού υλικού*, Αθήνα 2015, <http://www.athenssocialatlas.gr/> (Ανάκτηση 5.6.2016).
- ΜΑΤΣΑΓΓΟΥΡΑΣ, Η. Γ., «Διεπιστημονικότητα, διαθεματικότητα και ενιαιοποίηση στα νέα Προγράμματα Σπουδών: τρόποι οργάνωσης της σχολικής γνώσης», *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* 7 (2002), 19-36, <http://szygouras.eu/themata/epal06/matsagouras-diathem.pdf> (Ανάκτηση 19.10.2016).
- ΜΠΑΛΤΑ, Κ., «Θεωρίες μάθησης και διδασκαλίας, εκπαιδευτική στρατηγική και εκπαιδευτικός σχεδιασμός προγραμμάτων πληροφοριακής παιδείας: η περίπτωση του προγράμματος της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας» *1ο Επιστημονικό Συμπόσιο «Πληροφοριακή παιδεία και Ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση»*, Βόλος, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, 11-12 Δεκεμβρίου 2008, http://ilsym.lib.uth.gr/files/Balta_ft.pdf (Ανάκτηση 15.4.2016).
- ΜΠΑΜΙΔΗΣ, Ν., *Ερμηνευτικό λεξικό αρχαιακής ορολογίας: πολύγλωσσο και σχολιασμένο*, Θεσσαλονίκη, Ελληνική Αρχαιακή Εταιρεία-Ιστορικό Αρχείο Εμπορικής Τραπέζης, 2010.
- ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, Γ., *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Αθήνα, Κέντρο Λεξικολογίας, 1998.
- ΜΠΡΙΝΤΕΖΗ, Χ., «Η προώθηση της φιλαναγνωσίας ως πρωταρχικός σκοπός των βιβλιοθηκών: οι δραστηριότητες της βιβλιοθήκης του Ιδρύματος Ευγενίδου», στο

Συνέδριο «Καλλιεργώντας τη φιλιαναγνωσία: πραγματικότητες και προοπτικές», Αθήνα, 7-9 Μαρτίου 2013.

ΜΠΡΙΝΤΕΖΗ, Χ., «Πληροφοριακή παιδεία και ελληνική πραγματικότητα: ιδέες και προβληματισμοί που προέρχονται από τα δύο σχετικά προγράμματα της Βιβλιοθήκης του Ιδρύματος Ευγενίδου», στο *1ο Επιστημονικό Συμπόσιο για την Πληροφοριακή Παιδεία στην Ελληνική Ανώτατη Εκπαίδευση*, Βόλος, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, 11-12 Δεκεμβρίου 2008, http://ilsym.lib.uth.gr/files/Brintezi_ft.pdf (Ανάκτηση 27.8.2016).

ΜΠΩΚΟΣ, Γ. Δ., *Εισαγωγή στην Επιστήμη της Πληροφόρησης*, Αθήνα, Παπασωτηρίου, 2001.

ΜΠΩΚΟΣ, Γ. Δ., *Τεχνολογία και πληροφόρηση: από τη διαχείριση του βιβλίου στη διαχείριση της γνώσης*, Αθήνα, Παπασωτηρίου, 2002.

ΝΙΚΗΤΑΚΗΣ Μ., «Διδάσκοντας πληροφοριακή παιδεία», στο *16ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών*, Πειραιάς, Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πειραιά, 1-3 Οκτωβρίου 2007, <http://eprints.rclis.org/10667/1/nikitakisLiteracy.pdf> (Ανάκτηση 22.10.2013).

ΝΙΚΟΛΑΟΥ, Χ. Ε., «Η οικονομική συγκυρία στις γαμήλιες συμπεριφορές: οι καθολικοί στην Κέρκυρα (1815-1864)», στο *Θ' Πανιώνιο Συνέδριο*, Παξοί, 26-30 Μαΐου 2010, Παξοί, Εταιρεία Παξινών Μελετών, 2014, σσ. 333-357.

ΟΕΕΒ, *7ο Διεθνές Συνέδριο ΟΕΕΒ «Επαναπροσδιορίζοντας τις προσφερόμενες υπηρεσίες των Βιβλιοθηκών σε περιόδους οικονομικής κρίσης»*, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 6-7 Οκτωβρίου 2011.

ΟΕΕΒ, *Διεθνές Συνέδριο για Δημόσιες/Δημοτικές Βιβλιοθήκες στην Ελλάδα «Πληροφοριακή Παιδεία-το Κλειδί για τη Δια Βίου Μάθηση»*, Αθήνα, Goethe-Institut Athen, 14-16 Ιουνίου 2006.

ΠΑΛΑΜΙΩΤΗ, Σ., *Λαϊκές βιβλιοθήκες: οδηγός για την οργάνωσή τους*, Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1998.

ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ, Β. Β., «Ο Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών και ο ρόλος τους στις εκπαιδευτικές και ερευνητικές δραστηριότητες των ΑΕΙ», στο *Ημερίδα «Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο»*, Θεσσαλονίκη, 5η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, 29.5.2008, http://ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinikhs/2008/παρουσίαση%20διεθνής%20έκθεση%20βιβλίου%2029.05.2008%20papazoglou.ppt (Ανάκτηση 11.3.2016).

- ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΥ, Θ. Κ., κ.ά., *Το δικαίωμα συμμετοχής στην Κοινωνία της Πληροφορίας*, Αθήνα, Σάκκουλας, 2006.
- ΠΙΕΡΡΟΣ, Δ., «Βιβλιοθήκες, ένα παράθυρο στον κόσμο: προϋποθέσεις και απαιτήσεις», στο *Ημερίδα «Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο»*, Θεσσαλονίκη, 5η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, 29.5.2008, http://www.ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinikhs/2008/βιβλιοθήκες%20ένα%20παράθυρο%20στον%20κόσμο.pdf (Ανάκτηση 15.6.2016).
- ΠΟΛΥΖΟΣ, Σ., *Αστική ανάπτυξη*, Αθήνα, Κριτική, 2015.
- ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ, Β., *Ηλεκτρονική έρευνα ικανοποίησης χρηστών Βιβλιοθήκης και Κέντρου Πληροφόρησης Χαροκοπείου Πανεπιστημίου*, Ιωάννινα, Μονάδα Διασφάλισης Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2012, https://mopab.seab.gr/sites/default/files/satisfaction_hua_2012.pdf (Ανάκτηση 13.10.2016).
- ΠΡΟΝΤΖΑΣ, Ε., «Διαθεματικότητες Κοινωνιολογίας με την Οικονομία και την Ιστορία;» στο *Άτυπο 15νθήμερο Σεμινάριο Υποψηφίων Διδασκόντων 2016-17 «Διαθεματικότητες: Οικονομική Ιστορία και Κοινωνιολογία (Cross-thematic Integration: Economic History and Sociology)»*, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 29 Αυγούστου 2016.
- ΠΡΟΝΤΖΑΣ, Ε., «Ο σχηματισμός του κοινωνικού κεφαλαίου στην Επτάνησο (1797-1864)», στο *Θ' Πανιώνιο Συνέδριο*, Παξοί, 26-30 Μαΐου 2010, Παξοί, Εταιρεία Παξινών Μελετών, 2014, σσ. 533-549.
- ΠΡΟΝΤΖΑΣ, Ε., *Άτυπο 15νθήμερο Σεμινάριο Υποψηφίων Διδασκόντων 2016-17 «Διαθεματικότητες: Οικονομική Ιστορία και Κοινωνιολογία» (Cross-thematic Integration: Economic History and Sociology)»*, Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 2016, <http://sociology.panteion.gr/index.php?p=courses&section=3&id=1194&lang=el> (Ανάκτηση 18.10.2016).
- ΠΡΟΝΤΖΑΣ, Ε., *Νικόλαος Ι. Πανταζόπουλος. Εργογραφία στην Ιστορία των Θεσμών: νέα αντικείμενα και κατευθύνσεις*, Βόλος, Δημοτικό Κέντρο Ιστορικών Ερευνών, Τεκμηρίωσης Αρχείων και Εκθεμάτων, 1998.
- ΣΑΡΤΖΕΤΑΚΗΣ, Ε., ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ, Α., «Βιώσιμη ανάπτυξη: οικονομική επιστήμη και διεθνές θεσμικό πλαίσιο», *Αγορά χωρίς σύνορα* 8:2 (2002), σσ. 103-117.
- ΣΑΧΙΝΗ, Ε., «Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και η συνεργασία με τις Βιβλιοθήκες Τραπεζών: υπάρχουσες δράσεις και προοπτικές», στο *Ημερίδα «Οι Βιβλιοθήκες*

των τραπεζών στην Ελλάδα: δυνατότητες συνεργασίας με άλλους φορείς», Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδος, 24 Νοεμβρίου 2006.

ΣΕΜΕΡΤΖΑΚΗ, Ε., «Δίκτυο Οικονομικών Βιβλιοθηκών: μια πρωτοβουλία για κοινές δράσεις και υπηρεσίες», στο *Πρακτικά Ημερίδας «Η συμβολή των οικονομικών βιβλιοθηκών στην έρευνα και την ανάπτυξη», Αθήνα, 6 Μαρτίου 2015, Αθήνα, ΚΕΠΕ, 2015, σσ. 23-30.*

ΣΕΜΕΡΤΖΑΚΗ, Ε., «Η έννοια της συνεργασίας και η συμβολή της στην ανάπτυξη των βιβλιοθηκών», στο *Ημερίδα «Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο», Θεσσαλονίκη, 5η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, 29.5.2008, http://www.ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinikhs/2008/cooperation_in_libraries_may_2008_thess_ekebi.doc (Ανάκτηση 15.6.2016).*

ΣΕΜΕΡΤΖΑΚΗ, Ε., *Κατευθυντήριες οδηγίες ορθής πρακτικής για αρχεία, βιβλιοθήκες και μουσεία. Πολιτιστικές εφαρμογές: τα τοπικά ιδρύματα μεσολαβούν για την πρόσβαση σε ηλεκτρονικές πηγές*, Βέροια, Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας, 2006.

ΤΣΑΦΟΥ, Σ., «Ο ρόλος των Λαϊκών Βιβλιοθηκών στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη σε τοπικό, περιφερειακό και Εθνικό επίπεδο», *Βιβλιοθήκες και πληροφόρηση-Ένωση Ελλήνων Βιβλιοθηκάρων 23* (2011) σσ. 6-15, <http://hdl.handle.net/10797/12508> (Ανάκτηση 3.3.2016).

ΤΣΑΦΟΥ, Σ., ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Χ., ΠΟΛΙΤΗΣ, Δ., *Πρόταση για την Εθνική Πολιτική Δημοτικών Βιβλιοθηκών*, ΕΕΒΕΠ, 12 Νοεμβρίου 2012, <http://www.eebep.gr/wp-content/uploads/Protasi.pdf> (Ανάκτηση 20.5.2014).

ΤΣΙΑΒΟΣ, Π., «Επαναπροσδιορίζοντας τον ρόλο της βιβλιοθήκης και του αρχείου για την ψηφιακή εποχή», στο *Συνέδριο «Αρχεία, Βιβλιοθήκες και Δίκαιο στην Κοινωνία της Πληροφορίας», 2-3/2/2006, Αθήνα, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, 2006, http://www.eae.org.gr/congress/Papers/pap_Tsiavos_pl.pdf (Ανάκτηση 20.11.2010).*

ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, Φ. Χ., *Συνεργασίες βιβλιοθηκών: μια συστημική προσέγγιση*, Αθήνα, Παπασωτηρίου, 2008.

ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, Φ., «Από τις στρατηγικές συνεργασίες στη διαμόρφωση εθνικής πολιτικής βιβλιοθηκών», στο *Ημερίδα «Συνεργασία βιβλιοθηκών: εθνικό, τοπικό, διαθεματικό επίπεδο», Θεσσαλονίκη, 5η Διεθνής Έκθεση Βιβλίου, 29.5.2008,*

- http://www.ekebi.gr/appdata/documents/ekthesh_thessalinikhs/2008/tsimpoglou_ekebi_2008.pdf (Ανάκτηση 14.6.2016).
- ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, Φ., «Η δυναμική των Δημοτικών Βιβλιοθηκών σε ένα Σύστημα Εθνικής Πολιτικής Βιβλιοθηκών, μέσω συνεργατικών δράσεων», στο *1ο Πανελλήνιο Συνέδριο Δημοτικών Βιβλιοθηκών «Η δυναμική και οι προοπτικές των Δημοτικών Βιβλιοθηκών στην Ελλάδα»*, Ηράκλειο, 4-5/12/2008, σσ. 1-15, http://eprints.rclis.org/14858/1/Tsimpoglou_1_synedrio_dimotikon.pdf (Ανάκτηση 10.4.2016).
- ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, Φ., ΑΝΔΡΕΟΥ, Α., *Στρατηγικό Σχέδιο Ανάπτυξης της Κυπριακής Βιβλιοθήκης 2010-2014: από την πραγματικότητα στο ιδεώδες, μέσω του εφικτού*, Λευκωσία, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, 2010.
- ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, Φ., Απόσπασμα από το φυλλάδιο *Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος*, σσ. 8-10, <http://www.snfcc.org/media/174470/snfcc-brochure-4.pdf> (Ανάκτηση 18.9.2016).
- ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, Φ., ΠΑΠΑΘΕΟΔΩΡΟΥ, Χ., «Η ενσωμάτωση των υπηρεσιών Βιβλιοθήκης στην εκπαιδευτική διαδικασία. Αντικειμενικοί παράγοντες, υποκειμενικές προϋποθέσεις και πεδία εφαρμογής», στο *9ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών «Σύνδεση Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών με την Εκπαιδευτική Διαδικασία»*, Αθήνα, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, 2000, <http://hdl.handle.net/10760/7133> (Ανάκτηση 16.4.2014).
- ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, Φ., *Πρόταση δικτύωσης των Κυπριακών Βιβλιοθηκών: μελέτη για τον Υπουργό Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου*, Λευκωσία, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου, 2008.
- ΤΣΙΜΠΟΓΛΟΥ, Φ., *Συνεργασίες Κυπριακών Βιβλιοθηκών: στρατηγικό πλαίσιο και αξιοποιήσιμες εφαρμογές*, <http://lekythos.library.ucy.ac.cy/bitstream/handle/10797/11215/ena008.pdf?sequence=1> (Ανάκτηση 10.4.2016).
- ΤτΕ, *Ημερίδα «Οι βιβλιοθήκες των τραπεζών στην Ελλάδα: δυνατότητες συνεργασίας με άλλους φορείς»*, Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδος, 24 Νοεμβρίου 2006.
- ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΗΛ, Μ. Α., «Η εφαρμογή και η αποτελεσματικότητα της διαθεματικής προσέγγισης στη διδακτική πρακτική», *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων* 16 (2010), σσ. 212-225, <http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos16/212-225.pdf> (Ανάκτηση 19.10.2016).

- ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ, Β. Γ., *Η κοινωνία της πληροφορίας (ΚτΠ) ως συνταγματικά προστατευόμενο αγαθό: το άρθρο 5 Α(2) του νέου Συντάγματος*, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης-Τμήμα Κοινωνικής Διοίκησης, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, <http://utopia.duth.gr/~vasshatz> (Ανάκτηση 15.6.2016).
- ΧΟΡΚΧΑΪΜΕΡ, Μ., ΑΝΤΟΡΝΟ, Τ. Β., *Η διαλεκτική του Διαφωτισμού: φιλοσοφικά αποσπάσματα*, Αθήνα, Νήσος, 1996.
- ΨΑΛΙΔΟΠΟΥΛΟΣ, Θ., *Καλλιθέα: σελίδες ιστορίας και πολιτικής*, Καλλιθέα, Άννα Ανδρεάτου, 1997.
- BCG, *Αξιολόγηση επίδρασης και Επιχειρηματικό Σχέδιο του Κέντρου Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος (ΚΠΙΣΝ): Αξιολόγηση επίδρασης ΚΠΙΣΝ-Συνοπτική έκθεση*, The Boston Consulting Group, Φεβρουάριος 2011, <http://www.snfcc.org/media/12598/aksiologisiepidraseon-perilipsi.pdf> (Ανάκτηση 18.9.2016).

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

- BOYCE, G., VILLE, S., *Η εξέλιξη των σύγχρονων επιχειρήσεων* (μτφρ. Ν. Σταματάκης), Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2005.
- CUCHE, D., *Η έννοια της κουλτούρας στις Κοινωνικές Επιστήμες*, Αθήνα, Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, 2001.
- DERRUAU, M., *Ανθρωπογεωγραφία* (μτφρ. Γ. Πρεβελάκης), Αθήνα, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1987.
- ELIAS, N., *Η εξέλιξη του πολιτισμού: κοινωνιογενετικές και ψυχογενετικές έρευνες* (μτφρ. Έ. Βαϊκούση), Αθήνα, Νεφέλη, 1997.
- ELLIS, J. (επιμ.), *Η διαχείριση των αρχείων* (μτφρ. Ζ. Οικονόμου), Αθήνα, Ελληνική Αρχαιακή Εταιρεία-Τυπωθήτω, 2000.
- KARVALICS, L. Z., «Κοινωνία της Πληροφορίας-Ποια η ακριβής σημασία του όρου; Η έννοια, η ιστορία και το εννοιολογικό πλαίσιο του συμπλέγματος εννοιών», στο R. PINTER (επιμ.), *Μελέτες στην Κοινωνία της Πληροφορίας: από τη θεωρία στην πράξη*, Θεσσαλονίκη, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης-Network for Teaching Information Society, 2008.
- KAVANAGH, R., CHRISTENSENSKÖLD, B., *Βιβλιοθήκες για τυφλούς στην Εποχή της Πληροφορίας: κατευθυντήριες οδηγίες για ανάπτυξη*, Σειρά Επαγγελματικών

- Αναφορών της IFLA, No. 86 (μτφρ. Α. Κουλικούρδη), IFLA, 2005, <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/86-el.pdf> (Ανάκτηση 17.10.2016).
- LAU, J., *Κατευθυντήριες οδηγίες για την πληροφοριακή παιδεία στη δια βίου μάθηση* (μτφρ. C. S. Zarvala), IFLA, 2006, <http://www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/ifla-guidelines-el.pdf> (Ανάκτηση 13.5.2013).
- MANCINELLI, E., «Ηλεκτρονική ενσωμάτωση (e-Inclusion) στην Κοινωνία της Πληροφορίας», στο R. PINTER (επιμ.), *Μελέτες στην Κοινωνία της Πληροφορίας: από τη θεωρία στην πράξη*, Θεσσαλονίκη, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης-Network for Teaching Information Society, 2008, σσ. 247-270.
- McGREW, A., «Μια παγκόσμια κοινωνία», στο S. HALL, D. HELD, A. McGREW, *Η νεωτερικότητα σήμερα: οικονομία, κοινωνία, πολιτική, πολιτισμός* (μτφρ. Θ. Τσακίρης, Β. Τσακίρης), Αθήνα, Σαββάλας, 2003 (2η έκδ.), σσ. 99-176.
- MOLNAR, S., KOLLANYI, B., SZEKELY, L., «Κοινωνικά δίκτυα και η Κοινωνία των Δικτύων», στο R. PINTER (επιμ.), *Μελέτες στην Κοινωνία της Πληροφορίας: από τη θεωρία στην πράξη*, Θεσσαλονίκη, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης-Network for Teaching Information Society, 2008, σσ. 85-111.
- MUSGRAVE, R. A., MUSGRAVE, P. B., *Δημόσια οικονομική στη θεωρία και πράξη*, Αθήνα, Παπαζήσης, 1983-1984, Τ. Α'.
- PINTER, R. (επιμ.), *Μελέτες στην Κοινωνία της Πληροφορίας: από τη θεωρία στην πράξη*, Θεσσαλονίκη, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης-Network for Teaching Information Society, 2008.
- PINTER, R., «Προσπάθεια για την κατανόηση της Κοινωνίας της Πληροφορίας», στο R. PINTER (επιμ.), *Μελέτες στην Κοινωνία της Πληροφορίας: από τη θεωρία στην πράξη*, Θεσσαλονίκη, ΑΤΕΙ Θεσσαλονίκης-Network for Teaching Information Society, 2008, σσ. 26-28.
- SEEFELDT, J., SYRÉ, L., *Πύλες στο παρελθόν και στο μέλλον-Οι Βιβλιοθήκες στη Γερμανία, Χίλντεσάιμ, Γερμανία-Ζυρίχη-Νέα Υόρκη, Bibliothek & Information e.V. Deutschland, Georg Olms Verlag, 2007, <http://www.goethe.de/kug/pro/ifla/griechisch-neu.pdf> (Ανάκτηση 24.9.2015).*
- SMITH, P., *Πολιτισμική θεωρία: μια εισαγωγή* (μτφρ. Ν. Μπουμπάρης), Αθήνα, Κριτική, 2006.
- WILLIAMS, R., *Κουλτούρα και Ιστορία* (εισ.-μτφρ. Β. Αποστολίδου), Αθήνα, Γνώση, 1994.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- AABØ, S., «The Value of Public Libraries», στο *World Library and Information Congress*, Όσλο, Αύγουστος 2005, <http://archive.ifla.org/IV/ifla71/papers/119e-Aabo.pdf> (Ανάκτηση 15.7.2014).
- AANESTAD, M., MONTEIRO, E., NIELSEN, P., «Information Infrastructures and Public Goods: Analytical and Practical Implications for SDI», *Information Technology for Development* 13:1 (2007), σσ. 7-25.
- ADORNO, T. W., HORKHEIMER, M., «The Culture Industry: Enlightenment as Mass Deception», στο J. CURRAN, M. GUREVITCH, J. WOLLACOTT (επιμ.), *Mass Communication and Society*, Λονδίνο, Edward Arnold, 1977, σσ. 349-383.
- AGGELAKOS, C., «The Cross-thematic Approach and the New Curricula of Greek Compulsory Education: Review of an Incompatible Relationship», *Policy Futures in Education* 5:4 (2007), σσ. 460-467, <http://pfe.sagepub.com/content/5/4/460.full.pdf+html> (Ανάκτηση 19.10.2016).
- ANDERSSON, D. E., MELLANDER, C., «Analysing Creative Cities», στο D. E. ANDERSSON, Å. E. ANDRESSON, C. MELLANDER, *Handbook of Creative Cities*, Τσέλτεναμ, MB-Νορθάμπτον, ΗΠΑ, Edward Elgar, σσ. 3-13.
- ASSELIN, M., BRANCH, J. L., OBERG, D. (επιμ.), *Achieving Information Literacy: Standards for School Library Programs in Canada*, Οττάβα, Canadian Association for School Libraries, 2003.
- BALDE, C. P., κ.ά., *E-waste Statistics: Guidelines on Classifications, Reporting and Indicators*, Βόννη, United Nations University, IAS-SCYCLE, 2015, <http://i.unu.edu/media/ias.unu.edu-en/project/2238/E-waste-Guidelines-Partnership-2015.pdf> (Ανάκτηση 24.7.2016).
- BANSODE, S. Y., PEREIRA, S., «Library Literacy of the Post Graduate Students of College of Fisheries, Ratnagiri», *Asia Pacific Journal of Library and Information Science* 2:2 (Ιούλ.-Δεκ. 2012), σσ. 11-23.
- BATT, C., «Investing in Knowledge: Museums, Libraries and Archives in the 21st Century», στο J. A. CALIXTO (επιμ.), *Bibliotecas para a Vida*, Λισαβόνα, Publicações do Cidehus-Edições Colibri-Biblioteca Pública de Évora, 2007, σσ. 11-19.

- BELL, D., «Post-industrial Society», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 86-102.
- BERIATOS, E., GOSPONDINI, A., «Glocalising Urban Landscapes: Athens and the 2004 Olympics», *Cities* 21:3 (2004), σσ. 187-202.
- BERNDTSON, M., «Public Libraries and Placemaking», στο *IFLA World Library and Information Congress «Future Libraries: Infinite Possibilities»*, 79th IFLA General Conference and Assembly, Σιγκαπούρη, 17-23 Αυγούστου 2013.
- BILL & MELINDA GATES FOUNDATION, *Press Releases and Statements: Libraries for the Future Wins Grant to Support National Transformation of Libraries Into Centers for Information Literacy*, Νέα Υόρκη, <http://www.gatesfoundation.org/Media-Center/Press-Releases/2003/06/Libraries-for-the-Future-Receive-a-Challenge-Grant> (Ανάκτηση 13.4.2016).
- BLUMER, E., SCHULD, K., «Urban Revitalization, Gentrification, and the Public Library: The Case of Lausanne, Switzerland», *LIBREAS Library Ideas* 26 (2014), σσ. 19-36.
- BOSTRÖM, H., κ.ά., *On the Definition of Information Fusion as a Field of Research*, Σκόβντε, School of Humanities and Informatics, University of Skövde, 2007, <http://his.diva-portal.org/smash/get/diva2:2391/FULLTEXT01.pdf> (Ανάκτηση 22.5.2013).
- BOVENS, M., *Information Rights: Citizenship in the Information Society*, Ουτρέχτη, Ολλανδία, Utrecht School of Governance, Utrecht University, 2000.
- BOYCE, G., VILLE, S., *The Development of Modern Business*, Νέα Υόρκη, Palgrave, 2002.
- BROPHY, P., *The Academic Library*, Λονδίνο, Facet, 2005 (2η έκδ.).
- BROPHY, P., *The Library in the Twenty-first Century*, Λονδίνο, Facet, 2007 (2η έκδ.).
- BRUCE, C., «Information Literacy as a Catalyst for Educational Change: a Background Paper», στο P. A. DANAHER (επιμ.), *Proceedings 3rd International Lifelong Learning Conference «Lifelong Learning: Whose Responsibility and What is your Contribution?»*, Yeppoon, Κουίνσλαντ, 13-16 Ιουνίου 2004, σσ. 8-19, http://eprints.qut.edu.au/4977/1/4977_1.pdf (Ανάκτηση 18.7.2016).
- BRUCE, C., *Seven Faces of Information Literacy: Towards Inviting Students Into New Experiences*, Faculty of Information Technology, QUT, 2003.
- BRUCE, C., *The Seven Faces of Information Literacy*, Adelaide, Αυστραλία, Auslib Press, 1997.

- BUCHANAN, J. M., «An Economic Theory of Clubs», *Economica* 32 (Φεβρουάριος 1965), σσ. 1-14.
- BUCHANAN, J. M., «Externality», *Economica* 29 (Νοέμβριος 1962), σσ. 371-384.
- BUCHANAN, J. M., «Public Finance and Public Choice», *National Tax Journal* 28:4 (Δεκ. 1975), σσ. 383-394.
- BUCHANAN, J. M., MUSGRAVE, R. A., *Public Finance and Public Choice: Two Contrasting Visions of the State*, Κέιμπριτζ, MIT Press, 1999.
- BUCHANAN, J. M., *The Demand and Supply of Public Goods*, Ιντιανάπολις, Liberty Fund, 1999, τ. 5.
- BUCKLAND, M., *Redesigning Library in Theory: A Manifesto*, American Library Association, 1992, [http://digitalassets.lib.berkeley.edu/sunsite/Redesigning%20Library%20Services_%20A%20Manifesto%20\(HTML\).pdf](http://digitalassets.lib.berkeley.edu/sunsite/Redesigning%20Library%20Services_%20A%20Manifesto%20(HTML).pdf) (Ανάκτηση 12.10.2016).
- BUNDY, A. (επιμ.), *Australian and New Zealand Information Literacy Framework: Principles, Standards and Practice*, Αδελαΐδα, Australian and New Zealand Institute for Information Literacy (ANZIIL), 2004, <http://www.caul.edu.au/content/upload/files/info-literacy/InfoLiteracyFramework.pdf> (Ανάκτηση 5.10.2014).
- BURGESS, E. W., «The Growth of the City: An Introduction to a Research Project», στο R. E. PARK, E. W. BURGESS, R. D. MCKENZIE (εισ. Μ. Janowitz), *The City*, Σικάγο-Λονδίνο, The University of Chicago Press, 1967 (1925), σσ. 47-62.
- CALABRESE, A., BURGELMAN, J.-C., *Communication, Citizenship and Social Policy: Rethinking the Limits of the Welfare State*, Λάνχαμ, Μέρυλαντ, Rowman & Littlefield, 1999.
- CALLAOS N., CALLAOS B., «Towards a Systemic Notion of Information: Practical Consequences», *Informing Science* 5:1 (2002), σσ. 1-11.
- CANDY, P. C., «Lifelong Learning and Information Literacy», White Paper Prepared for UNESCO, the U.S. National Commission on Libraries and Information Science, and the National Forum on Information Literacy, for Use at the Information Literacy Meeting of Experts, Πράγα, Ιούλιος 2002, σσ. 1-16.
- CAPPELLIN, R., «Networks and Technological Change in Regional Clusters», στο J. BRÖCKER, D. DOHSE, R. SOLTWEDEL (επιμ.), *Innovation Clusters and Interregional Competition*, Βερολίνο-Χαϊδελβέργη, Springer-Verlag, 2003, σσ. 52-78.

- CARLSSON, U., CULVER, S.-H. (επιμ.), *Media and Information Literacy and Intercultural Dialogue*, Γκέτεμποργκ, The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, Nordicom University of Gothenburg, 2013.
- CASTELLS, M., «An Introduction to the Information Age», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 138-149.
- CASTELLS, M., «The Information City, the New Economy, and the Network Society», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 150-164.
- CASTELLS, M., «Théorie et idéologie en sociologie urbaine», *Sociologie et Sociétés* 1 (1969), σσ. 171-190.
- CASTELLS, M., «Vers une théorie sociologique de la planification urbaine», *Sociologie du Travail* 4 (1969), σσ. 130-143.
- CASTELLS, M., «Y a-t-il une sociologie urbaine», *Sociologie du Travail* 1 (1968), σσ. 72-90.
- CASTELLS, M., *The Information Age: Economy, Society, and Culture*, Μάλντεν, Μασαχουσέτη, Blackwell, 1996-1998, τ. 3.
- CATTS, R., «Indicators of Adult Information Literacy», *Journal of Information Literacy* 6:2 (2012), σσ. 4-18, <http://dx.doi.org/10.11645/6.2.1746> (Ανάκτηση 20.7.2016).
- CATTS, R., LAU, J., *Towards Information Literacy Indicators*, Παρίσι, UNESCO, Information for All Programme, 2008, http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/wp08_InfoLit_en.pdf (Ανάκτηση 20.7.2016).
- CHALKLEY, B., HAIGH, M., HIGGITT, D. (επιμ.), *Education for Sustainable Development: Papers in Honour of the United Nations Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014*, Άμπινγκτον-Νέα Υόρκη, Routledge, 2009.
- CHOWDHURY, G. G., κ.ά., *Librarianship: an Introduction*, Λονδίνο, Facet, 2008.
- CLARK, S., KANBUR, R., «Samuelson Machines and the Optimal Public-private Mix», *Economics Bulletin* 8:13 (2006), σσ. 1-11.
- CLARK, T. N., κ.ά., «Amenities Drive Urban Growth», *Journal of Urban Affairs* 24:5 (2002), σσ. 493-515.
- COFFEE, K., «Cultural Inclusion, Exclusion and the Formative Roles of Museums», *Museum Management and Curatorship* 23:3 (Σεπτ. 2008), σσ. 261-279.
- COLD, S., URTON, E., *Empowered Students: Enhancing EE with Information Literacy*, Kansas State University Libraries, <http://www.kacee.org/files/Enhancing>

[%20EE%20with%20Information%20Literacy%20-%20Stephanie%20Cold.pdf](#)

(Ανάκτηση 10.5.2016).

COMPAINE, B. M., «Re-examining the Digital Divide», *Paper presented at the 28th Annual Telecommunication Policy Research Conference*, Arlington, VA, 2000.

CONANT, R., *The Public Library and the City*, Κέιμπριτζ, MIT Press, 1965.

COONAN, E., *A New Curriculum for Information Literacy: Transitional, Transferable, Transformational. Teaching Learning: Perceptions of Information Literacy*, Arcadia Project, Cambridge University Library, Ιούλιος 2011, <http://arcadiaproject.lib.cam.ac.uk/index.php> (Ανάκτηση 10.5.2015).

CORRALL, S., «Planning and Policy Making», στο M. MELLING, J. LITTLE, *Building a Successful Customer-service Culture: a Guide for Library and Information Managers*, Λονδίνο, Facet, 2002, σσ. 27-52.

COUTINHO, M. C., «Adam Smith on Public Expenditure and Taxation», *Nova Economia, Belo Horizonte* 11:2 (Δεκ. 2001), σσ.11-30.

CRAWFORD W., GORMAN M., *Future Libraries: Dreams, Madness and Reality*, Σικάγο-Λονδίνο, American Library Association, 1995.

CUCHE, D., *La notion de culture dans les sciences sociales*, Παρίσι, La Découverte, 1996.

DAVIS, D. M., *Library Networks, Cooperatives and Consortia: A National Survey, Released December 3, 2007*, IMLS-ALA, Δεκέμβριος 2007.

DAVY, G., *Emile Durkheim: choix de Textes avec Etude du système sociologique*, Παρίσι, Société des éditions Louis-Michaud, 1900, <https://archive.org/details/emiledurkheim00durk> (Ανάκτηση 4.9.2016).

de BRUIJN, E., *UBC Library SWOT Analysis*, 25 Ιανουαρίου 2000, <http://www.ryerson.ca/~itm700/Attachments/UBCLibraryswot-analysis.pdf> (Ανάκτηση 27.9.2016).

DE VITI DE MARCO, A., *Carattere teorico dell' economia finanziaria*, Ρώμη, Loreto Pasqualucci, 1888.

DERARTMENT OF THE ENVIRONMENT, COMMUNITY, AND LOCAL GOVERNMENT, *Opportunities for All: the Public Library as a Catalyst for Economic, Social and Cultural Development, a Strategy for Public Libraries 2013-2017*, Δουβλίνο, Department of the Environment, Community and Local Government, 2013, http://www.lgma.ie/sites/default/files/public_libraries_strategy_2013_2017.pdf (Ανάκτηση 7.8.2016).

- DERRUAU, M., *Géographie humaine*, Παρίσι, Armand Colin, 1976.
- DILEVKO, J., GOTTLIEB, L., *The Evolution of Library and Museum Partnerships: Historical Antecedents, Contemporary Manifestations and Future Directions*, Γουέστπορτ, Κονέκτικατ, Libraries Unlimited, 2004.
- DIMAGGIO, P. J. E., HARGITTAL, E., «From the “Digital Divide” to “Digital Inequality”: Studying Internet Use as Penetration Increases», *Working Paper Series 15*, Πρίνστον, Center for Arts and Cultural Policy Studies, Woodrow Wilson School, Princeton University, Καλοκαίρι 2001.
- DLI, *Santa Fe Planning Workshop on Distributed Knowledge Work Environments*, Digital Library Initiative, Μάρτιος 1997.
- DOLAN, J., «Public Libraries, an Enduring Freedom: Widening Access to Learning, Information and Culture», στο J. R. GIFFITHS, J. CRAVEN (επιμ.), *Access, Delivery, Performance: the Future of Libraries Without Walls, a Festschrift to Celebrate the Work of Professor Peter Brophy*, Λονδίνο, Facet, 2009, σσ. 75-76.
- DONG, E. X., ZOU, T. J., «Library Consortia in China», *LIBRES Library and Information Science Research Electronic Journal* 19:1 (Μάρτιος 2009), σσ.1-10.
- DOYLE, C., *Outcome Measure for Information Literacy within the National Educational Goals of 1990. Final Report to the National Forum on Information Literacy*, Φλάγκσταφ, Αριζόνα, NFIL, 1992.
- DRAHOS, P., «The Regulation of Public Goods», *Journal of International Economic Law* 7:2 (2004), σσ. 321-339.
- DUBUC, E., «Museum and University Mutations: The Relationship between Museum Practices and Museum Studies in the Era of Interdisciplinarity, Professionalization, Globalization and New Technologies», *Museum Management and Curatorship* 26:5 (Δεκ. 2011), σσ. 497-508.
- DUDLEY, M., «The Library and the City», στο M. DUDLEY (επιμ.), *Public Libraries and Resilient Cities*, Σικάγο, American Library Association, 2013, σσ. 1-35.
- DUTTON, W. H., SHEPHERD, A., DI GENNARO, C., «Digital Divides and Choices Reconfiguring Access: National and Cross-national Patterns of Internet Diffusion and Use», στο B. ANDERSON, κ.ά. (επιμ.), *Information and Communication Technologies in Society: E-living in a Digital Europe*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2007, σσ. 31-45.

- DUTTON, W. H., *Social Transformation in an Information Society: Rethinking Access to you and the World*, Παρίσι, UNESCO, 2004.
- DYSON, E., GILDER, G., KEYWORTH, G., TOFFLER, A., «Cyberspace and the American Dream», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 31-41.
- EDWARDS, J. B., ROBINSON, M. S., UNGER, K. R., «Community Center: 23 Reasons Why your Library is the Most Important Place in Town», *Public Libraries Online* 30 Απριλίου 2013, <http://publiclibrariesonline.org/2013/04/community-centered-23-reasons-why-your-library-is-the-most-important-place-in-town/> (Ανάκτηση 14.4.2016).
- EDWARDS, J. B., ROBINSON, M. S., UNGER, K. R., *Transforming Libraries, Building Communities: the Community-centered Library*, Λάνχαμ, The Scarecrow Press, 2013.
- EISENBERG, M. B., BERKOWITZ R. E., *Information Problem-solving: the Big Six Skills Approach to Library & Information Skills Instruction*, Norwood, Νιου Τζέρσι, Ablex Publishing Corporation, 1990.
- ELIAS, N., *Über den Prozeß der Zivilisation. Soziogenetische und Psychogenetische Untersuchungen*, Ζυρίχη, Liepman AG, 1939.
- ELLIS, J. (επιμ.), *Keeping Archives*, Μελβούρνη, Αυστραλία, D. W. Thorpe-Australian Society of Archivists, 1993.
- EVANS, G., *Cultural Planning: an Urban Renaissance*, Λονδίνο, Routledge, 2001.
- FANG, C., *Chinese Librarianship in the Digital Era*, Οξφόρδη-Κέιμπριτζ-Νέο Δελχί, Chandos Publishing, 2013.
- FAUSTO, D., *Public Expenditure in Italian Public Finance Theory*, Università di Napoli "Federico II", http://www.ibrarian.net/navon/paper/PUBLIC_EXPENDITURE_IN_ITALIAN_PUBLIC_FINANCE_THEO.pdf?paperid=13143317 (Ανάκτηση 13.7.2010).
- FEATHER J., STURGES P., *International Encyclopedia of Information and Library Science*, Λονδίνο, Routledge, 2003.
- FEATHER, J. P., *The Information Society: a Study of Continuity and Change*, Λονδίνο, Facet, 1994 (2013f).
- FERGUSON, B., *Information Literacy: a Primer for Teachers, Librarians, and Other Informed People*, 2012, <http://bibliotech.us/pdfs/InfoLit.pdf> (Ανάκτηση 10.5.2015).

- FINCHER, R., IVESON, K., *Planning and Diversity in the City: Redistribution, Recognition and Encounter*, Νέα Υόρκη, Palgrave Macmillan, 2008.
- FISCHER, C. S., *To Dwell Among Friends: Personal Networks in Town and City*, Σικάγο-Λονδίνο, The University of Chicago Press, 1982.
- FISCHER, C. S., κ.ά., *Networks and Places: Social Relations in the Urban Setting*, Νέα Υόρκη, Free Press, 1977.
- FLORIDA, R., MELLANDER, C., KING, K., *The Global Creativity Index 2015*, Martin Prosperity Institute, 2015, <http://martinprosperity.org/media/Global-Creativity-Index-2015.pdf> (Ανάκτηση 5.9.2016).
- FLORIDA, R., *The Rise of the Creative Class*, Νέα Υόρκη, Basic Books, 2012 (2002).
- FLORIDA, R., TINAGLI, I., *Europe in the Creative Age*, Φεβρουάριος 2004, <http://www.demos.co.uk/files/EuropeintheCreativeAge2004.pdf?1240939425> (Ανάκτηση 3.4.2016).
- FUCHS, C., «Information and Communication Technologies and Society: a Contribution to the Critique of the Political Economy of the Internet», *European Journal of Communication* 24:1 (2009), σσ. 69-87.
- FUHR, N., κ.ά., «Evaluation of Digital Libraries», *International Journal of Digital Library*, 8:1 (Νοέμβριος 2007), σσ. 21-38.
- GARNHAM, N., «Information Society Theory as Ideology», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 165-183.
- GARRISON, R. W., «The Intertemporal Adam Smith», *The Quarterly Journal of Austrian Economics* 1:1 (1998), σσ. 51-60.
- GEHLKE, C. E., *Émile Durkheim's Contributions to Sociological Theory*, Degree of Doctor of Philosophy, Νέα Υόρκη, Faculty of Political Science, Columbia University, 1915, <https://archive.org/details/miledurkheimsc00gehluoft> (Ανάκτηση 4.9.2016).
- GIDDENS, A., *The Nation State and Violence*, τόμ. 2 του *A contemporary Critique of Historical Materialism*, Κέμπριτζ, Polity, 1985.
- GLAESER, E. L., «Are Cities Dying?», *The Journal of Economic Perspectives* 12:2 (1998), σσ. 139-160, <http://www.gonzalo.depeco.econo.unlp.edu.ar/EU1UTDT/glaeser1998.pdf> (Ανάκτηση 6.9.2016).
- GLASS, R. H., κ.ά., *The Role of Public Libraries in Local Economic Development*, Report No. 260, Policy Research Institute, Νοέμβριος 2000.
- GORMAN, M., *Our Enduring Values: Librarianship in the 21st Century*, ALA, 2000.

- GOSPODINI, A., «Cultural Clusters in the Post-industrial City: the Greek Experience», *WIT Transactions on Ecology and the Environment* 102 (2007), σσ. 769-780, <http://www.witpress.com/Secure/elibrary/papers/SDP07/SDP07073FU2.pdf> (Ανάκτηση 14.9.2016).
- GOSPODINI, A., «The Landscapes of Cultural and Leisure Economies in Greek Cities», *Αειχώρος* 6:1 (2007), σσ.10-29.
- GRAHAM, N., SECKER, J., *Librarians, Information Literacy and Open Educational Resources: Report of a Survey*, CILIP Information Literacy Group-UNESCO, Απρίλιος 2012.
- GREENSTEIN, D., THORIN, S. E., *The Digital Library: a Biography*, Ουάσινγκτον, Digital Library Federation-Council on Library and Information Resources, 2002, <http://www.clir.org/pubs/reports/pub109/pub109.pdf> (Ανάκτηση 19.11.2010).
- GRIFFITH, J.-M., KING, D., *Taxpayers Return on Investment in Florida Public Libraries*, Σεπτέμβριος 2004, <http://dlis.dos.state.fl.us/bld/roi/pdfs/ROISummaryReport.pdf> (Ανάκτηση 15.7.2016).
- HABERMAS, J., *The Structural Transformation of the Public Sphere: an Inquiry into a Category of Bourgeois Society* (μτφρ. Τ. Burger με τη βοήθεια του F. Lawrence), Κέιμπριτζ, Polity, 1989.
- HAMILTON, D., ATKINSON, G., DUGGER, W. M., WALLER JR., W. T., *Cultural Economics and Theory: the Evolutionary Economics of David Hamilton*, Άμπινγκτον, Routledge, 2010.
- HARGITTAI, E., HINNANT, A., «Digital Inequality: Differences in Young Adults' Use of the Internet», *Communication Research* 35:5 (2008), σσ. 602-621.
- HARRIS, C. D., ULLMAN, E. L., «The Nature of Cities», *Annals of the American Academy of Political and Social Sciences* 242 (Νοέμβριος 1945), σσ. 7-17.
- HARVEY, D., *Rebel Cities: from the Right to the City to the Urban Revolution*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Verso, 2012, http://abahlali.org/files/Harvey_Rebel_cities.pdf (Ανάκτηση 5.9.2016).
- HATTON, A., «The Conceptual Roots of Modern Museum Management Dilemmas», *Museum Management and Curatorship* 27:2 (Μάιος 2012), σσ. 129-147.
- HENNESSEY, S., *Information Literacy: Finding Information*, College Sector Committee, Απρίλιος 2009.

- HERNON, P., ALTMAN, E., DUGAN, R. E., *Assessing Service Quality: Satisfying the Expectations of Library Customers*, Λονδίνο, Facet, 2015 (3η έκδ.)
- HESMONDHALGH, D., *The Cultural Industries*, Λονδίνο-Νέο Δελχί, Sage, 2002.
- HILBERT, M., «How Much Information is There in the “Information Society”», *Significance* 9:4 (2012), σσ. 8-12.
- HOLCOMBE, R. G., «A Theory of the Theory of Public Goods», *Review of Australian Economics* 10:1 (1997), σσ. 1-22.
- HOLCOMBE, R.G., «Public Goods Theory and Public Policy», *The Journal of Value Inquiry* 34 (2000), σσ. 273-286.
- HOLLAND, G. A., «Information Society: European Considerations in Economic and Cultural Contexts», *Library Philosophy and Practice* 8:2 (Άνοιξη 2006).
- HOLM, C., κ.ά., *Information Literacy in the Upper Secondary School: a Discussion Paper*, Κοπεγχάγη, Danish School of Education, Aarhus University, 2010.
- HOLT, G., «Exploring Public Library Contributions to Urban Resiliency», στο M. DUDLEY (επιμ.), *Public Libraries and Resilient Cities*, Σικάγο, American Library Association, 2013, σσ. 37-56.
- HORKHEIMER, M., ADORNO, T. W., *Dialektik der Aufklärung: philosophische fragmente*, Αμβούργο, Verlag, 1947.
- HORMIA-POUTANEN, K., κ.ά., «Consortia in Europe: Describing the Various Solutions Through Four Country Examples», *Library Trends* 54:3 (Χειμώνας 2006), σσ. 359-381, https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/3619/Hormia_543.pdf?sequence=2 (Ανάκτηση 21.4.2016).
- HORTON, Jr., F. W., *Overview of Information Literacy Resources Worldwide*, Παρίσι, UNESCO, 2013, http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/news/overview_info_lit_resources.pdf (Ανάκτηση 10.4.2016).
- HORTON, V., «Whither Library Consortia?», *Collaborative Librarianship* 5:3 (2013), σσ. 150-153.
- HOWARTH, F., «World Museum Leadership: ICOM or AAM?», *Museum Management and Curatorship* 27:2 (Μάιος 2012), σσ. 87-110.
- HOYER, J., «Finding Room for Everyone: Libraries Confront Social Exclusion», στο M. DUDLEY (επιμ.), *Public Libraries and Resilient Cities*, Σικάγο, American Library Association, 2013, σσ. 57-65.

- HOYT, H., *The Structure and Growth of Residential Neighborhoods in American Cities*, Ουάσινγκτον, Federal Housing Administration, 1939, <https://archive.org/details/structuregrowth00unitrich> (Ανάκτηση 5.9.2016).
- HUET, A., κ.ά., *Capitalisme et industries culturelles*, Γκρενόμπλ, Presses Universitaires de Grenoble, 1984.
- ICOM, «The Definition of the Museum», *ICOM News* 57:2 (2004).
- INSKIP, C., *Are Librarians Delivering Good Practice in Information Literacy for Postgraduates in UK Higher Education?* SCONUL/Research Information Network, 2013, <http://rilads.files.wordpress.com/2013/07/inskipumbrellapresentation.pdf> (Ανάκτηση 15.4.2016).
- ISON, J., «Rural Public Libraries in Multitype Library Cooperatives», *Library Trends* 44:1 (καλοκαίρι 1995), σσ. 129-151.
- JOHNSTON, B., ANDERSON, T., *Information Literacy and Study Skills: an Overview of Research for LT Scotland*, Κέμπριτζ, Cambridge Training and Development Ltd, Ιούλιος 2005.
- JORDAN, J., «OCLC: a Global Cooperative», στο R. N. SHARMA (επιμ.), *Libraries in the Early 21st Century: an International Perspective*, Βερολίνο-Βοστώνη, De Gruyter, 2012, τ. 2, σσ. 5-16.
- KARLSSON, C., «Clusters, Networks and Creativity», στο D. E. ANDERSSON, Å. E. ANDRESON, C. MELLANDER, *Handbook of Creative Cities*, Τσέλτεναμ, MB-Νορθάμπτον, ΗΠΑ, Edward Elgar, σσ. 85-114.
- KARVALICS, L. Z., «How to Defend the Original, Multi-criteria Theories of Information Society», *3rd ICTs Society Meeting; Paper Session-Theorizing the Internet; Paper 3, triple C* 8:2 (2010), σσ. 124-129.
- KATZ, I. R., «Testing Information Literacy in Digital Environments: ETS's iSkills Assessment», *Information Technology and Libraries* 26:3 (2007), σσ. 3-12.
- KAUL, I., *Public Goods: a Positive Analysis*, Office of Development Studies, UNDP, Οκτώβριος 2003, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.200.4298&rep=rep1&type=pdf> (Ανάκτηση 18.9.2010).
- KAVANAGH, R., CHRISTENSEN SKÖLD, B., *Libraries for the Blind in the Information Age: Guidelines for Development*, Professional Reports No. 86, IFLA, 2005, <http://www.ifla.org/VII/s31/pub/Profrep86.pdf> (Ανάκτηση 17.10.2016).

- KAYAALP, O., «Ugo Mazzola and the Italian Theory of Public Goods», *History of Political Economy* 20:1 (1988), σσ. 15-25.
- KEFI, H., PALLUD, J., «The Role of Technologies in Cultural Mediation in Museums: An Actor-network Theory View Applied in France», *Museum Management and Curatorship* 26:3 (Αυγ. 2011), σσ. 273-289.
- KIRINIĆ, V., *Information Literacy: Definitions, Standards and Assessment, Related Concepts*, Βαράζντιν, University of Zagreb, Faculty of Organization and Informatics, https://static.uni-graz.at/fileadmin/sowi-institute/Informationswissenschaft/Skripten/Information_literacy.pdf (Ανάκτηση 13.6.2016).
- KORNAI, A., «On the Proper Definition of Information», στο T. W. BYNUM, κ.ά. (επιμ.), *Proceeding of the Tenth International Conference ETHICOM 2008 «Living, Working and Learning Beyond Technology»*, Σεπτ. 2008, σσ. 488-495.
- KOROBILI S., TILIKIDOU I., «The Necessity of Information Literacy Education in a Marketing Department», *New Library World* 106:1218/1219 (2005), σσ. 519-531.
- KOSTAGIOLAS, P. A., KORKIDI, M., «Strategic Planning for Municipal Libraries in Greece», *New Library World* 109:11/12 (2008), σσ. 546-558.
- KUHLTHAU, C. C., «A Process Approach to Library Skills Instruction», *School Library Media Quarterly* 13 (1985), σσ. 35-40.
- KUHLTHAU, C. C., *Seeking Meaning: a Process Approach to Library and Information Services*, Westport, Κονέκτικατ, Libraries Unlimited, 2004.
- LANDRY, C., *The Creative City: a Toolkit for Urban Innovators*, Λονδίνο, Earthscan, 2008 (2000).
- LARIVIÈRE, J., *Guidelines for Legal Deposit Legislation: a Revised, Enlarged and Updated Edition of 1981 Publication by Dr. Jean LUNN*, Παρίσι, UNESCO, 2000, <http://www.ifla.org/files/assets/national-libraries/publications/guidelines-for-legal-deposit-legislation-en.pdf> (Ανάκτηση 10.8.2016).
- LAU, J., *Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning*, Χάγη, IFLA, 2006, <http://archive.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf> (Ανάκτηση 13.5.2013).
- LAU, J., *Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning: Final Draft*, Μπόκα Ντελ Ρίο, Μεξικό, IFLA, 2006.
- LAU, J., *International Guidelines on Information Literacy*, IFLA, 2004.

- LECKIE, G. J., HOPKINS, J., «The Public Place of Central Libraries: Findings from Toronto and Vancouver», *The Library Quarterly: Information, Community, Policy* 72:3 (Ιούλιος 2002), σσ. 326-372.
- LEFEBVRE, H., *La révolution urbaine*, Παρίσι, Gallimard, 1970.
- LEFEBVRE, H., *The Urban Revolution* (μτφρ. R. Bononno, πρόλ. N. Smith), Μινεάπολις, University of Minnesota Press, 2003.
- LESK, M., *Understanding Digital Libraries*, Σαν Φρανσίσκο, Morgan Kaufmann Publishers-Elsevier, 2005.
- LEVIEN, R. E., *Confronting the Future: Strategic Visions for the 21st Century Public Library, Policy Brief No. 4*, American Library Association, Office for Information Technology Policy, Ιούνιος 2011, http://www.ala.org/offices/sites/ala.org/offices/files/content/oitp/publications/policybriefs/confronting_the_futu.pdf (Ανάκτηση 15.10.2016).
- LEVY-STRAUSS, C. «Introduction à l'œuvre de M. Mauss», στο M. MAUSS, *Sociologie et anthropologie*, Παρίσι, Presses Universitaires de France, 1989, σ. xxvi.
- LIGHT, *The LIGHT Operation: Bringing to Light the Value of Digital Cultural Heritage for Europe's Regions: Final Report*, Δεκέμβριος 2006, <http://en.libver.gr/wp-content/uploads/2007/12/lightfr.pdf> (Ανάκτηση 16.8.2016).
- LINDQVIST, K., «Museum Finances: Challenges Beyond Economic Crises», *Museum Management and Curatorship* 27:1 (Οκτ. 2012), σσ. 1-15.
- LITTING, B., GRIEßLER, E., «Social Sustainability: a Catchword between Political Pragmatism and Social Theory», *International Journal of Sustainable Development* 8:1/2 (2005), σσ. 65-79, <https://www.ihs.ac.at/pdf/soz/test2.pdf> (Ανάκτηση 20.9.2016).
- LOGAN, J. R., MOLOTCH, H., *Urban Fortunes: the Political Economy of Place*, Μπέρκελεϊ-Λος Άντζελες-Λονδίνο, University of California Press, 2007.
- LOPEZ, X., κ.ά., «The Presence of Web 2.0 Tools on Museum Websites: a Comparative Study between England, France, Spain, Italy, and the USA», *Museum Management and Curatorship* 25:2 (Ιούνιος 2010), σσ. 235-249.
- MACHLUP, F., *The Production and Distribution of Knowledge in the United States*, Πρίνστον, Princeton University Press, 1962.
- MADDEN, A. D., «A Definition of Information», *Aslib Proceedings* 52:9 (Οκτ. 2000), σσ. 343-349.

- MARKLESS, S., «A New Conception of Information Literacy for the Digital Learning Environment in Higher Education», *Nordic Journal of Information Literacy in Higher Education* 1:1 (2009), σσ. 25-40.
- MARKUSEN, A., κ.ά., «Defining the Creative Economy: Industry and Occupational Approaches», *Economic Development Quarterly* 22:1 (2008), σσ. 24-45.
- MARTIN, S. K., *Library Networks, 1976-1977*, Νέα Υόρκη, Knowledge Industry Publications, White Plains, 1976.
- MARTIN, S. K., *Library Networks, 1981-1982*, Νέα Υόρκη, Knowledge Industry Publications, White Plains, 1981.
- MARTIN, S. K., *Library Networks, 1986-1987*, Νέα Υόρκη, Knowledge Industry Publications, White Plains, 1986.
- MARTY, P. F., «An Introduction to Digital Convergence: Libraries, Archives, and Museums in the Information Age», *Museum Management and Curatorship* 24:4 (Δεκέμβριος 2009), σσ. 295-298.
- MASLOW, A. H., «A Theory of Human Motivation», *Psychological Review* 50 (1943), σσ. 370-396.
- MASUDA, Y., «Image of the Future Information Society», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 15-20.
- MATTELART, A., *Histoire de la société de l'information*, Παρίσι, La Découverte, 2001.
- MATTHEWS, G., «The Users' Perspective: a Personal View», στο M. MELLING, J. LITTLE, *Building a Successful Customer-service Culture: a Guide for Library and Information Managers*, Λονδίνο, Facet, 2002, σσ. 1-26.
- MAZZOLA, U., *I dati scientifici della finanza pubblica*, Ρώμη, Ermanno Loescher, 1890.
- McCLARREN, R. R., «Public Library Cooperation and Cooperatives: an Historical Overview», *Public Library Quarterly* 2 (Φθινόπωρο/Χειμώνας 1981), σσ. 5-15.
- MCKENZIE, R. D., «The Ecological Approach to the Study of the Human Community», στο R. E. PARK, E. W. BURGESS, R. D. MCKENZIE (εισ. M. Janowitz), *The City*, Σικάγο-Λονδίνο, The University of Chicago Press, 1967 (1925), σσ. 63-79.
- MCKENZIE, S., *Social Sustainability: Towards Some Definitions*, Hawke Research Institute, Working Paper Series No 27, Magill, Νότια Αυστραλία, Hawke Research Institute, University of South Australia, 2004, <http://dnr.wi.gov/topic/SmallBusiness/documents/sustainability/SocialSustainabilityTowardsSomeDefinitions.pdf> (Ανάκτηση 14.9.2016).

- MCKNIGHT, S. (επιμ.), *Envisioning Future Academic Library Services: Initiatives, Ideas and Challenges*, Λονδίνο, Facet, 2010.
- MILL, J. S., *Auguste Comte and Positivism*, Λονδίνο, Kegan Paul, Trench, Trübner, & Co., Ltd., 1891 (4η έκδ.), <https://archive.org/details/augustecomteand00millgoog> (Ανάκτηση 3.9.2016).
- MOLOTCH, H., «The City as a Growth Machine: Toward a Political Economy of Place», *American Journal of Sociology* 82:2 (Σεπτ. 1976), σσ. 310-317, <http://www.soc.iastate.edu/sapp/soc506GrowthMachine.pdf> (Ανάκτηση 5.9.2016).
- MOMMAAS, H., «Cultural Clusters and the Post-industrial City: Towards the Remapping of Urban Cultural Policy», *Urban Studies* 41:3 (Μάρτιος 2004), σσ. 507-532, http://www.sociologia.unimib.it/DATA/Insegnamenti/2_1931/materiale/mommaas%202004_reading%20for%20group%201.pdf (Ανάκτηση 14.9.2016).
- MONROE, M. E., «Emerging Patterns of Community Service», *Library Trends* 28:2 (Φθινόπωρο 1979), σσ. 129-138, <http://hdl.handle.net/2142/7070> (Ανάκτηση 9.2.2016).
- MONTGOMERY, J., «Beware “the Creative Class”. Creativity and Wealth Creation Revisited», *Local Economy* 20:4 (Νοέμβριος 2005), σσ. 337-343.
- MORIN, E., *L'esprit du temps: Essai sur la culture de masse*, Παρίσι, Grasset, 1962.
- MURZYN-KUPISZ, M., DZIALEK, J., «Libraries and Museums as Breeding Grounds of Social Capital and Creativity: Potential and Challenges in the Post-socialist Context», στο S. WARREN, P. JONES (επιμ.), *Creative Economies, Creative Communities: Rethinking Place, Policy and Practice*, Φάρνχαμ, MB-Μπέρλινγκτον, ΗΠΑ, Ashgate, 2015, σσ. 145-169.
- NEWMAN, F., COUTURIER, L. K., *Trading Public Good in the Higher Education Market, Report*, The Observatory of Borderless Higher Education, Ιανουάριος 2002, [https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/Trading Public Good in the Higher Education Market.pdf](https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/Trading%20Public%20Good%20in%20the%20Higher%20Education%20Market.pdf) (Ανάκτηση 15.7.2016).
- NEWMAN, P., SMITH, I., «Cultural Production, Place and Politics on the South Bank of the Thames», *International Journal of Urban and Regional Research* 24:1 (2000), σσ. 9-24.
- NORDHAUS, W. D., *Paul Samuelson and Global Public Goods*, Yale University, 5 Μαΐου 2005, σσ. 1-15.

- NORRIS, P., «The Digital Divide», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 273-286.
- NORUZI, A., «Application of Ranganathan's Laws to the Web», *Webology* 1:2 (2004), <http://www.webology.ir/2004/v1n2/a8.html> (Ανάκτηση 10.4.2016).
- O'CONNOR, L. G., RADCLIFF, C. J., GEDEON, J. A., «Applying Systems Design and Item Response Theory to the Problem of Measuring Information Literacy Skills», *College and Research Libraries* 63:6 (2002), σσ. 528-544.
- OKEAGU, G., OKEAGU, B., «Networking and Resource Sharing in Library and Information Services: the Case for Consortium Building», *Information, Society and Justice* 1:2 (2008), σσ. 255-262.
- PAGELL, R. A., MUNOO, R., «Information Literacy for the Information Literate: a Model and Case Study From the Wuhan UNESCO Training the Trainers in Information Literacy Program», *The International Information & Library Review* 42 (2010), σσ. 84-90.
- PANTALEONI, M., «Contributo alla teoria del riparto delle spese pubbliche», *Rassegna Italian* 15 (1883).
- PAPATHEODOROU, C., KAPIDAKIS, S., SFAKAKIS, M., VASSILIOU, A., «Mining User Communities in Digital Libraries», *Information Technology and Libraries* 22:4 (Δεκέμβριος 2003), σσ. 152-157.
- PARK, R. E., BURGESS, E. W., MCKENZIE, R. D. (εισ. M. Janowitz), *The City*, Σικάγο-Λονδίνο, The University of Chicago Press, 1967 (1925).
- PEACOCK, D., «Making Ways for Change: Museums, Disruptive Technologies and Organisational Change», *Museum Management and Curatorship* 23:4 (Δεκ. 2008), σσ. 333-351.
- PETRIȘOR, A.-I., PETRIȘOR, L., *25 Years of Sustainability: a Critical Assessment*, *PEDS* 8:1 (2014), σσ. 175-190, <http://www.degruyter.com/downloadpdf/j/pesd.2014.8.issue-1/pesd-2014-0016/pesd-2014-0016.xml> (Ανάκτηση 20.9.2016).
- PINTER, R. (επιμ.), *Information Society: from Theory to Political Practice, Coursebook*, Βουδαπέστη, Gondolat-Uj Mandatum, 2008.
- POLDERMAN, M., κ.ά., *Community Building for Public Libraries in the 21st Century: Examples from The Netherlands*, http://www.ifla.org/files/assets/public-libraries/publications/community_building_for_public_libraries_in_the_21st_century_polderman_et_al.pdf (Ανάκτηση 16.7.2016).

- PORAT, M. U., *The Information Economy: Sources and Methods for Measuring the Primary Information Sector (Detailed Industry Reports)*, OT Special Publication 77-12 (2), Ουάσιγκτον, US Department of Commerce, Office of Telecommunications, 1977, <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED142206.pdf> (Ανάκτηση 13.4.2016).
- PORTER, M. E., *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors*, Νέα Υόρκη-Λονδίνο, The Free Press, 1990.
- PORTER, M. E., *The Competitive Advantage of Nations*, Νέα Υόρκη-Λονδίνο, The Free Press, 1990.
- PORTER, M., «The Competitive Advantage of Nations», *Harvard Business Review* (Μάρτιος-Απρίλιος 1990), σσ. 73-91.
- PRESCOTT, L., ERWAY, R., *Single Search: the Quest for the Holy Grail*, Δουβλίνο, OCLC Research, Ιούλιος 2011, <http://www.oclc.org/research/publications/library/2011/2011-17.pdf> (Ανάκτηση 19.3.2013).
- RANGANATHAN, S. R., *The Five Laws of Library Science*, Λονδίνο, Edward Goldston, 1931.
- RASMUSSEN, C. H., JOCHUMSEN, H., SKOT-HANSEN, D., «The Role of Public Libraries in Urban Development and Culture-led Regeneration», στο *European Public Libraries Today and in an Historical Context*, Όσλο, 9-10 Δεκεμβρίου 2010, σσ. 1-18.
- RASMUSSEN, C. H., JOCHUMSEN, H., SKOT-HANSEN, D., *Biblioteket i byudviklingen-oplevelse, kreativitet og innovation* (Η βιβλιοθήκη στην αστική ανάπτυξη-εμπειρία, δημιουργικότητα και καινοτομία), Danmarks Biblioteksforening Forlag, 2011.
- REID, A., KOMNINOS, N., SANCHEZ-P., J.-A., TSANAKAS, P., *RIS3 Regional Assessment: Attica. A Report to the European Commission, Directorate General for Regional Policy, Unit I3-Greece & Cyprus*, URENIO, Δεκέμβριος 2012, <http://www.urenio.org/wp-content/uploads/2013/04/RIS3-review-report-Attica-final-edited-2012.pdf> (Ανάκτηση 13.2.2016).
- ROBINSON, H., «Remembering Things Differently: Museums, Libraries and Archives as Memory Institutions and the Implications for Convergence», *Museum Management and Curatorship* 27:4 (Οκτώβριος 2012), σσ. 413-429.
- SAMUELSON, P., «Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure», *The Review of Economics and Statistics* 37: 4 (Νοέμβριος 1955), σσ. 350-356.
- SAMUELSON, P., «The Pure Theory of Public Expenditure», *The Review of Economics and Statistics* 36:4 (Νοέμβριος 1954), σσ. 387-389.

- SANKAR, U., *Global Public Goods, Working paper 28/2008*, Madras School of Economics, Μάρτιος 2008.
- SASVARI, P., «The Role of Technology and Innovation in the Framework of the Information Society», *International Journal of Advanced Research in Artificial Intelligence* 1:2 (2012), σσ. 31-38.
- SCHILLER, H., «Data Deprivation», στο F. WEBSTER (επιμ.), *The Information Society Reader*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2004, σσ. 260-272.
- SCOTT, A. J., STORPER, M., «The Nature of Cities: the Scope and Limits of Urban Theory», *International Journal of Urban and Regional Research*, 30 Μαρτίου 2014, σσ. 1-15, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-2427.12134/epdf> (Ανάκτηση 4.9.2016)
- SCOTT, J., *Social Network Analysis: a Handbook*, Λος Άντζελες-Λονδίνο-Νέο Δελχί-Σιγκαπούρη, Sage, 2000 (2η έκδ.).
- SEEFELDT, J., SYRÉ, L., *Portale zu Vergangenheit und Zukunft-Bibliotheken in Deutschland*, Χίλντεσάιμ, Γερμανία-Ζυρίχη-Νέα Υόρκη, Bibliothek & Information e.V. Deutschland, Georg Olms Verlag, 2007.
- SEMMELE, M. L., BITTNER, M., «Demonstrating Museum Value: the Role of the Institute of Museum and Library Services», *Museum Management and Curatorship* 24:3 (Σεπτέμβριος 2009), σσ. 271-288.
- SIMMEL, G., *The Metropolis and Mental Life* (Εκθέσεις), 1903.
- SINGH, J., BEGUM, D., «Education, Information Literacy and Lifelong Learning: Three Pillars of Nation Building in the Emerging Knowledge Society», *Bangladesh Journal of Library and Information Science* 2:1 (Ιούλιος 2012), σσ. 48-56.
- SINGLEY, R. B., *Information as a Public Good: the Case of Consumer Free Riding*, Doctoral of Philosophy, Graduate Faculty of Texas Tech University, Αύγουστος 1991, <http://etd.lib.ttu.edu/theses/available/etd-02262009-31295006971989/unrestricted/31295006971989.pdf> (Ανάκτηση 17.9.2010).
- SLOMAN, A., *What's Information, for an Organism or Intelligent Machine? How can a Machine or Organism Mean?* School of Computer Science, University of Birmingham, 23 Ιανουαρίου 2011, <http://www.cs.bham.ac.uk/research/projects/cogaff/misc/whats-information.pdf> (Ανάκτηση 22.5.2013).
- SMITH, A., *The Wealth of Nations*, Σικάγο, University of Chicago Press, 1976.
- SMITH, P., *Cultural Theory: an Introduction*, Οξφόρδη, Blackwell, 2001.

- SOUTER, D., *Towards Inclusive Knowledge Societies: a Review of UNESCO's Action in Implementing the WSIS Outcomes*, Παρίσι, UNESCO, Communication and Information Sector, 2010.
- STEVENS, N. D., «An Historical Perspective on the Concepts of Networks: Some Preliminary Considerations», στο B. E. MARKUSON, B. WOLLS (επιμ.), *Networks for Networkers: Critical Issues in Cooperative Library Development*, Νέα Υόρκη, Neal-Schuman, 1979, σσ. 29-48.
- STIGLITZ, J. E., «Knowledge as a Global Public Good», στο I. KAUL, I. GRUNBERG, M. STERN (επιμ.), *Global Public Goods. International Cooperation in the 21st Century*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 1999, σσ. 308-325.
- STORPER, M., SCOTT, A. J., «Rethinking Human Capital, Creativity and Urban Growth», *Journal of Economic Geography* 9:2 (2009), σσ. 147-167.
- STURGES, P., GASTINGER, A., «Information Literacy as a Human Right», *Libri* 60 (Σεπτέμβριος 2010), σσ. 195-202.
- TANACKOVIC, S. F., BADURINA, B., «Collaboration of Croatian Cultural Heritage Institutions: Experiences from Museums», *Museum Management and Curatorship* 24:4 (Δεκέμβριος 2009), σσ. 299-321.
- TEPPER, S. J., «Creative Assets and the Changing Economy», *The Journal of Arts Management, Law, and Society* 32:2 (2002), σσ. 159-168.
- THINESSE-DEMEL, J. (επιμ.), *Museums, Libraries and Cultural Heritage: Democratising Culture, Creating Knowledge and Building Bridges, Report on the Workshop held at the CONFINTEA V Mid-term Review Conference*, Bangkok, Thailand, Σεπτέμβριος 2003, Αμβούργο, UNESCO Institute for Education, 2005.
- THORHAUGE, J., «Creating a Model-program for the Building of Future Public Libraries and their Role in Culture Led Redesign of Urban Spaces», στο *IFLA World Library and Information Congress «Future Libraries: Infinite Possibilities»*, 79th IFLA General Conference and Assembly, Σιγκαπούρη, 17-23 Αυγούστου 2013, σσ. 1-10, <http://library.ifla.org/102/1/081-thorhaug-en.pdf> (Ανάκτηση 12.3.2016).
- THROSBY, D., «How Does Culture Contribute to Sustainable Economic Growth and Job Creation», στο *Hangzhou International Congress on Culture: Key to Sustainable Development*, Hangzhou, Κίνα, 16 Μαΐου 2013, σσ. 1-12, <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/images/throsbyhangzhoucongress.pdf> (Ανάκτηση 15.9.2016).

- THROSBY, D., «The Concentric Circles Model of the Cultural Industries», *Cultural Trends* 17:3 (2008), σσ. 147-164.
- THROSBY, D., *The Economics of Cultural Policy*, Κέιμπριτζ, Cambridge University Press, 2001.
- TOFFLER, A., *The Third Wave*, Λονδίνο, Collins, 1980.
- TOIVANEN, H., *From ICT Towards Information Society: Policy Strategies and Concepts for Employing ICT for Reducing Poverty*, VTT Technical Research Centre of Finland, 2011.
- TÖNNIES, F., *Community and Society* (μτφρ. και επιμ. C. P. Loomis), Νέα Υόρκη, Dover Publications, 2002 (1957).
- TÖNNIES, F., *Gemeinschaft und Gesellschaft*, Leipzig, Γερμανία, R. Reisland, 1912 (1887).
- TOWSE, R. (επιμ.), *A Handbook of Cultural Economics*, Τσέλτενχαμ, Edward Elgar, 2003.
- TOWSE, R., «Cultural Industries», στο R. TOWSE (επιμ.), *A Handbook of Cultural Economics*, Τσέλτενχαμ, Edward Elgar, 2003, σσ. 170-176.
- TOWSE, R., *A Textbook of Cultural Economics*, Κέιμπριτζ, Cambridge University Press, 2010.
- TRANT, J., «Emerging Convergence? Thoughts on Museums, Archives, Libraries, and Professional Training», *Museum Management and Curatorship* 24:4 (Δεκέμβριος 2009), σσ. 369-387.
- TSIMPOGLOU, F., «Interlibrary Loan Network in Greece: a Model that Survives in the Digital Era», *Interlending & Document Supply* 32:3 (2004), σσ. 169-175, <http://eprints.rclis.org/7185/1/TsimpoglouHillnet.pdf> (Ανάκτηση 9.8.2016).
- TSVETOVAT, M., SCHREIBER, C., CARLEY, K., *Knowledge Basis and Information Public Goods: a Multi-agent Model*, Carnegie Mellon University, <http://www.casos.cs.cmu.edu/publications/papers/mabs02.pdf> (Ανάκτηση 17.6.2013).
- TUOMI, I., «The New Meaning Processing Paradigm», *The Future of the Information Society in Europe: Contributions to the Debate*, Institute for Prospective Technological Studies, σσ. 219-254, <http://www.meaningprocessing.com/personalPages/tuomi/articles/Chapter8eur22353en.pdf> (Ανάκτηση 17.6.2016).
- TURLEA, G., κ.ά., *The 2011 Report on R&D in ICT in the European Union*, Λουξεμβούργο, European Union, 2011.

- VALLANCE, S., PERKINS, H. C., DIXON, J. E., «What is Social Sustainability? A Clarification of Concepts», *Geoforum* 42 (2011), σσ. 342-348, http://users.metu.edu.tr/ioguz/Vallance_2011.pdf (Ανάκτηση 20.9.2016).
- van DIJK, J. A. G. M., «Digital Divide Research, Achievements and Shortcomings», στο R. MANSELL (επιμ.), *The Information Society: Critical Concepts in Sociology, V. II, Knowledge, Economics and Organization*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2009, σσ. 416-435.
- van DIJK, J. A. G. M., *The Deepening Divide Inequality in the Information Society*, Thousand Oaks, Καλιφόρνια-Λονδίνο-Νέο Δελχί, Sage, 2005.
- VLACHOU, E., NIKOLAOU, C., «PIOP's Museums Network and Library: ISO 9001:2008», στο *QJML 2014 6th International Conference on Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*, Κωνσταντινούπολη, 27-30 Μαΐου 2014.
- WADE, R., «The Very Model of a Modern Library Consortium», *Library Consortium Management: an International Journal* 1:1/2 (1999), σσ. 5-18.
- WAIBEL, G., *Collaboration Contexts: Framing Local, Group and Global Solutions*, Δουβλίνο, OCLC Research, Αύγουστος 2010, <http://www.oclc.org/research/publications/library/2010/2010-09.pdf> (Ανάκτηση 19.3.2013).
- WAIBEL, G., ERWAY, R., «Think Global, Act Local: Library, Archive and Museum Collaboration», *Museum Management and Curatorship* 24:4 (Δεκ. 2009), σσ. 323-335.
- WARSCHAUER, M., «Reconceptualizing the Digital Divide», στο R. MANSELL (επιμ.), *The Information Society: Critical Concepts in Sociology, V. II, Knowledge, Economics and Organization*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2009, σσ. 371-375.
- WEBER, M., *Economy and Society: an Outline of Interpretive Sociology*, Μπέρκλεϊ-Λος Άντζελες-Λονδίνο, University of California Press, 1978 (1968), σσ. 1212-1372, <https://archive.org/details/MaxWeberEconomyAndSociety> (Ανάκτηση 3.9.2016).
- WEBSTER, F., *Theories of the Information Society*, Λονδίνο-Νέα Υόρκη, Routledge, 2006 (3η έκδ., 1η έκδ. 1995).
- WILSON, C., «Media and Information Literacy: Pedagogy and Possibilities», *Comunicar: Scientific Journal of Media Education* 39:20 (2012), σσ. 15-22.
- WILSON, T. D., «Human Information Behavior», *Informing Science* 3:2 (2000), σσ. 49-55, <http://inform.nu/Articles/Vol3/v3n2p49-56.pdf> (Ανάκτηση 14.10.2016).

- WILSON, T. D., «Models in Information Behaviour Research», *Journal of Documentation* 55:3 (Ιούνιος 1999), σσ. 249-270, http://www2.hawaii.edu/~donnab/lis610/TDWilson_Only_1999.pdf (Ανάκτηση 14.10.2016).
- WIRTH, L., «Urbanism as a Way of Life», *The American Journal of Sociology* 44:1 (Ιούλιος 1938), σσ. 1-24.
- WOLFF, K. H., *The Sociology of Georg Simmel*, Νέα Υόρκη, Free Press, 1950, <https://archive.org/details/sociologyofgeorg030082mbp> (Ανάκτηση 3.9.2016).
- WOOLISCROFT, M., *From Library User Education to Information Literacy: Some Issues Arising in this Evolutionary Process*, Paper Prepared for COMLA Workshop, Gabarone, Botswana, Ιούλιος 1997.
- YARROW, A., CLUBB, B., DRAPER, J.-L., *Public Libraries, Archives and Museums: Trends in Collaboration and Cooperation*, Χάγη, IFLA, 2008.
- YAVARKOVSKY, J., «Editorial Board Thoughts: the Promise of Immersive Libraries», *Information Technology and Libraries*, Δεκέμβριος 2013.
- ZINS, C., «Conceptual Approaches for Defining Data, Information, and Knowledge», *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 58:4 (2007), σσ. 479-493.
- ZORICH, D. M., WAIBEL, G., ERWAY, R., *Beyond the Silos of the LAMs: Collaboration Among Libraries, Archives and Museums*, Report Produced by OCLC Research, Δουβλίνο, OCLC Research, Σεπτέμβριος 2008, <http://www.oclc.org/research/publications/library/2008/2008-05.pdf> (Ανάκτηση 19.3.2013).
- ZURKOWSKI, P., *The Information Service Environment Relationship and Priorities. U. S. National Commission on Libraries and Information Science*, Ουάσινγκτον, Government Printing Office, 1974.

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- ABEKT-EKT, *Σχολικές βιβλιοθήκες*, <http://www.abekt.gr/libs/school> (Ανάκτηση 27.9.2016).
- Αθήνα Παγκόσμια Πρωτεύουσα Βιβλίου για το 2018, <http://www.lifo.gr/now/culture/114088>, <https://www.cityofathens.gr/node/28922> (Ανάκτηση 28.9.2016).

- ΑΤΛΑΣ, Σύστημα Κεντρικής Υποστήριξης της Πρακτικής Άσκησης Φοιτητών ΑΕΙ, <http://atlas.grnet.gr/> (Ανάκτηση 17.10.2016).
- Βιβλιοθήκη Ιδρύματος Ευγενίδου, Πρόγραμμα «Μαθαίνω Η/Υ για ηλικίες 40+», <http://www.eugenfound.edu.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=node&cnode=120> (Ανάκτηση 16.10.2016).
- Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Παντείου Πανεπιστημίου, <http://library.panteion.gr/> (Ανάκτηση 18.9.2016).
- Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης του Πανεπιστημίου Πατρών, Εκπαιδευτική δράση «Τα Σχολεία πάνε Βιβλιοθήκη!», 26 Μαρτίου-10 Απριλίου 2013, <http://www.lis.upatras.gr/schools-in-the-library/> (Ανάκτηση 11.10.2016).
- Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης Χαροκοπείου, «Ρωτήστε μας», http://www.library.hua.gr/index.php/contact_us (Ανάκτηση 14.10.2016).
- Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, <http://iep.edu.gr/library/> (Ανάκτηση 19.10.2016).
- Διαδικτυακή πύλη HEAL Link, <http://www.heal-link.gr/> (Ανάκτηση 10.4.2016).
- Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων-ICOM, <http://icom.museum/definition.html> (Ανάκτηση 3.7.2014).
- Διεύθυνση Βιβλιοθηκών και Μουσείων Δήμου Θεσσαλονίκης, <http://www.thessaloniki.gr/portal/page/portal/DioikitikesYpiresies/GenDnsiDioikOikonYpiresion/DnsiVivliothMouseion> (Ανάκτηση 10.7.2016).
- Διεύθυνση Πολιτισμού, Παιδείας & Νέας Γενιάς Δήμου Καλλιθέας, <http://www.kallithea.gr/Default.aspx?pid=23> (Ανάκτηση 15.10.2016).
- Δίκτυο Βιβλιοθηκών Δήμου Θεσσαλονίκης, <http://lib.thessaloniki.gr/> (Ανάκτηση 15.6.2016).
- Δίκτυο για την Δημιουργική Ελλάδα, <https://creativegreece.net/> (Ανάκτηση 15.8.2016).
- Δίκτυο Ελληνικών Βιβλιοθηκών, <http://network.nlg.gr/liga-logia/> (Ανάκτηση 8.8.2016).
- Δίκτυο Οικονομικών Βιβλιοθηκών, <http://diovi.lib.unipi.gr/> (Ανάκτηση 21.9.2016).
- Δίκτυο Οργανώσεων και Πολιτών για το Ιστορικό Κέντρο της Αθήνας, <https://istorikokentro.gr/> (Ανάκτηση 17.9.2016).
- Εθνικός Συλλογικός Κατάλογος Επιστημονικών Περιοδικών (ΕΣΚΕΠ), <https://eskep.ekt.gr/eskep/> (Ανάκτηση 9.8.2016).

- ΕΚΤ, *Δωρεάν διάθεση του ΑΒΕΚΤ 5.6 στις σχολικές βιβλιοθήκες και για την περίοδο 2015-2016*, 21 Οκτωβρίου 2015, <http://www.abekt.gr/node/118> (Ανάκτηση 27.9.2016).
- Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος & Πολιτισμού, <http://www.ellet.gr/> (Ανάκτηση 17.9.2016).
- ΕΥΔΟΞΟΣ-Ηλεκτρονική Υπηρεσία Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Συγγραμμάτων και λοιπών βοηθημάτων, <http://eudoxus.gr/> (Ανάκτηση 17.10.2016).
- Ευρωπαϊκή Ένωση, *Τομείς πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, https://europa.eu/european-union/topics_el (Ανάκτηση 10.9.2016).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή, http://ec.europa.eu/index_el.htm (Ανάκτηση 19.4.2016).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή-Περιφερειακή Πολιτική, *Πολιτισμός*, http://ec.europa.eu/regional_policy/el/policy/themes/culture/ (Ανάκτηση 28.4.2016).
- Ίδρυμα Ευγενίδου, Δελτίο Τύπου: «Εκδηλώσεις Επιστήμης και Τεχνολογίας με αφορμή το Θερινό Ηλιοστάσιο», Ίδρυμα Ευγενίδου, Τρίτη 21 Ιουνίου 2016, <http://www.eugenfound.edu.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=RESOURCE&cresrc=4835&cnode=20> (Ανάκτηση 25.6.2016)
- Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος, <http://www.snf.org/el/grafeio-typou/lista-neon/2011/04/to-idryma-stayros-niarhos-hrimatodotei-tin-pragmatopoiisi-tis-meletis-programma-gia-tis-dimosiesdimotikes-bibliothikes-stin-ellada/> (Ανάκτηση 10.3.2016).
- Ιστορικό Αρχείο Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου-ΙΑΧΠ, <https://istorikoarxeiohua.wordpress.com/> (Ανάκτηση 22.9.2016).
- Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, <http://www.snfcc.org/?lang=el> (Ανάκτηση 18.9.2016).
- Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, *Εθνική Βιβλιοθήκης της Ελλάδος*, <http://www.snfcc.org/about/vision/the-national-library-of-greece/?lang=el> (Ανάκτηση 16.10.2016).
- Μονάδα Διασφάλισης Ποιότητας Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (ΜΟΔΙΠΑΒ), <https://mopab.seab.gr/> (Ανάκτηση 10.10.2016).
- Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου και Προστασίας Περιβάλλοντος Αττικής (ΟΡΣΑ), <http://www.organismosathinas.gr/> (Ανάκτηση 16.9.2016).

- Πανεπιστήμιο Κύπρου-Βιβλιοθήκη, Ξεναγήσεις, <http://library.ucy.ac.cy/el/services/tours> (Ανάκτηση 11.10.2016).
- Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, <http://www.panteion.gr> (Ανάκτηση 22.9.2016).
- Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς - gi-Cluster, <http://www.mi-cluster.gr/el/tidings/tidings/3355-piop-at-gi-cluster.html> (Ανάκτηση 1.6.2016).
- Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, <http://www.piop.gr> (Ανάκτηση 1.6.2016).
- Σιβιτανίδειος Δημόσια Σχολή Τεχνών και Επαγγελμάτων, <http://www.sivitanidios.edu.gr/> (Ανάκτηση 23.9.2016).
- Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, <http://www.seab.gr/> (Ανάκτηση 10.4.2016).
- Σύστημα Διαδανεισμού ΕΔΕΤΒ, <https://eskep.ekt.gr/eskep/info/3> (Ανάκτηση 9.8.2016).
- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, <http://www.hua.gr> (Ανάκτηση 22.9.2016).
- E-Trikala, <http://www.e-trikala.gr/> (Ανάκτηση 1.6.2016).
- FUTURE LIBRARY: Προώθηση Καινοτομίας, Δημιουργικότητας και Κοινωνικών Δικτύων, <http://about.futurelibrary.gr/el/> (Ανάκτηση 10.6.2016).
- HEAL Link, <http://www.heal-link.gr/> (Ανάκτηση 10.4.2016).
- ILSEAB, <http://ilseab.lib.uth.gr/portal/index.php/el/> (Ανάκτηση 10.6.2016).
- INNOVATHENS-Κόμβος Καινοτομίας και Επιχειρηματικότητας της Τεχνόπολης του Δήμου Αθηναίων, www.innovathens.gr (Ανάκτηση 11.10.2016).
- INNOVATHENS-ΠΙΟΠ, *5ος κύκλος του Επιχειρηματικού Επιταχυντή «Δημιουργικές και Πολιτιστικές Βιομηχανίες» (Creative and Cultural Industries)*, <http://www.innovathens.gr/5thba/> (Ανάκτηση 11.10.2016).
- Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas-JESSICA, *Τι είναι η πρωτοβουλία JESSICA*, <http://www.jessicafund.gr/index.php/about-jessica/what-is-jessica/> (Ανάκτηση 19.4.2016).
- Liberal ελεύθερη ενημέρωση, *Συνεργατικό Μοντέλο Λειτουργίας Εθνικής Βιβλιοθήκης και Δημοτικών βιβλιοθηκών από το ΥΠΕΣ*, 25 Ιουλίου 2016, <http://www.liberal.gr/arthro/67459/epikairota/2016/sunergatiko-montelo-leitourgias-ethnikis-bibliothikis-kai-dimotikon-bibliothikon-apo-to-ypes.html> (Ανάκτηση 12.8.2016).
- Arts Council England, <http://www.artscouncil.org.uk/> (Ανάκτηση 10.5.2016).
- Boston Library Consortium, <https://blc.org> (Ανάκτηση 13.4.2016).

- Chartered Institute of Library and Information Professionals (CILIP), <http://www.cilip.org.uk/get-involved/advocacy/information-literacy/Pages/definition.aspx> (Ανάκτηση 13.5.2013).
- Connecticut Library Consortium, <http://www.ctlibrarians.org> (Ανάκτηση 13.4.2016).
- Council of Australian University Librarians (CAUL), <http://www.caul.edu.au/> (Ανάκτηση 13.5.2013).
- Creativity Platform, <http://www.creativityplatform.gr/> (Ανάκτηση 16.8.2016).
- Danish Library Association (DLA), <http://www.db.dk/english> (Ανάκτηση 5.3.2016).
- EIB, *What is a holding fund?* <http://www.eib.org/products/blending/jessica/faq/what-is-a-holding-fund.htm> (Ανάκτηση 19.4.2016).
- EIFL Partner Library Consortia, <http://www.eifl.net/page/library-consortia> (Ανάκτηση 13.4.2016).
- Electronic Information for Libraries, <http://www.eifl.net/> (Ανάκτηση 13.4.2016).
- Euromuse.net, *The Museums, Libraries and Archives Council*, <http://www.euromuse.net/en/resources/resource/view-r/the-museums-libraries-and-archives/> (Ανάκτηση 10.5.2016).
- European Cluster Observatory, <http://www.clusterobservatory.eu/index.html> (Ανάκτηση 14.9.2016).
- European Commission-Information Society, http://ec.europa.eu/information_society (Ανάκτηση 15.7.2016).
- European Creative Industries Alliance (ECIA), <http://eciaplatform.eu/> (Ανάκτηση 15.5.2016).
- European Investment Bank, <http://www.eib.org/> (Ανάκτηση 19.4.2016)
- Europeana, <http://www.europeana.eu/portal/> (Ανάκτηση 15.6.2016).
- Goethe Institut-Library Portal Turkey, *Associations, Consortia, Working Groups*, <http://www.goethe.de/ins/tr/lp/prj/bpt/vui/ver/enindex.htm> (Ανάκτηση 13.4.2016).
- Halifax Public Libraries, <http://www.halifaxpubliclibraries.ca/> (Ανάκτηση 10.9.2016).
- Homer Hoyt Institute, <http://hoytgroup.org/homer-hoyt-institute/>(Ανάκτηση 5.9.2016).
- Institute of Museum and Library Services, <https://www.ims.gov/> (Ανάκτηση 8.8.2016).
- Intelligent Community Forum, <https://www.intelligentcommunity.org/> (Ανάκτηση 1.6.2016).
- International Coalition of Library Consortia, <http://icolc.net/> (Ανάκτηση 13.4.2016).

- International Council of Museums (ICOM), <http://icom.museum/> (Ανάκτηση 3.7.2014).
- International Council on Archives (ICA), <http://www.ica.org/> (Ανάκτηση 3.7.2014).
- Library of Congress, *Ask a Librarian*, <http://www.loc.gov/rr/askalib/> (Ανάκτηση 13.10.2016).
- Library of Congress, *Thomas Jefferson Building-Guided Tours*, <https://www.loc.gov/visit/tours/guided-tours/thomas-jefferson-building/> (Ανάκτηση 11.10.2016).
- Network on Libraries in Urban Space, <http://nlus.eu/> (Ανάκτηση 14.4.2016).
- Northern Lights Library Network, <http://nlln.org> (Ανάκτηση 13.4.2016).
- Online Computer Library Center (OCLC), <http://www.oclc.org/home.en.html> (Ανάκτηση 13.4.2016).
- Open Society Foundations, <https://www.opensocietyfoundations.org/> (Ανάκτηση 13.4.2016).
- Openbare Bibliotheek Amsterdam, <http://www.oba.nl/> (Ανάκτηση 10.3.2016).
- Regina Public Library, <http://www.reginalibrary.ca/> (Ανάκτηση 10.9.2016).
- Seattle Public Library, <http://www.arcspace.com/features/oma/seattle-public-library/> (Ανάκτηση 10.3.2016).
- The British Library, <https://www.bl.uk/events/general-guided-tour> (Ανάκτηση 11.10.2016).
- The British Library, www.bl.uk (Ανάκτηση 10.10.2016).
- The Council of Europe Development Bank-CEB, <http://www.coebank.org/en/> (Ανάκτηση 19.4.2016).
- The Culture Yard Library-Elsinore Municipal Libraries, <https://helsbib.dk/english> (Ανάκτηση 10.3.2016).
- The World Bank-Information & Communication Technologies, <http://www.worldbank.org/en/topic/ict> (Ανάκτηση 24.7.2016).
- Toronto Public Library, <http://www.torontopubliclibrary.ca/> (Ανάκτηση 10.9.2016).
- United Nations University-Institute for the Advanced Study of Sustainability, <https://ias.unu.edu/en/> (Ανάκτηση 24.7.2016).
- United Nations-Regional Commissions New York Office, <http://www.regionalcommissions.org/> (Ανάκτηση 24.7.2016).
- University of California, *Ask a Librarian (Reference Services)*, <https://www.lib.uci.edu/ask-librarian-reference-services> (Ανάκτηση 13.10.2016).

- Urban Libraries Council, <http://www.urbanlibraries.org/> (Ανάκτηση 15.6.2016).
- Urban Sociology Theories, http://www.yorku.ca/lfoster/2006-07/sosi3830/lectures/URBAN_SOCIOLOGY_THEORIES.html (Ανάκτηση 3.9.2016).
- Vancouver Public Libraries, <http://www.vpl.ca/> (Ανάκτηση 10.9.2016).
- Working Together, http://www.librariesincommunities.ca/?page_id=8 (Ανάκτηση 10.9.2016).
- World Digital Library, <https://www.wdl.org/en/> (Ανάκτηση 16.8.2016).
- World Internet Project, <http://www.worldinternetproject.net/> (Ανάκτηση 15.8.2016).
- World Summit on Information Society (WSIS), <http://www.itu.int/net/wsis/> (Ανάκτηση 15.5.2015).

